

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

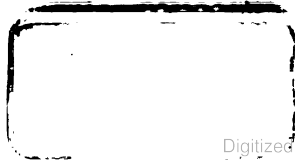
Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

A. V. 4

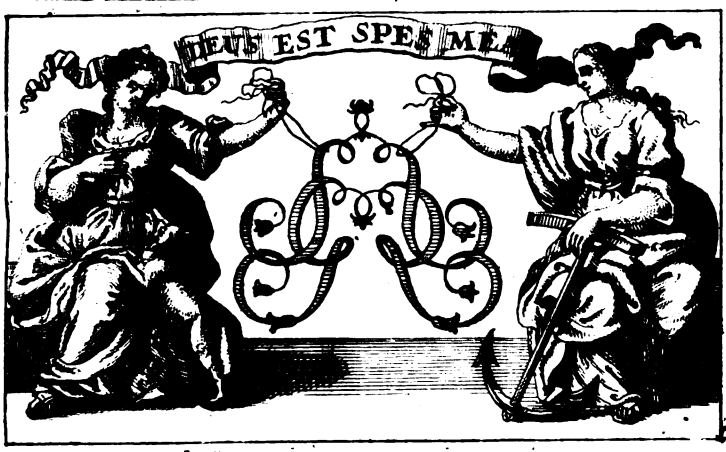
Bibliothek Universitäts Academie Laus
ANDREÆ ADAMI HOCHSTETTERI

OLLEGIUM PUFENDORFIANUM, SVPER LIBRIS DUOBUS

DE
OFFICIO HOMINIS
ET CIVIS,
ANNO MDCC.

IN ACADEMIA TUBINGENSI
XII. EXERCITATIONIBUS
INSTITUTUM.

TUBINGÆ,
Sumtibus GOTTOFREDI STOLLII, Bibliopole.

ANNO MDCCX.

AUCTORIS AD LECTOREM
DE INSTITUTO SCRIPTIONIS

P R Æ F A T I O.

Batior tandem publicam prodire in lucem, COLLEGIUM PUFENDORFIANUM, in reconditum Viri summi de Officio Hominis & Civis libellum, novennio abhinc & quod excurrit, primum institutum, ac iteratis deinceps, frequentibusque, pro gesti à me munere ratione, prælectionibus locupletatum. Causas editionis, quod Scriptoribus familiare est, prolixè non edissero. Rogavit, post exterum Mercatorem librarium, Bibliopola è nostris, uti pagellas colligerem ipse, ac dum vires animi corporisque permetterent, reviderem: ne alius fortasse, me incio, dictata, aut è discursibus excepta protruderet, opusculumque vel mutilaret, vel non facilè emendandis erroribus commacularet. Quod quum nequaquam committendum, atque ab utilitate publica quam longissimè abesse existimarem; adsurgere Nostri desideriiis, & quantum ex subsécivo tempore, quod exiguum utique habeo, superesset, ordinando Operi destinare decrevi. Quam tamen ejus expolitionem, cum, intercedente modo publicorum commutatione munerum: jam hostis in viscera patriæ grassantis, musasque nostras dispergentis irruptione facta: modo adflicta, atque ad extrema propemodum collapsa valetudine, ac interveniente, nupero demum anno, do-

A

me-

messica clade, beatoque optimæ desideratissimæque Con-
jugis, Reginae Barbaræ Camerariæ, V. Martii A. MDCCVIII.
ad coelestem Patriam evocatae, obitu: in dies ac menses
integros differrem, fieri equidem non aliter potuit, quam
ut interjecto totius triennii spatio ex operis demum typo-
graphicis prodeat, ac, si omnem ab initio temporis mo-
ram computem, nonum pressus in annum liber emittatur.
Cæterum, ut summam ac finem instituti in compendio o-
stendam: Usum profectumq; studiosæ juventutis, (quem
privatis scholis, divino beneficio, non defuisse exempla
docuerunt) Exercitationum nostrarum in publicum e-
missione unicè intendimus. Videbunt discentes, unde præ-
sidia petere debeant aut possint, ad altiora eritendi, & in
hoc præstantis scientiæ campo ulterius progrediendi. Do-
gmata etiam invenient potiora, thesesque: non tamen ma-
cilentas, aut, qui nonnullis mos esse videtur, pro auctori-
tate conditas; sed argumentis plerumque, ac rationibus
munitas: ne iis quidem temerè neglectis, quæ pro adversa
parte moveri poterant, additisque solutionum ac respon-
sionum fundamentis, auctoribusque idoneis, ex quibus
plenior totius rei series possit comprehendi. Memini, de-
siderata à magno Viro singularum *Repertoria* sive *Inven-
taria* scientiarum fuisse. Nisi fallor, nos practicarum, qua
patent, disciplinarum Promptuarium condendi Viris do-
ctis occasionem, & magis, justamque olim in molem eva-
lituri operis quoddam velut initium suppeditamus. His
non

non difficile erit, nostra qualicumque opera vel collectis,
 vel & inventis, plura melioraque addere; quibus nos eam
 quidem gloriam adeo non invidemus, uti DEO potius
 pro augmento utilissimæ scientiæ gratias acturi, clarisque
 auctoribus, queis ille velut instrumentis utetur, propenso
 hilarique animo simus gratulaturi. In quam spem eo ma-
 gis erigimur, quo commodior in hunc finem Pufendorfi
 libellus est; si molem, exiguus: at, si ordinatissimam rerum
 practicarum prope omnium compagem, infinitorumque
 conceptuum nexum spectes, verè magnus, immo, dixe-
 rim fere, inexhaustus. Quod non inficiabitur, qui post le-
 ctos non sine contentione Cicerones, Gentiles, Grotios,
 & in hos Commentatores, Annotatores, Observatores,
 ipsumque Pufendorfi Opus de Jure Naturæ & Gentium,
 ad hoc opusculum de Officio denuò regressus attentè id
 repetit, atque, ceu par est, velut illorum omnium Com-
 pendium, & quod pauci capiunt, admirabile Supplemen-
 tum evolvit. Cæterum, si, quæ privatim quoque ad Au-
 ctorem prælegimus, divulgare animus fuisset: in vastam
 nimis molem opus excrevisset. Sed Commentarium scri-
 bere non intendimus: qualem quidem, cœpto jam labore
 nostro, à Clarissimo Titio editum vidimus, atque ab Im-
 manuele Webero, celebri apud Gissenses Professore in-
 choatum. Nos, qui domesticis duntaxat institutionibus
 opellam hanc consecraveramus, instituti rationem habui-
 mus, & singula *signanda* magis duximus, *quam copiose*

tractanda. Ac tamen si nihil necessarii prætermisissimum temerè à nobis fuisse existimemus: multa tamen omisimus, etiam prælo parata, quæ vel diligentia legentis, vel viva docentis vox haud difficulter supplebit. Si qui interea usum disciplinæ, vel & laboris nostri haud satis perspicunt: hi aliis, spero, eundem non invident: ac suo quoque sensu per nos abundabunt. A quorum verò doctrinis nonnunquam recessimus, illi tamen modestiæ limites nullibi violatos fatebuntur. Suum etiam cuique tribuimus, ac nostram simul ingenuitatem, quæ præcipuum eruditionis ornamentum esse debebat, in aliorum, qui meliora nobis tradiderunt, laudibus ostendere; & quod à quorundam sibi sapientium more alienum esse videmus, Scriptorum haud paucorum memoriam repetendo, pretium labori ipsorum statuere, conati sumus. Et quum ipsi quotidianum libellorum proventum doleamus, quorum præcipuus videtur usus esse, ut antiquiores melioresque studiosæ Juventutis manibus excutiant: nos ad hos Lectorem constanter manu duximus, multiplici dato specimine, non nova esse, sed à præstantissimis jam olim Viris tradita, quæ pro novis solent haberi. Demum, ne quid omnino dissimulemus, quum *Theologia Moralis*, nihil aliud, quam pars Doctrinæ Moralis de *Officio Christiani* sit, pari fere ordine, eademque methodo, qua *illa de Officio Hominis & Civis tractanda*: quædam simul stamina posuisse, vel primas veluti lineas ejus disciplinæ duxisse

xisse nobis videtur, quibus diviniōra deinceps superad-
dere non adeo fuerit difficile, positisque generalioribus,
& ubique agnitis fundamentis, quæ frustra alibi hac se-
rie, hacque amplitudine quæras, Theologiæ Studiosos ad
exactiorem Theologiæ Moralis pædiam manuducere, &
quæ *in natura* deficient, è *Gratiæ promptuario* supplere; quæ
decipiunt aut nocent, profligare; quæ falsa sunt aut insuffi-
cientia, emendare. Vere enim, ut in doctrina *de Officio Ho-*
minis & Civis, de principiis primum ac norma actionis
humanae agitur: sic in disciplina Officii Christiani de divi-
niore ejus principio, gratia: de lege divina: de vetere ac
novo, externo internoque homine, carnis ac spiritus lucta:
de Conscientia denique, & illius cum dictamine tum vul-
neribus erit dispiciendum. Ut in Universali Jurisprudencia
ex triplici, quod ajunt, *Objecto* officia partimur: sic Pau-
lum in Theologia morali rectissime imitabimur, qui zelum
bonorum operum vita *pia, sobria, justa*, secundo *Epistola*
ad Titum capite meritur; simulq; docebimus, vitam mor-
talium tum demum in his terris fore felicissimam, si Chri-
stum sequamur, ejusque præceptis, à Mose jam inculcatis,
ipsiusq; Domini Nostri exemplo expressis, omnia animi pie-
tate obsecundemus. Deficientibus etiam Tractationis Syn-
opticæ *de Jure Pœnarum* exemplaribus alteram ejusdem
Editionem juxta cum *Collegio Pufendorfsiano* adornavit Bi-
bliopola, quæ justæ simul commentationis ad Libri II. Cap.
XIII. vicem potest sustinere; & quoniam benevole à publi-
co excepta fuit, non deteriorem apud Lectores cordatos

existimationem Collegio nostro pollicetur. Sub finem triplex Operi Index, in postrema ejus relectione à nobis concinnatus, adjicitur. *Unus* in Tabula Mnemonica totum Opusculi Pufendorfiani, nostræque Commentationis conspectum, contextumque, ob oculos ponit. *Alter* Scripturæ loca, Legesque sacras, ac exempla Sanctorum à nobis vel exposita vel vindicata enumerat. *Tertio* res præcipuas atque argumenta notabiliora sumus complexi. Quod restat, hoc unum est. Cum nemine nos alteraturos; neque eorum causa, quæ displicere forsan aliis poterunt, disputationem defensionemve suscepturos, vel & instituere facile posse; qui hoc, quidquid restat, brevis ævi, docendo ac prædicando Evangelio Jesu Christi in Ecclesia & Academia, qua par est fide, impendere jussi sumus, ipsique candidè libenterque profitemur, diem utique doceri à die, & invenire hodiernum, quod præterierat hesternus; verique animis mortalium sensim sese ingerentis, incrementa, nihilque demum à vera solidaque eruditione tam alienum esse, quam vel de verbis litigare, vel in eos iracundiam exercere, qui sua non culpa cœcutiunt, ac nobile verum nondum queunt amplecti.

Itaque, si cupis, hac opera cum aliis frui, Lector benevole: DEUMque nobiscum ora, qui pulsas, quæ mentem nostram circumstant, tenebris, cœlestem nobis sapientiam impertiat servetque, ac augeat; castam nimirum illam: deinde pacificam: æquam: obedientem: plenam misericordiz optimorumque fructuum; expertem denique disceptationis ac simulationum. Ut fructus justitiæ in pace seminetur facientibus pacem, fulgeatque in nobis Lumen, ac perennet Rectitudo. Scripsi Tubingæ Kal. Novembr. M D CC IX.

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO PRIMA.

Σ Τ Ν Ο Υ Ι Σ

§. I. *Questio juris, non facti, an sit Philosophia ac Scientia Juris de actionibus humanis qua talibus? Ac de utilitate præcipue hujus disciplinæ.*
 §. II. *Homini, ut tali, tria competunt: Contemplatio, intentio, oratio. De Intentione quidem heic agitur.* §. III. *Variaè disciplinarum ejusmodi adpellationes.* §. IV. *De ortu progressuque Philosophiæ Practicæ generaliter.* §. V. *Historia Philosophiæ Moralis, & quidem (I) Ebraeorum, quam ex instituto pertexuit Buddeus, Additur Specimen Philosophiæ Salomonæ, ex Ecclesiastria à nobis concinnatum.* §. VI. *quæ conditio Philosophiæ Ebraeorum post captivitatem Babyloniam, ad u que tempora D N JESU CHRISTI? imo nostra?* §. VII. *Historia Philosophiæ Moralis (II) BARBARORUM; de qua speciatim Otto Heurnius. ubi Asiaticæ: Chaldaica, * Persica, India, Phœnicia, Africana item, Æthiopica, & Ægyptiaca.* §. VIII. *Rursus Asiaticæ: Chinensium, de quorum Confucio. ac moderna philosophia è Leibnitio.* §. IX. *Europæa, Thracum, Celtarum, Germanorum.* §. X. *Sequitur (III) Historia GRÆCORUM, quorum Philosophia, ut generatim omnis, sic practica varias in sectas crevit; I. Jonicam nimirum, sub qua & §. XI Platonica. De Platone judicium Virorum Doctorum, imprimis Danhaveri. §. XII. & Peripatetica. De Aristotele, scriptisque ejus ac meritis, præcipue è Gassendo. §. XIII. ac demum Stoica. De ea judicium Hieronymi. §. XIV. Jonicæ successit II. Italica, cujus conditor Pythagoras. De ea Scriptor ex professo Jo. Schefferus, Commendantur etiam Jo. Reuchlinus, & Omeisius. §. XV. Nec præmittenda III. Eleatica. Sceptici qui? Sextus Philosophus de hypothesebus Pyrrhoniis. §. XVI. Secta Epicuri, & Epicuræorum. De ea Gassendus. *Eclésiici in moralibus, ex Hertio.* §. XVII. *Scriptores de Historia Jurispr. Naturalis. De Methodo Aristotelica.* §. XVIII. *Institutum H. Grotii, & Pufendorffii, ac de hoc specialis recensio.* §. XIX. *Inprimis de scopo Operis majoris & minoris.* §. XX. *Qua methodo processerit? Obiter, quid metapolitica?* §. XXI. *De Opere minori speciatim; ac ejus fundamento, Socialitate* §. XXII. *De beatitudine theoretica & practica. Commendatur Dissertatio Roetenbecii.* §. XXIII. *Monitum practicum.**

* Refertur
 hic debet e-
 gregius li-
 ber, Tho-
 mæ Stam-
 leii *Historia*
Philosophiæ
Orientalis,
quem recen-
suit, & ex
Anglicæ Lin-
guæ in Lati-
num transla-
lis, notis que
in Oracula
Chaldaica
auxit Jo.
Clericus,
Operis Phi-
losophicorū,
quæ A. 1704.
prodire, To-
mo altero.
Rem omnem
IV. partibus
complexus
est Stanle-
jus, quarum
prima de
Chaldæis
altera de
Persis: cer-
tia de Sa-
bæis agit,
qui libros fi-
bi esse à Se-
tho & Ederi
contende-
bant. Quar-
ta Chalda-
ica Zoroa-
stris ejusque
discipulorum
Oracula re-
censet.

§. I.

§. I.

Pſe * aliquam de Actionibus humanis, ſive ** ſcientiam ſive prudentiam, iisdem fere argumentis evincitur, quibus alias exiſtentia Juris naturalis (a) demonſtratur. Quippe eam heic præcipuè diſciplinam intendimus, quæ circa actiones humanas, præciſa civili aut poſitiva lege conſideratas, & quatenus *ſolo iſto omnibus commoſo Jure* reguntur, eoque nomine vel rectæ vel pravæ, juſtæ aut injuſtæ ſunt, occupatur. (b) Jurisprudentiam perpetuam vocavit Grotius. (c) Univerſalem hodie Naturalemque communiter adpellant. In qua tradenda ſic verſatus eſt Noſter, ut pulcherrimum ſimul Præctiæ totiſus Philoſophiæ Systema propoſuiſſe videatur: quod quidem, ſervato inprimis ordine, commodèque præmiſſis ab ipſo Prolegomenis, rectè prudenterque factum exiſtimamus. (d) Cæterum licebit nobis in palmario, omnibusque obvio argumento ſubiſtete, quod ab hominis præter cæteras animantes præſtantia atque dignitate deſumitur. Cujus uti duæ ſunt in mente Facultates, *Intellectus & Voluntas*; utramque vero in Corpore, velut organica mentis officina, ſermocinandi Facultas comitatur: ſic Homini, quatenus tali, tria præcipuè competere manifeſtum eſt, Contemplantionem ſcilicet, Intentionem & Orationem.

* *Queſtio, ut adparet, Juris eſt, non facti.*

** *Sic adpellatam quoque è nuperis D. Kulpisio, Diſſert. 1. §. 4. quod per Demonſtrationes elici actionum natura heic poſſit, ac velut per ſubſumtionen ſub una propoſitione dignoſci.*

(a) *Qualia, videſis infra Exercit. IV. 1.*

(b) *Pro merito hoc argumentum exegit Vir Celeberrimus, Jo. Nicol. Hertius, de Jurisprud. Univerſal. Sect. I. §. 5. & Kulpis. Coll. Grot. Exerc. I. 3. 8.*

(c) *de J. B. & P. Prolegom. §. XXXVI.*

(d) *Qui ſcholapadiam ſequuntur, hi Diſciplina obſervant (1) finem, vita huius felicitatem, humaneque perfectionem naturæ. (2) Obje-ctum, quod ſunt actiones humane, prout juſta vel ſecus; idque vel materiale, actiones morales, (& quidem externe, quia hæc ſola inter homi-*

homines imputantur) vel formale, seu modus considerandi, quo ab aliis disciplinis distinguitur, est natura justum vel injustum, rectum vel pravum, semotis legibus voluntariis. Stoici adpellabant officia & huc referebant perfecta, sive per se recta: media autem pertinent ad Ethicam stricte sic dictam, quae decus, virtutem, dignitatemq; in actionibus considerat. 3.) Formam, quae consistit in scientia aut quod aliis placet, prudentia. Neutrum à vero abhorret. 4.) Utilitatem, quae varia. Primum, quia res interdum est cum alienis à vera religione, quique non aliud quam JUSTUM Naturale admittunt, nec alia ratione injuria impietatis quae, quam ex hac Lege rei aguntur. Notum Christianis, quantum eam Amurathus contra Ladislaum perjurum urserit. II.) Docentur haec Jura, quae gentes gentibus connectunt, quae regnandi parendive ubivis Juribus, imò etiam juribus privatis, communia quaedam ac perpetua fundamenta substernunt, III.) Scire multum refert, qui iuris sit naturalis, ut à positivo, quod à libera voluntate ortum habet, secernatur; item quid ex natura dictum ut debitum, aut tantum LAUDABILITER praestetur. IV.) Etiam precepta revelatae religionis generalia ex Jure naturali subinde interpretationem recipiunt. Cujus rei exemplum habemus Machabeorum tempore quod accidit; cum enim vis hostilis in Sabbatho Judeis immineret, an quiescendum esset, an verò arma sumere liceret? graviter ambigebatur. Confligebant inter se duae Leges: una naturae, se suosque à vi injusta & crudeli defendere: altera exactam illo die ab omni alio opere abstinentiam precipiens. Demum prevaluit sententia, quae Legem naturae Legi positive anteferebat. 1. Macc. II, 36. IX, 44. Matth. XII, 4, 11. Luc. XIII, 15. Jo. VII, 23. V.) quia defectus Legum Civilium suppleri aliunde non possunt: & experiantur hodie viri summi, plus profici Rationum naturalium allegatione, quam auctoritatibus centum Doctorum. Rationibus pugnantem, non auctoritatibus. Illas autem preclare invenies in penetrabilibus Juris Naturalis. VI.) Nullius gentis Jura Civilia penitus intelliguntur, nisi ab iis, qui peritia Juris naturalis praestant. add. Berceler. ad Grot. Praefat. p. 32. VII.) Grotio haec doctrina de Jure Belli & Pacis inscribitur, non velut solum de Jure illo Majestatis circa bellum ac pacem agat: sed stylo Ciceronis, qui dixit Pompeji singulari rem quandam laudem & praestabilem scientiam fuisse in Universo belli jure ac pacis. Antea velut species allegaverat scientiam de sacerdotibus,

Officia
quocumque
cia?

Usus Juris-
prud. uni-
versalis,
quis? &
quas?

B

ribus,

ribus, actionibus, conditionibus populorum, Regum, ceterarū nationum; Orat. pro Luc. Corn. Balbo c. 15. add. Heniges. ad Grot. p. 1. seq. VIII.) Debent omnino, quæ ex constituto veniunt à naturalibus rectè separari. Rationem vidit à Πάρι, Proleg. §. 30. IX.) Expositio Legum forensium adhuc desideratur, quæ magnum ex his literis capiet adjumentum. Addatur deuo D. Hert. de Jurisprud. Univ. Sect. 1. §. XXIV. seqq.

Unde haurienda Philosophiæ cognitio?

e) Ita Philosophiæ hominisque naturam, non ex aliorum opinione, sed ex sollicita ipsius hominis consideratione investigamus.

§. II.

Contemplatio per universam, qua patet, Philosophiam (a) Objectivè diffunditur; Ad intentionem verò actiones præcipue voluntatis, adpellatæ κατ' ἐξοχήν humanæ, referuntur; Quùm autem non alibi prius, quam in Ipso Homine per Naturam decisa illarum natura sit: igitur opus est, ut quæ Sapientissimus Conditor menti nostræ clarissimis characteribus inscripsit Moralis Rectitudinis principia, è nobis ipsis velut eruamus, ex iisque, tanquam primis causis, (b) peculiare hoc, rebusque mortalium utilissimum Philosophiæ genus de Actionibus Humanis constituamus.

(a) non damnat Apostolus Philosophiam, sed per figuram ἐν ἄλφ' δυνὲν exaudiendus est, q. d. ἄλφ' κενὸς ἀπίστis, τῆς ἄλφ' φιλοσοφίας, ne vos decipiat per inanem deceptionem, quæ fit per philosophiam. Col. II, 8. quæ elegans b. l. Grotii expositio est. Ceterum in Sacris quoque ut Daniel. I, 4. tres cognitionis modi vel gradus indigetantur. 1) חכמה 2) תורה 3) :עבודתו ubi per primum, sunt, qui intelligant Legem Mosaicam, aut Theologiam Philosophiamque theoreticam universam: per תורה, sive præsentiam philosophiam de moribus, re familiari ac civili, qualia multa apud Solomonem: per עבודתו sive disciplinam, artes metiendi, numerandi & historia cognitionem.

quæ modi cognitionis apud Hebræos?

b) Rob. Schattok, de Off. S. J. N. c. II. n. 1, 79. & Grot. de J. B. & P. in Proleg. è veteribus imprimis Malonius ap. Stobæum, Serm. 114, ubi probat uniuscujusque naturam unumquodque ad suam virtutem docere.

§. III.

§. III.

Quoniam verò vita humana, *qua talis*, in actionibus humanis *Formaliter* consistit; ac de his variaz insuper *affectiones, necessitudo, licentia, bonitas, malitia, justitia, injustitia, meritum, demeritum*, earumque quantitates, rationes, proportiones, petitis *cum* ex ipsa primorum, nobiscumque natorum principiorum connexionem, tum ex humana conditione argumentis, demonstrantur: idcirco hoc philosophiaz genus Actionum humanarum scientia, sive prudentia solet appellari. Alii *Moralem Philosophiam* nuncupant, quod vitam humanam, mores potissimum, hoc est, ex arbitrio constitutæ consuetudines, aut inclinationes regant, quæ & ipsæ certis per philosophiam Regulis dirigendæ sint: cui non ad-versa *Civilis Philosophiæ* appellatio est, quod homo peculiari instinctu feratur ad societatem, cujus ultimum veluti complementum est civitas, inimica verò est vita solitaria.

quæ Synonyma Philosophiæ practicæ?

§. IV.

De Ortu & Progressu hujus Philosophiæ videndus præcipue Henricus Julius Scheurlus, in Bibliographia Morali, ubi hoc imprimis monet, antiquissimos quosque, non tam eruditionis aut Legum, quam probitatis, justitiæ, constantiæ reliquarumque virtutum consuetos fuisse: nunc verò de multis illud Senecæ merito prædicari: Postquam docti esse cepimus, boni esse desiimus. Atque hinc factum, ut quum de corporum naturalium natura, varietate, principiis, fuscè disputatum à veteribus esset, pauci ad Morum disciplinam iusta *pedis* ratione excolendam animum applicuerint. Quod & sua jam ætate miratus Tullius in Tusculanis; Cur, inquit, cum constemus ex animo & corpore, corporis curandi tuendique causa quaesita sit ars ejus atque utilitas, DEI immortalis inventioni consecrata: animi autem medicina nec desiderata sit ante, quam inventa:

nec tam culta, posteaquam cognita est, nec tam multis grata, & probata, pluribus etiam suspecta & invisa; donec tandem Socrates, relictis subtilioribus contemplationibus, de vita moribusque humanis, tam sollicitè solerterque philosophari cœpit, ut quæ sunt supra nos, nihil ad nos pertinere asseveraret; &, quæ Ciceronis denuo vox est, philosophiam à rebus occultis & ab ipsa natura involutis ad vitam communem adduceret.

§. V.

De Philo-
sophia He-
bræorum.

Sed distinctius hæc, Philosophiæ de Moribus, origines tradi merentur; curabimusque defectui in vulgaribus libellis, quantum licet, mederi. Ac primum quidem omnium ad *Hebræorum* Philosophiam, recurrendum heic est; quippe quæ & antiquissima est, & ab ipso orbis ortu originem trahit: ac perfectissima simul, & ad earum rerum cognitionem nosducit, quam ab aliarum gentium Philosophis frustra quæsieris. Docet illa, cœlitus inditam concreatamque primo homini Sapientiam Justitiamque, ac illum adeo in ipso Summo hominis Bono, *societate nimirum ac unione cum DEO conditum fuisse*. Atque hæc sapientia licet per lapsum, quoad naturæ quoque spheram, imminuta labefactataque multum sit; deperdita tamen non penitus est, atque à Setho ex-culta, (a) ab ejusdemque posteris propagata. Quos inter, ut alios infra laudandos præteream, præcipuus fuit *Moses*, suæ non minus gentis Liberator, quam veræ & divinæ Philosophiæ maximus Restaurator, (b) Idemque Pentateuchi auctor. (c) Ejus Moralis Civilisque Philosophia perfectissima est; certè mali originem frustra alibi, quam in Mose quæsieris. Miseriæ autem fontem intelligere, omnis sapientiæ ac felicitatis initium est. Cuncta etiam in compendio complectitur celebri hoc effato: *Dominum Deum Tuum toto corde, toto animo, tota mente amato: & alterum ut te ipsum*. (d) Veræ enim hominis felicitas in amore ordinato, quo Deum

supra

supra omnia, & alios homines sicut nos ipsos diligimus, consistit. Officia quoque omnia in hoc effato continentur, facili negotio inde derivanda. Omnes (e) post Moſen sapientia superavit Salomo (f), cujus *Proverbia Eſthicæ, & paræneticæ* quidem contineri dixit Eusebius: de summa vero hominis felicitate agit ejus *Ecclesiastria*, & ut *Proverbia Arctologiam*, sic Ecclesiastes *Eudæmonologiam* justo practicoq; Commentario proponit. Generaliter enim ostenso, in rebus creatis summam hominis felicitatem, quocunque illæ nomine veniant, non deprehendi, cap. 1, 2. (h) ad specialia, singulorumq; fere bonorum enumerationem considerationemque descendit. Ac tamen si post ejus tempora in præceptis omnia iverint: nunquam tamen defuere Hebræorum genti *sanctissimi vates*, qui & sapientiam docerent, moresque populi emendarent. Quos inter, in ipsa captivitate Babylonica *Daniel* fuit, sapientia non minús quam probitate morum conspicuus, (i) à quo ut & *Ezechiele*, qui inter gentiles vivebant, hos multa didicisse valde est vero simile.

Philosophia practica Salomonis.

a) Prostat Joannis Francisci Baddei *Introductio ad Philosophiam Hebræorum, quam heic penitus consule*. Sethum insigni pietate fuisse præditum, eaque filios suos posterosque imbuisse, vel ex eo colligi potest, quod filiorum Dei nomine, in Scripturâ Sacra insigniantur. Successit Enosus, quem excepit Methusalemus, cujus ut & ceterorum longevitas pro sapientia ac philosophiæ eorum argumento recte reputatur. Hic Filium reliquit Noachum, cujus sapientiæ monumentum extat in celeberrimis, que vocantur, *Noachidarum præceptis*, Hunc sequutus est Semus, ac inprimis Abrahamus *Antistes sapientiæ summus*, cujus heres extitit Isaacus, à quo in Jacobum derivata, tum etiam se prodidit, cum singulari solertia natura vitæ adjuvaret, oviumq; colorem ad sui gregis augendum numerum immutaret. E filijs laude sapientiæ floruit Josephus. Quo etiam circiter tempore Jibus vixisse fertur, cui in Hebræorum gente vel hoc argumento locus conceditur, quod ea que de ejus Amicis narrantur, ex *Abrahamo* illum descendisse evincunt. *Questionem is tractavit, que maxi-*

mè practica est, & omni tempore Philosophorum ingenia torfi: Quare bonis viris mala accidunt? cum sit providentia. conf. Witius Miscell. To. I, L. 1. c. 16. §. 23.

- b) *Chemia quod peritissimum, ut apud Buddeum contendit Borrichius, quod aurum combusserit, in pulveremque redegerit. At qui solo igne, absque chemia subsidio liquari quidem aurum, nullo autem modo in pulverem redigi posse.*
- c) *an & Kabbala, sive exoterica philosophandi rationis? conf. Buddem XIII, pag. 36. Paganorum de Mose testimonia congestit Vossiani de Sectis Philosophorum Operis Continuator Ryffelins cap. II, § 5. p. 130, 131.*
- d) *Buddem §. LIII. p. 395.*
- e) *qualis fuit Josua, Judices plurimi, Samuel, David precipue, homo prudentissimus, ac varia fortuna exercitus.*
- g) *Prepar. Evang. II, 2, add. Placcius de agenda Ethica c. 1. text. 2. n. 3. p. 23.*
- h) *ut quod nec in usu tertz: quid enim miserius, quam terram manere, que hominum causa facta est, & ipsam hominem, terra Dominum in pulverem dissolvit? Eccles. I, 4. Adde quod usus rerum terrenarum non semper in nostrâ sit potestate, II, 24. nec in studiis aut laboribus, quippe molestiarum plenis, I, 13. & quod cum magna sapientiâ magna etiam sit indignatio, I, 17. Wer viel sîbet und weiß/ wie es gehen solte/ der gedencet: Ach wie heillos und schândlich gehet es in dieser Welt! ut Lutheri habet adnotatio; nec in divitiis, II, 1. quid miserius, quam divitias corrudere heredi pleraque consumituro? II, 18. adde, quod nihil, præter oculos, iisdem satiatur. IV, 8. V, 9. nec sunt perpetua, sed & noxia plerumque V, 12. nec in providentia humana futuro-rum; quia singula tempus habent, III, 1. sq. nec in voluptate. Risum vocaverrorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis? II, 1. nec in cæteris, que externo videntur oculo, quia ferme eadem cum brutis conditio hominis exterius videtur, III, 19. justusque in sua perit iustitia VII, 16. IX, 2. non in favore Principum, aut eorum potestate, quia superior est in cælis, & vind. V, 7. Proxime ut Seneca:*
*Quidquid à vobis minor extimescit:
 Major hoc vobis Dominus minatur;
 Omne sub regno graviore Regnum est.*

Evdemo-
nologia Sa-
tomonis.

nec

nec favor humanus pro merito obtingit, *IV*, 1, 4. nec in vita, qua ipsa mors melior, *VII*, 1, 2. nec in sapientia humana, qua imperfecta, scopumque non attingit *VIII*, 17. non est velocissimus curtus, nec fortissimus semper victoria *IX*. 11 imo prestat aliquando habere modicum stoliditatis *X*, 1. non in dignitatibus, qua & citra meritum dispensantur, ac stolidis obtingunt, *X*, 7. seq. Tandem c. *XII*, 8. redit ad primum unde initium fecerat. Vanitas Vanitatum, evolutisque omnibus, qua homini in mentem venire possunt, ait: ceteris quidem rebus uti nos posse cum modo: cum autem Beati nomen, quatenus hac vita capit, mereri, qui in omnibus id agit, ut DEO placeat; in eoque esse summam tam sapientie quam tranquillitatis. Summa Doctrinae est: Deum time, & mandata eius custodi. In eo totum est hominis Bonum.

i) Buddens §. 15. p. 46, 47.

V I.

Post redditam patriæ gentem, præter Zerobabelem, Nehemiam, Hagganum item & Zachariam ac Malachiam eminuit Esdras, * vir sapientissimus, ac de restituendo cultu corrigendisque populi moribus vehementer sollicitus. Ac tamen si Samaritanorum (a) improbitate multum damni veræ sapientiæ studio fuerit illatum: Ortique sub ea tempora Hellenistæ turbas dederint (b): ac sectæ insuper, apud Hebræos, variæ: Phariseorum (c) puta, Essæorum (d), & Sadducæorum (e) ortæ fuerint: non tamen omnino nulli fuerunt viri sapientiæ præstantes; in quibus præcipuam laudem meretur *Jeschua ben Syra*, cujus liber sub titulo Ecclesiastici inter Apocryphos comparer, & in Thalmude sæpius allegatur. (f) Rabbi item Hillel, natus ante Christum annis CXII, Pater ut ajunt, Simeonis, qui Servatorem nostrum ulnis complexus est; (g) porro *R. Schammai*, qui postmodum in Academia Præfectura Præceptori collega datus, æmulatione quadam accensus, in diversas à Magistri placitis abiit opiniones: (h) Hilleli successit *Gammaliel* Pauli Præceptor, Filius Simeonis,

nis, τὸ Θεοφίλου: & Rabban Simeon, Gamaliel item Jannensis, & alii à Buddeo ordine recensiti (i). Ac in tanta doctrinæ morumque corruptione magnus tandem Restaurator prisce veræque Sapientiæ surrexit. **JESUS CHRISTUS**, Lux Ipsa, Veritas & Sapientia, qui & ipse pristinam Sapientiam suo nitore restituit, & per Apostolos suos reliquis Gentibus saluberrima veræ Sapientiæ præcepta repeti annunciarique curavit (k). Cæterum è recentioribus Judæis omitti non debet Majmonides illustri Opere, quod Jad Chafaka inscripsit; itemque in Ductore Dubitantium, à Buxtorfio in Latinum versò, ac imprimis in *Canonibus*, quos scripsit *Ethicus*, à Georgio Gentio Latine factis, notisque illustratis. (l)

*) *Esdas omne Instrumentum Judaice literaturæ restauravit. Tertulian. de Cultu sceminarum p. 461. Edit. Basil.*

a) *Templum in monte Garizim edificantium: ritus externos & ceremonias rigide observantium; quæ res si palmarium in religione faciat negotium, nunquam non cum neglectu emendationis internæ conjuncta est. add. laudatis. Buddens §. XVII.*

b) *Græcicam Philosophiam cum Ebræa conjungentes; quos inter fuit Aristobulus, qui apud Clementem ait, Pythagoram, Platonem, cæterosque Philosophos Græcicos sua ab Ebræis accepisse. Cæterum inter Hellenistas illos insignis fuit Philo Senior, quem CLX. ante Christum annis floruisse ajunt; & pulcherrima Philosophiæ Ebræorum specimina reliquisse manifestum est. Ei à magnis viris tribuitur Liber Sapientiæ.*

c) *Quos Pharizæos rectius Hypocritas & Sophistas, quam Philosophos dixeris. Statuerunt quoque animarum transmigrationem, & omnem fere cultum Numinis lotionibus aliisque ritibus absolvi docere.*

Esseni,
qui?

d) *ex Essenis primum legimus memorari Judam quendam, apud Josephum. Hi commendantur ob morum sanctitatem pietatemque; solitarium vita genus, à strepitu urbano remotum sectabantur: Sacrificare in templo nolebant, & relicto sensu literali arcanum atq; Symbolicum in Scriptura S. sectabantur. Bona insuper omnia habebant communia, & uxores non ducebant. Buddens §. XXI. Eos Therapentæ*

- pentas Pbi' omi dictos, non verò Christianos fuisse contendit Buddens. Extat in. *Thomæ Brunonis, Canonici Windesoriensis, de hoc argumento Dissertatio*, à P. Colomesio edita, & *Epist. Clementinis subnexa.*
- e) à Sadoko, *Antigoni Sochæi Discipulo dicti. Cum autem Antigonus docuisset, DEO non ita serviendum esse, ut servi Dominis, spe merce dis serviant: Sadok & Baithus eo sententiam extendit, ut dixerit, DEO serviendum esse sine spe retributionis. Unde collegernnt, nullas pœnas, nulla quoque post banc vitam expectanda esse premia; anti- was cum corpore interire: nullos esse Angelos aut Spiritus, nullam providentiam. Matth. XX, 23. Act. XXIII, 8.*
- f) Buddens ad §. XXII. lit. a. p. 78.
- g) idem p. 82.   h) d. l. p. 13. seq.   i) l. c. p. 87. 88.
- k) Buddens §. XXIII. qui etiam Josephi testimonium adducit, robo- ratque, quod IESUS fuerit ἄνθρωπος σοφῶν, verus Philosophus; *Archæol. XVIII, 4. De Christi & Apostolorū Philosophiâ videndam Georgius Hornius Histor. Philos. Lib. V, cap. I, II, III.*
- l) *Amstelod. in 4. 1640.*

Contextus
doctrinæ
Sadducæo-
rum.

VII.

Atque sic, post Moralis Hebræorum Disciplinæ Hi- storiam de Barbarorum * Philosophiâ agendum est. (a) Quo sub nomine Græci, omnes sapientiæ cultores intel-lexerunt, quotquot apud exterarum gentes, extra Italiam Græ- ciamque philosophiæ studio innotuere (b). Quos inter pri- mi sunt Chaldæi, (c) antiquissimum, Ciceroni, Doctorum genus; quæ tamen Astrologiæ potissimum, ac somniorum natalitiorumque, ut vocant, thematum interpretationi o- peram dedere: quin tamen abs Abrahamo, viro utique pro- bo ac justo, practicæ scientiæ fundamenta hauserint, non dubitamus: quemadmodum ab eo quoque, postea con- verso, ad *Ægyptios* (d) majorem de vita rectè justèque instituenda scientiam pervenisse ex eo manifestum fit, quod is, fame Chananzam premente, ad eos profectus est, & Regem, Sa- ram conjugem ipsius ducere volentem, sed divinitus com- monitum, meliora sine dubio edocuit, Regisque ejusdem indultu cum præstantissimis doctissimisque *Ægyptiorum*

C

con-

conversatus est. Sed & Jacobus ejus Nepos in Ægyptum migravit cum familia, cujus Princeps Josephus Ægyptiorum Primores informasse memoratur, Pl. CVI, 22. Et quando Ægyptios Macrobius omnium Philosophiæ Disciplinarum Parentes adpellavit, practicam utique partem subintellexisse est existimandus. Sed & Persis, ac Medis Parthisque hæc studia neglecta non fuisse testis luculentus est Cicero; ac Magos in Evangelio communis eruditorum consensus Persas Philosophos dicit. (e) Vixit etiam inter eos *Daniel*, Cyri præceptor, & qui Maximo Regi nomen ejus proprium ab Esaia CCX ante annis prænunciatum ostendit, Es. XLV. 1. Jerem. XXV. 13, 39. 10. Post hos referendi sunt Indi, (f) quorum Philosophi Gymnosophistæ duplices erant: alii Brachmanes, alii Germanes, interque hos quidam Hylobii, id est, Sylvicolæ. Magna ipsorum abstinencia continentiaque fuit. Phœnices denique, quæ Gens Judææ similissima fuit, eoque discendi sine dubio occasionem ab illis amplissimam habuit. (g)

* *Scriptis de hac Philosophia ex professo Otto Heurnius. Addi debet plura cupientibus Jo. Jonstonus, Holsatus, de Scriptoribus Historiæ Philosophicæ Libris quatuor.*

a) *Nam ad duo potissimum genera referri antiquissimos Philosophos referunt Diogenes Laertius, de vitis Philosophorum L. 1. & Clemens Alexandrinus, Stromatum primo.*

b) *Sic G. J. Vossius de Sectis Libro, c. 1. §. 2.*

c) *Et hi quidem, ut ceteri plures, Græcis antiquiores, ne his quidem dissentibus, ut ex Clementis loco adparet, quem Vossius excerpfit, l. 2. Chaldæi, quos, & Babylona accessit Pythagoras, & veneratus coram est Democritus; Inter Scriptores notus est Berosus & Michael Psellus. Voss. I, 9, 10, 11.*

d) *Ægyptii abs Abrahamo edocti, Joseph. Archæolog. I, 8. Vossius d. l. I, 7, 3. Gen. XII, 13. seq. Moses etiam ἐνυδύθη πύργῳ σοφίας αἰγυπτίων, Act. VII. 22. add. Voss. II, 2. p. 11. Ceterum hi ad Afros pertinent, eorumque Philosophia latissime patuit, Voss. II, 8. p. 16, 17.*

e) *Persæ ad Asiaticos relati, δι Μάγῳ, Matth. II, 1. Equidem Grotius Arabes.*

Arabes fuisse autumat: sed nomen Magorum apud Persas familiare fuisse, nemo ambigit, & Magos in Persia Strabo, Cicero, Plato collocant. Extat Schich Sadi Scriptor Persicus elegantis libri, cui titulus: Hortus Rosarum, ab Adamo Oleario, Legationis Holsaticæ ad Regem Persarum nupero seculo Secretario in Germanicum conversus. Que monita ut ad Atticam, sic ad universam de Moribus Philosophiam omnino pertinent. Persis dictus Liber est Gülustan, & Historias Morali adplicatione illustrat. Add. Tho. Hyde Historiam de Veteri Religione Persarum.

Schich Sadi.

- f) Indi, quos tamen pudore nullo, nudos semper fuisse, Possio non est credibile. Edidit A. 1697. Seb. Godofr. Starkius, Specimen Sapientie Veterum Indorum.
- g) Phœnices, cui Genti literas sese debere fatentur Græci.

VIII.

Præter Barbaros quos recensui, Asiaticos, Chaldæos nempe, Persas, Indos, Phœnices; Afros item, Ægyptios nimirum, ac Æthiopes; (a) nominandi imprimis ex Asiaticis de novo veniunt Chineses, quorum Philosophus *Confucius* ante Christi Servatoris ortum Anno DLI. floruisse memoratur, & cujus Scientia practica è Lingua Sinica in Latinum sermonem jussu Regis Galliarum Ludovici XIV. à quatuor Patribus Societatis JESU conversa, prodiit Parisiis, (b) Anno MDC LXXXVII. Ei per annos bis mille, atque amplius, multum honoris grata Sinarum posteritas exhibuit: ejusque Nepos ordine *sexagesimus octavus* hodie superstes perpetuo & hæreditario Cum, hoc est, Ducis titulo & dignitate; raro quoque privilegio, scilicet immunitate à pendendis vectigalibus gaudet, & ab omnibus, qui singulis trienniis ad Doctoris gradum evhantur, pignus aliquod grati animi, & quasi minerval, quod Avo solvere nequeunt, accipit. Summa doctrinæ illius cum solida morali scientia convenit, & ad recte formandam vitæ rationem manuducit. (c) Demodernis Vir Illustris *Leibnizius*; Quis, ait, olim credidisset, esse

Quæ Chinesium Philosophia?

Recensus de ea G.G. Leibnizii.

mnem morum elegantiam usque adeo eruditos, tamen vincat vitæ civilioris præscriptis? & hoc tamen in Sinensibus nunc experimur, ex quo illa gens nobis notior facta est. Itaque, si artibus operatricibus pares simus: Si scientiis contemplativis vicimus: certe practica philosophia (quod prope modum fateri pudet) victi sumus, id est, Ethicæ & Politicæ præceptis, ad ipsam vitam usumque mortalium accommodatis. (d)

- a) *Æthiopes, Asti, quorum Doctores quodam dicitur Gymnosophistæ. Q. Septimius, Christianus Poeta, primos Æthiopes Ethicam docuisse tradit:*
Primi iustitiam Æthiopes docuisse feruntur,
Et primi coluisse Deum, ritusque sacrorum
Et cultus cantusque piis didicisse, & honestis
Artibus instravisse viam.

Quod se non credere ait Placcius, de agenda Ethica c. 1, textu II, p. 25. De modernis prostat Jobi Ludolphi Historia Æthiopica; ubi demonstravit, Gentem esse vetustissimam & optime moratam, adulescentes aurea plane indolis, & innocentie majoris, quam quisquam credere possit. Vide appendicem, quæ A. 1693. pro:it p. 6.

- b) *Transfere Confucium Prosper Intorcetta: Christianus Hertrich; Franciscus Rougemont: & Philippus Couplet.*
- c) *conf. Placcium de agenda Ethica, qui tamen Confucium nondum viderat, I, 2, 10. p. 25. 26.*
- d) *Leibnitii Novissima Sinica, præfatione; ubi legas cum admiratione. De Confucii cultu, ortisque inter Pontificios controversiis extat D. Seligmanni, Theologi Lipsiensis, dissertatio. E parvo Confucii libello, quo ille Regem imperandi artem docet, plura disci posse iudicavit nuperus Pasendorfi Interpres Gallicanus Jo. Barbeyracus, quam ex ingentibus nonnullorum PP. voluminibus. Ceterum regnare hodie alterius Philosophi Foe dicitur apud Indos præcepta, cujus discipuli exteriori sua doctrinâ in officio continere populum studeant; interiori autem maximeque recondita proxime ad Spinolæ aditum accedant. Quod quidem dolendum vehementer fuerit, optandumque feris precibus, ut ista vane sapientiæ arrogantiæ stoliditasque vel e Christianorum finibus exterminetur.*

IX.

Succedant ex *Europæis Thracæ*, quorum quæ doctrina fuerit, ex Orphei placitis cognosci potuit. (a) Hos sequuntur *Celtae* Gallique, quos Philosophiam docuere Druidæ, quorum nomine omnes Galliæ Sapientes comprehendi Cæsar commemorat. (b) Extat de Celtis Ulrici Obrechtii Dissertatio, ubi Celtarum nomen sic explicandum esse probat, ut Germanos quoque complectatur. (c) Primaria eorum philosophiæ pars fuit scientia rerum divinarum; atque Celtae, ultra Physiologiam, καὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν δοκῶν, moralem tractare philosophiam tradit Strabo. (d) *Germanorum* (e) in universum mores eleganter descripsit Tacitus; Plus, inquit, apud eos valent boni mores, quàm alibi bonæ Leges. (f)

a) *Thracæ. Europæi. Vossii* c. III, §. 4. p. 20, 21. Docuerunt Orphei per symbola & fabulas.

b) *Galli, eorumque Druides. Cæsar* L. VI. 13. p. m. 154. edit. Jungermanni & c. 14. *Disciplina in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata esse existimatur. conf. Notas eo Hotomanni pag. 730. & Brant* i, p. 907. sq. & si placet, *Orationem nostram, de Utilitate Peregrinationis Anglicanæ.*

c) *antiquissimis enim temporibus populi isti ad utramq; Rheni ripam coequentes, Celtae adpellati fuerunt; ut Dionis verba Lib. XXXIX. habent. Nuperus è nostris Scriptor, D. Hilleus eo refert, quotquot in sacris veniunt nomine gentium Dodanæarum, sive Rhodaniarum. Dissertatione de hoc argumento singulari; ut & in Onomastico S. VI. XIV.*

d) *Libro quarto.*

(voce: Dodanim.)

e) *Germani. Scientiam politicam ac militarem belle calluit Ariovistus, Cæsar. Bell. Gall. l. 34. p. m. 26. & I, 36. 1. Ins esse, respondit, Belli, ut ii qui vicissent, iis quos vicissent, quemadmodum vellent, imperarent. Utilis etiam hanc in rem est liber Pauli Hachenbergii de Germania media. (f) add. Conring. de Origine Juris Germanici c. 1. p. 2. qui Seculo quinto Leges scriptas cœpisse autumat: Francos ei negotio manum admovisse A. Chr. CCCXXII. W. s. gotbos Enrico Rege CCCCLXX. circa Annum v. CCCCLXXX. videri latas leges Burgundionum, Rege Gundebaldo. Eas plerasque ut & ceterorum Ger-*

mano-

*maiorum Leges è Codicibus Fuldensibus jam olim eruit Basilius Jo-
annes Herold, & Basilea edidit MDLVII.*

X.

Philosophia
Thalctia.

Visa Barbarica, ad *Græcicam* pergamus; quam ita com-
muniter adpellant, quod eam vel ipsi in Græcia viventes
Philosophi, vel à Græcis oriundi fuerint alibi locorum pro-
fessi. Hujus variæ constitui sectæ solent, à loco præcipuè de-
nominatæ tres: *Jonica, Kalica, Eleatica*. Quibus ordinis causa
subjungi possunt *Electiva & Pyrrhonia*. *Jonica* velut Pater
ac Princeps est *Thales Milesius*, qui, juxta Diogenem, & animæ
docuit immortalitatem, & tempore Croesi Lydorum Regis
floruit. Eum septem sapientum Sapientissimum vocat Tul-
lius. (a) Dixit: non ornare faciem, sed bonarum artium stu-
diis animum excolere, præclarum esse. Interrogatus: Τι τὸ
Θεόν; quid Deus? Respondit: Τὸ μίτη δ᾽ ἔχων, μήτε τελευτῆν,
quod initio & sine earet. (b) Nec minus præclarum est, quod
non facta modo, sed & cogitata hominum videre DEUM
dixit. Etenim interrogatus: Lateretne Deum homo male
agens? ne cogitans quidem, respondit. (c) Idem pronuncia-
vit: Eadem expectanda à filiis, quæ præstiterimus Parenti-
bus. Percontanti adultero: an juraret, non commisisse se ad-
ulterium? annon est, respondit, perjurium adulterio dete-
rius? Sed & hoc nobile ejus effatum fuit: Difficile est, se i-
psum nosse: facile ab alio moneri: suavissimum frui, sive
consequi quod velis. (d) Is Thales discipulum habuit *Anaxi-
mandrum*, itidem Milesum: hic docuit *Anaximenum*: & in hu-
jus schola crevit *Anaxagoras Clazomenius*, qui primus Mileto
Scholam *ATHENAS* transtulit. (e) Anaxagoras auditorem ha-
buit Archelaum Atheniensem, Magni Socratis Præcepto-
rem. (f) Hic, ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν σοφώτατος, Oraculo dictus Socra-
tes, non equidem Moralem Disciplinam primus docuit,
(nam & Solon (g) apud Athenienses eam luculenter tractavit,
duobus ferme ante Socratem Seculis, & Pythagoras seculo tan-

tantum non integro) sed eam & accuratiorè methodo instillavit, & ad vitam imprimis communem adduxit, (h) sicque primus fere è cœlo vocavit, & in urbibus collocavit, & in domos etiã introduxit, & coegit de vita & moribus, rebusque bonis & malis quærere. Philosophia is velut Medicina, voce exemploque utendum esse tradidit, ac auditorum non minus, quam sui emendationem curæ sibi esse ostendit. Præclarè de eo Laertius: Θαητην ἑβρον ἀπὲρ πηψι, divinum factum à se dimisit. Δύσιν ἰθὺκάττων ἐπιηος; Lyfin moratissimum effecit. Memorat idem Diogenes, Socrate monente plures ambitione motos ad rempublicam, cui gerendæ impares erant, capeffendam, detumuisse; odia liberorum adversus Parentes inveterata, ipso moderante, curata: Iphicratique Duci bellico, animum ab ipso ad fortitudinem bellicam velut inspiratum fuisse. (i) Reliquit Xenophon Memorabilium Socratis integros quinq; libros, quorum primo, præter alia: Socrates, ait, de Rebus humanis diserebat semper: quum quidem consideraret, quid esset piũ, quid impiũ? quid honestum, quid turpe? quid iustum, quid iniustum? quid mentis sanitas, quid insania? & quæ plura apud optimum prudentissimumque Auctorem legi merentur. (k) An aliquid scripserit, & quas *Leo Allatius* Lutetia Parisiorum edidit anno M DC XXXVII, genuinæ ipsius Epistolæ sint? inter eruditos disquiritur, plerisque, contra Allatium, negantem sententiam defendentibus; eo præcipuè argumento motis, quod *Plutarchus* orationem de fortuna Alexandri scripserit, neque Socratem quidquam, nec *Archefilaum*, neque *Carneadem*, præstantissimos Philosophos, quidquam scripti reliquisse. (l) Populum *is semper suspectum* habuit, eumque, magnum erroris Magistrum solitus est adpellare.

*) Jonica, à *Jonia*, cujus præcipua Civitas *Miletus* fuit, *Thaletis Patria*:

a) *Tales Milesius. conf. Ciceron. de Legibus II, 26.*

b) *conf.*

- b) *conf. Buddens, Ethica Thaletis, §. 10.*
 c) *utinam hæc animis nostris perpetuo insideret sententia, quam è Cbristianis Prudentius ita eloquitur:*
Hic testis est, hic arbiter:
Hic intueatur quidquid est:
Humana quod mens concipit.
Hunc nemo fallit Judicem.
 d) *conf. denno Cl. Buddeum, Ethica Thaletis §. 16. sq.*
 e) *concinne sic satis hæc Hornejus, Philos. Civil. I, r. s. p. 6. seq. Add. Voss. de Sectis, c. 5. §. 7. p. m. 27.*
 f) *hæc Ionicorum Philosophorum successio est, tradita à Clemente Alexandrino Stromat. primo, & ab Augustino de Civ. Dei, VIII, Socrates, Ionice ad praxin Instaurator; annos natus ante Cbristum. CCCCL. & quod excurret*
 g) *Solon, vir Justitia insignis, Justino II, 7. Dignum Philosopho effatum, quo summam moralis Philosophiæ complexus est: Νῦν ἡγεμόνα ποῖ. Rationem Duce[m] sequere. Quo sensu Geulingius virtutem definiit Amorem rationis. Est enim amor rationis, sive studium ea omnia agendi, quæ ratio divinitus collustrata agenda præcipit. Fuit etiam ejus præceptum. Μη καυθῆς ἐμῆλα. Noli malis congrædi. rursus: πῶ ἀνδραῖα μελέτα. Præclara studiose meditare. Iterum: Diem ante suum beatum dicas neminem, à quo Cræsum Lydorum Regem, ne ob divitias se beatum putaret, admonnit.*
 h) *de Socrate Cicero, question. Acad. & Tusculanarum quinto. add. Hornej I, 1, 11, p. 12.*
 i) *Justinus Martyr μετὰ ἀβγυ Socratem vixisse, & ἀπὸ μέρους agnovisse Cbristum tradit. Sed nimium utique estimans Socratem. Conf. Placcius, de agenda Ethica c. I. text. 2. §. 15. p. 34. & Schenrlins Bibliograph. Morali §. XXXVI. sq.*
 k) *Schenrlins, Bibliograph. Moral §. 29, 30. sqq.*
 l) *prostat eo de argumento erudita Godofredi Olearii, Professoris Lipsiensis Dissertatio, ad Leonis Allatii de scriptis Socratis Dialogum.*

XI.

Specimen
Philosophiæ Solonis,
&
nuperi
Geulingii.

Quæ conditio Philosophiæ Platonicæ?

Videri Practicæ Philosophia cum Socrate suo poterat interiusse; exortis, ut fieri omni ætate consuevit, Discipulorum *sectis*, non tam ad emendationem rerum humanarum,

do

quam ad ingenii ostentationem docentium. Prima inter omnes *Platonica* est, sive *Academiae veteris* * secta; cujus auctor Plato, Moyses ἀριστοζωον sive Attice loquens à Numenio, Philosopho Pythagoreo dictus est. De eo judicaverunt nonnulli, non tam in disciplinis tradendis, quam in sui temporis Sophistis sub persona Socratis defricandis, ludendis, traducendis, refellendis, horum phaleris detrahendis, fucis detergendis, tricis exsolvendis, operam maxima ex parte collocasse. Cicero quoque: Platonis in libris, ait, nihil affirmatur: & dum in utraque partem multa differuntur, de omnibus quaeritur, nihil certi dicitur, (a) *Baclusus* tamen censuit: Juris naturalis fontes, regulas, explicationes, Platone uberius tradidisse neminem; verum, qui in rem praesentem deduceret, & ad usum transferret hanc sapientiae partem, ex omnibus Platonis operibus, nondum repertum. (b) Pulcherrimae profecto sunt sententiae, quas in Critone ex ore Socratis, praepositis, recitat; ut: I. Mansuetè subire decet mortem, & quodvis aliud supplicium, priusquam quidquam agamus iniqui. (II) Neque si injuriam passus fueris, ulciscendum, ut vulgus putat. (III.) Vi uti nefas est, vel contra Patrem, vel contra Matrem, maximè verò omnium contra Patriam. (IV) Neque filios tuos, neque vitam, neque aliud quidquam pluris facias, quam Justitiam: ut cum in vitam alteram transmigraveris, valeas illic horum reddere rationem. (c) Scripsit etiam Librum de affectibus, Galeno magnoperè commendatum, sed ævi injuriâ deperditum. (d) Platonis dogmata omnia retinuit Speusippus, ejus ex sorore nepos.

* *Vetus dicebatur Academia Platonica, postquam Arcefilas alteram induxit. Vossius de Sectis XII, 3. pag. 68. Secunda ista Academia docuit nihil percipi posse, eoque in omnibus prohibendum esse assensum. Succesit Tertia, cujus Auctor Carneades fuit, acris disputator, qui verum à falso non discerni posse, traditur statuisse. De quo tamen Lactantius aliter judicat, talia non ex animi senten-*

- tentia dixisse Carneadem, sed indaganda veritatis causa. Videndum omnino, ut communi errori obviam eatur, Lactantius, de Justit. V.
- a) primo Academicarum. (16. Edit. Cantabrig.)
- b) add. Hertius, de Jurisprudentia universali, Sect. 1. §. 31. p. m. 43. primo Opusculorum Tomo. Legi etiam possunt, que post Jacob. Thomasiū in Orig. Hist. Philos. in Præfat. ad Köpkenii Theologiam Mystificam monuit D. D. Spenerus, §. 6. ubi inter alia refert, optasse Danbænerum, jam Senem, ut ad legendum adhuc semel Platonem aliquid temporis ipsi suppeteret.
- c) add. Schenrl. Bibliograph. §. XXXIII. sq.
- d) Galenus de cogn. & cur. animi morbis cap. 1. Placcius de agenda Ethica c. 1, p. 36. XII.

Quid de
Philosophia Peri-
patetica?

Post Platonicos memorandi veniunt Peripateretici, à modo docendi potius, quam ab Auctoris nomine sic adpel-
lati. Ut enim vulgo creditur, Aristoteles, Princeps hujus
ordinis, non ut alii vel sedendo ad mensam, vel stando in
cathedra, sed obambulando discipulos in Lyceò erudit, et
operasque suas in matutinas & vespertinas divisit. Ex quo
orta est distinctio inter *ἐπιπαθεὶς καθησίων καὶ δουλίων*, id est, ob-
ambulationem matutinam & vespertinam, (a) Eximio cum
elogio ornavit Cicero. In veteri, inquit, Academia,
non ii solum numerantur, qui Academici veteres vocantur:
Speusippus, Zenocrates, Polemo, Crantor cæterique: sed
etiam Peripateretici veteres, quorum Princeps *Aristoteles*:
quem, excepto Platone, haud scio, an recte dixerim Princì-
pem Philosophorum. (b) Eum ut in aliis Philosophiæ par-
tibus, ita in Morali quoque bene se gessisse, loquuntur ejus
Libri ad Nicomachum decem (c) & ad Eudemum septem,
& Magnorum Moralium Duo. Usus est methodo aperta,
accurata, definiente pleraque ac ordinatè tractante. *Arno-
bium*, Scriptor pro Christianis, virum ingenio præpotentem,
atque doctrinæ præcipuum dixit. (d) Finem humani Intel-
lectus vocavit *Hieronimus*. Sed sunt tamen, quæ viri docti
in ejus Ethica desiderant: ut, quod doctrinam Platonis de

DEO

DEO futuraque vita silentio prætermiserit: quod hominem à DEO ad semetipsum per operationem diligendum, imò ad fortuita seduxerit: (e) quod remedia aduersus vitia adeo neglexerit, ut nemo Sectatorum ipsius ea de re quidquam in Moralibus doceri posse aut debere censuerit. (f) Quod postremum tamen præter rem Aristoteli imputari iudicat Placcius. De præcipuis Operis Nicomachici Commentatoribus Græcis (g) extat cum eorum editione erudita tractatio Samuëlis Rachelii. Andronicum (sive aliud nomen ejus est, quoniam in Msc. quodam *Cateceuvii*, corruptum quidem, sed unde dubitatum de auctore constat, vocabulum inuenit Böclerus) (h) Rhodium edidit Heinsius, & Interpretes Arabas, ac successorem Theophrastum depinxit Vossius. (i) Extant etiam *Exercitationes Paradoxicæ aduersus Aristoteles*, auctore Petro Gassendo. (k)

- a) Gell. Noÿ. Attic. XX, 4. diximus: ut vulgo creditur. Namque & ipse Aristoteles aicubi dixit: sedendo & quiescendo hominibus obvenire prudentiam posse. & sunt ex eruditiss, qui relationem Gellii, ac desuntam inde communem de peripateticorum nomenclatura opinionem in dubium vocent.
- b) de finib. Bonor. & Malor. Libro quinto.
- c) quos cum Nicomacho filio Aristotelis maluerit adscribere Cicero, causam se non videre ait D. Hertius, de Jurisprud. uniuersali Sect. I. §. 38. p. 43. Nam ut recte à Petro Lambecio obseruatum, non solum inventio, Methodus, tractatio, pbrasis ac probandi ratio Aristotelicum ingenium representat: verum & ipse Aristoteles libros illos pro suis hand obscure agnovit, & in alijs scriptis librorum istorum faciens mentionem, & in his libris Lectorem remittens ad posteriora analytica, ac demum in calce hos libros connectens cum Politicis. Cæterum Aristoteli suam laudem tribuimus; quia Græca ejus moralia legimus. Mirati, Viros cætera doctos eum corruptorem Philosophia dicere, quem non legerunt
- d) III. aduersus Gentes. Conf. Vossius de Sectis XVII, §. p. 26.
- e) ita conqueritur Placcius, de Aug. Ethica, I, 2, §. 18. p. 38.
- f) etsi nec hoc ipsum neglexisse colligi potuit ex fragmentis de optima

Republica, ut judicat Antonius Scaevola, Salodiensis in *Questionibus ad Aristotelis Politica*, quas se ex Italia domum tulisse gloriatur Placcius, de *Ang. Ethica*, I, 2. p. 40. init.

g) Eustratio, Aspasio, Michaelis Ephesio, aliisque. *Helmeftadit M DC LXII. Meretur etiam legi Epistola Courtingit ad Rachelinum, que et Operi prefixa est.*

h) ad Grot. *Prefat.* p. 12. init.

i) *Voss. de Sectis, XVII. 19. p. 93. sq.*

k) *edita Haga-Comitum 1656. In primis Exercitatione III. arguet, nullas esse rationes, que Aristotelem aliis preferri debere doceant, p. 28. sqq.*

XIII.

Quæ Stoica
Philosophia?

Sequuntur Stoici, * quorum sectam Cynicus (a) peperit. Ejus ordinis Princeps est Zeno, ex Citio Cypri oppido oriundus: qui cum Crateri Thebano, Diogenis Auditori operam daret, offensus obscuris scædisque Cynicorum moribus, rigidam quidem eorum vitam, sed Cynicam non item impudentiam, (b) sequutus est. Discipuli ejus primum Zenonii, deinceps à loco ubi docebat, Stoici dicti sunt. Horum Philosophia proprio elogio huc pertinet, quibus summa & caput est Reverentia Numinis, ac Honestas, absque qua nihil utile. Confidenter de iis Hieronymus: (c) Stoicos cum nostro dogmate in plerisque concordare. Recte, in plerisque; nam & habere quædam, Philosophiâ, nedum Christianâ religione indigna. (d) Zenonem excepit in præcipuis Chrysippus, qui Stoam adeo strenuè feliciterque suffulsi, uti de eo dictum fuerit:

Εἰ μὴ γὰρ Χρυσίππος ἦν, οὐκ ἦν Στωα, **
Chrysippus nisi fuisset, nec Stoa foret. **

Scriptorum quorum complura uterque reliquit, (sed nullum habemus integrum) Fragmenta recitat Plutarchus, sed exagitat simul & peculiari de repugnantibus & contradictionibus Stoicorum libro sophisticè confutat. (e) Nonnulla habet Galenus, qui & ipse oppugnat: Laertius retulisse satis habet: Cicero in utramque partem disputat. Ceterioris ævi Scriptores

reco

res sunt *Seneca, Epictetus, Marcus Antoninus Imperator*. E junioribus philosophiam hanc excoluit Lipsius manu-
 ductio- ne ad Philosophiam Stoicam, libris tribus. E Gallis *du Vayer*,
 La Philosophie Morale des Stoiques; & ante hos Scioppius
 Moralibus Stoicis. (f) De illorum Ethica imprimis videndus
Lipsium (g) ac nuperrime *Joannes Barbeyracus* (h) è veteribus
M. Antoninus, Seneca, Epictetus. Sed & studia Stoicorum
 Philosophorum imitatos fuisse plerosque Jctos Romanos,
 suaque industria Juris naturæ doctrinam præcipuè perfecisse
 observatum est.

* *Cynici, quorum, sed prior soboles, Stoici. An ab impudentia cani-
 na dicti? Mavens à parrebesta improbos allatrante adpellatos Servi-
 ptor nuperis. Sed prius quis negaverit?*

a) *Hornej. Philos. Civil. I, 1, 6, p. 8.*

b) *Inde Cynici & Stoici pro iisdem habiti. Ut Poeta:*

Ei qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata curat,

— — A Cynicis tunica distantia,

*Conf. Lipsius Manud. ad Philos. Stoic. Dissert. XIII, sive, quia veste
 & habitu differabant; sive quia verecundia tantum, & tegebant
 Stoici, quæ illi in aperto audebant. Addendus etiam præ aliis Tho-
 Gatak: rus, in preloquio ad Marci Antonini libros de rebus suis.*

c) *ad Esai. X.*

d) *Hertius, d. l. I, 32, p. 45.*

** *et si de Chrysippo, num Stoicis melioribus adnumerari mereatur, du-
 bium movet Schewrlins, Bibliogr. Morali, §. CXII. de reliquis vi-
 de Lips. Manud. I, p. 654.*

e) *Respondit Plutarcho Scheurlius, § CXI, CXII. sqq.*

f) *Hertius, de Jurispr. Univ. I, 32, p. 45. add. Du. Rechenberg. Li-
 nearum. Philos. Civ. P. I, c. V. p. 20. sq.*

g) *Manuduct. ad Philos. Stoic. L. 1, Dissert. XVI. Operum Tomo IV.
 edito Vesalia Typis Andreae ab Hoogenbuisen, 1675. p. 671. sq. Se-
 nec. Ep. XXXIII.*

h) *Prefat. ad Pufendorf. Gallice translatum §. XXVI.*

XIV.

Altera Princeps Secta Italica (a) est, ejus conditor (b) Quæ secta

D 3

Pytha- Italica?

Pythagoras fuit Samius, qui plurimum Thracibus, *Aegyptiis*que: multum & *Judæis* debuit. *Clemens Alexandrinus* circumcisum fuisse tradit. Vixit, peregrinandoque cum alias regionibus, tum præsertim Persidem lustravit eo tempore, quo *Judæi* Persas *Babylonios*que inter adhuc debebant captivi. Unde facile ipsi fuit & *Judæos* simul habere Magistros suarum doctrinarum, & Magos. Quid? quod *Daniel* Prophetæ Princeps habitus sit Magorum, qui tum exiit *Septuagenarius* fere, cum *Pythagoras* ibi versabatur (c) *Mosen* etiam legit, teste *Clemente* (d) & ex eo Regulas desumpsit. Ut, quod Dei imaginem sculpendam non putavit: quod abstinuit ab animalibus: quod lineis vestimentis voluit uti: quod sacrificari nudis pedibus præcepit, & quæ sunt his similia.

- a) quod *Auctor* ejus primum in *Italia* scholam aperuerit, & ex *Italia* in reliquis universi *Regiones* emisserit. Fuit is *Pythagoras*, vulgo *Samius*, à *Samo* Insula una ex *Sporadibus* vocatus, in qua *Pater* ejus domicilium habuit. *Urbs*, qua vixit *Pythagoras*, *Croto* fuit, qua & *Scholam* primum aperuit.
- b) initium à *Pherecide* ducunt *Canterus* & *Vossius*. Sed nullam se rationem videre ait *Schefferus*, nisi quod *Pythagoras* *Præceptorem* habuerit *Phereciden*. Atqui & *Pittacum* *Mitylenæum* aliosq; habuit *Magistros*.
- c) add. *Schefferus*, de *Nat. & Const. Philos. Italicæ* c. *IV. p. m. 15.* & *Jo. Schilterus* in *Dissert. de disciplinâ Pythagorica, quam subjunxit Manductioni Philos. Moralis ad Jurisprudentiam.*
- d) *Stromat. V. add. Scheffer. c. V. p. 29.*

XV.

Quæ summa præceptorum *Pythagoræ*:

Nusquam alio spectavit ejus *Philosophia*, quam ut tandem *DEO* redderetur homo similis. Unde & *Hierocles* circa finem præfationis ad carmina, quæ *Pythagoræ* dicuntur, aurea, de philosophiâ loquens, quam comprehendunt *αὐτὸς τῶν*, inquit, *θεῶν ὁμοίωσιν ἀνάγειν*, ad divinam similitudinem ducunt, *Pythagoricæ*que *Philosophiæ* finem perfectissimum ostendunt (a) *Pulcre* *Jamblichus* de *vita Pythagoræ*. (b) καὶ ἄλλοι αὐτῶν ἐστὶ καὶ βίβλος ἀπὸς συντάκτου πρὸς ἀναλυτὴν τῶν θεῶν, καὶ ὁ

λίγῳ

λίγῳ ἢ τῷ ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας, ἐπιγελοῖον ποιῆσιν δι' ἀνθρώπων ἀλλοθεν πόθεν
 ζητῆντας τὸ εὖ, ἢ φῶς τῷ θεῷ καὶ ὁμοίων. Est hæc ἀλήθεια divina :
 docetque cum hæc, tum aliæ Philosophorum sectæ, quomodo
 DEUS nulli hominum se reliquerit ἀμέτρουσιν. Voluit hoc
 Plato: Neminem posse bene agere & vivere, nisi accuratè
 & perfectè sciat, quid bonum, quidve honestum pulcrum-
 que sit; & propterea ut honestam bonamque vitam aga-
 mus, in qua ista cum DEO assimilatio consistit: ad quam o-
 mnes homines contendere deceat; ante omnia eo anniten-
 dum esse, ut *Ideam boni*, h. e. quid bonum honestumque *in se*
 sit, & in quo ratio ejus propria naturaque consistat, cogno-
 scamus, ut inter honestum & turpe discernere, id quod bo-
 num est, Deoque nos similes reddit, sectari, & eligere; ho-
 nestè agere, & denique beatè in hac quoque vita vivere pos-
 simus. Ut sic recuperemus beatitudinem, quam olim in
 cœlis, antequam animæ nostræ in hæc inferiora delaberentur,
 nos habuisse, fingit. Vult sane & idem Pythagoras. (d)
 Nimirum, cum in DEO, qui est ipsa sanctitas ἀχρίτων ὄντων, per-
 fectissima sit bonitas, eoque ipse sit summa infinitaque pul-
 chritudo: quando actiones nostræ *hinc ideali bonitati* similes
 propioresque redduntur, nos ipsi quoque DEO adsimilari
 dicimur, (e) Legi meretur Cl. *Omissi Ethica Pythagorica*,
 insigni judicio usuque scripta; (f) & in qua singulari etiam
 studio *Præcepta prudentiæ* Pythagoricæ collecta deprehendas.
 (g) Huc pertinent illæ sublimioris sapientiæ genio animatæ
 gnomæ, *aureæ*, quod Pythagoræ vocant, *Carmine* comprehen-
 sæ. Atque etsi ipsum scripsisse probari non possit, vix tamen
 antiquiora alia exstare Græcorum Philosophorum præcep-
 ta, ex omni ætate manifestum est; nulla etiam quæ sen-
 tentiarum acumine & ponderosa brevitate cum his queant
 certare. Cæterum is ipse præstantissimos LLatores *Zaleu-
 cum & Charondam* formavit: ac sapientiæ finem, *via purgati-
 va illuminatiua & unisiva* obtinendum contendit. (h)

a) quor-

- a) quorsum utique & Plato, & Stoici philosophiam direxere. adde Scheffer. c. VII, 44. sqq.
- b) l. 28 p. m. 128. quæ sic transtulit Schefferus: (Hoc principium est) & ad id vita emnis ordinatur atque componitur, ut sequamur DEUM. Et hoc philosophia dicit, quod ridiculo faciant homines, qui aliunde felicitatem quærent, quam à Deo, & qui ei sunt similes.
- d) quippe licet seculo & amplius antiquior fuerit Pythagoras, recte tamen de eo dixit Aristoteles, doctrinam Platonis esse τὰ πῦλα τοῦ Πυθαγορείου ἀναλυῖσθαι, in plerisque sectantem Pythagoricos. Voss. XII, 2. p. 68.
- e) add. D. Zentgraf. Specimen Doctrinae Moralæ & Juris Naturæ secundum Disciplinam Platoniam §. 36, 37. p. 37. sqq.
- f) ut: quot modis præcepta Philosophiæ tradiderit Pythagoras? quodnam constituerit Summum Bonum? & similia.
- g) de Prudentia: Ne speculum ad lucernam intueri. Sa! appone. Ingressus & egressus valvas osculare. Egressus domo sinciput rediens occiput scalpe, & q. s. De Temperantia Cor ne edito. Cerebrum ne comedito A fabis abstineto. De Modestia: Progredienti gregi de via cede. In astrum nunquam intende digitum. De rebda junctis pedibus ne exsilias. De Justitia. Stateram ne transfilias. Extra vitam publicam ne exito. De Mansuetudine: Ignem gladio ne fodias. De Pietate: Surgens è lecto, stragula complicato, & vestigium corporis confundito. DEI signam annulo ne insculpto. Adoraturus sede. Digni sunt etiam ob hanc Philosophiæ partem Jo. Reuchlini de Arte Cabalística Libri III. qui recendantur. Conf. in primis Lib. II. f. LI. Edit. Hagencens. de A. 1530.
- b) Barbeyrac. d. l. f. XVII. Est hoc illud triplex: πῦλον, γῆρας, & ἄνδρ; sublime acutumque philosophandi genus, sed dextrè & cum judicio capiendum. Conf. Jac. Thomasius Orig. Philos. p. 131. sqq.

X V.

Specimen
gnomarū
Pythagoræ.

Quæ Phi-
losofia E-
leatica?

Sequitur secta III. Eleatica, quæ nomen ab Elia, sive Velia, Italiæ, & in ea quidem Lucaniæ, oppido accepit. Initium ducit ab Xenophane Colophonio, qui patria pulsus in Sicilia vixit, & Pythagoræ Thaletisque opinionibus se opposuit. Is Auditorem habuit Parmensidem Eleatem: hic Melissum Sa-

Samiū, & Melissus *Zenonem* Eleatem, ** qui primus Dialecticam invenisse dicitur. Dicti hi sunt Σαμηῶσι; *** & ex eorum schola prodiit *Protagoras*, qui de omni re in utramque partem disputari ex æquo posse dixit; etiam de hac ipsa: *Ἄν ὅμνις res in utramque partem disputabilis sit?* Ortum ex ea traxit quoque *Pyrrho*, à quo *Pyrrhonii*. Fuit is pictor Eliensis, mox Philosophus. Hujus & reliquorum Scepticorum voces fuerunt: ἴδὲν μᾶλλον ἐδέχεται, καὶ οὐκ ἐδέχεται. Ἐπέχῃ. ἴδὲν ἐρίζω. Πάντε ἀέριον; πάντα ἀκατάληπτα. ἢ καταλαμβάνεται. Πάντι λόγῳ λόγῳ ἰσοδυναμεῖται. Nihil magis. Fortassis est, forte non est. Abstinco. Nil definitio. Omnia sunt indefinita. Omnia incomprehensibilia. Non percipio. Omni orationi oratio æqualis opponitur. (a) Contra hos probarunt alii, utique ante omnia dari *certitudinem Boni moralis*, quia necessum sit dari Finem, ad quem omnia tendant, ultimum. Nemo enim frustra agit. Atque illo negato, vivendi rationem ignorari necessum esse: ex quo tantus error consequatur, ut quem in portum se mortales recipiant, scire non possint. (b) His accensendi *Probabilista* recentiores, de quibus suo loco.

Qui Sceptici?

* *Hornej. I, 1, 7. p. 95.*

** Omnia perstringens Zeno disceptat, utraque Ex parte invictus. *Conf. omnino memorabilem ejus vitam, Diog. Laert. Lib. IX. segm. XXV. ☼, si placet, eo Doctissimum Menagium, qui notas, & Zenonis, ex antiquo marmore, imaginem adjecit.*

*** Σὸν τῷ οὐκ ἐρίζω, quia in querendo subsistere; advertente Gellio, *Noct. Attic. II, 5.*

a) *Jacobi Schalleri exercitatio in Sexti Philosophi Pyrrhoniæ Hypotyposon lib. III. meretur commendari. Eam sub Viri Celebris præjudicio habuit Balthazar Bebelius, adhuc juvenis, A. M DC LII.*

b) *Cic. Offic. I.*

XVI.

Profluxit ex Eleatica * *Epicuri* quoque Secta, [a] qui Magnus in Ethicis fuit, & quo de Lucretius:

z. Quis, Epicurus?

E

Qui

Quæque
Secta Epicuri?

Qui genus humanum ingenio superavit, & omnes.
Restinxit stellas, exortus ut æthereus Sol.

De ea P.
Gassendus.

Summum bonum collocavit in voluptate non *corporis* quidem, ut vulgo accusatur, *sed animi*, ejusque tranquillitate; quippe quæ facultates hominis perficiat, conservet, augeat, aptaque admodum sit ad aliorum etiã commoda promovenda, & cum amore rationali adamantino quasi vinculo connectatur. (b) Innocentiam ejus hoc quidem modo defendit, culpamque in hostes ejus, & affectas mentem Doctoris prave interpretantes rejecit; totamque Epicuri Philosophiam opere memorabili illustravit, Syntagmate Epicuri Philosophiæ; *Petrus Gassendus*, Dinienfis Ecclesiæ Præpositus, & in Academia Parisiensi Matheseos Regius Professor. [c] Prostant ejusdem Doctissimi Viri de Vita & Moribus Epicuri Libri VIII. [d] Referuntur eo quoque *Megariti* & alii [e] ab Hornejo, Senecam laudante. Quibus omnibus velut in adpendicem subjungimus *Eclesticos*, (f) quorum nomen natum est temporibus Cæsaris Augusti & Tiberii. Quanquam & antea quosdam Eclesticos fuisse, dubio carere censemus. Excelluit Cicero, qui primo de officiis ita se in Philosophia versari testatus est.

Qui Megariti?

qui Eclestici?

* *Vite dogmatibusque Epicuri totum de Philosophorum vitis Librum Decimum consecravit Diogenes Laertius. Qui cum eruditio Menagii, aliquando S. M. Meibomii notis, conferendus. Magnifice etiam de Epicuro Lucretius Lib. VI.*

*Præ frugiferos scetus mortalibus agris:
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ
Cum genere Virum, tali cum corde repertum.
Omnia veridico, qui quondam ex ore profudit.*

a) *Vossius de Sectis c. VIII. §. 1. p. 51.*

b) *Conf. Ri. Cumberl. de LL. Nat. c. III. 2, 4. S. Du. Weber. ad Puffend. de O. H. §. e. I, 1, 11.*

c) *quod extat Tomo Operum III, Lugduni sumibus Laurentii Anisson*
edi-

editarum M DC LVIII. quatuor Foliis. Pars tertia Syntagmatum Recensio
est, Ethica, sive de Moribus p. 64. usque ad 93. Operum
 Gassendi.

d) editi *Hage-Comitum forma, ut vocant, quarta, M DC LVI. Ma-*
nifesto exemplo: Non sequi: Huic illumve perverse sententia accu-
sat Vir Celsior. Ergo jure. Nam ad Ciceronis, imo Patrum quoque
adversus Epicurum auctoritates profundè respondit Gassendus, de
Vita & Moribus Epic. L. III. c. VI. sq. p. 66. sq. Unde graviter
alicubi Seneca: Sancta & recta precipere Epicurum: imò rigida &
tristia; fortia etiam, si propius accesseris.

e) I. 1. p. 10.

f) *Eclecticorum Auctorem ferunt, Potamonem Alexandrinum. Confer.*
Celeb. Hertius, laudato Sepius de Jurisprud. Universalis Schediasm.
Sec. I. §. XXXIII.

XVII.

Quæ ad ultimam Philosophiæ Practicæ periodum, Qui Scri-
 pertinent, probè diligenterque executi sunt *Schenklus, Ba-* prores de
clerus, Ericus Mauritius; [b] in Historia quoque Juris Natura- ulima hu-
lis Buddus, & qui Juris positivi Universalis historiam unâ jus Philo-
 pertexuit, *Jacobus Eriodericus Ludovicus: Jo. item Gröningius,* sophiæ pe-
 aliique. Cæterum de * *Aristotelica* eam docendi ratione, Observa-
 nunquam tam abjecte, quam quidem hodie fieri solet, tiones de
 judicatum fuisset; nisi plerique Scholasticorum ineptiis dece- Philoso-
 pti, satis in hoc genere se philosophatos esse putassent, si phia Ari-
 audito *undecim virtutum* catalogo, super frigidis Magistro- stotela.
 rum (quorum vel nomina horrida barbaraque sunt) præ-
 ceptis & diversarum sententiarum recensu consenuissent.
 (a) Ne viso quidem interim Aristotelè, ** neq; lectis in eum ** *confer su-*
 eximiis ac supra jam commendatis Commentatoribus, *pra §. XII.*
 quos è *Jo. Bernardi Feliciani* translatione à *Sam. Rachelio* edi-
 tos, cum laudatione *Herm. Conringy* possidemus.

a) ad *Grot. Prefat. p. 7. 8. sqq.* Prostat ejusdem *Grotii Consilium de*
recte instituendo Studio Politico, ac sanum Viri summi de Aristotele
judicium. Addendum, qui suo Opusculo Grotianam Consilium adjun-
xit, in Bibliographia Politica Gabriel Naudæus, Parisinus, pagina

precipue XXIV. editionis Mairianæ Lugdunensis. Quo quidem libello historia nostra literaria cupidus carere vix potest.

b) de principis juris publici Diss. II. p. 49.

* addenda est Samuel. Rachelii ad Philosophiam Moralem Aristotelis Introductio. Ut & Jo. Eifenhardi institutionum Juris naturalis in moralis philosophia doctrina representatio. Neque contemnenda sunt Peripateticorum, Theophrasti Eresii, Andronici Rhodii, Alexandri Aphrodisæi, aliorumque superius laudatorum opera.

XVIII.

Quæ successio hujus doctrinæ, ante & post Hug. Grotium.

Postquam demum, emissis à Philippo Melancthone in Ethica, & Benedicto Winklero, in libro de Principiis Juris anno 1615. edito, radiis, ostensoque à Bacone Verulamio reformandæ hujus Philosophiæ modo; Vir incomparabilis, & suorum plane nominum Hugo Grotius, (a) seculo superiori collapsam hanc de Moribus Officiisque doctrinam, felicissimo instituto instauravit atque excoluit: (b) certatim eum insequuti sunt florentes ingenio doctrinaque Viri, ut: brevi ante Grotii discessum * ex Anglis Thomas Hobbesius, edito de Cive libello, An. 1642. cujus principium, sui conservandi propriæque utilitatis studium, in bello quasi omnium adversus omnes, esse videtur. Quam doctrinam, ut infiniti propemodum Scriptores, sic præ aliis diligenter excussit Lambertus Velschuyssius; ac Hobbesius ipse in Leviathane. In quo tamen nonnulla Atheismi vestigia, aliaque non satis sibi coherentia occurrere, post multos alios judicavit nuper quoque Barbeyracus. Sed & egregii in Grotium Commentatores utilem heic operam posuere; Jo. Freder. Gronovius, Caspar. Ziglerus, Henricus Henniges, Jo. Henricus Baclerus, usq; ad LII. c. VII. è Theologis nostris Jo. Adam Osiander, in Observationibus locupletissimis, & si temporum, aliarumque, quibus scriptæ sunt, ~~etiam~~ conditionem spectes, admirandis; qui in epitomen hos, aliosque redegit, Jo. Christoph. Beckmannus, nuper etiam Jo. Tesmarus, cujus editioni extemporanti Ul-

Qui Commentatores in Grotium?

rici:

vici Obrechtii discurfus annexi sunt, ac plures alii. Laudem etiam suam meruere Epitomaestæ, 10. *Philippus Müllerus*, in *tabulas*: *Janus Klenkins*, 30. *Schefferus*, ac à perspicuitate insigni commendandus *Philippus Reinhardus Virriarius in Compendium Opus Grotianum redigentes*. Quantum Grotiano Collegio, A. M DC LXXXII. adplausum promeruerit *Ja. Georgius Kulpesius*, satis notum est: resque ipsa docet, libellum & brevitate, & judicio & moderatione præ aliis eminere. Sed omnibus demum superior *Samuel Pufendorfus*, fastigium disciplinæ imposuit, Vir in primis magnus, & cujus admirationi, ut optime *Hertzius*, obstare non debebat, hoc seculo natum esse. Ejus de Jure Naturæ & Gentium Libros octo anno elapsi nuper seculi post septuagesimum secundo. Eruditus orbis primum adspexit; ad quos copiosiores Commentarios velut *Isagoge* subsequuta deinceps est *præfens de OFFICIO Hominis & Civis in Asia secundum Legem Naturæ..*

Qui Epitomaestæ?

Quis Sam. Pufendorfus?

- a) *Restaurator inde Jurisprudentiæ PERPETUÆ ex merito dictus, cujus vite Historia admirabilis est. De exitu vero, quem Rostochii invenit, prostat Epistola Quistorpii, Clementinis à Colomesio adjecta.*
- b) *qui tamen quantum aliis debeat, Covarruvix imprimis, cujus Præceptor fuit Martinus Azpilcueta Navarrus, & Vasquio, ipse fatetur, observante Bœclero Præfat. ad Commentat. Grotianam.. Imò eum antecessit Albericus Gentilis, Vir eximie doctus, in quo tamen considerantur ordo, clarior stylus, meliores autoritates. Ceterum Opus Grotianum, à Pontificis Anno M DC XXVII. Catalogo librorum prohibitorum insertum, Gallice edidit ex sua versione Courtaeus; de quo in nupera Pufendorfsani Operis versione Gallica Ch. Barbeyracus judicat, dolendum esse, quod à Curtino tam male versus Grotius, notis quo ejus magis obscuratus fuerit, quam illustratus. S. XXX. quemadmodum & Commentariis nuper totum opus illustravit van der Meulen. Ut alios, in progressu Operis allegandos transmittamus. Omnium sit inst. in D. Jo. Werthofius, Dissertatione ante Collegium Grotianum divulgata. Recte Colomesius in Biblioth. n. selet. On preiend, que Grotius ait mis tout esprit en ce li-*

Judicium Barberaci de Versione Grotii Gallica Courtaei.

Judicium
Gustavi A-
dolphī, R.
S. de Grot.
* præter Jo.

» *ore de Jure Belli & Pacis. Et Mauret. Memoir. Holland. p. 411. Le*
» *Roy Gustave Adolfe l'ayant lu & admiré, il resolnt de se servir de*
» *l'Anteur.*
Seldenum, de J. N. & G. secundum discipl. Hebræorum, Grotii, ut ajunt,
æmulatione incensum. Jo. Clericus in Arto Critic. P. I. c. V.

Memora-
bilia de Ad-
versariis,
vita & cha-
racterē Vi-
ri Summi
Sam. Pufen-
dorffii.

c) quos hic hostes habuerit, & quam acriter adversus omnes se de-
fenderit, notiss est, quam ut prolixo recensu egeat. Pauci
institutum Viri adsecuti: periculosi quid Fidei nostre metueret;
Ipse tamen acerbum, quo contra adversarios usus erat, scribendi
genus deploravit, referente, qui justa ei Parentalia solvit, Philippo
Jacobo Spenero, Theologo celeberrimo, eodemque πολυμαθητης, &
Auctori nostro familiari, P. VI. Conc. Funeb. p. 223. Maximi vi-
debatur momenti dissensus Viri summi, Sekendorffii, à Nostro, quum
ille Valentino Alberti, Ins Naturæ ex Statu integritatis derivanti,
patrocinairetur. Sed finito quidem certamine mirari utique subit, po-
tuisse inter Viros doctissimos nullam hac super re existere dissensionem.
Pufendorffius enim illorum exposuit officia, qui Christiana religio-
nis sunt expertus; horum contra infruant vitam Theologi, vel
quotquot Naturæ, aut integræ, aut restitute conditionem conside-
rant. Alio itaq; fundamento illam, alio hos nisi oportet; ac recte hæc
à se invicem discernuntur, cum multa sint, quæ rationis captum su-
perant, & quæ frustra illis obtruseris, qui religionis Christianæ sci-
tis non sunt inittati. Conf. D. Budd. Hist. Jur. Nat. §. XXXVI. Fuit
de cætero Pufendorffius, ingenio vastissimo: eloquentia admiranda:
stylo acri, & eleganti, veteribus pari: habitu incessuque decoro:
conversations, quam ipsi coram sumis experti, jucunda: Oculis, quos
mirabaris, angustis. Obiit Anno et. LXIII. 6. Octobr. 1694. Cæ-
terum Pufendorffium A. jam MDC LXIII. cum Heideberge Pro-
fessorem ageret, Boineburgium, Cancellar. Mogunt. literis compella-
vit, ut qui editis Jurisprud. universalis Elementis Orbi jam innotuis-
set, Perpetuæ Jurisprudentiæ Systema componeret. Vidimus quoq; nu-
perrimè prodisse Le Droit de la Nature & des Gens, traduit du La-
tin de sen Mr. le Baron de Puffendorf, par Jean Barbeyrac. 4. Amstel.
1706. additis etiam Viri docti Notis ac introductione: Libros præ-
terea octo Pufendorffii de J. N. & G. in Anglicum quoque sermonem
transtulit D. Kennetus, notasq; amplissimas adjecit; nondum tamen
ditas.

Judicium
de Contro-
versia inter
Auctorem
& B. Al-
berti.

Versio Gal-
lica Pufen-
dorffii au-
ctore Bar-
beiraco.

Versio Ang-
lica au-
ctore Ken-
neco.

XIX.

Scopus utriusque Operis hic præcipuus fuit. Inquina- Qui Scopus
Operum
Pufendor-
fianorum?
tam tot maculis Philosophiam *de Rebus Actionibusque Huma-
nis*, quâ talibus, antiquo nitore restituere; (a) eandem ab
inusta Incertitudinis Nota liberare: (b) ac Legis porrò Na-
turalis fundamentalem quandam ac universalem proposi-
tionem *constituere*, è qua facili perspicuaque subsumptione
cum omnia præcepta deduci, tum casus dijudicari queant;
Hæcque (c) demum omnia ex solo Rationis Lumine *deriva-
re*, ut non commixtis Naturæ ac Fidei Christianæ placitis,
à quolibet Homine ea necessum sit admitti.

a) quem v. c. Ciceronis etate habuit, cujus admirabile de Officiis opus
in vulgus quidem notum, paucissimis verò pervium est. Memini hoc
in Hieronymo Wolfio, Cl. Commentatore, in Epistolis desiderare
Cl. Sarravium; & videri meretur iudicium Bœcleri in Præfat. ad
Ambros. de Officiis; ut & Rachel. in initio Præfat. ad Off. Ciceronis.

b) qua Scholastici jam olim, & è junioribus Probabilistæ eam conspur-
carant. Inde natum Certitudinis Moralis, hoc est, ut Edmundus Ri-
cherius in Obstetricæ animorum ait, nullius Nomen. Quam verò per-
verse cum Actionibus Humanis actum esset, si nulla earundem certi-
tudo existeret? Sed in salvo res est; ac pridem expeditum, quod Acti-
um Moralium immutabilia & æterna sit necessitas. Nec obstat, quod
illi certo sensu contingentes sint. Nam neque Mathematicus querit,
necessarium sit Triangulum, necne? Omnino huc faciunt, quæ de
Moralitate PER SE; ac ante Legis impositionem tali à purioribus
Theologis traduntur. Scio, quid Viri docti obvertant. Sed est utiq;
vel ipsis demum fatentibus; interior objectorum quorundam natura,
non Legislatoris voluntas, quæ bonitatem malitiamve ipsis insun-
dit. Et hæc ipsa Juris quoque punitivi origo est, quod ne Deus qui-
dem, nisi ex Iustitia necessaria & immutabili exercet; Anaximæ il-
lud, quod DEO inesse, per ipsam naturalem Legem norunt Gentiles,
omni revelatione destituti. Quæ etiam objectiva moralitas ita neces-
saria est, uti Celeberrimus quoque Kulpifius; impossibilitatem mu-
tationis quoad Legem nature estimari debere ex Objecto coactus
fuerit

An de A-
ctionibus
rebusque
moralibus
detur de-
monstra-
tio?

Ubi, præ-
ter alia, de
Moralitate
ante Legis
impositio-
nem ex
fundamen-
to agitur.

Rationes
dissentus
Virorum
Doctorū;
&
Causa, cur
ad stipulari
ii: nequea-
mus?

Ufus no-
stra Sen-
tentia.

Quae nata
ra demon-
strationis
Moralis?

An & sum-
tionibus heic
locus sit?

fuerit fateri. Coll. Grot. ad I, v. §. 7. Est hoc insuper fundamentum
Finis pœnarum interni, qui est satisfactio iustitiæ, compensatorius scilicet & expiatorius. Quem qui in imper habent, & profundiora Theologiae, quantamque à Filio satisfactio nem DEUS exegerit, non expendant, moralemque disciplinam, habito solum ad vitam civilem, respectu, non in abstractione aut generaliore habitu excorant: eos non mirantur, heic dissentire, vel communitati via insistere. Ceterum non altercandi libidine hæc traduntur, neque scholastica sunt, nisi omnia, quæcumque res & distinctos earum conceptus curatius secerant, invidioso hodie nomine velis traducere. Certe Jesuitarum probabiliimum vehementer everit gravis hæc solidaque illatio: Dantur Objecta sua natura bona vel mala. Igitur certitudo est rerum moralium. Igitur habes, ubi in practicis pedem figas. Habes fundamentum, cui inimitaris; neque humana circumvolatari necessum erit auctoritate. Habet etiam Theologus, quid Sociniani, isidipsum Christi satisfactio nem ex indifferente, ut ajunt, objectorum natura insipientibus obvertat. Novit enim intrinsecam ac naturalem peccato, non divina deorum voluntate impostam turpitudinem, talemque injuriam inesse, quæ à DEO non potuerit non prohiberi, eoque infinito quod, pretio, intrinseco, nec aliunde assumto valore prædito, debuerit potueritque expiari. Confer B. Omandrum Typo Legis Naturæ; D. Jo. Wolfg. Jägerum, Academia Tubingensis Cancellariū, Prodr. Juris Fœderalis, Quæst. XVIII. & Orthodoxos contra Syrdlovium Theologos passim. Ceterum, si quæ demonstrationis natura sit, expendamus, operosa non egebit probatione, eam in moralibus quoque locum habere doctrinis. Ubi enim probatio est, qua per principia verasque causas affectio de subjecto ostenditur: ibi demonstratio est. At in practicis & subjectum habemus, actiones puta morales: & de his affectiones morales, quod justæ sint vel injustæ, licitæ, debite vel vitite: & principia habemus, cum subjecto, sive actionibus, propria (nam quæ à brutis, quæ Cicero Specula naturæ vocat, desumuntur, aliena sunt, & ad sceleris apud vulgum exaggerationem faciunt) tum vera, & necessario quidem: (quanquam & heic somnionibus esse locus possit, ut exemplo status naturalis liquet) tum & prima vel saltem ex his nata, ut una demonstratio, ex altera velut exurgat. Ex quo consequitur, locum heic invenire demonstrationes cum indirectas, seu quæ ad incommodum ducunt, tum directas sive offensi-
vas;

vas; particulares item ac universales: negativas denique & affirmativas. Ac tamen si demonstrationes rō dōn praeferenda illis sint rō in, tamen & harum usus frequens esse consuevit. Quorsum referunt demonstrationem, quando negemus aliquid Jure naturali esse veritatem, quoniam DEUS Lege Hebraeis data id praeferit, aut plene permiserit. Adde Grot. de J. B. § P. I, 1, 17. Ut & quando Juris Naturalis colligimus esse id, quod apud omnes gentes, aut in rationes omnes tale esse creditur. Quod in Compendio monuisse suffecerit. Vide, quem initio laudavimus, ubi etiam ista solideque expedientem Celeberrimam Hertium, de Jurispr. Un. vers. in gene. c. Sect. I, §. XIX. & quae sequuntur. Ad id debet Erhardus Weigelius, Demonstratione Aristotelico-Euclidea: & in peculiari Dissertatione de Demonstratione Morali Jo. Philippus Palthonius, Professor bodie Grypswaldensis clarissimus. Imbecillus etiam ex hoc fundamento est objectio, quae ab actionum contingentia petitur; quia non omnes in se contingentes, sed plura ex objecti naturā, aut interiori obligatione vel connexionē cum subjecto sunt aut evadunt necessarie. Confer etiam Sam. Rachelii Examen Probabilitatis Jesuiticae c. VI.

quot modi demonstrandi locum hinc inveniunt?

qui Auctores de Demonstratione Morali?

(c) ne qua diversorum Principiorum commixtio oriatur; & quousque recta ratio pertingat, in gloriam Creatoris, luculentius ostendatur. Quo de argumento sollicitē egit Pufendorfus in Praefatione ad praesens opusculum §. 4. ubi de triplici fonte cognoscendi officia & §. 6. usque ad §. 10. quidquid in contrarium moveat Jo. Henr. Heideggerus, Dissert. Theol. To. IV. ubi agit de Ethica Christiana. Aliud est conjunctio, aliud confusio. Conf. D. Förtsch, ad Ambrosium Dissert. I, §. 15. pag. 329. & vide Cicero, Offic. III. 17. ibi de Optimis Naturae Principiis & q. f.

Qui limites fontesque Officiorū?

X X.

Demum de methodo tradendi Practicam Philosophiam, Analytica * ne an Synthetica? (è quibus priorem plerique contra Piccolomineum amplectuntur,) (a) hinc non anquirimus. Noster cum Praeceptore suo Erardo Weigelio (b) eam in duas partes velut integrales dispescuit; quarum una generalis est, & hominem ut hominem quidem, at socialem, sed absolutè tamen & absque respectu ad certum vitae civilis

Qua methodo tradenda Philosoph. Practicā?

F

genus:

genus, in quacunqve vivat Societate, propofiti a eodem Norma & officiis expendit; *Altera Specialis*, hominem fuis cum actionibus ut ad certum Societatis genus reſtrictum confiderat: maxime tamen ut Civem, quia ex reliquis Societatibus veluti ſeminario ac fundamento, oritur Civilis. Illam *Weigelium* ſuo modo *Metapoliſticam*: (c) ſive actionū humanarum *quatenus talium ſcientiam*: hanc autem politicam, ſive ſcientiam actionum humanarum ad certas quoque Societatis humanæ ſpecies reſtrictarum adpellavit. (d)

Qua uſus
Pufendor-
fus?

- a) *Peculiaris heic Philoſophia eſt Jac. Thomafii, qui Analyticam methodum in tota Philoſophia Practica, non ſingulis ejus partibus ſeparatim querit. Judicioſe ſane, ac magno cum fructu.*
- b) *Demonſtr. Euclid. alleg. quum vita ſolitaria, qualis Eremitarum eſt, quoniam præter omne materiale, maxima quoque formalitatis parte deſtituitur, vita humana propriè loquendo non ſit.*
- c) *ad analogiam Metaphyſicæ. Libro priorè officia explicat ac debita naturalia, quæ bonos VIROS: in poſteriorè quæ bonos Conjuges, Liberos, Servos, Cives efficiunt.*
- d) *reſpectus itaque habetur tum ad diſtinctionem Statuum, in quibus homo eſt, vel eſſe poteſt: tum ad diſciplinæ amplitudinem, quod officia tradat, homini pro quolibet Statu incumbentia; tum ad diſciplinarum quoque diverſitatem, ut oſtendat Auſtor, ſe diſciplinam de Officio civis à doctrina de officio hominis diſtinctè proponere: quemadmodum & in majori Opere de J. N. & G. duobus libris ultimis VII. & VIII. partem Jurisprudentiæ univerſaliſſimam ſeorſum excoluit. Conf. denno Werboſ. Præloquio ad Diſputationes Grotianas.*

XLI.

Quomplex
de Officiis
quæſtio?

Quemadmodum autem (a) omnis de officio duplex eſt quæſtio; alterum genus, quod pertinet ad Finem bonorum; alterum quod poſitum eſt in præceptis, quibus in omnes partes uſus vitæ confirmari poſſit; ita utriusque ſanè partis momenta Noſter & ſolicité expendit, & perſpicuè ex-

explicavit. Namque & in principio de Actione Humana, & Fundamentali Legis Naturalis Propositione, quid (b) sit Finis, quid extremum, quod ultimum, quo sint omnia bene vivendi recteque faciendi consilia referenda? quid sequatur natura, ut summum ex rebus expetendis? quid fugiat ut extremum malorum? dilucidè solidèque ostendit: & per totum opus hunc Actionum humanarum finem, vitam nempe socialem, (c) ubique inculcavit. Ipsa verò de officiis præcepta salutaris instituto duobus, ut diximus, Libris complexus est.

a) Cicero *Offic. I, 3.* *Finem intellige, non generalem illum, qui est Gloria summi Boni, Hominisque cum eo unio; quo utique sensu vita hominis felix in unione cum DEO consistit. Qua qui destituitur, non vivit, sed *ζωὴν ἄβραμ*, 1. *Tim. V, 6.* sed specialem, societatem nempe ordinatam tranquillam, sub Imperio Dei ac studio virtutum excellentiam.*

Finis hujus Philosophiæ quodplex?

b) Cic. *de finib. I, 4.*

c) *Hic nempe finis est, hic scopus omnium, qui de hoc argumento pro dignitate disputarunt, Philosophorum, suadere cen Extremam quod Natura intendit, vitam cum aliis tranquillam, vel socialem, que Augustini vox est de C. D. L. XIX. Adde omnino Ciceronem per tot. de Off. isprimis v. III, 5, qui hoc in FORMA argumentum fecit: Quædit convictum ac societatem humanam, illud est summum malum, deterius dolore, paupertate, morte denique ipsa. Sed detrabere alteri ita comparatum est. Et contra: Quod hanc latissimam inter homines promovet societatem, Naturæ conveniens est, ab eaque intenditur. *Offic III, 17, 136. Add. Grotius de J. B. & P. Proleg. S. 6. omnino. P. Poiretus Erud. fals. III, 48. Philosophos de S. B. sollicitos rist: sed miscuit Vir doctus Bonum Morale, & nature pervinuum cum Theologico.**

Quorum vestigia in urgenda Socialitate presserit Noster?

Syllogismus Ciceronis.

XXII.

Non facile, opinor, quemquam latent, quæ super theoreticæ an practicæ? beatitudinis excellentia apud scholæ

Quid sentien-
tiam de beati-
tudine Theo-
retica &
Practica?
& quæ al-
terâ præ-
stantior?

Doctores disputantur. (a) Sed perperam quidem à practica beatitudine. DEUS resque divinæ eximuntur. (b) Deinceps diffusissimæ (c) omnino praxes sunt, cum iis omnes illæ designentur operationes, quæ prævio intellectus judicio directæ, ad aliquod nos bonum ordinant, simulque necessarium ad honestum inhonestumque respectum involvunt, adeoque agentis intentione & affectu magis, quam effectu æstimari debent. Quæ utique descriptio in Religionem quoque Naturalem cadit, & (d) cultum DEI, qui voluntatis etiam opus est. Frustra de cætero sunt, & Philosophi nomen haud merentur, qui vel insectiles unice particulas cum Democrito rimantur, vel circulos in pulvere cum Archimede describunt, vel ideas tantum contemplantur, vel, quod omnium ferendum erat minime, quæ ad vitam ac mores regundos pertinent, sterili contemplatione absolvent, unde nullus in vitam fructus dimanet, aut compositi magis evadant mores, vel seditiosa adfectuum turba compefcatur, aut proximi commoda multum augeantur. (e)

a) Dixit aliquid, sed in compendio, & ut fundamenta refutationis ipse suppeditet Jac. Thomajus, Phil. Moral. Tab. VI. lin. 15.

b) adde Pusend. de O. H. & C. I, 4, 2, & 6.

c) Spectantur enim praxes vel per ordinem ad ea quæ sunt supra nos, DEUM scilicet & cœlestia, quo totus referri cultus divinus debet, qua actus est voluntatis: vel ad ea quæ sunt circa & intra nos, quorum nullum est, circa quod voluntas ita occupari non possit, ut honestatis limites vel custodivisse vel transfuisse videri queat; vel ad alios homines, hosque cum in societate universali, tum specialibus, bisque vel simplicibus, vel compositis: Vel ad agendi principium, ut sint praxes vel simplices & à sola voluntate elicite, vel materialibus corporis actionibus implicite: vel ad agendi modum, ubi quedam prævia consultatione diriguntur, quedam citra electionem procedunt; vel ad comitantia & adjuncta, ubi nonnullæ cum perturbatione animi, quedam citra affectum procedunt: quedam difficultè ac mo-
lestè.

Quis
regitur
ambitus?
quodque
earum ob-
jectum?
& quam
multiplex? :

lestè, alia jucundè suaverterque suscipiuntur; vel demum ad perfectionem *Sp̄m*, quàm alia properant, linc e petantur, ut cum divitiis parantur, cum patria defenditur; alia propter se, v. c. circa *DEUM*, tanquam summum Bonum objectivum perspicuntur.

- d) Sed, inquit, Contemplatio propius accedit *DEO* quam praxis, quia purior est, & subtilior. Sed *Sp̄* in hoc falluntur. Quantum enim, in perceptionibus nostris est confusio, tenebrarum, præjudiciorum? Hæremus, circa involucria, penetratis rarò interioribus. Frangimus corticem, sed parcius libamus medullam. Quantum in Judiciis precipitantia, mutabilitatis, dubitationum; quantum in rationibus limi! Istant: At in *DEO* perfectissima est contemplatio, quam qui sedatur eidem ardibus jungitur. Atqui est *Sp̄* voluntas in *DEO*, est in ea sanctitas, justitia, misericordia, liberalitas, constantia, clementia: Est ergo in *DEO* praxis, sed vivacissima illa ac simplicissima. Cetera, quæ ex *Aristotele* objici communiter solent, nihil offendant, *Sp̄* soluta propritâq; ab aliis sunt. Videndus heic verè eruditus Vir, *G. P. Røtenbeccius*, de *Philosophia prædica dignitate Oratione sagulari*; cui plurimum debet nobilis argumenti *Essentia*. Addi potest in *Originebus Historiæ Philosoph. de Tractat. proluxè sac. Thomæmas*.
- e) *Conf. deinde eundem d. l. p. 38, 39: Rectè Seneca Ep. 94. Qui didicit, inquitens, & vitanda ac factenda percepit, nondum sapiens est, nisi in ea quæ didicit, animus transfiguratus est.*

XXIII.

Expendat itaque Auditor (a) Disciplinæ nostræ, quo fine operam ei date animum induxerit? Nimirum, ut mens, ægra naturaliter, ac tot morbis præjudiciisque corrupta, sanctur, veraque sapientia, ac rectè vivendi ratione, sequè in varias officiorum humanorum civiliumque partes dispensandi notitia imbuatur. Qui finis tam nobilis, tamque ponderosus est, ut, qui eum rectè expendit, de mediis utique sollicitè cogitare habeat necessum, iisque uti serio feliciterque utatur, omni studio sit annisurus. Atque ita (ut *Hieronymi* verbo utamur) explicis prima Collegii Nostri Ex-

Monitum de Studio Practico.

Conclusio Primæ Exercitationis.

ercitatio. Si quibus, quemadmodum delicatum hodie seculum est, diffusior historiarum literarum *isegoria* non omnino probetur; aut ex adverso alii prætermissa quædam fuisse conquerantur: hi, si rationes utrimque subducant, non difficulter perspicient, nos medium tenere conatos, multa diligentiarum docentium discentiumque reliquisse, neque rerum solum dicendarum copiam, sed & dignitatem usumque; considerare voluisse. Itaque invenient non pauca, imo fortassis infinita propemodum, quæ ex instituto Operis adducere non licuit. Fatemur sane, ut exempla ipsi præbeamus, omissos in Historia Barbarorum *Sabios*, quorum Moralia instituta in Historia Dynastiarum recensuit *Abulfarajus*, Arabs, ab *Edoardo Pocokio* Latine factus. Ejusmodi utique, quæ Christianos dare in ruborem queant. * Dignum etiam consideratu erat Philosophiarum Magorum apud Persas fundamentum.

VENERATIO LUCIS, & FUGA TENEBRARUM. ** Quo quid pulcrius? quid utilius? sed quæ moles libri evasura? quæ, demum temporis momenta aliis decerpenda laboribus fuissent, si hæc aliaque pro dignitate exigere oportuisset? Cæterum multa nos etiam dubio procul latuere, quæ alii, vel abundantes otio, vel professam, ut ajunt operam his studiis navantes, facile supplebunt. Interea non pœnitebit consuluisse, quæ de aucta sensim doctrina Morali, novisque ejusdem accessionibus concessit *Georgius Paschius*, Kiloniensis hodie Professor Clarissimus, utili jucundoque de Novis Inventis Commentario. *** Sed & usum non exiguum diligentior hujus argumenti consideratio præstare nostro iudicio poterit; ut è diversis adeo saniorum Gentium ætatumque philosophandi modis, divinam simul in genus humanum indulgentiam colligentes, videamus una, seduloque recogitemus, quam non sine luculento de se testimonio mortales reliquerit DEUS; quam vehementer à conscientia impulsæ etiam gentiles fuerint ad sectandum honestum

* Edit. O. Koniz An. 1663.

** apud *Abulfarajum* in Histor. cap. de Persis.

*** Cap. IV Edit. secundæ p. 164.

stum palpandumque **DEUM**: & quanta insuper ad veterum
 Scriptorum lectionem redeundi hodie, juventutemque
 hortandi necessitas nobis incumbat; quantasque tandem
 accessiones è priscorum cum dogmatibus tum exemplis,
 nimio fere novitiorum libellorum amore contemptis aut
 ignoratis, vera solidaque facere possit **Philosophia**. Quod
 ut eveniat, meliorumque culturâ literarum humano ge-
 neri, ceu par est, feliciter prospiciatur, calidis equidem vo-
 tis exoptamus; ac suo quemque loco in id anniti cupimus;
 posteritatemque, ne promicantem adhuc, ac divino obla-
 tam beneficio felicitatem negligat, hortamur.

* Docens verò profectus Auditori inclinationesque exploret.

COL

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO II.

SUMMARIUM.

I. Quid officium? Triplex ejus acceptio. Quid καθῆκον generalius? quid κατῳκον specialius? quid officium perfectum, quid medium? II. Officium generaliter describitur. III. Summa dicendorum in hac Exercitatione. IV. Quid actio humana? Ac de *Entibus moralibus*. Vindicta Auctoris adversus Virum Doctum. V. Actio Moralis: & quam late ea pateat? VI. *Moralitas* ut sic an defini potest? & in quonam consistat? VII. Quotuplex Moralitas? VIII. quid *Fundamentalis*, naturalis, & objectiva. *Consensus Viri Illustris*. IX. Principia humanae actionis Remota; Intellectus, & Voluntas. III us duplex quasi facultas, representativa, & judicativa. Quid ratio? quid recta ratio? X. Operationem Intellectus consequitur *Idea*. *Senten. in Malebranchii* de ideis Deo ipso, ac de ea *Poireti* judicium. XI. de Fide rectoque usu Intellectus. XII. Inprimis quoad objecta; *causa aeterna*. In studiis *utilia, elegantia, inania*. Incidenter etiam tangitur nobile argumentum de *Comparatione finium* è *Cicerone, Grotio & Fortschio*. XIII. Alterum principium Remotum *Voluntas*. Ejus vis existentia, *contra Spinozam*. XIV. Voluntas quotupliciter sumatur. XV. Velle per se & per alium. XVI. Sola Voluntas libera. XVII. Liberi Arbitrii existentia; & Natura, ac variae libertatis distinctiones. Quomodo consistat in *indifferentia*? Respondetur *Clarissimis Viris A. Heidano, & N. Gurtlero*. XVIII. Obiectum Voluntatis, ac praecipue *Decorum*, de eoque Scriptores. XIX. Lex de *Decore Deu. et. xxi. s.* XX. Impedimenta Libertatis sunt vel leviora, ut *vergenciae*; vel graviora, ut *affectus*. quid *temperamentum corporis*? quae formae ingeniorum? de virtutibus & vitiis nationum; coque de argumentis Scriptores. De affectibus breviter, sed ex fundamento. XXI. De Remedio singulari affectuum. XXII. Propinqua actionum humanarum principia ex parte Intellectus & Voluntatis. XXIII. Volenti non fit injuria. XXIV. *Conscientia* quid? Antecedens, Consequens. Mala, bona. XXV. Divisio Conscientiae genuinae. Speciatim de Probabili. XXVI. Conscientia dubia Ea quomodo nihil agendum. XXVII. Ignorantia & Error. Regula de Conscientia erronea. An detur conscientia Errans? XXVIII. Lex de peccato ignorantiae. Num. xv. 25. XXIX. De Origine erroris & ignorantiae. XXX. Conscientia scrupulosa. Etiam de *tenera, observativa*. Quae distinguenda à *prepostera & superstitiosa*. XXXI. De aliis quibusdam actibus, qui veniunt sub nomine principiorum solent. Quid intem-

intentio plena, quid semiplena? XXXII. Principium proximum est PROÆRESIS. XXXIII. Supplementum de *Prudentiâ*. Primum quidem de eligendo genere vitæ. XXXIV. Prudentia in electo iam vitæ genere, ejusque Regulæ. XXXV. Prudentia *Oeconomica*. XXXVI. *Politica*. XXXVII. Variæ actionis moralis divisiones. Inprimis de *Indifferentia*. An detur mixtura boni & mali. De invito, ac Lege forensi, Deuteron. *xxii. 24, 27.* de virgine vim passa. XXXVIII. De *Actione Mixta* speciatim. XXXIX. Quid *Imputativitas*. XL. Quotuplex imputatio? XLI. Repetitur hac occasione doctrina de *Causa Morali*. XLII. Teneatur etiam qui consilium dat, laudat, assentatur. XLIII. Quid imputabile? quid scus? XLIV. Lex forensis, Exod. *xxi, 28.* & de aliis vegetabilium facultatum esse scibus, quæ videntur imputari. XLV. De eo, qui meram actus executionem suscepit. XLVI. Quid *occafio*? & quotuplex? XLVII. Illius actio recte censetur voluntaria, qui *occafionem* præbuit damno alteri illato. Lex forensis, Deuter. *xxii. 8.* XLVIII. De Consilio monita. XLIX. De *Concurso Causarum*. L. Imputatio alienorum, ejusque fundamenta & certæ Classis.

Ad Lib. I.
Cap. I.

I.

Quid
Officium,
& quoru-
plex?

Descriptio Operis de Officio est; vetusta quidem illa, & disciplinæ Nostræ dudum propria, auctore, ut *Laertius* refert, *Zenone*, (a) *Cittico*, à quo fere primo τὸ καθῆκον officium ita appellatum est, τὸ τῷ καθῆκον πρὸς ἑαυτὸν, ab eo, quod ad aliquos veniat. Quo quidem sensu OFFICIUM (ita enim τὸ καθῆκον Cicero interpretatur (b) *generaliter* omnis illa dici possit actio, quæ cuique convenit, eidemque facienda incumbit. * Quamquam difficile omninò videri queat, perfectam Officii definitionem exhibere: qualem (c) ne *Cicero* quidem Ipse eo loco produxit, ubi eam non promiserat saltem, sed & à *Panætio* prætermittam fuisse, fuerat miratus. Maluit nimirum divisionem potius Officii recensere, quam rotundam querere definitionem: quum observata diligenter divisione, si non perfecta definitio, dialectica saltim & qualiscunque, instituto tamen docendi sufficiens, descriptio facile queat reformari. Neque verò una aut simplex, sed triplex omnino hujus

G

hujus vocabuli (τὴ καθήκοντι) notio apud Stoicos deprehenditur.

Prima acceptio vocis tam lata erat, ut universæ Philoſophiæ præctiæ ambitum comprehendisse (d) videatur. Atque eam ob causam Officiorum divisiones, quibus cum alii veteres, tum Cicero utuntur, tam latè patent, ut omnem hominis vitam, omnesque actiones complectantur, quas quisque alteri, qui cum in societate vivit, præstare, pro cuiusque Societatis natura ac sine, est obstrictus, eique certam bonorum communionem debet.

*Alter*a acceptio strictior est, & alio nomine κατὸρθωμα dicitur: (e) Officium, ait Cicero, perfectum, quod *Rechtum*, opinor, vocemus. Quorsum Zenoni pertinebant εἰσι λόγῳ κείνῳ πιστῶν, quæcunque rationi consentanea sunt, ut facias: εἰσι λόγῳ αἰετῆι πιστῶν, apud *Surdam*, quæcunque ratio faciendâ dicitur. (f) *Tertio* demum specialius καθήκον quoddam vocatur, Ciceroni *Medium*, Stoicis probabile & commune, quod cur factum sit, ratio probabilis ac dialectica (g) reddi possit, seu ut *Zeno* dixit, quod pro fundamento habet εὐλογον δαπλολογισμὸν, rationem probabilem: quod in vita communi cernitur: quomodo vulgo fortes, justos, prudentes adpellare consueverimus. Quas quidem posteriores duas Officii acceptiones, non incelebri *Jacobi Thomasi* distinctione inter *Moralisatam Ethicam & Politicam: Statum item Naturalem & Legalem*, ejusdem *Thomasi Patris* sensu (h) acceptum, non ineptè illustraveris.

* Vox ἕγγεφῶ apud *Paulum Rom. I. 28.*

• add. supra Exercit. I, §. XIX. lit. a.

a) in *Zenon. segm. 108. add. Sanderſon. de Conse. Prel. IV. pag. 177. Sunt in omnium manibus libri Ciceronis de Officiis, hausti ex Pongetti, Posidonii, Heecatonis Rhodii aliorumque Stoicorum Scriptis; de quibus alicubi Grotius, habens eos non suo pretio habitos fuisse, pronuntiavit. Edidit quoq. apud Anglos de Officiis, secundum J. N. libellum Rob. Scharrokij, cuiusque A. 1667. recendi in Germania secte*

fecit S. m. Reyberns: sed præterquam quod in deductione suæ hypo-
the eos subjectum, hominem & humanas actiones, plane omisit, &
preceptum suarum Conclusionum robur in testimoniis Gentilium
posuit: imo aliena à Jure Naturæ aliquando immiscuit, quale est il-
lud de HABITU CRINIS: etiam subinde extra limites versatus, &
ad scita Jurisprudentiæ civilis Jus Naturæ nimis præse accom-
modat. vel ad ea abit, ad quæ naturæ pertingere impossibile est; cu-
jus specimina ex cap. V. & XV. peti possunt. conf. D. Imm. Webe-
rus Specim. Annot. ad Pusend.

b) Ep. ad Attic. XVI. 11, Quod de inscriptione quaris, non dubito, quin
ad naturæ officium sit.

* adeoque vel qua bona quo respicit definitio auctoris: vel qua mo-
raliter necessaria, siue actio, vel omissio actionis, sub legis obligatione
constituta. Utroque sensu accipitur vel generaliter, pro quavis a-
ctioe bona & moraliter necessaria, ut b. l. vel specialiter, dum certa
aliqua actio, circa quam, præter agendi necessitatem, jus fruendi
nonnullis commodis, ut Salario & quadam dignitate, occurrit no-
mine officii venit. Ein Amt/ ac poterit hand incongrue Munus ad-
pellari. Conf. Cl. Titius ad I, 1. observ. II. p. 52.

Varia offi-
cii acceptio

c) contra laudatum ab se, hoc ipso argumento Canonem Offic. I. 3.
init. quod omnis quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, de-
beat à definitione proficisci.

d) quem sensum Demosthenes apud Suidam exprimit, ad naturæ idem
esse, ac ea, quæ sui sunt Officii, facere. Conf. Rachel. ad Off. I, 3.
p. m. 19. Edit. Francof. & Kilon. Quorsum & Simplicii illa perti-
nent in Enchiridion Epicteti c. XXVII. hinc &, inquit, Mora-
lis & civilis disciplina tota circa officia explicanda occupata est.
& quæ Cicero ipso hoc loco habet: alterum genus officiorum positum
esse in præceptis, quibus in omneis partibus usus vite confirmari pos-
sit. Illustrat hæc, accommodatq; ad Christianos Ambrosius Off. I, 2.
eaq; perfecta agnoscit officia, quæ à Christiano ad majoris perfectionis
gradum evectio præstari possunt. v. c. sequela Christi, quæ fit cum
abnegatione mundi & derelictione mundanorum. Ueberior eleemo-
sinarum etiam ad paupertatem ducens erogatio, inimicorum amor.
Media vocat, quæ ex eo perfectionis habitum non procedunt, sed quæ
etiam ex communibus J. N. præceptis intelliguntur.

Officium I
in signifi-
catu Am-
brosii,

- c) eodem plane sensu usurpatum à Clemente Alexandrino, *Palaogoi L. 1. inscriptione c. XIII.* ἐπ' αἷς τὸ κατόρθωμα κατὰ τὸν ὁρῶν γίνε-
ται λόγον, ἕως ἔμπαιιν τὸ αἰμάρτημα κατὰ τὸν λόγον.
- f) in Laertio VII, 108, p. 431. ubi exempla affert: γοναῖς πιμαῖν, ἀδελ-
φῶς, πατερίδα. συμπεριφέρει δὲ φίλοις. amicis facilem se exhibere.
- g) recta tamen. Rectitudo enim probabilitati veræ minus apte opponi-
tur. Quod observa ad D. Bajeri Theol. Moral. P. II. c. 6, p. 259.
- h) Tab. III, Philos. Pract. lin. 38. & Tab. X. lin. 20, 21, 22, 23, 24.
& 25.
- i) Tab. XXXIII. lin. 24. sq. & prior nostra Disp. de Statu naturali. &
Rachel. ad l. Ciceronis, quem hoc aphorismo illustravimus, p. 21, 22.
Add. Tab. XLIII. lin. 48. absolute.

II.

Quid Offi-
cium in
genere?

Prima acceptio, quæ posteriorem utramque sub se com-
plectitur, hujus est loci; (a) diciturque nobis generaliter
OFFICIUM HOMINIS & CIVIS; hoc est, *omnis honesta decoraque
actio, Legi Satuique & conditioni agentis conveniens.*

- a) Potuisset Auctor splendidiore titulo *Jurisprudentiæ universali* aut
Juris Naturæ & Gent. superbire; sed, licet omnia ex principiis con-
venientibus juxta regulas veræ analyseos deduxerit, maluit ad con-
clusiones potius, usumq; practicum, ac veritatem præceptorum, quam
ad demonstrandi artificium tyrones respicere, eoque officii titulus
placuit. Præcepta enim (qualia tradit) pariunt obligationem: ex
obligatione autem procedunt, quorum unica heic aut certe præcipua
citra, Officia.

III.

Quæ sum-
ma dicen-
dorum?

Quod ipsum ut rectius capiatur, de Actione humana,
ejusque *Natura ac Subjecto, & Causa: Principio item & effectu, di-
visionibus ac cæteris demum affectionibus*, singillatim & distin-
ctius agendum erit, ac tota Auctoris de ea vere practica
tractatio penitus inspicienda.

IV.

I V.

Humana actio adpellatur, quæ auctorem habet hominem, divinius illud excellentiusque animal: (a) & prælucente intellectu, ac decernente voluntate suscipitur. (b) Quid actio humana?

- a) *cujus excellentia dignitasque tot luculentis argumentis ab Auctore describitur. Nec sane dignior homine, post Divinarum rerum considerationem, quam sui ipsius cogitatio.* Conf. Clem. Alex. *Pædag. L. 1. c. 13. ab initio; & Nemesium de Natura Hominis.* Auctor § 3.
- b) *quo ipso ab Actionibus hominis, quas vulgo adpellamus, distinguitur. Sic tamen ut ille possint fieri humane, ac morales.*

V.

Solet quoque Actio humana Moralis nuncupari: (a) unde dicta quæ nomenclatio petita à moribus est, (b) per quos vivendi ratio eorum intelligitur, quæ vi intelligendi pollent; eaque vel naturæ rationali conveniens, adeoque recta: vel disconveniens, & prava, seu vitiosa. actio Moralis? quid mores?

- a) *etsi non reduplicativè. Nam, etiam Actus Angelici sunt Morales. Imò etiam Divini.* Conf. B. Jo. Ad. Osiand, *Theol. Moral. P. I. c. 8. p. 207.*
- b) *Conf. B. jer. Theol. Moral. Proleg. §. 1. Bestiis enim improprie mores tribuuntur.* Zentgrav. *de Orig. J. N. p. 235, 236.*

V I.

Abstractum est Moralitas, cujus definitio inter difficilimas haud immerito habetur. Adeo, ut Vir celebris inauditam dicat hanc abstractionem, nec possibilem. * Id certum constitutumque arbitramur, Moralitatem (a) supervenire tamen esse rerum sive actionum naturalium, velut entitatem (b) ab eo distinctam, quemadmodum & cum esse artificiali comparatum est. Sed in quonam ea Formaliter consistat, acriter illicos intra muros certatur & extra; (c) Quid Moralitas?

* Sam. Strimeſius *Vind. Zentgrav* p. 115.

a) *Add. omnino D. Zentgrav. de Orig. J. N. p. 237, 236. sub fin.*

b) *Et quidem, quæ concipitur ad analogiam ſubſtantiæ, in qua pluri-
mi reſident ſive modi ſive accidentia. Pufend. O. Maj. I, 1, 27.*

c) *videantur, ſi placet, Poſitiones noſtrae Inaugurales Anno M D C C.
xxiii. Aug. heic deſenſa, à §. 9. ad §. 13. ubi docuimus (1) non
coincidere rō Liberum cum Morali; Liberum enim auctori voluntatis
eſſe Naturale, neque per id conſtitui Moralem, ſed fieri demum poſſe
Moralem. (2) Moralitatem non eſſe Ens rationis: ſed verum ac
reale Ens, ſumpto rō Reali, pro eo omni, quod revera exiſtit, & rea-
les ſuas habet affectiones, qualitates, quantitates: adeoq; non tam in
genere Phyſico, quam Moris. Uti v. c. Si quis conſtitnatur Rei alicujus
Dominus, nihil quidem ei in dominio ut Tali phyſicæ Entitatis ac-
cedit: interim ipſum dominium, ſive Facultas illa Moralis, de iſta
re, tanquam ſua, deinceps diſponendi, pro imaginaria haberi non
debet. Conf. Oſiand. Theol. Moral. P. I. cap. 3. §. 6. Sed vera eſt
& realis. Contra Durandum, cui ſatiſfecit D. Zentgravius, de Orig.
J. N. p. 237. ſq. (3) Neque Moralitas, ut ſic, in nudo ad Legem
reſpectu collocanda eſt; quia dantur, ut loqui nonnullis eum D. Zent-
gravio placuit, Moralia Naturalia, iſtæ, quæ per Impoſitionem talia
ſint, oppoſita, uti eſt: Denique blaſphemare, quod abſtrahendo ab
omni Lege malum ſit. Ubi hoc ſaltem advertendum, Mora-
libus etiam Naturalibus competere Regulabilitatem, adeoque
habitudinem ad Regulam, quæ eſt Lex, licet præciſa hæcenus ipſa
ſit Regulatio. (4) Nec denique conſiſtit in Imputativitate, cen vi-
ſum olim Pufend. in Elem. Jurisprud. Univ. Et in Opere Majori L.
I, c. V. §. 4. quia Imputativitas rō Morale potius conſequi, cen affe-
ctio, quam illud cen formale conſtituere videtur. Zentgrav l. c. p.
242. Circumſpectius Vir ſummus loquitur de Off. I, 1, 17. Et hanc
præcipuam Moralitatis affectionem vocat. (5) Placuit Venerabili
deque ſtultis noſtris præclarè merito Viro, Formale Moralitatis in
valore collocare; ſecundum quem auctus ſit eſtimabilis quique ſun-
detur, cum in ipſo agente, remota etiam lege: tum in objecto, & ſi-
ne, ac reliquis demum circumſtantibus omnibus, ex quibus auctus
Moralis conſurgit. Ubi tamen circa valorem obſervandam eſſe
exiſtimamus: illum ut talem correfpondere PRETIO, adeoque ad
modum potius eſtimativum ſive quantitatem Moralem, quæ auctus
demum*

Moralitas
in quo 1)
non?

demum Morali, per modum substantiæ analogicè concepto, quasi accidit aut supervenit, referendum esse. Uti gravitas delictorum, ad eoque & valor eorum aestimatur ex objecto, effectu, intentione, aliisque, quæ pretium ejusdem augent aut minuant, circumstantiis. Pufend. Off. II, 13, 16. Unde bene est, quod valor hic in debita latitudine accipiendus esse dicitur. Ut proin omnium forsitan commo-
 distimè, collatis undique ac discussis rationibus, arbitremur: Constitutum Moralitatis Principium sive Formale illius, esse Entitatem, quæ afficit actum liberum eidemque supervenit: ut ille vi hujus Entitatis aliam ac abesse suo diversam speciem fortiatur. Quæ quidem Entitas nihil aliud est, quam tota illa Objecti sive Actus, omnibus Circumstantiis vestiti, habitudo ac quædam, actum Phisicum efficiens eumque nova specie determinans. Et hanc Actus humani, quæ talis formam, appellamus, quæ ipsi dat esse suam. & qua posita ille proxime ac primo in esse constituitur. Ut jam non difficile sit, invenire rationem, cur certi actus hominibus Morales sint, qui brutis tales non sunt. Nec opus inter non Ens negativum & privativum cum Hornejo distinguere. In brutis, inquit, malum non esse malum, quia in eis sit non-ens negativum; in homine verò, quia ei sit malum privativum boni, quod adesse poterat ac debebat. vide tamen Philol. Civ. I, 11, 7, 12. p. 248.

& II. in quo consistat?

VII.

Dividi moralitas variè solet. Vulgata est, sed generatior (a) in Objectivam & Formalem distinctio; priorem etiam Fundamentalem, imò Naturalem adpellari à nonnullis iam supra innuimus; & fuse de ea (b) apud Nostros actum animadvertas.

Quotuplex Moralitas?

a) per analogiam, nisi fallor, ad veritatem in transcendentalibus, quæ vel fundamentalis, sive objectiva, conveniens rebus ipsis: vel formalis, competens actibus Intellectus.

Ratio divisionis analogica.

b) Præter Hug. Grotium, qui originem Juris Nat. duplicem constituit, Naturalem & Voluntariam, in Proleg. § 1, 1, 10. Nominatim B. D. Oshandum in Typo Legis Nature: & Observationib. ad Grotium p. 59. ac ante eum Alb. Gr. verum Diff. 2. de Satisf. Christi.

* confer
Exercit. L.
§ 21. lit b.

sti, aliosque puriores Theologos, qui pro certo habuere, esse quædam PER SE, citra omnem impositionem honesta ac turpia, DEUM-que talia Lege Naturæ præcepisse, aut prohibuisse, non quod ipsi ita placuerit, sed quod PER SE bona vel mala esse cognoverit. Rotunde Vir Illustris, ac perspicacissimus in Recensu librorum, qui prodiit Hanoveræ Jul. 1700. p. 379. Rectè ssimè, inquit, Grotius Jura Naturæ in intrinseca bonitate ac turpitudine constituit, quidquid condicat Pufendorfius sententiæ, cui à Viro docto ac prudente contradici potuisse miror. Uti proportionum & æqualitatum: ita & æquitatis & convenientiæ Regulæ æternis rationibus constant. Itaque in his, quæ à DEO permittuntur, aut jubentur, aliunde ipsam malitiam rationem cessare dico; incestum inter fratres & sorores absolutè malus non est, sed in liberis Adami ipsa naturali ratione permissus. Ratio enim non minus dispensatione utitur quàm DEUS.

Æternæ
Moralitatis
rationes.

VIII

quid objectiva?
quid formalis?

Illam vocant, quæ in objectis, PER SE & sua è Natura (a) antecedenter ad omne præceptum honestis vel turpibus apprehenditur; *Formalis* autem oritur ex Impositione Legis, & in ipsa actus ad regulam proportionem & commensurationem consistit,

a) antecedenter ad omne præceptum] non verò ad DEUM. Hanc *Jus Nat.* investigandi rationem supervacaneam rectè vocat curiositatem Zieglerus ad Grot. Conf. & Henr. Bodin. nuperum *Jctum Halensem de Oblig. Forensi Juris Divini* ut & D. Först. hium *Comm. ad Ambros. p. 319. Adde Grot. de J. B. & P. L. l. c. 1. §. 10. quem omnino lege.*

IX.

quæ principia effectiva actionis humanæ?
& quidem Remota?

Diximus nonnihil de *Constitutivo* Actionis Humanæ, ut *Moralis*, principio; Jam & de *Effectivo* seu Causali distinctius edifferendum est. Sunt verò remota (a) ut vocant, ejus Principia, propriæ illæ mentis humanæ Facultates, *Intellectus & Voluntas.* * Uti enim ab Intellectu, regulariter, actionis voluntariæ initium est; ita nobilissima hæc anima nostra

nostræ potentia, duplici quasi facultate prædita esse intelligitur. Unam representativam sive adprehensivam adpellaveris: Cui objectum velut speculo illabitur, in eoque voluntati sub ratione convenientiæ vel disconvenientiæ præsentatur. Per alteram, quam *judicativam* adpellamus, Objecti rationes expenduntur, collatisque inter se circumstantiis, de mediis instituitur consultatio. (b) Ipse verò *Intellectus*, cum faciem nostris præferat actionibus, circa Moralia (c) naturaliter rectus esse, præmissaque debita Inquisitione res objectas liquido & prout in se sunt, adprehendere posse, necessariò supponitur; quod Lumen *Rectæ Ratio* adpellatur, (d) attemperandis ad Naturæ Legem actionibus, iisdemque ac rebus aliis inter se comparandis, ordinandis, dirigendis destinata. Rationem in genere variò definiunt. Non incommodè dixeris, esse facultatem distinctè reflectendi super conceptus & cogitationes nostras. (e)

a) Conferat. tyro Jac. Thomaf, *Annot. ad Tab. XII. p. 14. annot. 59.*

* *quomodo hæc facultates ab inferioribus differant, legendus est Arundius de V. C. IV, 11, 10, p. 913. seq. Sedem voluntatis in corde, Intellectus in cerebro constituit. Chr. Thomafius. Vide illius fundamentum Juris Naturæ & Gentium nuperè edita.*

b) Pufendorf, de J. N. § G. I, 3, 2, 3. p. 38. sq. & Jac. Thomaf. *Tab. IV. § XXVIII. lin. 18, 19, 20.*

c) *quia alias male actorum daretur excusatio ab ignorantia invincibili. Legatur Viri Clariss. Jo. Georg. Pritii Dissert. de Usu Rationis. Aliter est comparatum cum Ratione circa naturalia & spiritalia versante.*

d) *Recta ratio non distinctivus, sed expressivus est terminus; nam ratio nulla est quàm recta: ratio corrupta, non ratio, sed rationis defectus est. Est autem hic ipse ille λογισμὸς accusans improbitatem, & defendens adprobansque honestatem, Rom. 11, 15. rectum etiam in pessima vita iudicium, quod etsi sectari Ethnici nollent, ex animo tamen penitus delere non poterant. Dixeris facultatem naturalem, quæ rectè iudicat, (sive in theoreticis sive practicis) lumenque natura*

*tura residuum sive principia congenita rectè applicat, i. e. veras ex
iis conclusiones elicit.*

e) *Ad. B. Schomer. Specim. Theol. Moral. c. III. 5. 3.*

X.

quid idea ?

Solet in universum, quidquid operationem Intellectus consequitur, *notio vel idea* appellari, vocabulo veteribus non incognito; ubi pro indubitato habemus, objecta, quæ extrà mentem sunt, per se non intelligi posse, sed beneficio idearum, quæ velut imagines res ipsas Intellectui representantes, intellectui nostro præsentibus sunt, non res ipsæ. Quas quidem imagines ipsa ab anima produci inconfesso est; cui eam DEUS attribuit facultatem, ut has quasi rerum effigies in se possit excitare. (a)

quis eam
formet?
Cõtra Malebranchiũ.

a) *quanquam secũs videatur ingeniosissimo Malebranchio, de inquirenda Veritate, statuenti, ipsas rerum ideas esse Deum Ipsum; & quando e. c. triangulum contemplanur, nentiquam per eam formam Intellectum nostrum quadam perceptionis modificatione adfici; sed ab ipsamet DEI essentia eandem tangi & illuminari, esseque ipsam divinam essentiam, quatenus ejus participes sunt creatura. Sed si quis falsas soveat ideas, quis deum earum Auctor erit? Severè contra Malebranchium disputat in Oeconom. I. 3, 14. P. Poiretus, illiusque principium vocat vere falsissimum, immo novæ idololatriæ originem. Quem, si placet, vide.*

XI.

Qui finis,
quisque usus
Intellectus?

Dedit hanc tam insignem Facultatem DEUS O. M. homini, ut opera manuum Conditoris Dei contempleretur, & ex istis veluti signis; luculentissimisque vestigiis ad DEUM ipsum, ejusque notitiam se aliosque perduceret; demum, quo Generis Humani, in eoque suismet necessitatibus, quibus hæc vita carere non potest, prospicere valeret. Ille igitur rectè utitur ratione, qui ea ad id utitur, ad cuius

ius usum eam accepit; hoc est, qui mentis quidem suæ oculos per mundi circumfert machinam, sed ubique ad DEUM, Auctorem rerum omnium recurrit. Quo modo si ratione sua uterentur Athei, pestilentissimum genus mortalium, in tam vana deliria, ipsamque adeo æternalem perniciem non delaberentur. (a)

a) exemplum Athei penitentis, qui multa adversus Dei existentiam & Axiomata humanorum Moralitatem objecerat, in Comite Reffecsi exhibuit Gilb. Burnetus, *Traſatu quem edidit Latine Guil. Gaesbecius, Ultrajecti 1698.*

XII.

Pertinet quoque præter alia ad rectum rationis usum, debita sollicitaque proportionis inter æterna & caduca, observatio. Sentit enim in se humanus animus, etiam sibi relictus, ardentissimum æternitatis desiderium; cùm non penitus de sua immortalitate ex Natura convinci possit, quod tamen Viris doctissimis iisque gravissimis video vehementer allubescere. (a) Sed & in ipsis literarum studiis, *utilia ab elegantibus*, hæc denique ab *inambus* diligenter discernenda sunt, neque primo addicenda nisi iis opera nostra, quæ manifesto usu, ad vitam humanam redeunte, se commendant, & publico eidem sunt emolumento. (b) Huc referas elegantem & non ubivis obviam de Comparatione Finium doctrinam. Deliberatur nimirum de finibus, non quidem ultimis, sed interjectis, & iis quæ eò ducunt. *Finis* semper est bonum aliquod, aut certè mali declinatio, quæ vicem boni obtinere possit. Quæ verò huc aut illuc ducunt, per se non expetuntur, sed quatenus ducunt; quare in deliberationibus, ut Grotius monet, (c) **COMPARANDI** sunt, & fines inter se, & eorum, quæ ad finem ducunt, facultas effectiva ad finem producendum. Et habet ea comparatio Eodem iudice, tres normas. *Prima* est, si res, de qua

Quæ objecta Intellectus?

Quæque eorum inter se proportio?

inprimis quoad studia literarum?

Quid communitario fuerit?

agitur, æqualem, morali scil. æstimatione efficaciam habere videatur ad bonum & ad malum: ita demum eligenda est, si bonum aliquanto plus habeat boni, quam malum mali. (d) *Alteræ*; si videatur esse æquale bonum & malum, quod à re, de qua quæritur, possit procedere: ita demum ea res eligenda est, si efficacia ad bonum quam ad malum major sit (e) *Tertiæ*; si videatur & bonum & malum esse inæquale, nec minus inæqualis rerum efficacia, res ea ita demum eligenda est, si efficacia ad bonum major sit collata efficacia ad malum, quam ipsum malum est collatum bono; aut si bonum sit majus, comparatione mali, quam efficacia ad malum comparata ad bonum.*

De immortalitate animæ incidenter.

a) *Scriptis ea de re. Heri sui iussu* Jobach. Hildebrandus Theologus Cellensis, & *videri possunt alii. E veteribus Aeneas Gazæus & Zacharias Mitylenæus, Philosophi Christiani ex recensione C. Barthii* Læp. 1653. *Ex Anglis dignus est lectu liber W. Smith of the immortality of ye Soul of Man. Hinc omnino conferendus de Usu Rationis Jo. Georgius Pritius, laudatus antea Theologus Articulo XVI. p. 15. & in Felici Literato Theoph. Spizelius. Ex quo apparet, etiam Intellectu peccari posse.*

quæ discenda?

b) *Legatur iterum Pritius: Art. 20; 21. & Pseud. O. M. II; 4, 13. qui ait, nemini ignotum esse, quæ vocabula in homines literatos vulgo jaciuntur: & hanc distinctionem iterarum inculcat. Quæ utiles? quæ elegantes? quæ curiose? Pertinet eò elegans Aristippi dictum; qui interrogatus, quænam sint ea, quæ pueros honestos addiscere oporteat? Ea, respondit, quibus, cum Viri fuerint, utantur.*

etiam à puero?

c) *Grot. de J. B. & P. II, 24, 5. Omnino plantis hæc tradidit Cicero, ut ipse hec fatetur Grotius, & generaliter is monet, ne offeramus nos periculis sine causa. vide Off. I, 23. & alibi, capite scil. XXIV. Fugendum, inquit, etiam illud, ne offeramus nos periculis sine causa; quo nihil potest esse stultius.*

d) *hoc est, quod ajunt, non esse piscandum aureo bano.*

e) *si spes sit probabilior, & major eventus ad bonum & optatum, quam ad malum & timendum. Sic certandum utique, si facilius possis vincere, si major sit spes victorie.*

*Lax-

* *Laudavit etiam hunc è Grotio locum D. Fürschius, Orat. de Comparatione Finium, p. 27. Unde verò, tot plurimarum rerum abusus: unde tot pernitiosa exempla? ut non modo Patres familias, sed & Rectores Civitatum & Ecclesie pro honestis turpia, pro utilibus damuosa, pro pretiosis vilia eligant; privata publicis, profana sacris, temporalia denique æternis rebus anteponant? Non certe aliunde proveniant ista mala, quam è superficiali ac malè ordinato doctrinae genere. Itaque à primis mox annis mens iusto finium ordini assuescitur debet. Rursus: Non absolvetur Princeps, si publice salutis rationes respexerit, nisi & divina allubescente securus fuerit: non Civis, si commodus, nisi & Vir bonus extiterit: non Paterfamilias, si rem domesticam probè instruxerit, nisi de Benevolentia Numinis erga se suosque, prospexerit: non Ecclesie Minister, si zelo iustitie præditus, nisi & fidei regulam intemeratam servet: non scholæ Doctor, si acutè rem pensitet, nisi ad præsentem usum desinaverit.*

Rursus de comparatione finium. Commendatur Opera Fürschii.

XIII.

Alterum, quod sic vocare cum Thomasio liceat, Remotum Principium * Voluntas est; ** interna illa humanarum Actionum moderatrix, quæ propositis cognitisque *** Objectis, citra necessitatem Physicam, maximè sibi congrua eligere, & à minus convenientibus se avertere potest. Et illius quidem duæ quasi Facultates concipiuntur, quarum una Spontaneitas, altera Libertas adpellatur, (a) hæcque vel specificationis seu contrarietatis, (b) vel contradictionis seu exercitii.

Quid voluntas?

* *Actionis scilicet humane. Sic & principium actionum Civitatis, seu ei imputabilem est VOLUNTAS CIVITATIS. Infra II, 6, 11.*

** *Dari hanc vim in animo, quæ volitionem elicere possit, non dubitatum. Spinoza tamen Epist. 2. ad Oldenb. ita de ea loquitur, quasi nulla peculiaris in animo facultas detur, quæ velle aut ad aliud nos determinare possimus.*

*** *Hinc Schomero, hoc primum audit principium practicum. Quod voluntas semper debeat sequi intellectum; & quidquid contra sit, peccatum.*

quodlibet
libertas?
Remissive.

eatum sit. Ex quo capite Christus Samaritanorum preces carpit, quod ignorent, quid adorent. Jo. IV. 22. Alterum principium dicit: quod intellectus in illis, que ad actiones nostras dirigendas pertinent, debeat esse rectus & certus. Spectm. Theol. Moral. c. III. §. 12. 13.

a) Vides, quid velit Auctor. c. I, §. 2. plures distinctiones lege apud König. Theol. Posit. P. II. §. 195. sqq.

b) hanc alii vocant Libertatem diversitatis, que facultas est è propofitis pluribus objectis eligendi unum vel aliqua: altera, que contradictionis audit libertas, versatur circa unius objecti electionem vel rejectionem. Pufend. J. N. & G. I. 4.2. Romani libertatem definiunt, quod sit facultas ejus, quod cuique facere libet. Zeno definit ἐλευθερία ἀντοργίας. Perlius:

An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
Cui libet ut voluit.

quid libertas
Romana?
&
Græcia?

Incidenter
illustratur
Gen. III. 16.

Aristot. Polit. VI, 2. τὸ ζῆν οἷς βέλτεται πρ. τῶν κατὰ τῆς ἐλευθερίας ἐργον οἷται φάσιν, ἠπερ τὸ δούλῳ ἐντὸς, τὸ ζῆν μὴ οἷς βέλτεται. Sic Gen. III, 16. ad mulierem DEUS: ΤΗΡΩΝ ΤΩΝ ἸΝ ἄνδρ. ad virum Tuum appetitus tuus; id est, ex imperio, quod maritus in te habet, inimitetur naturalis illa libertas, quam habuisti, & voluntas tua appetit. Et est sanè servitus aliqua, non posse facere quod velis, quia nolit id alium. add. Grot. ad d. l. Alias liberum arbitrium definiunt, quod sit facultas activa voluntatis, quæ illa circa objectum agibile, positis omnibus ad agendum requisitis, indifferenter se habet, tum quoad speciem, tum quoad exercitium actus. Ante lapsum, præter libertatem à coactione, à servitute peccati & miseria, erat in voluntate hominis libertas à necessitate immutabilitatis, ita ut voluntas hominis ad agere & non agere, velle & non velle, ac suo modo ad bonum & malum indifferenter se habuerit; * nondum namque ad malum determinata erat, ut bodie post lapsum; neque ad bonum determinata erat, ut voluntas beatorum in vita eterna. Que quantum ad bonum & malum indifferens non sit, datur tamen in ea indifferencia ad bonum hoc vel illud in particulari libere eligendum vel non eligendum. Quomodo etiam DEUS, licet ob infinitam suam perfectionem non possit male agere, tamen quando extra se agit, ad plura bona particularia indifferenter se habet, ut hoc vel illud velle vel non velle possit. add. König. Theol. Posit. P. II. §. 232, 236.

quid liberum
arbitrium?
prælimi-
nariter do-
cetur.

* sed NB,
non per me-
dum aequili-
brii.

XIV.

Voluntas sumitur vel pro facultate volendi, vel pro actu. Actus volendi versatur vel circa finem & media, vel circa finem tantum. Prout circa finem & media simul versatur, dividi voluntas. I. solet ratione intellectus antecedentis *in plenam*, quæ sufficienter: & *non plenam* quæ insufficienter ab intellectu informata est: ac rursus ratione sui ipsius *in plenam*, quæ plena libertate appetit bonum, & averfatur malum, & *non plenam* quæ non omnimoda gaudet libertate. II. *In efficacem & non efficacem*. Illa est voluntas seria, non simulata, quæ non finem modo vult, sed & media subordinat. Ut DEUS omnes homines salvos fieri vult, eosque ad agnitionem veritatis pervenire. Matth. XXIII. 37. inefficax, sive complacentiæ, quæ non subordinat debita media. Quanquam si de DEO adhibeatur distinctio, ejus voluntas potius distinguenda sit in efficacem & efficientem. (a)

Quotupliciter sumitur voluntas?

a) Conf. D. Scherzer. Syst. Loc. II. §. 14. & Dannhau, Hodosoph. Phoen. VII. p. 529. edit. nov. ac è Philosophis omnino Slevogtus de Indifferentia voluntatis.

XV.

VELLE etiam quis dicitur non uno modo. Nam & ipse facere potes, & per alium. (a) Quod quis per alium facit, per se fecisse putatur. Quorsum pertinet argumentum de Causa Morali; (b) infra tangendum.

Quot modis velle quis possit?

a) Dixeris, velle mediatè vel immediatè. Pufend. O. H. §. C. I, I, 17.
b) Exercitatione presenti, §. XLI.

XVI.

Ceterum sola voluntas libera est; non intellectus: quoniam non intelligere nec in se formaliter, neque quoad exercitium actus est liberum. Ergo Intellectus ejusque Lumen est libera?

61.

saltem conditio sine qua non actionis liberæ, seu absque qua voluntas aliquando libertatem exercere non posset. (a)

a) *conf. Jac. Thomaf. Tab. XI. lin. 53. theor. 1. adus sciendi cadit etiam NB in actionem non-moralem v. c. invitam per violentiam. Ergo non constituit actionem moralem in esse, nec ad eam requiritur vel ut radix vel formaliter. add. Genfus. Ethic. Exempl. Exerc. III, p. 66. sq.*

XVII.

Liberum
Arbitrium
an sit?

De existentia Liberi quod vocant, arbitrii, temerarium est dubitare; (a) quam & positiva humanarum actionum consequentia, meritum, ac demeritum, vis electrix, facultas consultandi, & Leges insuper, ac præcepta, exhortationes, laudes, vituperationes, præmiorum promissiones, pœnarum denique supplicia, luculenter evincunt. Forma illius non est (b) immunitas à coactione & necessitate: nec

&
quid formaliter sit?

indifferentia qualiscunque ad agendum aut non agendum, agendum hoc vel illud, sed **INDIFFERENTIA** ad **OPPOSITA**, eaque, ut diximus, tam *contradictoria*, quam *contraria*. Cæterum non ubivis est obvia *distinctio* Libertatis *κατὰ σίτησιν* &

quid libertas κατὰ σίτησιν, & κατὰ ἐπιπέδον.

κατὰ ἐπιπέδον. Illa omnibus per naturam, antecedenter ad omne factum humanum competit, quia natura omnes sumus æquales: *non hæc*, quæ dicit Jus nunquam serviendi, Hoc enim sensu nemo liber est. Quo pertinet illud Albutii: **Neminem natura liberum esse, neminem servum**: hæc postea nomina singulis imposuisse fortunam. Quare qui legitima causa in servitutem, sive *personalem* sive *civilem* devenerunt, contenti sua conditione esse debent. Vocatus es ad

quid Civilis & personalis?

servitutem, ne id te torqueat. (c) Libertas *civilis* etiam discernenda est à *personali*. illa est Jus *regenda Reipublica*; ut inter Gallie civitates disceptatum ait Tacitus: Libertas, an pax placeret? ubi vita, quæ fundamentum est omnium bonorum temporalium, & æternorum occasio, pluris utique esse debet, quam libertas. (d) *Hæc* est facultas disponendi regulari.

lariter de actionibus rebusque suis quatenus ad minorem societatem referuntur.

- a) Rationem propont solidam Auctor §. 10. quidquid & olim Stoici opposuerint, & moderni quidam regeant. Ponit, voluntatem non nisi motu intrinseco spontaneo, tantum non ab extrinseco principio coactam ad objecta sua tendere; Sane hactenus ratione hujus facultatis homo à Bruto non distinguetur. Neque est, quod quis dicat: In homine præcere judicium, quod in brutis haud obtineat; illud enim judicium huic motui voluntatis extrinsecum est, nec ad ejus Naturam pertinet. adde omnino Jo. Arnd. Ver. Christianism. I; 41. p. 268. edit. Lueb. minor. §. Wenn dieser freye Wille in dem natürlichen dufferlihen Wesen und Leben nicht wäre/ u. f. w.
- b) *Que quidem sententia est Reformatorum plerorumque: quorsum argumenta Philosophice praposita resolvit Slevojus Dissert. II. de indiff. voluntatis humane, suse ac subtiliter. E Reformatis recentioribus objicit Abrahamus Heidanns: Indifferentiam esse infimum Libertatis gradum, & quandam Voluntatis Imperfectionem. Sed I. quod est ipsum Libertatis Formale constitutum, id non est infimus Libertatis gradus. Libertatis, inquam, in Foro humano sumta, cujus necessariam existentiam allegata superioris argumenta evincunt. II. Etiam in DEI libertate datur quedam indifferentia, de purto, ut par est, termino, * prout notat Independentiam DEI ab hoc effectu & jusque opposito. Quo sensu recte dixeris: DEUS libere creavit, b. e. Potuit creare, & non creare. Gaudet enim D^SUS ratione bonitatis sue, RESPECTIVE considerate, (sen quatenus benigne se Creaturis communicat) Libertate tum contrarietatis, quatenus huic creatura potest plura conferre bona, quam alteri: tum contradictionis, quatenus potest huic gradum Bonitatis vel conferre vel suspendere. Conf. omnino D Oshandr. ad Loc. X. qu. 3. Turretini, p. 362. III. Imperfectio est cooperativè ad Naturam DEI, que nullius consultationis, scrutiniis nullius ante executionem decretorum indiga: at non est imperfectio in se, & quatenus humana voluntati debita, eademque à Sapientissimo Conditore concreata est. IV. Si de Libertate in abstractione loquaris, forsan bene incongrue distinxeris inter Indifferentiam. Ut sic, & eam, que est ad bonum & malum. Ibi in genere bonorum DEO, Angelis, electis adhuc competit.*

Necessitas
usque
Libertatis,

* vide jam
supra Ex-
erc. §. xxiii.
lit. b.

DEI libe-
tas qualis?

petit. *K.* Non est imperfectio Moralit. quia alias *D&LIS* hominem condidisset moraliter imperfectum, quem non impeccabilem condidit, quum tamen hæc indifferentia non tam fuerit potentia peccandi physica, quam possibilitas peccandi, quo sensu homo factus dicitur Non-Peccabilis. quin imo perfectio hominis est, qua is supra bruta, que ex intrinseca necessitate agunt: supra cetera agentia physica, solem v. c. ignem & alia, que potentiam ad oppositum non habent, eminet. Eadem, que Heidanus, mens est Bremensis nuper Gymnasi Directori, bodie Theologo Batavo clarissimo Nicolao Gurtlero, Instit. Theol. * quæ perniciosum eorum errorem vocat, qui Liberum Arbitrium in indifferentia ad utrumque oppositorum constituerint. Hanc nimirum sententiam ex humano saltu ortum trahere, qui se eorum potestati subducere gestiat, quibus multo Jure subiecti sumus. II. Ortam indifferentiam esse ex cognitionis defectu, E. non urgendam veluti perfectio-nem. Sed ad prius quidem dicimus, falsum supponi. Factum repræsentat indifferentiam, Legibus restricta, & ni bonum eligat, pœna rea. Ad alterum moneo, sæpe non placere voluntati, etiam que videntur optima. Quod vel ex delictis adversus conscientiam admissis liquido adparet. Adde contra Prædeterminantes Pufendorf. de J. N. & G. I. 4. 3.

- c) 1. Cor. VIII, 21. add. Senec. Controv. III, 21. & Grot. de J. B. & P. II, 22, 11.
- d) Grot. II, 24, 6.

XVIII.

quid Objec-tum Vo-luntatis?

Objectum Voluntatis in genere est *Bonum*: (a) sed quod varia specie (b) humano intellectui præsentatur, & ab ipsa quoque Voluntate diversimodè adpetitur, (c)

quid bo-num?

a) *6. 11. consistens in ea aptitudine, qua res quepiam alteri prodesse, eamque vel conservare vel conficere idonea est.* Pufend. O. M. I., 4, 4. p. 56. Pulcre Dionysius vulgò *Areopagita*, de Divinis Nominibus: ἴδιον εἰς τὸ τὸ καὶ φέρει ὑποβλήτων μισθὸν, ἢ μισθόν. Nihil in mali naturam respiciens agit, que agit.

quocoplax bonum?

b) *Vera jam, vel adparenti. Ut bonum vel externum vel internum; Idque vel animi vel corporis. Ut Bonum Naturale & Supernaturale.* Conf. Thomas. Pater, Phil. Pract. Tab. III, per tot. V. lit. 35. *Simonides in recensendis humana felicitatis partibus primas dat bonæ vale-*

valetudini, alteras bono ingenio, tertias bene partis divitiis. add
Siroc. XXX, 14.

c) Jam videlicet ut decorum, modo ut Jucundam, jam tanquam utile. Decorum quid sit variè disquiritur. Auctor pro eo sumit, quod estimationem, quam homo de se ipso habet, afficit. Verbo: quod dignitati humane conveniens est. Quae quidem observatio insigni usu passim sese commendat, tu iis praesertim, quae Jure Naturae praecepta non videntur, ipsam tamen hominis dignitatem ledere neglectà haud obscurè intelliguntur. Quorsum alibi Jus sepulture & officia erga defunctos referemus; & pertinere huc videtur elegans Grotii locus: esse quaedam, iniquitatis, abusive Juris Naturae, quae ratio oppositis meliora esse indicat, etsi non debita. J. B. & P. I, §. 10. 3. decora videlicet, quae ex custodia dignitatis deducuntur, ad quam quisque Natura impellitur, quamvis ad suam obtinendam diversissima inter mortales media adhibeantur. Ubi Decorum hoc specialius dictum describi potest; quod sit actionum Indifferentium ad dignitatis tuenda Regulas conformatio, pro diverso statu, tempore ac loco varians. Quem in sensum diligens decori exactor Chr. Thomaeus in den Kleinen Schrifften p. 258. de fundamento decori ait, daß dasselbe die Ungleichheit der Menschen presupponire / und in nichts anders bestehet / als in der Ubereinstimmung des menschlichen Thuns und Lassens mit dem Thun und Lassen solcher Menschen / die für etwas sonderliches in der menschlichen Gesellschaft estimirt werden. Quorsum & Civilitas pertinet, quae dicit modo venustatem actionum, modo amabilitatem. Illam Galli vocant la Bienveillance, hanc la bonne Grace. Latine diceret illud decus, hoc veneres & Gratias in actione. Exeritur autem Civilitas exterius sermone: humano scilicet, non affectato, non rigido, quo nescio quam auctoritatem quaerunt nonnulli, velut humanitas contemptum inducat. Natu, quando rogarionibus absque difficultate annimus: Gestu, porrecta sine factu seria hilarique fronte. Opere, ut actus nostri pro temporis, personarum, loci, objecti altarumque aetatis ratione temperentur. Urget Civilitatem Lex Naturalis, quae imperat, ne proximo molesti sumus. Latior Decori apud Ciceronem acceptio est, qui quibus differentia sit honesti & decori, facilius intelligi, quam explari posse dixit. Off. I. 27. Est, inquit, quiddam, quod deceat, quod cogitatione magis à virtute potest, quam Re separari. Et ut ven-

Quid decorum?
ad Auctorem L. I. c. 1. §. XI. b

qui illius fons?
quid specialiter dictum?

quid morum civilitas?

Ejus necessitas.

quid decorum generaliter Ciceronis?

bas, & pulchritudo corporis secerni non potest à valetudine: sic hoc decorum, totum quidem illud est cum virtute confusum, sed mente & cogitatione distinguitur. Quod observari forsitan haud incommodè potest ad communem. Bona divisionem in Honellum (sub quo & decorum complectuntur): Incurdam & Utile. De universa autem DECORI materia consulendi Lambertus Velthuyus, de Principiis Decori & Honesti. & Jo. Burchardus Menkenius, Dissert. de eo quod Decorum est, edita Lipsiæ 1695. imprimis §. 4. & 5, & 7. ubi de eo quod v. c. feminas dedecet, agit, & Mariae Anglicanae, Philippo II. impia indecorum fuisse censet, quod Regis nomen adiverit. Item G. Thom. Sittenlehre, c. 11. §. 104. cuius practica est distinctio inter eum, qui indecenter vivit, & cui deest decorum. Illi de esse felicitatem, huic non item. Magnus Daniel Ormeis, qui Ciceronis Off. 1. 27, 28. elegantè Commentarij loco illustravit. Zentgr. av. Summ. Jur. Div. de Jure Corporis Sect. 11. Artic. 1. Subsect. 11. p. 402. n. 6. Pertinet quoque huic Characteristica corporis, ubi ex vultu, gestu, incestu sermone, vestitu de indole habitu & affectu augeri non omnino fallax est conjectura. Memorantur in Histor. Eccles. Trip. L. VII. c. 11. de Juliano Apostata verba Nazianzeni, quæ videri eo loco possunt. Sed & ipse Gregorius Orat. 11. §. 121. sq. contemplatus juvenis faciem ac corporis habitum, statim eum aliquid monstri alere prædixit. Repetam prudentissimi Patris verba, velut specimen characteristice, non ubivis obvium. Tunc igitur, inquit, me non malum de hoc viro vatem fuisse novi; quanquam alioqui non eorum numero sum, qui in hujusmodi rebus sciti atque ingeniosi sunt. Sed me morum ac gestus ipsius inæquabilitas, atque ingens quædam mentis emotio, vatem efficiebat; si quidem vates ille optimus est, qui rectè conicere novit. Neque enim mihi boni quidquam signifi- videbantur, cervix minime firma: humeri quos subinde agitabat & atollebat: Oculus vagus & aberrans, ac furiosum quiddam inueniens: pedes instabiles, & titubantes: nasus contumeliam spirans: Vultus lineamenta ridicula idem significantia: risus protervi & exastuantes: nutus & reatus omni ratione carentes. sermo hærens, spiritusque intercisus: interrogationes præcipites, & imperitæ: responsiones his nihilo meliores: alie in alias insultantes, non autem graves & constantes, nec eruditionis ordine progredientes. Τὸν οὖν τὸν ἄγαν ἐταρταίον, ὃν καὶ τὸν ἄγαν ἔγχεον. Quod si quidam (addit) ex iis, qui tum

**Scriptores
de Decore.**

**De Charac-
teristica
corporis.**

Simul

simul erant, atque audiebant, nunc in hi praesto essent, haec agere ceterantur. Et quamquam faciem corporisque staturam paulo aliter delineet A. M. Cellinus; ipse tamen Julianus se, oculis in terram de caelis processisse faletur, ad S. P. Q. Atheniens. p. 104. ἰδὲ τὸν δὲ ἐκ ὀφθαλμῶν αὐτῶν περιβλεπόντας. Ἄλλ' οἱς γὰρ βλέπων. ὡς περ εἰδησιμῶν ὑπὸ τῷ θεῷ φατοῦ με παιδαγωγῷ. Vidit etiam notavitque istam characteris corporis rationem Salomo Prov. XVI. 30. & XX, 11. Ceterum conferendi haec sunt Characteres Theophrasti, Commentariis ab I. Casaubono illustrati, variegue editi. Quemadmodum illos in Galliam sermonem vertit de la Bruyere, cum characteribus nostri seculi, posteriorumque in Gallia virorum, addita Clave. Paris. 1697. & decorum in incestu totoque habitu corporis. Unde de Decoro in vestibus quoque sollicitus fuit Legislator Sanctissimus Levit. XIX, 19. & Deut. XXII, 13. **NE VESTEM EX LANA LINOQUE CONTEXTAM INDIUUNTO.**

XIX.

Lex de Decoro in vestibus insignis est: *Non induetur Atulier veste virili, nec vir nectur veste feminea*: abominabilis enim DEO est, qui facit haec. Deut. XXII, 5. Turpe quippe est se- xum mentiri, & miram officiorum confusionem infert. Quamquam ejus leges rationem dat Majnonides, occasio- nem illi datam ab idololatriis, apud quos mos erat in hono- rem Martis foeminas armis indui, viros mulieribus vestibus in honorem Veneris * Nec puduit sanctissimum Legista- torem de externa munditie Legem praescribere, Deut. XXII, 12, 13. Ejusmodi quoque Lex est Exod. XX, 25. Non ad- scendes per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitude tua. Simile quid in jure Pontificio Romano vetere, ex quo Servius hoc adfert ad IV. Aeneidos. Apud veteres, scalas plus tribus gradibus, nisi Graecas, scandere non licebat, ne ulla pars pedum ejus crurumve subter conspiceretur, eo- que nec pluribus gradibus, sed tribus, ut ascensu duplices misus non paterentur extolli vestem, aut nudare crura. Nam

Specimen
LL. de Deco-
ro.

ideo & Græcæ Scalæ dicuntur, quia ita fabricantur, ut omni ex parte compagine tabularum clausæ sint, ne aspectum ad corporis aliquam partem admittant. Cæterum pertinet ad *decorum exterius pudor in conversatione*, qui non omnis vitandus, atque in virtutum numero collocatur. (a) Malæ pudoris infinita sunt exempla. (b)

Præceptū
de pudore,

- * Conf. Grot. ad b. l. § Calov. qui ad 1. Cor. XI, 4. 14. provocat.
a.) *Regulas suggerit Siracid. XLI, 20. sq. Præclarum est monitum Demetrii Phaleræ, ut domi Parentes, in via obvios, in solitudine seipfos reverentur adolescentes. Disce teipsum multo magis, quam alios revereri, add. Str. XLI, 27.*
b) *Sir. XLII. 1. ut per quem quis reverentia pudoris in delictum adducitur,*

XX.

Quæ im-
pedimenta
Libertatis

Et si verò ea, qualem hæctenus delineavimus, humanæ voluntatis Libertas sit; non pauca tamen deprehenduntur; quæ eandem sollicitant, inclinant & in unam potius quam alteram partem propellunt. * Inter ea eminet *peculiaris in generum dispositio*, (a) spectanda cum ratione singulorum, (b) tum respectu diversarum nationum; (c) item *consuetudo* (d) & *Affectus*; (e) morbi denique ultro arcessiti: (f) quæ omnia sicuti voluntatem vehementer aliquando commovent, ac impellunt: ita eandem libertate, quam supra ei vindicavimus, privare aut imputationem actuum sufflaminare minimè censenda sunt.

Quid ver-
gentia?

- * *Vergentia est vel naturalis: à causis physicis orta: vel moralis, quæ est proclivitas à consuetudine, quam etiam affectatam dixeris. Quidam Magnetismum moralem vim utriusque dicit. Hæc vergentia sive leviora impedimenta opponuntur gravioribus, quæ sunt Affectus, vel potius irregulares eorundem insultus.*
a) *orta admodum è temperatura Corporis, per quam intelligo cum sanguinem in sua mixtura & consistentiâ varium, purum, tenuem, crassum*

crassum: tum omnes ab hoc Microcosmi Oceano derivatos & secre-
tos succos, bilem & ceteros; Spiritus item ratione sua subtilitatis,
mobilitatis, serenitatis, elaterii. Quia universum corpus, quoad o-
mnes partes solidas, non modo qua sanguine diffuso temperatum,
aut externa figura sub proportione mira conformatum est; sed &
multo magis interne in fibrillis, vasculis, canaliculis debite disposi-
tum, infinitis quoad hanc structuram variabile.

b) Persius:

Mille hominum species, & rerum discolor usus:

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno. add. Sir. xxxvii, 31.

Urgent diversam hominis ac reliquorum animalium naturam. Cum
ex actionibus naturalibus natus vulpis aut simie de omnibus ejus-
dem figura iudicium fieri possit: in homine ab uno ad reliquos in-
ferre non liceat. Hinc ceterorum animalium facies simillimas, ho-
minum dissimilissimas, ex quo de dictis eorum passionibus constare
possit. Conf. G. Thomaeus in Fundamentis. Varias ingeniorum for-
mas, pro illorum diversa ad literarum studia aptitudine ad quae na-
turam reduxit Morhofius, Polyhist. II, 1, 324. tarda vocans alia, alia
cetera: alia mixta, & haec quidem modo duplici: alia denique, quasi
Heroica. Tertium genus mixtum e duabus formis prioribus vocat,
quod tamen aliquid habeat excellentissimum, & inter ordinaria ingenia
principatum teneat. Quem numerum Jo. Daniel Major, Medicus Ki-
loniensis nonnihil restrinxit, in primis inquit, phalange sunt in-
genia crassa: in altera Ingenia liberrimae Vibrationis, subtilia, ala-
cra: in tertia sunt Mediocria; excolendis scientiis aptissima, Dis-
sert. de Genio Errante Kilom. 1677. Praefat. & conf. D. Danbauer.
Theol. Conscient. P. II. p. 711. & ex professo Jaanus Hartum: ut &
Lips. Polit. IV, 5, p. 84. Questionem: An in unius hominis Tempe-
ramento, ingenio atque indole, major dispositio ad Prophetiam sit quam
alterius? resolvit Wittius Miscell. Tom. I. L. 1. c. 9: p. 58. Ipsam
ingenium Beckmannus de inclinationem intellectum: Mores vero ex-
ercitia ejusmodi inclinationum.

c) de vitis, virtutibus & characteribus Nationum gravis est Commen-
tator Thomas Lanfrus, cui jungantur Beckm. Linear. Moral. c. VII.
§. xi. p. 110. sqq. singillatim Jo. Andreas Bosius Introd. in Nutit. Re-
rum p. c. xxviii. §. 7; 8. p. 207. sq. ubi etiam commendat Befoldi Di-
versum de Natura Populorum §. 9. Bodin. de metodo Leg. hist. or.

Rid.

quid tem-
peramen-
tum Cor-
poris?

quot for-
mae inge-
niorum?

quid de
characteri-
bus Popu-
lorum?

Fríd. Marselaet de Legato. Buddeus de Cultura Ingenii. Morhof, Polyb. L. II. c. 1. Scipio Claramontius de coniectandis cuiusque moribus & affectibus, L. II. c. VI. p. 66. sq. ac de ODIIS Nationalibus popularum, conf. Becm. Consp. Moral. c. VII. p. 72. Temere de Natione integra nihil pronuntiandum, ut maledicentissime de Germanis è Gallis non pauci perperam fecere.

quid consuetudo?

d) Consuetudo, sive crebra eorundem actuum repetitio; quæ efficit, ut virtuosa actio expedite libenterque suscipiatur, & virtuosus habitus nomine venit, laudemq; omnino meretur. At licet vitiosos mores diuturna adseruitudine inolitè, in naturam fere videantur abire, sic ut egerimè iis resistatur; non tamen profectè ex ea actiones desinunt esse spontaneæ. Pasend. de J. N. & G. I. 4. 6. p. 60. Extimis Augustinus è sub iuniorè disciplina: Velle meum tenebat inimicum, & inde mihi catenam fecerat & constraxerat. Quippe ex voluntate perversa facta est libido, & dum servitur libidini, facta est Consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est Necessitas; quibus quasi annulis quibusdam sibi meti annexis tenebat me obstructam dura servitus. Confess. VIII. 5.

Quid Affectus?
An motus?

e) Affectus Cartesius passiones adpellat; notione præsentis quidem Status non incongrua; malim tamen generaliter Motus vocare. Quorsum erud. t. 5. Senault Augustini suffragium allegat; Affectiones nostræ, inquietis, motus animorum sunt, letitia animi diffusio, tristitia animi contractio: cupiditas animi progressio; diffunderis animo cum molestaris, progredieris animo cum letaris, contraberis animo cum appetis, fugis animo: unum metuis De l'usage des Passions. Tract. III. Disc. I. p. 137. Divisiones eorum concinne, ut solet, ac perspicue delineavit D. Rechenbergius in Lineis, ubi & de Remediis nonnihil. Doctrinæ vero usus quam per omnem vitam amplius diffusaque sit, dici equidem satis non potest. Videatur è Gallis Senault: & Mœulie de la Paix de l'Âme, commendatus à Thomae. Ausübung der Ethiken. Ebdem p. 49, 41. è Belgis Adrianus Coquius in Observat. Critico-Sacris, quæ continent Ethicam S. L. 2. Sect. 3. p. 114 sq. & Philolectus in Ethicæ. Ex Anglis prostat vernaculo sermone insignis liber de affectibus Eduardi Reynoldi: è Germanis laudem meruit Placcius in Pathologia. Specialem quoq; delineationem doctrinæ de Affectibus dedit D. Frankius, Append. ad Manduc. Legendi Scripturas p. 149. Jac. Thomafius Tab. IX. & post eum filius Prax. Ethic.

thic. III, 7 t. describit Affectus, quod sint Motus Voluntatis humanae, circa objecta vel iucunda (sive accepta,) vel adversa, praeterita sive absentia, orti è vehementibus rerum externarum in cor hominis impressionibus, & ex iis consequuto sanguinis motu. Ita rem facilem iudicamus: eritque adeo principalis affectus cupiditas, sive desiderium; quod convenienter dividitur in Amorem & Odium. Sic Amor est desiderium, sive cupiditas rem amatam vel obtinendi vel conservandi. Odium est desiderium rem exosam vel averruncandi vel amolendi. Timor est desiderium effugiendi mali; Spes est desiderium bonum adipiscendi. Quomodo cupiditatum nomine complexus omnem affectum peccatorumque summam est Joannes: Ἐπιθυμία οὐκ ἐστὶν, Ἐπιθυμία τῶν ἀφθαρτῶν, ἀλαζονεία τῷ βίῳ. Ubi primum membrum voluptatum desideria; secundum habendi cupiditatem, tertium vanæ gloriæ consuetudinem & iracundiam comprehendit. 1. Jo. II. 16. Philo etiam in decalogi explicatione omnia mala esse dicit, Ἐπιθυμίας ἢ χερνημάτων ἢ δόξης ἢ ἡδονῆς: & Lactantius libro sexto: Virtus est iram cohibere, cupiditatem compescere, libidinem refranare. Nam fere omnia, quæ sunt iniuste atque improbe, ab his oriuntur affectibus. add. Grot. de J. B. & P. II, 10, 29. Hebraei affectus cordi, vim imaginatricem capiti adscribunt. Ceterum exhaurit proposita superius definitio affectus, cum qui spiritum, tum qui corpus, aut utrumque pro principio habent; quorum illi perceptiones volitionesque: isti extraordinarios spirituum sanguinisque motus: hi, quia & à mente, & à corpore originem ducunt, utramque involvunt.

Quomodo
Cupiditas
affectuum
summa?

Locus 1. Jo.
II. 16. de
triplici Cu-
piditate.

Quorup-
ces affe-
ctus?

f) Ebriorum igitur actiones non sunt liberae ab imputatione. Imo sepius penam adgravant. Vid. des J. Röm. Reichs Renter, Bestallung de A. 1570. art. 50. & Sekend. de Statu Christianism. II, 10, 6. p. 334. Quid turpins morbo sponte contracto? Conf. Ant. S. 15. & adde Cooring. de Habitibus Corporum Germanicorum causis p. 107. Zentgr. de Jure & Just. pag. 305, 306. De Noxa herbe Nicotiana scripsit Fagonus, primarius Regis Gallie Medicus. Ad morbos praeternaturales referri possunt fascinationes, philtrea, & his similia. Add. Rhodigin. L. A. 2, 1. sqq.

Ebrietas ut
imputabi-
lis?

ejus turpi-
tudo, va-
riaque ori-
go.

XXI.

Inter affectuum remedia insigne est, dictis factisque mo-

Quod sin-
gulare af-
fectuum

K

RAM

fectum
Remediū?

ram interponere. (a) Adversus metum, DEI timor. Fieri enim non potest, ut, qui Dei timore præditus est, meticulosus sit. (b) Custodia oculorum. Vifa enim quæ animo oboriuntur, notam quandam imprimunt, qua movetur appetitus. (c) Fuga mæroris, (d) ac metus (e) Cæterum princeps affectus est amor, & suam denominationem ab objecto in quod fertur, accipit. Sic si DEUM ames, divinus: si hominem, humanus: si res infra dignitatem vitamque humanam possitas, bestialis vel mortuus audiet. (f)

quid amox?

- a) quod prima sentientibus initia, suaserit Philosophi. Cæterum de Remediis affectuum concinne egit D. Rechenberg. *Liv. Philos. Civil. P. I. capite toto quito. Adde possunt Scriptores de Affectibus supra allegati p. 68. lit. e.*
- d) Didymus Alexandr. apud Damascenum in *Parallelis. add. Sirac. XXXIV, 20. & XL, 26, 27.*
- c) *Str. XXXVII. 21. & eo Grotius: ubi ejusmodi vergentia dicuntur oriri ex bono: Spe honoris, opum, voluptatis: & malo, sive metu*
- d) *v. infra de custodia vite & cura corporis. (contrariorum.*
- e) *ejus exemplum habes in Pompejo post prælium Pharalicū ap. Lucanum.*
- f) *Arnd. de v. c. L. IV, P. II. c. 28.*

XXII.

Quæ Prin-
cipia actio-
num pro-
pinqua?

Habet utraque Facultas, *Intellectiva* videlicet ac *Volitiva*, proprios sibi actūs, quorum nonnulli *Propinqua humanarum actionum* (a) Principia audiunt. Ex parte nimirum *Intellectus*, (b) *Conscientia* (c) occurrit, & *Consulatio*: ex parte vero voluntatis *Volitio* & *Electio*. Cujus quaternarii Principiorum numeri fundamentum in eo quarunt, quod prudens unusquisque, suscepturus actionem de *sine* primum, deinceps & de *Mediis* circumspiciat. Circa *finem* primum disquiri, an salva tranquillaque Conscientia suscipi actio queat? hocque explorato, & à Conscientiæ tribunali audita sententia, actionem *plena jam* (aut & *semiplena* in mixtis) volitione intendi. Quæ ipsa duo sunt priora principia, Conscientia.

scientia scilicet & volitio; quibus in mente humana succedunt de mediis ad finem obtinendum Consultatio, eorumque, quæ apta intellectus dijudicat, firma Electio.

- a) *externarum & spontanearum.* Jac. Thomasius, *Tab. XII. lin. 2.* & per tot.
- b) *& prædicit quidem illius.* Conf. Sanderson. *Prælect. I. de Conscient. Natura p. 34. sq.*
- c) *quasi Scientiam dicas, quam cum alio quis communem habet;* Jo. Cirellus *Eth. Christianæ II, 1, 72.* imo secum ipso, sed, mediante reflexione, tanquam cum alio, sepe enim contra ipsammet, cujus est factitas actusve, ac illius cupiditates testatur.

Cur Conscientia dicatur?

XXXIII.

De volitione vetus est ac apud omnes recepta Regula: **An volenti fiat injuria?**
Volenti injuriam non fieri, quia quod quis appetit, in id libere adeoque volens fertur; (a) ad injuriam autem, ut infra audiemus, pertinet, ut invito & contra Jus illius perfectum inferatur. Distingue autem inter voluntatem plenam & minus plenam, qualis in actione mixta conspicitur. Nec obstat, quod meretrici v. c. volenti, per stuprum inferri vidatur injuria. Non enim eo casu injuria, sed actio potius injusta est. Frustra etiam objicitur; si quis puer, vel imbecillis judicii, vel mentis non satis sanæ peteret à medico, ob dolores amputari sibi manum: fieret hoc volenti; Ergone nulla esset injuria? Distinguo enim inter voluntatem plenam & non plenam. Volenti voluntate plena, & recte informata non infertur injuria: infertur autem volenti voluntate perturbata atque ligata, qualis est in hoc casu. Sed & id speciem habere videtur: Latroni volens sæpe dat pretium. Ergone haud patitur injuriam. Sed & eo casu voluntas hominis liberandi non est plena; actio enim est mixta, adeoque ex parte invita. Sic injuria fit ei, qui tufuras mordentes pollicetur. Vult enim dare usuras, sed

I.

II.

III.

IV.

V. voluntate conditionata, & veluti ligata. *Christa*, tamen si volenti pati, injuria facta est: quia passionem non voluit ex intentione hostium spectatam; sed qua convenit cum voluntate Patris cœlestis. Ita martyres passi sunt injuriam ob intentionem inferentiam.

VI.

a) *allegat hoc argumentum Ipse Servator Benedictus Matth. XX. 13. Amice, non facio Tibi injuriam. Nonne denario pactus es mecum?*

XXIV.

Quid Conscientia?

Solet in Ethicis *Conscientia* (a) pro illo cum primis humani Intellectus practici * judicio accipi, quod principia practica Legemque congenitam ad singulares actiones adplicat, quodque *HIC & NUNC*, hoc illove tempore ac loco faciendum omittendumve sit, proponit ac inculcat. Dicitur Græcis *ἔργων*, vulgo autem Judicium proximè practicum, item *practice practicum*. Cujus præcipui sunt actus: Monstrare: præcipere: instigare. Appellatur *Conscientia rei faciendæ*; (b) quatenus nimirum ut humanæ principium Actionis, demum eliciendæ, consideratur.

quid antecedens.

quid syncretis?

a) *quo ipso differt de* à *συνητήριον*, seu ipso primorum principiorum habitu, omnibus omnino mortalibus per naturam in sito; & notitiam bonestorum turpiumque complexo. Quanquam, observante ad II. T. l. §. 15. Coccejo fidum *συνητήριον* vocabulum sit, quo nec Scriptura utatur, neque alius bonus auctor, nec vulgus in ea significatione, ut notet notitiam recti & contrarii. Quam adversus recentiores observationem repetit Witsius, Dissert. de Conscientia, An unquam errante? §. IX. cui tu. forsitan excidit, Hieronymus ipsa hac voce usum: ad Ezech. I. ubi conscientiam vocat *Synterefen*: Legem corporalem: Scintillam rationis, quæ in Caino quoque peccatore non extinguita est. 2) *Secernenda etiam est ab illo Intellectus actu, qui actionem subsequitur: de iisque, num bene an secus gesta sint, judicium perhibet, atque inde vel voluptatem vel mœrorem anxietatemque excitat. Prius quidem laudando & consolando: posterius accusando: reprehendendoque. Utrumque testificando:*

quid conscientia consequens?

* *Intellectus judicio] Ita quidem DD. communiter. Alii qui simpliciter*

alter describunt, quod sit principium normativum internum, iudicium practicum, circa actiones vivimus insitum, ad hominem, juris divini reverentiam suarum conscientiam, vel consolandum, vel ducendum. Nec incommode dixeris conscientiam, a tenorem intellectus ad obligationem Legis, precipue divine, iunctam cum actionum nostrarum secundum eandem estimatione. Quo sensu Scriptura eam sepius ad COR refert. Vide 1. Jo. III. 20. 21. Col. VII. 21. Et alibi passim.

Descriptiones conscientie ad praxin tendentes; & cur ad COR referantur?

b) Est tamen non inusitata generalis latiorque acceptio, pro illo Intellectus iudicio, quod facta nostramet antecedit, vel consequitur. Posteriori sensu Mala adpellari solet Conscientia, cum objective, quia versatur circa rem malam: tum effective, quoniam animum tristi malo, doloribus puta cruciatibusque exquisitissimis adficit. Inde enim acerrimus, in animis presertim non corruptis, immo etiam corruptissimis, cum scelorum turpitudine nimis est manifesta, consequitur dolor, & supplicii metus. Pari modo & bona conscientia dicitur, & Baptismus stipulatio bonae conscientie, 1. Pet. III. 21. Utriusque interim Conscientie quatenus nimirum & Rei factae & faciendae scientiam dicit, processus, Syllogismo practico declarari perquam commode potest, qualem in Caino fratricida deprehendimus. Qui fratrem occidit, is supplicii reus est. En conscientiam rei faciendae vel potius non faciendae. Tu Cain occidisti, E. reus es supplicii. Vides in assumpto & conclusione Rei factae conscientiam seu, quod idem est, consequentem, tristem & inquietam. Ceterum de Conscientia quatenus scilicet factam consequitur, conf. Gen. XLII, 21. ubi memoria factio- ris ante XXII. annos admissi, iudicio conscientie inexcusabili, refricatur. De moribus etiam conscientie vide Auctorem infra II, 5. 9. Solent male temereque facta cordi humano esse offendiculo, animumque vehementer inquietare. Quo de elegans Abigillis discursus est 1. Sam. XXV. 31. Mala mens, malus animus, ait Terentius. Peccatum suos tandem auctores invenit, itaque tonet constrictos, ut elabi nequeant. Ihr werdet eure Sünde inne werden / wenn sie euch fuden wird. Num XXXIII. 23. ad Sap. XVII. 10. Menander:

quid Conscientia bona & mala?

Syllogism' conscientiarum

Quae vis malae conscientiae?

Ὁ συνιστᾷ αὐτῷ πὶ καὶ ἡ θεοσύνη

Ἡ σύνεσις αὐτὸν δαλῆτατον εἶναι ποιεῖ.

pavet ille fragorem

Motonum. ventis nemorum.

ait in magna formidinis descriptione Lucanus.

Pulcre internum animi tribunal vocat Grotius II, 10, 2. sub fin. add. Cicero Off. III. 21. Confundit Rem conscientia, & convincit. Inde Pharisei, quos delictorum Servator arguerat, dicuntur μαρτυροῦντες τῆς συνειδήσεως, Jo. VIII, 9. & extivisse singuli. Tanta est vis ejus elench. Conf. Pufendorf. de O. H. & G. I, 3, 11. fin. & I, 3, 12. Occulta etiam scelera per inquietudinem conscientia & terrores, in exteriora indicia erumpentes producuntur. I, 4, 9. fin. Profane Italus quidam: Conscientia, dixit, est mala bestia. Oportet illam occidere. Atqui, ô Miser, occidere non potes. Divina ejus ac perpetua vita est.

XXV.

Officium
Conscien-
tia elench-
ticum ex-
emplo il-
lustratur.

Que com-
modissima
conscien-
tia Divisio

Dividi communiter solet conscientia in Rectam, Probabilem & Erroneam. Quorsum, sed minus proprie, referuntur Dubia & Scrupulosa. (a) Commodius eam ita dispescimus. Conscientia vel *Recta* est vel *Erronea*. (b) *Recta* vel judicii sui rationes ex certis indubitatisque principiis demonstrat: vel saltem argumentis nititur topicis; adeoque Rectam subdividimus in *Ceram* (vel demonstrativam, aut si mavis, Rectam in specie, quod tamen obscurius) & *Probabilem*. (c) *Indeque* sive *probabilia* dicuntur, quæ omnibus videntur, aut plurimis, aut certè sapientibus; iisque rursus aut omnibus, aut pluribus, aut præstantioribus. Qua via judicandi utuntur Reges, quibus artium momenta ediscere aut expendere non vacat. (d)

Analogia
divisionis.

a) Dürr. Instit. Ethic. P. III. Sect. I. c. III. §. 3. p. 83.

b) Adde G. Thomae. Jurisprud. Div. I, 1, § 8. p. 22. Præter rem igitur vulgo Conscientia Recta & Certa pro Synonymis habentur, quæ & Probabilis Conscientia etiam recta sit, Conf. Pufendorf. hoc capite §. 5. Prorsus ut in Dialecticis Syllogismos vel verus est vel falsus. Verus vel certus est & apodicticus, vel probabilis sive topicus; Uterque tamen verus, utrius alter ex scientia, alter ex opinione oriatur. Falsus e contra est pseudographus atque sophisticus. Dicis: Interim sæpe res probabilis videtur, quæ tamen talis

talis non est. Respondeo, *eo in casu conscientiam non probabilem, sed erroneam esse.* Conf. Pufendorf. de J. N. § G. l. 3. 5. qui quoad Rem ita distinxit. Conscientiam, inquam, probabilem à recta differre arbitramur; non quoad ipsam Persuasionis Veritatem, sed quoad artificiose demonstrationis in Subiecto defectum. Quod simili ab artificibus desumpto illustrat.

c) adde de Probabilismo & probabilitate præter superius dicta Exere. I, §. 15. Pufend. de J. N. § G. l. 3. 5. ubi distinguit inter Probabilitatem facti & dogmatis ac velut Juris, & quomodo Idoæ argumenta sequi liceat? conf. Groc. II. 23. 4. Maxima pars mortalium conscientia probabili regitur. Sic pueris & juvenibus pleraque scienda incumbunt, quia Parentes, Præceptores, Intores jubent; Servis, quia domini & subditis, quia Magistratus mandant; Civibus, quia Princeps imperat. Ceterum discrimen inter rabiosos & ratiōsums (de quo superius) quidam sic exprimunt, ut illud sit officium, de quo ratio tantum probabilis & dialectica dari possit: hoc verò de quo ratio practica ratiōsums certa sit, probante Rachel. ad Cle. Off. p. 101. Ab qua probabilitate toto celo abijt **PROBABILISMUS** Jesuitarum, qui docens, posse aliquem, modo Viri alicujus docti pæque auctoritate nitatur (dissentientibus licet aliis omnibus, imo D. PP. & ipsa S. S.) quidquid libet, facere, & propter eam auctoritatem in Conscientia esse securum. Less. de Præcept. Decal. c. 1. art. 4. quod dogma Alexander VII. peculiari Bulla damnavit, & multi è Doctoribus Gallicis impugnandum sumserunt; imprimis Lud. Montaltini cujus Literas Gallicas latinitate donavit Willb. Wendrokius, & recudi fecit Sam. Rachelius Helmslad. M DCLXIV. Ceterum nova est Scriptorum inter Pontificios Moralium distinctio in Probabilioristas & Probabilistas. Illi sunt, qui Generalem Jesuitarum Thyrsam Gonzalez sequuntur, severiorem in Moralibus viam inveniunt: hi hui, & Moralium discipline corruptores sunt. Adde Josephi Ricci, Jesuite & Professoris Neapolitani Fundamentum Theol. Moralium, quod prodiit Neapoli 1702. in 8vo. Sequenti Anno 1703. Parisiis lucem vidit P. Joannis Gisbert, Soc. Jesu, Præpositi Generalis in Provincia Theolosana, Antiprobabilismus, quo probare contendit, probabilissimum prius inventum esse quam Societas Jesu Scholæ Theologicæ haberet, aut ullam in Scholis Theologicis cathedræ occuparet; aliarum præterea Scholarum Doctores probabilissimum ante

* supra Exercit. II. §. 1. lit. g. Quid probabilissimè

ante tradidisse, quam illius de Societate Scriptor existeret. Equidem multos ei doctrine calculū ē Jesuitis addidisse, e contra: omnes Jesuitas primos habuisse impugnatores, Rebellium puta, Comitolium, & Blancum. Quod quidem Cadmeorum Fratrum inter se pugnantium egregium Specimen est.

b) Grot. II, 23, 4. Ita Christiani Imperatores vix nisi consultis Episcopis bella susceperunt.

XXVI.

Quid conscientia dubia?

Quæ Dubia adpellari Conscientia solet, non tam iudicium est, quam iudicii suspensio, adeoque nec Conscientia.

(a) Communis inter DD. Regula est, (b) Nihil agendum esse (c) dubitante Conscientia, quam & Paulus proposuit

Cur, & quo modo ea nihil agendum?

Rom. XIV. 23. Quidquid, inquit, non fit ex fide, peccatum est. Quo in loco fides animi Iudicium de Re significat; in-

terprete Grotio J. B. & P. II, 23, 2. quam expositionem non malam esse censeo. Quidquid regetur in Observationibus ad Grotium, quæ Ulrici Obrschti nomen præ se ferunt, Testamiano Operi annexis. Et Hebraei DD. dicunt:

פשוט מן פלונא abstine To abs re dubia. Quod tamen locum non habere posse ait Grotius, (d) ubi alicui omnino alterutrum est faciendum, & de utroque an æquum sit, dubitatur.

Tunc enim licere eligere quod minus iniquum videtur. Sed & illud præcipiunt sapientes, si de re magni momenti, ut de supplicio capitali hominis, agatur, jam propter magnum discrimen quod est inter eligenda, præferendam esse partem tutiorem. Itaque satius esse absolvere nocentem, quam innocentem condemnare. (e) Et cum maximi momenti sit bellum, ut ex quo mala plurima etiam in innocentes sequi soleant: inter sententias alternantes

vergendum ad pacem esse.

vergendum ad pacem esse.

vergendum ad pacem esse.

vergendum ad pacem esse.

vergendum ad pacem esse.

a) per ea que tradit Osiander Theol. Mor. I, 10, 26. p. 299, 300. recitatur autem ad Conscientiam, ut privatio ad suum habitum. Dannhauert. Theol. Conscientiar. P. I. p. 114.

b) quam-

b) *quamdiu itaque in accipiti haeret Judicium, utrum Bonum quid sit an malum: actio consultius suspendetur, quum melius sit non facere, quam facere id, quod nescis, an voluntati DEI conforme sit nec ne? quo ipso Te presentissimo peccandi periculo exponeres. Facere alias quod dubites, placiturumae sit amico vel secus, vilipendium Amici est, & offensionem parit. Quidni & DEUS ita colligentem abominetur? Hæreo equidem dubius, an hoc facere licitum sit nec ne? Quidquid tamen ejus sit, eligam alterutrum, sive licitum sit sive illicitum. Quæ magna sane levitas, DEIque immortalis offensio est; Junge Cic. Offic. I. cap. 9. sub fin. Bene præcipiunt, qui vetant quidquam agere, quod dubites, æquum sit an iniquum. Æquitas enim læcet ipsa per se: dubitatio cogitationem significat injuriæ. Plin. Ep. I, 19. Quod dubitas non feceris. Add. omnino Grot. II, 23, de Casibus dubiis §. 2.*

c) *Distingunt tamen Moralistarum non pauci cum Cajetano, Becano, aliisque inter dubium Speculativum & Prædicum. Dubium speculativum vocant, quando quis de rebus mere theoreticis dubitat, an ita vel ita sint? Prædicum, cum de his, quæ ad actionem Moralem tendant ac pertinent. Estque vel de facto, v. c. an aliquid sit factum? vel de Jure, an actio institutenda? hocque iterum est dubium Juris vel generale, ubi de actione morali in genere dubitatur; v. c. an liceat chartis ludere, an bellare? vel particulare, quando dubitatur de actione hic & nunc. Non semper peccare, qui speculativè tantum aut ut a ti loquuntur, prædicè generaliter, dubitat, prædicè autem specialiter judicet, se bene operari. Fieri posse, ut quis incertus sit de Veritate universalis propositionis, particularis autem vel singularis sub illa contentæ Veritatem discat non ex rei ipsius, sed extrinsecis principiis, puta auctoritate doctiorum prudentiorumve. Sic, si quis in genere dubitet, utrum liceat belligerare? mandetur autem ipsi à legitimo magistratu, ut bellum gerat; posse illum ac debere, insuper habitâ universalis propositionis incertitudine, ad singularem resistere, eamque pro vera & certa habere, utpote tali habitâ & demonstrata à superiore, eoque prudentiore; quia credere possit: In re dubia obsequendum superiort. Ita Grotius II, 26, 4. Cajetanus Tom. I. Opuscul. tr. d. art. 31. & Becan. Theol. Scholast. Tract. III, c. 4, q. 8. ex eoque Duræus Instit. Ethic. III, 1, 2. p. 94, 95. qui sic rectè docere aut Becanum, etsi aliter videatur Horæjo. Liceat tamen &*

Quid dubium? Speculativum & Prædicum? quoruplur dubium Speculativum? quid dubium de facto? quid de Jure?

L

nobis

nobis heic nonnulla monere, quibus ista distinctio hoc quidem in argumento nondum satisfacit. Primum quidem, non eoque discrepat iudicium speculativum & practicum, ut iudicio speculativo existens incerto, practicum certum aut probabile esse possit, cum perpetuo unum alteri respondeat; imò hoc illi inuitatur. Deinceps ita existimo, quamdiu quis dubitat in uniuersum, an liceat Christiano belligerare? illum certum esse non posse, sibi hic & nunc esse concessum, quandoquidem non ignoret, id quod facit, esse belligerare. Quemadmodum qui dubitat an usuras capere licitum sit? sciens id, quod facit, esse usuras accipere, non potest non statueret id quod facit illicitum esse. Quid ergo multis? Si quis propositionem singularem siue practicam à prudentibus vel superioribus ita videat confirmatam, decidamque, ut insuper habita uniuersali, recte se facere, de quo in uniuersum dubitabat, existimet; Conscientia non amplius erit dubia, sed probabilis & Recta. Itaque: Sicut errorem, ita quoque dubium quilibet deponere tenetur; siue ipsam rem, quantum ingenio suo assequi potest, considerando: siue consilium & auctoritatem, quorum copia fuerit, sequendo. Quod si fecerit, **CONSCIENTIA DUBIA MUTABITUR**, si non in certam, attamen in **PROBABILEM**; quali qui regitur, praesertim ubi certior haberi nequit, non peccat; si neglexerit, ignorantia interveniet culpabilis. Alias qui dubitat contemplatiue, debet iudicio activo eligere partem tiorrem. Est autem v. c. in dubio de iustitia belli pars tior abstineri Bello. Adde tamen Grot. II, 26, 4. med.

Regula Practica.

Conscientia Dubia murari potest in probabilem.

Quid faciendum, si in dubio alterutrum eligi debeat?

d) Quid tum factum sit opus, si cui omnino alterutrum sit faciendum, & de utroque tamen an equum sit, dubitetur? Respondet Grotius, Licere ei eligere, quod minus iniquum esse videtur. Semper enim, inquit, ubi electio evadi non potest, minus malum rationem induit Boni. J. B. II, 23, 3; ubi tamen notandum, hoc actionis in malis damnosiss, non autem moralibus locum habere: in collisione autem Legum apparenti, non eligi minus malum praemajori, sed quod extra ejusmodi collisionem videri peccatum erat, desinere esse peccatum. Pufend. de J. N. & G. I, 3, 8. p. 46. In damnosis minus damnum naturam induit lucri: Sed quod turpe est, pro impossibili semper habendum. Graviter peccant Apostatae illi, qui scientes voventesque iacturam vere Religionis, ipsiusque adeo aeternae salutis, quam bonorum aut aliorum Honorum temporalium facere malunt. Notum est

Heg.

Henrici IV. Galliarum Regis dictum: Ut populum arumms eriperet, suam se animam perditum ire. Reidan. *Annal.* X. *add. Matth. XVI, 26.* & Val. Alberti Eros Lipsicus *Disp. IX. §. 17. p. 248. sq. Illud veterum: De malis minimum, confutat Cicero Offic. III, 29. an, inquam, est nullum majus malum turpitudine?*

a) Egimus ex professo hoc de argumento, *Dissert. IV. de Jure Patrum, §. 1.*

X XVII.

Ut ignorantia (a) dicit defectum cognitionis: * ita in hujus deceptione consistit error. Dicta inde Conscientia erronea est, de qua hæc inter Doctores Regula circumfertur; *Peccare, & qui (b) contra Conscientiam erroneam, & qui (c) secundam eam facit. (d) Illud patet, quia in obsequio conscientie practico obsequium DEO fieri, eoque nos obligari censemus, Jo. XVI. 2. sq.*

Quid ignorantia? & error?

a) Cujus varias distinctiones recenset Auctor §. 8. Nos detinceps plures, ob usum amplissimum, exponemus. Ceterum Error vel intercedit in actionibus hominum arbitrariis, v. c. patris & contractibus; vel obvenit circa actiones Lege imprimis positiva preceptas aut vetitas. Estque vel theoreticus, seu falsa mentis opinio de actionis qualitate & moralitate: vel practicus, sive falsa actionis propter errorem in persona vel aliis circumstantiis commissam applicatio. Prior, qui etiam Juris dicitur, est, si quis existimet intermittenda esse, que facienda sunt, vel licite fieri possunt: precepta esse, que interdita sunt, vel necessaria pro indifferentibus habet, & vice versa. hinc nascitur Consc. Erronea. Posterior, qui etiam facti dicitur, accidit, si quoad objectum vel circumstantias in actionis exercitio erretur ab illo, qui alias de actionis moralitate rectam tenet sententiam. Uterque hic error est vel vincibilis vel invincibilis.

Error quotuplex? quid error theoreticus? quid practicus? quid error Juris?

Ignorantia consideratur vel ratione principii vel ratione influxus. Ratione influxus est vel efficax, b. e. ipsa sit causa actionis alioqui non suscipie. v. c. Si quis ex ignorantia latentem in dormitis, quem profera habet, hominem occidat; alioqui non occidit. vel concomitans, b. e. ipsa non sit causa, sed tantum comor actionis, alias etiam suscipiende.

quid error facti? quid ignorantia efficax? quid concomitans?

quid ignorantia voluntaria?
 quid involuntaria, & quidem talis vel secundum quid?
 seu in se, sed non in sua causa?
 vel simpliciter?
 sive in se, & in sua causa?
 Quid agere per ignorantiam?
 quid agere ignorantem?

quid ignorantia universalis, s. Juris?
 ejusque vel naturalis?

vel positivus?

quid particularis?

pienda. Ut si quis, cui propositum utique erat inebriari, incidit in potum spiritum vini infectum. Ratione principii est vel * voluntaria: seu affectata, vel involuntaria sive invisita. De voluntaria ait Petrus II. Ep. III, §. λαθάρων αὐτῆς τῷ θελοντας. q. d. Est ipsorum ignorantia voluntaria, si Masen legerunt. scire possunt, mundum hunc constare ex corruptibilibus, ideoque non mirum, si futurum est, ut & ipse corrumpatur. Posterior vel secundum quid talis est (alias in se, sed non in sua causa) v. c. ignorantia Juris in veterano Juris Studio: vel simpliciter talis (alias, in se & in sua causa) v. c. ignorantia juris in rustico qua tali. Differunt etiam agere per ignorantiam, & agere ignorantem. Priore modo agenti ignorantia princeps actionis causa est; qua remota nunquam futura fuisset actio. Ut, si quis sanguineam ducat in matrimonium nesciens; vel spissis in tenebris incurset in aliquem, eumque ledat; posteriori modo agenti alia est causa principalis, cum qua tamen ignorantia concurrat; ut si quis profundè ebrius alterum vulnerat, agit quidem ignorans, sed non per ignorantiam; quia hæc non est causa delicti principalis, tametsi cum isto conjuncta, sed ebrietas. Similiter Mich. Ephesus quedam ait per ignorantiam fieri, alia ab ignorante. Per ignorantiam fieri esse, ubi factum ignoratur, ut si quis mulierem nesciat nuptam. Ab ignorante, non per ignorantiam, ubi Jus ignoratur. Jus autem ignorari interdum excusabiliter, interdum inexcusabiliter. Usum docet Grot. III. XI, 4. med. Est porro ignorantia vel universalis vel particularis. Hæc vocatur ignorantia facti, illa Juris. Ignorantia universalis sive Juris est, qua communia præcepta Juris ignorantur. Estque duplex vel Juris natura, quæ neminem excusat; si quis v. c. dicat se ignorasse homicidium aut furtum esse illicitum; unde Gentiles ob hanc ignorantiam à Paulo dicuntur, ἡ ἀνοητοῦν ἢ ἀσύνετον καρδία, quorum obtenebratum est insipiens cor. Rom. I, 21. add. Dürr. Eth. Parad. P. III. aph. 2. pag. 137. vel juris positivi, cum quis ignorat, quod lege civili, sua in civitate est determinatum v. c. in Imperio nostro VII. testes ad testamentum solenne adhibendos esse. Dantur tamen casus ubi hæc posterior excusationem invenit v. gr. si quis (α) in civitate aliqua non diu sit versatus (β) aut si Lex quedam noviter sit promulgata (γ) vel ita proposita, ut in notitiam subditorum pervenire non potuerit. Ignorantia particularis est, qua ignoramus unam alteramque circumstan-

nam:

tiam actionis nostræ. e. g. [1] persona. Ita cum Paulus Act. XXIII. 3, 4, 5. Ananiam durioribus compellasset verbis, excusavit sese, quod nescierit, hunc esse summum Sacerdotem. [2] Rei sive objecti, cum quis v. c. arcana, quæ tamen arcana ignorabas, evulgat. [3] temporis, v. c. cum quis ignorat eo die iudicium haberi, cum se sistere debet. Debet hæc, si excusabilis esse velit, [1] carere dolo. [2] culpa nostra non esse acquisita. [3] subsequenter habere dolorem. Sic ignorantia, capituli supplicio exemit Jonathanum Saulis filium, 1. Sam. XIV, 27. Conf. Dn. Omeis. Comp. Ethic. Arctolog. p. 27. sqq. Rursus ignorantia vel est puræ negationis, vel prævæ dispositionis, vel malitiôsæ privationis. Ignorantia puræ negationis dicitur, quando purè mihi denegatum est, hoc vel illud scire; & coincidit cum invincibili. Ignorantia prævæ dispositionis est, ubi quis aliquid quidem novit; illa tamen notitia est prævè disposita. & ex parte erronea atque corrupta. Ignorantia malitiôsæ privationis, ubi quis aliquid ignorat, facile tamen scire potest, & sciens volensque se ipsum illius rei notitia malitiôsè privat. Estque adeo quedam ignorantia quodammodo involuntaria, quæ tamen non excusat. Quia involuntarium, ex voluntario ortum, habetur moraliter pro voluntario. Grot. II, 17, 19. Prima excusat, quia superat omnes nature vires. Altera meretur, vel saltem consequitur prima adhuc vice commiserationem, si non excusationem, quia sumus homines & multa cum imbecillitate Inſtamur. Tertia neque excusationem neque commiserationem meretur, sed castigationem potius & pœnam. Ubi enim voluntaria est malitia, ibi & culpa & consequenter pœna. Pauli ignorantia 1. Tim. I. 11. fuit quidem ignorantia vincibilis, non tamen directè affectata, sed per supinam negligentiam, aut per abreptionem à zelo erga Religionem Judaicam (Act. XXVI. 9. omnino) contracta; fuit ignorantia non puræ negationis, sed nec malitiôsæ privationis, verum prævæ dispositionis. Igitur misericordiam sive commiserationem non quidem meruit, at tamen consequutus est. Talis etiam ignorantia erat Judæorum, saltem eorum de quibus Petrus Act. III. 17. & Paulus 1. Cor. II. 8. dicit: quod per ignorantiam Christum crucifixerint. Erat ignorantia per negligentiam & cœcum zelum erga religionem Judaicam contracta. Scilicet quod attinet ignorantiam personæ; ignorarunt enim, sed per spontaneam negligentiam JESUM esse verum Messiam; quem

& quomodo excusabilis?

quid ignorantia puræ negationis?

Quid ignorantia prævæ dispositionis?

Quid ignorantia malitiôsæ privationis?

Hæ divisiones, exemplis illustrantur, earumque simul usus ostenditur.

nosse POTERANT, si debita diligentia & absque preconceptis opinionibus Scripturam essent scrutati, eamque cum persona, nativitate, nativitate tempore, Christi doctrina & operibus contulissent, sicut & facere debebant. Sed quod attinet & ad ipsam & facti ignorantiam, hoc modo sciuerunt utique, aut scire potuerunt, eum esse innocentem, aut saltem mortis supplicium non esse meritum. Verbo: In quibusdam Iudeis fuit ignorantia per supernam negligentiam contracta, & prava dispositionis: adeoque vincibilis: **NULLI BI INVINCIBILIS**, aut pura negationis. Nisi venissem, inquit Christus, ipsique (que necessaria ad salutem sunt) dixissem, peccatum non haberent: Jam vero nihil pretere exere possunt, quo peccatum (ignorantia & quidquid ex ea delictorum fluxit.) excusent. Jo. XV. 22.

Cur, qui
cōtra Con-
scientiam
errantem
agit, pec-
cet?

b] qui enim, inquit, contra conscientiam, licet errantem, facit, id committit, quod Lege interdictum existimat, adeoque licet non ex genere OPERIS, ex intentione tamen OPERANTIS peccat propter proeresium, quoniam factio ostendit, peccandi. Argumenta videri possunt apud Horneium, III. 4. s. p. 325. Nam qui, quantum in se est, agere vult, contra Legem DEI aut Principis, is peccat. Sed quisquis facit contra conscientiam errantem, is quantum in ipso est, agere vult contra Legem DEI aut Principis. Ergo quisquis agit contra conscientiam errantem, is peccat. Insigne ejus rei exemplum in Manuscripto Codice Evangelistarum, quem Beza Academia Cantabrigiensi donavit. extat, ubi post Luc. VI. 5. hæc verba inseruntur: Τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ θεασάμενοι τὸν ἰσραηλιτικὸν τὸν οὐ βιάται, εἶπεν αὐτῷ. Ἄνθρωπε, εἰ μὴ ἴδῃς τὴν κρίσιν, μακάριος εἶ. εἰ δὲ μὴ ἴδῃς, Πηκατιέγει καὶ οὐ βιάταις εἰ τὸ νόμος. Eodem die, quum quendam conspexisset operantem die Sabbatib; dixit ei: Hæus tu, si quidem ipse nosti quid agas, beatus es: sin autem non nosti, execrabilis es & Legis transgressor. Equidem verba vix alio in Codice præter hunc Beza, & eum quo Rob. Stephanus est usus, deprehenduntur. In hypothesi tamen sensus nostræ thesæos inde exponitur. Si enim scivisset, is qui laboravit, Sabbathum hominis causa factum, neque opera charitatis aut necessitatis, vel & alia prorsus prohibita esse, non peccasset: at, si veteris instituti vinculo adhuc stringi se putasset, utique reus fuisset violatæ adversus conscientiam Legis: quoniam peccati magnitudo ex instituto atque conscientia ponderatur. Conf. D. Jo. Alb. Fabricius. Cod. Apocrypho N. T. p. 323, 324 seq. §. III IV, V. Ais:

Com-

Ejus rei
exemplū.

Consequi è dictis, ex Consentia erronea obligari quem ad male operandum; quod quidem oppido videatur absurdum, cum in homine locum habere nequeat obligatio ad opposita; imò impossibile sit obligatio ad peccatum. Deinceps, non apparere, quomodo dicendus sit peccare, qui eo ipso dum agit contra conscientiam erroneam, divina vel humane Legi facit consentanea. Primo dubio satisfacere sanatus è Scholasticis est Durandus, distinguendo inter Obligare & Ligare. Prins in moralibus tantum importare, ut quis debeat facere id, ad quod obligatus dicitur, ita, ut aliter ab obligatione liberari nequeat, nisi id faciat. Ligari verò de eo dici, qui ita dispositus est circa aliquod opus, ut non possit licite procedere, si ut postulat natura operis, eo quod detineatur conscientia Iudicio aliquo contrario, Conscientie nimirum erronee. Qua etiam responsio est Amesii apud D. Jägerum de Conscient. p. 98. ab init. Alii verò sic ajunt. Obligat Conscientia erronea non positive, ut quis eam sequatur, sed negative, ut ne contra eam faciat. Rursus: Conscientia etiam errans, ab eo qui contra eam agit, pro divino dictamine habetur. Pone Legatum, Imperatoris potestate absentem & ea precipientem, que voluntati Imperatoris non sint consona. Si quis tamen crederet, præceptum à Legato propositum esse præceptum Imperatoris: hoc ipso, quantum est in ipso, Imperatoriam contemneret auctoritatem. Similis est Conscientie ratio, cujus dictamen quis pro vero habitum contemnit, adeoque rationem ejus non propositivam saltem & indicativam, sed & imperativam insuper habet. Demum, quia Conscientia nihil aliud est, quam Præco quidam & intimatio Legis: ideo qui contra Conscientiam etiam errantem delinquit, in ipsam Legem peccare adeoque dupliciter, quantum in se est committere intelligitur. Ac tamen si, ut in scholis loquimur, quasi materialiter fiat, quod in se est faciendum, tamen quia intentio agentis repugnat Legi, cui suam congruere conscientiam arbitratur, ista actio pro peccato ipsi imputabitur. Sic peccat, qui violat Religionem falsam, quam ipse pro vera habet. Quantum in se fuit, adulterium commisit Marius, qui cum aliena se rem habere putans, propriam complexus est. Parum ad furis nomen illi deest, qui clam, dum res alterius surripere adgreditur, in proprias res imprudens aberravit. Confer omnino Regulam Pauli Rom. XIV. 14.

Solvuntur
Exceptio-
nes.

c] qui

An & quomodo peccet, qui agit secundum Conscientiam Erroneam?

*Rom. XV. 14.

An deus Conscientiam errantem?

Argumenta nuper sententiae proponuntur:

& solvantur.

c) qui secundum) Si scilicet versetur circa rem per se malam, quod liquidum est. Si idololatriam commisit Arianns Christum adorando, quem tantum creaturam esse putarat. Consciens enim sibi erat, nunquam adorabilem creaturam esse. Conf. Damhau, Theol. Conf. P. I. p. 112. Indifferentia vero, quum extra Legem sint, neque peccato obstringunt circa eadem versantem. Contra ea, quamvis abstinere a re indifferenti non omnino sit illicitum, agere tamen quod per errorem credis esse prohibitum, arguit animum peccandi cupidum. Unde Paulus: Et, inquit, qui reputat, aliquid esse impurum, id ei impurum est.* Itaque & Pontificum, quoties carnibus Feria sexta vel quadragesimali tempore sine dispensatione aut Iudeus carnibus sabbatis contra conscientiae dictamen vescitur, toties peccant: Secus, si abstinent. Addatur denovo Damhauer, Theol. Conscient. Part. I. p. 110. §. 30.

d) Magnis hodie animorum motibus in Belgio agitata questio fuit: An Conscientia umquam errare possit? ubi affirmantem quidem sententiam plerique sole clariorem existimant, in ipsisque sanctoribus literis assertam, qua inquinatam esse impiorum mentem & conscientiam aperte pronunciet, Tit. I. 15. Quod si vero inquinatio de homine, ejusque mente revera predicatur; Cur non & de Conscientia? At tamen regerunt alii (a) in ipso vocabulo manifestam contrarietatem esse; Conscientiam enim errantem non magis dici posse, quam scientiam errantem; quum scientia non sit nisi veritatis (b) Si ipsa erraret Conscientia, nullam in homine ullius rei certam cognitionem fore reliquam. (c) Conscientiam Divinae Legis Praeconem esse, cui perpetuum debeatur obsequium. Igitur errare non posse. Video hanc litteram velut inauditam, & solo novitatis nomine suspectam apud Batavos agitari. Sed Jo. Crellum (i. e. Crellinum) L. II. c. 1. Ethica Christiana, insipienti aliter videbitur, qui inter alia memorat, quosdam Judicium de factis faciendisve erroneum, non conscientiam, sed coignorantiam potius dicendam reputasse. Ad ipsa interim dubia observandum existimamus, tam non absurdum esse, vocare Conscientiam errantem, quam non inconvenienter Servator dixerit; Si Lumen, quod in Te est, tenebrae sint. Matth. VI. 23. Scientia dicitur, quia scit, licet aliquando nesciat, & scientiam nonnisi pretendat. Preterea in altero nulla est illatio. Nec in tertio legitime insertur; quia praeco aliquando praeter officium facit, & in hoc

hac mortalium corruptione facile contingit, ut quod Divino Munere tenemus, superintroducto vitio commaculetur. Sed considerat amantissimi vir ingenti Hermannus Witsius, Miscell. Tomo Altero, Exercit. XVIII. per tot.

XXVIII.

Insignis est Lex de peccato ignorantiae, ab Universitate commisso, pro ejus expiatione offerri quidem sacrificium debuit, veniam tamen obtinuisse dicitur, (a) *quia est ignorantia*. Eodem in loco idem de peccato ignorantiae à privato commisso pronunciat. (b) Ei peccato opponitur id quod sit *מַחַר בְּיָד מַנּוּ עֲלָא*, (c) cui dictatum est excidium, quia Dominum blasphemaverit. (d) Ceterum testatus est Deus verbis exemplisque, se ad delicta per ignorantiam condonanda esse facilem. (e) Atque illis quidem Christi apud Lucam verbis: *Condona illis Pater, quia nesciunt, quid faciant: adductum Theodosium, ut Antiochenis ignosceret, notat Joannes Chrysostomus.* (f) Itaque ignorantia Legis, sicut, inevitabilis si sit, tollit peccatum: ita etiam cum aliqua negligentia conjuncta delictum minuit, (g) ut jam monuimus.

Specimen
Legis divi-
nae de pec-
cato igno-
rantiae.

- a) Num. XV, 25.   b) Num. XV, 27.
- c) Num. XV, 30. Luth. aus Frebel.
- d) Luth. Der hat den HERRN geschmähet.
- e) Luc. XXIII. 34. condona Pater. Hebr. IV. 15. Sacerdotem habentem, διακόνον συμπιθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν. 1. Timoth. I, 13. τὸν ἐξ ἄγρων ὄντα βλάσφημον καὶ διακτικὸν καὶ ὑβριστὴν ἀκατὸν ἠλεήθην, ὃν ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ.
- f) Grot. J. B. § P. II, 20, 26.
- g) Grot. J. B. § P. II, 20, 43. add. Matth. X. 15. Luc. XII. 47. § 48.

XXIX.

Dicendum etiam aliquid est de origine Ignorantiae & Erroris. Ignorantia quidem oritur ex sensuum hebetudine, Qui fontes ignorantiae & erroris?
M nulla

nulla attentione animi, & memoriae vitio; à quorum primo
 & ultimo, tanquam naturae vitio, ignorantia invincibilis,
 à secundo vero, qui nostri arbitrij est, vincibilis promanat.
 (a) Causa verò *erroris* est, I. organorum prava dispositio.
 Scilicet, non externorum modo, sed & internorum, quibus
 aliquis sensus fit; ut cum ex morbo cerebrum æstuat, forti-
 que phantasia fit, ut vigilans somnia videat, & res sensibus
 obversantes plane aliæ adpareant, quam quæ sunt; quod fu-
 ribundis ac phreneticis accidit. II. *Præcepti Judicium*. Quan-
 do judicamus de re necdum vel sensu percepta, vel ratione
 examinata, ex imperu animi; quale iudicium conspicitur,
 tum in illis conclusionibus, quæ auctoritate magistrorum,
 vel novitatis admiratione accipiuntur; tum in iis, quæ
 quasi ab inductione formantur, ubi à paucis exemplis sta-
 tim ad ignota reliqua & universales Canones progressio
 fieri solet: tum in illis, in quibus sensus vulgo dicuntur fal-
 sere, cum nempe non attendimus ad omnia, quæ sensus
 docere poterant, & interim plus, quam ab illis accepimus,
 concludimus. v. c. sensus non tantum docet, quanta res
 quæque adpareat, sed &, quod pro diversa distantia alia
 quantitate adpareat; itaque qui putat, solem non majorem
 esse spithama, de distantia ejus securus est: & sic nec atten-
 dit ad id, quod poterat, & plus concludit, quam debebat.
 III. *Diversa* mentis abstractio; cum res nobis magis sistimus,
 ut eas esse *cupimus*, quam ut sunt: Ut ex situ rerum alia atque
 alia species nobis adparet, longa, rotunda, obliqua & sic
 porro. IV. *Conceptuum confusio*, quæ oritur (I.) à multitudine
 & varietate illorum sibi subito succedentium, quibus omni-
 bus colligendis animus impar est. (II.) ab observata tantum
 similitudine, non etiam dissimilitudine rerum & conce-
 ptuum. (III.) ab æquivocatione vocum. Unde cum rationis
 usus fere omnis in conceptuum distinctione consistat, non
 frustra est vulgatum illud: qui bene distinguit, bene docet.

a) Egre-

a) *Egregie ista, ut pleraque omnia deduxit Schomexus Specim. Theol. Moral. c. III. §. 7.*

XXX.

Cognata Dubiæ Conscientiæ est * *scrupulosa*; de qua id cum primis præcipiunt: si *scrupulus* & juncta intellectus judicio anxia *formida* (a) alicujus momenti rationabilisque sit, actionem pariter suspendendam esse, donec idoneis argumentis (b) dissipetur. Ceterum si *scrupulus ex molli quadam superstitione* oriatur, *animo ejiciendum*, penitusque negligendum. Et hæc nos quidem hactenus de Conscientia in sensu morali pro principio normativo interno & judicio pratico sumpta; alias enim in *sensu latiori* accipitur pro interna mentis perceptione, ex qua hoc Veritatis principium: *Homo est sui Consciens.* (c)

Quid Conscientia scrupulosa?

* Teneritatem Conscientiæ multi considerant tanquam *superfluum*; gratulati sibi, quod non facile angantur rebus minimis. At si perfectam DEUS poscit sanctitatem & obedientiam; utique etiam perfectam requirit animi attentionem, ne quid leve nobis videatur, aut cura nostra indignum, in quo tamen peccatum admittitur. add. Schomex. Specim. Theol. Moral. c. III. §. 23. Videndum interim, ne, que tenera est, fiat prepostera aut superstitiosa. Ne prepostera, ut negligat, que majoris momenti sunt; curet, que minoris. Ne superstitiosa, ut de iis, que peccata non sunt, angatur, aut injectis dubiis futilibus se patiatur ab officio deduci.

De teneritate conscientie.

quid prepostera? quid superstitiosa Conscientia?

- a) ne forte malum id sit, quod quis bonum existimaverit, & contra.
- b) rationibus pnta, vel sapientum auctoritate. Pufend. J. N. & G. I, 3, 9. Diarr. Theol. Moral. P. III. Sect. 2. § 13. qui tamen ea que ad Probabilem Conscientiam referenda erant, cum Erroneæ objectis permiscere videtur Inst. Ethic. P. III. Sect. I. c. III. §. 61. pag 97. qui enim Auctoritate prudentiorum inductus, die Dominico deambulabat, Probabilem sequitur Conscientiam.
- c) *Novi me existere. Scio me constare anima & corpore organico, & qualibus similia.* Confer. Dn. Lang. Medicina Mentis Part. II. cap. XI. §. 4. p. 92, 93. sq.

XXXI.

Qui porro
actus sint
principia
humana-
rum Actio-
num?

Præter eos, quos sub recepto Principiorum titulo (a) superius recensuimus, Voluntatis actus, & alii, (quanquam inter hos & duo priores compareant) cum circa finem, tum circa media, distinctius enumerandi veniunt. Isti quidem sunt (b) *volitio, intentio*, (c) *eaque tum plena, tum semiplena*, & (d) *fructio*. Hi vero: *Consensus, electio* (e) & *usus*. (f)

a) §. XVII. Volitionem videlicet, & Electionem.

An detur
Actus Vo-
luntatis
noster?

b) indicati nimirum ab Authore c. l. §. 9. à verbis: Porro cum Sc. quanquam subtiliter apud Sthole DD. disquiratur, annon detur Actus Voluntatis Noster. b. e. *omnis Objectum neque Finis, neque mediū rationem habeat? Affirmant Scotus, Gull. Occam, Aur. olus, alii. Verior tamen est negativa; quia quicquid amatur, aut amatur propter se, aut propter aliud: Si propter se. Igitur induit rationem finis. Si propter aliud, erit mediū.*

quid in-
tencio?

c) Intentionem pro actu Intellectus perperam haberi à nonnullis ex eo patet, quia hæc, dicente Thoma dist. 38. a. 3. nihil aliud est, quam prosequutio aut fuga objecti: Prosequutio autem & fuga sunt actus voluntatis. E. & intentio. Cum ea convenit Desiderium, si sumatur pro efficaci appetitione Finis. Plena intentio appellatur, qua voluntas re sufficienter expensa & per affectum vehementem non abrepta, in aliquod fertur. Semiplena, ubi sufficientis deliberatio non adsuit, aut affectum turbine concussa fuit ratio. Pufendorf. de F. N. §. G. l. 4. 1 p. 53.

quoru-
plex.

quid frui-
tio?

d) est suavis & quieta delectatio super eâ re qua fruimur. Non formaliter Amor, qui etiam in bonum absens fertur, quod de fructione dici nequit. Que est Thomæ contra Scotum ratio.

An electio
etiam sit
finis?

e) querunt an Objectum Electionis nunquam sit Finis, sed tantum mediū? quod affirmativè decidit Thomas 1. 2. q. 13. art. 3. Quia Electio est finis consilii. Igitur necessum esse, ut omne eligibile sit consiliabile, sive cadat sub consilium & deliberationem. At finem non cadere sub consilium & deliberationem. Regulas de Electione diligenter collegit Dn. Müllerus, Infit. Eth. P. I. c. l. §. 18. p. 14. sqq. qui omnino videndus.

f) D:-

1) distinguunt inter utrum activum & passivum; Illud esse adum elic-
tum à voluntate, hunc in potentia exteriore exequentis.

XXXII.

Quodsi demum de eo principio quæstio moveatur, quod proximum est, & à quo actio Moralis esse suum Reale & in specie effectivum, sive, ut loquuntur in fieri, accipiat? non incongruè illi nobis arbitrari videntur, qui illud esse PROÆRESIN (2) pronunciant. Ejus rei exemplum habet infra l. 9. §. in verbis, *nullo propior ratio*: ut & in Homicida casuali, qui quoad rem quidem hominem interficit, sed à pœna liber est, quia nulla in ipso proæresis fuit. Deuter. XIX, 4. 6.

Quodnam principium proximum?

a) quam *βελδομη* δεξιῶν τῶν ἰσθμῶν deliberatam eorum appetitionem desinit Aristoteles, quæ in nostra sunt potest te, Nicom. III. 3, 40. Expressa ea vocibus Latinorum: Propositi, consilii agendi, quæ Cicerois vox est, & aptissima visæ Diarzio, Instit. Eth. P. III. Sed. I. c. 4, §. 2. item: iudicii, voluntatis, instituti, prædestinationis, destinationis, electionis, aliisque vocabulis fuit, sed quæ pondus non adæquent. Grotius vim electricam dicit de J. B. & P. II, 5, 2. Differt à volitione, quod proæresis sit mediocrum volitio finis: à spontaneo, quod hoc communiter etiam puerorum & animantium esse dicitur Ratio autem hujus doctrine est, quod proæresis ea sola est, per quam actio Moralis proxime & immediate producitur. Id quod è Processu humanarum actionum liquido adparet, & imprimis pulcre declaratum videri potest apud Thomasin Parentem, Phil. Pract. Tab. XXVIII, lin. XXX. INITIUM, inquit MORALITATIS ETHICÆ est, ubi Voluntas utitur Libertate sua, sed vel sensui vel Rationi adiungit. Nec abnuet Auctor, qui c. l. §. XVII. movet; Nullam esse propriam rationem, quare alicui actio imputari possit, quam quia PENES ipsum fuit, ut fieret vel non fieret. Videndus de hoc Argumento Samuel Rachelius integro Tractatu de Actionum Moralium Principiis, cui miro consensu hodie adstipulantur alii. Quid quod nec Diarzio differtur, ex proæresi præcipue meritum & culpam estimari, Sedit. Prædign. P. III. Sed. l. c. 1, aphor. 7. p. 154. Hinc in Anglia late

quid proæresis?

Observatio necessaria de processu Actionis humanæ

Lex, si quis aliquem ex Repto Senatu occidendi consilium cepisse deprehenderetur, quamvis rem non perfecisset, capite laeret. Thuan, Histor. 8.

XXXIII.

De Prudentia.

Non inutilem nos operam præstituros confidimus, si, postquam de principiis humanarum actionum, quantum instituto nostro sufficit, egimus: de intellectu aliquid, ac principe ejus, per omnemque vitæ ambitum se diffundens virtute prudentiâ non nihil suppleamus. *Ea Epicuro caput ac fons & Regina virtutum cæterarum merito audit: Cicero (a) rerum expetendarum scientiam, Augustinus (b) vitandarum & expetendarum dixit. Compendiosè loquuntur, qui rejectis vœcum tricis, ad obeunda Prudentiæ munera requirunt & præteritorum memoriam, & intelligentiam præsentium, & providentiam futurorum. Memoriam quidem, quia in negotiorum serie, ea quæ sunt deinceps agenda, talem plerumque cohesionem cum iis, quæ peracta jam sunt, tuentur: ut nisi meminerimus, quid, & quomodo peractum jam sit (ut accommodate ad ipsum, id, quod superest, peragatur) aut jam factum infectum fiat, aut faciendum nusquam aut male succedat. Et cum mens nostra non ratiocinetur nec judicium ferat, nisi ex præcognitis: non potest equidem, quid ex quibusdam seu præsentibus seu futuris suppositis, eventurum sit, judicare, nisi quæ varia præterita sunt, suppositis, similia cognorit, ac mente præterea tenuerit, quid ex illis evenerit. (c) Cæterum prima Prudentiæ species est *Privata*, cujus duo sunt munera; Unum: deligere vitæ genus, ac se in eo statu constituere, in quo sola deinceps vita transigatur. Quod quidem difficultatis in primis est plenum. Non de illis loquimur, qui præscriptum vitæ genus habent, ut olim Philosophi, agricolæ, Milites, aliique, quorum sic addictæ certis functionibus familiæ erant, ut transi-*

quid privata?

re

re nemini in alterius functionem liceret: Conf. *Diodorum Siculum*, libro primo & secundo. Quo etiam nunc modo sunt Principes, qui in purpura & ut Sceptra teneant, nascuntur. At de illis nobis est sermo, qui & propriam audierationem & aliorum consilia sequi circa vitæ genus diligendum tenentur. His difficultatem parat humanarum rerum conditio, in qua undique incommoda occurrunt, & earum ut origines, sic consecutiones, nonnisi confusione quadam impenetrabili obvelantur. Ostendit Ausonius celebri Eidyllio:

Prudentia
in eligendo
genere vitæ.

*Quod vita sectabor iter? si plena tumultu
Sunt fora; si curis domus anxia: si peregrinos
Cura domus sequitur: mercantem si nova semper
Damna manent: cessare vetas si turpis egestas:
Si vexat labor agricolam: mare naufragus horror
Infamas; pœnaque graves in calibe vita:
Et grauior cantis custodia vana manitis:
Sanguinem si Mithris opor.*

Hic itaque maturè deliberandum: ac denique id vitæ genus eligendum est, non in quo nulla, sed in quo pauciora, minoraque incommoda prospiciantur.

a] *Offic. r.*   b] *de Lib. Arb. I, v. 3. § 83. qu. 37.*

c] *Exquisite hoc argumentum tractauit Petr. Gallendus, Tomo II. quæ Synagogæ Philosophici Pars Physica § Ethica continetur. Ethica L. II. c. II. p. 745. Sed § extat magni acutissimi q. Theologi Jo. Valentini Andreæ Libellus, de Rerum Universalitate, cuius altera pars prudentiam, per infinita objecta diffundendam delineauit. Confer ejus subsidia Rei Christianæ & literariæ. p. 252. sq.*

XXXIV.

Alterum Munus privatæ prudentiæ est, omnes vitæ actiones, in eo, quod delegimus, vitæ genere ex rationis præscripto, & ad virtutis normam componere. Huc spectat generalis Regula: **NIHIL ADGREDI TEMERE**, seu cuius causam

Regulæ
generales
in electo
vitæ gene-
re.

causam probabilem reddere non possis. (a) Ejus verò spe-
cialia velut membra sunt I. ut conditio negotii, quod sus-
cipitur agendum, noscatur; atque intime quidem; ne ani-
mi quædam passio animum obiuerit, feceritque, ut fucus
pro veritate sit. II. ut indoles eorum, quibuscum negotium
peragendum est, nos non lateat. Sintne probi, an dolosi?
circumspecti, an imprudentes? potentes an imbecilli? Ubi
& congrua mediocritate inter confidentiam & diffidentiam
opus est. III. Ut vires propriæ expendantur: quid per se
ipsum, aut per amicos, aut per opes proprias liceat facere?
IV. Ut sit modus agendi in promptu, cum nihil sit absurdus,
quam rem aggredi, ac deinceps de modo progrediendi sol-
licitum esse. Quorsum refertur circumstantiarum notitia.
V. Ut, præ cæteris, occasio temporis debite capteretur: ne si
aut præcipitando antevertatur, omnia susque deque per-
turbet: aut cunctando prætermittatur, omne consilium ir-
ritum faciat. VI. Ut negotio, non sine maturâ delibatio-
ne suscepto instetur; juxta celebre illud Biantis: Aggredere
tardè agenda: sed aggressus, age constanter. VII. Ut menti
constanter insideat, quacunque se demum ingerente occa-
sione, à recto virtutis tramite non discedere: & data, ut sæpe
contingit, optione, nunquam honesto utile, æquo iniquum
præhabere; quod præster semper, negotium male, salvâ
conscientiâ, succedere, quam profligata, succedere ex voto:
neque ille sit habendus infelix, qui sibi bene conscius est:
aut ille felix, qui conscius male.

Ex hisque
præcipua.

a] Gicer. Offic. L

XXXV.

quid Pru-
dentia Oe-
conomica?

Oeconomica prudentia in administratione domus
familiarisque rei versatur. Est autem domesticum Im-
perium quidam velut Principatus; quia: natus regi-
mine

regimine administratur. Is respectu liberorum vocatur pater: respectu uxoris Maritus: respectu servorum herus: respectu possessionis rerumque possellarum κτήτωρ seu Dominus. Hinc prudentia œconomica I. Γαμικὴ, sive Nuptialis. Ejus munus est in uxoris delectu. Ne formosam potius, aut illustrem vel divitem, quam bene moratam ducat. Deinde ubi ducta fuerit, ut amoris testatione illius amorem ita demereatur, ut facile intelligat, non potuisse se à meliori commodoque Viro duci. Cuset, ut minutiora tractet uxor: ut consiliorum, quæ ejus captum non excedunt, fiat particeps: datam fidem ne temeret. II. Paterna. Ejus primarium munus Generatio, educatioque est. Quorsum pertinet, liberos ad certum vitæ genus instruere. III. Herilis. Quærat servum muneri aptum, ne petulantem esse patatur: ut eum amet, ne committat eum fraudari, & reliqua. IV. Possessoria. Curet, ut domui seu familiæ nihil necessarium deest. Equidem secundum naturam necessaria duntaxat sunt, quæ famem, sitim, frigus, & alia id genus incommoda tollunt: at civilis societas non pauca præterea pro gradu, quo quisque in ea est, necessaria fecit. Cavendum, ne impensæ fiant ipsis redditibus majores. Res suas ipse Dominus norit. Socratis Aristotelisque pronunciatum est: Domini oculus equum pinguem facit. Afer quidam, rogatus, quod esset agro emendando stercus optimû? dixit, Domini vestigia. In genere vero triplex opum comparandarum modus est: agricultura, industria sive opera: & usura. (a)

Prudentia œconomica quatuorplex? In quo præcipue consistat Nuptialis?

2) In quo Paterna?

3) herilis?

4) possessoria?

a) Singula latius deduxit Gassendus, *Ethica Lib. II, c. 2, p. 750 sqq.* Adde omnino e Nostris, sed multis incognitum τὸν παῖρα Jo. Valent. Andrez, de prudentia, Parte II. p. 171. sqq.

XXXVI.

Ut igitur gubernatori cursus secundus, Medico salus: imperatori victoria: Sic Moderatori Reipubl. beata Civium vita proposita est, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. (a)

Qui scopus prudentiæ Politicæ?

N

a) C-

a) Cicero in fragm. V. de Republ. **¶** addatur, qui plura suggeret, loco dato loco Cassendus. Ac rursus de prudentia cum in universum, tum in eligendo vitæ genere, ceterisque illius speciebus Cicero, de Officiis L. I, c. XXXII. sqq.

XXXVII.

Quotuplex Actio humana generalius sumta (a) variè dividitur. Actio hu-
mana? Præcipua est, quæ nec Auctori displicuit, ratione principii in
voluntariam seu spontaneam, & involuntariam sive invitam divi-
fio. (b) Addunt alii divisionem ratione II. Norma in (c) Bonam
& malam. Jacob. Thomasius divisionem, ratione forma ad-
pellat.

Quotuplex I. ratione forme? a) *Uti videre imprimis est apud J. Thomaf. Tab. X. integra. Ut in simplicem & compositam. Illa (1) ratione Formæ in Indifferentem & Moralem, quæ vel bona vel mala. Indifferens consideratur vel quoad speciem vel quoad Individuū. Probè etiam advertendū: Indifferentiam triplicem esse; Objectivam, subjectivam, & formalem. Illa fundatur in rebus, quas eligere homo potest, vel repudiare, qualis juxta Paulum est in Neomenis, rebusq; consimilibus, Col. II. 16. de quibus judiciorè Augustinus: Sunt quædam, ait, facta media, quæ possunt bono vel malo animo fieri, de quibus est temerarium judicare. Lib. II, de Secta Domini in monte. Istam adpellamus, facultatem ipsam, id quod Lege determinatum non est, eligendi vel repudiandi. Hæc est proprietatis actionum humanarum, quæ lege juberi vel vetari, adeoque transire in statum moralitatis possunt. Sed & hoc acutè monuit Jacobus Thomasius; Indifferens in ethicis hoc dici, quod, nec bonum nec malū est: CAPAX TAMEN UTRIUSQUE MORALITATIS.*

Observatio summe necessaria de non temere mutandis definitionibus. Quid Christianismus de indifferentia doceat?

Quam capacitatem quod non habet, in quæstionem heic non venit. Neque nos quidem consultum Rei literariæ arbitratur, novas definitiones consingere & actionem indifferentem vocare non malam, seu bonam in sensu negante, ut à nupero scriptore factum. Quod est limites movere, ac discipline circulos, præter necessitatem, turbare. Ceterum de vero Christiano expedita Regula est Col. III. 17. & 1. Cor. X. 31. cujus quæ in fide sunt opera, bona sunt, & à Luthero Tom. I. Jenens. f. 225. divino cultui adnumerantur, daß auch das geringste Werck / als einen Strohalm auffheben / im Glauben gethan / seye ein gut Werck. Quæ si rectè observentur, faciant, spero,

ut non necessarius nec sine scandalo in hoc argumento motis libere liceat superferre. Considerari quoque meretur commutator sententia, que Actum humanum in individuo indifferentem non dari statuit. hoc in argu-
 Cujus ea precipue ratio producitur, quod non sive modo honestus gumento
 homini agenti debeat esse prepositus, (nam hac non sola ita sentien- queant?
 tium ratio est) sed & actio humana hic & nunc à circumstantiis de- Sententia
 terminationem accipiat, inque velut vestita in statu moralitatis col- B. Osiandri,
 locetur. Conferri potest a utus de hoc argumento Disputator & aliorum:
 B. Jo. Adamus Osiander, Theol. Morali Part. 1. c. IX. §. XXXI. qui quum in in-
 etiam locum Matth. XII. 38. solidè fortiterque vindicavit. De in dividuo in-
 differentissimo morali Jesuitarum professa præter alios opera egit D. differen-
 Jo. Wolf. Jägerus, nosque ejus subtrahendi modum jam supra osten- tem: quo
 dimus quum de Morali demonstratione, objectisque Moralibus per to fundamenta
 se talibus ageremus. (2) Ratione Efficientis in elicitam & impera remissive
 tam. que distinctio usum habet in Quæstione: An voluntas possit cogi? II. Quoru-
 (3) Ratione adjuncti in immmentem & transentem sive internam plex actio
 & externam. Hæc verò dividitur in Actum commissionis & oratione effi- humana
 missionis, quum in moralibus commissio æstimetur pro Actu, imò & pro- elicitæ?
 situs actus vel includatur, vel præsupponatur. Silentium magne est elicitæ?
 efficacie, & obligationem facit, Num XXX. 5, 8, 12, 15. Obligat voim quid impe-
 juramentumve à subdito præstitum, quia Dominus eo, quo anavit die, III. Quotu- rata?
 SILUIT SUPER EO. add. Grot. II, 4, 4. cujus Regula: sub factis mo- plex ratio-
 raliter veniunt non facta. Est etiam ommissio vel bona, vel mala. illa, ne adjun-
 qua omittitur actio mala, occasione perpetrandi oblata, ex amore & sti?
 timore DEI, & studio obediendi ejus Legi. Sic Joseph ab aliena ab- ommissionis?
 stinuit uxore, Gen. XXXIX, 8, & 9. Mala est, qua omittitur actus lege Quæ vis
 præceptis, quem per occasionem aut facultatem præstare posses. Ut, SILENTII?
 cum Parentibus honor debitus non exhibetur. Matth. XXV. per tot. Quotuplex
 de virginibus fatuis, & servo, qui talentum condiderat. ommissio?

XXXVIII.

Actio etiam speciali sensu dispescitur in simplicem & Quid actio
 mixtam. Illa est, quæ ex proæresi agentis mera, seu ex in- simplex?
 terno eoque solo principio provenit. Mixta est, quæ non ex quid mixta?
 mera agentis proæresi, sed partim interno, partim externo
 principio, circumstante videlicet metu majoris mali aut spe
 boni

N 2

Quot genera sive gradus Actionum mixtarum?

boni alicujus parandi oritur. Cæterum, mixtorum actuum quatuor genera constituit Philosophus. *Primum*, cum homines boni & commodi alicujus consequendi, aut gravissimi alicujus damni declinandi gratia, gravia damna aut duros subeunt cruciatus; ut Zopyrus toto corpore lacerari, nasum, aures, & labia sibi præscindi voluit, ut Babylonis imponeret, urbemque inexpugnabilem Babylonem in Darii potestatem redigeret. (a) Ut & Apostoli Martyresque in primitiva Ecclesia plagas & mortem sæpe acerbissimam, ob veritatem defendendam, pertulere. *Secundum* est, cum quis ob declinandum incommodum & malum aliquod, aut consequendum commodum & bonum, sordidum quid ac indecens committit. Ut si quis, ne nummos perdat, aliis se ridendum exponit: ut morio in aulis Principum ventris causa agitari vexarique se patitur: ut improbè hodie multi vivunt, ne pro hypocritis, & ut loqui amant, sanctulis habeantur. *Tertium* est, cum quis metu magnorum malorum, quibus perferendis natura humana ferme impar est, ea facit, quæ alias facere non oportebat; ut David mortis declinandæ, Solon legis perniciosæ abolendæ causa furorem simularunt. *Ultimum* est, cum quis declinandi cujuscunque tandem mali, aut consequendi boni causa id agit, ad quod agendum ne exquisitissimo quidem mortis genere se adigi debuisset pati, sed mortem potius oppetere. Ut si quis vel persecutionis evitandæ, vel honorum adipiscendorum causa veram religionem ejuret. Primum genus laudem: alterum & ultimum vituperium: tertium veniam & commiserationem meretur, aut consequitur. (b)

An detur Mixtura boni & mali?

a.] Circa actionem Bonam & Malam disquirunt: An Mixtura detur Boni & Mali? sive An idem Actus respectu diversorum simul bonus & malus esse possit? Nobis negativa arridet, quia ad Actionem Ethice Bonam requiritur, ut omnes actiones circumstantiæ Morales rectè se ba-

se habeant, quarum una si secus comparata sit, integram vitiat actionem. Quorsum pertinet vulgatis. Canon. Bonum est ex integra causa, malum ex quolibet defectu. Objiciunt tamen Cajetanus Tom. I. Opusculor. Tract. 32. R. 14. & Vincent. Contenson L. VI. Dissert. 2. c. 2. p. 513. Utique Eleemosynam egenti porrectam bonam esse; quidquid sit de adberente vitio vanae gloriae. Ino & commiserationem saepe jungi posse; Sed nihil evincunt. Bono enim bonesto repugnat adhiberi ad malum finem, & eleemosyna, propriae studio gloriae data est **ILLEGALIS**. Unde commendare Tyronibus anteam Jacobi Thomasiae Regulam solemus: Bonum Morale habere Bonitatem suam in Voluntate operantis. Tab. III. lin. 36. Instunt: In naturalibus eandem rem esse simul bonam ex una parte, & malam ex alia. E. nec repugnare in Moralibus. Prius esse manifestum, quia idem homo possit simul habere Bonitatem auditus, cum malitia caecitatis. Sed & heic nulla est sequela. Primum enim Bonitates in Naturalibus sunt partiales, neque una dependet ab altera. Deinceps si de Bonitate totali integrali sermo sit, negamus antecedens. Tum enim homo perfecte bonus appellari non poterit; & hujusmodi totalis bonitas censeri bonitas moralis debet.

b) qua de luculenter egit Auctor, §. 16. & conferendus omnino Thomae. Tab. XI. per tot. ubi moneo I. Inconsideratus loqui, qui ex invito facit propriam Actionis humanae; cum potius dicat principii privationem. II. Hand quidem levem esse dubitandi rationem, num de invito agere, ad Ethicum pertineat? quod ex hujusmodi actione homo nec bonus nec malus aestimetur. Interim quia proeresin immediatam actionis humanae principium esse dicimus, eaq; omne excludit vim: & necessum adeo est, naturam Inviti perspectam habere, idcirco de isto quoque argumento tractari hoc loco solet. III. Inviti laxius sumpti duas quasi esse species. Unum, quod per ignorantiam, alterum quod per violentiam dicitur. De posteriore communis Regula est; Ad illud requiri, ut patiens non saltem negativè nihil dicatur contulisse, sed neque contrarie. Ceterum IV. est Invitum per vim tale vel in se vel in sua causa. V. Actiones mixtae magis sunt spontaneae quam invite. Unde est quod pacta etiam non citra vim iniuncta obligant; ut via nobis praemunitur, ad Puf. nd. de Offic. H. & C. l. 9. §. VI. Colligimus, quid statendum de ea, quam Castro Palao proposuit sententia; Retractata per poenitentiam priori voluntate esse

Diluantur
Objectiones

(1.)

(2.)

Quid Invitum?

quid invitum per ignorantiam?

quid per violentiam?

Regula magis momenti de actione mixta.

factum secutum naturaliter ex causa prius liberè apposita, non est; imputandum culpæ. Fallam quippe eam esse vel ex eo patet, quia effectus ille quidem inuitus in se est, sed non in sua causa. *VII. Ad externum repugnant. & conatum in iudiciis tam accuratè respicitur, ut ex presunto etiam, factum aliquod inuitum habeatur. Quod fundamentum esse censeo Legis forensis de Puella deponata vi compressa. Dent. XXII. 24, 27. Quæ enim vim passa in agro, rea non habetur; quia non consensisse in scelus, sed inuita succubuisse presumitur, ne quidquam s. il. adhibitis evasionis mediis, & quo præ cæteris hic sexus armatur, clamore. Contra cui in urbe pudicitia fuit erepta, violentiæ pretextus non conceditur, ob defectum re. itentia per clamorem, quo concursum clere potuit & debuit; Quod tamen intelligendum est, non quod ex hoc solo destitenda controversia sit, sed cæteris pariter us. Potest enim & in urbe vim pati aliqua, occinso ore, & in agro aliqua consentire in stuprum, ut habent verba Philonis recitata à Grotio II, 12. in notis.*

Lex de Vim
passa: Deu-
ter. XXII.
24. exponi-
tur.

XXXIX.

Quid im-
putativi-
tas?

Cæterum ex ea, quàm diximus, Proæressi PER SE & immediatè consequitur Imputativitas; * seu quod effectus, agenti moraliter *Jure imputari queas*; bonus quidem ad laudem & præmium: Malus verò ad culpam & pœnam. Quæ imputativitas ** non quidem Formale Actionis Moralæ, (a) præcipua tamen ejus affectio, aut effectus formalis, (b) vel (c) necessarium causæ Moralæ consequens est.

* Vox imputationis hortenæ est, & propriè inñtionem, qua furcæ Plantæ imputantur, significat. In sensu Morali dicitur adum intelledum, quo quid ad auctorem suum pertinere judicatur sive mediatè, sive immediatè ab ipso profectum sit.

** hæc pertinent dicta à nobis Parte VIII. dissertationis de Jure Pœnarum §. IV. n. a. b. p. 86. add. omnino D. Müller, Instit. Eticæ, P. I. c. IX. p. 312.

a) conf. superius dicta ad §. 6.

b) quod accuratè probavit Dn. D. Jägerus Elem. Metaphys. P. II.

P. 35.

c) Petc.

c) Petr. Mafceus *Metaph. c. XIII. f. 41. p. m. 151.*

X L.

Sicut autem præcipuum in Moralibus axioma, five Principium rationale est : (a) De illis actionibus homini reddendam esse rationem, quas penes ipsum est fieri vel non fieri: ita imputatio quoque dividi solet in eam, quæ est ex gratia vel ex debito. (b) *Illæ* est, quando quis in alterum effectus actionis cujusdam tertii, quos alias iste sibi jure adserere non poterat, ex benevolentia derivat. Ut quando Princeps filio civis nullis meritis conspicuo benefacta paterna imputat. Hoc est imputare κατὰ χάριν, non κατὰ τὸ φιλημα. E debito autem imputatio fit, ubi causa imputationis in eo hæret, cui quid imputatur. Dividi etiam solet in *nudam*, seu simplicis adprobationis & improbationis, & efficacem. *Illæ* est, quæ nudè tantum actionem aliquam adprobamus aut reprobamus, ita ut nullus inde in agentem effectus redundet. * *Hæc*, per quam effectus actionis in agente vim suam exerunt, de qua hoc inprimis loco agitur. Sed & aliud est imputatio, aliud imputabilitas, seu actu imputari, & recte imputari posse. Non enim omnes actiones, quæ imputari possunt, etiam agenti semper imputantur aut necessario imputandæ sunt; (c) ac ubi plurium interest actionem fieri vel non fieri, si unus actionem non imputaverit agenti, cæterorum tamen Jus non expirat, (d)

Quotplex
Imputatio?
quid im-
putatio ex
gratia?

quid ex da-
bito?

quid nuda?

quid effi-
cax?

a) *Contradistinctum experimentalibus principiis, quæ observationes vocantur. Rationalia principia dixit Pufendorfus, quorum veritas, certitudo atque necessitas ex ipsa ratione sunt, absque singularium perceptione, aut instituto dis. nrsu, nudo duntaxat mentis intuitu. Experimentalia sunt, quorum certitudo ex singulorum constanter sibi respondentium collatione ac perceptione intelligitur. Elem. Jurispr. Univ. Lib. II axiom. I, p. 353. e. g. Homo de rebus adprehensis vi intellectus recte judicare potest.*

Incidenter
de princi-
piis experi-
mentalibus,
& rationali-
bus.

b) *banc*

Vox imputati-
onis in
sacris.

- b) hanc distinctionem in terminis habet Paulus Rom. IV, 4; quo copite
vocem imputationis undecies in ulcat.
* Locum habet circa actiones debitas; qui enim non nisi quod debuit
prestavit, bene quidem agit, præterea tamen nihil meretur. conf. Luc.
XVII, 7, 8, 9. omnino. An etiam gratias agit servo?
c) Elem. Jurisprud. Un. v. Lib II. axiom. I, § 4. p. 357.
d) ut, et si peccatori penitenti DELIS delicta remiserit, societas tamen
humana supplicium jubet irrogare.

XLI.

Quid caus-
sa Moralis?

Repetenda igitur hoc loco (a) sed breviter universa de
Causa Morali tractatio est; cujus in hoc natura consistit,
quod recte ei, velut Principio Libero, imputatur effectus, in
quem licet haud influat, illum tamen Formaliter aut quo-
cunque modo intendit. (b) Ex quo quidem manifestum esse
arbitror, ipsam Causæ Moralis rationem, ut loquuntur,
formalem & causalitatem in Intentione eaque efficaci con-
sistere. (c)

An sit vera
caussa? &
cur?

Remissive.

- a) que causa vera est causa, a deoque ad Tractationem de Causis, ve-
lut sedem propriam pertinet, ubi optime desinitur: quod sit causa
efficiens, per propriam entitatem effectum qui eam immediate non at-
tingens: ad eum tamen producentium cum intentione efficaciter alti-
qui conferens, ut inde ei Jure imputetur effectus. Neque est objectio.
Quæ consistit in mera negatione, id non est vera causa. A causa Morali
modo negativo conepa v. c. Nante per absentiam non impediens
nausfragium. Resp. neg. min. quia absentia nante conjuncta est cum in-
tentione, que aliqui importat positivum. 2. aliud est, agere verè, aliud
agere physicè. Omne quidem agere physicè est verè agere, sed non
omne verè agere est agere physicum. Distinguere etiam nonnulli ju-
beant inter Agens Morale & Causam Moralem. Illud est causa a-
ctionis Moralis, ex relatione ad legem; Causa autem Moralis ex
intentione æstimatur, & potest etiam tendere in actionem per se a-
diaphoram vel physicam. Sic homicida respectu homicidii est agens
Morale; proprie tamen loquendo non est Causa Moralis, quia per
propriam entitatem in illud influxit. Jubens verò alium quid facere,
legibus

que diffe-
rentia in-
ter agens
morale &
causam
moralem?

legitum non definitum, causa est Moralis, proprie tamen non agens Morale. Sic David Uriam interfecit gladio filiorum Ammon, 2. Sam. XII. 9.

b) Opponunt Philosophi influere & conferre. Illud de causa physica accipitur, que effectum sua actione immediate attingit producitque; hoc de causa Morali, & seu, quidem agente & negante. conf. P. Musæ. c. XIII. §. 18. p. 137.

c) que tam circa actum quam eius omissionem versatur; Solet autem intentio plerumque in Directam & Indirectam distingui. Prior dicitur relationem ad effectum, quem quis ipso voluntatis actu efficaciter expetit; idque vel positivè vel negativè. Indirecta verò adpellatur comparatione effectus, quem quis actu quidem voluntatis non expetit, sciens tamen aliquid ad ipsum confert, atque adeo perinde se gerit, ac si eum expeteret. Ut qui me licamentis nititur, cum non nesciat ad eorum usum se nauseaturum esse, indirectè nauseam intendit. Sic Pastor, omnium vitiorum illecebris deditus, qui conjectura facile potest adsequi, suo quoque alius exemplo ad nequitiam adductum iri, perditos aliorum mores indirectè intendit. Quorsum referendi versu à Thoma recitati, 2. 2. q. 62. art. 7.

quoruplex intentio?

Justio, * consilium, consensus, palpo, recursus,

Parti-ipsans, mutus, non obstat, non manifestans.

& conferendus, qui eos explicat, Vir insignis de J. B. & P. II, 21, §. 1. n. 2. ac ant: Lib. II. c. XVII. §. 6. sqq. & à Theologis v. Martin. Clementius in Locks, VII. 8. de peccato Actuali, qui eos ita proposuit;

Quot modis fieri quis Causa moralis queat?

Consulo, precipio, consentio, provoco, laudo,

Non obstat, sed precipio & defendo aliena.

Illustris est locus de populo connivente, Lev. XX, 4. s. qui Chaldo Obscurator dicitur. Ait: At DEUS nonnunquam aliquid agit, ex quo novit sequi peccatum. Sic Protoplastis Legem de Arbore Vitæ dedit, cum tamen Legem eam violatum iri prævideret ab eterno. Absit autem ut DEUM dicamus indirectè velle ullius hominis peccatum. Sed nihil hac ratione colligitur. Namque ea demum indirecta intentio dicitur, non cum quis aliquid simpliciter faciat, ex quo malum sequi queat, sed cum facto illicito prævocatur effectum provocat, aut saltem id agit à quo tenebatur abstinere, ne huiusmodi Effectus sequeretur. conf. Pufendorf, de J. N. §. G. l. 5, 13. p. 87. Igitur ab

Solvitur obiectio, de intentione indirecta.

indi-

indirecta effectus Intentione absolvitur. I. Qui ex ignorantia eum non impedit, cum alias possit ac debeat & voluisset impedire. II. Qui ex impotentia non impedit. Impotentiam intellige inculpabilem. III. Qui pro Libertate sua non impedit, sive quod non debeat, nec unquam possit. IV. Possibilis debet esse temptatio peccati non physice solum, sed & moraliter. Possibile physice esset Parentibus, liberos à publicis delictis abstinere, si domi eos semper servarent, ad motus custodibus. Moraliter non item, quia hoc libertas humana non pateretur, & diligentia requireretur in hominem non cadens. conf. hoc capite §. XVII. Conclus. I. & §. XX. ibi: quia & tò posse in vita communi & q. f.

XLII.

Qui porro modi Causa Moralis?

Tenetur etiam qui consilium dat, laudat, assentatur. Quid enim interest inter suasorem facti & probatorem? ait Cicero Philippica secunda. *Lege Longobardica* Lib. IV. tit. IV. etiam consulens ad compositionem vocatur, add. Rom. I, 32. ἡ πρὸς τὸ δίκαιον τῷ Θεῷ φησίντες, (ὅτι δὲ τὰ τοιαῦτα πειραστικὰ ἀξιοθαύτα εἰσίν,) ἢ μίσην ἀντὶ μίσου, ἀλλὰ καὶ συνδουλοῦν τῷ πειραστικῷ.

An eo referendi consilium dantes? an laudantes?

πυδσεγρίας & quosvis incestus esse ἀδελφείας docebant non Epicuræi saltim, sed & severi illi Stoici, quod non Theophilus tantum Antiochenus nos docet, sed & Sextus Empiricus, Zenonis & Chryssippi utens verbis, quæ pudet transcribere. (a) Sed hos ne excusatos dixeris? Neutiquam verò. Audivisti sententiam Apostoli ex Naturæ dictato depromptam. Cæterum illis qui coacti militant, nihil imputari potest, quia non hostili animo apud hostes sunt. Unde & ad infelicitates referuntur, neque de iis ἀδικήματα, sed ἀτύχημα prædicatur, Laudatur apud Euripidem Eteoclus Argivus, quia

An coacti milites?

Culpam ferebat semper illo Iudice
Reus ipse: non urbs patria, quæ passim mali
Recltoris ergo sustinet calumniam. (b)

a) add. Grot. ad Rom. I, 32. & de J. B. & P. II, 20, 44.

b) add. ex instituto Grot. de J. B. & P. III, 11, 3, & III, 11, 5.

XLIII.

Atque ex his quidem jam patere in univcrsum arbi-
 or, quæ homini possint imputari, quæ non; (a) de quibus
 Auctore subjunctis §. XVIII, ad finem usque Conclusio-
 bus distinctè traditum est. Summa eò redit; (b) Non posse
 imputari, quæ ex *necessitate Physica* proveniunt: neque *vege-*
tabilium effectuum facultatum: nec * *impossibilia* aut coacta, vel per
 ignorantiam (c) facta; nec visa per somnum, aut à ratione
 destitutis profecta; cum pro principio non agnoscant pro-
 cesin, neque ab agente vel sciente vel VOLENTE suscipian-
 tur.

Quæ ho-
 mini im-
 putabilia?

a) Pufendorf. *O. M. I.*, 5, 6.

b) § *generale fundamentum est, voluntas in gradu habili posita.*

* *Stultitia damnari solent Mexicani Reges, quod sub initium Regni
 promiserint Regibus, se esse Æuros, ut sol justo tempore oriatur &
 occidat: ut pluvia, quando opus est, cadant: ut terra fruges profe-
 rat. Conf. Pufendorf. de J. N. & G. I.*, 5, 6. Krebsius tamen, *tractatu
 de Ligno & Lapide P. I. Class. II. Sect. 2. §. 1. multa & miranda id
 sapientia esse censet, cum promissionis sit sensus: Principem bonis Le-
 gibus, restoque Spto Imperio, vel ipsa astra & meteora, in suam
 veluti potestatem, pro vera subditorum Reique publicæ beatitudine,
 redigere. Ceterum impossibilia vel sunt absolute talia, vel ex hy-*
pothefi. Qui bona dilapidavit, qui prestandi vitæ ultro sibi ipse
destruxit, non solum ad summum conatum tenetur, sed & velut in
supplementi vicem malo, insuper poterit martiri. Confer infra L. I.
c. IX. §. 47. & Matth. XVIII. 25.

quodplex
 impossi-
 bile?

c) *puta invincibilem; eamque antecedentem, sive efficacem.*

XLIV.

Quodsi itaque Lege Divina, I. damnum à Bove (a) cor-
 nupeta illatum, ejusdem Domino ad eadem usque impu-
 tanda præcipitur; II. Si *visitori* aut *agricole* negligenti, vineæ
 agitive sacrilitas imputatur: III. Si variegatus agnorum cor-

Occurri-
 tur obje-
 ctionibus.

lor pastoris Jacobi solertia adscribitur, Gen. XXX. 37. IV. Si ventris etiam prominuli apud Gallos veteres poena in Juvenibus fuit; non tamen ista tradita superius regulae contradicunt. Potuit nimirum Dominus ac debuit bovem custodire, cujus vitium cognoverat. Igitur homicidium SALTIM indirectè intendit. Cujus æquè intentionis, qui vineam agrumve negligit, reus est. Et licet variegatus, quem diximus, color humanæ effectus industriz non sit; imputari tamen ejus productio Jacobo potuit, quod observatis animantium inclinationibus vires eorundem internas congruis mediis excitavit. Demum, uti corporis imbecillitas, proprio vitio contracta imputari potest, sic & quæ, Mel orem sententiam tueretur cæteris Paribus, ex congluvie provenire judicabatur, corporis pinguedo. (b)

a) *Exod. XXI, 28, 29. Culpa Domini, bovem corruptam esse scientis, eumque non custodientis lata est, & morte punitur. Quanquam si heredes velint, permittatur redemptio, ut Grotius autumat. Alii de eo casu verba accipiunt, si Dominus de lata culpa non possit convinci.*

b) *conf. tamen Pufendorf. de J. N. § G. I, 1, 7.*

XLV.

An homi-
ni, qui nu-
di instar
instrumen-
ti se habet,
aliquid im-
putari pos-
sit?

An illi, qui meram actus executionem suscepit, seque adeo nudi instar Instrumenti habuit, imputari aliquid possit; difficilior inspectio est. Nostro videtur, ei cui intentato à superiori malo, necessitas exequendi factum injustum, eadem v. c. hominis innocentis, imponitur, factum non magis imputari posse, quam gladio aut securi cædes. Quod non *Conclusionem modo septima, (a)* sed & alibi (b) propugnavit.

Ratio pro-
affirmante
sen tentia.

Ratio tamen dubitandi est, quod in præsentī casu, qui innocentem, quem certo talem esse cognovit, enecat, non se habet instar Instrumenti mere Physici; sed intellectu, sed ratione præditi, quæ innocentibus haudquaquam nocendum esse

esse

esse dicitur. Quare & probabile cenſet Grotius, etiam car-
nifici, qui damnatum occiſurus, cognita eſſe debere cauſe
merita, ut fatiſ ipſi conſtet, mortem ab eo commeritam;
quod & nonnullis in locis obſervetur; nec alio (c) ſpectare
Legem Hebræam cum ad lapidandum eum, qui damnatus
eſt, teſtes velit præire populo. (d) Nec milites in juſto bello
operam præbere poſſunt, ut ex ſaniorè Philoſophia judicavit
i Paru.

a) §. 24.

b) L. I. de O. H. § C. c. 6. §. 8. § II, 12, 9. § II, 14, 10. ſub ſu.
Conſimili inuicem eſſe fundamento videtur Abſalom, fratrem inter-
fecit & ſervulos inſtigans: Nolite timere, quia ego Juſſi vos
2. Sam. XIII. 28. quia C. Thomalius JP. Div. II, 2, 166. § 167.
p. 179. DEO magis oportet obedire quam hominibus. Unde præ in-
terdum detreſtantur Imperia ſeva atque impia.

ὅ γὰρ τί μοι ζῆλος ἢ ἐνεχέται τῶνδε;

ajebat Apollonius contra Neronis edictum. Quod Tertullianus dicit,
ſubditos nos eſſe debere Principibus intra limites diſciplinæ.

c) J. B. & P. II, 26, 4. u. 9. laudatque allegatum ab eo Exemplum
Miniftrorum Saulis, 1. Samuel. XXII, 17. & Speculatorem Achabi
tertium B. Oſiander Obſervat. ad b. l. p. 1294. ubi etiam probat, ſi
evidens ſit Militi, Bellum, quod ſuperior gerit, injuſtum eſſe. depo-
nenda ei arma cingulumque ſolvendum eſſe. Cenſeat Ebrei inter Sam-
elis Miniſtros Abnerem quoque fuiſſe, quem David funebri carmine
his verbis extulerit: Non ligatae ſunt manus tuae. Non is tu eras,
qui ſue dilectæ rerum manus tuas alteri commodares. Velut hæc
verba conſtantiam Abueris expriment, cum ad Imperium Saulis
Sacerdos occidere voluit, 2. Sam. III, 34. add. Grot. I, 4, 7. de
Legione Thebae, quæ conſtabat ſexies mille ſexcentis ſexaginta ſex
militibus Chriſtianis omnibus, & maluit decimari, quam ſacra Dis
falſis facere. add. eundem I, 2, 9. p. m. 36. Ma'e Uria: Regi Achab-
zo paruit, extruendo aram Aſſyriacæ ſimilem, cum qui vivis potius
perferre debuiffet, quam miniſterium ad rem illicitam præbere: ut
Judæi, qui ſub Alexandro Babylone ad Beli templum extruendum
materiam aggerere noluerunt. II. Reg. XVI. 11. Lan tantum Eſſeni,
quod inter alia jurarent, μη βλάψον τίνα ἐξ ὀπτιγμάτων: non nocituros

De Inſtrū-
mento, quod
vocat, me-
rae exco-
municacionis.

Argumen-
tum ab ex-
emplo Ab-
neris, ex II.
Sam. III. 34.

citros cuiquam, ne si iuberentur quidem. add. Grot. II, 26. 4. med.
 d) II, 26. 3. § 4. 1, 2, 9. n. i 1, 2. 1, 4, 7. p. 89. Ambrosius de mili-
 tibus Juliani: Iulianus Imperator, quamvis esset Apostata, habuit
 tamen sub se Christianos milites quibus cum dicebat, producite a-
 cciem pro defensione Reip. obediebant ei; cum autem diceret eis, pro-
 ducite arma in Christianos, tunc agnoscebant Imperatorem cæli.
 Sic § Speculat. res legitimas ad Christum conversos morti potius ele-
 gisse, quam editis § iudiciis in Christianos manus commodarent,

XLVI.

Quid occa-
 sio?

Ut omisso imputari queat, agenti necessaria occasio est;
 (a) quam insufficienter tempus actionis opportunum de-
 scripsere Cicero & Eustathius: plenius eam delineaveris, per
 opportunitatem, sive commodam objecti, loci, temporis-
 que præcipue, & adjunctarum his circumstantiarum dispo-
 sitionem, qua moraliter acturus ad eliciendum actum mo-
 ralem redditur idoneus. (c) Huc pertinet captatio & usus
 occasionis, quæ posthac calva est. Ἐξαγγελίμους ἔκαρδον.

a) § 23. Concl. V.

b) hic quidem ad 1. Nicom. ille Off. 1.

c) Junge Scalig. de Subtilitate Exercit. CCCLXIV. §. 12. § Clariss.
 Müller. Instit. Eth. I, 3, 33, p. 154. Occasio est vel bona, vel mala.
 Illa ad bonos, hæc ad malos actus ducit, vel tendit. Illa solertiam,
 hæc cautionem exigit. Porro vel plena est vel minus plena. Plena,
 cum moraliter, sive bene sive male operatur, offertur objectum com-
 modo tempore § opportuno loco, nec ulla ex circumstantiis datur,
 quæ ipsius actionem impedire ac suffraginare possit. Minus plena,
 quando vel locus ad agendum non satis commodus est, vel tempus
 minus vacuum, vel objectum non satis propinquum § obtentu dif-
 ficile. Est etiam vel provisæ seu quæsitæ, vel improvisæ § casualis.
 Illa, quæ advenienti data opera ac studio eam querenti vel ex pro-
 pria ipsius sagacitate vel ex suggestionem aliorum obvenit. e. gr. ut
 erat illa quæ Absoloni ad ulciscendam injuriam sorori suæ ab Ammo-
 no ibatam: § ista quæ hinc ad vim Themari inferendam ex sugge-
 stione

quotuplex
 occasio?

sione Jonadahi data. 2. Sam. XIII. per tot. Improvisa que homini contra ipsius voluntatem & intentionem nihilque saie cogitanti offertur, veluti, que Lobo obtigit, incestus occasio.

XLVII.

Patet inde, quod ejus quoque actio recte censatur voluntaria, qui occasionem præbuit damno alteri illato: (a) aut diligentiam ei præcavendo moraliter possibilem non adhibuit. (b) Namque ex toto noluisse debet, qui imprudentia defenditur. (c)

Quæ imputatio datur occasio-

- a) *conf Pufend. inf. b. l. I, 1, 18. § 1, 6. 9.*
- b) *pertinet hæc Lex forensis Dent. XXII, 8. ubi causa necis, & sanguinem super domum suam ponere dicitur, qui testem sepe non citavit, adeoque causa fuit lapsus in lethaliter vulnerato. Sic etiam Lex vetat habere scalas fractas, & canes mordaces.*
- c) *que vetusta apud Senecam Regula est. Unde ille ab homicidio absolvitur, qui non est insidiatus, sed DEUS tradidit illum in manum ejus, Exod. XXI, 13. & Jos. XX, 3. Urbium Receptis capax pronuntiatur, qui alterum ארץ אלהים נאשגא per errorem aut ignorantiam, (Græci reddunt auxvius) percussit. add. Num. XXXV, 6. de urbium refugit. Alia ratio est, ex errore quidem qualicumque interficientis, sed qui tamen odio habuerat occisum, hujus enim homicidium præsumitur spontaneo proximum. Dent. XIX, 11. quemadmodum à supplicio absolutus econtra fuit, qui heri & audius tertius nullum contra occisum habuisse odium: comprobatur. Dent. XIX, 5. Quo argumento Taurinus Ignatus, Pro Consul Batice in consultatione ad Hadrianum Imperatorem missa usus, ac homicidium dolo commissum credatur: Adparebat, inquiens, nulla inimicitia, que cum Evaristo fuisset. Add. Jo. Seldenus de J. N. & G. secundum Discipl. Ebraeorum IV, 2. Quo Jure Rabbi Patrem, qui filium, & Magistrum, qui Discipulum verberibus correxit, atque inde forte occidit, ab homicidio reatu absolvant, ipsi viderint. Vide denno Seldenum IV, 2. & P. Pithoum Collat. Leg. Mosar. & Romanar Tit. I. Sic Ariarathes Cappadocum Rex eo quod Melani anni exitum per lasciviam obstruxerat, cum ejus perturbantis impetu elatus Eurpatres raptâ parte*

parte i apparatus terra magna & Galavis & Phrygijs damna
intulisset. pe missi Romanis iudicio talentis trecentis dispendium
sarcivit. Gros. II. 7. 12.

XLVIII.

Quotuplex Consiliū? Etiam à Consilio imputationem peti, supra monui-
mus. Distinguitur verò Auctor Consilium in generale & spe-
ciale, (a) Illud qui dat, à petente, si intra terminos manse-
rit, deque re sibi cognita responderit, puniri non potest.
Monita Practica de petitione Consilii. Cæterum magna in requisitione consilii circumspeditione
opus est, ne timidum (solvunt cui classica ventrem) de bel-
lo: ne Mercatorem de lucro: ne emtorem de venditione:
impium de pietate queramus. (b) Optimus sibi quisque
consiliarius, modo affectibus imperare possit: novit enim
omnia quæ ad rem faciunt, neque sibi inimicus est. (c)
Hinc recte Seneca: Consilium tuum sic apud alios sit, ut
abs te auctoritatem accipiat. Sic autem abs te auctoritatem
accipiat, ne solus id probare videaris. Temeritas enim in
assentiendo perniciosissima est. Inprimis rogandus DEUS
est, ut viam dirigat, nosque sine errore ducat. (d) Cæterum
qui consilium dat speciale, ei effectus consilii imputari potest.
Quid victimæ Status? Unde nobile argumentum de poenis malorum Consiliario-
rum, qui vocari à nonnullis victimæ Status consueverunt.

a) vid. opus Maj p. 86. sq.

b) pulcre ista exposuit Siracides c. XXXVII. 9 seqq. cuius monita eo-
tendunt, frustra ab his consilia sumi, qui erga rem, de qua agitur,
malè sunt affecti. Sic Architecti, quibus in annos & dies solvantur
mercedes, difficulter id consilium dabunt, quo celeriter absolvi opus
possit. Commate 14. ad. Ambros. Off. II, 22.

c) Sir. d. l. v. 17.

d) d. l. v. 19.

XLIX.

Agit sub finem capituli Auctor de Concurso Causarum.
Pro

Pro captu tyronum heic advertendum eum, duplicem esse. Nimirum *vel in Operatione, vel in Imputatione.* In operatione, quando uterque quidem agentium in agendo concurrat, sed tamen uni tantum actio imputatur, quia moralis aut principalis physica causa extitit, quum alter nonnisi ipsius nomine, ac si loqui ita fas sit, passivè ac instrumentaliter egerit. Qualis est actio Legati suo ritè fungentis officio, quique alieno prorsus nomine agit. In imputatione verò triplex est, I. ut alter principalis causa actionis, patrator minus principalis habeatur: II. ut uterque pari velut passu ambulet: III. ut alter minus principalis, patrator principalis causa sit. Exempla trium classium auctor curatè suppeditavit ultimo capituli primi paragrapho.

quod duplex
con cursus
in opera-
tione?

quod duplex
in imputa-
tione?

* *add. Pufendorf, de Militibus, infra II, 16, 13. ibi: alterum uti milites. item de carnifice, qui supplicium exequitur, non suo sed Principis nomine.*

L.

Redigamus vel tandem in Compendium, quæcunque Aliena, de alienorum, seu eorum, quæ extra agentem sunt, imputatione, certis veluti Classibus Auctor complexus est. *Primus* ordo actionum est ab aliis perpetratarum, quæ eatenus imputari possunt non agenti, quatenus consensu *vel expresso, vel tacito, vel presumpso* obligationem quandam circa eas in se derivavit. *Secunda* Classis est animalium, quorum damna Dominis vel custodibus imputantur. *Tertia* est operationum rerum naturalium inanimatarum, ubi distinctius cogitandum monet nuperus Commentator (a) de Operationibus rerum, quarum causa est Magia explicita; (b) vel implicita seu superstitiosa: (c) item quarum causa est potentia DEI tam extraordinaria, quam ordinaria, & per consequens hominibus imputari nequeunt, nisi quatenus

quomodo
imputen-
tur?

P

vel

An obligatio ex iis, quæ in somno contingere, exsurgat?

vel probitas vel improbitas illorum eas sollicitavit (d) Pertinet huc quoque de *Obligatione ex Somno & Somniis* tractatio; (e) ac Legum de Mundationibus ob ea, quæ in somno contingere, in Mosaica Lege præceptis, ea etiam ratio esse potest, quod immundities ista vix sine delectatione, sæpe etiam ex diurnæ conversationis cogitationumque phantasia soleat obrepere. (f).

- a) Dn. Weber. *Specim. Annot. ad S. 18. p. 30.*
- b) ubi licet plurimum sit Diaboli Indibrium, recte tamen illorum effectus Diaboli organis, magis videlicet & lamis, propter pejusimum quem habeant, in iis adplicandis conatum imputantur.
- c) ut in ordalio seu proba per ignem & aquam: item in manifestationibus furti per cribrum, clavem hereditariam similibusque multis speciebus, quarum effectus tertiis illis, adversus quas adhibite, ne quidem ad faciendum indicium imputantur.
- d) ut, ex falsa licet persuasione, Domitianus Textulliano teste, si Tiberis ascendit, si cælum stetit, si terra mota est, si fames, si lues, statim: **CHRISTIANOS AD LEONES:** clamavit. Confer tamen de *Miraculis Act. V, 15. & XIX, 12.*
- e) prostat de *Jure circa somnum & somnia* Christiani Thomasi dissertatio, ubi de *Contractibus, Juramentis, & delictis dormientium pariter & somniantium nec non noctambulorum* agitur.
- f) *Lev. XV, 16. & Pufendorf. de O. H. & C. I, 1, 26.*

COL-

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO III.

BREVIARIUM.

* *

- I. Quodnam principium humanarum Actionum Normativum? Legis necessitas. Ea etiam juris nomine venire consuevit. Quotuplici sensu Juris vox capiatur? Sumitur *primò* pro Attributo Actionis, sive Iusto. Quod *æquatorium* vel *rectorium*. *Secundò* pro Attributo Personæ; quo modo est vel perfectum vel imperfectum. Facultas vel aptitudo. Justitia expletrix & attributrix. Jus internum & externum, & quantum id personæ competat? *Tertiò* pro Lege capitur. Ubi sciagraphia quoque totius capituli proponitur. II. Quid Lex? III. Lex ut differat à consilio & pacto? IV. Partes Legis perfectæ sunt duæ. Quidque obligatio? & Quotuplex? Ratione originis: Subjecti: efficaciz: durationis: respectivitatiz. V. Quodnam fundamentum obligationis? Insignia Bona & ultroneus Consensus, sive quod eodem recidit, dependentia & subjectio. VI. Utius hujus doctrinæ in Politicis, Theologia, & Christianismo universo. Quod postremum ex *Arndio* ostendatur. VII. DEO etiam in Atheos Jus competit. VIII. Essentiale Legis Requisitum est promulgatio. Ea quid sit? IX. Quid Dispensatio? X. Quid æquitas? Illius exempla. XI. Quid sine qualitates Morales? De *Permissone*, an & quomodo sit actus Legis? Ut differant: cooperari ad permissionem mali, & cooperari ad malum ipsum? Bonitas ut differat à Justitia? Quid honestas. XII. Notabilis distinctio inter prohibere & irritum reddere. Inter illicitum & invalidum. Cujus neglectus magnas sæpe tricas difficultatesque peperit. XIII. Diversa Justitiæ universalis acceptio. XIV. Paradoxon Aristotelis: Fieri posse, ut injuste quis agat: non tamen injustus sit. XV. Justitia vel est universalis, vel particularis. Hæc vel commutativa, vel distributiva. XVI. Quid injuria? Ab ea recte distinguit Aristoteles infortunium, docuitque dari aliquid ex utroque velut CONFLATUM. XVII. Genuina Legum Divinarum Divisio. XVIII. An deur peculiare Jus Gentium? XIX. An sit Lex positiva universalis? & quid sit? XX. Proponitur sententia nostra super exceptionibus nuperis Viri Celebris; ac sæciatim de Lege circa arborem vetitam ex instituto disquiritur. XXI. Exceptiones de Legibus matrimonialibus examinantur; ac ludicra comparatio incestus in linea recta cum matrimonio senis & juvenulæ diluitur. XXII. Leges forenses Christianorum obligent. XXIII. Earum Utius. XXIV. De Legibus humanis, remittive. XXV. Quæ Leges subditos obligent? XXVI. De *Collisione Legum*, breviter.

Ad Lib. I.
Cap. II.

§. I.

Quod prin-
cipium A-
ctiōis Nor-
mativum?

unde Legis
necessitas?

Cur etiam
Jus adpella-
tur?

Quid Jus?
I. quid
sumtum
pro attri-
buto actio-
nis?

II. quid pro
attributo
persona?

quid per-
fectum, si-
ve strictū?
quid im-
perfectum?

quid Jus
externum?

Dictum haecenus de *Constitutivo seu formali*, ut & *effe-
ctivo* humanæ actionis principio fuit; pergendum
nunc ad tertium est, quod *Regulativum* liceat ad-
pellare. Auctor id *Legem* (a) vocat; cujus necessitatem de-
monstrat Necessitas ordinis in humano genere, sine quo il-
lud in tanta voluntatum diversitate perituum erat: quod
quidem à fine Conditoris prorsus abhorret, * alii Juris voca-
bulo uti malunt, quoniam Id non rarò pro Lege accipitur.
(b) Quod quidem commodè heic monetur, ut primo quæ
de varia *Juris* acceptione in hac Philosophia occurrunt, re-
ctius percipiantur; deinceps, ut summam secundi, in quo
occupamur, Capituli, pro Homonymiæ istius ratione, distin-
ctius explicemus. Notat autem Jus PRIMÒ *attributum actio-
nis*, & idem quod justum significat, quo de videndus Au-
ctor, præsentis capite §. 13. & à Tyronibus *Jacobus Thomas*, Tab.
XXVI. SECUNDÒ *Attributum Persona*, dicitque qualitatem a-
ctivam Moralem, competentem personæ, ad aliquid ab al-
tero, quicum in Societate vivit, justè habendum vel agen-
dum. Quod quidem Jus vel *perfectum* dicitur, vel *imperfe-
ctum*. Prius Grotio facultas, Jus item *strictum*: posterius apti-
tudo audit; (c) Istud, ut infra sæpius monebitur, est, cujus
vi alterum, qui obligationi suæ non vult satisfacere, cogere
possum ad implendum debitum. Hoc verò ita se habet, ut
ejus impletio pudori saltim & conscientiæ Debitis relin-
quatur. Facultatem Grotio respicit *expletrix*: aptitudinem
verò *attributrix* justitiæ; comes earum virtutum, quæ aliis
hominibus utilitatem adferunt, misericordiæ, liberalitatis,
& aliarum. (d) Sed & Jus ad personas relatum dividitur in
internum & externum. Hoc dicitur, quod agendi impunita-
tate, & Judiciorum tutela constat. (e) Ubi multa Jure fieri
& licere dicuntur, quia non omnia ad vivum possunt rese-
cari.

cari. Illud impunitatem latitiamq; infert in Foro Conscien-
 tia. (f) TERTIO deniq; notat Legem, ut h. l. & Grot. I, 1, 9.
 cujus Auctor I. Objectum cum personale §. 4. tum reale:
 II. *Actiones* item ut possibiles. §. 8. earumque qualitates §. 13.
 III. Formam, quæ non est obligatio, sed vis illa dirigendi
 sub ratione Regulæ, ut infra monebimus: IV. Efficientem
 §. 5. V. Requiritum essenziale, quod est promulgatio §. 6.
 VI. Partes §. 7. VII. Contraria, mutationem, dispensa-
 tionem & injuriam §. 9, 10, & 15. (quorsum, tamen minus
 propriè, refertur æquitas, aliis Epiikia dicta, quæ tamen
 tantum abest, ut legi sit contraria, ut sub ea potius compre-
 hendatur.) VIII. Effectum formalem ac primarium, qui est
 obligatio §. 3, 5. & quidem ad justum, §. 12, 13. (g) VIII. de-
 rique Divisionem hoc capite eximiè delineavit.

quid inter-
 num?
 III. quid
 pro Leges.

Analysis Ca-
piti.
 II.

a) dictam Ciceroni ab eligendo, quod est optimum, quæ derivatio etiam probatur Scheurl o Polit. Dissert. VI. p. 291. Confer Manutium de Legibus, laudatum Grotio ad J. B. § P. III, 19, 8.

* Putend. Offic. I, 2, 1.

b) Ante omnes verò Hugo Grotius, J. B. § P. I, 1, 3. qui Jus etiam distinguit in Rectoriam & Aequatorium. Hoc eorum est, qui ex æquo inter se vivunt. Illud inter eos, qui regunt, ac reguntur. Aequatorium societatem dirigit sine inæqualitate coalitam, ut est Fratrum, Civium, Amicorum. Rectorium verò inæqualem, ut dicitur ἐπιικία Aristoteli, ut inter Patrem & liberos, Dominum & servum, Regem & subditos, imò & Deum ac homines. Quiaquid adversus posterius hoc exemplum obvertat Zieglerus, cui societas, patrum, scilicet Deum inter & homines intercedens toties opponunt litteræ etiam sanctiores.

quid Jus
 æquatori-
 um?
 quid Re-
 ctorium?

c) Grot. de J. B. § P. I, 1. 4. Christian. Thomaf. Jurispr. Div. I, 1, 83.

d) quo stylo ac phrasi Grotiana Noster quoque utitur, II, 14, 12.

e) Quamquam si Aristoteleo modo Justitiam in commutativam & distributivam distinguamus, alius longè, ac, ut arbitramur, commodior sensus evalescat. Conf. Dissert. nostram VI. de Jure Penarum, per tot.

f) Grot. III, 7. 7. & III, 13, 1. ut & III, 9, 2. Lactantius: Cum de officiis ad rem militarem pertinentibus disputant, neque ad Justitiam, ne-

Uſus doctrinae de Jure interno & externo.

que ad veram virtutem accommodatur illa omnis oratio, sed ad HANC VITAM, moremque civilem. Uſus & hujus doctrine in materia civili omni, precipue de bello. Sic in quaestione: An obſides interfici poſſint, etiamſi non deliquerint? Jcti equidem nonnulli conventiones tales valere ajunt, ſi moribus firmentur; quod tamen accipi non poſſe obſervant alii, niſi Jns ſumatur pro ſola Impunitate, ut ſepe ſumitur: ſin vero pro Jure interno, atque ut à peccato immuner ſint, qui ex conventionem ſola vitam adimunt alicui, vereor ne fallantur ipſi, & periculosa auctoritate alios fallant Grot. III. XI, 28.

Quotplex Jus ſumtum pro facultate?

g) Quin & altero hoc ſenſu ſumtum Jus, quatenus facultatem notat; (qua quis juſte aliqui d poſſidet, habet aut agit, vel ſaltem ПРАТЕНДИТ) apud Scriptores velut genus ſub ſe comprehendere cenſetur (1) Jus in Res, quod eſt dominium. (2) In perſonas, ſive Imperium (3) In actiones, id eſt, Libertas. Et quoniam non ſemper actum poſſidemus, quod noſtrum eſt, vel ob injuriam aliorum, noſtra poſſidentium, vel ob infirmitatem etatis, quam demum egreſſi ad ipſam rei poſſeſſionem idonei evadimus; ideo Jus hoc vel eſt ad Rem, vel in Re. Illud eſt juſta, ut vocant, pretenſio in aliquam rem, licet illam actum nondum poſſideamus, ſed uſus juris nobis vel plane non concedatur, vel ſuspendatur ad tempus. Jus in re eſt ipſa actualis, ſed & juſta rei occupatio & poſſeſſio.

I I.

Quid Lex?

Si quid in Doctorem, circa formam definitionemque Legis occurrentium, divortiis, pronuntiandum nobis ſit, eam commodiſſimè deſcribi exiſtimamus, quod Lex, largiſſimè ſumpta, ſit Regula (a) actuum Moralium, (b) obligans ad id, quod rectum (c) eſt.

quod ejus genus?

- a) Decretum alii adpellant, ut Auctor b. l. & in O. M. I, 6, 4. p. 90. qui tamen ipſe in capitulis hujus inſcriptione vocat Normam, quemadmodum & l. 1, 21. Leges deſcribit, quod ſint Regule OFFICII. Pulcre quidem, ac, ut ſolet nervoſè, ſed ſermo nobis eſt de Lege in univerſum, cui magis adequatum Regule nomen eſt.
- b) ſcilicet Moralitate formaliter ſpecificata, cujus naturam proximè exprimit reſpectus ad Legem.
- c) quibus verbis ſupponit Grotius, dari aliquod juſtum & rectum ante

MOR-

normam; adeoque Legem naturæ rectam non facere, sed jam antea existens dætaxat significare. Quod nos de Objectis PER SE Moralibus non possumus non admittere, & ex ipsa Regula naturæ ac officio manifestum esse existimamus. Ut non sit, cur ab hac via recedamus, aut reprehensionem eapropter meruerit Grotius, uti quidem visum Nostro de J. N. § G. I, 6. 4.

III.

Differt Lex cum à consilio, quo argumentis ex re ipsa petitis ad suscipiendum omittendumque aliquid adducere quis conatur illum, in quem, saltem quantum ad præsens negotium, potestatem non habet, non allata ipsi obligatione: tum à pacto, quia hoc inter æquales inicitur, lex verò à superiori præscribitur inferiori. (a) Quanquam è nuperis vir doctus planè aliter; Minus recte, ait, vulgo dici, consilium non habere vim obligandi; cum obligatio nihil aliud sit, quam inclinatio voluntatis, per metum injectum & suscitatum spem. [b]

Quomodo Lex differat à Consilio?

ut à pacto?

a) Pufend. Element. Jurisprud. Univers. L. 1. Definit. XII, §. 1, 2. p. 249, 250. seq. Obj. At Leges civiles oriuntur ex pacto. Resp. sed non sunt pactum. In pacto prius determinatur, quid faciendum sit, quam ad faciendum obligemur.

b) Chr. Thomaeus, in Fundamentis. Sed facilis erit expedita res, si, quid obligatio hætenus dicta fuerit, expendatur.

IV.

Quemadmodum perfectæ Legis duæ sunt Partes: [a] Edictum scilicet, & sanctio: sic eadem, quod à Superiore lata est, humanæ voluntati frænum injicit, non absolutè quidem coactivum aut destructivum Libertatis, attamen directivum, & humani animi, de pœnæ merito culpæque imputatione convulsivum. Dicitur id obligatio, quam effectum Legis formalem supra diximus, alii correlatum (b) Juris adpellant; estque

quot partes Legis?

quid obligatio?

estque Moralís *quadam qualitas* passiva, restrictoria Libertatis, ad dandum aliquid vel faciendum ei, cum quo quis in societate vivit. Quod ipsum cum necessitate, qua adstringimur alicujus rei præstandæ coincidit; ut nempe quis omnino parendum sibi esse, interiore conscientia sensu convinçatur. (c)

a) §. 7. c. II. De Lege Naturali, ejusque Sanctione Pœnali confer Auctorem infra II, 12, 4.

b) C. Thomas. Jurisprud. Divin. I, 1, 134, p. 39. Aliis vocatur qualitas Moralís operativa, qua quis præstare aut admittere, vel pati tenetur aliquid. Quod tertium, pati, recte ad hæc Noster in Elementis, I, 12.

c) Est autem varia ratione originis, Subjecti, Efficacia, Durationis, Respectivitatís. I. Ratione originis est vel connata, quæ cum-
 Etis hominibus, eo ipso quod tales sunt, cum ipsa statim natiuitate adest, & plene sese exerit, quamprimum per etatis usum eam intelligere, actionesque suas ad eam temperare possunt. Qualis omnium hominum obligatio est adversus Deum, tanquam supremum hujus universi Dominum: ut & omnium adversus quoslibet homines quæ tales, per quam invicem Jus Naturæ usurpare socialemque vitam agere debent. Vel Adventitia, quæ sunt, quæ jam natis spontè accersuntur, vel imperio superioris aut Lege injunguntur. II. Obligatio ratione Subjecti est vel æqualitatis vel inæqualitatis. Hæc est, quæ illum, cui ex ista aliquid à nobis debetur, superiorem nobis constituit, ac potestatem seu imperium aliquod in nos infert. Ut est subjectio, eaque vel universalis, quæ quilibet homo DEO obsequia præstare tenetur: vel particularis, quæ certi homines certis hominibus sunt obnoxii, hæcque vel publica vel privata. Utraque vel limitata vel illimitata. III. Ratione efficacia in perfectam & imperfectam dividitur. Illa est, cui in altero, ad quem ea spectat, respondet Jus perfectum, unde illi actio adversus nos in foro datur: hæc est, cui in altero, ad quem ea spectat, Jus duntaxat imperfectum respondet, unde illi adversum nos actio in foro humano non datur. conf. Ant. de O. H. & C. L. I. c. IX. 4. add. II, 14. 14. Tale utriusque exemplum auctor esse ait in Principe & subditis. IV. Ratione durationis, est vel perpetua vel temporanea. Perpetua est, quæ non potest tolli, quamdiu persona, cui in hæret, existit. e. g. obligatio nostra erga Deum. conf. Auct

tor

Quotuplex obligatio?
 I. Ratione originis, quid connata?

quid adventitia?
 II. Ratione subjecti, quid obligatio inæqualitatis?

III. Ratione efficacia, quid perfecta?
 quid imperfecta?

IV. Ratione durationis, quid perpetua?

tor II, 18, 15. *Obligatio erga Parentes, que tamen cessare videtur, si Parentes prolem abiciant. Temporanea est, que tolli potest, vivit adhuc personis quibus inhaeret. V. Ratione resp. et vitatis vel est mutua vel non mutua. conf. omnino Pufend. Elem. Def. XII. p. 116. sq. Non mutua est, quando una persona quidem alteri quid prestare tenetur, ita tamen ut in altero illo, cui quid debetur, nulla insit obligatio isti respondens, et ad equipollens quid prestandum adstringens. Talis est obligatio benivolum erga DEUM. Nulla autem talis datur inter homines, quia naturali inter se equalitati repugnat, unum obligari alteri, ut hic isti nulla prorsus ratione iterum obligetur. Mutua est, cui alia respondet obligatio in illa persona, cui quid ex ista debetur. Estque vel imperfecte mutua vel perfecte mutua. adde denno Pufend. Def. XII. §. 6: p. m. 23. sq.*

V.

Undenam verò derivari propriè Jus illud, sive potestas obligationem alteri injungendi, debeat, variè disquiritur. Aliis pro sola (a) potentia & viribus cogendi: aliis (b) pro Naturæ præstantia, aliis pro utroque, ac justis (c) quas vocant causis, pugnantis.

Quodnam
fundamen-
tum obli-
gationis?

a) *Habet hæc in terminis Thomas Hobbesius, de Cive XV, §. 6. Itaque, inquiens, quorum potentia resisti non potest, Jus dominandi ab ipsa potentia derivatur. Et paulò superius: Quod si quis, ait, ceteros potentia in tantum antecisset, ut resistere ei ne omnes quidem conjunctis viribus potuissent, ratio, quare de Jure sibi à Natura concessio decederet, nulla omnino fuisset. Adde Leviath. XXXI. p. 167. Scilicet ut Varro:*

Qui potis plus, usget pisces ut sæpe minutos
Magnus comest.

Sed recte illi responsum à Nostro est; Diversus esse, quem cogere, et obligare. Illud solis viribus naturalibus posse effici; hoc nequaquam. Nimirum Hobbesio vix literarum transpositione differunt JUS et VIS. Puf. J. N. et G. I, 6, 10, p. 98. Interim OBLIGATIO de Jure talis presupponit causas, que intrinsecè Conscientiam hominis ita afficiant, ut ex propriæ rationis dictamine judicet, non rectè adeoque Non Jure se resistere.

Q

b) Pro

- b) Pro ista Sententia, post Aristotellicos pugnatum in Belgio fuit, primis fere elapsi Seculi annis, Reformatis contra Remonstrantes. Conf. Osiand. Anti-Turret. I, 156, 157. Inprimis in Gallia Moses Amycaudus fundamentum in eminentia Naturæ quæsiuit. Sed pleraque argumenta sufficienter solvat Pufendorf. de J. N. § G. I, 4, 21. Et notandum inprimis est, nihil aliud è Naturæ præstantia colligi immediate, quam æquæ, qua quis ob eam veluti qualitatem Moralem dignus habetur ad iuste aliquid habendum vel agentum. Ad hæc tamen ipso Jus & dominium exinde non evincitur. Igitur à dignitate habendi dominium ad actualem Domini Inexistentiam, N. V. C. Confer. omnino infra II, 14, 14. et it. vet. Et aliud est admiratio, è præstantis naturæ cogitatione resultans, aliud ipsa ad subjectionem obligatio. Essentia alias subditi Angelorum.
- c) Dne itaque sunt iuste causæ, duo isti fontes vel fundamenta sunt obligationis; I. Insignia nimirum Bona in alterum collata, § II. Consensus ultioneus, Bonorum nomine non simplex intelligitur beneficium, quippe quod non aliam fundat obligationem, quam que est ex capite gratitudinis, amorem venerationemque postulans: non tamen que alterum sub benefici Imperio constituat. Sed ingens, quod auctor appellat, Bonum, quod quis vel in ESSE vel in CONSERVARE ab alio accepit. Nunc prona origo Imperii Paterni è Generatione, que etiam Grotio adprobata; non ita congruè ad consensum liberorum aliis primò provocantibus, quippe qui tacitus esse non potest, ubi locus non est expresso. Adde Grot. J. B. § P. II, 5, 1. Ex consensu verò Jus in personas quod oritur, aut ex Consociatione venit, aut ex subjectione. Prioris exemplum est in Societate Nuptiali, ubi Jus in conjugem competit Marito, non ex naturali sexus præstantia, seu Stagirite visum, sed proximè ex consensu, Grot. II, 5, 8. Posterioris in Occupatione exemplum habemus, Conf. Pufendorf infra II, 10, 2. § II, 4, 1. in quam, qui belli aleam subit, jam in antecessum consensit. Ans: At sine viribus, malum aliquod contrariantibus re præsentandi, nullam fore obligationem. Igitur obligationem oriri ex viribus. Respondeo nullam consequentia vim esse. Hoc tantum sequitur, magnum obligationi non agnita aut sprete à viribus robur accedere: non autem eam è viribus oriri, quarum in altero effectus non alius est quam metus: Caterum non caret omni effectus Jus à vobis debitum. Igitur bis è fontibus rectè derivatur Imperium omne,

tam familiare, quam civile, ut imperium dividit Grotius II, 25. 1. Solent alii, verbis quidem diversis, eodem tamen sensu quod diximus, enunciare. Priorem causam esse dependentiam subiecti ab Imperante: Posteriores autem ultroqueam subjectionem. Prior imprimis dependentiam dicit in Esse. Ex consensu oriuntur obligationes omnes in pactis & contractibus. Cur enim obligor venditori? p. 725. Certe, ex consensu. Vides diffusum hujus Rei usum. Conf. infra I, 16, 4. II, 18, 15. ibi: Civis esse desinat, vel si consensu expresso aut tacto Civitatis discedant. & adde omnino si usum in Theologia desideres, B. Osiandr. Anti-Turret. I, 158.

VI.

Postremæ deductioni, à *causis videlicet justis*, cum Auctore ad stipulamur, neque nullo, ut confidimus, fructu. In Politicis quidem, ubi de Jure Principum in gentem suo imperio non subiectam disputatur; quale Hispanis in Americanos competiisse hoc argumento probare quidam conati sunt, quod illi istis prudentia ceterisque virtutibus præstantiores fuerint. Quæ collectio quam infirma sit, ex dictis manifestum est. (a) In ipso verò Jure Naturæ quàm varia expediri ex hac observatione queant, indice jam digito ostendimus. De Jure præcipuè DEI in creaturam ejusque origine cum disputatur, illud ex Creatione (b) derivandum primò esse censemus, idque cum ad (c) analogiam Juris Patrii è generatione resultantis, tum & ob ea quæ in Scripturis ex ipso Naturali lumine tradita deprehendimus.

Quis usus hujus doctrinæ de fundamentis obligationis?

a) *Solet in banc rem laudari Sebulveda Hispanus, qui contra Acostam disputat. Hoc verò argumentum si vim haberet, non Hispani tantum, sed & reliqui Europæ populi Jus habuissent invadendi Americanos, prudentia quippe & virtutibus illis superiores. Adde, quod iusto DEI judicio Reges quandoque & Principes inepti ac stupidi vitiosaque vehementer obruti sunt, quos ob naturæ aut morum vitia exan-*
horare utique non licet. Vidi, inquit, Præco sapientiæ Rex Solomon, Famulos in equis, & Principes pedites, sicut Servos, Cob. X, 7. Conf. omnino B. Osiandr. Anti-Turretin. I, 158.

Q 2

b) Crea-

b) *Creatio est primum fundamentum seu vinculum, obligans creaturam rationalem ad colendum Creatorem. Quod vinculum non solum per se equum, sed ejus quoque notitia Natura humane insita est. Rom. I, 18, 19- sqq. 32. Vidit hoc Jo. Hülsemannus Supplem. Breviarii c. III, §. 1. qui & ipso in Breviario: Dependētia, inquit, hominis à DEO, ejusque obligatio ad DEUM, primum cognoscitur & Creatione. Prima enim obligatio hominis oritur ex dependentia à DEO secundum esse, quod est primum omnium, quæ à DEO accepimus. At secundum esse homo dependet à DEO per solam creationem. Et cum Paulus Gentes vellet convincere, DEO ipsos esse obligatos, primum argumentum à Creatione petiit, Act. XVII. 24. seqq. Sed aliter visum, post Gu. Twissum Doctissimo Amyraldo, qui scripta peculiari de Jure DEI in Creaturas dissertatione ab 1707 istud derivat, quæ Deus munere atq; virtute præ hominibus eminet. Quam in sententiam præter veteres abiit à junioribus quoque Fr. Turretinus, tametsi post eminentiam virtutis beneficiorum quoque amplitudinem subternat. Contra vero huic opinioni dixit Arminius, qui primum fundamentum Juris Divini posuit Creationem: Secundum Foris inter DEUM & Creaturam: Tertium peccatum & delictum Creaturae. Eum sequutus est Stephanus Curcellæus, Scriptor, si sæta placita demas, hoc de argumento egerunt. Fuere etiam, qui dixerint, Jus DEI antecedenter se habere ad Creationis beneficium, ex quo tantum existentia Subjēcti, in quod Jus DEO competit; nec facultatem Juris in DEO esse ex productione, licet exercitium Juris illam prærequirit. Sed salva hæc res est, quia Juri obnoxium esse prærequirit esse. Caterum etsi ex Creatione hoc Jus primo derivetur, alii tamen fontes non opponuntur, sed subordinantur. Sed & hoc diligenter tenendum, id non ita absolutum illimitatumque esse, ut non temperatum sit Bonitate. Unde, quantum DEUS nobis revelavit, hunc forsitan in modum Jus DEI delineaveris: Illud esse Moralem quandam in DEO Facultatem, qua vel ex beneficio vel maleficio Creatura de illa statueret possit, quicquid bonitati, sanctitati, & Justitie in illo non repugnat. Quod notandum contra Amyraldum, Jus ita absolutum statuentem, ut DEUS Creaturam innocentem possit æternis cruciatibus addicere, nec injustum DEUM fuisse, si incontinenti, ex quo condidit Creaturam, sicut abyssus dans ventrē, in abyssum inferni detrusisset. Exeget hoc argumentum, pro*

eo, quo pollebat, acumine Jo Adamus Osiander, in *Observ. ad Tyrretinum*, P. I. p. 159, 170. *Et ad Grotium* pag. 99, 100.

c) *Præus largitur* Scriptor novitius, posterius negat, quia Pater non fit auctor filii. Verum, ut quis auctor sit rei, necesse esse ut sine alia causa producat. Sic nemo auctor nullius rei erit, quia nihil sine alia causa producitur. *Ceterum de Obligatione Homini adversus DEUM*, hoc ipso è fundamento egit, ut usum simul doctrina videamus, è πᾶν Arndius de Ver. Christianismo Lib. IV, Parte 2. c. 7 sub fin. *Et c. 8. per tot. Rursus L. IV. P. 2. c. 2. sub finem omnino c. XII. med. tit. XIV. omnino Et vom nat. irlichen Recht und Obligation, L. IV. Part. 2. c. 12. p. 917. Et p. 920. Es ist eine natürliche Verpflichtung zwischen dem Geben und Nehmen zc. ac DEO, ut observat ex capite obligationis debetur primus Amor, L. IV. P. II. c. 30.*

Adlocutio doctrinae universalis ad Christianismum.

VII.

Patet inde, Jus etiam DEO in Atheos competere; (a) qui tamen si longissimè infra Bestiarum conditionem seipso abjiciant, naturam tamen retinent humanam, cui (b) congenita adversus Conditorem obligatio est, quæque absque divino Imperio ne quidem cogitari potest. Imò, nec opus est, ut actu semper vires habeat imperans, subjectos ad obsequium cogendi; Sufficit, si *jure cas* adhibere, obsequiumque postulare possit. Quæ etiam ratio est, cur à subditis rebellibus perfidisque desertus, obsequium tamen Jure exposcat. (c)

An DEUS habeat Jus in Atheos?

a) *quod contra Hobbesium observant, qui Atheos sub Imperio DEI esse negat*, quia nec præcepta ejus agnoscant, nec minas metuant, neque eum esse credant. *Verba ejus habes* in de Cive XV. p. 257. *Sed vel de facultate loquitur, quod Athei agnoscere DEUM nequeant, vel de voluntate, quod nolint. Prius falsissimum est, Et communi hominum de DEO notitia repugnat, quem omnia moderantem Et reprobam comprehendere pene potest homo: quæ verba sunt aurea Ciceronis de Legibus L. I, p. 279. edit. Camerar. Si posterius intendit, quam inepta quæso collectio est? Athei divinum non agnoscunt imperium. E. DEO nullum in eos competit. Propterea ne imperio excidet Rex in subditos, quod rebelles sint? Minimè verò omnium. Nec sequi-*

tur: *Atheos non consentire in Imperium DEI, E. nullum DEI esse in eos imperium. Quia etiam Imperium absque expresso consensu oriri diximus, & ex patria potestate manifestum est. Quanquam & Athet præcepta divina satis agnoscere videntur, quod eorum in animis vim sentiunt, iisque aliquando obsequium præstent. Conf. Jo. G. org. Prius, vir Clariss. Dissertatione singulari de Jure DEI in Atheos Artic. IX.*

- b) *conf. Pufendorf. de J. N. & G. III, 4, 4. ubi (a) docet Atheos non propriè Hostes DEI, sed Rebelles esse. (b) Distinguit inter obligationem merè naturalem, merè civilem & mixtam.*
- c) *faciunt hæc ad limitanda verba auctoris ultima, I, 2, 5.*

VIII.

Quid promulgatio?

Essentiale quoddam Legis Requisitum est Promulgatio (a) quæ dicit intimationem voluntatis ex parte superioris factam adversus subditos; eamque vel ideo necessariam, quod Lex dicit regulam agendi, quæ ignota ei non esse debet, qui secundum eam operari jubetur. (b)

- a) *Placet imprimis Thomæ ratio: Lex, inquit, est regula quedam humanarum operationum; At regula nisi applicetur ad mensurandum, vana est & inutilis. Applicatur autem per Promulgationem. Quanquam distinguendum sit inter promulgationem & acceptationem. Illa de complemento Legis est, hæc non item.*
- b) *perinde tamen est sive scripto sive alia ratione promulgetur. Cantilenarum olim nomine venisse Leges auctor Aristoteles est; confer. Scheurl. Dissert. Polit. VI, 20. p. 294.*

IX.

Quid Dispensatio?

Dispensatio est Exemptio INFERIORIS à Lege * illiusque obligatione ad ipsum alias pertinente, salva interim in reliquis manente Legis auctoritate; facta ab eo qui Legem tulit. Exemplum (luculentum, & quod in vexata quæstione usum haud spernendum præbet,) à Polygamia PP. desumunt præstantissimi quidam Theologi, circa quam, quia Legi divinæ (non naturali, sed) Possitiva repugnarit, DEUM ajunt dispensasse. (a)

Quo

Quo pacto solvi existimant, nodum, quem Vir insignis & modestissimus dixit indissolubilem. (b)

* Sicut nimirum *L. ator* (*humanus imprimis*), circa positiva objecta totam Legem t. lere potest: ita & vinculum ejus circa personam aut factum singulare, manente de cetero Lege. Grotius rotunde de *J. B. & P.* II, 20, 24. § 27. **DISPENSARE est LEGE SOLVERE.** Alias Dispensationes audiunt vulnera Legum, & repetita Legum auctoritatem convellunt, ac invidia atque indignationi inter subiectos ansam præbent. Confer infra II, XI, 5, § 6.

a) D. Scherzetus, *Brevi. r. Hülfem. encl.* p. 1669, 1671. in *Conjugiis pariter primorum Fratrum & Sororum divinam dispensationem docet intercessisse.* Adde laudatum ab eodem B. Osandrum nostrum, ad Grotium *Oblectat.* p. 751. qui multis probat, Polygamiam non esse contra *Jus Naturæ.* Aliud; inquit, est, esse *Juris Naturæ*, aliud congruum esse illi. *Unius maris & femine conjugium non est Juris naturæ*, licet congruum illi esse dicamus, & præferendum Polygamie. Paria videas in *Typo Legis Naturæ* pag. 210. Apud Pontificios frequentissima sunt dispensationum, in matrimoniis, cibis &c. exempla quibus locupletari ajunt criminosos Clericorum.

b) Bœcler. *Commentat. ad Grot.* II, 5. p. 162. *Urgent alii Tolerantiam, & permissionem Physicam facti, non ethicam & Juris. Sed credibile non est, sanctissimos Viros in perpetuo contra Jus Naturæ peccato vixisse.*

X.

Æquum, * Græcis τὸ δίκαιον, non tam correctio est ipsius Legis, quàm *opinionis*, quæ è Lege minus dextrè intellecta offiri potuit, *emendatio*; ** cujus ratio in Restrictivæ, quam vocant, *Interpretationis Legibus* fundata, & à Nostro sufficienter explicata est (a) Alii *Juris attemperatorem* adpellant, sive eundem ex Naturali æquitate interpretationem. Oppositum ejus est τὸ ἀνεπιδοξαστον (b) & Sycophantia (c)

** Exemplum videatur *L. I. M. ccab. c. II. v. 34. sq. & v. 41. ubi agnoscant Indæ, licitum esse die Sabbathi vitam defendere. & Matth. XII. 12. & vers. 3. 4. 5. 12 Sic ex æquitate fuit, quod usura non capiende sunt à pauperibus, Puseud. infra I, 15. 11. & Esther agnos-*

* à Dispensatione omnino distinguendum; quis enim non videt aliud esse quem Lege solvere, aliud docere, casum sub Lege non comprehendit? Grot. II, 20, 27.

que

**Exempla
æquitatis**

que in summo necessitatis casu ad Regem se ingressuram contra LEGEM pollicita est. Estb. IV. 16. Sunt enim quedam tam violentæ & insensæ, ut in iis Legem servare velle, sit in Reges præcipuas peccare. L. Scipio cum ad necessarium Reipubl. usum pecuniam ex ærario promi opus esset, idque questores, quia Lex obstare videretur, aperire non auderent, privatus cl. ves. poposuit, potestasque ærario Legem utilitati cedere coegit. Val. Max. III, 7, 1. Sic & Lacedæmonios, cum ad Polum captos infamie eximerent, dixisse ait Appianus: Κοιμῶμεν δὲ νόμους τῆμερον. Ceterum apud quosdam æquitas non solum notat dextram Legum interpretationem, ut b. l. sed rigidi Juris mitigationem ex dictato virtutum humanitatis, caritatis, misericordiæ & similitum. Pufendorf de J. N. & G. V. 13, 5. Sunt etiam qui æquitatem ab Interpretatione distinguant; quia illa sit dictamen Juris naturalis, Leges positivas aut promulgatas rectè explicare præcipiens: hæc autem adus mentis, Legem ritè interpretantis & restringentis, qui æquitate dirigitur.

a) L. I. c. ult. §. 11, 12. & exempla apud eundem in Jure necessitatis prostant, de O. H. & C. L. I. §. 18, p. 79. 80. Addi potest à Tyrone Dürrius, Instit. Ethic. III. Sect. II. c. XII. §. 17. Eth. Paradigm. p. 444, 445. sq.

b) Thomaf. Tab. XXV. sub fin. exemplum de Manlio Torquato notum est.

c) Triste ejus exemplum de Patria sua, Silesia, allegasse memini Valentinum Alberti, Theologum & Philosophum Lipsiensem. Pollicitus erat Imperator in Instrumento Pacis Cesareo-Suecica, Art. V. §. 13. Se illis qui in Silesia ad Cameram Regiam inmediate spectant, & Aug. Conf. additi sunt, Ecclesias post confectam pacem quamprimum id postulaverint concessurum. Quia verò nulla in Instrumento Scholarum, turrim, campanarum & similitum ad publicum cultum necessariarum rerum mentio facta expressè fuerant, ideo non hoc modo, & istos, sed & illas prohiberi. Quasi scilicet ad religionis exercitium non pertineant Scholæ, quæ sunt Ecclesiæ Seminaria; & pro tenellis præcipue, magnam Ecclesiæ partem constituentibus, adornandæ. Sed debet ista Interpretatio non Summæ Potestati, verum Clero inprimis Papali ortum suum, artibus hisce, ut agrè Veritatis faciat, adfucto.

XI.

Ut *Entia Moralia* concipiuntur per *modum Substantiarum Analogice salium*; (a) ita de Actionibus humanis non certæ modo *quantitates*, (b) sed & *qualitates* (c) prædicantur; uti sunt: *necessitas*: (d) *Licentia*: (e) *Permissio*: (f) *Bonitas* (g) & *pravitas*: *honestas* (h) & *surpituudo*: *justitia* & *injustitia*. Meritum item: quod est *qualitas moralis æstimativa* in hominem ex actione indebita resultans, secundum quam illi debetur bonum æquipollens ab eo, in cujus gratiam actio fuit suscepta. Ac denique Demeritum, quod est *qualitas moralis æstimativa*, ex actione mala in hominem resultans, qua tenetur pensare damnum alteri ista datum. (i) Cæterum posset actio ab objectis, à personis, à munere, imo infinities distingui. Ut, actio publica, privata (k). Illa quæ velut ex officio; hæc quæ ab homine ut privato suscipitur.

Quid qualitates Morales?

Speciatim, quid meritum?

quid demeritum?

a) *conf. Exercit. II. §. 6. & eo adnotata.*

b) *quæ nomine carent; Cæterum sunt quantitates Morales & in rebus, adpellata pretium. infra L. I, c. XIV. & in personis b. e. existimatio, L. II, c. XIV. per tot.*

quæ quantitates Morales?

c) *de quibus videndum ex professo Noster, de J. N. & G. L. I, cap. VII. §. 1. sqq. Qualitates, inquit Cicero, acad. quæst. L. I. c. 7. adpellavi: quas mioritas Græci vocant: quod ipsum apud Græcos, non est vulgi verbum, sed Philosophorum, atque id in multis. Alias hæc qualitates dicuntur modi denominativi: item competentiz, quæ spectantur vel ratione subjeti, à quo actio procedit, unde eadem necessaria licita, bona: vel ratione objecti, in quo terminatur, unde justa. Quantitates autem dicuntur affectiones æstimativæ sive determinativæ. add. Pufend. Elem. L. I. desin XV. p. 292 seq.*

d) *Necessaria actio dicitur, quam ex Lege Superioris facere teneor: verbo; quæ ex vinculo obligationis necessitante suscipienda est. conf. supra § 3. cui non vetita solum opponitur, sed etiam licita, quam vel suscipere vel omittere arbitrio meo est relictum.*

quid actio necessaria?

e) *distingueret Author §. 11. jubet inter licita perfectè sive plenè & imperfectè sive minus plenè. Illa dicuntur, quæ usque divina, nec humana*

quid licitæ & quoruplex?

R

mana lege vetita sunt; hæc verò in quæ quæ, imprimis in vita civili omnia ad vivum rescicere non li. et. conf. infra l. 5, § 1. l. 15, 4, ff. 7, 2 § 11, 13 11. pœna quidem fori humani non est constituta, et per se honestati repugnant; suo interim cuiusque pudori commissa. Ut apud populos quosd. m. scortari licet. Quæ acceptio vocis licere est minus propria, ut Cicero notat Tusculanarum quinta: et iniquiens, peccare nemini licet: sed sermonis errore labimur. Ita Regibus dicuntur OMNIA LICERE, quia sunt ἀνομιθωσι, exempti à pœnis humanis. add. omnino Grot. J. B. § P. III, 10, 1. Nonnunquam licere aliquid dicitur, quod rectum ex omni parte primum est, etiam si forte aliquid fieri possit laudabiliter. Quale est illud Pauli: Πάντα μοι ἔξεσιν, εἰδὲ δὲ πάντα συμπέφοι, 1. Cor. VI, 17. Sic licet matrimonium contrahere (omnimoda licentiâ) laudabilior tamen eidem Apostolo est cœlebs cum pio, divinitusque dato proposito castitas. Usus hæc etiam habent in vetusto illo: Adversus Hostem omnia licent; non quod Licentia actum ab omni culpa liberet: sed quod importet impunitatem. Xitus Judæorum pueros & feminas in spectaculo feris laniandas proposuit; qui tamen ingenio minime sevo fuisse creditur: adeo viminiam sevitia in morem verterat. Grot. III, 4, 9, § 19 qui locus Commentarii vicem hæc sustinebit.

f) de hac extat Regula insertus L. I. c. XVII. §. 13, n. 1. & considerari vult Cicero 2. de Invent. utra Lex iubeat aliquid, utra permittat? Nam id quod imperatur, necessarium: illud quod permittitur, voluntarium est. An Lex permittendo agat? Numque adeo Permissio sit effectus Legis disputari video. Questio non est de Libertate, quam permissioem aliquando vocant, ubi nihil à quoquam alteri pre ipitur aut vetatur: quo sensu multa à summis potestatibus pace belloque fieri dicuntur: nec de permissione negativ., aut nudifacili, quorsum proditiones, inter Gentes belli tempore exerceri solite referuntur: sed de tali permissione, quæ à Legæ exprimente vigorem virtuti quendam nancisci videtur. Hanc non pro omnimoda adiunni, ex parte Legis, negatione habendam autumat D. Zentgevius; quod I. ea ipsa Permissioe, ut Potestatis sibi competentis, possit v. declare: Summa Imperans, quantum in subditi arbitrio velit relinquere, ita quidem ut à nemine cogi possit ad id vel suscipiendum vel omittendum. Summa Juris Divini §. p. 260. Quo utique sensu Lex agat tribuendo Facultatem agendi, U. etiam Morale impedimentum removendo. Imo, in

Quid Lex
permit-
tens?

&

An agat?

plena, quam vocant, *permiffione*. III. Jus dando omnino licite operandi: in minus plena vero, immunitatem à pœna & quavis agendi remota concedendo. Ad quam posteriorem *permiffionis speciem* pertinet *permiffio eorum, quæ invaluere, & veniunt ulcera tangi non possunt malorum*. Addunt alii IV. agere etià in obligando, non enim quidem cui permittit, sed TERTIUM ne impediatur. Confer tamen Pufend. de J. N. § G. l. 6, 15. § III, 3. 13. ac Gulielm. Grotius Enchirid. de Principiis Juris Naturæ c. 17 §. X. Quo. antiquè agere est. Quidquid tamen hujus sit, manet *Permissio Actus, si non Legis formalis, attamen Legislatori proprius, & si plena sit, securum præstat in Conscientiâ; minus plena vero non significat, FACERE MALUM, ut EVENIAT BONUM*. Aliud etià est cooperari ad *permiffionem mali, aliud cooperari ad malum ipsum*. Certè impedire majus malum præstat. & minus permittere, quando utrumque impediri nequit. Ut si quispiam Saturno filium aut bovem immolare velit, non suadebo quidem, ut bove litet, filium tamen abscondam, ut pendis potius, quam humanus sanguis demoni fundatur. Adde D. Scherzer. System. Loc. XXVI. §. 13. Singlularis fuit apud Ægyptios Lex, è saracigenis ingenti, quale est hodiernorum Arabum, nata: quod cum coerceri non posset, ne nimis noxiam foret societati, tantum Lege est. Inste, nimirum Lex referente libro I Diodoro, eos, qui voluit hanc artem habere, nomen profiteri apud Præfectum Turrim, & è vestigio factum ad eum referre. Eos vero, qui amiserunt, similiter scribere, quæcumque amissa fuerunt, additis loco, die & hora, qua perierunt. Hoc modo cunctis facile repertis, necesse erat enim qui amiserat, soluta quarta parte pretii sua sola habere.

De electione vel permiffione mali minoris,

g) *bonitas, considerata formaliter*. Ceterum actio materialiter bona, ob intentionem malam fit mala; aut si alia è circumstantiis à Lege discrepet. Unde ut bona sit, necessum est, ut ex omni parte cum Lege congruat. Pufend. de J. N. § G. l. 7, 4, p. 117. Et graviter monuit Jacobus Thomæus, Tab. III, lin. 36. Bonum Morale, inquit, bonitatem habet in voluntate operantis. Conf. supra Exerc. II, §. 25. & practicam à monitionem Auctoris, l. 8, 2, 135. Ipsa verò bonitatis à justitia differentia in eo consistit, quod sit respectum ad Objectum vel Legem, tanquam Normam, hæc simul ad personam involvit, Auct. h. l. §. 13. Ceterum gradus admittit bonitas. Datur e. g. actio bona, si in Domino fiat, & cum ejus timore, ut: secundas contrahere

quid bonitas?

De ea Regula.

ut differat à Justitia?

ptias, 1. Cor. VII, 39. Melior tamen esse potest, si omittantur. Bestiorem dicit viduam Apostolus, quia DEO liberius expeditiusque seruiat, Conf. 1. Cor. VII. 40. ubi addit per Melior: Puto quod & ego habeam Spiritum DEI. Minus dicent, plus tamen volens intelligi.

quid honestas?

b) honestas), Eam decorum, generalius accepta voce, adpellant Stoici. Sic ex eorum mente Cicero Officiorum primus; Quod decet, inquit, honestum est, & quod honestum est decet. Scie. a bonitatem in animo & actionibus inde procedentibus PILCHRITUDINE M dixit. Hæc verò in partium corporis eleganti ordine, harmonia consensuque cernitur. Unde quos alii de Officiis libros inscripserunt, Nicolaus Damascenus, eodem de argumento conditos De interiori pulchritudine insigniuit. Simplicius ad Epictet. XX XVII. p. m. 130. edit. Wolph. & Rachel. Proleg. ad Cicer. de Off. §. 46. sqq. Normam honesti Cicero constituit Excellentiam & dignitatem Naturæ humanæ, & suam illum nobilissimum, propter quem videmur à DEO in hujus Universi possessionem immitti; sic ut quidquid cum illa Excellentia & suis Nobilitate, in actionibus, affectibus & consiliis nostris consentiat, illud omne honestum; quidquid ab eis dissentiat, Turpe sit habendum.

Norma
honesti
ex
disciplina
Ciceronis,

i) Pufend. Elem. Jurisprud. Univ. defin. XXI. p. 335. & 338.
k) Vide saltem, & applica Libri II. c. XVIII. in Auctore.

XII.

An omne
illicitum sit
invalidum?

Tandem in genere ad doctrinam de Lege observandum est: diversa esse. Prohibere & irritum quid facere. (a) Nam prohibitio vim suam exserere potest per pœnam vel expressam vel arbitrariam; quod genus Leges imperfectas vocat Ulpianus, quæ fieri quid vetant, sed factum non rescindunt. Inde nata distinctio, non omne illicitum esse etiam irritum aut invalidum. Nec omnia quæ Juri naturæ repugnant, irrita fiunt jure naturæ, quod exemplo prodigæ donationis Grotius probat. (b) Et sæpe incommoda, quæ rescissionem sequuntur majora sunt, quam ipsa indecentia aut incommodum actus ipsius. Sic in Concilio Aurelianensi III. sub Childeberto Rege (c) Canone X. statutum: De incertis conjunctionibus ita quæ sunt sunt

sunt statuta ferventur, ut his, qui aut modo ad Baptismum veniunt, aut quibus Patrum statuta sacerdotali prædicatione, in notitiam antea non venerunt, ita pro novitate conversionis ac fidei suæ credidimus consulendum, ut *contracta* hucusque hujusmodi conjugia non solvantur. Ob Polygamiam equidem luculenta est constitutio Innocentii Pontif. c. 8. de divort. Interim nonnulli malunt Mahumedanis aut Paganis ad christiana sacra conversis matrimonium cum pluribus Uxoribus *SUSTINERI*: *partim*, quia uxor tutela mariti, ad quam supplex confugerat, destituta, & forte non invento alio Marito à spe nuptiarum dejecta ad vagos concubitus facile delabi possit: *partim* respectu communium liberorum, qui per hoc injuriam afficiantur: *partim* denique quod ita multi à professione christianæ Religionis absterreantur. Quæ tamen rationes nobis non faciunt satis. Obstat Regula: Mala non esse facienda, ut eveniant Bona. Ac maluerunt Christiani veteres Infideliû ad Ecclesiam accessum declinare, quam Polygamiam indulgere. Etsi in genere non negemus tolerari quædam posse, quæ ab initio non permitterentur. Legi meretur *Dante* c. XIX. *Caf. Consc. Sect. I. quæst. 41. Brochmand. Loc. Theol. cap. IV. qu. 6. & à novo Gerhardus de Conf. §. 226. (f)* utramque in partem, pluribus tamen pro *ajense* rationibus disputans. E nuperis *Celeberrimus Hertius* de Matrimonio Putativo, §. 46. p. 405. sq. Tomo I. Opusculorum,

- a) Adeoque differunt Rectum & Ratum. Nec omne illicitum est invalidum. Sic Lex humana prohibere potest quosdam matrimonii modos inter certas personas; Si tamen reipsa matrimonium sit contractum, non r. f. inditur. *Grot. II, 5, 10. & in annotatis ad §. 15. Tertullianus de Conjugio cum infidelè agens, ait Dominum magis ratum habere matrimonium non contracti, quam omnino disjungi.*
- b) *II, 5, 12. inf. & in annotatis ad §. XVI. omnino.*
- c) *A. 538. Tom. I. Concil. Gall. Sirmondi p. 251.*

XIII.

Quid iustitia universalis?

& quorupluciter capiatur?

Præclara jam olim fuit, utilisque omnino censei debet de *iustitia Universalis* disquisitionis; * quam qui rectè imbibit, eximiam de *Connexione Virtutum* doctrinam ignorare non potest. Quo sensu Cicero inter omnes Philosophos constare, à seque ipso sæpe disputatum esse dixit, qui unam habet, omnes habere virtutes. (a) Cæterum repetendum heic est, Iustitiã duplicimodo considerari: vel ut denominat personam, vel ut actionem. Ab illa non meretur titulum iusti, nisi qui constantem habuerit voluntatem cuique tribuendi, quod ipsi debetur: ab hac etiam unica & solitaria actio, rectè ad objectum applicata iusta vocatur. (b)

Ea varietate definitur. Nuper cum Auctore descripsit Cl. O. neil §. XIV. quod sit exercitium cuiuscunque officii erga alios, tum ejus, quod Jure imperfecto, tum illius quod Jure perfecto alteri debetur. Epitome Jurisprud. Univ. c. V. §. 5. p. 280. Sic Jac. Thom. sius. D. Rechenbergius aliter: Iustitia, inquit, Universalis dicitur, quando officium alteri exhibetur quod Jure perfecto, ac intentata in foro actione exigere non poterat; ut si quis consilio, re, opera egenti subvenit. Lin. Phil. Civ. §. 1. c. X. §. 7. p. 74. Quo cum facit etiam Budæus, qui eam charitatem, itemque legem Charitatis appellat. D. II. c. IV. §. 7. p. 242. Res facile estimatur ex usu vocabuli, ac sumitur Iustitia universalis vel sensu Ethico: vel sicuti Jure & Jure Naturali recepto. Illo omnes complectitur virtutes; hoc eas solum, que Jure minus perfecto exerceri erga alium debent.

Dissensus in definitionibus cardinalibus dirimitur.

De quatuor virtutibus Cardinalibus,

a) Off. II, 10, init. Quo referendum est, quidquid de quatuor virtutibus cardinalibus, quarum ordinem sequutus Tullius Officia se ipsas, commentati sunt Stoici. Sunt illæ Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Iustitia. Que quatuor inter se colligata atque implicata dixit Tullius Off. I, 5. Adstant Tyrones Jac. Thom. si Philol. Mor. Tab. XXIX. lin. 39, 40. sq. è quibus erui facile non contemnenda ad expositionem doctrine tam utilis possunt; § Tab. XXIV. per totam. Duo verò dicit Iustitia Universalis: ut Iustitia, relationem unius hominis ad alios: ut universalis, relationem totius ad Partes.

b) Pufend. Elem. J. P. Univ. Lib. I. defn. XVII. p. 299.

XIV.

XIV.

Paradoxon est Aristotelis, Fieri posse ut quis injuste * quidem agat, non tamen statim injustus sit; quod & adprobatur ab Auctore (a) videtur; justus hominis, iniquitate, non paucæ actiones possunt esse injustæ.

Paradoxon Aristotelem de Justitia Nicom. V, 10.

* Varias justus & injustus actiones in praxi declaravit Grotius J. B. & P. II, 23, 13. & II, 26, 14. *Is, qui injustum quidem aliquid faciunt, non autem injustè, annumerat Aristoteles, famulum Domini Imperantis; injustè autem eum ait agere, à quo adionis principium est; nimirum quia in famulo vis deliberatrix plena non est, ut indicat Proverbum: Dimidia virtute caret servire coactus.*

a) addit Aristoteles: ne furem quidem dandum esse, qui furatus est. neque adulterum, etiam si adulterium commiserit. Et pro hac quidem sententia, mirum videri poterat, tantis animis pugnare elegantis Viri doctrine Jo. Conradum Dürrium, Instit. Eth. P. III. Sect. I, c. XI; §. 69, 70, 71. p. 250, 251. *Quæ tamen aliis vehementer displicet. Nam, inquirunt, si peccator est, qui peccat: Igitur injustus est, qui injustè agit. Sed non opus altercatione. Injustus nimirum est actu. liter: non est injustus habitualiter. Poterit ergo fur dici, qui semel furatus est; homicida, qui unum hominem interfecit. Imò eum, qui semel adulterium furtive commisit, pro fure aut adulterio haberi, pœna eidem in Foro quoque humano destinata lenienter ostendit.*

Lis deciditur.

XV.

Ad universalem Justitiam referuntur officia, quæ quis intentata in foro actione aut JURE PERFECTO exigere non potest. (a) Particularis verò mediocritatem sive æqualitatem (b) servat in bonorum externorum distributione aut commutatione Jure stricto debita. Quam ex duplici isto actu (c) Aristoteles in Distributivam & Commutativam dispefecit. In Illa ajunt observari *Proportionem Geometricam*: in hac *Arithmetica* quos quidem terminos è mathesi ad se desumptos esse non diffitetur Aristoteles, eosdemque accuratè exponit, & applicat. Posterior in *directivam* seu *commutativam* presse dictam.

Quid Justitia Particularis? quid Distributiva quid Commutativa?

quid iustitia dicitur & correctiva: dictam, & correctivam sive rescribendam subdividitur, quorsum etiam pertinet irrogatio poenarum.

- a) *exempla vides apud Rechenberg. Lineam. I, 10, 7. p. 74. quorsum & Pufendorfius assignationem Legatorum refert. O. M. I, 7, 9, 124. vide etiam supra Exerc. presenti §. 1. de Jure perfecto.*
- b) *conf. Aristot. Nicom. V, 3, 1. τὸ δίκαιον ἴσον; & ibid. n. 1, & 7. sub fin. τὸ δίκαιον μέτρον. & c. IV. § 3. ἂν τὸ καὶ ἀνεμάζεται δίκαιον, ἐν δίκῃ ἴσιν. Inde vocari iustitiam, quod ad aequalitatem utriusque reducit.*
- c) *variorum eapropter explicationibus censurisque exceptus. Grotii imprimis I, 1, 2. sed intussum, opinor, fuerit, rem ipsam tueri, dimissis alio de vocabulorum usu litigationibus; unde nec Pufendorfius à Distributiva & Commutativa iustitiae vocibus abstinnit, de J. N. & G. I, 7, 9, 10. Rem omnem exhaustimus in Tractatione Synoptica de Jure Poenarum, Dissertatione sexta.*

XVI.

Quid injuria?

quid infortunium?

Ad injuriam propriè dictam requiritur in lædente prozeris: in læso invitum: in læsione, violatio Jris Perfecti. (a) Rectè autem Aristoteles distinxit inter ἀτύχημα & ἀδίκημα infortunium & injuriam: docuitque inter plenam injuriam & merum infortunium sæpe aliquid intercedere, quod ex utroque quasi conflatum sit, ita ut actio neque merè scientis, & volentis, neque merè aut ignorantis aut inviti dici possit. Idem huic generi nomen posuit ἀμαρτία! Latine culpam aliquam liceat dicere. (b) Discrimina hæc eximie aptavit Themistius in laudibus Valentis Imperatoris: Distinxisti, inquires, inter injuriam, & culpam & infortunium. Quanquam enim nec Platonis verba edificis, nec Aristotelem tractas, ἀλλὰ τὰς ἐκείνου δυνάμεις τῆς ἐργασίας βεβαιούς, Ipsorum tamen placita facto exequeris. (c)

- a) J. Thomas. Tab. XXVI. lin. 35. sq. qui eam definit læsionem, quam volens invito contra Jus infert. Tria divisio est in Verba em & Realem. c. D. Majer, nostras ad Instit. IV, 4, 298. prout forma consistit in facto vel dicto injurioso, qualia l. s. p. 300, recensentur. Recta ratio

ratio tamen suadet, non omnia ad rigorem excipere, sed contumeliam placido tranquilloque animo dissimulare, quod certatim robustaque prudentiæ est, & varia mentis disturbia amolantur. Patet verò è requisitis, injuriam etiam illi posse fieri, quo cum quis non est paxus, secus atque sentit Hobbesius, ab Auctore castigatus de J. N. & G. l. 7, 13, 128.

- b) *Locum ex Aristotelis Moralium libro quinto, capite decimo translit Grotius de J. B. & P. II, XI, 4. qui videndus omnino. add. Cicero Offic. primo. Sed in omni injuria permultum interest, utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis est, & ad tempus, an consulto & cogitato fiat injuria. Leviora enim sunt, quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea quæ meditata & preparata.*
- c) *Grot. III, XI, 4. in fin.*

XVII.

Dividi Lex, habito ad Auctorem respectu, potest in Divinam & Humanã. Illa vel *Naturalis* est * vel *Positiva*. Naturalis est vel *relata ad Societatem communem omnium hominum*, (a) vel *naturalis strictè sic dicta*, seu quæ ad singulos spectat. Hæc (*Positiva*) vel *universalis* est, vel *particularis*. hæc iterum vel *ceremonialis* vel *forensis*. ubi mirandum non est *Moralem* non enumerari, quum (b) eã latior sit, & partim sub se *Naturalem*, partim *Positivam* complectatur, cujus rei Specimina sunt in incomparabili Legum divinarum Compendio, quod *Decalogus* adpellatur.

Quotuplex
sit Lex?

* *Disputant, an Lex in rigore dicta? Fatetur Vir insignis, hæcenus quidem Legem divinam naturalem pro Lege propriè dicta ab se habere; cum tamen, re accuratius expensa, non nisi pro Lege laxius & impropriè adpellanda agnoscere possit. Sed redibit res ad litem de voce Legis. Conf. omnino eam decisam à Pufendorfio Offic. H. & C. II, 12. 4.*

An Lex
naturalis
sic lex propriè dicta?

a) *Sen quæ ad societatem hominum communem in statu naturali venturum pertinet. Conf. Thomaf. Jurisprud. l. 2, 101.*

b) *Sic è Theologis quoque D. Scherzæus inter Legem Moralem naturalem & positivam distinguit. Ut non opus videatur questione: An Morale sit, quod habet rationem Moralem? Nam hoc*

§

dubio

dubio caret, si Morale secundum se accipiatur, cum & positivum sit Morale.

XVIII.

An detur
Lex pecu-
liaris Gen-
tium?

An verò detur *peculiaris Lex Gentium* à Jure Naturæ distincta? Et quidem ex libera Gentium voluntate profecta? disquiritur. Negant * *Hobbesius & Pufendorsius*, quia Gentes liberæ se non obligant, quippe in Statu Naturali constitutæ. II. quia pleraq; quæ ad Jus Gentium referuntur, puta circa modos acquirendi, contractus, & alia, vel ad Jus naturæ pertinent, vel ad Jus civile singularum gentium, quod à singulis tolli potest, ut ipse alibi *Grotius* ** dixerit, III. quia multa pertinent ad meras consuetudines, tacito consensu adprobatas, quas observant gentes cultiores; si tamen gens quædam servare nolit, nihil est, quod eam adstringat, modo Juri naturæ non adversum sit; ut v. c. venenatis globis uti non contra Jus naturæ, attamen contra mores gentium. Qui si vim Legis haberent, non opus esset *** novis pactis. IV. quia si mos ad jus naturale referri possit, ejus dignationi magis consulitur, quam si ejus origo ad simplicem gentium conventionem referatur. V. quia capita Juris Gentium à *Grotio* recensita referri possunt ad Jus naturæ. (a) Sic Legati ipso Jure naturæ sunt inviolabiles, quia sine ejusmodi personis pax restitui nequit. Unde non videtur hoc caput referri à *Grotio* ad Jus Gentium debuisse, II, 18. 1. Jus sepulturæ L. II. cap. XIX. referri potest ad doctrinam partim de decoro & dignitate humana, partim de Officio humanitatis. ****

* *de Cive c. XIV, 5, 6.*

** *de J. B. & P. II, 3, 5.*

*** *Pufend. Off. II, 16, 12. & Kulpis. Coll. Grot. Exerc. XII, peritudo II. §. 7 p. 159. sq.*

Solvuntur
Objectiones.

a) *Objeicit tamen novissime Vir doctus: I. utique Gentes etiam liberæ se invicem obligare posse, ut universas, quemadmodum in P. Lucia fieri cernamus, & in Democratia. Itaque Gentes universim & collecti-*

ve sumtas pro imperio Gentibus singulis Legem ferre posse. II. Dis-
ferre Jus N. & Gentium non saltem ratione auctoris, sed etiam ra-
tionem Objecti. Illius Objectum esse adus cum socialitate necessario
nexu coherentes: hujus vero, adus utilitatem ejus solummodo insi-
gniter promoventes, ita ut iis absentibus salva quidem ea stare, sed
non felix adeo esse possit. Item ratione adjuncti; illud enim esse im-
mutabile hoc mutabile. Sed pro negante ad I. dici posset, longe aliam
esse rationem aliquot populorum aut Patrumfamilias in civitatem
coenuntium, ac plerarumque Gentium in Jus consentientium. Quis ha-
rum consensum demonstrabit? Ad II. Atque Legatorum incolumi-
tas omnino arduissime afficit socialitatem. Hominum item defunctorum
bonesta tractatio iustissima est, & Jus aliquando belli dare potest. Ad
III. Negant sequelam, si Jus gentium inde inferatur. Ceterum, pri-
denter heic philosophantur, qui multa pro Lege venditari obser-
vant, que solo more recepta sunt: plura etiam relative Juris esse
naturalis; ac denique, moratioris utique gentes sibi invicem, mutuo
consensu aliquid instar Legis ponere posse, quod tamen non nisi eas,
que in id consensere, obliget. Quæ, opinor, ratio est, quod acutissi-
mus JCtus Erius Mauritijs dari Legem Gentium in Exercitatio-
nibus negavit, in Disputatione autem de citatione, quam vocant ad
reassumentum affirmavit. Ac sunt, Jus Gentium primævum qui dicant
ipissimum esse Jus Nature. add. D. Majer. ad Instit. 1, 2. p. 57. con-
sul. Zentgrav. de J. & J. p. 38. 599.
Vide omnino Dissertationis nostræ de Officio erga defunctos §. 15.
& §. 12.

XIX.

De Lege Possitiva (a) Universali quæritur, An sit? & quid sit? **An sit Lex**
 Circa priorem quætionem probandum est, dari ejusmodi Le- **Positiva U-**
 gem, quæ *publicata sit omnibus hominibus, vel certè personis, totum* **niversalitè**
genus humanum representantibus, circa objecta, quæ necessariam
 cum natura humana connexionem non habent. Tale utique
 objectum fuit, non comedere de certa arboris specie. Hoc,
 speciali Lege, DEUS non Adamo modo, sed & toti ejus po-
 pularitati prohibuit: Ergo Lege, ad omnes pertinente. Atqui
hoc objectum per se indifferens est, nullamque cum natura ra-
 tionali

tionali connexionem habet. Ergo ad Jus quoddam, universale quidem, attramen voluntarium, positivumque referendum est. Eodem referimus præceptum de polygamia ac divortio, in primæva conjugii institutione, vitandis. Si DEUS ab initio omnibus prohibuit polygamiam ac divortium, utique manifestum erit, ea *Lege Universali*, & quidem *positiva* prohibita esse. Prius manifestum est, quia omnes ad eam Legem remittit Servator, Matth. XIX, 4. 8. Sed alterum per se patet, quia ista Naturæ humanæ, non repugnat, ac nulla ratio naturalis adparet, quare divortium, nonnisi in iis, quos Christus exceptit, casibus sit committendum. Sed & conjugia fratrum ac sororum, aliaque in linea transversa, certis gradibus vetita huc pertinent, quæ contrahendo Cananæi gravissimè peccarunt, atque extremæ ideo internecioni à DEO destinati sunt; *Levit. XVIII, 27, 28, 29.* Si peccarunt; Igitur Legem oportet antecessisse. At Lex naturæ nihil cum his objectis habet commercii. Ergo Lex positiva, eaque Universalis fuit, quam transgressi sunt; nec scriptam habuerunt; ergo ore traditam, & Patribus commissam.

a) *Sive Jure voluntario universali, ac omnes ligante, circa quod DEO quidem, verum soli, facultas dispensandi aut remittendi competat: cuius existentiam probare titulosque illustrare olim animam induxerat Kulpisius, Coll. Grot. ad II, §. p. 57. lit. r. Profundissimus Theologus, D. Dannhuetus, Moralem Positivam vocat, que unice pendet à DEI voluntate; ac nisi DEUS ita sanxisset, peccatum non haberetur; attamen, quia omnes homines in hac vita ac perpetuo obligat, ad moralem Legem referendam. Talia esse ait præcepta, de septimo die sanctificando; de Conjugii interdicto inter fratres & sorores; inter fratrem & fratrem. Que Juris sint positivi; morales quidem oblatam cœlitus Legem obligantis; non tamen Juris naturalis absolute indissensibilis. Phenom. VI. §. II. p. 468.*

b) *Vidit ista à πένυ Grotius: Cavendum, inquit, ne temerè annumere-
mus à Naturâ vetitis ea, de quibus id non satis constat; & que Le-
ge potius divinæ voluntatis interdicta sunt; in qua classe forte pone-*

De Lege
Positiva
Universali

Disciplina
Banbaueri.

&c

Monitum
H. Grotii.

re

re liceat immptos concubitus, & quosdam eorum, qui incesti dicuntur: de J. B. & P. II, 5, 13. Qui paragraphus XIII. omnino Commentarii vicem sustinere hunc in locum potest.

XX.

Neque dubitamus, Legem de sanctificando septimo die (a) hujc Ordini divinarum sanctionum adnumerare. Nihil enim in ea cum natura humana connexionis; (b) at omnibus tamen hominibus, cum initio rerum, tum in Decalogo hæc Lex præscripta fuit: (c) Est ergo positiva, quam vocamus, Universalis. Sunt & qui præceptum de sacrificiis, toti utique humano generi datum, cum natura tamen rationali neutiquam connexum, pertinere statuunt; Legem item de homicidiis capitaliter puniendis, Noacho præscriptam, Gen. IX, 6. & Israeli toties inculcatam, ut & de concubitu cum menstruata Lev. XX, 1, vs. ac adulterio, quod utrumque peccatum dictam sibi poenam habeat, de extirpando, e populo suo, delinquente. Sed quidquid de postremis hisce exemplis sit: ad quæ (d) Grovius etiam, post Tertullianum, prohibitum sanguinis esum referre contendit: sufficiunt priora, satisque evincunt eam Legem omnibus latam, omnesque ligantem, cujus tamen objectum non à natura, sed libera Legislatoris voluntate dependeat, eoque, absque præviâ speciali, vel omnibus, vel certis personis omnes representantibus facta revelatione, non potuerit agnosci.

Quæ exempla Objectionum Legis Positivæ universalis?

a) Quia DEUS post absolutum consummationem creationis opus diem septimum sanctificasse Gen. II, 3. ad eoque, ut phrasis ostendit, specialiter à cæteris distinxisse legitur. Id quod Moyses propriè ac historicè (in tanta præcipue dicendi concinnitate ac brevitate) nō prelepticè dicit, add. è nostratibus D. D. Jäger. Prodr. Juris fecial. q. XIII p. 221. sqq. Pulcrè etiam à nro: In mundi conditi memoriam institutum Sabbathum fuit, & quidem singulari sanctione, supra alios ritus. Nam si quis in hunc ritum peccasset, poena erat sicuti capiti; quia sabbathi violatio ex instituto continebat abnegationem mundi à DEO creati. Quanquam

Illustratur
exemplum
Legis Uni-
versalis de
Sabbato.

- ea Lex deinceps eo quoque spectavit, ut laboribus aliquod daretur spiramentum. Addat: Grotius, J. B. § P. II, 20, 45. § III, 14, 5. Et que nos supra è præcipui nominis Theologo Danohæno allegavimus.*
- b) *Statuit nuper Vir quidam Clarissimus, in Vindiciis Moralitatis Diei Dominicæ, Juris Naturalis esse, ut singula hebdomade UNA Dies DEO consecratur, quia omnia Decalogi præcepta Juris sint naturalis. Qualis autem ea dies esse debeat, Juris esse positivi. Sed prius probandum erat.*
- c) *Reliquias apud omnes ferè Gentes observarunt Viri Docti. Extat in Usserianis de eo argumento singularis Epistola. Nuper etiam in Systemate Theologico, quod Anglico sermone prodit, idem tractavit D. Eduardus.*
- d) *Grotius ad Gen. IX. 4. add. Tertullian. de Monogamia: Qui, in Christo, ait, omnia revocantur ad initium, ut si res reversa à circumcissione ad integritatem carnis illius, sicut ab initio fuit; si libertas ciborum si sanguinis solius abstinencia, sicut ab initio fuit: si matrimonii individuitas, sicut ab initio fuit: si repudiæ prohibitio, quod ab initio non fuit. Similia legas in Apologetico Viri summi, de botulis cruore distentis. Sed vixit is Apostolorum temporibus admodum vicinus, qui evitandi scandali causa necessariam hanc dicitur declaraverant; sed, quis Ecclesie sua etate sensus de sanguine fuerit, cordatè exposuit Augustinus: Ecclesia gentium talis nunc effecta est, ut in ea nullus Israelita carnalis adpareat. Quis jam hoc Christianus observat, ut turdas vel minutiores aves non attingat, nisi quarum sanguis effusus est? aut leporem non edat, si manu à cervice percussus nulla cruento vulnere occisus est? Contra Faustum Lib. XXXII. c. XIII.*

X X I.

Quid cen-
sendum de
superis
Viri Docti
cogitatio-
nibus?

Equidem excipi adversus ea, quæ roborandæ thesi adduximus, non sine specie potest: DEUM se manifestasse Adamo ut Patrem benignum, non ut Dominum & Regem: siue Leges Adamo datas, esse potius monita paterna, quam Leges Regias: hoc est, produxisse obligationem internam, non externam.

(a) In specie: Leges naturales, uti non fuerint publicate Adamo, sed

sed cordi ejus inscriptæ: ita nec aliam nisi internam obligationem produxisse, gravissimam tamen: quia metuendum sit malum necessarium, quod evitare astutia non possit, inquietudo, p̄ta, animi, & amissio pacis internæ pariter ac internæ. Leges insuper propriè sic dictas ferri & hominibus, & ab hominibus; de DEO autem nullum prædicatum creaturæ propriè dici. Quod ad Legem de non comedendo fructu arboris scientiæ boni & mali attineat; eam communi errore hætenus fere unanimiter habitam fuisse pro Lege regia & positiva: quia ex principiis Papisticis DEUM consideraverimus, ut Tyrannum vel Despotam, esum certi cibi sub pœna capitali prohibentem: qui cibus alias homini nullum damnum inferret; sed ubi loco rationis nihil aliud adferri possit: quam, sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas. At fructum arboris veritæ fuisse destinatum ad cibum serpenti, adeoque in eo fructu fuisse quasi concentratum Spiritum virtute pollentem, ut produceret sapientiam terrestrem, ac cupiditates terrestres: Ergo Legem hanc potius fuisse monitum paternum, ac mortem subsequutam non esse malum arbitrarium, sed *necessarium*. Publicationis fieri mentionem, quia DEUS præviderit, Spiritum Adami terrestrem *irritatum* maxime iri per hunc fructum. Demum, (b) ut pœna propriè dicta sit *metus* mali externi arbitrarii, nullam necessariam connexionem habentis enim actione turpi: ita nec ex pœnæ dictamine pro Legis illius proprietate quidquam inferri. Cæterum, etsi hæc à Viro doctissimo, in suamet verba non jurante, priorisque, ut ait, sententiæ pertæso proferantur: non tamen abs re erit, quid nobis videatur aperuisse. Primum, videmus limites moveri, ac quod pro Lege, pro pœna, pro obligatione habitum hætenus fuit, mutata nunc definitione, pro tali deinceps habendum non esse; quod si quis utile existimat, aut proficuum expectitur; non equidem cum ipso litigabimus. Deinceps, quæ ratio obstat, quo minus se DEUS ut Regem Adamo manifestaretur

stare? quem Scriptura toties Regis titulo, ac Regum etiam Regis & Domini Dominantium elogio celebrat? Cur Rex non sit, penes quem est omnis majestas, & abs quo omnis *hæc* ordinata est? Cur Regem non adpellemus, cui Adamus, cum omnimoda dependentia bonisque infinitis, tum ultronico consensu obligatus fuit? cui idem quoque Legem tulit, facienda fugiendaque, & sub mali quidem gravissimi comminatione, ostendentem? Rursus, non internam modo, si cum erudito viro definiamus, obligationem ea Lex produxit, sed & externam, quia mortem, summum malorum, & omnem miseriorum congeriem sanxit, & minata est. Genes. II, 17. speciatim quoque Viro pœnam laboris ærumnosi, Gen. III, 17. & fœminæ partûs dolorosi, subjectionisque erga maritum onerosæ Genes. III, 16. dictavit. Cur porro Leges propriè dictas à DEO ferri negabimus, qui tamen unicus, isque secundum excellentiam, LLator in sacris audit? Jac. IV, 12. auctor Legis Regiæ, adeoque perfectissimæ, de vita sociali diligendoque DEO ac proximo? Jac. II, 8. conf. Sirac. XV, 14, 15, 16, 17, 21. & XVII, 10. ac eo *Pufendorf.* de Consensu & Dissensu inter Protestantes, §. XXIV, p. 109. Nec DEUM ut Tyrannum considerarunt, qui Legis positivæ objectum pro liberrima voluntate determinatum dixerunt. Nam *primò*, præterquam quod viæ DEI nobis sint impervestigabiles, nihil tamen obstat, quo minus DEUS homini primo hoc velut exemplo obligationem è nativa conditione sua & imperium DEI in ipsum è CREATIONE PER SE promanans inculcaret. *Porro*, divinæ utique sapientiæ congruit, hoc specimine demonstrare, Paradisum homini *non ut proprietario, sed ut colono*, & custodi datum; neque beatitudinem in fruitione rerum terrenarum constituendam esse. Nec obstat exilis, ut videtur, conditionis ratio; nam & inter homines in pactis feudalibus jus ad id beneficium aliquando à certo temporis articulo, aut alia *in se exigui momenti conditione* suspenditur, qua neglecta, feudum in commissum cadit. Quid mirum,

mirum, si DEUS, concessis Adamo cæteris omnibus Creaturis, unam excepit arborem, in qua, *tanquam hominatio*, fateretur homo, se non esse absolutum Dominum, sed à DEO dependentem. * Quamquam plura novis Interpretibus in ea Lege vidit antiquitas, è qua venerabilis Testis *Tertullianus*, primordiali hoc præcepto, quod in arboris fructu observari DEUS sanxerat, omnia præcepta Legis posterioris specialiter condita fuisse observavit. ** Quod de spiritu terrestri in fructu arboris concentrato additur, uberiorem, quam pollicetur auctor, demonstrationem desiderat. Nihil hæctenus è sanctiori historia ea de re didicimus. Ac licet mors malum fuerit ex *hypothesi peccati* necessarium, nihil tamen contra formalem Legis rationem evincitur, quia *Lex propriè* sic dicta, pœnam necessario dicitur, & *malum actionis cum malo passionis* necessario nexu cohæret. Pœna demum non est solus mali metus, sed ipsum, quod intuitu delicti immittitur, malum.

* *Addè Danhauer. Hodoseph. Phanom. VI. p. 472. edit. noviss.*

** *Tertullian. L. II. contra Marcionem. Quibus gemina hæc: illo recentior Augustinus, c. XLV. Enchirid. ad Laurentium. Confer denno, si placet, D. nohauer Hodoseph. Phanom IV. p. 342. Edit. noviss. & D. Zingervium, Summ. Jur. Div. Sect. I. artic. I. subsect. 3. §. 2.*

XXII.

De Legibus præcipuè Matrimonialibus excipitur, eas nec Adamo nec Noacho publicatas esse: vidisse saltem Patriarchas, quia DEUS unam uni junxisset, melius esse, si ea, quæ communiter ad Leges nuptiales referuntur, observarent, quam si diversos mores sequerentur. Monogamiam utique meliorem Polygamia esse, ut latè probaverit *Pufendorfus* in Opere majori: divortia libidinem indicare; *incestum Parentum eandem fere habere moralitatis rationem, quæ in aliis. Sensibus est*, quando cum Juvenibus matrimonium contrahunt; incestum foro-

Quid de exceptionibus ad versus Leges universales communes tenendum?

T rum

tum ac fratrum, reliquarumque personarum esse saltem contra Legem Mosaicam; concubitum cum menstruata indicare magnam libidinem, cum ea res damnum afferat sanitati, & etiam partum ipsum reddat morbis obnoxium. Sed primò ad *institutionem primævam* clarè utique provocavit Christus, & eam quidem omnes obligantem. Mos consuetudoque non obligat, ac potuissent Judæi inolitam potius apud ipsos Polygamix divortiorumque consuetudinem allegare. Matth. xix. 3, 4, 8. Deinceps: Incestum *in linea recta* nimis frigide describit, nec magnam ei gratiam habebunt senes, cum juvenculis matrimonia iacutes. Cæterum, ut in re gravissima minimè ludendum est: ita neque comparisonem horrendi incestus, *quoad rationem moralitatis*, cum senum juvencularumque matrimoniis institui posse censemus; Tamen enim non pauca sint, quæ scandalosa plerumque ista senum conjugia dissuadèant vel prohibeant, observante, post alios (a) *Osiandro* Nostro: *insiniam tamen eorum ab incestu distantiam* res ipsa docet, ac nos etiam, suo loco, DEO juvante, ostendemus. Cæterum de Cananzis cur nihil dicitur? Quomodo illi extirpari poterunt, non observando Legem, quam non acceperant? Cætera quæ adducuntur, libidinem utique indicant. Sed quid Inde? Ergone erunt contra Jus Naturæ? At neque hoc Vir doctus admittit. Cæterum, (b) neque positivæ leges *particulares* sua ratione ac usu destituuntur. Sed eas Juris naturalis esse, exinde neutiquam consequitur.

a) Theol. Casual. P. V. c. 1. p. 91. sqq.

b) Pufendorf, de O. H. § C. 1, 2. 16.

XXIII

Quid de
Legibus
Ebraeorum
positivis

Sunt itaque ad vitam civilem perquam idoneæ; eo quoque valde oporandum est; ut in earum expositionem operam suam impendant Viri doctrina, prudentia, ac judicio pollebentes. (a) quem-

Quemadmodum luculentis jam speciminibus viam præivere
 Scriptores aliquot clarissimi, ac de Republica literaria optime
 meriti. Sed & Theologis heic multa expediunda restant,
 quum Leges Mosaicæ umbratiles vivum, quod in Christo ad-
 paruit, corpus ostendant, eaque insuper quæ ad interiorē
 hominem faciunt, egregiis coloribus adumbrent; digna om-
 nino, quæ à profectioribus indagentur, & in vivam spiritua-
 lemque praxin deducantur.

particula-
 ribus cen-
 sendum?
 forensibus,
 puta,
 &
 ceremoniali-
 bus?
 Quis harū
 Uius?

- a) *Videndi Scriptores:* Petrus Cunzus, & Carolus Sigonius, *de Republ. Hebræorum*. Jo. Henr. Hottingerus, *de Legibus Forensibus*: Simon Episcopius *in Institut. Theologicis, si sectæ placita demas, egregie multa expediens*: Guil. Zepperus; Franciscus Raguellius, Guil. Welwood, Leo Modena *in Historia degli Riti Hebraici*, & alii. Specialius, de poru Zelotypiæ Wagenfeilius: de Jure egenorum, de Legibus contra Magiam, D. Zentgravius ac alii, quorum recensum Lectoris industria supplebit.

&
 de iis qui
 Scriptores?

XXIV.

Ad Positivam humanam Civiles diversi generis ordinis-
 que Leges pertinent. De antiquis (a) Germanorum Legibus
 jucunda utilisque disquisitio est, & nostra Gente dignissima.
 Ceteras in compendio passim videas recenseri. (b) Regula
 generalis est: Humana Jura multa constituere possunt præter
 naturam: contra naturam nihil. (c)

Quid de
 Legibus
 Gentium,
 inprimis
 Germano-
 rum?

- a) Hachenb. *Germ. Med. Diss. III. p. 57. per t. t. adde J. G. Sulpicii Epistolam de Studiis Academicis ex professo; ut & eundem Kulpisium de Studio Juris publici.*
 b) Dr. Jo. Jac. Müller, *Instit. Polit. P. II. c. V. §. 3. p. 503.*
 c) Grot. *II, 3. 6.*

XXV.

Leges non quævis subditos obligant; possunt enim extra
 eas, quæ jubent, quod illicitum est, esse quædam evidenter stul-
 tæ atque absurdæ. (a)

Quæ Leges
 Subditos
 obligent?
 An stultæ?

- a) Grot. *II, 14. 12. in notis præcipue. An & stulte non obligent, dubitari posse, ait Telinaxus, quia (1) servari possint sine læsione conscien-*

tia. (2) Dominis quoque absurdis obedire teneamur, 1. Pet. 2. (3) quia Leges errore introductæ obligent, & nefas subditis inquirere in Legis rationem, adeoque non ferendum, ut Lator damnetur stultitie. Enimvero aliud est Lex injusta: aliud præcipiens facere injusta: aliud stulta. Prima obligare potest. Al. ra nunquam Tertii non obligat hominem, quia homo est. Ergone, in Civitatem eun do, desinitimus esse homines? Memini quæsiuisse in amico olim colloquio Jacobum Gronovium, Virum Clarissimum.

XXVI.

Quid Collisio Legum? est.

Tandem de Legum etiam collisione dispiciendum nobis. Quæ, (ut in compendio ac perspicuè argumentum, non diffusum minus atque arduum, exhibeamus,) *duobus fere modis* contingit. *Uno*, (b) cum priorem Legem posterior ita oppugnat, ut illa vel omnino vel ex parte perimatur. *Alio*, quando utraque Lex, etiam post pugnam, salva & incolumis manet, & tantum ob rei, de qua agitur, indolem atque circumstantias, alteram cedere, viresque suas aliquandiu cohibere oportet. (c) Ita præceptum naturale est DEO obtemperare, ac solum colere. Cum hoc si alterum de me amando collidatur, id illi utique cedere manifestum est. Igitur vitæ conservandæ causa, quod DEI honorem lædar, nihil (*) committendum est. Quanquam & heic exceptio necessitatis est, ut infra docebitur. Unde, quum tempore Maccabæorum imminente Judæis, in Sabbatho, vi hostili, an quiescendum esset? an verò arma sumere liceret? graviter ambigeretur, ac duæ inter se Leges, *Una Natura*, se suosque à vi injusta & crudeli defendere; *Altera*, exactam illo die ab omni alio opere abstinentioniam præcipiens, colliderentur: demum prævaluit sententia, quæ *Legem naturæ* Legi positivæ anteferebat. Quoniam Leges etiam DEI quædam, quanquam generaliter prolata, *tacitam habens exceptionem summa necessitatis*; Legesque nonnullæ ejus sunt argumenti, ut non credibile sit, datas ex tam rigida voluntate, quæ ad certam mortem subeundam obstringat. (1) *Unde*

de Regulæ : *Quævis violatio præcepti contemptum DEI involvit, nunquam ea fieri potest. Secus, si absque ejus contemptu Lex ob vitæ conservationem in super. haberi queat.* Ita Pacis præcepta, quæ plane naturalia sunt, cum belli regulis collidi novum non est; ac bellum, res per se horrenda, JUSTUM fit, si pace frui non liceat. (e) Quomodo etiam, ut vitam conservemus, ejusmodi actum aliquando licitè suscipimus, quo alter in mortis aut magnæ læsionis discrimen adducitur. Ac pari ratione, si utrique in aliquo periculo pereundum fuerit, licet uni ad salutem suam redimendam quid facere, per quod alteri fata jam imminencia maturentur. (f) Quorsum ea omnia retuleris, quæ infra de CASU NECESSITATIS dicentur. In Paterna quoque societate collisionem egregiè observavit Hieroeles: (g) ac pertinet eo cõmunis sententia: contendentibus inter se Parentum Imperiis, patri potius morem gerere oportere. Quæritur etiam: An filius defensione necessaria contra Patrem uti possit? (h) In herili nobilia sunt exempla servorum Dominos objectu corporis sui servantium; (i) In Civili quotidiana occurrunt, atque ut multa alia, ab egregio Jcto Hertio, pro dignitate expenduntur. (k)

- a) Exhausit hoc argumentum suo ex merito nobis laudatum J. N. Hertius, singulari de collisione Legum Dissertatione, quæ primo Opusculorum tomo extat.
- b) Quo de collisione Valerius apud Livium, XXXIV. 5. Quas tempora aliqua desiderarunt Leges, mortales, ut ita dicam, & temporibus ipsis mutatas video: quæ pace late sunt, plerumque bellum abrogat: quæ in bello, pax.
- c) Quincilianus Instit. Orat. VII. 7. nunquam Lex legi, ait, contraria jure ipso: sed ea casu colliduntur, atque evadunt. Græci dixerunt ἐκ τῆς ἀνάγκης μάχης.
- *) Act. V. 29.
- d) Conf. Grorius de J. B. & P. l. 4. 7. add. 1. Macc. II, 36. IX. 44.
- e) Atque huc pertinent, quæ infra dicentur ab Anctore, L. I. c. 5. §. 6.
- f) Quæ variis declarat exemplis Noster, de J. N. & G. II, 6. 3. Quor-

sum eximia Cl. Viri, Jo. B. Wernheri observatio est, eum non a'iom ob causam judicium suspendisse, quam quia casuum, quos proposuit, decisio prima intuitu dura nimis videri poterit. Ceterum horrorem, cui ratio nulla subest, in definienda aeternum moralitate contemnendum, animoque esse ejiciendum.

- g) ad auream carmen Pythagore, *Add. Gell. Noct. Attic. II, 7.*
- h) affirmavit Lessius *L. II. c. 9. Dabit, 8.*
- i) ut Visenburgus quidam Germanus Henricum Barbatum, *Silesia Principem.*
- k) *Sec. I, §. 17. seqq ubi haec, prater alias solite quaestiones: Quid saluti publicae causa in subditos facere liceat? An populus ob summam necessitatem alienari possit? quid summis potestatibus in res alienas liceat? quas etiam nos, poscente ita ordine, in progressu operis resolvemus.*

COLLE-

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO IV.

S U M M A.

- I. Accessio ad argumentum; & quale principium cognoscendi esse oporteat? *Verum* scilicet, *adequatum*, ac *evidens*. II. Consideratio Naturæ homini, supposito DEI imperio. III. Reflexio ad Seipsum, ac necessaria inde illatio. IV. Argumentum à corpore. V. A Facultate sermocinandi. VI. Ab Intellectu & Voluntate. VII. Adducuntur argumenta, quæ vocant, *pædagogica*. VIII. Protestatio contra novitatem hujus disciplinæ, quam objectant imperiti. IX. *Pœcess* Jus naturæ è diversis fontibus repeti. X. Quid censendum de iis, qui fundamentum ejus in FINE hominis quærunt? XI. Aut in Voluntate Creatoris? XII. Aut aliis pluribus, quæ distinctè acque ex instituto. XIII. Enumerantur. XIV. Inductio Exemplorum ex Auctore. XV. Quis effectus LL. Naturalium? XVI. Quomodo Lex Naturæ dicatur cordibus inscripta? XVII. Quæ ejus Divisiones? XVIII. Quæ ejus objecta? XIX. An in ea intercesserit Dispensatio? XX. Examinatur exemplum ex Hosea. XXI. De Vastis Egyptiorum. XXII. Definitiones Juris Naturæ examinantur. XXIII. An nitatur Decreto Legis æternæ? XXIV. Quod ejus subjectum? XXV. An Moralitas objectiva conferat aliquid ad investigationem Juris naturæ? XXVI. Ut differat à Jure positivo? XXVII. Quodnam primum objectum Legis naturæ? quid Religio naturalis? XXVIII. De Existencia DEI. XXIX. Argumenta DEI Ipsius. XXX. Ac remota disputandi subtilitate discursus. XXXI. Qui porro urgetur & XXXII. Contra Atheos concluditur. XXXIII. DEUS omnium Conditor. XXXIV. Quomodo affectus de DEO prædicentur? XXXV. Quid DEO præstandum? XXXVI. Reperitur Catholica propositio. XXXVII. An cultus externus ex lumine naturæ demonstrabilis? XXXIX. An Sacrificia sint Juris Naturæ? XL. Quomodo Religionem naturalem intra spheram hujus vitæ terminari dixerit Noster? XLI. De precum necessitate. XLII. De amore DEI. XLIII. De Providencia DEI. XLIV. De peccatis adversus DEUM? XLV. Ut de DEO loquendum? XLVI. Quid imperitiis nimia religio sive pietas?

AD LIB. I.
CAP. III.

§. I.

Quæ ratio
investigan-
di Jus Na-
turæ?

quomodo
inveniri
possit
propositio
universi-
tatis?

quid Lex
æterna?

unde natu-
ralis eru-
enda?

Nonnati illius, animisque mortalium ab Immortali Sapientissimoque Numine *institi* Juris investigatione, *quatenus ad vitam inprimis communem respicit*, præter Legem (a) æternam, justitiamque omnium fontem, ipsa generis humani Natura, cum in universum, tum singillatim velut Mater Juris Naturalis * *penfican-* da sollicitè, distinctaque reflexione in eandem descendendum est. (b) Quo facto, non difficile arbitrantur, qui suam in excolendo hoc argumento industriam exercuere, ejusmodi *Propositionem* adinvenire, quæ & Summam illius Legis, *qualem vita communis ratio exigit*, contineat, & in quam sua quoque sponte consensuri sint omnes, quæcumque tandem circa religionem habeant persuasionem, quæque tam ampla sit ac universalis, ut ex eadem cætera omnia præcepta facile, ac veluti *per vundam subsumptionem* deduci possint. (c) Adeoque, quæ, ut in scholis loquuntur, sit I. principium *verum*, h. e. ut non contineat propositionem aliquam falsam. II. *adequatum*, atque ut verè contineat omnia præcepta juris naturalis in se, nec alia tamen præcepta, quàm Juris naturalis. III. *Evidens*, constetque ex solo Lumine Naturali. (d)

a) *Est ea summa illa ratio divine Sapientie, directiva omnium actionum in tantumque in Creaturis, ad eosque, ut Uniuscujusque Nature & Conditioni congruant, obligans vel necessitans. Et eam quidem, qua Hominem respicit, DEUS naturali Lege promulgavit.*

b) *quia nec de LL. Civilium recta cognitione statui quid potest, nisi de Reipublice, in qua vigent, statum constiterit. Ita docet Auctor, unde nam erui Lex Naturæ debeat? l. 3, 1. Unde optime Cicero Jus Naturæ dixit, quod nobis NON OPINIO, SED INNATA VIS AD-FERT. Vide, quaeso, de Legibus passim; & Grot. II, 20. 8.*

* Grot. Proleg. §. 16.

c) *Ex statuat, ut mox audiemus, hanc summam Legum in Socialitate si-ve Charitate comprehendit. Pufendorfium. Quæ disciplina pulcrè respondet*

(pondet *Paulina Rom. XIII. 8, 9*. Siquidem illud, non moechaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, & si quod aliud est praeceptum, in hoc sermone *ἀνακεφαλαιῶται* summam continetur: nempe, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Nemo opposuit Paulo, ex hac propositioe non deduci officia erga DEUM, cum proximus diligatur ut Creatura DEI, adeoque INDIRECTE ex hac summa etiam prima Tabulae praecepta deriventur. Conf. D. Försch. de Condit. Hominis Sociali p. 16. Itaque sicut Propositio Pauli fundamentalis est: Quae conveniunt cum CHARITATE ei DEO placent, Legique ac Voluntati Divinae sunt consentanea: Ita Pufendorfiana erit Quae conveniant cum Socialitate, ea sunt Jure Naturae praecepta ac honesta. Duo sunt oculi hominis, sed qui in diversa simul objecta non tendant: verum diligendo DEUM, diligis etiam proximum.

d) Thomaf. JPr. Div. I. 4, 4. p. 122.

I I.

Juvabit igitur, supposito DEI in genus humanum Imperio (quo sine Lex utique nulla, nulla obligatio foret) Naturam hominis (a) cum in universum, tum suam uniuscujusque profundam meditatione contemplari; eamque non tantum qua parte illaesa naturaliter ac recta est, & quoad insignibus corporis animique dotibus instructa caeteras animantes antecellit; sed & in quantum plurimum imperfectionis, cum physicae tum moralis, eandem comitatur. Quidquid heic dixeris, prona inde facilisque illatio fluat: Igitur Socialitas generi mortaliu[m] necessaria, eidemque sub ratione Legis injuncta est (b)

Quomodo
è Natura
hominis
colligatur
Lex Naturae?

a) Statum alii seu dispositionem vocant; qui Naturalis appellatur, qualis ex aeterna Lege Numinis, non ex hominum arbitrio, hominem a nativitate statim sua comitatur. Omnis enim Status est suo modo Norma Legis.

b) Quo sensu Lex naturae à Grotio definitur dicitur: statum naturae rationalis ac socialis, qua talis est. II, 20, 43. Ferme tamen in moralibus eventis, quod in Mathematicis, ubi quaedam sunt notitiae primae, aut primis proximae; quaedam demonstrationes quae statim intelliguntur & assensum obtinent, quaedam vere quidem, sed non omnibus

quae conditio ob jectorum moralium?

U

paten-

patentes. Hinc diligenter distinguendum est inter principia generalia, quale est, *bonè vivendum, id est, secundum rationem*: & *quædam his proxima, sed ita manifesta, ut dubitationem non admittat, quale est: alteri suum non rapiendum*; & inter illationes quarum alie *facilem habent cognitionem, ut posito matrimonio non admittendum adulterium, alie verò difficiliorem, ut ultionem quæ in dolore alterius acquiescit, esse vitiosam.* Grot. II, 20, 43.

III.

Quomodo
nstituenda
hoc sine in
SEIPSUM
Reflexio:

Faciemus ejus rei, quantum fieri potest, breviter ac procul involucris, qualecunque periculum. Et primo quidem, si homo in ORIGINEM suam reflectat, quam DEO immortali in solidum debet; si, quam eximium præ cæteris animans constitutus sit, recogitet; non poterit non hunc in modum colligere. DEUS est, cui Te tuaque omnia debes. Igitur eidem in solidum es obligatus. Ei igitur parendum. * Hoc enim summa illa à principio creante dependentia infert. (a) Igitur ad ejus Normam vita Tua actionesque componi debent. Ergo non es ens absolutum, sed *ad aliud & ob aliud, & ab alio factum.* Nam non es, nisi quia DEUS Te esse voluit. Totus ex alio pendes, qui DEUS est. Rursus: Qui te condidit, & eximiis adeo facultatibus ornavit auxitque; eum tanquam auctorem Tuum agnoscere ac revereri, ipsiusque opera admirari: tuas demum facultates omnes cum in corpore, tum in anima ad ejus Gloriam nutumque referre, ac diversa plane ratione à Brutis vitam tuam exigere debes. Hæc nimirum Imperii Divini præsuppositio est; & eum indicat Statum naturalem, qui humanitatis adpellatur, & vitæ bestiali opponitur. (b) Qui quidem Status obligationem servandi Legem Naturæ in universum involvit: erga DEUM tamen inprimis, cujus Bonitati omnia in acceptis referenda sunt. Porrò: DEUS Te produxit: Ergo voluit, ut servareris, non ut interires. Sapientiæ enim infinitæ non convenit, frustra quid facere, & quod effectum est, servare nolle. Ergo omne id injun-

xit

xit, absque quo conservatio illa obtineri nequit. *Nam qui ad finem obligas, censetur quoque obligasse ad usurpanda media fini necessaria.* (c) Non autem posse hanc conservationem humani generis obtineri, nisi *mutua aliorum ope accedente*, quam Socialitas dirigit, manifestum est, & mox nonnihil declarabitur. Fluit igitur è dictis propositio: *2. necessarium habet cum conservatione generis humani* (d) *nexum: id Jure Natura præceptum, cum ejusque sine congruit.* (e) *Et quidquid necessariam cum ea disconvenientiam involvit, eamque lædit aut turbat, id eo Jure prohibitum est.* Habes igitur hoc primo velut specimine *Socialitatem*, quæ non qualiscunque ad promiscuas societates proclivitas est, sed tanquam fundamento suo, Divino nititur imperio, & mutuam obligationem à Natura injunctam involvit, hominesq; naturali inter se benevolentia & pace sociat atque conjungit. (f)

- a) *Quo ipsa Legis Naturalis existentia evinctur. Dependet Creatura rationalis à DEO in Esse. E. & ejus subjacet regimini, non physico saltem, sed & Morali.*
- * Arnd. L. IV. P. II. c. 30. per totum omnino.
- b) *b. l. §. 11. & infra II, 1, 3.*
- c) *b. l. §. 11. & II, 6, 14. circa med. quod inter præcipua in Moralibus axiomata percensendum. Facit enim Necessitas finis Jus in Moralibus. Grot. II, 5, 24, n. 2. & à fine in Moralibus optima est probatio II, 7, 2. n. 1. ac rursus: NB. IN MORALIBUS QUI DAT FINEM, DAT EA QUÆ AD FINEM PERDUCUNT. Grot. II, 14. 11. quemadmodum & ea, quæ ad finem ducunt, in morali materia estimationem accipiunt ab ipso fine; Quare quæ ad finem Juris consequendi sunt necessaria: necessitate sumta Non secundum physicam subtilitatem, sed moraliter: ad ea Jus habere intelligimur. Grotius de jure J. B. & P. III, 1, 2. Non igitur DEUS ad instar Fabri lignarii concipiendus, qui navigium extructum undis committit, de fati ejusdem parum sollicitus.*
- d) *Adeoque & suæmet, sed Socialitati subordinatæ; & ad eam velut præsuppositæ. b. l. §. 2. Ais cum Hobbesio: Neminem sibi ipsi obligatum, neque simul Creditorem debitoremque esse posse. de Civ. VI, 14. Respondeo: Verum prius esse, si obligationem ipsam, ab Authore L. N.*

Vis argu-
menti à FI-
NE in mor-
alibus.

*injunctam respicias; esse tamen hominem suamet obligationis ob-
jectum, quatenus in seipso terminatur obligationis exercitium. conf. §.
13. h. l.*

c) *infra II, 14, 13.*

f) *Pufendorf. de J. N. & G. II, 3, 15. p. 208, 209. ac Lex est, quæ ad
salutem mortalium spectat, de O. H. & C. I, 5, 6. circa med. Adde
omnino, quia Christianis scribimus, velut in supplementi vicem Atri-
dium de V. C. L. I, c. 7. ab initio, socialitatem graviter urgentem.*

I V.

**Quæ vis
argumenti**

**Corpore
ad elicien-
dâ Legem
Naturæ?**

Jam si *corporis etiam humani fabricam* conditionemque intueamur, præterquam, quod mirandæ SOCIETATIS inter corpus animamque exemplum, ac *homo sociata corpori mens* est; ea vel sola satis luculenter ostendit, felicitatem hominis à plurimis communemque operam conferentibus in vita sociali dependere, hominemque ad vitam Socialem FACTUM esse; quam in rem consuli inprimis merentur, qui ad principia *Physiologia Mechanica* provocarunt. (a) Sic tota circulatio sanguinis, omniaque ejus auxilia, ut muscularis cordis vis, valvularum in venis artificium, eodem opere privatæ individui nutritioni inservit, & publico officio fungitur ad generis propagationem. (b) Sic humanam phantasiam memoriamque, aliorum utique commodis unice destinata, mirifice juvat cerebrum; in quo id peculiare habet homo, ut cum corporis humani mediocris pondus non assurgat ultra quartam partem corporis bovini, tamen duplo plus cerebri concessum ei sit in regimen tantilli corporis. Comperit Cumberlandus, corpora ovium majorum & porcorum pondere corpus humanum æquare; eorum autem cerebrum tantum octavam circiter partem habere ponderis cerebri humani. Quæ tanta inter hæc animantia disparitas quid aliud monere potest, quam cerebri vires ab homine in aliorum usum amplissime dispensandas. Est etiam, ut infinita alia taceamus, in ipso homine admiranda

dum Politix exemplar, ubi tam diversas substantias Spiritum & Corpus admirabili nexu confociatas experimur.

- a) *Speciatim* Ri. Cumberlandus de L. N. p. 128. & Nemesius de Natura hominis, qui argumentum à multitudine membrorum corporis humani desumit. Adde Zentgrav. de Jure Gent. Artic. 1. §. 3. p. 34, 5.
 b) *ibid.* p. 145.

V.

Est insuper in homine *sermocinandi Facultas*, quam in communitatis humanæ usus directam inditamque à Providentissimo Numine esse res ipsa loquitur; Ad quid enim loquendi capacitas pertineret, nisi præsens esset socius? frustra igitur esset lingua, nobilissimum instrumentum, per quam solus homo animi sensa articulado sono potest exprimere. Quare & Cicero humanæ Societatis vinculum sermonem esse dixit, & eodem argumento, tametsi secundo, usi sunt Scriptores haud vulgares (a) Et Grotius sermonem peculiare societatis instrumentum vocat. (b)

Quid evincat facultas sermocinatrix?

- a) Conf. Exerc. I, 1, & Pufend. de J. N. & G. II, 3, 15, 209, 210.
 b) Proleg. § 7.

VI.

De intellectu vero & voluntate, quas facultates uno rationis vocabulo quidam enunciant, manifestum est, earum usum cum erga DEUM, recte agnoscendum, pieque colendum, tum in Societate cum primis & convictu humano se exercere. Ut vita (a) contemplativa, nullam omnino praxin pro scopo habens, contra Naturam esse, vel hoc argumento arguatur, & qui eam pertinaciter sectantur pro contumacibus in rectæ rationis dictamen habendi sint. Has igitur dotos, qui recte considerat, quidni ita colligat apud se inferatque: *Quem in finem DEUS his te facultatibus instruxit: eum fas ac pius est abs Te queri, in eumque Te actionesque tuas dirigi atque componi. At hic finis est, ut DEO uniaris, socialiterque ex ipsius præscripto vivas.*

Quomodo Intellectus & Voluntas probet Socialitatem?

a) E. Weigel. *Demonstr. Euclid. de Philos. Moral. Sect. 3. Memb. 2 cap. 7. vita inquit, solitaria, qualis Eremitarum est, quoniam praeter omne materiale maxima quoque formalitatis parte constituitur vita humana propriè loquendo non est. pag. 216. Iunge disputantem contra Philosophos Ciceronem, Off. I, 9. ibi: Itaque videndum est, ut*
 & Christ. Thomal. *Pr. p. 139. §. 60.*

VII.

Quae argu-
 menta pro
 Socialitate
 Pædagogi-
 ca?

Subjunguntur his alia argumenta, quæ *pædagogica* solemus adpellare, quod hominem ad quærendam cum aliis pacem vitamque sociale, velut ex accidenti, vehementer tangen urgeant propellantque. Petuntur illa cum à Status solitarii miseria, (a) imo ejusdem cum conservatione humani generis impossibilitate; tum à naturali hominis imbecillitate, (b) tum & vitio humano superinducta malitia, (c) quæ omnia distinctè recenset Noster, & sufficienter deducta contrahit in nervum. Singula id evincunt: Socialitatem, tanquam medium conservandi generis humani, adeoque & sui ipsius, homini pro Imperio divinitus injunctam esse. Neque exigui heic roboris argumentum est ab æqualitate Naturæ humanæ, quodque DEUS *neminem altero* condidit meliorem. Item, quod ex una Radice universum propullulaverit mortaliū genus, eodēque Patre fati simus omnes. (d) Quod charitate nihil jucundius. (e) Eam ipse imbecillis hominis ortus docet, & è funiculi umbilicalis naturā satis liquet. Profundè hanc veritatem morale in sinuavit *Moses*, de ipso supremo Numine commemorans, quod Protoplastis de pellibus animalium tunicas confecerit, qui materiam vestimentis minus aptam ex naturali jam sibi inscitia elegerant. Igitur homo sibi non sufficit, & vel ubique immediatō DEI auxilio, vel mediante hominum adjutorio sibi obveniente perpetuo indiget. *Cortex arboris: penna regis volacrem: piscem squama operis: lana ovem induit: pilus jumenta vestit: concha testam excipit: solum homo inermis nascitur ac nudus.*

a) Cujus

- a) Cujus uti existentia vel exemplo Infantum expositorum vel hominis nunci ex naufragio restantis, & in desertam insulam projecti comprobatur: ita illius quoque incommoda Auctor & b. l. §. 3. & L. II, c. 1. §. 4. 9. graviter depingit. Unde signentum non est, ut nuper Vito docto visum. Quid quod DEUS ipse de homine adhuc integro, sed solitario: Non est bonum, dixit, bonitatem esse solum. Gen. II. 18. i. e. minimè conveniens ei Naturæ & conditioni, juxta quam à mea modo manu produit. Postulat ejus ingenium & Status, ut vitam cum aliis socialem agat.
- b) Pöblerus Societatis custodiam à DEO inter homines institutam, & verè naturalem vocat. Comm. ad Grot. Proleg. p. 59.
- c) Vide tamen infra de æqualitate naturali; & conf. omnino Arnd. de v. c. I, 25. sub fin. §. und eben darumb hat Gott nicht einen Menschen besser schaffen wollen/ denn den andern.
- d) Non plures unà DEUS homines condidit, uti alias non unam, sed plures creavit arbores: plura item animantia ferasque bestias: plures demum plantas herbasque: Sed unum condidit hominem ex eoque Evam formavit, ut perpetua nos charitate, velut ex uno sanguine orti, Aëtor. XVII. 26. complecteremur. Ut optimè ex natura rerum arguat Arndius de V. C. I, 29. Creaturæ insuper omnibus æqualiter interviunt. Ergo omnes æquales. Conf. eundem L. IV. P. II. c. 25. & L. IV. P. II. c. 26. que diligenter expensa insignem hujus doctrine usum in vita humana æquè atque christiana ostendent.
- e) Nil homini molestius odio, invidia, Bello. Itaq; DEUS jucundissimum nobis adfectum, Socialitatem, Amorem, natura injunxit.

Utraque doctrinæ universalis in vita humana & Christiana.

VIII.

Cæterum, non nova hæc sunt, aut à Pufendorffiano wuper excogitata ingenio, sed à priscis Sapientibus prudenter intulcata. Fuit ea, post alios, Tully, quum de Legibus disputare constituisset, philosophia methodusque, cujus vel solis demonstrationibus si vellemus uti, sufficienter, credo, à novitatis suspicione hæc doctrina absolveretur. Natura, inquit Cicero, Juris explicanda nobis est eaque non à Prætoris edicto, ut plerique nunc, neque à XII. tabulis, ut superiores,

An novitas hæc doctrina?

riores, sed penitus *ex ista Philosophia* hauriendam Juris disciplinam puto. (a) Reperam, pergit, stirpem Juris à naturâ, qua Duce est nobis omnis disputatio explicanda. Nam sic habetore, nullo in genere disputandi magis honesta pateferi, quid sit homini natura tributum; quantam vim rerum optimarum mens humana contineat: ejus muneris colendi efficiendique causa nati, & in lucem editi simus: quæ sit conjunctio hominum, *quæ NATURALIS Societas inser ipsos*. His enim explicatis fons Legum & Juris inveniri potest. Atque hoc ibi adpellatur alte, & ut oportet, à capite Jus repetere. Quemadmodum verò Imperium DEI præsupponendum dixit Pufendorfius, * ita Cicero quoque, dandum esse ait (b) (ne ab ea causa potissimum sit ordiendum) DEI immortalis Natura (loquamur ita edocti saniora) ratione, potestate, mente, numine, sive quod aliud est verbum, quo planius, quod velit, significet, naturam omnem REGI. Progreditur deinceps ad Naturam hominis, qua parte recta est; Animal hoc, inquit, providum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & consilii, quem vocamus hominem præclara quadam ratione generatum est à Supremo DEO. Solum est enim ex tot animantium generibus atque naturis *particeps rationis & cogitationis*, quum cætera sint omnia expertia. Est igitur prima homini cum DEO rationis Societas. (c) Quo fere sensu *Socialitatem generalem* pro principio cognoscendi J. N. etiam illi agnoscunt, qui *Pufendorfo* contradixerant. Cæterum ex ista agnatione (ob quam vel genus vel stirps DEI possimus appellari) *Cicero* colligit, ad participandum alium alio, communicandumque inter omnes, justos natura nos factos esse. (d) Ipsam verò corporis Naturam quam pulchrè quæso delineat? Homini, inquit, natura sensûs tanquam satellites attribuit, ac nuncios, & rerum plurimarum obscuras & necessarias intelligentias enudavit, quasi fundamen-

ta quædam scientiæ, figuramque corporis habilem & aptam ingenio humano dedit. Nam quum cæteras animantes abjecisset ad partem, solum hominem erexit, & ad cœli quasi cognationis domiciliique pristini conspectum excitavit, tum specimen ita formavit oris, ut in eo penitus reconditos mores effingeret. Nam & oculi nimis arguti, quemadmodum animo affecti sumus, loquuntur; & is qui appellatur *vultus*, qui nullo in animante esse præter hominem potest, indicat mores, cujus vim Græci norunt, nomen omnino non habent. Omitto opportunitates habilitatesque reliqui corporis, moderationem vocis, *orationis vim*, quæ conciliatrix est humanæ maxime societatis: Nihil igitur, *concludit*, est profecto præstabilius, quam planè intelligi nos ad *justitiam* esse factos, neque *opinionem*, sed *natura constitutum esse jus*. Mox ad Statum æqualitatis provocat; Id jam patebit, inquit, si hominum inter ipsos Societatem conjunctionemque perspexeris: Nihil est enim unum uni tam simile, tam par, quam omnes inter nosmetipsos. *Ita quacunquæ est hominis definitio*, una in omnes valet. Imò ex ipsa corruptione argumentum pro Jure conficit. Quæ nationem, non comitatem, non benignitatem, non gratum animum, & beneficii memorem diligit? quæ superbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur? non odit? (c)

Consensus
Ciceronis,
adversus
accusationem
novitatis.

a) de Legib. I, p 273, edit. Joach. Camer.

* § Grot II. 20, 44. cum Leges Naturales Sanctimoniam suam habeant præcipue à metu Numinis.

b) de Legib. I, p 273, 274. omnino § II, p. 282.

c) unde tam arcte connexus in Sacris amor proximi cum amore DEI. Si quis dixerit: Di igo DEUM § fratrem suum oderit, mendax est. Conf. Disp. de conditione hominis sociali, Præfide D. Förtscbio habitam §. 16.

d) de Legib. I, 275.

e) Ac porò ibi concludit: Natura promti sumus ad homines diligendos; quod fundamentum Juris est. Confer. etiam Kulpia. Coll. Grot. p.

11. lit. n. qui plures alligat; è recentioribus imprimis Büclerum, cuius monita Comm. ad Grot. Proleg. laudari merentur. & adde D. Hertium de Social. Sect. 1. § 6.

IX.

Quid de diversis Juris Naturæ fontibus censendū?

Cæterum, quin ex diversis (a) fontibus Jura Legesque Naturæ repeti possint, dubitandum non est. Dummodo in se veri sint, ac alias admitti possint.

- a) Monente ita prudenter Kulpisio, Coll. Grot. 1, 1, 5. p. 9. qui §. 6. p. 10. ejusmodi principia recenset, & ad concordiam facile redigi posse affirmat.
- b) Quales non sunt, quos recenset Kulpisius d. l. §. 5. p. 9. qui videndus omnino. Singulare B. Arndii argumentum est à Creaturis inferioribus petitum, quæ singulis hominibus equaliter inserviunt. Quod documento esse posset, singulos homines pro uno habendos. de V. C. L. IV. P. II. c. 25 p. m. 938. Quorum unus est Dominus: uniformis conservatio: nomen unum: ii pro uno Morali habendi. Quod notandum circa disciplinam Cl. Becmanni in Lineamentis pag. 48. negantis esse amoris genus inter homines, quo sine respectu commodorum homo hominem amet naturaliter.

Singulare è Natura argumentum Arndii.

X.

Quid de fundamento à Fine hominis?

Itaque qui fundamentum Legis Naturalis in Fine à DEO Conditorum hominis, intento, (a) cum in ordine ad DEUM Ipsum, tum in ordine ad Hominem illumque vel ipsum, vel alterum Proximum constituunt, eorum disciplina, adhiberi omnino, fructuosè & ad concordiam tedigi potest; Qui hoc præter alià videntur pensi habuisse, quod diversi sint, iique tres omnino termini sive objecta, circa quæ humanæ actiones, Naturæ Lege præceptæ, occupentur; quæ vero omnia, tamque diversa officia, uno eodemque rotundo axiomate sive propositione, si adæquata universalisque esse debeat, comprehendendi non possint. Ubi tamen hæc forsitan Regulâ exurgeret; *Hæc ea quæ fini à DEO Conditorum Tuo, cui obligatus ob creationem es, intentio: hoc est cultui ejus, & amor: philantropia item ordinata*

ac

ac demique Societati conveniunt. Seu uti nupere Pritius ὁ Φίλιππος
 expressit: Ita se habet, ut finis se habet, ad quem à DEO es creatus:
 Quaecunque igitur ad hunc finem faciunt, illa facienda; quaecunq; huic
 fini repugnant, illa respuenda & omittenda sunt. Quæ his repu-
 gnant, omitte. Ratio, quia contrariantur fini à DEO in crea-
 tione intento. Eadem Demonstratione utitur Scriptor verè
 Theologus: **Wer seine böse Begierden und Lüste vollbringet/
 der zerrüttet die Menschliche Gesellschaft.** de Vero Christ. 1,
 41. Finis, ob quem concitus homo est, in eo consistit, ut &
 gloriam DEI celebret, & idoneum Societatis humanæ mem-
 brum existat. Pufend. Off. 1, 1, 1. Si quis, omiſſa Socialitate, hoc
 principium substernat: Ea esse facienda, quæ vitam hominum
 maximè diuturnam, & felicem, reddant: felicissimam autem
 vitam esse, quæ & maximam laudem mereatur, & suavissimè
 transigatur, & omnium rerum gaudeat sufficientia; Is fructum
 Socialitatis & effectum Causa sive Medio substituit. Cæterum co-
 gitare simul debet, nihil utile, nihil honestū esse, nisi Societati
 conveniens, aut sociale. Confer C. Thomasium in Fundamentis.

Consensus
 Arndii.

Finis
 de nupera
 hypothesis.

- a) Referrī huc forsā debet Lambertus Velthuyſius, qui, ut infra repe-
 temus, in Dissert. Epistol. de principiis Iusti & Decori, præcepta
 Juris Naturalis ex Fine Mundi conditi deducere instituit; Ubi cum
 supposuisset, DEUM esse; & Ab Ipso Mundum in Sapientia crea-
 tum; Denique in ejus regimine virtutes Iustitiæ & Veritatis exer-
 cere velle; tandem hæc insert; DEUM primò in creando Mundo fi-
 nem sibi proposuisse. II. Media eo ducentia in se habere debere apti-
 tudinem ad finis conservationem. III. Hominem non impne latu-
 rum, si deviet ab ordine in consequitione finis observando. Quidam
 non incongruè provocant ad Servatorem, qui eandem actionibus
 humanis præfixerit Regulam. Querentibus enim; Quodnam præ-
 ceptum Legis maximum sit? Respondisse: Diliges DEUM Tuum ex
 toto corde tuo, & in tota anima tua, & in omni mente tua: hoc maxi-
 mum est & PRIMUM mandatum. Secundum autem simile est huic:
 Diliges proximum tuum sicut teipsum, Matth. XXII. 37. seq. Luc.
 X. 28. Marc. XII. 29. Rom. XII. 8. seq. Gal. V. 4. Lev. XIX. 18.

Disciplina
 Velthuyſii

quo dicto *Amorem sive cultum DEI*; *Philantiam, dum proximum sicut seipsum, Socialitatem dum proximum amare jubetur, comprehendi manifestum est.* Conf. Joh. Christianum Müldener, *Posit-Anang. Erfurti propositas Anno Seculi elapsi XCII. qui modeste ista perpulcre exequitur.* Nec abnuit, etsi severior unius Propositionis Censor, Jo. Franciscus Buddeus, *Philos. Praë. P. II. cap. 6. §. 10. pag. 253.* Contentit B. Noster D. Helingerus, *Conspicuum Jurisprud. Univers. Naturalis, Protheor. Q. 2 §. 13.* qui è tribus hisce fontibus, quicquid est officii commodè derivari observat. *Becmannus Polit. Parall. II, 11.* distinguit in amorem supra nos, in nos, *et juxta nos.* Non inquam hæc pugnant cum sententia communiore, neque nisi in speciem, committuntur. Fatetur enim Primò, qui ista regerit, omnibus hætenus DD. placitis videri palmam præripuisse sententiæ, quæ Custodiam Societatis, humano Intellectui convenientem, *Juri N. tanquam fundamentum, substernit; Aristoteli, Ciceroni ac Augustino olim laudatam, et hoc demum seculo à Grotio repetitam, à Pufendorfio abundè demonstratam esse; qui tamen et ipse trimembrem officiorum divisionem secundum objecta, erga quæ ista sunt exercenda, instituat.* Secundò: *Scopus Auctoris, si recte exuspensitemus, hic imprimis fuit: Officia hominis communissima, quæque ipsum cum aliis sociabilem reddunt, tradere. Præf. c. 2. 6.* Jurisque naturalis disciplinam, quatenus ambitu hujus vite includitur, adeoque hominem format, prout hanc vitam cum aliis SOCIABLEM exigere debet, accuratius persequi; ut tamen eodem in loco, non dissiteatur: *Summam Legis à Salvatore ad duo Capita esse redactam: DILIGE DEUM et DILIGE PROXIMUM;* ad quæ referri possit *Lex universa naturalis, tam in integro quam in corrupto Statu hominum; ubi mentem clarins explicat; nam et Socialitas, quam nos, inquit, pro Fundamento Juri Naturali substravimus, commodè in Dilectionem proximi resolvi potest. Quam verò à dilectione DEI divelli non posse divinior ubique Spiritus inculcat, 1. Job. IV, 20. conf. Arnd. V. C. L. I. c. 28. sub fin. et c. 29. init. quia DEUS Centrum est ac Punctum illud, in quo omnes Lineæ collineant. Unam si lineam ab altera distumpas, à Centro quoque amovebitur. Itaque cognoscendi principium, quod Fontem Officiorum erga proximum esse agnoscunt plerique, à communiore et potiori petiit, quod est SOCIALITAS; Dilectio proximi, ut diseretè eam vocat, et Caritas, ut alii*

Nihil

De Scopo
Auctoris.

ejusque
ratione inter-
riori.

Nihil hic certaminis cum eo reliquum, qui disciplinam ab se traditam ad Dilectionem Proximi fere restringit. Quo sensu & in sublimiore disciplina Magnus Theologus dixit: Die Liebe ist das Gesetz der Natur/de V. C. I. 26. n. 5. imo ipse Paulus: Dilectio est Implementum Legis, Rom. XIII, 10. quia videlicet Lex charitatis est late patens & universalis; & qui proximum h. e. hominem ledit, adversus DEUM quoque peccat, Num. V, 6. Tertio, quid modestius dici potuit, quam quod Officia erga DEUM non aliter quam indirecte velit ex assumpto ab se principio derivari? quod pulchre explicat §. 13. & ipse alibi fatetur, dilectionem proximi ex sociali hominis Naturâ resultare. Jur. Feacial. §. 24. p. 108. omnino. Quarto, Socialitas pro Imperio divino homini injuncta intelligitur; Igitur Lex prima de Obsequio Numini debito presupponitur, & ex ipsa Nature humane conditione satis liquet. Conf. supra §. 3. & adde Thomaf. J Prud. Div. pag. 142. Quinto: Expensis hujus argumentorum momentis nupere Socialitatem adoptavit, sed si omnia officia ex ea derivare DIRECTE velis, ut Universalem. Ipse Noster D. Zentgrav. de J. & J. p. 23. Generalem, inquam, h. e. universi nim. generis humani sub divino Imperio, seu ut Auctor notanter ait, Religio & Socialitas conjunctim. O. H. & C. I, III, ult. add. Dn. Ludov. Hist. J. Nat. p. 38. Et quid multis? Consonat ips. sanctior Lingua: אהבה לרעך כמוך Diliges Socium Tuum sicut te ipsum. Conf. Danh. Coll. Decal. p. 568, 569. Et sic luculentissimum utique & universale Principium est: Q. promovet Socialitatem Divinam & humanam id J. N. præceptum est. Nam in Societate cum DEO consistit summa felicitas. Que ratio & societas pridem Theologis Philosophisque cognita in terminis. Conf. Arnd. V. C. L. IV. P. II. cap. 4. p. 967. edit. maj. Sexto: Si Jacobus Charitatem vocat Legem Regiam; quis vitio iis vertet, qui Socialitatem Legem Juris Nature fundamentalem adpellant? Jacob. II, 8. Idem enim Christianis, sed sublimiore longe eff:actoreque titulo, Charitas, quod Nature Socialitas. Illius ambitum diffusaque officia depinxit Apostolus Tharsensis, 1. Cor. XIII, 4. seqq. Adde rursum Arndium de V. C. I, 30. & Baconem de Verulamio de Angm. Scient. L. VII. pag. 435. omnino. Septimo. Docet ipsa quoque Socialitatis consiaeratio, pacatam ac securam generis humani societatem sine Religione subsistere non posse. Quare non video, cur vel ex eo argumento Officii erga DEUM necessitas inferri non possit? Pietate enim

Quid Socialitas universalis?

sublata, ut Cicero ait, fides etiam & societas humani generis & una excellentissima virtus Iustitia tollitur. add. Grot. de J. B. & P. II, 20, 44. Legesque naturales suam habent sanctimoniam à metu Numinis, & recte religionem contaminatam ad omnium pertinere injuriam dixere Imperatores. Octavò: Juvat iterum Revelationem in subsidium vocare. Non saltem quod ipse DEUS non bonum esse dixit, hominem esse solum: sed & Adamus irsigni perfusus esse letitia legitur, conspecta, quam DEUS adduxerat, compare. Conf. Pufendorf. Jur. Fec. §. 24. p. m. 108. Quo minus ferenda est Helmontii opinio, appetitum conjugii in vitio collocantis, quem nonnulli hodie sectari videntur, sed repugnante 1. Tim. II. 13, 14. in terminis Apostolo.

X I.

An principium Voluntas Creatoris,

Est, qui Voluntatem Creatoris pro primo Principio ponat; Non male id quidem, nisi vim obligandi in sola coactione collocet, quemadmodum injustum tantum esse ait, ad quod aliquis per pœnas cogi potest; simulque negat ad virtutem nos obligari, ad quam præmiis impelli soleamus. Contra quam etiam veteres Ethnici sensere; ut non urgeam, sequi hunc in modum, nullam fore ipsius DEI Justitiam, quia Jus nihil aliud esset quàm Jussum Creatoris vel ejus qui potentia sua cogere potest. Providentiam DEI, ab homine naturaliter cognoscibilem, & vim Legi Naturali addere Noster supponit; de O. H. & C. I, 3, 10. Igitur Socialitas non vi sua, sed LLatoris obligat. I, 2, 7. p. 31. Nec advertit Vir doctissimus, ab iis qui hoc principium excoluere, pridem distinctum fuisse primum principium practicum, quod est: Imperanti pare: à primo principio Juris naturalis illi subordinato, quod est Socialitas. Et quæso, quæ denique distinctio erit inter Legem positivam & naturalem, si omne à sola DEI Voluntate Jus est. (a)

- a) *Ceterum aliorum sententias & principia à Kulpisio nondum tacta videre est apud Muldenerum Disp. cit. pag. 20. & D. Wernberum Disp. de genuina Leges nat. investigandi metodo sub finem. Henricus Ernestus Kestnerus, JC. Rintbeliensis in Prudentia Juris Nat. Anno 1698, edita, rejicit socialitatem, & principium J. N. dicit Pro-*

Prohibitionem Creatoris, cujus voluntas aut verbis declaratur, aut factis, si illud fiat, vocari Jus divinum revelatum; sin hoc, naturale. Ad facta autem pertinere motus & instinctus à Natura hominibus insitos & implantatos; itemque actiones ipsius Creatoris, rerum videlicet creationem & conservationem; actionum quoque finem, tum necessarium, tum probabilem; medii necessitatem; & denique naturam ipsius Sanctissimi Creatoris, qui perfectissimus sit, & nihil frustra fecisse intelligatur. Addendum, qui prudenter heic incedit, omnemque litigandi ansam præscindit, D. Zentgravius Summæ Juris Divini p. 34, 35. §. 19. In fundamento, inquiens, L.L. naturalium explicando, & in ratione illarum danda, communem causas istas spectari, nec sibi invicem opponi, certe subordinari alteram alteri debere, judicamus. Sed quid de Specialibus, iisque tribus honesti, justi & decori principis: I. Quod vis, ut alii sibi faciant, tu tibi facies. II. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. III. Quod vis, ut alii tibi faciant, ipsis facies: sentiendum sit, alii judicent. Certè expedita ea sunt, ac digna quæ jugiter inculcentur. Vide C. Thomasi Fundamenta.

Nüpera D. Kestneri sententia, adfertur,

&c

Alia Viri Doctissimi commentatur,

XII.

Si quis interea distinctam à nostra, ad eundem tamen scopum collineantem viam in pervestigando docendoque Jure Naturali eligendam existimet, aliisque è fontibus illud eruat repetatque; cum eoque quidem, modo veri in se sint, ac alias admitti possint, non difficile fuerit concordiam inire. Atque huc referre possis (a) I. *Principium* de cultu divino, II. ac de conformatione Creaturæ rationalis cum Creatore: itemque III. de Studio Pacis & benevolentia omnium erga omnes; IV. de Justitia & Sanctitate divina: V. de Ordine Naturæ; VI. tribus istis Jureconsultorum, honestè vivere, neminem lædere, suum cuique tribuere: vel VII. ultimo ex his tribus axiomatibus: VIII. de illo universali: quod Tibi non vis fieri, id alteri non feceris; IX. de amore Dei & hominis. Tametsi enim quædam ex iis (b) inadæquata, alia etiam inevidentia sunt; falsa tamen haud sunt, sed talia utique, è quibus, acroa-

Quomodo redigenda in concordiam Principia?

maticæ

maticæ disciplinarum methodo adfueti conclusiones idoneas elicere, ac de rebus actionibusque practicis constans solidumque iudicium possunt formare.

Recensus
Auctorum.

- a) *Illudiciose, ac moderate simul Kulpifinus I, 6, p. 10. Primum Nitschius: alterum D. Zentgravius, tertium sub li Opere Richardus Cumberlandus: quartum è Theologis Nostri multi & magni; conf. Zentgravius de Orig. J. N. art. V. §. 22. quintum H. Bodinus: sextum Jurisconsulti vulg.: Septimum Strimesius: Octavum, quod Regulam à Salvatore quoque commendatam complectitur, Confutius Sincersium Philosophus (vide supra Exercit. I. §. VIII. p. 13, aliquot ante Christum natum seculis clarus, & commune gentis oraculum, suis pro Norma quoque vivendi inculcavit: Ne facias ulli, quod pati nolis; Nonum deniq; Hoppeus de arte Jur. L. I. fol. 21. Hugo de Roy, de eo quod iust. m, L. I tit. 3. §. 5. & qui ab his band alienus, admirabilis & Beccmannus, amplexus est, qui tamen universam virtutem ex triplici amore, DEI, sui & proximi æstimat.*
- b) *Conferri potest Pufendorf. de J. N. & G. II, 3. 5. De primo sunt, qui moneant, non adequatum esse: Alterum, inevidens ajunt. Tertium, cum socialitate coincidit; sed vocabulis diversis proponitur. De quarto nota lites, inter Pufendorfium ab eoque dissentientes, sunt. Add. Spec. Controv. c. IV. §. 3. Quinto inevitanti- m objectis D. Thomasius. Sexto, idem opponitur, quoniam de honesto prius diffidendum erit, ut è Ciceronis de Officiis Opere constat, qui honesti regulam constituit socialitatem. Idem de septimo observant. De octavo videri potest Scharrokus de Offic. c. II. n. XI. etsi non dissimulandum sit, nimum censuræ suæ indulgisse virum doctum. Nonum tripli i Objecto officiorum, sacriq; Codicis auctoritate nititur, & cum socialitate, imprimis Zentgraviano sensu accepta, coincidit. Quorsum referas Melanchtonem, Calixtum, alios, qui ad Decalogum confugerunt: Principium utique verissimum, se quod non omnes amplectuntur. Quemadmodum etiam de iis, qui Statum Integritatis substituunt, censendum esse supra monuimus. Conf. Exercit. I, §. XVIII. lit. c. p. 32.*

XIII.

Cæterum, quando alii principium in propria salutis studio; (a) vel præceptis Noachidarum: aut in actibus quos homines

Quid de alio principio tenendum?

mines cum brutis communiter adpetunt, vel averfantur, quæ-
 sivere: eos utique ab instituto disciplinæ nostræ, ipsoque veri
 limite recessisse existimamus; quoniam propria salus publicæ
 infinitis in casibus cedit, ac turpe indignumque homine es-
 set, hanc ad illius modum metiri; quam veri naturalis vim
Cicero de Legibus primo expressit, homines ad justitiam natos, ju-
 stitiamque natura constitutam esse demonstrans. Lege eundem,
 si placet, Ciceronem de Officiis tertio, & miraberis paganum
 demonstrasse: *Nihil esse utile nisi sit honestum*: quod nova philo-
 sophia in dubium traxit homo inter Christianos natus. Vide,
 quam pulcre capite quinto inferat; *hominem Natura obedientem
 homini nocere non posse*. Ac rursus: *Si, ait, nihil existimat contra na-
 turam fieri hominibus violandis: quid cum eo differas, qui OMNINO
 HOMINEM EX HOMINE TOLLAT?* Solvat Hobbesius, quod in
 forma proposuit argumentum Tullius: *Si una est omnium Lex
 Natura (qua omnes continentur,) sequitur, Lege natura prohiberi
 violationem hominis. Verum autem primum. Ergo & extremum*. De-
 nique nec omnis defensio sui est secundum rectam rationem.
 Quid de militibus dicas, quos Civitas ad sustinendam læsionem
 adstringit? quid de Obsidibus? Cæterum qui Noachida-
 rum præcepta substituunt, his probandum erat, ea omnia vel
 Juris (b) naturæ esse, (c) quod merito grande postulatam ad-
 pellavit Osiander: vel hujus ambitum exhaustire, vel mere ta-
 lia (d) proponere, quæ jure Naturali pervia omnibus esse pos-
 sunt. De principio vero quod in actibus hominum cum bru-
 tis communibus quæsiisse Ulpianea (e) definitio videtur,
 consulendi sunt Juris Romani Interpretes, quam alii probant,
 alii excusant, alii penitus rejiciunt. Hoc saltim indubitatum
 est, bruta non ex obligatione, sed ex naturali quodam agere
 instinctu; neque jus esse sine ratione, ac id quod naturale est,
 ab eo quod juris est naturalis plurimum differre. Quod po-
 stremum præclare docuit Seneca: Nunquam, inquit, erit
 bonum in eo, quod irrationale est. Bonum quidem cadere in

Conf. supra
 Exerc. I. §
 XXI, lit. c.

Y

mutum

mutum animal nullo modo potest; *felicioris meliorisque natura est.* NISI UBI RATIO LOCUS EST, BONUM NON EST.

Principiū
Tho.
Hobbesi.

An
novum?

ad) *Hobbesius, sumta Hypothesi de statu, quem naturalem adpellant, in quo natura unicuique dederit jus in omnia; unde concludit, statum hominis naturalem, ante, quam in societatem coiretur, fuisse be!ium omnium in omnes; ex quo ipsi oritur primam Juris Naturalis fundamentum: Unumquemque non posse non vitam & membra sui, quantum in suis viribus situm est, tueri; & quia iste jus ad finem frustra habet, cui jus ad media necessaria denegatur; Consequens esse: Unumquemque jus habere utendi omnibus mediis, & agendi omnia, sine quibus conservare se nequeat. Gloriatu*s* insuper est: physicam rem novitiam esse: sed philosophiam civilem multo adhuc magis; ut quæ antiquior non sit libro, quem de civitate ipse scripserit. Ostenderunt tamen viri docti, innovatam quidem methodum, dogmata verò antiquum: ab Epicuro olim propagatum, praxin autem longè antiquissimam fuisse. Quid enim aliud Brennus apud Plutarchum in Camillo adfirmans: Πρὸς βούλευτον τῶν νόμων ἐκ φύσεως πλεον ἔχειν τὸν κρείττονα τῶν ἰσοδυστέρων. Primam naturæ legem esse, ut validior plus quam imbecillior habeat. Aut ut idem apud Livium quinto: Omnia esse virorum fortium? Ceterum, ubi Moses veram rerum originem docet, non statum belli, sed pacis, & jucundæ arctissimæque societatis inter primum hominum par inite proponit. Præterea ex hominum similitudine, non odium, sed amor resultat, quum nulla sit tam fera bellina, quæ non sui generis bellina maxime delectetur. Quidni ergo & homini natura præscripserit, ut nihil amabilius quam hominem putet? Neque Hobbesianam juvat sententiam, quod objicit, homini naturalem nocendi & cultem & voluntatem esse. Nam neque de omnibus prædicari facultas nocendi potest, ut absentium longèque distantium exemplo constat: neque voluntas ad omnes pertinet, qui re quidem de aliis omnibus notitiam habent. Et quum Reges Civitatesque in statu naturali h. e. bellico degere ipse fateatur; quid aliud consequi inde potest, quam nullum esse pacis locum inter imperantes, quum jus ipsis competat in omnia. Quod quidem à salute generis humani civitatumque & scopo & dignitate longè alienissimum. Ait: Statum naturalem utique æqualem esse. Igitur neminem alterius iudicem esse posse, proinde quemlibet jus habere quod licet, quodque potest sciendū.*

ciendi. Conf Hobbes. Elem. de Cive, Libert. c. I. num. 1. ad 10. sqq.
 § de Civitatum inter se Statu, cap. XIII. § VII. *Distare igitur rationem, ut ab hoc statu naturali in Civitatem transferatur, nec in jure omnium ad omnia subsistatur. Sed I. æqualitas Juri humanitatis perpetuam opponitur; § quod contra regulam cœlestis oris: Quod tibi non vis fieri, alteri non feceris; quod contra aurea dictamina; de quolibet tractando ut æque homine: de nemine ledendo: de exhibendis unicuique humanitatis officiis, admittitur: contra Jus factum esse censetur, adeoque nomine venit injuriæ. II. Quid vero? Nonne Status Naturalis sub DEO est? Atqui is Rector ac Superior omnium communis ea dictamina sanxit, § vindex injuriarum est, ac licentiam agendi legibus naturalibus constrinxit. Igitur temere dicitur, quemlibet per Naturam jus habere in quodlibet faciendi. III. Præterea, in Patribus familias segregibus, ante institutas Civitates, atque ubi paucitas neque confusionem, nec maximum periculum creabat, nulla ejus illimitata facultatis vestigia deprehendimus; imo Patrum præcipuè exemplis adparet, etiam tum nefas fuisse, ut alteri quis summa eriperet, si eamque promissi violaret. Quare nec admitti potest, quod ait: quid fas, aut nefas, bonum aut scelestum sit hoc ex Lege civili judicandum. Nec illud: quid nostrum, quid alienum, legis civilis questio est. In de Cive, cap. VI. de Imperio § XVI. Ino hæc primarie Juris Nature questiones sunt; quod à communi Domino omnibus impressum, docet interius, graviterque inculcat, eos qui nihil de te mali sunt meriti, ledere, esse contra Naturam, ac metuendam restare poenam tribunalis divini; licet æqualis æqualem extra civitatem punire non possit. Quidquid cum Grotio de J. B. § P. II, 20, in Jure Civ. L. I. sect. I. c. III. §. 43. heic sentiat Huberus; cui opinioni, solidis, ut existimo, argumentis obviam itum est in Traditione Morali de Jure Poenatum, Dissert. II. § 3. Instas cum Hobbejo: I. Naturam tamen hominum ita esse compositam, ut alter alterum oderit: alius alium subigere, spoliare, occidere velit, si detur facultas. II. Ac absque civili imperio vivere nus, bellum sine dubio omnium exterriturum contra omnes, quod in divæxiis manifestum sit. III. Quemadmodum & mutuius metus in causa fuerit, ut homines de ordinandis civitatibus cogitarent. IV. Denique cum omnes infantes nascamur, hi verò sædus, quo civitates contribuntur, capere non possint, liquido adparere, cunctos homines ad societatem civilem ineptos esse natos. Vide si placet, de Cive*

Cap. I. §. II. annotatione prima. Ubi nos quidem, corruptiorem humane nature non negamus. Vidit eam agnovitque Cicero, & postquam justitiam natura constitutam dixisset, imbecilles tamen animos à depravatis consuetudinibus opinionumque veritate torqueri, & quocumque cœperint flexi, inclinare, eodem, quem laudavimus, loco, concessit. Male vero Vi rationis & Legi scribiturque DEI opponitur affectuam corruptio, consuetudinumque & opinionum perversitas. Itaque si de eo loqueretur, quod contra præterque naturam, accedente vitio contingit, & in hac mortalium improbitate evenire consuevit, non equidem esset, quod ei obverteremus. Sed hæc ad Statum, quem sua disciplina susternit, naturalem non pertinent. Idem ad alterum dicendum est; neque nos metum à causa impulsiva societatis civilis excludimus, qui proinde nativo societatis amori perperam opponitur. Quid quod ne Hobbesius quidem negare potuit, homini statim, atque natum esse, solitudinem perpetuam esse molestam, aliorumque aliorum congressum, natura cogente adpetere; quidquid deinceps assuat, inani interpetere & capacem esse, distinctione. Adde de Givæ cap. I, §. 2. annot. prima. Denique indigna scuto Viro de infantibus exceptio est. An enim ad rationem quoque facti infantes non sunt, quia ejus exercitio destituntur? Aut quis negat, ad usum justitiæ, judicii quoque maturitatem requiri. Vide vel unum, si placet, Auctorem de O. H. & C. I, 1, 25. & confer Ulric. Huberum, de Jure Civitatis L. I. sect. I. c. III. §. 9. 10. Edit. tertia: qui etiam Spinozæ, idem quod Hobbesius fundamentum ponenti, longinsque procedenti satisfacit, capite sequenti quarto. Quem videat Lector, tyrocinia discipline nostræ supergressus. Nobis plura addere non vacat.

b) *Osî ad. ad Grob. I, 1, 16. Observat. III. p. 261. Multa tamen, non sine specie, pro veritate traditionis horum præceptorum congeffit David Mevius, Nucleo Jur. Nat. Inspect. I. §. 10. quæ examinari utique merentur.*

c) *quod quomodo probabunt de ciborum discrimine, nixo altiori principio?*

d) *quomodo de vita eterna? cujus præmium Jus Nature non pollicetur.*

e) *L. I. ff. de Justit. & Jure. Quam definitionem sequitur in Institutis Imp. Justinianus, eoque à recentioribus quæ impurimis, Ung. p. ur. Exerc. II. qu. 1. Franzk. Ex. II. q. 3. Merend. L. I. Controv. c. 1. n. 12. LeJexer. in Diff. de Jure Bestiali adoptatam, subinde absurdam multa*

multa in Philosophia & Juris prudentia peperisse fatetur B. Antecessor Scheinmannus Pchit. C. introv. de Jur. Nat §. IV. Fuit ea sententia veterum quorundam Philosophorum: Aegyptiorum imprimis apud Diodor. se. v. ando, ac ex horum disciplina Indorum; imò è Judæis Phariseorum, apud Ios. ph. de Bello Judaico II, 7. Metempsychosin, seu quod h. mines & bruta figura duntaxat corporea differant, animas verò similes habeant, neque inter communicent, statuentium. Confer, si placet, Mevium, Nucl. Jur. Nat. Inspectione II §. 3. per tot.

Unde Metempsychosis?

XIV.

Cæterum, ut Summam argumenti pro indole Legis Naturalis in Socialitate consistente, in eo demum constituit Auditor, quod ea una sit Medium ad conservationem totius magnæ hujus mortalium civitatis, & civium in ea omnium; scilicet homo * extra opem aliorum ne vivere quidem posset: Si sine ** ea nec malitia visque injusta mortalium reprimi: nec *** insignis illa ingeniorum varietas temperari posset: manifestum utique fieri, hanc à DEO Legem omnibus mortalibus injunctam esse, ut socialiter vivant, ac vitam cum aliis beatam ac tranquillam desiderent: Ita ex infinitis prope demonstrationum exemplis, nonnulla excerpimus, quo quidem subitanea lectio obtulit, ordine. Sic *Jus partis majoris*, i. e. pluralitas votorum est à natura, quia alias societas non posset subsistere. Aliud est, si de pactis sit fermo. (a) Naturalis autem pars major Jus habet integri. Testamentum non est Juris naturalis, quia non destruitur humana societas, etsi Patri v. c. non liceat testari. (b) Translatio domini debet fieri per verba vel per alia signa, quia actus interni imputatio repugnat Societati humanæ (c) Homo tenetur dona sua facultatesque excolere, ut idoneum fiat Societatis membrum. (d) Defensio cum cæde percussoris est licita, quia alias humana societas in perpetuo esset periculo (e). Defensio rerum violenta nititur socialitate, quæ alias conservari non posset (f) Leges positivæ non censentur obligare in casu necessitatis, quia illæ

Quibus exemplis probari possit Usus Principii de Socialitate

datæ sunt in conservationem non destructionem societatis [g] Reverà infociabilis esset vita hominum, si contra eum, qui modicas injurias continuare non desistit, extrema non liceret adhibere. [h] humanæ societatis, & nullius in ea status connexio firma est, citra Religionem. Quia hac remota & omnis obligatio cessat, & officia inter homines nulla intercedunt.

(i) Animus ad commodè tolerandam vitam socialem est formandus (k) An defensio membrorum cum cæde alterius sit licita? Negatur ex socialitate, & quia talis patientia communem hominum constantiam superat, & OMNES à gravi mutilatione abhorrent. (l) Ita ex socialitate patet defensio rerum, quia sine rebus vita conservari nequit (m). Cur nemo lædendus? quia nisi hoc foret, socialis hominum vita nullo modo consistere quiret (n) Damnum resarci? Cur? quia citra necessitatem restitutionis abs se invicem lædendis non abstinebit mortalium pravitas. (o) An & qui per negligentiam seu culpam lædit, teneatur ad restitutionem? quidni? Hæc enim non minima est pars socialitatis, ita circumspèctè agere, ut nostra conversatio aliis non fiat formidolosa aut intolerabilis. (p) Homo noster, si alterum lædat, vel noxæ dandus, vel reparatio facienda. Aliàs enim servo daretur licentia omnes pro libidine lædendi, quod est contra socialitatem. (q) Obligatio ad colendam vitam socialem (r) cum aliis hominibus omnes æqualiter stringit. Ergo inter homines intercedit æqualitas Juris. Infociabiles sunt, qui, ubi Jus non habent, prærogativam quærunt. (s) Officia humanitatis propter communem socialitatem sunt exercenda (t) adeoque & talia in alios conferenda, aut invicem communicanda, ex quibus mutua inter homines BENEVOLENTIA alatur. (u) Gratitude necessaria est virtus, quia alias inter homines omnis tolleretur benevolentia (w) & fiducia. Pacta iniri inter homines necessarium est, ut mutua inter eos officia, qui fructus est socialitatis, eo crebrius, & ad certas veluti regulas exercentur. (x) Fidem servare

vare jubet socialitas, quia ex decepta fide justissimæ querelarum bellique causæ pullulare sunt idoneæ. Promissâ ebriorum non obligant, contra eorum delicta ad pœnam obstringunt. Ratio utriusque asserti est Socialitas; quæ vehementer læderetur, si delicta Ebriorum manerent impunita, aut promissâ obstringerent, quia facile foret promissum ex altero elicere, fraudemque ac dolum impune committendi, si non facultas concederetur, ansa tamen decipiendi suppeditaretur. (y) At non nocetur societati, si promissâ ebriorum non serventur. Nocetur autem societati humanæ, si delicta Ebriorum maneant impunita. Quivis enim delictis facile impunitatem consequeretur, si diceret, se ebrium fecisse. Resilire à pacto potest, qui ad id per errorem est inductus, si res sit integra, quia nullo pacto læditur socialitas. At si res non amplius integra sit, resilire non potest, quia Socius præter meritum læderetur. (z) Si promissioni aut negotio serio adjecta sit conditio impossibilis, ea habetur pro non adjecta, ne per actus nullum eventum fortituros hominibus illudatur. Quod est contra socialitatem. (aa) Vel ex sola facultate sermocinandi quidam collegerunt, hominem ad agendam vitam socialem à natura destinatum (bb). An jurare liceat cum reservatione in mente? in argumento contra Jesuitas disputatur. At quis non neget? Alias enim omnis usus Juramentorum, imo omnis ratio intervenientibus signis fete obligandi, ex humana vita colleretur, si quis tacita sua intentione possêt impedire, ne effectus ille actum aliquem sequatur, cui producendo idem est institutus. Verbo: Necessario facis ad socialem vitam non jurare cum Reservatione in mente. (cc) Vicissim jurare cum Reservatione destruit socialitatem. E. Jure naturali prohibetur. Quæ quidem ad inductionem exemplorum possunt sufficere, nervumque demonstrationis satis ostendunt.

* Pufend. de O. H. § C. I. 3, 3.

** l. 3, 4, 5.

*** l. 3, 6. præcipue in fin.

a) Grat.

- a) Grot. II, 5, 17. Kulpia. Coll. 59. §. 8. add. Puf. de Off. II, 6, 12.
 b) Pufend. O. M. II, 3, 22.
 c) Grot. II, 6, 1. vide Wernber. de modo scientificè demonstrandi ea quæ sunt J. N. d) Offic. I, 5, 1.
 e) ibid. I, 5, 6. alias quippe omnia bona. p. 68. violentam defensionem proscribere exitio generi humano esset futurum.
 f) I, 1, 16. g) I, 5, 18. h) I, 5, 8. i) I, 4 ult. per tot.
 k) I, 5, 2. l) I, 5, 14. m) I, 5, 16. n) I, 6, 2.
 o) I, 6, 4. Q. necessario facit ad socialitatem; illud naturali Jure præceptum. A. restitutio sive compensatio damni I, 3, 9. Min. probat. auctor I, 6, 4. ibi: quia citra necessitatem restitutionis. § q. f.
 p) I, 6, 9. q) I, 6, 11. r) I, 7, 2. s) I, 7, 3. t) I, 8, 1. u) ibid.
 v) I, 8, 7. x) I, 9, 2. adeoque pacta inire necessario facit ad socialitatem; quia citra exploratam spem paria recipiendi nemo suppeditabit ad vitam alteri necessaria.
 y) I, 9, 10. z) I, 9, 12. num. 2. aa) I, 9, 20. bb) I, 10, 1.
 sc) Pufend. O. H. § C. I, XI, 5. adde Dissert. nostram de Juram. §. 8.

XV.

Quis effectus LL. Naturalium?

Effectus LL. naturalium est obligatio omnium mortalium, eaque tam efficax, ut ne ferissimus quidem Cycloppum ab ea liberare se queat. Ipsa (a) vero obligatio cum in nobismet ipsis per conscientia dictamina ac vim, pudorem item, & interiorem illum carnificem nos lancinantem; tum per exteriorem vindictam à transgressoribus agnitam innotescit. (b)

Illius doctrinæ.

- a) Breviter ista quidem, sed solidè deduxit Zentgrav. de J. § I. §. 20. p. 36, 37. Adde Aristot. de Mundo c. 6. p. m. 1223. sub finem.
 b) Eundem in sensum Theologi: das natürliche Gesetz ist nicht nur bloß ein Recht von dem jenigen/ was recht oder nicht recht sene/ sondern zugleich ein heimlicher Trieb das Gute zu thun. Conf. D. Spener. ad Rom. II, 14. adde B. Arnd. de V. C. L. I. cap. 7. omnino sub init. item sub finem, daß Gott die Heyden mit so schrecklicher Blindheit und verkehrten Sinne gestraffet/ weil sie dem kleinen innerlichen Liechtlein/ so in ihnen von Natur ist/ und ihrem eigenen Gewissen / und dem Gesetze der Natur nicht haben Folge gethan/ Rom. I, 28, Hæc ob usum in omni vita.

XVI.

XVI.

Dicitur in Scripturis Lex Naturæ *cordibus humanis inscripta*, velut naturalibus tabulis: (a) allusione dubio procul ad tabulas. (b) vel Sinaiticas vel Romanas facta; & Regulam homini *quasi habualem*, firmiterque inhærentem, perspicuè exprimente. (c) Hæc Lex multo constantior, quæ non lapidi, vel ligno aut æri, sed pectori, intimisque humanæ animæ insculpta est. Itaque non sufficit expositio: ideo hanc legem „cordibus inscriptam dici, quia cum recordari non possimus id „tempus, quando primum naturalia præcepta hauserimus, non „aliter de ea cognitione cogitemus, ac si illa nobis nascentibus „jam adfuisset. Id quod cuilibet etiam circa linguam ipsi ver- „naculam contingat. (d) Nam vernacula lingua, ipso fatente Nostro, non naturæ est, sed instituti humani: (e) Econtrà Lex Naturalis ex ipsâ hominis natura per se consequitur; estque insuper naturaliter cognita, licet nexus terminorum doctrina cognoscatur.

Quomodo Lex Nas. cordibus dicatur inscripta?

- a) Rom II, 14, 15. adde Tertull. de Corona militis, cap. 6. qui naturales tabulas vocat, ad quas S. Apostolus provocet, cum ad Romanos dicit, natura sunt e nationes ea, que sunt Legis.
- b) Osiand. Typo Legis Naturæ p. 155.
- c) Illud non quiritur exceptio: Etiam Evangelium cordibus inscriptum dicitur i Jer XXXI. 3; E. Evangelium homini congenitum fore. Dicitur enim inscriptum non à nativitate prima, sed per gratiam. Nostra autem hæc est illatio. Quæ à prima nativitate inscriptum est cordibus, & quædam etiam Gentilium; illud insitum & connaturale est. Quo modo de Evangelio subsumi nequit.
- d) Conf. Auctor. b. l. c. IV. §. 12.
- e) Infra I, 10, 2.

XVII.

Sunt apud Auctores nonnullæ Juris Naturæ divisiones Quæ ejus obviæ: in primarium videlicet, ac secundarium: Suasorium (b) item & præceptivum ac prohibitivum; sed ab hoc fere,

Z

insti-

instituto alienæ, ac præterquam, quod multa desiderari in iis possunt, nullo aut exiguo cum fructu excogitata.

quid Jus
Nat. primævum?
quid secundarium?

a) quod *Primævum* vocant, quod semper obtinuerit, etiam antequam genus humanum esset multiplicatum. Secundarium vocant, quod mundo demum multiplicato vires suas exerit. Huic matrimonia fratrum & sororum refragari, non illi. Sed quod semel Nature humane conveniens contrariumque est, tale perpetuo est manetque. *Mabius nos Legem positivam universalem statueret, quam Jus Nature secundarium comminisci. add. Kulpis. Exerc. IV. p. 57. lit. r)*

b) *Juris autem sive Legis non est suadere, sed præcipere, sed obligare.*

XVIII.

Quotuplex
Objectum
Legis Naturæ?

Divisio Officiorum secundum Objecta, quæ tria principalia sunt, commodissimè instituitur. (a) Addunt alii (b) quartam Officii speciem, erga Naturam, ut vocant, Inferiorem, quæ tamen non incongruè ad doctrinam de dominio reservari potest. Recte etiam à recentioribus Ethicis factum, quod virtutum classes juxta Objecti ternarium formarunt. (c) Cæterum ut varia sunt ad virtutem incitamenta; sic ea, vilis hoc seculo, *ignoscere viris cordatis debet*, si quando PER SE contemnitur, ex utilitatibus ipsi prægium facere contendunt. Quali dissertationis specimine de Temperamento Belli usus est Grotius, moderationem suaturus, quod ea magnum hosti telum eripiat, desperationem. (d)

De
Officio erga
Naturam inferiorem:
&
Bruta.
An?

a) §. 13. add. Tit. II. 12. ubi *Officium hominis in hæc tria dissepitur.*
b) *Disertè ejus mentionem facit Schilterus, Mæund. Phil. Moral. ad Jurispr. p. 34. addi poterit, inquit, & quarta species actionis Moralis erga naturam inferiorem Brutorum. Quanquam sint qui per naturam inferiorem non bruta solum, sed & creaturas ceteras, quas homo dignitate vincit, intelligant. Est autem hoc Officium nihil aliud, quam complexus actionum hominis circa res hujus universi, homini inferiores, rectè rationi convenienter exercendarum, quarum rationem DEO DOMINO, qui ipsam velut usufructuarium constituit, redditurus est. Ad Officia Intellectus pertinet Rerum conditarum contemplatio, tum qua earum varietatem, tum texturam planè admittit.*

admirandam, pulcritudinem ac supererantiam prorsus stupendam. Quo de legendis Arndius Veri Christianismi Libro quarto, § parte Eius priore, ut § II, 29. Maximam in minimis esse DEUM docere, qui de insectis curatius egere, beneficio cumprimis Microscopiorum. ut Lecwenkœkius. Diligens etiam hoc de argumento opera est Math. & Meeke, Disput. Morali de Officio Hominis erga Naturam inferiorum, quæ illud rem, habita Jenæ 1693. In primis verò huc pertinet usus domini hujus legitimus, quo de in sacris præcepta extant; ne quis bestiis feris, Exod. XXIII, 11. aut jumento alimenta omnino subtrahat, Deut. XXII, 4. vel periculo vite implicito suppetias deneget Matth. XII, 11. vel nimia cura bestias prosequatur, Marc. VII, 27. Conf. eo Schomer. Theol. Moral. c. XVIII. §. 3. aut cruciatibus, plagisque diris afficiat; quum Justus etiam jumentorum suorum commiseratione tangatur, Prov XII, 10. imo § DEUS ipse ea diligat, Genes. VIII, 1. Jon. IV. ult. § in eorum gratiam ac sustentationem quoque Legem de Sabbatho agri considerit, Exod. 23, 11. Domini enim in animantia concessio non largitur infinitam homini potestatem; at sunt hæc insuper monita ad mansuetudinem ac misericordiam in ejusdem participes nature efficax informatio. Adde Tertull. adv. Marcion, II, 17. Theodoret. in Dent. qu. XXI. Pufend. Elem. Jurud. Nat. L. I. Definit. V. §. 13. p. 51. Quæ omnia referenda inferimus ad I, 12. de acq. rerum Dom. § videndus etiam Noster de J. N. § G. IV, 4, 7. Stolidi Norvagi, qui Canem pro Rege habendo nimis suere officiosi. Becm. Polit. Par. XII. 9. 563.

- c) Pulcre hoc § concinne præstitit meritissimus de hisce literis M. D. Summa A. Omnes, quem utiliter hec sequens earum Cultor. Scilicet virtutes partim Deum, partim Nos ipsos, partim homines alios respiciunt. Unde tria juris Nature præcepta: Vive erga Deum pie: erga teipsum temperanter: erga proximum justè ac socialiter. Ad primum revocantur virtutes Pietati incluse: cognitio Dei, ejusque cultus ac amor; Ad secundum Virtutes sub Temperantia comprehense: Frugalitas: Castitas: Sedulitas, Vigilantia, prout scilicet temperantia occupatur circa res naturales: quatenus verò occupatur in fortune bonis, *δυσχερεια*, § parsimonia: ratione bonorum: Modestia; in adversis fortitudo; togata, § quæ ab indumento militari sagata denominatur. Ad tertium pertinent Justitia, Veracitas, Taciturnitas, Gratitude, Liberalitas, Hospit. litas, Humanitas, Mansuetudo, Misericordias, Amicitia.

d) *Illustris hic Grotii locus est, & in praxi maximi usus de J. B. & P. III, 12. 8.*

XIX.

An in Lege
Nat. inter-
cesserit
Dispensatio?

Solvitur
exemplum
à Naamans.

Dispensatum in Lege naturali de non colendis Idolis ab Elifa (a) Dei Ministro apud Naamanum esse, sunt, qui opinentur (b), cui roganti, ut officii gratia templū Rimmonis (quod Saturni adpellat Abenefras) cum Rege Syrio ingredienti & coram idolo corpus flexuro DEUS ignoscat, benedictionem veniamque dederit Elisæus. (c) Sed expeditissima ratio dispensationem elidendi videtur, si Naamanum non futuri aut committendi à se deinceps, sed commissi præteritique peccati veniam petiisse statuamus. (d) Quemadmodum & ex nuperis *Vir doctus*, verba Naamanis orantis: **יְהוָה נָא יְסַלַח** condonet quæso Dominus, interpretatur, *quod scilicet* in Rimmonis æde incurvavi me. (e)

a) *II. Reg. V, 18, 19.*

b) *Adrianus VI. in IV. sententiar. tract. de Baptism. quæst. 1. art. 1. de externa tantum simulatione adorationis Rimmon agi ait, quæ intrinsecè mala non sit. Quod sensisse etiam ille videtur, qui fito in Italiam abiturienti hoc Naamanis exemplo consilium iuggesit, salva nempe ipsum conscientia Missa interesse, & easdem cum italis ceremonias usurpare posse.*

c) *Grotius ad Luc. IV. 27. ita conatur expellere, ut esse existimet non peccati, necdum perpetrati, deprecationem (quam nemo sanus admiserit) sed potius interpretationem facti ambigui. Nam cum corporis ista dejectio apud Syros tam honoranda esset signum, quam ejus venerationis, quæ Regibus exhibebatur, testatum voluisse Naamanum, se quoties, Regem in templum comitatus, ibidem esset proclibiturus, factum id non in honorem Rimmonis, sed Regie Majestatis, paratum etiam id ipsum coram Rege atque aliis palam profiteri: non tam ut hoc condonaret, quam ut equi DEUS consuleret, deprecationem esse. Sed ignoscere, quod petit Naamanus, ac propitiari, non est equi consulere. Neque Calovio satisfacit Thummus, quæstionem à Naamano proponi autumans, num bona conscientia comitari Dominum ingredientem templum Rimmon possit? cui non casum conscientie in*

re

re dubia, sed humilimam peccati deprecationem heic occurrere manifestum sit. P. acuit tamen eadem sententia Viro de his studiis optime merito: qui, licuit certe, inquit, ex Elisz concessione Naamani Syro, post sui conversionem, interesse sacris Idololatriæ Regis sub, in domo idoli Rimmons, officii Politici causa. Unde sicut Naaman ab Eliza impetravit, ut sibi liceret comitari Regem ad templum Rimmon: ita Saxo in Comitibus Augustanis, re deliberata, cum Theologi dicerent licere adesse, quod ad suum officium esset vocatus, non ad Missam, ve'nt ad cultum divinum, accessit, vide Z:ntgr. v. Summ. I. Div. p. 466.

- d) Itz Dorkhaus T. I. Theol. Zachar. p. 83. Calovius, S. ubertus, alii. Cæterum non placet responsio, forsitan præter intentionem summi Viri exscripta: non absurdum esse dicere, DEUM dispensasse circa quendam connubia: utut enim DEUS non possit dispensare in Jure Naturæ, quoad præcepta primæ Tabulæ, tamen quoad secundæ.
- e) D. Hillerus, de sermone Scriptorum divinatorum Elliptico, §. 14.

X X.

Probaturi Dispensationem ad *Hoseam* [a] quoque provocant, qui Meretricem, sui quæ multis copiam fecisset, ducere divino præcepto, debuerit; nec defuerunt, qui Prophetam ipsum esse scortatum, & assumpsisse Gomeram non matrimonii sed fornicationis causa existiment. Quemadmodum & *Thomas*. 1. Secundæ qu. 10. art. 4. ad 3. & 22. q. 154. art. 2. ad 3. censet, Gomeram non fuisse copulatam *Hosæ* vero matrimonio, sed DEO sic dispensante, ut filios ex ea procrearet, ei traditam. Quid quod Latinus Interpres commate secundo verba sic extulit: Fac tibi filios fornicationum (b). Sed arbitrator, frustra heic difficultates (c) quarri, quia turpe per se non est, scortatricem ducere, si ejus antegressa turpitudine, subsequenti, ut heic factum, cohonestetur matrimonio.

Quid de exemplo *Hosæ* censendum?

- a) c. 1, 2. Uxorem equidem ducere, quæ fuerit meretrix, non erat illicitum nisi Sacerdotibus, Deut. XXI, 1. Videri quidem id poterat subturpe, sed quicquid jubet DEUS, idem jubendo honestum facit. Itz quidem ad b. l. Grocius, quæ si de indifferentibus, lege subjuncta vetitis, capiuntur, admitti possunt.

Z 3

b) Sed

- b) *Sed in Hebræo non est: Fac, sed: & natos fornicationum, scilicet assume. In domum deduc cum matre spurios illos, quos in vita illa meretricia genuit.*
- c) *Sunt, qui hæc omnia non vere, sed ex invidia contigisse statuant, ut Majmon. in More Neboch. P. II, c. 45. & Hieron. in proem. & ad cap. 4. Ezech. Origenes, & cum eo, ut Ruffinus ait, Palestina & Ægyptus. E recentibus Junius, Tremellius, Polanus, Drusus; Lutherus etiam typicè illa accidisse, ac legitime castæque uxori Hoseæ solum nomen scorti significationis causa impositum fuisse censet.*

XXI.

Quid de
vasis Ægyptiorum?

Vulgatum nimis est exemplum Israclitarum vasa aurea & argentea ab Ægyptiis captantium. Nos alibi ad *Repressalias* referri diximus. *Irenam* eos ipso Jure Naturæ defendit, quod in compensationem operæ res Ægyptiorum ceperint; *Tertulianus* etiam ostendit, minus multo exactum quam debebatur. (a) Equidem DEUS ipse aliquot ante seculis genti Abrahamicæ has opes destinavit, eam פִּרְכֵי וְגָדוּל magna cum substantia, ac opimis facultatibus egressuram Abramo pollicitus. (b) Quid verò multis? *Res aliena non fuis, sed DEI.* Ut prætermittam, esse qui statuunt, Israelitas vasa ægyptiaca non extorsisse, sed velut dona, DEO Ægyptios ad benevolentiam movente, ab illis accepisse. (c)

- a) *addat. Grot. J. B. & P. II, 7, 2. in notis. & III, 7, 6. pariter in annotationibus.*
- b) *Gen. XV. 14.*
- c) *Ut חָנַן sit petere, & חָנַן dare; adeoque nec illud mutari, nec hoc commodare. Unde versio: Et fecerant filii Israel juxta verbum Moysi, & petierant ab Ægyptiis vasa argenti, & vasa auri. & vestes. Et DOMINUS dederat gratiam populi in oculis Ægyptiorum, ut darent illis. Consentit Josephus: δαψοῖς π, inquam, τὸς ἱβηταῖς τριμυρ. Quo de argumento extat Dissertatio D. Jo. Spechtii, Ecclesiæ Isnenfis, heic habita.*

XXII.

Quæ definitiones Juris naturæ?

Jus naturale descripsit Grotius, (a) quod sit dictatum (b) rectæ rationis * indicans alicui, ex convenientiâ aut discon-

venientia cum ipsa natura (sociali) rationali, inesse moralem turpitudinem (c) aut necessitatem moralem, (d) ac consequenter ab auctore naturæ DEO talem actum aut vetari, aut præcipi. Eodem rectdit, ubi definitur, Lex Divina naturaliter nota, obligans homines, qua tales, ad ea, quæ necessario conveniunt cum Naturâ sociali, facienda: & ad ea, quæ disconveniunt, omittenda. Aut si mavis, cum subactissimo *Hu-bero*, expensis, quæ Philosophi tradunt, omnibus, ad Apostolum denique confugere, & ex Rom. I, 19. Jus definire, hominibus à DEO manifestatum, per quod sibi ipsis sunt Lex, & in conscientia se devinctos agnoscunt; nos habebis profus consentientes.

- a) *I, 1, 10. Obiiciunt nonnulli (1) dictatum esse actum transentem, qui de Lege naturali tanquam permanente non posset predicari. (2) dictatum esse posterius iure nature, & ab eo proficisci. (3) Principium Juris Naturæ esse voluntatem divinam non rationem humanam. Sed (1) Grotius Legem naturæ intellexit in actu & exercitio. Dictatum etiam potest esse actus permanens: 2. Potes, si velis vocare Regulam, qui terminus est admodum commodus. Unde Osiander definit, quod sit regula menti humane divinitus impressa, obligans ad prosecutionem boni & fugam mali. Subiectum est mens humana; Materia circa quam sunt actus boni & mali per se tales. Modus promulgandi consistit in inscriptione in cordibus, ut Leges Principum in tabulis aeneis. 3. Pertinet ad entia permanentia, ratione obligationis. Ad 2. dico, dictatum quatenus pro fundamentali propositione, cordi humano inscripta, sumitur, esse ipsum Jus naturæ. Dictatum alibi est causa: heic norma: Ad 3, nota est distinctio inter primum principium practicum, & ipsam Legem naturæ. Porro recte Kulpifus Legem Naturæ à Grotio descriptam, non rotandè definitam dixit. Instat Feldenus: quid dictatum sit non esse obvium. Respondedo, dictatum Grotio esse prescriptum aliquod, idque latiore in sensu, vel affirmativum, vel negativum.*
- b) *Peccant autem qui describunt, quod sit naturalis instinctus, nam naturales instinctus non eo proficiunt, ut Juris appellationem mereantur. Bœcler. ad Grot. I, 1, 10. p. 153.*
- * *quæ est facultas hominis, veras ex primis principiis conclusiones de-*

Grotiana definitio vindicatur.

Recensetur Osiandrina.

quid recta ratio?

ascendi. C. Thomaf. I, 2, 66. p. 73. § Noſtram Exerc. II. §. IX. lit. d.

quid neceſſitas moralis?

c) *adeoque que mutari nequeant.*
d) *per neceſſitatem moralem intelligit non phyſicam, ſed eam qua quis in conſcientia obligatur. add. Puſend. de Off. I, 3, 11. fin.*

XXIII.

Quomodo heic ad Legem æternam recurrendum?

Dicunt Grotius & Kulpifius, cum iisque alii, præcepta Juris naturalis Decreto Legis æternæ [a] niti, nobis [b] vero per dictamen [c] rectæ rationis innotescere. Quæ phraseologia ut antiqua est, ſic minimè contemnenda, ſi recte capiatur.

a) *Lex eſt, ut ajunt, non formaliter, ſed objective. Ejus eſſypus quoad debita objecta eſt Lex naturalis. Conf. ſupra Exercit. IV. §. 1. lit. a. p. 148.*

An Lex æterna ſit ſigmentum Scholaſticorum?

b) *Legem æternam, Ciceroni jam cognitam, ſigmentum Scholaſticorum dicit Celebris jurisprudentiæ divini Autor. I, 1, 31. quodque ali- quid analogi habeat cum doctrinâ gentiliam de Materia prima Deo coeterna, & in moralibus cum doctrinâ de falſo. Sed ut ipſe in Diſſertatione præmiali anſam reſpondendi ſuggerit, nemo Legem rigorosè dictam intelligit, ſed normam in mente divina exiſtente, quam, quidquid eſt, in ſuo eſſe velut eſſypus (ein Abtruck) ſequitur; & velut omnis regulam ſanctitatis boni hominum actus exprimit. Materia prima pro re DEO coeterna eiſque contradiſtincta apud paganos venditur: hæc verò Lex ipſe DEUS eſt. Neque ea fatum importat, ſed juſtum æternumque ac DEO convenientem ordinem.*

quomodo Lex Naturæ promulgetur?

c) *Promulgatio eſt actus, per quem Lex venit in notitiam ſubditorum, variisque inſtituitur modis. Puſend. de O. H. § C. 1, 2, 6. tum ut Legislator ſit cognitus, tum ut Lex ipſa. Lex itaque nature promulgata eſt, hoc ipſo, quod eam DEUS cordibus hominum inſcripſit, ſeu vi congeniti Luminis. Puſend. I, 3, 10. de O. H. § C. ut primo colligat homo: Es utique ſub imperio DEI. E. ejus Legibus obſtrictus. Porro: hæc Leges amorem DEI & ſocii inſerunt, ſine quo miſer eſſes. E. querenda ſocialitas. Veritas manifeſta in cordibus noſtris ſcripſit: quod tibi fieri non vis, alteri non feceris. Hoc ignorare nemo permiſſus eſt, etiam antequam Lex daretur.*

XXIV.

XXIV.

Subiectum J. N. est Homo, non Bruta (a). Contrariæ sententiæ originem dedisse videtur dogma de Metempsychosi. Grotii est Philosophia: Bestias non rem ipsam Juris, sed umbram habere quandam, dicentis. (b)

An. subje-
ctum L. N.
sint Bruta?

- a) nisi cum Fortunio Garcia velis distinguere inter Jus Natura gubernans & gubernatam, quorum hoc Brutis, illud hominibus tribuit. Horologia etiam mirabiles edunt effectus, non tamen gaudent ratione. Confer Hieron. Rotarium, quod Bruta melius utantur ratione, quam homines.
- b) Umbram, i. e. simulacrum, imaginem, instar. de J. B. & P. I, 2, 3. n. 2. vide Antiquam, eundemque Hispanum Scriptorem, Antonianam Margaritam, qui extat Inbinge in Bibliotheca Grempiana.

XXV.

Cæterum vitio nobis non vertent Viri docti, si in Legis naturalis investigatione moralitatis per se talis sive Objectivæ mentionem denuo faciamus. Ut supra monuimus, non latent nos certamina eo super argumento, nec sine convitio mota; expendendum tamen cordatis, relinquimus, an non ea, in signo, ut ajunt rationis, antecedenter ad voluntatem DEI, rectè concipiatur? quoniam I. ipso fatente Viro insigni, * impossibilitas abrogandi Leges naturales, per ordinem ad DEUM, est in ipso objecto; ex quo utique consequitur, non à voluntate DEI, (b) qua tali, dependere omnem moralitatem; II, quia equidem liberum DEO fuit condere hominem, sed posito decreto condendi hominem, cujus essentia immutabilis est, non potuit non ei hanc largiri naturam. ** III. immutabilitas objectorum fluit ex ipsa DEI essentia sanctissima ac perfectissima: unde nec (c) à DEO mutari queunt, *** IV. si omnis Moralitas est mero arbitrio divino, nulla erit differentia inter Leges naturæ & positivas; neque ratio adparebit, cur illæ abrogari nequeant. (d) V, quis neget actiones DEI

An in Le-
gis Nat. in-
vestigatio-
ne recurri
possit ad
Moralita-
tem PER
SE?
sive
objec-
tivam?

A a

esse

esse moraliter optimas, quæ tamen tales sunt præcisa Lege, quippe qualem DEUS non habet. VI. non pro hoc saltem proposito, sed necessario statuitur, quia si Moralitas omnis est ab impositione DEI, non adparet, cur DEUS, ut iustitiam salvaret, impositionem mutare non potuerit. VII. Natura humana malè opponitur Naturæ DEI, à qua omnis moralitas derivatur. Arguo: Natura humana ut talis importat congruentiam vel turpitudinem objectorum: Ergo non voluntas divina ut talis. Aliter dicendum, si de ea, prout cum natura DEI identificatur, loquimur. Altius rem repetunt *Theologi*. Si, inquit, moralitas dependeret à libero Dei arbitrio, non est ratio, cur filio non pepercisset, & non potius legem suam cassasset, quod utique minus visum fuisset durum.

****

a) *Distingunt nostri inter Moralitatem objectivam sive fundamentalem & formalem sive relativam. Sic Pufendorfius ipse agnoscit, mentiri repugnare Perfectioni divine, scilicet ob internam objecti turpitudinem. add. in præmis D. Jäger, Jur. Pæderal. quæst. XVIII. pag. 201. seqq.*

* Kulpifins Coll. Grot. p. 17. n. 9. add. Osiand. Typo Legis naturæ §. XXI. p. 126. seqq.

b) *Distingunt inter voluntatem DEI præcisè, & ut sanctam. Posteriori non dissententur esse ab ea omnem moralitatem.*

** *alias hominem non creasset, sed aliud quid.*

c) *quæ, cum Grotius dixit, rem satis expendit, secus ac videtur Pufendorfio d. J. N. §. G. I., 2, 6. p. 30.*

*** *Grot. I., 1, 10.*

d) *Facile diluitur objectio: DEO sic adiungit principium coæternum. An enim sanctitas DEI est regula DEO contradistinctè coæterna? Annon dantur veritates æternæ, quarum æterna est connexio ac necessitas? Annon ipsa fatente Kulpifio, Lex æterna est decretum æternæ voluntatis divine, p. 16. §. 6. nemo tamen inde arguit, principium DEO statui coæternum.*

*** *Quidquid adversus nos absurdorum concinnat Szjdlowius, illud*

Grotius
defenditur.

In domine in ipsum regeri potest, stante hoc, quod immutè contra Socinianos defendendum est, Deum peccata non dimittere impunita, nec posse.

XXVI.

Differunt Lex Naturalis & positiva primo *principio cognoscendi*: (a) secundo *objecto*, quod in Lege naturali perpetuum est ac immutabile, tum in se, tum respectu naturæ humanæ, quam tolli necesse esset, si actuum natura tolleretur. (b)

Quomodo differant Lex Nat. & Positiva?

a) *Thomas, 1 Pr. Div. I, 2, 65. p. 72.*

b) *prout ipse Nulpius docet, S. VII. n) p. 16. Ais: esse utique mutabile, quia in DEO adsit facultas mutandi actum primo. Sed si facultas adsit mutandi in DEO. Ergo Jus perfectum, Ergo Jus naturale non erit nisi ex impositione. Quis dicit, quod DEO competit actum primo, ei non competere actum secundo? Sic omnipotentia in DEO secundum se spectata est principium operationum divinarum, atq; adeo actus velut primus; Quo posito potentia exercendi hoc principium operationum. Et non potest denegari. 2. Multo melius ergo dicitur, facultatem mutandi in DEO nullo modo esse, quia in DEUM nulla cadit imperfectio. Arguo. Quod dicit imperfectioem, id in DEUM non cadit; nec actu primo, nec secundo. Sed mutare Legem naturalem. Instas: Jus tamen DEI infinitum absolutumque esse. Respondeo, sed non à sanctitate, bonitate, justitia: verum à recognitione superioris, ab impotentia exercendi & à Limitatione externa.*

An Jus Naturæ sit mutabile?

Diluvium nuperæ objectio- nes.

XXVII.

Primum igitur inter Officia locum tenet (a) *Religio Naturalis*; dicitque (b) *Obligationem DEUM rite cognoscendi*, cognitumque *rectè colendi*. Cæterum ei contradistinguitur Religio Revelata. Quemadmodum & notabilis est distinctio Religionis in *SOLIDAM & SUPERFICIARIAM*. (c)

Quid Religio naturalis?

a) *Pietatem alii vocant; & commendari hoc de argumento meretur elegans Dissertatio Jo. Franc. Buddel Hale Magdeburgicæ An. 1695. inscripta.*

b) *Is enim religionis generatim considerata primus conceptus est. Scherzer. Prolegm ad Systema §. XIII. Distinctionem Religionis à Superfitione docet Cicero de Natna Deorum II, p. 193. edit. Camer,*

quid Religio?

vide Henr. Hammond. of *Will Worship and Superstition Tractat*
singulari Anglico.

quid reli-
 gio superfi-
 ciaria?

c) vide Pufendorf, de *Jure Feclali* §. 11. Sane si omnes commentitias
 Religiones, veteres juxta ac recentiores excutias, omnes ad superfi-
 ciarum, seu histronicarum classem referendas agnosces, quae fere
 certis ritibus *ABSOLVUNTUR*; ac si maximè quid de moribus adfer-
 rant, id tamen expurgandis humani pectoris sordibus haud quid-
 quam sufficit. Sacrum autem Codicem evolventi perpetuus labor di-
 vini Spiritus adparebit circa eam opinionem animis hominum era-
 dicandam, quasi ad cultum divinum qualescunque actus externi sus-
 ficiant, ni interna animi purificatio adfuerit. Inde Servatori nostro
 maximum fuit certamen cum sui temporis Judæis, qui divinitus tra-
 ditam Religionem, Messia, per victimas revera animi labem expiare
 contententis, obliti, fere in superfiariam verterant, *Matth. V, 20.*
sq. VI, 1 — 28. XV, 1 — 20. XXIII. 13, 28. Marc. VII. 1 — 23.
Luc. XI, 38 — 47. XIV. 33. XVII. 20, 21.

XXVIII.

An existen-
 tia DEI
 operosè
 probanda?

quid Athei?

Ipsam quidem DEI existentiam *, à quo tum universa
 mundi machina, tum præcipuè genus humanum sit conditum,
 operosè demonstrare supervacaneum fere, & *tantum non cum*
aliqua Lectorum injuria conjunctum videri poterat: (a) quoniam
 tamen & ipse sanctior Spiritus hoc argumentum non plane se-
 posuit, sed gravissimis rationibus confirmavit; & pestilens
 quoddam hominum genus (de quibus tamen dubitare haud
 injuria possis, num recte hominibus accenseantur?) (b), quos
 Atheos vocant, negotium facessere volunt videri, ex allega-
 tis ab Auctore (c) rationibus nonnullas pensiculatus contem-
 plabimur.

* *Videas allegari argumenta Metaphysica: Physica & vulgò dicta Metalia.*
Ad illa referri debet Subordinatio causarum: in qua deveniendum
tandem ad PRIMAM. Inter ista censetur admirabilis hujus universi
machina, quæ per fortuitum casum exurgere haud potuit: Ordo item
creaturarum constans, ac rerum deniq; omnium ad fines suos coordi-
natio. Ad hæc pertinet, quod quilibet obligatus est ad sequendum par-
tem probabiliorem; hæc autem: DEUS est: adversa infinities esse probabi-

habiliorem, ipsimet Athei non possunt diffiteri. Rursus, quod humane societatis interest, adverse parti januam occludere: demum quod illi etiam sibi metuant, qui in mundo non habent, quod metuant.

- a) velut cripiam rationis compoti de eo dubitare, in mentem venire queat. Verba sunt Pufendorf. de habitu Religionis ad Remp. §. 1. p. 9, 10. Adde Thomae Sitten-Lehre 3 Hauptstücke §. 4. p. 120. sq.
- b) quis enim hunc hominem dixerit, qui quum tam certos cœli motus, tam ratos astrorum ordines, tamque inter se omnia connexa & apta viderit, neget in his ullam inesse rationem, eaque casu fieri dicat, que quanto consilio gerantur, nullo consilio assequi possimus. Cicero de Nat. Deor. II, p. 147. edit. Camera.
- c) §. 2, c. IV. pertinet ad Statum hominis Naturalem, DEUM cognoscere, Pufend. O. H. & C. II, 1. 3. Ergo Athens negat supprimitque Statum naturalem. Quid stultius?

An Atheus homo sit?

Judicium Ciceronis?

XXIX.

Inter ea, quibus DEI Spiritum, præ exteris usum esse advertimus, argumenta luculentissimum est, quod à Speculo Creaturarum petiit; (a) ex quo etiam gentiles, nullo Scripturarum Lumine collustrati, quum vidissent æquabiles mundi motus, omniaque ratis ordinibus moderata, immutabilique constantia, debuerint intelligere, inesse aliquem non solum habitatorem in hac cœlesti ac divina domo: sed etiam Rectorem ac Moderatorem, & tanquam Architectum tanti operis, tantique muneris. (b) Idque ea cum certitudine, ut, ni DEUM agnoscerent colerentque (c) omni prorsus excusatione essent destituti. Referri huc etiam, ut supra tetigimus, *subordinatio causarum* solet, hoc fere processu. Res aliqua sunt, quæ cœperunt esse: Hoc omnium confessione ipsoque sensu manifestum est. At hæ res sibi non fuerunt causa, ut essent, quum quod non est, agere non possit. E. aliunde habent suam originem. Igitur deveniendum tandem ad aliquam causam est, quæ numquam esse cœpit, quæque est, ut loqui solemus, non contingenter, sed necessario. Hoc autem qualecunque sit, id-

Qua probatione utatur Spiritus S.

ipsum est, quod Numinis aut DEI voce indigitatur. (d) ἄνθρωπος
 τὸ ΠΑΝ (c)

quid noti-
 tia Dei
 infusa?
 quid ad-
 quiritur?

Demon-
 stratio Ci-
 ceronis.

- a) Rom. I, 19, 20. 27. quae notitia acquisita appellatur; infusa contra-
 distincta, pro qua argumentatus pridem est D. Oshander, *Tractatu de*
DEO in Lumine Naturae Exerc. I. §. 17. p. 8. *Et* qua velut Semine,
 ut Tertullianus loquitur, Notitiae de DEO, ad ejus augmentum pro-
 gredimur. Adde Jerem. XXXI, 35, 36. ubi expressè de ORDINE, *Et*
 XXXIII, 25. *Munus ipse loquitur, teste Plotino, DEUS me fecit.*
Sap. XIII. 9. Et eo Grotius. ac S. p. XIII, 3, 4, 5.
- b) Verba haec sunt Ciceronis, Apostoli plane collectionem suo exemplo
 roborantis, de Naturâ Deorum II. p. 195. ubi miranda leges. Sed
 ad majora, inquit, referamus. Ex aethere innumerabiles flammæ Si-
 derum existunt, quorum est Princeps Sol. Et postea, contra fortui-
 tam corporum concursione[m] ait; Hoc qui existimat fieri potuisse; non
 intelligo cur non idem putet, si innumerabiles minus *Et* viginti for-
 mae literarum vel aevae, vel qualeslibet aliquae conjiciantur: posse ex
 his in terram ex ussis annales Ennii, ut deinceps legi possint, effici.
 Quod nescio an in uno quidem versu possit tantum valere Fortuna.
 Rursus; Quod si mundum efficere potest concursus atomorum, cur
 porticum, cur templum, cur urbem non potest, quae sunt minus operosa
Et multo quidem faciliora? Jurgantur quae ibid. ex Aristotele alle-
 gat; *Et* p. 197. contra inadvertentiam hominis graviter pronun-
 ciat, V. etiam Luther. ap. Sekendorf. *Christen-Staat. Adit p. 69,*
 70. Sic, ubi Eus erit in rerum Natura, quod Solem, qui toties
 major terra est, moderetur? Sane non aliud quam infinitum. Ordo
 tam stupendorum corporum tantus, ut ex eo etiam perpetuae de FII-
 TURIS eaque indubitata prorsus certitudinis Regula constitui po-
 tuerint. Pinxit vir pius duo horologia, solare unum; alterum arbi-
 trarium *Et* automaton; cum inscriptione: Illud multo rectius atque con-
 stantius. Cur hoc? quia sole perpetuo regitur. At arbitrium, Die
 Schlagllyt / quia non semper presentem habet artificem, saepe ve-
 hementerque errat. conf. Arnd. de P. C. L. IV. P. 2. c. 20.
- c) Rom I, 20. Haberent autem excusationem, nisi DEUM agnoscere
 per naturam atque ex rerum conditu possent.
- d) conf. Grot. de Verit. Rel. Christ. I, 2. *Et* Authorem b. l. §. 2. Nemo
 est, ait Lactantius Instit. I, 2. tam feris moribus, qui oculos suos in
 caelum attollat, tametsi nesciat, cuius DEI providentia regatur hoc

omnes

omne, non aliquem tamen esse intelligat ex ipsa rerum magnitudiner motu, dispositione, constantia, nitiditate, plenitudine, temperatione. add. Sir. XLII, 25, sive XLIII. in Germ.

c) Sirac. XLIII, 29. *non formaliter, sed causaliter, notionaliter, eminenter.*

XXX.

Liceat nobis, *remota disputandi subtilitate*, oculis quodammodo contemplari rerum earum pulcritudinem, quas divina providentia (a) constituit. Inter eas ipsi non difficili reflexione inspiciendi sumus. Hanc nimirum corporis nostri admirabilem constructionem, & ut omnia ibi, etiam minima suis destinata sint usibus; hanc *anima corporisque conjunctionem*, quorum *illa* innumerabiles excellentissimasque elicit operationes, *hoc* tanta arte fabricatum est, ut Philosophorum ac Medicorum præstantissimi nunquam eam satis potuerint admirari; (b) hæc, inquam, si nullo nostro studio, *qui nondum sumus*, nulla Parentum industria nobis obrigisse cogitemus, opificem auctoremque ostendunt, quem DEUM adpellamus. (c) Quod si cæli * insuper terræque machinam: si stupendam illorum corporum molem: si pulcherrimum in iis ordinem, si suis omnia usibus destinata: atque hanc in universum Mundi visibilis domum ** consideremus: *Opificem* facile colligemus, & quasi palpabimus eundem Directorem, qui sapientissimè hæc omnia disposuerit & moderetur. (d) Quum nemo tam stolidus sit, ut a casu aliquid tam accuratum credat, casu lapides & ligna in domus, aut navis, aut balistæ speciem coalitura, aut ex jactis fortè literis exiturum Poema. (e) Quid? quod agentia, quæ vocamus, naturalia, perpetuo constanterque agunt propter fines, quos ipsa tamen haud cognoscunt. Igitur a sapientia suprema omniumque Magistra eo diriguntur. Est ergo idem qui Creator, etiam Rector universi; magnæ illius Navis Governator, Universalis hujus Reip. Lex, omniumque cælestium terrenorum exercituum Imperator. (f)

Quæ porro argumenta pro notitia acquisita?

Demonstratur Providentia Dei.

a) Utos.

a) *Utor denuo Ciceronis verbis, de Natura Deor. secundo.*

b) *Grot. de V. R. C. I, 7.*

c) *conf. Psalm. CXXXIX. 13, 14, 15, 16.*

* *boc sublyne can lens dixit Ennius. add. Str. XLIII, 1. sqq. add. Arnob. de V. C. L. IV. P. I. c. 4. Qui ordinatis velut agminibus stellas educit, & omnes ex nomine vocat, ut Domini servos: beus Syri, beus Ge- te, pro imperio. Esa. XL. 16. & cujus ex prescripto oriuntur omnes.*

** *Mare etiam, de quo Plinius IX, 2, quicquid nascatur in parte natura nlla, & in mari esse, pratereaque multa, que nusquam alibi. Addit, complura in iis majora esse terrestribus. Quis mensus est pugillo a- quas, & mare eo quasi continet? quis celos quasi palma disposuit? quis comprehendit in tridentali pulverem terra? quis isse est, qui non minus facile montes sustinet, quam homo pondera in statera? Elij. XL, 12.*

d) *Nisi tam ineptus esse quis velit, ut cum artificis cujusdam intrave- rit officinam, injuste omnia ordine disposita, neque varia saltem artis instrumenta, sed & plurima artificis opera videns, neget tamen artificem, abs quo hec omnia ordinata sint. Quod equidem stolidissi- mum foret, & de homine vix cogitandum.*

e) *quod supra jam e Cicerone ostensum, & tangit quoque Grotius de V. R. C. I, 7, p. 13. & Apostolus generali axiomate firmat Hebr. III. 4. Dixit igitur insipiens: non est DEUS. Non est fundamentum; & quomodo stat adifi- cium. Non est edificator; & quomodo domus fa- cta est. Confer Chrysof. in Psal. 13. & Osiand. Tracl. de DEO in Lumine Nature Exercit. V. 43.*

f) *Memorabilis est liber Aristotelis de Mundo, ex quo postrema hec verba deprompsimus; c. 6. quod in navi gubernator est, in cursu agi- tator, in choro pæ centor; Lex in Civitate; Dux in exer- citu: hoc DE- US est in Mundo. Adde etiam J. L. Vivis de Verit. Fidei L. I.*

XXXI.

Quæ pro
notitia in-
sua?

Sunt & alia argumenta, quibus & ipse DEUS utitur, & sapientes omni ævo perpetuam hanc veritatem roborarunt; ut ab interiore vi conscientia, & naturali de bene maleque factis judicio: (a) à manifestissimo consensu (b) omnium gen- tium, apud quas ratio & boni mores non planè extincta sunt induc- ta feritate. Esse autem (c) moraliter impossibile, omnes homi-

homines velle conspirare, ut gratis aliquod mendacium posteritati tradant: (d) à futurorum (e) item vaticiniis, miraculis, (f) Spiritibus, aliisque operibus magnificis, quibus DEUM humanis intervenire rebus nonnulli comprobaverunt. Quæ tamen inter argumenta discrimen servandum existimaverim.

a) *Auctor* 1, 3, 11. *sub fin.* § 11, 12, 4. *add. Tacit. Annal. VI, 8. quod pul. è etiam de Juxta Osiander, Tr. de DEO in Lumine Nature Exerc. V. § 44, 45. p. 115, 116. § Jo. Tillotson, Angliæ Decus § nostra etate Præsul ad Job. XXVIII, 28. Sermone, qui primus est inter editos Lipsiæ, ut § Sekendorf. Addit. ad St. tum Christianism. p. 22. sqq. Sunt tamen, quod probe tenendum, stimuli, qui facinus antecedant, non ita validi quam qui idem subsequuntur. Pufend. de O. H. § C. II, §. 9. *add. L. 1, c. III, §. 11. sub fin:* ibi: abs quo generatur tenet admodum sensus.*

b) *conf. Grot. de V. R. C. I, 2. § imprimis Jo. Ludovici Fabricii Apologeticum pro genere humani contra calumniam Atheismi, qui extat inter ejus Opera Tiguri edita. Nec minus Phil. Motzum de V. R. C. c. I. initio: qui atheos à Gentium vulgo sic habitos excusat. Videndus etiam Aristoteles, vel quisquis ejusdem libri auctor est, ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἀλλήλοισιν cap. VI. ubi: ἀρχαῖοι μὲν, ἰνquit, ἐν πρὸ ἀρχῆς, καὶ πατρὶς ἐστὶ τῶν ἀθεϊστικῶν, αἱ δὲ οὐ θεοὶ τὰ πάντα --: Elianus ait, barbarorum neminem delapsam ad ἀθεϊστικῶν, sed ab omnibus affirmari § ESSE NUMEN, § nostri curam gerere. L. II. c. 31. Grot. II, 20, 46. Et ut recte dubitat (rectius negasset) Grotius, reperiri populos totos amentes, ita nec populus datur athens. II, 22, 10. Sunt, qui objiciant: juxta Scharrokium de Offic. c. XIV. Insulares Zeilan Atheismi convictos esse, sed § in Magallanica, referente Classe Nassovica, que A. M DC XX. ad ista littora, adpulit, populum deprehensum esse, cui nullus infit Religionis aut civilis societatis sensus, aut humanitatis scintilla; quod testimonium repetat Jo. de Lact, descript. Ind. Occid. Lib. XIII. c. XIV. Jo. etiam Letium, toto anno inter Brasilianas versatum, in mores quidem incolarum accyratissime inquisivisse, sed nullum plane Divinitatis sensum in ipsis deprehendisse. Imo Josephum de Acosta L. VII. Histor. Ind. c. III. testari, primos Americæ Incolas populum fuisse Brutorum Generi non ab similem, sine Rege, Legge, Deo, aut natione. Quemadmodum §*

Argumentum
à
Consensu
Gentium
expeditur,
§
vindicitur

Romanos ante tempora Nymæ Numinis notitia omni canoisse ex Halicarnasseo Livioque discamus, & de Germanis testetur Caesar, ipsos neque Druides habuisse, neque studuisse sacrificiis. Sed ut ab extremo ordiar, agnoscamus verba Cæsaris, de Bell. Germ. L. XI. sed satis ipse rem expedit, cum addidit: Deorum numero eos totos, ducunt, quos cernunt, & quorum opibus apud eum juvantur, Solem & Vulcanum, & Lunam: reliquos ne fima quidem acceperunt. An qui Deos colunt, Athei sunt? Quanquam in eo hallucinatus Caesar est, quod Druidas non habuisse, nec sacrificiis studuisse tradidit. Meliora de ipsis testatur Tacitus Annalium primo, ubi refert, quod cum Germanicus in Tentoburgensem saltum venisset, in quo reliquæ Vari legionumque insensate dicebantur, invenerit lucis propinquis barbaras aras, apud quas Tribunos ac Primorum Ordinum Centuriones mactaverant Germani: Ergo sacrificia habuerunt. Signidem aras habere, hostesque eorum victimas mactarunt. Conferatur autem Taciti libellus de Mordibus Germanorum. Quod ad Romanos attinet, pro illis eundem laudamus Dionysium, L. I. Antiq. Rom. temetate undecimo, Oenotrum Arcadem septendecim ætatibus ante Trojanum bellum ex Peloponneso in Italiam trajecisse, ibique desertos agros coluisse, referentem: Arcadibus autem ab omni ævo Deorum antiquissimus fuit habitus atque honoratissimus PAN, cui quadraginta circiter annis ante Nymam alit Arcades sub colle Palantio, sive Palatino collecti templum extruxerunt Lupercal, eodem teste Dionysio. Quid quod primo Historie testatur Florus, Populum Romanum ultro petisse sibi Nymam Regem, ob inclamam Viri Religionem. Neesse igitur, Dei veneratorem jam tum Romanis maxime habitam fuisse. De Zeilanitis Schærokis, Vir quidem eruditus, temere pronunciat. Certe Iudæicus Patrius Romanus, & Boulay le Gouz, ac Ludschotanus referant, non ipsis solum Deum Universitatis Rectorem adorari, sed & Historiam de Adami ortu, sive & lapsu vulgatarum esse. Ex Historiâ porro Lætician patet, Belgas cum Magellanicis nullam unquam ferocem miseruisse, ac postquam eorum septendecim in littore aliquando pernoctantes à Barbaris nocturnis irruentibus fuissent occisi, nullam præterea ex incolis illis conspexisse. De Peruanis ipse etiam Lætician: Quicquid vel singulariter gratum fuit, vel horrendum, Dei locum apud ipsos tenuisse. Benzo quoque Histor. Novi Orbis L. III. c. XX, confirmat, Peruenes cum Dæmonibus colloquia miscere, & Solem pro præcipuo

cipno Numine habere, & apud ipsos ingentia atque immanse opulentia delubra iuveriri. & Pachachama Creatorem ipsis notare. Sed & Petrus de Cicca di Leone Part. I. Chron. Peruv. c. XIV. in provincia Portus Veteris Incolas religiosissimos & sacrificiis deditissimos esse docet. Distingue ergo idola latras ab Atheis, & vindicate ab Ateismo erant Gentes amplissima; ac, si qua dicantur sine ratione vivere, non certe de illis dici cogita, quod nulla ipsis, sed quod non re-
 Etia insit ratio, quemadmodum & sine religione dicuntur, non quod nullam sed quod absurdam ac falsam colant. Quod ad naturalem, ut ajunt, Generis humani religionem vindicantiam monere consultum duximus. Plura experientibus faciet satis laudatus ex merito Fabricius, Apologia pro Genere Humano.

c) *Præfend. de J. N. & G. l. 5, 8.* de quo omnium natura consentit, id verum esse necesse est, ait Cicero, *Conf. demo Jo Ludov. Vivem de Veritate Fidei l. I. p. m. 34.* & Grotium de J. B. & P. II, 20, 45.

d) *Vocat etiam hæc argumenta Morali;* Franc. Burmanus *Synops. Theol. P. I. L. I. c. XIV § 20.* Magni verò argumentum est ponderis, à Consensu Gentium quod desumitur. Κοινονομονίω dixit Marcus Imperator, ad seipsum, primo. Sed illi contradixit è Junioribus Michael de Montigne, *Essais de Morale, l. II. c. XII.* & Chartron de la Sageffe *l. II. c. 8.* Provocant ad illorum numerum, qui vel ipsa natura principia negarint. Est & qui querat: *An tu omnium hominum corda istroffexisti? Omnesne, quod ais, uno ore consistentes audivisti, Deum esse? An ad Indis penetrasti? His ita imus obviam.* Primum, qui a santiore gentium regula descedunt, communem hunc consensum non magis impedire suo dissidio possunt, quam apud Geographos orbis rotunditatem dispersi per terram montes, quando cum reliqua ejus mole conferuntur. Nunquam ita ordini inberet Natura, quia non patitur particulares exerrare causas, & monstra quedam, ut ordo eo fiat conspiciatur amabiliorque in amplissimo orbis Theateo admittat. Dixit o im Anaxagoras nivem atram: quid inde? Dixit Tel. suos ignem extreme humidum; S. olivus quoque, celebris apud Chinæ Sophista, quarto ante natum Servatorem Seculo in soenni Phisopborum sue Gentis conventu, hominem tres habere aures defendit. Saep mel enarum egrotis visum est. Ergone deliris quorundam opinionibus tantum tribuimus, ut, quod interiore animi sensu convicti credidimus, reddere nobis queant suspectum?

Argumentum à consensu Gentium de Existencia DEI urgetur, ac rationes contra illud diluuntur.

Quo sensu adversus eos, qui Jus naturæ negant, insignis est locus Andronici Rhodii, (aut quocunque is demum nomine veniat: nam quem in prima editione Heinsius Andronicum vocavit, eum in altera Olympiodorum appellavit) locus, in *Ἐπιφρονίου Νικομαχέωντος*: L. V. c. X. πημ 2. Οἱ μὲν δὲ ἔδδὲν κωλύει Φυσικὸν εἶναι δίκαιον, ἐπὶ τοῖς δικαίον ἢ νομιζέσθαι αὐτὸ, δῆλον. Καὶ γὰρ παρ' ἀνθρώποις, τοῖς τε ἐρεβῶς καὶ ὑγιᾶς ἔχουσιν, ἐστὶ δίκαιον ἀκίνητον, ἢ Φυσικὸν λέγεται· οἱ δὲ τοῖς νοσέει τὰς Φρένας καὶ διεσπασμένοις ἢ δοκεῖ δίκαιον, ἔδδὲν Διὰ Φύσιν· εἴδὲ γὰρ ἢ λέγων τὸ μέλι γλυκὺ εἶναι ψεύδεται, διὸν τοῖς νοσέει ἢ νοσέει δοκεῖ. *Quæ sic interpretatur Daniel Heinsius: Nihil obstat, quo minus naturale jus sit, licet nonnulli homines jus illud non esse existiment, constat. Etenim inter homines, qui recti, & ut oportet, sapiunt, immobile aliquod Jus est, quod naturale dicitur. Quodsi quibusdam, quibus mens laborat, aut perversa est, jus non videatur, nihil refert. Neque enim, qui mel dulce esse ait, mentitur, quia iis, quibus mens laborat, non tale videtur. Manet ergo immotum, quod diximus: Quorquot cognita nobis sunt, gentes, DEUM colunt; Ergo jure idem sentitur de paucis aliis nobis incognitis. Aut an dubitabimus omnem ignem statnere calidum, eo quod Hele flammæ apud Islandos non senserimus, aut Aetnæ estuaria non accesserimus? Illas profecto aquas, quæ in eum Gargam, Maragor em item & Argenteum apud Americanos fluunt, imo sexcenties mille fontes & rivulos, quorum notitia ad neminem Europæorum unquam pervenit, constituent; illas, inquam, aquas ex immoto naturæ suæ principio, æquè certo scimus humidas, & sine igniclorum commixtione frigiditas esse, quæ quas Nicer noster vel Rhenus vel Danubius, aut Albis, vel Visurgis aut Thamejis volvit. Conferatur iterum Jo. Ludov Fabricius, Apologetici parte secunda.*

Argumentum à Judæis,

& prædictione futurorum.

Ex Grot. de V. R. C. l. 13, 14. à Judæis præcipuè, de quibus si queratur, cur Judæica religio in eorum animis tam altas egerit radices, ut evelli nequeat? nulla poterit alia adferri aut fingi, quàm quod, qui nunc sunt, à suis Parentibus & illi rursum à suis, atque ita porro donec ad eos veniant, qui Moysi ac Josuæ ætate vixerunt, certa ac constanti traditione acceperint miracula, quæ in gente sua contingerint. add. Esa. XLI, 23, ubi Deus: Eventura sunt hæc, & credemus illos esse Deos & ibid. commate XXVI. Quis illorum, qui dicuntur Dei, suis populis omnia eventura suo quoque ordine præannunciat, ut ego e-

po-

populo, quem mirificis modis conseruo? *Esai. XLIV, 6. Mirum eodem capite, octavo, supra vigesimum, commate, tanto ante tempore, annis nimirum CCX, ut Iosephus putat, nomen Cyri aperte, & aliquoties enunciatum, cui simile habes de Josiâ 1. Reg. XIII, 2. sq.*
 f) *conf. Sekendorf. Stat. Christianism. 1, 3, 3. pag. 42, 43. quod contra novum Bekeri Sadducæismum notari debet. Ita enim arguunt Ardeliones isti: Non sunt Spiritus E. nec DEUS. His prius negaret, & vim Spirituum probare flagunt viri docti. Vide Sekendorf. d. l. p. 44, 47. & in Addit. 1, 3, 6 p. 68. omnino.*

XXXII.

De *Atheismo* pridem ostensum à Viris piis, illisque doctissimis, eum per se stolidum * infrunitumque esse; (a) humano insuper generi exitiabilem ac PER SE noxium: (b) & in DEUM conditorem Sospitatoremq; usque ad insaniam ingratum: (c) ceterum gravissimis etiam pœnis à Summo in terris imperante coerendum. (d) Atheos vero ipsos suæ salutis esse (e) negligentissimos, & in vita non solum, ejusque casibus tam variis, sed & ubi discedendum ex hac statione est, omni solamine ac spe destitutos, eoque longe omnium (f) miserimos. Cæterum *Atheismi* (g) *suspensione* nemo facile debet onerari; quum vix ulla innocenti vel calumnia atrocior, vel major injuria queat intentari, (h) & pro Atheo quem habere nihil sit aliud, quam pro humani generis excremento eundem reputare. Demum, antequam cum Atheo in disceptationem congregiari, postulandum ab ipso erit, ut argumenta prius nostra destruat: deinceps ut plausibiliores adferat rationes: ac postremo probet, per *Atheismum* humanæ societati magis consuli, quam per Catholicam de Existentiâ Numinis professionem. Quæ postulanti, non poterit non denegare, ac suam forte profitebitur stoliditatem.

Quomodo
cum
Atheis
procedem-
dum?

De
Suspensione
Atheismi.

* *Pietati opponitur I. Impietas, quæ de Numinis nec recte sentit, nec rite Deum colit. Cognitioni opponitur II. Atheismus Speculativus, De-*

Opposita
Pietatis,
quæ i

quid im-
pictas?
quomplex
Atheismus?
quid Poly-
theismus?

quid Epi-
cureismus?

quid Dei-
smus?

quid idolo-
latia?
quid su-
perstitiosita-
tas?

An Athei-
smus sit
peccatum
impruden-
tia?

An Athei-
smus Rei-
publicæ
per se sit
noxius?

nam ad tempus negans: $\S$ Practicus, non quidem negans; attamen ita vivere docens, ac si DEUS non esset. III. Polytheismus plures Deos inducit, isque vel crassus est, vel subtilior. Nec male ad Atheismum, quem obliquum quidam vocant, refert Auctor doctrinas que naturam ultimam rerum causam: Deum mundi animam mundum æternam, adeoque incommutabilem esse asserunt. Quorsum facit IV. Epicureismus, qui de Providentia Dei dubitat, veluti rerum humanarum Deus cura non tangatur satumque Stoicum communiacitur. V. Deismum describit vir doctus, esse, qui Deum admittat, sed non colat. Vulgatiore tamen vocabuli acceptio est pro Naturalismo, qui rationem sequi contentat, seclusa revelatione $\S$ Christo. Quo de videnda Eua di Salinghieri Epistola ad Deistam, in Latinum olim ex Anglico à nobis conversa. Adde etiam potest Ernesti Salomonis Cypriani ad Jo. Casp. Lenæi de Veritate $\S$ Excellentia Christianæ Religionis libellum introductione. VI. Idololatia rebus creatis divinum honorem tribuit. VII. Superstitiositas verò Deum quidem colit, sed per versa.

* Non ergo Atheismus tantum est peccatum imprudentiæ, ut in Civ. XIV, 19 censet, ac in annotatione defendere conatur Hobbins, sed iniustitiæ, quia repugnat obligationi naturali, atque omnibus promulgatæ. Quamquam eo loco fatetur, iuste $\S$ à Deo $\S$ à summis Imperantibus Atheos puniri posse.

a) quod homo se ipsum infra Brutorum naturam dejiciat, de vera felicitate, quam adipisci poterat, nunquam sollicitus; quod item inter duo, quæ, quamquam perperam, pro incertis habet, partem longe tutiorem eligere stolidè negligit. Conf. omninò Sekendorf. in Statu Christianismi L. I. c. 1. §. 11. p. 15. sq. $\S$ Duff. Pritius de Atheismo in se sexto, §. XI. Cic. de Nat. Deor. p. 197.

b) Cum Religio firmissimum sit humane societatis vinculum uti solidis demonstratum argumentis §. IX. c. IV. de O. H. $\S$ C. Nova est opinio, vel incrustata derivo, Atheismum per se Reip. noxium non esse, cum juxta Ciceronem de Off. III. etiamsi DEUS id non videret, honestum tamen faciendum esset. Argumenta fuse recensuit Sekendorf. Addit. ad Statum Christianismi. I, 1, 16. p. 31. sed p. 38, 39. eximie discussit. Propugnavit eam sententiam Petrus Baylius, Prof. Roterdamensis; Atheismum, inquit, non ducere necessario homines ad morum corruptionem; cui se opposuit Petrus Juricus, Gallus eisdem $\S$

Pastor

Pastor in Civitate Roterodamenji. Potissima pro Jureo ratio est. quod
 Athem ipso facto nullum Latorum agnoscat. Contra Atheos legendi
 Sebastianus Paparella à Monte Sancto. de efficientia primi Motoris in
 naturalium rerum omnium factura. Pernia 1565. 4vo. Francisci
 Borze alias dicti à Guerra, Antiatheon, quo rationibus aliquot phy-
 sicis probat, Deum esse unum, æternum &c. nostrique sollicitum. To-
 lose ap. Guidonem Bond A. 1561. in 4. Caterum in Scholis Pon-
 tificiis Professores Atheismum docuisse conviñte Pontifice, & à
 Scholasticis ortos Atheos docet Adamus Tribbeckovius, de Doctori-
 bus Scholasticis libro eleganti ac singulari, Gisse A. MDC LXV.
 edito c. IV. §. 1. p. 62. Ibi: Integra Schola Oxoniensis maximis olim
 viris disquisivit: Anne DEUS etiam esset? Chronicon Citizense P.
 Langii, qui & ipse Monachus fuit p. 305: Agnellus, vir humilis ac
 beate vite, cum & ipse studium in Oxoniensi conventu insitisset,
 & post tempus modicum audivisset semel inter se clamose disputan-
 tes: Utrum illa sit vera? DEUS est. Zelo accensus, & multum turba-
 tus ait: Hec me, Simpliciter & illiterati ad DEUM rapiuntur, & isti li-
 terati DEUM esse ponunt in quaestione, & exin stanciam r. v. cavat.
 Est & qui Simonem Thuryajum introducit jactantem: Totum
 se scire Christi Evangelium, & improbando illud posse annuñciare.
 Fuisse autem virum illum è Scholasticis celeberrimum, & cum plus
 æquo jure gloriaretur doctrina, repente literas ita oblitum, ut rudis-
 simus penitus sit effectus, ut his memorat verbis Polydorus Vergil. L.
 XV. su. scil. de Deo docturi miser, num DEUS esset? experiebantur,
 cum satius ipsis fuisset querere, an de talibus secum dubitantes ra-
 tione etiam humana præditi essent?

Contra A-
 theos Scri-
 ptores ali-
 quot, præ-
 fertim vul-
 go inco-
 gniti.

Unde ori-
 vel aucti
 Athei?

c) Fuerunt filii ita ingrati, qui honorem debitum Parentibus negarent; &
 nulli utquam t. m. ir. sipidi, qui Parentes se unquam habuisse negarent.
 Hæc itaque est summa delicti, nolle agnoscere, quem ignorare non
 possis. Cyprian. de Idolor. Vanit. Quam queso, inquit DEUS ipse,
 perversi estis, qui coram DEO capitis absconditi esse? Perinde agitis,
 ac si lutum cogitaret de signulo, ac opus de artifice diceret: Non is me
 formavit; & p. d. de signulo diceret, non cognovit me. Esai. XXIX.
 15. 16. Pulchre Maximus Tyrus, sermone primo: ἰουεὶν ἄχ. ἐκδύναται
 καὶ ἀβύσσιν ἑαυτοῦ. Sciant (Athei) invit.: noñtes dicunt. Nam &
 dum suadent abnegationem, dicunt; & dum dicunt, ut cogitentur &

Athei
 perversi-
 tas,

&

necessaria,
 dum Eum
 negat,

sen-

DEI Con-
fessio.

De Vanini,
no, remiss.
ve.

Athei Sto.
dicunt,

&

Miseria.

- sentiatur, & videatur, efficiunt, quem esse nolant. Dicunt autem quia miseria ipsorum ipsos securos & sistentes esse non patitur.
- d) notum est Vanini, Tholose combusti exemplum. Sekendorf. d. l. in Addit. p. 12. Merentur tamen legi Kortboldus Histor. Eccl. Sacr. XVII. p. 867. Morhofus Polyb. I, 75. ac nuper inprimis Immanuel Webertus, in *Judicio de Atheismo*, p. 59. sqq.
- e) Sunt prestantes eruditione ac pietate viri, qui sic arguunt. Pone, quod tamen sine summo scelere poni nequit, certa nondum esse, quæ de DEO credimus. Hi tamen qui hoc omne negant, vel in dubium vocant, quid denum inde evolvimenti habent? nisi quod majori libertate peccandi, & vita perennique luxuriosa vel verbos sibi accersere, vel injustitia alicorum invidiam mereri possunt. Quo fit, ut pluribus quoque quam alii, molestiis adsigantur. Contra vero, ubi piorum vera est sententia, illi utique omnium sunt felicissimi, quos & paterna DEI omnipotensque providentia, & destinata ipsam colentibus præmia exquisitissima consolantur. Numquid verò prudentius foret, inter duo, quæ ipsis incerta sunt, partim longè tutiorem eligere? Graviter hæc & ad hominem deducit laudatissimus Sekendorfius de *Stat. Christian.* I, I, p. 15, 16. *S. ibi:* Demm eines unter diesen zweyen zc.
- f) infeliciores bestiis, quæ mala doloresque cum reflexione non sentiunt; nec de futuris omnino anguntur. Sed quam quæso miser ille, qui & vitæ præsentis molestias persentiscit, & ut agat quod nolit, interne sæpius obligationis sensu pungitur, ac secreto pudore suæ impetuum cupiditatis retrahi experitur: ac futurorum denique cogitationi nihil habet solidi ac duraturi quod opponat. In ipso vero discessu quis infeliciores? DEUM non invocat, quem nullum credidit. Itaque desertus à creaturis, quæ captus nimium erat, omnibus, non habet quo confugiat. Infinito verò solatio gaudet, qui DEUM ex animo credit. Si vel maxima ingruat calamitas, de hisce tamen tribus plene certus est. Aut DEUM, quæ nos premunt, pro sua benignitate aversurum penitus; aut roboratis sub ipsa calamitate viribus nostris eandem temperaturum; vel in salutem nostram, pro infinita, quam experti hand raro sumus, sapientia paternoque provisu conversurum. O quam dulce esset, in tempore adhuc ad illum confugere, ad quem tamen in ultimo angore & agone, precibus, ejulationibus, votis, protervi etiam homines recurrunt?

Quam

g) *Quam inquietum cor Athei! Urget omnes homines inevitabilis animi propensio, ut agnoscant esse Deum. Hanc ille retundere conatur! Ita vim sibi faciunt miseri! Ita mentem rationemque excutiunt, ut vere dixerit, quicumque dixit: Atheos, qui singularem rationis speciem pretexunt, non per rationem, sed ejus defectum Atheos factos. Ac profecto, nisi nimia sibi sapientia, hoc est, stoliditate blandirentur, sensum omnem communem deponere non conarentur. Pertinet huc Historia Lætionum Anti-Atheisticarum D. Pfeifferi, Lij. sive, Anno 1689. & 1690. habitarum, motorumque super ea re cum C. Thomasio Controversiarum. Certe Clemens Alexandrinus in Protreptico inter alia hoc agit ut Evemerum Agrigentinum, Nicanorem Cyprum, Diagoram, Hipponem Melium, Theodorum Cyrenæum ab Atheismo absolvar.*

Athei
inquietu-
do.

(h) *Immanuel Webers Libro superius allegato; Joann. Valentini Andrea Meni; po pag. 166.*

Quænam modum & primitivi Christiani Paganis Obtrektoribus audiebant Athei, referente Kortholdo, in Pagano Obr. L. II, c. X. Quam vero late serpsisset Atheismus Practicus eorum, qui sic vivunt, ac si DEUS non esset, optantque hanc veritatem in falsum, si possibile esset, commutari, non attinet conqueri. Commendari heic solet Firmiani Genius Seculi, Dissert. 6. ubi contra Charondam Gallicum (Charon de la Sagesse) agit; & ejusdem Liber de Gyge Gallico, Sectione quarta, quam vocat Naturæ Apotheosin. Ac sine dubio Atheismum promovet Papiasmus, in Italia umprinis. vid. Bernh. rdini O. hini Libros Apolog. edit. 1559. De estanda verba Jo. Puteani, Augustiniani ad 1. Thom. q. 1. a. 1. d. b. 2. Posse dari ignorantiam inculpabilem in aliquo de Existentiâ Deitatis. Impia Regurdii Jesuitæ, in Coll. Paris. cum Messerat, quod Scriptura, seposita auctoritate & infallibilitate Ecclesie, via complanata sit ad Atheismum. Huc refer Legati Portugallie monitum ad Innocent. X. Pap. pro Loco debito & Regio; Videret, inquietis, Ecclesia Romana, ne, si locum Regium huic corone non concederet, quia maxima Hominum pars ad Mahumedismum & Judaismum clam palam inclinet, res in verum erumperet. Adde Calc. System. Tom. I. p. 111, 376.

De occasi-
onibus A-
theismo
datis,

XXXIII.

An DEUS
& Siderum
Conditor?

Si DEUS universi Conditor est; Igitur & Siderum; quorum substantia homini sibi relicto ostendit, eam non esse primum aliquod, sed ab alio ortum. Unde Rationem sibi congenitam negavere, qui Solem pro Deo habuere, corporeum quippe, & ex eorum ordine, quæ videntur, quod utrumque de Deo dici non posse inter Naturalis omnium ætatum religionis pronunciata perpetuò obtinuit. (a) Certe ideo Deus terram mortalibus colendam conspiciendamque dedit, non ut à DEO secedant, sed ut Ipsum contingant ac inveniant, utique non longe ab unoquoque nostrum remotum. Unde &, quam fieri potest, fugiendi sunt profani stolidique sermones, & quam à natura habemus mentis convictionem, omni est potior Sophistimæ æstimanda.

Examina-
tur nupera
V. C. pro-
positio.

a) Grot. J. B. § P. II, 20. 45. *Quare considerandum cordatioribus relinquimus, quousque a probari queat, si quis ita pronuntiet: Ich kan nicht abkhen / mit was für einem bezwingenden Grund man einen Heyden / der / zum Exempel / die Sonne anbethet / überzeugen wolle / daß die Sonne nicht die erste Ursache der Irdischen und veränderlichen Geschöpfe seye / in Ansehen unsere Vernunft den Einfluß der Sonnen in diese Körper täglich erkennet / und keine Veränderung derselben ohne die H. Ed rufft gen Ih behaupten kan; wiewol er deßhalben für Gott nicht entschuldiget ist. Rom. I, 20. Recte qui sem hęc postrema; sed ita, ut priora onvellant. Si enim Gentilis Solem pro Deo habens (quid enim est aliud Solem pro causa rerum inferiorum prima habere?) est ἀνάγκη; ergo per Naturam de stupore suo potuit convinci. Docuit certe (qui in multis?) hoc ipsum Divinus LLator, dum Solem non adorandum esse dixit, quia (1) creatus sit: (2) ad ministerium conditus omnibus h. minibus. Dent. IV. 19. ad. Arnd Ver. Christ. L. IV. P. I, c. 4. Mutabilem Solem quidem Plato agnovit, tamen ἑὸν θεῶν eundem appellitans; sed ex hoc ipso enim insanie convincit Enk. bus. de Preparat. Ev. XIII, 18, 703. § 1, 9, 27. De priscais Egyptiis Astra colentibus, & Solem quidem sub Osiridis, Lunam sub Isis vocabulo de*

de Germanis venerantibus; ut *§ Hæchenberg Differt. VIII. §. 9. add.*
Quæstio hæc redit: Num Gentilis convinci queat, Solem rerum inferiorum non esse causam primam? Neque ne. esse erat Philosophie commendare astringentem der Absëttere in eine raisonnable und irraisonnable, d. r. n. jene nicht wider die Vernunft, aber doch wider die Göttliche Offenbarung streitet. Conf. C. Thom. l. Sitten. Lehre III, 65. 66. nam Idololatria que Solem pro causa prima rerum inferiorum habet, est irrationabilis. Sap. XIII, 9. Pejor adhuc est distinctio Gregorii de Valentia Idololatriam distinguentis in licitam & illicitam, & ad tm nefarium commentum confirmandum trabentis, 1. Pet. IV. 3. An datur iurium a mulierum? licitum furtum? Multo minus dabitur Idololatria licita. Quanto rectius Thomas, 2. 2. qu. 943. In peccatis, que contra DEUM committuntur, que tamen sunt maxima, gravissimam videtur, quod aliquis honorem divinum Creaturae im. endit. Caterum Idololatrie origo à populorum studio in charos jibi defunctos, præ ipse Reges, non improbabiler deducitur. Sap. XIV. 15. & eo Josephus Melus de δδαχαῖς δαυνοῖων, De Idolis patheti. a est Oratio apud Barn. hum. toto capite sexto. adde imprimis comma undecimum, & eo Grotium ex Arnobii sexto. Non plus vident Idola quam trabs, Varro in Menippels. Apollo à prætiis narit misque prædonibus spoliatus ita est, ut ex tot auri ponderibus, que infinita congegesserant secula, nec unum quidem habnerit scrupulum, quod haundiaibus hospitibus ostenderet. De Lucæ in cultu idolorum videndus idem Grotius ad comma trigesimum, & ad sequens Calovius.

& distinctio.

Origo Idololatriæ.

b) Quod ex natura rerum docuit Apostolus, cum Athenis in Areopago verba faceret, Act. XVII, 27.

XXXIV.

Quinam affectus proprie de DEO enunciari queant, ut fuisse ab aliis disputatur: (a) ita nobis de eo omnes prædicari posse videntur, qui nullam Per Se imperfectionem implicant. (b)

Qui affectus DEO tribuantur?

a) Per Regulam generalem initio §. 5. traditam. Unde misericordia non excludenda ab Actore videbatur, que nullam in subjecto imperfectionem insert. Tales affectus sunt gaudium, amor, benevolentia, odium peccati; evolvendi neminem e sua imperfectione quædenta, non

abhorrebit ab iis divina essentia. Vide omnino, qui rem optime per-
 flexit, Danhauerum, Hodof. Phænomeno tertio. Sic odium de DEO
 predicatum nihil aliud dicit, quam averſationem impietatis pariter
 & impij. Famosus est Ciceronis Offic. III, 29. init. locus: Est iusju-
 randum affirmatio religiosa: quod autem affirmate, quasi DEO Teste
 promiseris, id tenendum est. Jam enim non ad iram Deorum, que
 nulla est, sed ad justitiam & fidem pertinet. Ubi, si ira nomine per-
 turbationem intelligit, non improbandum est: sin qualem: nique no-
 cendi affectum aut voluntatem, minime est recipiendum, ut recte pro-
 bat Laſantius. Grot. I. 13. & P: II, 11. 1.

An ira de
 DEO præ-
 dicari pos-
 sit?

b) Sed, inquires, cur de se ipſo sic loquitur DEUS: Duxit Te, ô Israel,
 Dominus, DEUS Tuus in deserto, ut te adſigeret, atque experi-
 mentum caperet tui, ut sciret, quid eſſet in animo tuo, an ſua præce-
 pta obſervaturus eſſes, nec ne? Dent. VIII, 2. Joannes quidem Cleti-
 cus tot loquutiones, divine Majeſtati parum convenientes, ex vul-
 gari Ethnicorum ſermone ortas videri exiſtimat. Ethnicos de Numi-
 nis natura ma'e ſenſiſſe, ac homines etiam in Deorum numerum re-
 tuliſſe. Inde factum, ut iis humanas quoque proprietates, membra,
 affectus tribuerint. Quodſi verò Hebræi linguam habuiſſent pro-
 priam, nihil humani creatique aut *ἀνθρώπων* de DEO enunciaturus
 fuiſſe. Subtiliter iſta omnia collegiſſe Salomon. Glaſſium, quando
 iis longiſſimum Rhetoricæ ſuæ ſacræ caput tribuerit, quod eſt VII.
 Tract. I Mentionem fieri anime DEI, faciei, oculorum, aurium, na-
 ſi, oris, cervicis, brachii, manuum dextre & ſiniſtre, digitorum,
 cordis, viſcerum, ſinus, pedum: triſtitie: pœnitentie: riſus: iræ: odii:
 zelotypie: cognitionis: oblivionis: clamoris: laboris: votorum: de-
 ſcenſus: aſcenſus: inceſtus: ſomni: vigiliarum. Hæc nota ex Cha-
 naeorum lingua Hebraica exiſtimat, & ſervata antiquorum erro-
 rum veſtigia eſſe, etiam poſtquam Hebræorum contraria ſentientium
 vernacula facta eſt. Ceterum communis ad primum locum reſpon-
 ſo eſt, DEUM id ſe iſſe cum Iſraelitis, quod ſolent homines, quan-
 do cuiuſpiam animum tentare volunt: atque ea tentatione factum
 eſſe, ut boni à malis ſecernerentur. Sic pœnitentia dicitur DEUS
 dicitur, cum idem facit, quod conſuevimus, cum alicuius rei nos pœ-
 nitet. Atque adeo actionibus externis imponitur nomen aff:ctio-
 num animi, quarum illæ effectus ſolent eſſe. Præterea, que collectio
 eſt: *ἀνθρώπων* de DEO enunciantur Hebræi: Ergo *ὡς*
quam

An loquu-
 tiones de
 DEO An-
 thropopa-
 ticæ ex pa-
 ganismo?

quam propriam non habere Hebræi. Divina pro merito quis enunciet? Et quando DEUS ad nostram se infirmitatem velut accommodat, fas utique ac justum est, tantam in nos benignitatem humiliter venerari, neque Ethnicorum insania adscribere, quod ipse sanctior Spiritus edixit. Sed hoc advertendum, quosdam affectus esse, perfectionis nullius, ac defectus, qui de DEO nullatenus possunt enunciari, ut *Ἐπιθυμία*, invidia. Alii sunt perfectionis imæ, qui hominem perficiunt; at DEO ob formalem ac indefecatam, quam involvunt, imperfectionem sunt indigni. Hi cum de DEO dicuntur, figuratè utique, improprie ac *ἀδελφωτάτως* accipiendi sunt. Ut desiderium boni, non pro se, sed pro alio: tristitia, non ex proprio malo, sed alieno: pœnitentia & alia. Qualia quidem affectuum nomina si è sua evolvantur imperfectione, talia sunt, à quibus divina essentia non abhorreat. Ut, si ira dicatur ipsa ulciscendi voluntas, velut definit Augustinus, iudicium, quo irrogatur pœna: si pœnitentia vim DEI irati notet, aut rei ipsius mutationem: ad quem modum DEUS cum differt auxilium, dormire: cum deserit, oblivisci dicitur. Demum alii sunt perfectionis mediæ, qui primo in DEO sunt, secundo in Creatura nullamque formalem involvunt imperfectionem. Uti sunt: gaudium: Amor: benevolentia: odium peccati. Quæ quidem omnia expedire Theologorum est, è quibus præ ceteris videntur Dannhauser. Hodosoph. Phænomen. III. Adde quæ modo diximus lit. a.

XXXV.

Quidquid DEO præstandum est, in suo genere sit eximium, & honorem exprimere aptum. Hinc *ἐπιπένη θυσίας* dixit Lucianus de sacrificiis. Sic Agnum in paschate DEUS voluit adhiberi sine macula, i. e. absque corporis vitio, aut morbo, ut in ædilitio erat edicto. (a)

Quid Deo præstandum?

a) Exod. XII, 5. vide eo Grotium eximia colligentem. add. Lev. XXII, 18, 19, 20. Plinium VIII. 43. Vitulos aram humeris hominis allatos non litare: Sicut nec claudicante, nec aliena hostiâ Deum placari.

XXXVI.

Demum hæc universalis est & catholica propositio, sub qua reliquæ omnes continentur, ex eaque fluunt: DEUS est.

Quæ Catholica seu vere Universalis Est Propositio,

Est DEUS qui omnia videt, potensque est vel vindicare vel remunerari. Omnipotens, Sapiens, Optimus. Hanc qui credit, immo scit, ac jugiter cogitat & expendit, nulla in parte officii limites transgredietur. * Nam qui *coram DEO, ipsoque inspiciente* ambulat, is perfectus est.

* *Præclare Imperator Philosophus τῶν εἰς ἑαυτὸν, L. IV, §. 4 εἰ τὸ νοεῖν ἡμῖν κενόν, καὶ ὁ λόγος, καὶ ὁ λογικὸς ἔσθ' ἐμὸς, κενὸς; εἰ τὸ πρὸς καὶ ὁ παθητικὸς τῶν ποιητῶν ἢ μὴ λόγος κενὸς; ἂν τὸ πρὸς καὶ ὁ νόμος κενὸς; εἰ τὸ πρὸς πολίτην ἔσθ' ἐμὸς, εἰ τὸ πρὸς πολυπύματόν τι μετέχουμ' εἰ τὸ πρὸς κ' ἔσθ' ἐμὸς ὡσαύτ' ἡ πόλις ἐστίν. Quod si est, est Imperator Normothetis hujus Civitatis.*

XXXVII.

Quæ fun-
damenta
cultus Di-
vini?

Quæ fundamenta sunt cultus Divini, seu motiva? Certe ea quæ maxime nos movent, sunt Bonitas & Potentia. Ex his capita cultus cum externi tum interni deduxit auctor: (a) ut argumenta eruenti facile patet. Amandus est, quia optimus: in eo sperandum, quia optimus: in eo adquiescendum, quia optimus: timendus, quia potentissimus juxtaque optimus: ei obsequendum, quia optimus potentissimusque. *

a) 1, 4, 6, 7. Hoc è fundamento Abrahamo præscribitur Officium Pietatis Gen. XVII, 1.

* *Quidquid homo agit, distante etiam naturali lumine, suo modo ad cultum Dei pertinere debet. Multo magis vita Christiani debet esse perpetuum Dei cultus, actionibus ex ipsius præcepto, sancta in ipsum fiducia, justoque ordine susceptis. Conf. Col. III. 17. & 1. Cor. X, 31. Dum hæc perlegimus, in Clarissimi Viri Jo Christiani Langii, Protheoriam Eruditionis humane incidimus, qui veram eruditionem habitalem describit Habitum divini cultus. Cæterum cultum distinguit in immediatum seu primæ: & mediatum, seu secundæ tabulæ. Atque hunc esse ait duplicem: naturalem & moralem. Theologiam occupari circa cultum Dei immediatum; Jurisprudentiam circa cultum (quem Creaturarum, sicut obiectivè vocat) moralem: Medicinam circa cultum naturalem. Igitur in illa esse cultum religiosum pietatis: in ista cultum officiosum socialitatis: in hac cultum fructuosum sanitatis. Quæ expendi utique merentur.*

Typus
ambitusq;
eruditionis
per
ordinem
ad cultum
DEI.

XXXVIII.

XXXVIII.

Quæstionem : An ex ratione sibi relicta demonstrari possit, DEUM externo * quoque cultu prosequendum esse? censemus affirmandam. (a) Nam quum non animum saltem, sed & ejus hospitium, *corpus*, Deo debeamus: obstricti utique Lege Naturali sumus, ad eum etiam corpore, hoc est, signis, qua fieri potest, honoris exterioribus colendum. Quid? quod cultus exterior humanam (b) societatem vehementer promovet, & cœtus clandestini, *nisi recte semperentur*, eandem turbare etiam paganis visi sint. (c) Unde præceptum (d) Religionis Naturalis: *Us homo Deum non solum secreto, sed & palam & publice in conspectu hominum colat.* (e)

An cultus externus e Lumine naturali demonstrabilis?

* Cultus externus est vel indirectus, qui legum, homines respicientium, observantia, Deo exhibetur: vel directus, qui DEUM directo respicit, ac iterum vel omissione contemptus externi, vel susceptione adunum bonificorum constat. Vide, si placet, Cl. Titium ad h. l.

Quotuplex cultus externus?

a) Non negat qui heic adversus est, Vir subtilis, DEUM coli debere; sed hoc ait, rationem humanam ignorare, an externo cultu coli voluerit. JPrud. Div. II, I, ad §. II. neque etiam negat, DEUM dignissimum esse, qui colatur. Judicent tamen alii, num firma collectio sit: DEUS isto cultu non indiget. E. Lege Naturali non cessatur præceptus. Namq; nec interioris cultus indignus est. Et nonne Juramenta Naturali Lege imperantur si rei veritas aliter protrahi in lucem non possit? Nonne & preces, & gratiarum actiones, & laudum præconia naturalis inculcat ratio? Ut non abegem alia cultus externi capita: Benefacere proximo, Orphanis succurrere, & rebus externis sicut è uti: linguam injectis quasi frenis moderari, à Jacobo c. I, 26, 27, inculcata & à Cl. Viro, Jo. Guil. à Lith, amico nostro, Dissertatione singulari de primo Legis Naturalis principio sufficienter explicata. Ex quo etiam de his judicium ferri potest, que in Traß vom Secten-Wejen p. 30. n. 18. quem ipsi nondum vidimus, tradi refert unperus Scriptor: Es hat bisshero diese Grund-Gesäße noch niemand mit Bestand umstossen können, daß nach der natürlichen Religion aller äußerlicher Gottesdienst indifferent und unnöthig sey; theils weil Gott auff seiner Seite als ein Herzenkündiger, und also solcher äußerlichen

Argumentum de necessitate cultus externi expenditur, & contra nuperos Scriptores modestè vindicatur.

lichen Zeichen der inneren Devotion nicht benötiget seye; theils/ weil auff d-ß Menschen Selten der äusserliche Gottesdienst mit der bürgerlichen Societät keine connexion habe / und also diese durch Unterlassung jener gar nicht lædirt werde/ sondern sich ein jeder dazu durch viel gewissere Kennzeichen (als das heuchlerische Ceremonien- Wesen ist) legitimiren müsse/ nemlich durch Haltung der Befehle/ und Leistung der schuldigen Pflichten gegen andere. *Primum utique in thesi demonstravimus; in altero nexus est nullus. Tertium supponit, quod absolutè verum non est. Videatur vel unus de Habitum Religionis Christianæ ad Rempubl. Libellus Samuelis Pufendorffii, ut § L. II. c. X. §. 3.*

De sacris
elandæstinis.

b) *Exemplum habes in Cornel. Nepote, Alcibiad. III, 6. adsperebatur etiam infamia, quod in Domo sua facere mysteria dicebatur; quod nefas erat more Atheniensium; idque non ad religionem, sed ad conjurationem pertinere existimabatur. Velut majorum nostrorum ætate Anabaptistæ Monasterii in Westphalia aliisque in locis conjurationi colorem Religionis prætexebant. De privatis verò Christianorum conventibus legendus Justus Christophorus Schomerus, de Collegiis Private Pietatis I, 19, qui etiam quid Jure Romano statutum sit, studiosè explicat, & Canones veteres adversus eos, qui ALTARE contra ALTARE figunt, recenset Conferri insuper potest Jo. Fabricius, Dissertatione de Ecclesiis Domestici. & de Conviventibus Christianorum clanculariis & nocturnis C. Kortboltus in Pagano obirectatore, L. III. c. V.*

Quod tem-
pus cultus?

c) *Solenne multis gentibus fuit, etiam horas cultui divino deservire. Dan. VI, 10. add. Grof. ad Matth. XXVII. 45 Hieronymus in Comment. ad Daniel. Tria sunt tempora, quibus DEO sedenda sunt genua: tertiam horam, sextam & nonam traditio Ecclesiastica intelligit. Non tamen vacandum perpetuo est cultui externo, ut Massilianà מצלה Dan. VI. 10. id est continuis precibus dicit. Huc pertinet omnis doctrinâ Moralit & Historica de universo cultu externo Paganorum, Judæorum, Turcarum, & Sectarum è Christianismo ortarum. v. Alexander Rossens.*

De
cultu ex-
terno Re-
missivè.
qui locus?

d) *Circa locum mirè variant. De locorum origine sunt, qui existiment eam ad Abrahamum referendam. Vid. si placet, Jer. Taylorum in Prologomenis ad Historiam JESU. Abrahamus versus Occidentem orabat. Gen. XII, 8. ut quam longissimè à Chaldeorum consuetudine rece-*

recederet, qui Solem Orientem superstitiose venerabuntur. Contra, Christiani ad Orientem versi orabant, ad exprimenda loca quaedam Scripturae de Christo agentia, tum & ut à Judæis se discernent.

- e) Occultare enim aliquid, est, quasi quis eo exercendo erubesceret: contra, publicus cultus, non solum de nostra devotione testatur, sed & alios exemplo incitat. Pufend. O. H. § C. 1, 4, 7. *lin. circiter 28. sq.*

XXXIX.

Sacrificia non Legi Naturali, (a) sed positivæ Revelationi, primis hominibus facta, originem debent; quum ratio pervidere nequeat, quo demum modo vel cæde animantium, vel carniū, aut extorum adipumve oblatione DEUS placari possit? Nulla enim inter mortem bestia & iram Numinis proportio. (c)

An sacrificia originem habent à Lumine Naturæ?

- (a) Uti quidem è Patribus Auctor responsionum ad Orthodoxos, & Chrysostomus haud obscurè docent, allegati à Guil. Ontramo de Sacrificiis c. 1. §. 6. Quibus accensendus Majmonides, ab eodem laudatus, & Abarbenel, è Judæis; è Christianis verò Eusebius de Dem. Evang. l. 1. è junioribus Grot. ad Gen. IV, 3. & Hobbes. de Civ. c. 15. Vide D. Olesii Problema Theolog. Utrum Patres ante tempora Moysi dicitur Luminis naturalis, an ve à ex peculiari Numinis instinctu sacrificaverint? disceptum Lipsiæ A. 1696. sed cujus continuationem aspido necessariam non tum videre contigit. Nuperi Scriptoris P. Chauvini argumenta excussit Jo. Fr. Buddens Dissert. de Relig. Nat. §. 40.

- (b) Unde ad hoc Naturæ dictamen provocans divinus Scriptor: Impossibile est, inquit, sanguinem taurorum & hircorum auferre peccata, Hebr. X. 4. Non obstant sacrificia Abelis & Caini; non Bil. Ladi. Eliphazi & Tzoharis, quæ ad intervallum ante Legem attinere scribit Jo. Seldenus, de J. N. § G. S. B. H. III, 8. qui etiam sacrificia è Jure Naturali deducit, quod Adamus filios jussit sacrificare, cum contenderent de Sororum Conjugiis, atque eam deperiret Cainus, quum ei conjungi nefas pronuntiaret Pater, nempe Aaronam, gemellam suam; Confer eundem III, 2. ubi etiam in hunc sensum laudat Paulum Burgensem, non cogitans fortasse, quæ ratio Romanenses moveat, ut sacrificia Naturali Jure præcepta esse vehementer

D d

ter

Sensentia
Jo. Spencersi.

ter propugnent. Illa nimirum sacrificia Christum adumbrarunt, & Abelicum fide in JESUM, adeoque ex mandato DEI oblatum est; Ebr. XI. 4. ac proinde Divino Jussu ortum debent, quum DEO non placeat cultus proprii ex corde confectus. Quo minus adprobari potest Jo. Spencersi Institutum, sacrificandi morem à Gentium consuetudine, superveniente demum DEI mandato confirmata, derivantis. Quod & de universo cultu Mosiaco docet. Illius argumenta expendere nuper cepimus Dissertatione de Festo Expiationis & Hirco Azazel. Add. Witsium Miscell. Tom. I. L. II. Dissert. 2. §. 1. 2. sq. pag. m. 454, 453. sqq. Demonstrat etiam Rob. Scharrokus de Offic. §. L. N. c. 16. quomodo Gentiles Philosophi è Lumine naturali collegerint. Deum cæcis mandatisq; animalibus non honorandum. Scilicet, gratus DEO est, ei qui obsequitur, non qui multas facit oblationes. a. 14. Sirac. XXXV, 1. & quæ hujus argumenti alia attulit Grotius in annotationis ad librum quartum pro V. R. C.

(*) Conf. Witsium Tom. I. Miscell. p. 461. sq. & 1. Sam. XV. 22. Numquid vult Dominus holocausta, & victimas, & non potius ut obediatnr voci Domini? Esa. I, 11. Quo mihi multitudo dænarum victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum: holocausta arietum, & adspem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum & hircorum nolui. Jer. VII. 22. Mich. VI, 6, 7, 8. Quid dignum offeram Domino? Curvabo genu DEO excelsio? Indicabo Tibi, o homo, quid sit bonum; & quid Dominus requirat à Te; utique facere justitiam, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo Tuo. adde omnino Jo. Arnd. de V. C. L. I. c. 26. ab initio Ex quo intelligitur. Sacrificia ad Jus Naturæ immutabile non pertinere, cujus Objecta DEO per se placent. Ut taceam, umbraticum istum cultum, exhibitio corpore, quod Christus est, abrogatum deletumque esse.

X L.

An religio
naturalis
intra hanc
vitam ter-
minetur?

Quomodo disciplina nostræ finis, vitæ inprimis hujus ambitu includitur, hominemque format, prout hanc vitam cum aliis sociabilem exigere queat; ita Religionis quoque Naturalis effectum intra præsentis vitæ spheram conclusit Pufendorfius, (a) instituto utique non malo; aut piæ doctrinæ repugnante: sed Naturali, de quo egit, cultui attemperato,

rato, cujus ea omnino quidem vis est, ut cum ea Respublica aut
 cadat, aut floreat: (b) non autem ut homini ad salutem æternam
 nanciscendam valere dicenda sit. (c) Nescit enim *profundam ho-*
minis miseriam, sine cujus cognitione salus obtineri nequit; &
Redemptorem, in quo uno salus, ignorat. (d) Cæterum Auctor
necessitatem religionis Naturalis ad vitam socialem primo in *Libertate naturali*, verbis: Nam *in libertate naturali: secundo* in statu
 civili, & quidem ex parte imperantium, verbis: *porro religio-*
ne remota: tertio ex parte civium, verbis: *præterea cives: &*
 quidem in civitate ut tali: *quarto*, respectu officiorum huma-
 nitatis, quæ certe metu Numinis diriguntur, verbis: Nemo
 quoque opera misericordiæ: *quinto* ex parte unionis, quæ ani-
 ma est reipub. dimisso autem metu Numinis omnino solvere-
 tur, ut mori moraliter corpus istud civile necessum esset: ver-
 bis: *Ex quo & illud consequeretur*: eximie demonstrat. Unde pa-
 tet, omnem Reipubl. perditionem, enervationes, ac subsequen-
 tas inde civium rebelliones ex amore DEI metu sequi. Addit
sexto, demonstrationem ex parte societatum specialium: ut *con-*
jugalis: quin & conjuges: & domesticæ, verbis sequentibus.

Analysis
 par graphi
 IX cap. IV.
 in Aucto-
 re.

(a) eam cum & ab causam subditi esse int' eamur Διὰ τὸν Κύριον 1. Pet. II,
 13. Obiecit Nostro Zentgravius de O. I. N. p. 129. religionem natu-
 ralem pro sine habere glorificationem DEI. F. non intra spheram
 hujus vite terminari. Rom. I, 21. finem etiam esse, ut Deum p'sepe-
 ramus, & inveniamus. Act. XVII, 27. Porro socialitatem non esse fun-
 damentum Religionis, quia Religio antecedit societatem & potius
 illi sit fundamentum. Imo religionem, si ad societatem referatur,
 potius in idolatriam degenerare, quemadmodum hanc ex ratione
 status int' odium esse constat. Sed responderi poterat primo, glorifi-
 cationem DEI, tanquam finem omnium ultimum, socialitati, per
 quam illa omnium maxime promoveretur, perperam opponi. Atque an
 nihil per se intra spheram hujus vite terminatum ad gloriam DEI
 ducit? Nonne & esu & potus ad gloriam DEI dirigi debent, quæ
 tamen hanc vitam præcise respiciunt? 1. Cor. X, 31. Ne: aliter nisi
 indretæ ex socialitate officium erga Deum deduxit noster, Off. I.

3. ult. Ac aliud eſt ſocialitas, aliud ſocietas, quod nomen ad bonam & malam indifferens eſt. Quid multis? Lite n ipſi tandem compoſuere Viri Doctiſſimi.

b) §. 8. conf. omnino ſupra cap. III. §. 13. & quia ſolaratio in religio- ne ulterius progredi nequit &c. adde è ſublimate diſciplina & ſer- Scriptorem Jo. Arndium V. C. I, 41. per tot. inprimis pag. m. 262. edit. Lüneb. minor.

c) Uſum Luminis Religionisq; Naturalis pedagogicum non inſiciatus eſt Noſter. Conf. Scherz. Enucl. Brev. Hüſemann. c. VIII. §. 4 pag. 440. 441, 443. ubi modum vocandi pedagogicum FORMALI contra- diſtinguit; Rom. I, 20, 25.

(d) Non ergo ſufficiant Quinq; iſti Magnæ Religionis Articuli: Eſſe DEUM: II. Eum coli debere: III. Virtutem eſſe præcipuam cultus Di- vini partem: IV. R. ſipiſcendum eſſe à peccatis: & V. Dari præmium & pœnam tum in hac vita, tum poſt eam; quos Herbertus, Bero de Chertbury communes circa Religionem notitias vocat, è quibus ve- ra Catholica Eccleſia conſtet. Nam præterquam quod de vita al- tera, ratio ſibi relicta nihil certi novit aut penetrat; vel hoc nno idem Deismus iſte proſternitur, quia neſcit modum ſatiſfaciendi DEO pro- culpat, in Verbo DEI & Evangelio de Jeſu Chriſto unice revelatum. Conferatur Jo. Muſtus eximio tr. de inſufficiencia Luminis nature ad ſalutem. contra Edoardum Herbertum: & Ed. Stillingfleeti Epi- ſtols ad Deiſtam. XLI.

Quinam
articuli
magnæ
Religionis?

De præci-
bus ex L.
N.

Precum neceſſitatem ac ſanctimoniam Gentes omnium ubique ſeculorum agnovere. (a) Hippocrates initio artis ſuæ, non ſolum, inquit, ægrotus præſtare ſe debet opportuna facientem, ſed & Medicus adhibere curationem, & deprecari DEUM, ut dirigat opera ſua.

(a) add. Sir. XXXVIII. 14. Dignus eſt Liber Dan. Claſenii de Theo- logia Gentili, qui de hoc cæterisq; argumentis evolvat.

XLII.

Quid de a-
more Dei?

Amandus eſt DEUS, & amandus quidem ſuper omnia, & amandus ſemper, & amandus exquisitiſſimo intenſiſſimo- que amore. (a) Quare mireris, (b) eſſe inter Jeſuitas, qui ſcri- bat: Vide Bonitatem DEI; non tam præcipit amorem ſui, quam odium vetat, ſive formale & actuale, quod non huma-

NUM.

num, sed diabolicum est, sive materiale, quod in transgressio-
ne mandatorum positum est.

(a) *vide Honorat. Fabrum; qui etiam distinguit inter amorem DEI in-
tensivum, quem mandatum esse negant, & appreciativum, cuius
virtute obsequiis, præceptorum DEI nihil debeat præponi. Quem
admodum inquit, interdum maritus plus diligit pulchellum catullum,
quam uxorem deformem, si tamen alterutrum horum amittendum sit,
jacturam potius canis quam conjugis facit. Conf. omnino D. Jo. Fecht,
Thes. Moral. P. I. §. 3.*

(b) *Vexata, ut olim, sic hodie de Amore puro quæstio est. Distingue
inter amorem benevolentie & concupiscentie. Illo amicum diligis
propter se: quidni & DEUM? Finis tamen ultimus non opponendum
intermedit.*

*Thes. Moral.
de amore
puro.*

XLIII.

Perquam absurdè olim Epicuræi, & qui eorum hodie a-
nimos induunt, *Providentiam* vel prætextu * casus, à quo om-
nia sint, vel (a) ex eo etiam argumento negant, quod omnia
sursum deorsum verti videantur. An verò in Regno ordinem
non amat Rex, qui publicam aliquando quietem confusò ar-
morum strepitu quærit obtinetque? Contemptine ordinis ac-
cusandus Pharmacopæus est, si ad conficiendam theriacam
non herbas tantum & fructus, & flores, & radices, & aromata,
& gummi, & semina, & vina, & succos, & olea, & mella, &
ligna, & infinita talia, sed ipsas de venenata maledictaque vi-
perâ carnes * in illam unam confundit, donec hæc omnia, vi
ignis, probe macerata, & quasi consumpta, in unam ordinatissi-
mam saluberrimamque medicinam coagulentur? (b) * Recte
igitur Pythagoræi præcepere: *ἴης θιῶν*, optime quippe provi-
denti. (c)

*Solvitur
objectio
adversus
Providen-
tiam.*

* *Nos prorsus in contrarium sic arguimus. Unum ubique est propter Providen-
alterum, & neutrum alterius causa. Est ergo aliquis qui illa sibi tia evincit;
invicem aptavit, unusque paravit alteri, sive, qui omnia, quæ viden-
tur, sensibusque & mente percipiuntur, ad cognitionem hominibus, sen-
su & mente utentis, fecerit. Ita sol propter oculum est: Oculus so-
lis radis accipiendis factus: neque tam: n. Sol oculum, aut oculum So-
lem*

Contra
Casum
differitur.

lem fecit: Sed est optimus potentissimisque divitijsque aru-
fex, qui Solem oculi oblectamentum, oculum mentis fenestram vel
potius ἀστρογολία, res tam præclaras nun-tantem, eique ad art. si. is
notionem concipiendam semen præbentem. Et ad eum parientiam ob-
fetricantem, paravit. Usus hoc argumento est Hippocritus, arguit-
que, non esse in rebus αὐτόματων, quem casum Latini appellant. Miror
verba egregii Viri, neque mihi tempero, quin adscribam è libro de
arte: Τὸ αὐτόματων, αἰτ, ἰδὲν φαίνεται ἰδὲν ἐλαγχόμενον. Πάν γὰρ τὸ
γινόμενον ἀπὸ τῆς ἐπιτοῦς ἢ ἀπὸ τῆς γινόμενον, καὶ ἐν τῷ ἀπὸ τῆς. Τὸ δ' αὐτό-
ματων οὐ φαίνεται οὐδὲν ἔχειν ἰδέσθαι, ἀλλ' ἢ ἴσως μόνον. Casus
nihil esse deprehenditur, si recta ratione examinetur. Quidquid eni in
sibi, comparitur fieri propter aliquid, & in eo, quod est propter quid:
Casus autem non comparitur ullam habere essentiam, sed solum no-
men. Ratio Viri magni est: quia nihil est aut fit, nisi propter aliquid,
Et ad aliquid. Hoc enim sine ratione ac sapientia, Et porro vni-
tate, eaque una, omnia coordinante, Et potenti, ut non frustra sit,
fieri non potest. Addi meretur Jo. Coccejus, Summ. Theol. c. VIII.
§ 43.

(a) Providentia hæc omnium Rerum est conservatrix, Et à nihilo im-
mirente conservatrix. Illa Spiritum nostrum habet in manu sua,
omnesque vias nostras, Dan. V, 23.

Argumen-
tum à re-
bus sibi ad-
versis di-
bitur.

(b) vide anno D. Fecht, Theol. Polem. §. 9. P. I. Multominus Proxiden-
tia obest, quod omnia in Natura sibi videantur adversa, ut Sol ter-
ra: lux, tenebræ: calor, frigus: siccitas, humor: dies, nox. Omnia
ex contrariis constare, vetus Physicorum vox est, teste Aristotele.
Idem Empedocli, add. Sir. XXXIII. 15. Theophrastus: Δίξω
δ' αὖ καὶ τὴν ἔχειν ὁμοίαν, οὐ μὴ ὁμοίαν τὴν ἕρπυλον. εἰ δὲ μὴ ἢ Φύ-
σις καὶ ἄλλ' ἢ ὅσα τὰ πάντες ἐν ἐσώτοις ἴσι. Linnæus, aut quilibet sub
eius nomine Physica edidit:

Ὅς καὶ ἐστὶν ἐν ἅπασιν καὶ βλαβερῶν ἀπὸ πάντων
conf. deinde Sir. XLII. 25. Mira sane ars, qua discordiam fecit
tam concordem, qualis est in cantuum συμφωνία. Sapiens, teste Clem.
Alexandrino: τὰς ἐν τῷ κόσμῳ ὁμοιωτάτας ἀρμονίας κτίσας καὶ ἰ-
σῶν λογιζέται.

† Boet. de consol. IV. Sola est divina vis, cui mala quoque bona sunt,
cum eis competenter utendo alicujus boni elicit effectum. Sir. XXXIII.
15. Inprimis monendi sumus, ne cum calamitas advenit, patemur
DEO

DEO nos curæ non esse. Nam cum cessare videtur, jam causas æternam in occulto disponit. Esai. XL. 27, 28.

* Vidit Daniel DEUM Judicem forma viri provectæ ætatis, quo significabatur bene cotta esse Judicis DEI, ut Senum esse solent. Vidit vestimentum ejus candidum, quasi nivem: quia non ipse tantum incorruptus, sed & omnia quæ circum eum sunt. Vidit capillos capitis quasi lanam mundam: quoniam DEI Judicia pura à turbidis affectibus. Thronum ejus vidit flammis ignis; quia sicut ignis res efficacissima, sic & DEUS ad exsequenda Judicia sua potentissimus. Vidit rotas ejus velut ignem accensum, quia potentia DEUM comitatur, quocumque voluerit. Dan. VII. 9. Proverbum est Hebræorum: Non est curiosè querendum post opera DEI; Omnia enim sapienter fecit, tametsi abscondita sint ab oculis sapientum. Origenes contra Celsum: Εἰς τίς τις εἰς μὲν καὶ ἀνοδοῖα ἀφ' αὐτοῦ καὶ ἀνενδιήγητος ἔστι τῆς κατὰ τὰς ἀνθρώπων ψυχὰς ἀσφίτου διανοίας. Arnob. L. 11. Neque enim proutum est cuiquam DEI videre mentem aut quibus modis ordinavit res suas, homo animal cœcum, & IPSE SE NESCENS ullis potest rationibus consequi. Quid oportet fieri, quando vel quo genere, ipse cunctarum rerum Pater, Moderator & Dominus sit solus. Salvianus: Non ideo non justum est, quod Divinitas agit, quia capere vim divina Justitia homo non valet. Sicut plus est homo quam humana ratio: Sic mihi plus esse debet quam ratio, quod à DEO agit cuncta cognosco.

Via Providentiæ Divinæ porro laudatur, & allegatis in subsidium Scripturis exponitur.

Illustris Arnobii locus.

(c) Dicit hinc quoque mentionem facit Seneca de Vita Beata c. XV. Laudat etiam & expliat Clemens Alexandrinus Stromat. secundo. Ubique recurrendum ad DEI Providentiam, ut factum ab Abrahamo Gen. XII. 14. Dominus providebit: atque ut Euripides: τῶν ἀδοκίμων νόσος ἔστι Θεός.

XLIV.

Et si omnia, quæ in proximum committuntur peccata, DEUM lædunt: graviora tamen ea merito habentur, (a) quæ directè in ejus Majestatem feruntur. Unde haud male quidem ad immorigeram filiorum Bigam Eli; Si peccaverit Vir in virum, placari ei potest DEUS; Si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? (b)

Quæ peccata adversus Deum?

(a) Conf. infra II. 13, 16.

(b) 1. Sam. 11, 25.

XLV.

XLV.

Ut de Deo loquendū?

De DEO velut consideratè verecundissimèque loquendum: sic detestabilis nonnullorum petulantia est, (a) qui de eo, quid? quantumque in malo possit, pròterve disputant, aut arcana captrumque nostrum superantia scrutantur. (b)

(a) Ita Antonin. Diana Tom. VII. tr. 1. Resol 132. ait, *Deum in levi materia posse OBLIGARE ad MORTALE, ut probabile sit, fecisse erga Adamum & Evam, ratione fructu vetiti.*

(b) conf. Sir. III. 22. Gregor. Nazianzen. Orat XLIX. *Certe hoc est DEUS, quod cum dicitur, non potest dici: cum estimatur, non potest estimari: cum definitur, ipsa definitione crescit: quem omnia nesciunt, & metuendo sciunt.*

XLVI.

Epilogus, de perver-
sū, quæ
cultorem
DEI haud
raro exci-
piunt, judi-
cūs.

Nihil est novi, ut quorum intemerata perspectaque ubique probitas est, ob religionem (a) velut nimis pii accusentur. Sed felix ea haberi debet conversatio, in qua inimici nullam reperiunt occasionem, nisi forte in legitimis DEI. (b) Cæterum, ut omnino par est providere, ne optime cogitata, pessime cedant: ita cauti semper simus lubricitatis alienæ censor, ne in ipsam probitatem recidat, quod in abusus dicitur; memores, quod minus peccent, qui sine consilio fervidi sunt in amore DEI, quam qui consulto tepidi; condonante DEO optimæ animi intentioni multa, quæ malæ cupiditati non indulget. (c)

(a) *Si deficiat crimen lese majestatis, querendum crimen est lese religionis. Cum tanta esset estimatio fidesque Danielis, ut re in speciem quidem reperiri quidquam posset: invidia ei ob religionem stru-ctæ sunt.*

(b) *ita quidem Hieronymus ad Dan. VI. 5.*

(c) *Ut prudenter etiam monuit Schomerus, Theol. Moral. c. VIII. fin.*

COLLE-

COLLEGII PUFENDORFIANI

Ad Lib. I.
Cap. V.

EXERCITATIO V.

COMPENDIUM.

I. Accessus ad argumentum de Officio hominis erga seipsum. Duæ hominis partes. De cura animi & corporis, præcepta. Ut & de definitione hominis dissensus eruditorum. An in animam cadat facultas divinatrix? II. Quæstio de eligendo genere Vitæ. III. De Jure in vitam propriam. IV. Quousque defensio sui violenta sit licita? V. An eligere liceat genus vitæ, ex quo probabilius brevior vitæ terminus expectari debeat? VI. Quod incitum defensionis violentæ? VII. De obligatione ad fugam. VIII. De Duellis; IX. & Judiciis Divinis, ac X. Duellis publicis. XI. De mutilatione membri: An cum cæde invaloris vitanda? De Jure iræ: Pudicitæ item, ac fure nocturno. XII. De Jure adversus Hostem. XIII. De defensione Rerum. XIV. De Jure Necessitatis, ejusque XV. in Legibus humanis exceptione. XVI. An & in divinis exceptio? XVII. Causa de VII Britannis examinatur. XVIII. An possit iniustitiæ argui, qui ex ratione belli locum in solo pacato situm, invito Domino occupat? XIX. An necessitas tribuat Jus ad Res alienas? XX. An, qui in naufragio sortis periculum detestat, in mare possit projici? XXI. Concluditur Exercitatio per observationem de temperamento Juris in Dominio.

I

Uemadmodum duæ hominis partes sunt: Anima & Corpus; (a) sic utriusque cura sedulo decenterque agenda est. Cæterum, salutari prorsus, in ususque publicos evalituro instituto, quæ parcius-circa culturam animi complexa erat prior editio, supplevit nupera; (b) & quas Jus Naturale ferat doctrinas, recto nimirum fini usuique generis humani congruas, eximie ostendit. (c) Cætera, quæ novæ Editioni de Notitia sui * profunda, (d) prudenti, tranquilla, extremorum nescia: de cura existimationis: De Officio circa opes: ** de voluptatibus item & affectuum moderamine accesserunt, ~~negligentia~~ sunt, & præterquam, quod Epicureisum variasque sectas, Romanam imprimis, absurdissimum errorumque convincunt, animo nostro ad componendam

Quot hominis partes?

Ec

dam

dam juxta regulam honesti vitam, & jure ejus examen instituendum, sollicitè imprimi merentur. Addi potest doctrina de cura corporis. (e) Cæterum rectè dixit Auctor πνευματικῶν, suam cuilibet, quærenti, sapientiæ Δόξιν, (f) eaque monuit scrutanda esse, quæ ad nos pertinent. (g) Itaque datur officium erga se ipsum. Equidem opponi poterat: Homo per se ac naturaliter impellitur ad se conservandum. E. non opus est commento novi officii. Quemadmodum homo naturaliter impellitur ad edendum, atque ideo non opus habet obligatione ad edendum. Sed (1) non semper homo isto impulsu rectè utitur. (2) Etsi necessitas edendi sit naturalis, modus tamen ratioque edendi pertinet ad officium, ac obligationi substat.

An deur
officium
erga se i-
psum?

Quid de
tribus ho-
minis par-
tibus?

a) *Urgent moderni locum Pauli 1. Theff. V, 23. ad quem conferendus D. Danhaucr. Hodosoph. Phenom. V. Precipue quid Spiritus? disquirunt. Antiquissimus Patrum Irenæus, V, 6. Si, ait, defuerit anima Spiritus, animalis est vere, qui est talis, & carnalis derelictus, imperfectus erit, imaginem quidem habens in plasma, te, similitudinem vero non assumens per Spiritum. — Perfecti igitur, qui & Spiritum in se perseverantem habent DEI, & animas, & corpora sine querela servaverint. Sunt ex recentioribus, non qui tres faciunt hominis partes substantiales, sed duas illas, quas in thesi posuimus, retinent, animam tamen distinctè considerari volunt, ut facultas ejus superior sit Spiritus, inferior vero anima. Prorsus ut alibi Lutherus, provocans ad Moysen, qui pet animam intelligit vitam, quam pisces, reliquaque animantia cum homine communem habent: per Spiritum vero peculiares illas facultates, que intellectus & voluntas vocantur. Cæterum potest utique homo ut regegitus spectari: cujus he tres velut partes sint: Spiritus, τὸ ἡγεμονικόν, ductor ille & gubernator, mens indolesque nova, novos in renatis motus formans, divineque humanam subjiciens voluntatem. Anima est ψυχικόν, cui ad inatur τὸ πᾶν in genere: item sensitiva facultas: judicium: ratio ex se non repurgata à Spiritu Sancto. Quorum denique Corpus organum est. Vide que olim ad Jo. Ludov. Vivis Introductionem ad Sapientiam commentati sumus.*

b) 2

b) e majori nimirum opere, II. 4. 3. 4. sqq. huc translata. Ad curam anime plurimum facit, peccati turpitudinem ac noxam accurate distinguere. Ut: quod omnia peccata hoc habent, quod, quo frequentius fiunt, eo exunntur difficilium. Quod DEUM habent inspectorem, cumque ledunt: quod peccatum sibi metipsum gravissima pena sit, & malum continuo habeat comitem. Pertinent etiam ad perfectionem animi Peregrinationes. Studium Sapiencie perpetuum, ut in ea videremus, nullique parcamus opere: ut omnes difficultates, que in via sunt sapientie, superemus. Sapientiam intelligere veram, d. visam, non labore, sed precibus obtinendam. Extat Dissertatio J. F. Buddei de Cultura animi.

Præcepta
quædam
de cultura
animi.

c) Rejctis sequentibus, quales de fato Stoico, de catena rerum immobili, de cultu vicario, de vita monastica, de Jure Nature ob Religionem violabitur & aliis, quas Roma in Orbem Christianum invexit.

* Huc pertinet cognitio facultatum Anime, de quibus supra. An verò præter facultatem Intellectivam, volit. v. amque, Homini etiam competat divinatrix? antiqua, & recentioribus quoque agitata questio est. Prasigia extatisse negari nequit. Ita Mater Alexandri M. gravida si natiavit ex utero suo enasci fulmen, plane ut de eo Lucanus:

An in ani-
ma huma-
na sit facul-
tas divina
trix?

Fulmeaque quod omnes

Percuteret populos.

Nec somniis eventum respondisse negari potest; que si divina sint, sensu quodam veto dignosci ajunt, quem DEUS animis imprimat. Nondum tamen ista peculiarem facultatem, sed specialem DEI admonitionem, rebus humanis, nemine sano negante, haud raro intervenientem, evincunt. Caterum somnia à DEO missa non agnovit Aristoteles, cum tamen plurima ejus generis in sacris profanisq. exempla sint, uti demonstravit Grotius in annotatis ad primum de V. R. C. sibi non semel retulit Senex probus, & plusquam Septuagenarius, sibi quum virili etate in Borussia ageret, mane circa sextam ipso die Epiphaniæ, in somno visam matrem, qua bis fere verbis ipsum alloquuta sit: Vale mi charissime Fili! Reddat Tibi DEUS pro pietate & obsequio, quo me semper complexus es. Nunquam me lassisti. Vale, inquam, fili dulcissime. Inter hæc se expergescens, Tabellioni, quem secum habuerit, narrasse, quid in somno viderit, & somnium in pugillari descripsisse. Imprimis alte animo hæsisse exactissimum matris alloquium ad spectumque, & ut sibi manus in valedictione tri-

De somniis,
is, quorum-
dam sententia.

Exemplum
memorable,
Auctori
pluribusq.
aliis constanter me-
moratum.

viffet. Redux Tubingam Noster, qui hec aliis etiam confit inter memoravit, ex uxore inter prima alloquia quaesivit, ut mater sua pietissima valeret? Quae nonnihil tergiversari visa respondit: Probdolor! obiit mater tua, & die quidem Epiphaniae circa horam sextam. Ubi arreptis pugillaribus suis, & ostenso somnii notamine, horam, qua mater sibi in somno comparuerit, uxori demonstravit, ac testem allepavit comitem tabellarium. Ceterum solidioribus argumentis docenda est anime humane immortalitas, quam Nobis cogitandam graviter injunxit Servator Optimus: Corpori eam in hoc opponens, quod illud occidi possit, hec non item, sed perdi in gehennam a solo DEO, quod ideo solus quoque metuendus. Cowardus, nuperus ex Angliis Scriptor, Anno 1702. evincere, edito libello, conatus est, animum hominis corpoream, ac subtilem quandam ignem esse, eoque cum corpore mori, & cum eo in die extremo suscitatum iri. Eum confutavit William Alsheton, in libello: A Vindication of the Immortality of the Soul. Eodem adversus ipsum labore defunctus est Lesleyus, Dissertatione, quae Parkeri (Samuelis) Eusebio subnexa fuit. Sed & idem negotium contra Cowardum suscepit Gallicus apud Londinenses Minister, singulari Tradatu: Doctrine de l'Ecriture sur la Nature de l'Amme, & son Etat apres la mort. Nota etiam est sententia Henr. Dodwelli, animam principium naturaliter mortale esse afferentis, immortalitatem vero ex mero Dei arbitrio, ut pnaiatur, vel ex Baptismo atque Episcopi, (qui solus dare Spiritum immortalizantem possit) deducentis. Prodiit Epistolaris ejus Discursus Anglico sermone, Londini A. MDCCVI. proluxo, quod mireris libro. quo etiam distinctionem inter Spiritum Dei immortalizantem credentes, & voluntatem Dei, immortalitatem incredulis superaddentem, excogitavit: Extat verò etiam Sam. Clarkii Epistola ad Dodwellum, ubi haec ex instituto expenduntur. Confer dicta superius Exercit. II. §. XII. lit. a. p. 56.

De immortalitate animae,

ac de ea nuper Anglorum litteri,

Speciatim H. Dodwelli opinio.

Quid homo sit? ubi de ejus definitione, varia recensentur.

(d) Quomodo definiendus homo sit? quis nescit litigari? vide locum Arnobii supra p. 211. n. ** allegatum, ac definiens mirari. Anastasius definiturus Angelum, dixit Creaturam rationalem, sed ἀπνοον, seu somni incapacem, quam à corpore hominis animalis differentiam esse putavit, quippe quod somno indigeat. Sed haec quidem differentia haud sufficit. Socrates modestè dixit: Se nescire, quid homo sit. E recentibus Samuel Strimeus, hominis genus esse animal negat, substituitque Spiritum. Nempe substantiam divisi debere in spiritua-

lem.

lem & materialem. Spiritualem esse vel absolutam ab omni materia, vel determinatam ad materiam. Illam esse Angelam, hunc hominem. *Helmontius in Venatione Scientiarum s. ult. Substantiam dividit in Spiritum & Corpus. Spiritus ei vel est abstractus, vel concretus. Homo solus, inquit, est Spiritus concretus, non autem inter corpora locatus. Unde hominem definit, quod sit creatura vivens in corpore, per animam immortalem ad honorem DEI, secundum Lumen & ad imaginem verbi primi, exemplaris omnium causarum, sigillata. Claubergius ita: Homo est res ex mente finita & corpore organico composita, quam definitionem retinent, Le Grand & du Hamel. Quod de recentibus nonnulli à notione Animalis abhorreant, hæc præcipua est ratio, quod homo non poni debeat sub genere ignobiliore, quod est corpus: item quod incompertum sit, quid sit animal, licet seiniatur, idem esse, atque corpus vita sensuque præditum. Rursus, quod stante genere animalis, hæc videatur inferri propositio: homo est corpus, quod tamen in casu recto de homine prædicari non possit: aut si omnino pars de toto prædicari possit, melius esse, hominem vocare genericè Spiritum. Addit hanc rationem. Eth. Weigelius in der Wurzel-Rechnung/ quod magna humani generis corruptio inde orta sit, daß sie die Menschen für Thiere halten/ und vor Animalien erkennen. Cum longe præstantior definitio sit, hominem esse animam viventem, Gen. 11, 7. Addit, sub voce Animalis Spiritum non contineri; nec dici posse Animal spirituale. Nec pauciora contra differentiam quæ à rō rationali petitur, objici solent. Per illud enim non determinari animal secundum totum, sed secundum partem duntaxat, animam scilicet, aut aliquam ejus facultatem (quandoquidem anima in rationalem & irrationalem, non verò animal sic dividi debeat) cum tamen per differentiam tota species ab alia, non pars solum ejus differre debeat. Item quod sic non differat ab Angelo. Sed cante omnino heic incedendum est, ne primo corpus non pro parte hominis habeatur; aut de vocabulis litigemus, novaque substitnamus, ubi sub veteribus de re ipsa facile posset conveniri. Nuper Vir Clariss. Joach. Langius in Medicina mentis definiit: animal mente præditum. Ubi animal retinuit, quia heic non idem sit, quod bñe seu bñior, fera, unde Germanicè Thier/ se i rō ζωον, b. e. Corpus animatum, sentiens, Mentem verò definiit, substantiam spiritualem, incompletam à Creatore suo dependentem, ipsique ac æternitati potissimum conditam, ideoque is*

An animal pro genere hominis ponendū utriusque partis rationes.

Difficilis de non temere mutandis definitionibus.

quid mens

præditam facultatibus, ut non tantum corpus informare ac regere, sed etiam scopo & objectis suis liberrimè & cum justa proportione se accommodare, itaque legitimè ac beatè occupari & frui possit ac debeat. P. I. c. I. §. 25. pag. 17. sq. Corpus desinitur substantiam, materiale ordinatam ad hospitium ministeriumque anime. Hebrais nonnullis, ut & Pythagoræis animus est homo totus, corpus nil nisi σκῆμα. Quorsum refert Grotius illud Sap. VIII. 20. καὶ ἄνθρωπος ὃς ἀγαθὸς ὢν, ἠλάττω εἰς σῶμα ἀμάρτων Et cum essem magis bonus, veni ad corpus non inquinatum, vertit Latinus. Sed cogitamus, ait Grotius, cum hoc velit dicere: Si vera est sententia εἰ τῆς θεωρίας τῶν ψυχῶν (multi enim Hebræi eam sententiam hauserant, Jo. IX, 2) cum essem ego bonus, corpus mihi assignatum est optime negotiosus, sine vitio notabil. Quam sententiam εἰ τῆς τῶν ψυχῶν θεωρίας, Synesius ne quidem factus Episcopus deposuit. Quid verò cogitatio: ne opus, quando μετεψύχων omnem salutis ordinem subruit? ac non iustitiæ minus quam bonitati divinæ repugnat? Ceterum eodem libro

Quid Hebræi, quid Pythagoræi de corpore?

Contra μετεψύχων.

** Sap. IX 14 corpus alia phrasi vocatur τὸ γῶδες σκῆμα. Ne vitam pro παντοπωλείῳ, mercatu, habeamus: Sap. XV, 12.

Horat. — — — Ut rem facias, rem si possis rede, si non, quocumque modo rem.

De cura corporis præcepta aliquot practica.

(e) Thales rogatus, qui felix esset? respondit, qui corpore sanus est, animo eruditus. add. Sir. XXX. 14. & ad Præceptum quintum: Ne occidas, vel te aut alios passim Scriptores. Magnam recte valetudinis bonum. Opes vera multe circumfusse ei, qui ob morbum frui non potest, perinde habende ac epule appositæ sepulchro, qui mos vetus Phœnicum fuit. add. Sirac. XXX. 18. Huc pertinet FUGARE MOEROREM Sir. XXX. 25. add. XXXVIII. 19 ex nimio enim longoque morore mors advenit, aut certe animus impar negotiis. Cavere invidiam ac iracundiam. Sicut enim, ait apud Laert. I, 6. Bias, ferrum rubigine absuntur, ita invidus suo ipsius vitio contactescit. In mensa de cibus, non aliis de rebus cogitare, ut exponendum esse Siracidem monent Viri docti ad XXX, 27. Divitiis non inhiare, quæ sensibus Servator comparavit. Nunquam plus æquo esse saburratum; labor enim, & vigilia, & cholera, & spasmus seu tormina edaia, ac durescentia & πάθη edacitatem sequi notat Cicero ad familiares VII, 26.

Et — — — corpus onustum Hesternis vitis animum quoque prægravat.

Sed

Sed labor ad sanitatem conducit. Quorsum facit problema Aristotelis Sect. I. probl. n. 47. Cur salubre sit cibum minnere laborem augere? ad quod respondet: quia causam egrotandi affert excrementorum copia, que tum existit, cum aut cibus superest, aut labor deest. Sir. XXXI, 27. Vino modicè uti, quippe quod DEI opus est, (contra Manicheos, quos vinum à Diabolo productum dixisse ajunt) non autem ebrietas. Vivere cum viris bonis, jucundis, amantibus nostri. Fugere inprimis e-lacitatem. De quo optimè Augustinus Hoc me docuisti DEUS, ut quemadmodum medicamenta, sic alimeta sumtum accedam. Augustin. Conf. X, 31. add. Sir. XXXVII. 34. LI, 27,

Παχὴν γὰρ τὸν λειψὸν ἔτιχται ὄβου.

Referenda hæc est characteristicæ corporis & conjeclandi exinde animi. Vultus enim quidam cogitationis arbiter, & tacitus cordis interpretès. Facies index plerumque est conscientie, & tacitus sermo mentis. Vultus est status quidam faciem pro affectibus mutans, qui sermo quidam mentis est, ut Cicero in Pisonem ait: imago animi, eadem in Oratore. Adde Off. 1. Status, incessus, sessio, accubitus, vultus oculi, manuum motus, teneant illud decorum. add. Sirac. XIX 27. Ambros. Off. 1, 18. Conviviis precipue, de quo prolixè Stracides in Paxareto XXXII 5. sq. Convivium simile sit alphabeto. Vocales literæ sint senes, docti, usu periti. Semivocales sint juvenes; mutæ sint non interrogati. Atque hæc rursus doctrina de decoro pertinet; Speci tum quoque de Risu hæc agendum, qui sit sine cacbunno Sir. XIX, 27. XXI, 23. Gregor. Nazianz. in Tetractis.

Risum meretur quilibet risus procax

Tristem esse præstat, quam solutis moribus.

Vide superius dicta Exercit. II. §. XVIII. p. 63, 64. An & faciem emendicato colore liceat pingere? Docuit ea de re nonnulla Zenogravins in Summa Juris; pertinetque eo a modum illud Terentii:

Et si bona est natura, reddunt curatura junceas.

Add. II. Reg. IX. 30. & eò Grotium, ubi de usu stibii, ad dilatandos oculos.

(f) *dicunt vocant Medici, quantum cuique sumere opus est. Sirac. I, 10.*

(g) — — quod magis ad nos

Pertinet, & nescire malum est, agiturque: utrumne Divitiis homines, an sint virtute beati?

Qui ve

De conje-
ctando
animo.

quid val-
tus?

De
Conviviis.
&
risu.

*Quidve a l'amicitias, usus, retinere trahat nos,
Et quæ sit n. tra boni, summumque quid ejus.*

I I.

Quæstio
de eligendo
genere
vite.

Difficilima quæstio est de eligendo genere vitæ, à cujus decisione brevis illius, quod inter mortales degimus, ævi felicitas dependet. (a) Neque suaferim cuiquam, ut prolem sine certo vitæ instituto, paternis vivere bonis, & divitiis incumbere repertis sinat, quod & à dignitate humana & futurorum (b) prospicientia vehementer abhorret. Cæterum prudentis est, rerum humanarum CADUCITATEM ac vicissitudinem nunquam animo dimittere.

a) *quæ observari in eo debeant aut possint breviter, ac nervose ostendit Auctor §. 2. edit. vet. Adde Ciceronem de Off. I, 32. & Danhauserum Theol. Cas. P. II. p. 711. qui, quam in Marco Filio cæcutierit Cicero observat; & Jesuitas in hoc negotio sollicitos laudat, citato Adami Conzenti dicto. Conf. Sekend. Stat. Christ. II, III, 4. 5. & quæ res supra Exere. II. §. XXXIII. discussimus.*

(b) *Sir. XL. 1. sq. Omnium Creaturarum passiones in homine tanquam in centro conveniunt, quia est totius mundi Epitoma.*

Vita aloes vultum, mellis habet misturam.

I I I.

An autor
xenicia unquam
licita?

Auxenicia nunquam est licita. (a) Neque Archithalassus vel oppidi Navisve præfectus, instante victoria hostili, gloriosioris prætextu mortis, pulveri nitrato ignem addere, sequentem cum suis in auram explodere potest. (b)

(a) *quia homo sibi vitam non dedit, sed DEUS: E. nec abrumpere potest. Quia quod meum non est, in id non habeo jus. Prodiit Anglicus Liber de Autochiria Jo. Adami, contra tractatum, qui Bithynaros inscribitur, & Auctorem habet Doctorem Donnum, ad S. Pauli Decanum, quo autochiriam defendere non dubitavit. Frustra ad Samsonem provocatur, ejus enim facinus omnem vim humanam excessit. Addunt alii, quod non de eâ intentione se interficiendi, sed vindictam ab hostibus DEI sumendi id fecerit, Jud. XVI. 30. Neque*

justa

justa à vitæ principis causa est, quam Hebraei Samsonis exemplo munitur; si quis videtur se deinceps in opprobrium DEI videat. Primum enim hoc certo praevideri non potest, quum DEO varii, etiam singulis momentis, modi suppetant, probrum impediendi, hominem DEI causa patientem vindicandi, suamque gloriam manifestandi. Deinceps, si probrum tolleretur, sui tamen bono non correspondet medium, quod illicitum. Demum voluntas DEI non potest praesumi, quæ jam in contrarium, de se non interficiendo, est revelata. Nec probanda Virgines Martyres, statione antequam DEUS jussisset, egressæ. Gravius Augustinus, de Civ. DEI, l. 18. Quis tandem, inquit, sana mente putaverit, se perdere pudicitiam, si forte in apprehensa & oppressa carne sua exerceatur. & Expellatur libido non sua? Si enim hoc modo pudicitia perit, profecto pudicitia virtus animi non erit: nec pertinebit ad ea bona, quibus bene vivitur, sed in bonis corporis numerabitur: qualia sunt, vires, pulchritudo, sana integraque valetudo, ac si quid hujusmodi est, quæ bona, etiam si minuantur, bonam justamque vitam omnino non minuant. Add. Grotius de J. B. & P. II, 19. §. ubi exemplum Raxis, Hierosolymitani Senatoris ex historia Maccabæica laudat, examinatum tamen ab eodem Augustino his verbis: Factum hoc, agente, narratum est, non laudatum: & judicandum potius, quam imitandum. Cetera, quæ opponuntur, utique facilia sunt.

(b) Confer. Vitruv. Instit. l. N. & G. L. II. c. XIX. qu. II. Turpe non est vinci, si cæsus non dederis victoriæ, atque evitare capitulitatem summo malo natura non permittit. Neque etiam à prudentibus præfatis quidquam imperatur, nisi lux quedam evasionis & salutis adsulgeat: nisi omnium, saltem quorundam. In presenti vero casu certum exitum, nec militibus saltem, sed & aliis, qui navem vel peregrinandi, vel emercandi causa conscenderant. Ceterum sufficienter hoc deduxit Heidererus, Consp. J. P. U. pag. 179. Nota est Obdani historia. Quid verò sentiendum de Milite voluntario? disputant. Certe in bello justo pium est ac fas vim propulsare, & subvenire oppressis. Si ex mercede: quidni & suismet impensis. Conf. D. Ze. agrav. de Jure & Inst. p. 756. sqq.

IV.

Est equidem hæc circa sui defensionem ex ipsa Socialitate derivata Lex: Ita Te defende, ut alium Te licet læsurum, si fieri possit, non lædas. Uti tamen in Libertate naturali, (a) sic

F f

inter

Quovis
Defensio
sui sic licet

inter privatos quoq; in periculo vitæ, non aliter vitabili, Defensio sui violenta, etiam cum interfectione periculum inferentis licita, (b) aliquando & præcepta est. Cujus rei prima ratio est, quia natura quemq; sibi commendat. (c) Quin & ii venia digni sunt, qui innocentem, fugam aut defensionem, sine qua mors evadi non potest, impediturum, transfodiunt aut obterunt. (d) De eo tamen, qui Principem invasorem necat, aliter pronuntiandum. (e) Interim dari casus, quibus vita non pro Religionis modo ejusdem, sed & humanitatis sanguisque communis confortibus relinquenda sit, aliunde non saltem, sed & ex ipso naturali lumine manifestum est. (f)

a) *Et tamen cum discrimine, quod Auctor indicat §. 9. edit. vet.*

An violentus aggressor cum eade re-
pelli possit

b) *Videndus de hoc argumento Grotius II, 1, 3. sqq. Et eò B. Osiander in Observat. qui rationes dubitandi resolvit, Et Legem charitatis, secundam quam ego in hi proximus sum, qui Et ipse in peccato constitutus esse possum, exponit. Ceterum Demonstratio ex Principio Socialitatis prona est. Per quod enim prospicitur communi boni uni generis Societati, id jure Naturæ licitum est. Sed per defensionem violentam. Ceterum non directe intenditur mors aggressoris, sed invasus iusta defensio. Hoc volunt verba Auctoris: 1, 5, 12. vel extrema licet invasori intentare. Non quidem ea intentione, ut per sedem vindicta ob injuriam exigatur, sed QUATENUS vita citra ejusmodi sedem è presenti periculo nequit eripi. Nec obstat 1. quod alter mihi sit equalis Physicè; non enim equalis est moraliter. Nec 2. quod hæc sit defensio ac vindicta, privata ac propria auctoritate facta, non autem licitum esse, quod sit privata auctoritate. Nec 3. quod homicidium sit gravius peccatum quam fornicatio. Manifestum autem esse, quod nemini licitum sit fornicari ad conservandam vitam. Multo igitur minus eo sine licitum esse homicidium. Nam quod ad secundam exceptionem attinet, præterquam, quod G. Vasquez putat, invasum hoc in casu non agere auctoritate privata, sed publica, Et Estius dicit, eum esse Ministrum publicæ Justitiæ: non est hæc vindicta privata, sed mera defensio, iudicis cessantibus, ob Legem Socialitatis necessaria. In tertio autem dubio notandum est, adum fornicationis vel adulterii non ordinari ad conservationem vite*

Solvuntur
objectio-
nes.

vita propria ex necessitate, prout adus defensionis, ex quo quandoque, & quidem indirectè, sequitur homicidium invalentis. Neque 4. quod sic invasor amittat salutem eternam, cum tamen nulla sit proportio inter vitam eternam & temporalem, ideoque hanc potius relinquere ab invaso debuisset. Resp. utique non licere alteri eripere vitam eternam directè, sed injustè invasum nihil querere directè quàm sui defensionem. Etsi enim ebrius aggressor, si ei parcat alius, seque interfici patiatur, damnationem modo eternam effugiat: nondum tamen certa ejus Salus, imo ne quidem probabilis est. Quis enim affirmabit, hominem conversum iri? Itaque jam non in comparationem veniunt vita mea temporalis, & aterna alterius; sed ex una parte vita mea temporalis, & ex altera, longior mora ad pœnitentiam, ebitio danda, ut eo in statu diutius maneat, in quo respicere possit; Quæ duo si comparentur, certe hæc mora ad pœnitentiam, quæ adeo incerta est, tanti non est, ut ob eam vita mea, è qua certo tanta in publicum privatumque utilitates redun'are possunt, dispendium patiar. Cur enim vitam certis necessariisque usibus destinatam, rei incertæ (qualis est conversio & salus hominis impii) posthabeam? Cur vitam, quam conservare à DEO jussus sum, & gloriæ Ipsius destinare teneor, ob pœnitentiam alterius a deo dubiam temere amittam? Itaque qui ex tali occasione læditur, habet, quod suæ pravitati imputet, quæ a teri isthanc necessitatem imposuit. Neque 5. obstat: Nullam esse inier conatum occidendi, & mortem ipsam, proportionem. Ergo invasorem, ob solum occidendi conatum prosterni non posse. Alia enim ratio est malorum pœnæ, alia malorum bellicorum, vel quasi talium: Illa sunt in potestate punientis, qui ea delicto aptare potest: non hæc, quia tempus vix habent, eaque sua sponte invasor incurrit. Ceterum, verba Christi de præbenda, unam percutienti, maxilla altera, absolute non possunt capi: quia Paulus Act. XXIII. 2. 3. os percutienti non deuo præbuit, sed gravibus verbis sese defendit, ac DEI vindictam verberanti comminatus est. Legi meretur Responsum Insignis Theologi B. D. Speneri, ad questionem: Ob man sein Leben gegen einen Trunckensolde durch dessen Entleibung retten dürffe? Confil. Theol. P. IV. Sect. XVII. Artic. III. p. 392. sqq.

(c) Quia Lex charitatis adversus me ipsum in decalogo mihi injuncta & quia Jure etiam naturalis est seipsum defendere, vitamque non temere profundere. Conf. Lö. lerus II, 1, p. 11, qui fundamenta animo-

Animad-
versio in
thesin. nu-
peram.

floris, quam vocat, doctrina hujus deducit, ut iniustitia incipiat
defensionis fiat conspectior. Ostendit etiam Osiander ad Grotium,
non laudabilium facere qui occidi quam occidere malit. Unde videtur
potest, quid sentiendum illa de thesi. In violenta defensionis non per
modum Legis, sed per modum Facultatis in homine concipiendum
esse. Imo & facultatem istam in DEO non tam ad probationem, quam
rudam tolerantiam denotare, esseque defensionem violentam inter media
illegitima defendenda civitatis numeranda. Sed sententiam supra di-
xit Pufendorfus, quod hanc proscribere, exitio generi humano sit fu-
turum. Nec eam Christus proscripsit. Conf. interim Du. Weber. de
Habit. Juris Naturalis ad disciplinam Christianorum, quoad caput
defensionis violentae, Aph. VII, XIII, XIII, XX. Caterum negativè ad
questionem supra motam respondet Zieglerus; ex Moralisticis Filintius.
Dicastillo. Affirmat autem Osiander, & B. Durrius, secutus rationem
Thomae Tamburini, quem hoc nomine etiam laudavit; ex J. C. Stry-
kius de Jure hominis in seipsum. Seipsum enim qui occidere non debet,
is nec indirectè hoc faciet. Unde cum vitæ custodia homini sit præ-
cepta, omni studio anniti tenetur ad ea declinanda, quæ nocitura &
exitium adferre videntur; ni, si non directè, certe indirectè, neglecti
officii accusari velit. Qui ergo in tali defensione, Jure suo utitur, et
usum Juris charitas dissuadere non censetur. add. Zentgrau. de ne-
glecta vitæ custodia §. 16. Quia qui Jure suo utitur, nemini facit in-
juriam. Grot. II, 1, 12.

(d) Præmissis Fræceptum: Sicut Teipsum: non de equalitate omnimoda
da accipiendum, sed de paritate affectus sinceri, qui cum ordinis
ratione consistere potest. Adde Osiandr. ad Grot. I, 3, 3. Bene
Augustinus: Ipsa dilectio proximi ex sua cujusque dilectione termi-
num accepit: Dixit enim DEUS: Diliges proximum tuum tanquam
teipsum; qui itaque pro alio vitam temporalem perdit, non jam dili-
git sicut semetipsum, sed plusquam seipsum, quod sane Regulam ex-
cedit. Interim Osiander existimat, eum potius debuisse mortem pati,
quam obterere innocentem, eo ipso quod fuerit innocens. Ubi queri
posset, an ejus vita mea præponderare censenda, aut annon etiam in
foro conscientie potior mea securitatis ratio sit? Severè heic Kul-
pius: manet, inquit, interfectio innocentis verum h. mi. idium, adeo-
que actus moraliter malus, ad quem faciendum nulla necessitas ho-
minum Jns tribuit. Quidquid etiam de intentione primaria cum Thomæ
docet:

An inno-
cens certo
in casu ob-
teri possit:

doceat Grotius Exerc. II. p. 31. §. 3. lit. l. *Sed primam quia cum si-
diretè atque extra agentis propositum interini etiam innocentem
posse; extra dubium est. add. Dissert. nostra IV. de Jure Pœnarum
§. 1. Et ibi ad lit. e. Quando præterea mihi aut proximo morien-
dum, quid obstat, modo cætera sint paria; quo minus meam, alterius
præferam saluti? Annon navis piratis plena, aut domus latronibus,
tormentis peti potest, etiamsi intra eandem navem aut domum sint
pauci innocentes, mulieres aut infantes, quibus inde creetur pericu-
lum? add. Grot. III, 1, 4. Regulam sanè, ut pulcrè Augustinus; dili-
gendi proximum à semetipso dilector accepit; quandoquidem scri-
ptum est, diligas proximum tuum sicut teipsum. de Civit. Dei I, 20.
Cæterum eo de casu loquimur, ubi alter nullo Jure impedit, Et de-
fendens seipsum, perturbata ratione sensuque, fere caret principiis
moralis actionis, cognitione, voluntate, deliberatione. Quid quod
ipse Auctor est Kulpisius, Civem Innocentem posse trahi in manus ho-
stium, ut vitetur atloqui imminens Civitatis excidium. Coll. Grot.
Exerc. X. Sect. IV. §. i. p. 134, 135.*

(b) Grot. II, 1, 9. *Quid si à Principe quis impetatur, sive summo im-
perante, an Et adversus eum licita sit violenta cum ejus cede defen-
sio? disquiritur. Exemplum Comitum Tauralli, qui Alexandro Far-
neso Parmensis Principis filio, noctu secum pugnantem, Et ad faciem
alterius transiens agnito, pepercit, humique ferrum abjecit, memo-
rat Favianus Strada. Simile de Alfonso ultimo Lusitaniæ Regem lau-
dari solet. Negat etiam Grotius II, 1, 9. quia persona Regis sacro-
sanda sit, Et caritas moneat, meo unius bono multorum bonum à
Rege pendens præferre. Affermat Fernandus Vasquius, Et contra-
riam sententiam Legi naturali adversam pronunciat. Quam enim
cætera sit mortalibus vita, docuisse Ovidium:*

An adver-
sus Princi-
pem licita
subdito sit
violenta
defensio?

— — nihil è fortissime præter
Hanc animam concede mihi, tua cætera sunt.

*Ille Grotii ratio saltim non videtur concludere: Si ab aliquo nullius
aut pauciorum salus pendeat, eum non recte posse invasorem occide-
re; quem fortasse vivere plurimum interest. Hoc namque modo ca-
lebs aut orbis nunquam posset occidere invasorem proletarium, ne
huius liberi Et uxor in solitudine Et egestate destituantur. Male
etiam Vasquius: Controv. I, 18. 9. p. m. 163, Et §. 9. pag. 164. ait,
principem eo in casu desinere esse Principem. Nam Imperia non amittuntur*

utramque
in partem
Scriptores.

tuntur delinquendo. add. *Variar. Infit. J. N. & G. II, 1. qu. 17, ix p. 64.*

(f) *Conf. 1. Jo. III 16. quem locum non saltem de fratribus ejusdem fidei, sed hominibus, certo tamen ordine, omnibus intelligendum monet B. Ojander ad Grot. l. 3. 3. p. m 450. Sicut & proximus est omnis homo. Pufend. de J. N. & G. II, 5, 14. Et licet utique summo Imperio Civis, ut cum periculo imo salutari vitæ Civitatem defendant compellere. Pufend de Off. H. & C. II, 13. 2.*

V.

An eligere liceat genus vitæ, ex quo probabiliter brevior vitæ terminus expectari debeat?

Quæri etiam solet, an liceat ejusmodi vitæ genus eligere, ex quo, probabiliter, brevior vitæ terminus expectari debeat? asserit Pufendorfius. (a) quia hoc modo usum sui quis largius dispenset. Ac notum utique emblemata est: Aliis interveniendo consumor. Cæterum difficulter brevioris vitæ causa definitur, quoniam labor, etiam intensior, plus vita deside ad valetudinem conducit, ac socialitas quoque Philantropiæ multis in casibus prævalet, nec Medici saltem, sed & Ministri Ecclesiæ ac milites, illi & isti contagioso morbo laborantes visitando, hi extremis se periculis destinando vitam in summo probabilitatis gradu periculosam eligunt, ac plurimos, ob vitæ genus, officiique rationes, vix ad dimidium dierum pervenisse, constat experientia.

(a) *O. H. & C. I, 5, 4. lin. 9. sq. Nec obstat, quod vita non sit nostre potestatis, ergo nec probabiliter abbreviari a nobis possit. Neque 2. quod longior vitæ ætas ampliore usum præstet. In primo enim, nulla est connexio, nisi colligere velis, militem fieri posse neminem. De altero, quod excipitur, observandum, sepe plus profici paucorum dierum vita quam multorum annorum.*

VI.

Quod initium defensionis violentæ?

In *statu naturali* initium defensionis violentæ repetendum præcisè non est ab actuali invasione, sed à certa ad invasionem præparatione: (a) at in *statu civili* incipit ab actuali læsione, definitque cum impetus ab invasore illati depulsione. (b)

Quan-

Quamquam, ob animi perturbationem (c) *modicum excessus* in foro humano non curetur, quo infestius est malum, quod affectum istum excitavit. (d) Modum excessus Judex è circumstantiis æstimat; & gravius excedere eum censet, qui collisionis auctor est, quam qui defensionis limites transilit. Ac explorandis circumstantiis ultimum sæpe remedium est Jura-mentum.

(a) *hec summa ac nervus est, l. 5, 11.*

(b) *l. 5, 12.*

(c) *l. 5, 12. & l. 5, 13.*

(d) *l. 1, 14.*

VII.

Ad fugam obligatur, qui sine periculo fugere potest; (a) aliter pronunciandum, si fugæ locus non sit, aut ea in alterius perniciem abuti aggressor possit. Cæterum non omnis fuga turpis est, præprimis si in tutiorem quis locum se recipiat. Unde multum humani passum fuisse tenent (b) *Judam Maccabeum* Viri docti, quod maluit vitæ periculo se suosque exponere ac mori, quam retrocedere.

An, & que obligatio ad fugam?

(a) *Grot. II, 1, 10. quia nulla hec ignominia est, sed falsa ignominie opinio.*

(b) *si, inquitens, advenit tempus nostrum, moriamur viriliter, 1. Macc. IX, 10. atqui terminum vite nos ignoramus, adeoque à morte declinate jubemur, quamdiu salva id conscientia possumus.*

VIII.

Si Magistratus, aut summæ ubique potestates, suo, uti par est, (a) munere probè fungentur, non facile erit, cur de Duellorum * vel in Aulis, vel exercitibus, vel & scholis frequentia infelices tristissimæque audiri debeant querelæ. Exemplo aliis incomparabili præivere Reges (b) *Gallia* & (c) *Prussia*, qui inhumanum * hunc & exitialem tot parentibus, tot familiis, tot animabus morem (d) è ditionibus, quas possident, amplissimis, *jurium* sibi competentium, & privatis ejusmodi monomachiis vehementer (e) læsorum, *optime gnari*, prudenter efficaciterque exterminarunt; spe simul dispensationis aut veniæ

Quid de Duellis cæsendum?

omni

omni, tam sancti saluberrimique Edicti transgressoribus, ver-
bis omnino significantissimis &, in Principe, æquali effectu
eum juramento gaudentibus, (f) præcisa.

quid Duellum?
&
quod duplex?

(a) Vid. Bœcler. ad Grot II. p. 31.

* Duellum est bellum inter duos, confectus armis infestis & mortife-
ris. Eorumque appellatur, quod provocatione, citatione, compari-
tione partium, cum secundis, trioque congressu, permutatis armis
celebratur. Subitanæum repente vocant apud Gallos, hoc est, tu-
multuariam quandam ex repentino concursu vindicationem, cum il-
lud certo ritu ac ex consuetudine instituitur.

(b) de illo videndus Guil. Ribiccius, *Literis & Monumentis Statæ sub
Regnis Franciscorum & Henrici II. Gallie Regum.*

(c) de hoc consulendus C. Thomafius in Felicitate Subditorum Bran-
deburgensium, qui etiam Excerpta Sanctissimi Edicti Anno
MDC LXXXVIII. mense Augusto publicati dedit. Singularia colle-
git J. C. Beckmann. *Parak. Polit. XXII. p. 720, 721, 722.* de Henri-
co II. G. R. de Conclusa Ordd. Imperii Sc. add. Tertul. de Patientia,
& Hornbek. *Theol. Pract. L. III.*

* conf. Bœcl. ad Grat. II, l. p. 32 de Condeo c. 19. p. 245.

(d) Exempla, etiam in Academicis, tristissima prostant. Quam tristis Vin-
centio Garmerio Icto Hamburgensi obitus filii magna spei fuerit, do-
cet Epistola Schurzhoiichii, quæ inter editas nuper est CCCXCI.
& CCCXCIV. Multo ineptius erat, Principem à Principe provo-
cari. Adde Beckman. *Dissert. de Judiciis DEI, c. V. §. 2. p. . .*

(e) ad Majestatem enim pertinet vindicta injuriarum. Mirum igitur
Principem Jurium suorum tenacem dari, qui hoc Jus Majestatis à
subditis patiatur invadi. Vindictæ Ministerium Rex saltem exer-
cere in uno debuerat propter terrorem multorum. Capitulare Franc.
V. cap. 332. apud Dav. de P. P. p. 3. n. 13. adde infra II, XI, 8.
sub fin. & L. I. de O. H. & C. c. V. §. 12. sub fin. edit. vet. cum vo-
luptas capta ex dolore ledentis plane sit inhumana & SOCIALI-
TATI repugnans, II, 13, 6.

(f) conf. Thomaf. d. l. §. 14. p. 34. ubi ostendit, qua ratione hoc Edi-
ctum executioni datum sit, procurata scilicet læsi omnimoda satis-
factione.

IX.

IX.

Recte *Ludovicus Pius, & Fridericus II.* (a) modum explorandi per Duella Judicii Divini * Lege Burgundica sancitum, velut à Jure deviantem æquitatisque rationibus non consentientem aprogarunt.

Quid de duellis, judiciis, quod vocabant, divini sentiendum?

(a) *Conferri meretur Schurzfleischius Oper. Historico-Polit. Dissert. XI. ubi in Historia veteris Regni P.Q. Burgundionum c. IV. §. 4. singularem Grotii observationem repetit, quod DEUS apud populos legum litærarumque rudes permiserit, ut lætus eventus c. usam innocentis comprobaret. Forte, quod eo verum statim non tam malitia quàm simplicitate hæc ratio probandi recepta esset. Egit etiam de scelestis hæc præjatis, diciturque, ut perverse tum credebatur, Judiciis D. Dacianus, de Pace publ. l. 1. n. 0. p. 4. sq. Carolum quoque M. ea pro justis habuisse notat. & Jus Provinciale Sævicum allegat, docetque, ut sequioribus temporibus Civitates contra hæc Judicia Campionum, Ranspff, Serid te, privilegia obtinuerint, quælla etiam Historie Friderici III. adjecit Kulpifius, fol. 154. seqq. add. Böcler, ad II, 1 p. 33.*

An & cur Veritas per ea quandoque explorata?

* *Rex Luitprandus in Legibus Longobardorum Tit. XC1. n. 3. quia incerti sumus de Judio DEI, & multos audivimus per pugnam sine justa causa suam causam perdere. Sed propter consuetudinem Gentis nostræ Longobardorum Legem IMPIAM vetare non possumus.*

X.

De publicis verò duellis, veluti repræsentativis Bellis aliter pronuntiandum videri poterat, quod sanguini humano ea ratione parcatur, & calamitates Belli velut in Compendium (a) mittantur *. Probabilior tamen altera sententia est, quoniam post infelicia quoque prælia fortuna Belli reparari potest.

An probanda duella publica?

* *Strabo vetulam hæc fuisse ait Græcorum consuetudinem: & apud Virgilium Aeneas equum fuisse dicit, ut inter se & Turnum eo modo res deperiretur. Græc. II, 23, 10. Defendit quoque horum licentiam Osiander, quia qui sic pugnat, auctoritate publica pugnet; & inter duo mala minus eligit, cum hoc pacto malorum, que post se*

G g

trahit

trahit bellum, agmina praeciduntur, & ipso initio sternuntur. Interea non tam de ipso pugnante, quam de Rep. quaeritur, an ei consultum sit, hac via certare & lites finire?

(a) Uti hanc rationem verbo tangit Zentgrav. de J. & J. p. 293. addunt nonnulli Exemplum 1. Sam. XVII. 4. de Provocatore ad Duellum Goliatho: si quiverit, inquit, pugnare mecum & percussit me, erimus vobis servi; docentque frequenter fuisse tales sponsiones illis seculis, ut inter Lacedaemonios & Argivos Othryadis tempore; inter Romanos & Albanos, cum Horatii & Curiatii decertarunt. Ordinaria verò prudentia non est, in re tanti discriminis, in quo cardo belli vertitur, omnes Reip. fortunas uni quasi alea istius exponere. Quare nec pro priori sententia Duellum hoc Davidico Goliathicum potest argeri. Ceterum viri inter arma educati Civium sanguinem effundere, vel animi cussa, parvi ducebant. Ludent coram nobis, inquit Abner, Juvenes nostr., ac pari concurrant numero. Quo duello singuli, & numero quidem XXIV. interiere, II. Sam. II. 14. sqq.

XI.

De mutilatione membri recte post Grotium * Auctor: an æquè de pudicitia pronunciaverit, non injuria dubitatur. (a) Ceterum referri huc tota de Jure IRÆ tractatio potest, quod maritum, v. c. uxorem in adulterio deprehensam interficientem, à supplicio absolvit; (b) item de Fure Nocturno, quem qui occiderat, à supplicio absolvebatur. (c) Quam operosi in resolvendis hoc loco casibus Moralista sint, videre est apud eorum Principem Antoninum Dianam (d).

* de J. B. & P. II, 1, 6. quia vix sciri potest, annon ejus abscissio mortem post se trahat; adeoq; subest probabile vite periculum, ad quod sustinendum nentiquam teneor. Adde quod hac patientia regulariter humanam constantiam excedat. Equidem excipit Vir d. c. ns: posse utique gladium aggressori opponi, adeoque periculum depelli; vel punctum requiri ad moderamen inculpate tutelae. Sed quid si armis cum certo finem opponi nequeant? Adhuc punctum id cum latitudine & benigna indulgentia sumi debet. Ac distinctio, an sit vitæ periculum, nec ne? mere theoretica est, nec judicanda de desperationis moralitati, in vita civili, usum præbere potest.

(a) Ra-

An muti-
lacio mem-
bri cū ex-
de invaso-
ris vitari
possit?
An & vio-
lacio pud-
icitiae?
Quod Jur
ista?

(a) *Rationes adduxit D. Thomafus, Jurispr. Div. Edit. 2da p. 171, 172, quia, fi phyficè fpedietur, reparari pudicitia poffit per æquivalens; fi moralitè, auferri me invito non poffit, cum fit bonum animi. Quanquam in exemplis, quas hiftoriæ nobis fuppeditarunt, illi qui summum habuere Imperium, defenfiones ejusmodi, fi non femper, certe plerumque laudarunt, nonnunquam etiam præmiis decorarunt. Thomaji fententiã è veteribus tuetur Auguftinus, quia, inquiens, virtus pudicitie amitti non poteft fine proprio confenfu ejus, qui oppreffionem patitur, in poteftate vero cujusque eft non confentire. de Lib. Arb. L. 1. c. 5. Nec obftat, quod regetitur pudicitiam communi æftimatione, ipfaque Legge Divina vitæ adæquari: Igitur pro ea licere, quod pro vitâ. Nam nondum probata communis illa æftimatio pudicitie phyficè talis eft. Neque Grotius locum Scripture dedit, ad quem inæfinitè provocavit. Exempla autem paganorum ni il concludunt. Alia eft ratio, fi adgreffor pudicitie, in cafu re- nitentie minetur vitam eripere; ut meminimus, Hujarum idco quod virgo reluctaretur, eum fcolpeto explèfo interfeciffe. Quidni illa potiffet fe cum cæcè Hæfari defendere?*

(b) Zentgrau. de Jure & Jufit. p. 397 398.

(c) Exod. XXII, 2.

(d) *Cujus hiftoriæ funt: Tomo VIII. tr. V. Refol. 2. Licet aliquem occidere in foro confcientiæ, ob defenfionem honoris. Argumentum ejus eft. Pro defenfione bonorum externorum licet occidere in vaforem Sed honor eft pretiofior bonis externis. E. pro defenfione honoris, quando aliter defendi non poteft, licitum eft interficere adgrefforem. Quod præprimis apud milites locum habere dicit, velut illi non funt fub summo Imperio. Rurfus: Ille folum excedit moderationem defenfionis juftæ, qui cum aliter COMMODE poffet vitare illud periculum, occidit vel percuffit adgrefforem; ubi H. Bocetum & Jo. Harpprechtum, Jctos noftros refutare conatur, d. t. Refol. IV. n. 3. Non hominibus quidem infimæ conditionis, nobilibus tamen licitum esse occidere in vaforem, qui fuffem vel alapam impingit. d. t. Refol. 5. n. 2. & Refolut. 9. n. 5. ubi rurfus Harpprechtum refellit. Poffe Clericos calumniatorem gravia crimina de fua religione fpargentem occidere, ex Amico probat, ut tamen nolit videri confentire, Refol. 13. p. 98.*

Specimen
deceftabilis
doctrinæ à
Diana ex-
cerptum.

XII.

**Quantum
Jus in ho-
stem?**

Qui hostem se proficitur, nullo amplius Jure munitur, quo minus à me repellatur; (a) perfecto scilicet; at imperfecto tamen, æquitatis nimirum, humanitatis, justitiæ, charitatis. (b)

(a) §. 8. *conf. II, 16, 6.*

(b) Zentgr v. de J. & J. p. 394. *Unde & in Bello ira modus que inhumana in Carolo Gustavo Sueco fuit, si, que è Pastorio memorat Zentgravins, vera sunt. Idem Catinatio militanti nupere, se Atheisti prope Veronam perfossurum, cujus undis perire Casareanis necessum sit, si transitum suscipiant: respondit Eugentus Sabaudus, & Venetos, ne hoc inhumanum facinus, contra neutrarum, quas tenere velint, partium Leges permitterent, hor. atus est.*

XIII.

**Quæ licita
Rerum de-
fensio?**

Ad res defendendas facultas occidendi, ex ea præcipue ratione firmatur, quod invasor illimitatum habeat nocendi propositum, aut saltem ob hostilitatem semel declaratam habere præsumatur. Ex quo etiam de ratione Legis Ebræorum

**Lex de fu-
re noctur-
no.**

circa interfectionem furis nocturni facile colligi posse arbitrator. Etsi de ea Scriptores variè disputent; (a) Cæterum, eam ad omnes gentes, quibus cultura morum imitatione humanioris commercii placuit, propagatam esse manifestum est. (b) Ego rationem habitam existimo non salutis modo publicæ, quæ laxatis hoc in casu justo dolori frænâ admodum juvatur; præcipue quia non res modo, sed & ne prodatur, vitam Patrisfamilias aut domesticorum petiturus, præsumitur; (c) sed & quod is, qui res nostras ereptum venit, in judicium adduci non potest! Cæterum æquè hostilem animum declarat, qui res (d) quam qui vitam per injuriam impetit. Inprimis si cum instrumento ad nocendum apto comparuerit. Addunt alii, quod abs fure interdum deprehensio res possit recuperari, à nocturno non item. (e)

(a) *Grot.*

(a) Grot. II, 1, 12. adde Pufsen l. de J. N. § G. II, 5. 7, 18. qui improbat Grotianam observationem, LLatores hoc voluisse, directè rerum causa neminem interfici debere. Extat fragmentum orationis, quam Cato habuit de prada, ubi ait: Fures privatuum furto- rum in nervo atque compedibus etatem agunt **PURES PUBLICI IN AIURO ATQUE ARGENTO.** Grot. III. 6, 21.

(b) Böcler. ad Grot. d. l. p. 19.

(c) Zentgrav. de Just. § Jure p. 396. sq. Quid de capitali furum Pœna sentiendum? disquirat Veltbemis ad Grot. II, 1. p. 600. Contra Leges, quæ venantes rusticos morte puniunt, vide Gregorium Turo- nensem, § Grot. in not. ad II, 1, 14. adde eo Böcler. mitissimè dicen- tem II, 1. p. 29, 30.

(d) Exod. XXII. 2. Pufend. de O. H. § C. 1, 5. 16. edit. vet. 21. edit. nov. Athenis perf. ssori adium mors erat pœna proposita. add. Cie- ricum ad Exod. d. l. qui ait, pensitari etiam debere parietum in ori- ente perfodiendorum facilitatem, quam Cicero hypotheticam vel eam adjunctione vocat, L. 2. de Invent. c. 42.

(e) Puf. nd. de J. N. § G. II. 5. 17. 305.

XIV.

Pertinet huc Jus uti innoxie utilitatis, ita & Necessi- Quod Jus
Necessita-
tis?
tatis, quemadmodum hætenus de Jure Tutelæ egimus. Est autem necessitas hoc loco status hominis, quoad vi- tam, membra, aut res, in ejusmodi periculum, citra suam cul- pam conjecti, ex quo aliter emergere haud licet, nisi actus Le- gibus alias contraveniens committatur, vel congruens omit- tatur. quo casu leges non obligare censentur, ut aliquot ex- emplis ab Auctore ostensum est. Dividi necessitas solet ratio- ne gradus, adjuncti, & subjecti. Illa dispescitur in *communem, gravem & extremam* seu gravissimam; *Istæ* in necessitatem hone- statis, incolumitatis, commoditatis. Expedi prægnantibus in vitæ discrimine constitutis sub unius partis sæpe jactura salutem mercari certissimam. Instrumentum id veteres vo- carunt *ἰμβροθλάσιον*. add. Grot. II, 2, 6. & eo ejusdem annotata. *hæc* in publicam & privatam. De gravissima, sive simplici,

ut Cicero ait, nihil attinet dicere, cum eam nulla ratione lenire possimus.

(a) Zcngrav. de J. & J. pag. 571. Loquitur Auctor imprimis de necessitate, quam vocant incolumitatis, seu ubi Legum observationem committendum esset malum humanam destruens naturam, aut communem hominum constantiam majus. Quae tamen semper cedit necessitati honestatis. Sic non licebit fornicari, ut vitam servet; quia fornicari per se turpe est. Lucebit tamen aliquid vitae conservanda causa suscipere, quod Lege alias positiva interdictum est, ut exemplo Davidis, panes propositionum comedentis, manifestum est. Communis necessitas est illa, quae passim occurrit, pauperum: gravis est, quam incurrunt, qui non habent necessaria ad suum & suorum statum & conditionem: gravissima seu extrema est, quam quis patitur, cum probabili mortis periculo, uti definit Bonacina in Theol. Moral. Tom. II. tract. 1. disp. 3. p. 162. Dantur etiam casus, quibus res alterius perdere citra injuriam licet. Primum, si urgeat necessitas talis, quae in prima dominii institutione censetur excepta: ut, si quis tertium gradum, quo usus sit furiosus, in animum projiciat; deinceps, debitum aliquod procedens ex inaequalitate, nimirum ut res perditam impetetur in illud debitum, quasi percepta, alioqui jus non esset. Tertio, meritum aliquod malum, cui poena talis par sit, aut ejus mensuram poena non excedat.

XV.

An necessitas in legibus humanis excipitur?

De Legibus quidem humanis dubio carere videtur, in iis regulariter à necessitate exceptionem fieri; ut Legislator non praesumatur subiectum adigere ad eam Legis observationem voluisse, quae ipsius incolumitatem tolleret. (a) Nisi vel ipse Legislator aliter disposuerit vel natura negotii aliud suadeat. (b)

(a) C. Thomas. Jurispr. p. 174.

(b) v. c. Bellum ibid.

XVI.

An in divinis?

Circa Leges verò divinas major esse difficultas videtur; nec sufficit distinctio inter Naturales & Positivas. (a) Excusabat tamen in positivis necessitas, si malitia hominum principa-

cipaliter intendat (b) mortem inferre: non excusabit, si primario quærat transgressionem Legis, adeoque ignominiam una summi LLatoris(c).

(a) *Thomas. l. c. p. 176. II, 2, 142.*

(b) sic ajunt, *Judæam in obsidio Hierosol. potuisse carnem suillam edere. Multo magis superstitionis accusandi Judæi sunt, qui temporibus Antiochi Epiphanis in latebras confugerunt, cum oppugnarentur die Sabbatbi, & mori maluerunt, quàm defensionem parare. 1. Maccab. II, 36. quos à Jesuita Titino contra Lucam Osiandrum malè defendi ostendit Jo. Adam Osiander, ad Grot. I, 4. p. 553. Equidem notant Thalmudici, ante Asmonæorum tempora, Legem Sabbatbi rigidè intellectam fuisse, ita ut ne quidem vitæ exciperetur periculum, testemque ejus rei Græcum Agatharchidem allegat Grotius ad 1. Maccab. II, 37. Sic nimis religiosos fuisse censeo Judæos, qui etiam in fame illa, quæ fuit Claudio Romæ imperante, primas fruges aliæque DEO dicata intacta in templum detulerunt, ut testis est Josephus,*

(c) non licuit edere carnem suillam, si jussisset Antiochus.

XVII.

Memorabilis de VII. Britannis historia est, (a) qui vasto in mari vagantes, deficiente cibo potuque, sorte jacta unum non reluctantem jugularunt, cujus sanguine intolerabilem sitim, carnibusque famem utcunque sedarunt. Quod rectene factum fuerit? an secus? judicium Viri insignes suspenderunt. (b) Posterio rem sententiam amplexus est Zieglerus, ad cujus tamen pronuntiata non nihil regerit Pufendorfius. Saltem miserandum id facinus est, & in mactato magnam charitatis speciem ostendit, eaque propter à Judice veniam meruit (c)

quid de Casu VII. Britannorum

(a) *apud Jo. Scharrok. de Off. III, 11. p. 198. sq. & Pufend. de J. N. & G. II, 6, 3. p. 312.*

(b) *ut Pufend. d. l.*

(c) *referente Scharrokio p. 199. Adde Zentgr. in summa Juris divini. & B. Antecessor Hopfer, de ritu Decimationis c. II. §. 25.*

XVIII.

Possitne injustitiæ argui, qui ex ratione (a) belli locum in solo pacato situm, etiam invito Domino occupat? vehementer

An justa occasio sit pacati

menter disquiritur. Grotius adfirmat, si non imaginarium, sed certum sit periculum, ne hostis eum locum invadat, & irreparabilia damna det: deinceps, si nihil sumatur, quod non ad cautionem necessarium sit: puta, nuda loci custodia, relicta Domino vero jurisdictione & fructibus: postremo, si id fiat animo reddendæ custodiæ, simularque necessitas illa cessaverit. Obrechtus: ego, inquit, aliter responderim, si de re occupanda consilium; aliter, si de (b) occupata iudicium roger. Ubi enim deliberandi locus relinquitur, quid ambigam secundum regulam ac cynosuram incedere, quam scio à Spiritu S. præscriptam: Non sunt facienda mala, ut eveniant bona Rom. III. 8. ubi verò gravitas & præsentia periculi, nulla prava libidine, nullo incondito aut intemperante affectu, sed solo se suosque ab imminente periculo tuendi studio incitatum ad rem alterius occupandam attraxit: ita, ut non dolus saltem, sed culpa quoque occupantis argui non possit: cur injustitiæ condemnem, rationem sufficientem reperire utiq; non possum. Haud est nocens, quicumque non sponre est nocens. Sic, observante Gronovio, olim fecerunt *Ordines Belgii Liberi in Trajectu Moisa (Mastricht) Rhénoberga, Orsavia, Embrica, Vesalia*, quas hostis Hispanus occupatas præfidiis tenebat, & inde socios eorum infestabat. Verbo: factum meretur veniam, quia ob absentem malitiam (c) injuria non est: non tamen juri naturali ex asse congruit.

(a) Scilicet vera, & qui bellum Privatum gerit. Grot. II, 2 10.

(b) pro negante argumentum est. Si nemi nisi invito sumi est auferendum. E. sine injuria alterius locus non invaditur. Deinceps hoc pacto alterum præter noxam bello impio ari gravibusque periculis involvi. Atqui injustum esse, si homini innocenti periculum creetur. Hoc autem periculum augeri, quia isto pacto is, cui locus occupatus est, collisionis cum hoste suspicionem inire cogatur. Vincit tamen apud pietosque Solus publica vel ejus prætextus.

(c) Pnsend. de Off. H. & C. 1, 2. 15. ibi: ad injuriam præterea.

XIX.

Quæri etiam solet: An necessitas tribuat Jus ad auferendum Res alienas? Sunt, qui existiment, in casu extremæ necessitatis, officia Humanitatis mutari in obligationem perfectam, adeoque furtum formaliter non committi. (a) Saltem hoc ab Auctore graviter monitum; non minus in casu necessitatis asseri posse, quæ ex humanitate debentur, quam ad quæ ex obligatione perfecta tenemur. Cæterum & id colligo Deus per donationem Adamo factam dominium proprietatemque introduxit: E. salva socialitate, quæ neminem vult gratis perire. Igitur nec voluit per introductionem dominii hominem perire. Non quidem, quod cõmunio reviviscat, quæ nulla fuit: sed quod id beneficium generi humano censendum est ad usum, non ad noxam datum, & casus extremæ necessitatis exceptus fuisse. Unde subintelliguntur conditiones: Ut, si fieri possit, adeatur Magistratus, ut precibus res tentetur: ut ne pari necessitate possessor teneatur, & quæ sunt similes. (b) Hic est rigor Dominii divino beneficio temperatus restrictusque jure necessitatis. (c) In iis enim, quæ humani sunt instituti, excepta videtur necessitas summa, quæ rem reducit ad Jus naturæ. (d)

An necessitas tribuat Jus ad res alienas?

(a) Thomas. JPr. Div. II, 2. 170, 171. quia liceat Magistratum adire, si ejus copia foret. Qui ipse character sit obligationis in Civitate perfecte Negative sustinent Opand. ad Grot. 673. Ziegler. p. 172. Damban. Coll. Decal. p. 847. Diligens est casuum collectio in Disp. de Favore Necessitatis A. 1699. sub Jo. Schmidio, Lipsiensi habita §. 32, 33. eeq. Adde Selden. VI, 6. 724. ut & Obrecht. Dissert. de Ratione Belli p. 30, 31. sqq. Urgent etiam nonnulli, deesse formale furti, fraudulentum scilicet animum, absq. quo furtum non committatur. Nec obstat locus speciosus Prov. VI. 30. ubi furti probri que reus dicitur, qui ad famem sedandam res alienas surripit. Nam is non de ea, quam heic figuramus, necessitate loquitur; Sequenti enim

H h

versu

versu dicitur habere, quod vendat & restituat septuplum. Pufend. de J. N. § G. II, 6, 5.

(b) Grot. II, 2, 6, 7. sq.

(c) Kulpis Coll. Grot. Exerc. III. p. 38. §. 2.

(d) Grot. II, 6, 5.

XX.

An in nau-
fragio præ-
cipitari pos-
sit, qui for-
sem detre-
ctat?

Est, qui existimet, cum, qui sortis periculum, uter in ma-
re projici debeat, subire detrectat, à reliquis illicitè præcipi-
tari; quod pares sint singuli, & nullum in quoquam Jus existat
eum cogendi. Auctor verò, (a) tametsi in majori opere sen-
tentiam suspendat, in affirmativam hoc in libro concessit;
quod is velut omnium interitū quærens, præcipitari possit. (b)

(a) p. 312.

(b) *Nec videtur firma ratio in contrarium. Sæpe non habent faculta-
tem singuli, quam tamen habent, ut in Corpus Morale cogentes. Conf.
Pufend. de J. N. § G. VIII, 3, 1. 1148. Possunt ergo omnes aut ple-
rique, ad conservationem Torius legem sibi ferre, & omnium re-
fragantem saluti compellere. Quid quod inter æquales vix melior
compositio quam per sortem datur. Conf. infra I, 7, 8.*

XXI.

Quid por-
ro de Jure
necessita-
tis?

Duplex alias dici Jus solet, quo vigor Domini, divino
beneficio temperatus restrictusque sit. Unum necessitatis, al-
terum innoxie utilitatis. Prius, ut monuimus, est, ubi necessi-
tas homini tribuit facultatem agendi, ex ipsa naturali æqui-
tate resultantem, alias regulariter Lege ademptam. * Posterius
vero, est Jus humanitatis, quod alteri prodesse re nostra, si
nihil nobis decedat, jubet. Prius vide Pufend. I, 5. posterius,
I, 8.

* *inprimis quoad necessitatem incolumitatis, vid. supra §. 14. Marc.
II, 27. Quemadmodum & aliunde illata necessitas excusationem aut
veniam meretur. Justinus: Factum Phocensium, tametsi omnes exe-
crarentur propter sacrilegium, plus tamen invidia Thebanis, à qui-
bus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsi intulit. add.
Grot. III, XI, 4. fin. III, 17.*

COL-

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO VI.

SUMMA.

- I. *Distinctio officiorum erga alios in absoluta & hypothetica. Ex our primum in absolutis fit: de tuenda aequalitate?* II. *Præceptum de damno faciendi.* III. *Ad id qui teneatur?* IV. *Quo ordine?* V. *An primo loco teneatur parator facinoris?* VI. *An homicida teneatur ad pensandum lucrum, quod heredes è longiore propinqui vita capere potuissent?* VII. *An de omnibus teneatur Rector Civitatis, quæ committunt privati piraticam ipsius indultu exercentes?* VIII. *De Restitutione ex professo.* IX. *An & is teneatur, qui per negligentiam damnum inulit?* X. *An is qui occasionem præbuit?* XI. *An animal noxæ dedendum?* XII. *De Restitutione, ut Belli Rectoribus incumbat?* XIII. *Inprimis circa excessus militum stipendiis carentium?* XIV. *Vitiositas ut à damno secernenda?* XV. *Quid dolus & quortuplex? quid culpa?* XVI. *Quid Vindicta?* XVII. *Quortuplex aequalitas?* XVIII. *Quomodo jus distribuendum? Ac de sortibus quid tenendum?* XIX. *De facto Davidi. II. Sam X. 4. XII. 31.* XX. *Quomodo peccetur contra officium de tuenda aequalitate?* XXI. *Progressus fit ad officia humanitatis ut: monere errantem.* XXII. *Erga defunctos.* XXIII. *Ubi quæstio de insepultis facinorosorum cadaveribus?* XXIV. *Lex de Spicilegio Lev. XIX. 9. Ac doctrina de rebus innoxie utilitatis.* XXV. *De humanitate adversus omnes.* XXVI. *De jure tran: ferendi merces.* XXVII. *An ad jura humanitatis pertineat exteris feminarum copia destitutis matrimonium cum nostris merendi licentiam dare? Item de monopolio.* XXVIII. *An detur actio ingrati?* XXIX. *Quæstio de Jacobo, An Labanum læserit?* XXX. *Quomodo indefinitè aliorum commoda promoveri possint?* XXXI. *Monita adversus avariciam.* XXXII. *Beneficia quortuplicia?* XXXIII. *Quid de amicitia sentiendum?* XXXIV. *Superpondium duarum quæstionum.*

L

Officia adversus alios homines *vel absoluta sunt vel Hypothesica.* (a) *Inter illa, quæ Homines sibi invicem, ut talibus, debent, generalissimum est: De tuenda Hominum aequalitate, seu quolibet Tibi habendo pro æquali.* Quoniam, (b) ipso fatente Auctore, *ulimum efficacissimumque* Quid officia absoluta? quid hypothetica?

numque adversus lesiones aliorum argumentum ab æqualitate Humanitatis peti solet. Ex illo per se consequitur alterum: Neminem esse ledendum (c).

(a) *Præscindimus itaque à Thomasiâna divisione, quæ in communia & specialia, & illa in absoluta ac hypothetica displicet. JPr. II, 3, 2. sq. quæ tamen servari possit, quoniam & hypothetica à certo Instituto, uti est v. c. sermo, dominium &c. sunt communia. De absolutis, itaque tribus agitur ab Auctore c. VI, VII, VIII. De Hypotheticis vero ex institutis, quarum tria sunt, cap. IX. §. 21. Sermo nimirum, dominium rerum earumque pretium, & Imperium humanum. agit c. X, usque ad c. XVI. imprimis I, 9. ult. de hypotheticis demum ex certo statu totus liber secundus. Videri ipsam auctorem hanc divisionem infringere, dum de Officiis inter ea in intermediis agit: c. IX, 1, & ult. sed ex all. §. ult. patet. enim non pertinacem in dogmatis defendenda esse. Possent etiam hæc intermedia referri ad Officia hypothetica.*

(b) *I, VII, 1.*

(c) *Obj. 1. Officium de nemine ledendo esse latissimum. 2. Officium de tuenda æqualitate non necessario requirit ad vitam socialem, quia possim socialiter vivere etiam cum inæquali. Igitur officium de tuenda æqualitate non esse primum. Resp. 1. neg. seq. 2. est primum ratione dignitatis non ordinis tradendi ad 2. neg. Min. semper enim supponitur vinculum & Jus humanitatis. Ceterum institutum vel est generale, vel speciale. Illud sunt pacta: hoc sunt tria illa, I, 9. ult.*

I I.

Quid datur
manu?

Consequens præcepti, de Nemine lædendo, est: *Dammum* (a) *datum reparari.* Venit autem *damni nomine* omnis læsio qua cui tollitur diminuiturve, quod suum est, Perfecto (b) expletorioque Jure (c) non ex sola aptitudine aut Jure imperfecto.

(a) *Dammum* (forte à *damendo dictum, est id læsivum, cum quis minus habet suo. Grot. II, 17, 2.) desinit C. Thomasius. Carentiam boni alicujus ob alterius factum Jure destitutum. Varias vero divisiones damni idem exponit, in positivum & privativum: conjunctum cum lu ro lædenti & non conjunctum; directum in ipsa re vel in ejus fructibus datum: ex dolo vel culpa: ex facto commissionis vel omissionis,*

(b) *conf.*

(b) *conf. Grot. II, 17 per tot. Sive: damnatum est rei ad nos perfectio Iure pertinentis a latro vel corruptio.*

(c) *sive consistat in re h. l. §. 5. quæ homini competit vel ex mera natura, uti vita, quæ sua est ad conservandam, non ad perdendam) corpus, membra, fama, vel ex facto humano, dominio, patto, Lege. sive in fructibus §. 6. itaque perceptis & percipiendis, sive in spe §. 6. sub fin. Exod. XXII, 6.*

III.

Non faciens ea, quæ ex imperfecta solum obligatione debebat, ad reparationem non tenetur. (a) Distinguendum tamen inter obligationem absolutam & relativam, quæ posterior est cum effectu exigendi. Aliud etiam est vitiositas actus, aliud eius effectus. Illi respondet Pæna, huic reparatio damni.

Ad compensationem damni, quæ teneantur?

(a) *Sensu hic est Grotiani pronuntiati II, 17, 9. sub fin. & Autor. VI, 7. sub fin.*

IV.

Quo ordine teneantur, ex Grotio petiit Noster; (a) ii nimirum primo, qui Imperio impulerunt, ut causa principalis: deinde patrator facinoris, ut ministerialis; in solidum singuli, qui ad actum causam dederunt, si totus actus ab ipsis, quamquam non solis processit. (b) Quæ res clara sit, si inter actus dividos & individuos distinguatur. (c)

Quo ordi, ne?

(a) §. 8. Grot. II, 17, 11.

(b) Grot. II, 17, 11.

(c) Pufend. de J. N. & G. III, 1, 5, p. 329.

V.

Primo loco tenetur patrator facinoris, si citra necessitatem ad id accesserit; alias principis causæ loco habetur, qui imperio ad facinus impulit. (a)

An primo loco patrator facinoris?

(a) *Sensu hic est, dictorum à Nostro c. VI. §. 8. nec puto dissentire Grotium II, 17. 11. Facile etiam resolvuntur, quæ apud Osiandrum in partem utramque ad laudatum Grotii locum distantur. Principia ibi sententia est, non mandantem, sed Patratorum facinoris primo teneri loco. quia is duplici modo iussuat, agendo scilicet moraliter*

raliter & physicè, cum ille, qui mandat, saltem sit causa moralis. Contra autem militare videtur, quod is cuius nomine actio suscipitur, sit causa principalis, E. mandantem teneri præ patratore facinoris. Item quod imperans sit causa primo impellens ac movens, imo omnem in se reatum aut imputationem suscipiat, v. c. si quis iubeat interficere inimicum, eum promittere impunitatem & libertatem à reatu. Ubi tamen ad illud responderi possit, Mandantem quidem esse causam principalem quoad rationem impulsus, non tamen quoad ipsum damnnum immediate datum. Ad istud, à causa prima movente ad causam principalem, & effectum proximè attingentem N. V. C. Ad hoc dici posset, non semper suscipi à mandante Reatum, præmissis si patratori merces destinata sit. Salvam etiam Imperio Civili facultatem manere, istam peccandi libidinem coercendi. Aliquando optime gesta Legatis tantum imputari, licet simulante Principe, & exigente sic temporis necessitate, ne quid tamen revera detrimenti Legato accedat, ut in causa Kalcsteinii à Brandio Varsavia abducti manifestum est. Pufendorf. Rerum Brandeb. Frider. Guil. L. XI. §. 104. sub fin.

V I.

An homicida teneatur ad pensandum lucrum quod heredes sperare potuissent?

Communior quidem DDrum sententia est, non teneri homicidam ad pensandum lucrum, quod heredes è longiore propinqui vita capere potuissent: quò minus tamen fieri pensatio qualscunque possit, imo debeat, si pecuniaria fiat cædis æstimatio, nullus dubito. Interim restitutionem propriè sic dictam non esse fascesur, quod vita per se æstimari nequeat. Hercules Iphiti à se occisi liberis mulctam pependisse legitur, quò facilius expiaretur. Grot. II, 17, 13. (a) Ceterum qui Virginem vel invitam, vel non omnino resistantem compressit, divina Lege (b) ad ductionem & dotem tenebatur.

(a) Rationem dant, quia Lucrum id non est inter Nostra. Pufend. de J. N. & G. III, 1, 7. Cetera vide ap. Oslandrum d. l. p. 1069, 1070, sq. ubi in negativum contra Zieglerum concedit collato tamen Grotio II, 17, 13. Obj. tenetur tamen qui damnnum dedit ad restitutionem fruendum. E. etiam tenetur homicida ad fruendum propinquit. speratos. Porrò: Pœna capitali homicide inflicta non satisficit. Ergone liberis

liberis pereundum erit? Et si presumptio est occisum longius victurum fuisse. E. saltem ex hac presuntione heresibus debebit pensari damnum. Grot. II. 17, 13. Sed distingo æstimationem cædis ab irrogatione supplicii capitalis. Si prior obtineat, dubium non est de restitutione. Sed in posteriori quid ulterius poscetur sanguine?

(b) *Exod. XXII. 16. Dent. XXII. 28, 29. Sed versu 28. compressori supplicium ultimum decernitur, si vis fuerit omnimoda, & quidem desponsatio intentata.*

VII.

Recte pronunciatum à Grotio est, (a) non teneri Civitatis Rectorem, si privati, piraticam in hostes exercendi facultatem ab se adepti, eadem in Cives aut foederatos abutantur. (b) Aliter dicendum, si ad inhibenda latrocinia vel piraticam non adhibeat ea, quæ potest debetque Remedia (c).

An teneatur Rector civitatis de damnis per Piratas dantis?

(a) *II, 17, 20. Syndico quippe Roterodamensi, quaesito, ut ex officio jus diceret.*

(b) *Innocentiam testabuntur indignatione, si noxios vel puniant, vel dedant; quod optare se respondit Elizabetha Anglicana, & piratas, qui Gallis vim fecerint, signa ementita pratulisse respondit.*

(c) *Grot. II, 17, 20.*

VIII.

Cæterum Restitutio, damni que illati reparatio Naturali Lege præcepta est: (a) * Modi verò positivis Legibus determinantur. Sic cur furtum bovis *quintuplo*, ovis verò *quadruplo* sarcendum sit in (b) Divini arbitrio Legislatoris constitutum positumque fuit. (c) Sedulo etiam restitutio secundum se distinguenda ab annexa pœna est. (d)

Quid Restitutio? & quod est jus?

(a) *Pufendorf. de Off. H. & C. I, 6, 4. quo ipso ostendere dolorem de admissis debet ledens, & socio conciliari. Non autem dolet, se furatum esse aut rapuisse, qui adhuc furatur, quod facit alienam que rem non restituit. Et tantisper fur aut prædo est, dum est injustus possessor alienæ rei. Conf. Phil. Melanchton. Apol. art. VI. p. m. 197. edit. Lips. Form. Conc.*

(b) *Exod. XXII, 1. ubi tamen notandum, loqui textum de bove aut ove jam à jure vendita aut occisa; tum enim quintuplum aut quadruplum*

plum iubetur dari, ob lucrum, quod fur censetur fecisse. Si verò vitum ad huc animans in furis potestate deprehenderetur, dupli saltem restitutio precepta est. Rursus, quia majus bove carendi damnum quam ovis, ideo major quoque bovem auferenti poena dictata est. Conf. omnino Thom. Aquin. 2. 2. qu. LXII. art. 3. pag. 146. Edit. Antwerp. & add. J. A. Olshand. ad Grot. II, 20, 32. p. 1161. 1163.

De restitu-
tione rerū
inventarum.

* Est inter precepta jubentia Legis divinae Hebraeis datae, ut res ceptam inventa restituatur Domino, quae fundamentum habet tum in aequitate naturali, tum in Deut. XXII, 1. Hieronymus ad Leviticum: Multi putant sine peccato esse, si alienum, quod invenerint, teneant, & dicunt: DEUS mihi dedit. Cui habeo reddere? Discant, hoc peccatum simile esse rapinae, si quis inventa non reddat. Conf. Grotium Annotatis ad II, 10. 1. Aliena non rapere, non est laudis sed debiti, Ammian. Mar. ell. XXX, 28. Restitutio autem per se necessaria est; unde & in sanctiori disciplina docemus, eam nique procedere debere requisitionem veniae apud DEUM, saltem ut peccans sermone habeat propositum, eam satisfactionem, quantum possit, praestandi. Prius reconciliaris fratri tuo, & tunc veniens, offer munus tuum, vel ut symbolum DEI reconciliandi. Mat. V. 24. Luc. XIX, 8. Sic Paulus Philemoni offert restitutionem damni ab Onesimo eidem dati, vers. 18. Unde vulgata Confessionariorum Regula est: Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Nam ludibrium est, & contradictorium, poenitentiam facti injusti apud Deum profiteri, & nihilominus retinere velle fructum ex eo facto proveniente. add. Pufend. de Habitibus Relig. ad Remp. §. 24. p. 87. sq.

(c) Sic qui vel ipse, vel mediante animali suo damnum alteri intulit ac vineam agrumve laesit, is Restitutionem de OPTIMO vineae agrive proventus facere iussus est. Exod. XXII, 5. & Pufend. h. I, l. 6, 12. Alia Lex de restitutione est, quando qui sponte fatetur damnum proximo illatum, & pungente intus conscientia id expiari cupit, restituere alienam rem, sed non nisi addita ei quinta parte iubetur, Levit. VI, 5. Num V, 7. Prior Lex, II. Moysi XXII, 1. deo de casu loquitur, ubi Fur coram iudicio seroque humano stetit, at noster de sponte confesso agit.

(d) Ne restitutio & poena confundantur. Distinguenda in criminibus viciosis actus ab effectu. Nam illi poena respondet, hinc damni reparatio; quae sit culpa confessione, exhibitione honoris, testimonio in-

neces-

nocentie, & per ea que his similia sunt. Quamquam & pecunia ple-
raque damna rependi possunt, si lapsus velit: quia pecunia commu-
nis est rerum utilium mensura. Groc. II. 17. ult.

I X.

Etiamsi (a) ad Reparationem tenetur, qui per negligenti-
am aut culpam quam evitare facile erat, alteri damnum in-
tulit. (b)

An teneatur, qui per negligenti-
am da-
num in-
tulit
Leges Mo-
saice expo-
nuntur,

(a) 1, 6, 9. Exemplum est, de igne culpa alicujus erumpente, sed prater
intentionem alii noxam inferente, Exod. XXII, 6. Si quis in stipu-
lam suam vel in stipulam comburenda ejus causa ignem immiserit, &
alberius evagatus ignis & progressus alienam segetem vel vineam
deserit, in crimine est. Cum deberet vel ignem exstinguere, vel ita
curare ne evagetur.

(b) Refertur eo potest, quod castros ovium aut pecudum, que à furibus
ablata sunt, tenetur restituere, Exod. XXII, 12. non autem que à be-
stis lacerata. Quoniam prior in casu custodia facilius est, & pe-
riculo caret, posteriori non item. ac ibidem, Exod. XXII, 9, 10. De-
positarius etiam negligens reddere tenetur simplum. Conf. Lev. VI.
1. sq. Num. V. 1 sq. Et meretur expendi quam in abdicatione Ma-
gistratus ad populum habuit Samuel patheticæ Oratio, necessitatem
restitutionis indicans: Loquimini de me coram Domino, & coram
Unctio ejus: Utrum bovem cujusquam tulerim aut asinum? si quem
fraude circumvennum te sua privavi. Si oppressi aliquem: si de manu cu-
jusquam munus accepi, & abscondi oculos meos in eo: **ET RESTI-
TUAM VOBIS**, 1. Sam. XII. 3. Quædam modum & Zaccheus, sue
sinceritatem conversionis animique penitentis indicium non alia sane
re inculcentius demonstrari posse censuit, quam Restitutione, Luc.
XIX, 8.

adjectis
Sanctioris
discipline
exempla.

X.

Ubi quis ad ipsum actum, quo damnum fuit datum, rea-
lis aliquid operæ non contulit, neque ut iste susciperetur ante-
cedenter effecit, neque in partem emolumenti venit: is, licet
occasione istius actus aliquo peccato obstringatur, ad restituti-
onem tamen dampni non tenetur; uti sunt, qui alienis malis
 lætantur: qui patratum damnum laudant vel excusant; qui an-
sequam fiat, optant, dum fit, favent, aut assentantur. (a)

An is, qui
saltem oc-
casionem
dedit?

li

(a) Pbt.

quid
voluntum?
quid
volunta-
rium?

(a) Philosophi distinguunt inter voluntarium specialiter ita dictum, & volitum; quorum illud voluntatis effectus est, hoc objectum tantum. Scilicet sub voluntatem cadere aliquid duobus modis potest. Primum ut objectum tantum, non ut effectus. Ita si videns navem submergi, quam gubernator deseruit, tu autem, si vel maxime velis non possis servare, si placet eius submersio, tibi voluntaria videtur possedi: **OBJECTIVE**: aut si quis occidat quempiam in conspectu tuo, & ceder ea tibi placet, licet impedire non possis, tamen quo minus voluntaria tibi sit objectiva, nihil obstare videtur. Illus tamen obtinuit, ut ejusmodi effectus respectu videntis **VOLITUS** potius dicatur quam **VOLUNTARIUS**, quia se habet ad volentem per modum saltem Objecti, & non per modum effectus. Quod autem ad eum, qui videt, se non habeat ut effectus, inde liquet, quod principium ejus in vidente non sit sed in alio. Secundo ut effectus vel actus voluntatis. Et quod hoc modo sub voluntatem cadit, proprie voluntarium est. Add. P. Slevogr, Diss. Academicis, hoc de argumento. Ceterum etsi quis pretextu inutilis dissensus, suum in Majora, que vocant, vota consensum trahi patiatur, is tamen, rem est lesionis, quam damnatus injuste patitur. Debebat enim, ob rationum robur constantiam servare, suoque dissensu cavere, ne male sentientes in malitia vel errore confirmaret.

An reus sit
lesionis,
qui consentit
in Majora,
sed pejus
innocentem
lædenti-

cia?
An animal
noxæ de-
dendum?

De concursu
lædenti-
um, eorumque
obligatione
ad restitu-
endum, Re-
gulæ.

XI.

Ut animal aut mancipium, quod damnum vel pauperiem fecit, noxæ dedatur, non, ut Grotius censet, (a) Juris tantum civilis, sed omnino naturalis est. Quia damnum à Domino utique sarciri debet, quod ni velit, nulla alia via est læso consulendi, quam noxæ animal dedendo. (b) Sic & quod homo noster intulit, à nobis sarcendum est. Præterea quos Auctor vocat *homines nostros* eos *Florus* secundum hominum genus appellavit (c). In quæstione demum quousque eorum quilibet, qui ad damnum concurrerunt, teneantur, non inutiles Regulæ sunt, quas *Jo. Azorius* collegit. I. Quodcumque res aliena extat apud aliquem, is primo loco tenetur restituere totum, quod habet alienum, præsertim, si non solum res aliena extet apud ipsum, sed si etiam injuste eam accepit.

pit. Ratio est, quia res aliena, ubicunque est, pro suo Domino clamare videtur. Idem, quia major est obligatio proveniens ratione rei acceptæ contra justitiam, quam obligatio solum ratione acceptionis injustæ. Ergo is qui habet injustè rem alienam, est magis obligatus, quam quicunque alius, qui non habet illam, etiamsi causa fuerit in accipiendo eam injustè. II. Quicunque mala fide consumsit rem alienam, magis obligatur ad restitutionem, quam quicunque alius, qui eam non consumserit, aut aliquandiu detinuerit. Ratio est, quia, qui consumsit, perinde est, ac si habeat eam apud se. Unde saltem æstimationem rei restituere debet. III. Qui per se ipsum est causa physica & naturalis, magis obligatur ad restitutionem, quam quicunque alius qui est causa moralis in actione, qualis est consulens, laudans, vituperans, recipiens. Ratio est, quia qui per seipsum facit effectum, magis habet rationem causæ, quam quicunque alius, qui facit consulendo vel consentiendo. Item causa naturalis magis habet rationem causæ quam moralis, ad ejusdem effectum comparata. IV. Mandans, si in eo cui mandat, jurisdictionem habet, qualis est Dominus mandans servo, Princeps subdito, Pater filio, magis obligatur ad restitutionem, quam mandatarius & quam quicunque alius, qui cooperatur consulendo, consentiendo, laudando, vituperando, recipiendo mandatario. Ratio est, quia mandans, qui jurisdictionem habet, se habet ut causa principalis, mandatarius vero ut instrumentalis. Item magis habet rationem causæ, quam quicunque alius, qui est causa consulendo, vel consentiendo, vel laudando, quia isti solum cooperantur in actione. V. Consulens vel inducens magis obligatur, quam consentiens vel recipiens, vel laudans, vel vituperans, quia magis videtur habere, rationem causæ movendo ad effectum. VI. inter causas cooperantes magis obligantur, quæ cooperantur positivè, quam quæ privativè vel negativè, quia magis movet ad effectum causa positiva cooperans, quam negativa. Cæterum

Cui fieri
debeat re-
stitutio?
pro diver-
sis casibus
definitur.
Quando ad
pauperes
dirigenda?

rum etsi restitutio ordinariè ei faciendâ est, qui damnum pas-
sus, ut domino rei suæ, vel hoc mortuo, heredi: quod si ta-
men nec heredes adsint, consultum tamen rationis est, ut
pauperibus detur, quod præter jus ablatum est. Quod etiam
eo in casu faciendum, si, cui facta injuria sit, haud constet, ne-
que etiam constare possit. Neque tamen, si facta in pauperes
erogatione, is cui damnum illatum est, innotescat, eleemo-
syna ab obligatione restituendi liberat, sed restitutio fieri om-
nino debet.

(a) *II, 17, 21.*

(b) *conf. omnino Pufend. Offic. I, 6, 12.*

(c) *Conf. Jo. Testatus ad Grot. II, 17, 21. b.*

XII.

Ut Princi-
pibus in-
cumbat re-
stitutio,
et
sententia
Grocii?

Rex qui *ob causas leves*, aut ad exigendas vindictas non-
necessarias & magnum secum periculum trahentes bellum sus-
cipit: tenetur subditis ad reparationem damnorum quæ inde
oriuntur. (a) Porro, si belli causa injusta sit, injusti etiam sunt
actus qui inde nascuntur. Igitur, qui scientes tales actus ope-
rantur, aut ad eos cooperantur, habendos esse censet Grotius
in eorum numero, qui ad regnum cœlesti sine pœnitentiâ ve-
nire non possunt. Vera autem pœnitentiâ, si tempus & cœpi-
suppetat, omnino requirit, ut is qui damnum dedit, sive inter-
ficiendo, sive res corrupendo, sive prædas agendo, id ipsum
resarciat. *Nimivini* Rex justitiam indicens præcipit, ut rapina-
manus vacuefaciant, naturæ ductu agnoscens, sine tali restitu-
tione pœnitentiâ fictam & inanem fore. Atque ita videmus
sentire non *Judaos* tantum & *Christianos*, sed & *Mahumetistas*.
(b) Imò nec peccato vacat aut à restitutionis onere immunis
est rerum hostilium in Bello Justo captura. Quippe si id, quod
recte sit, spectas, non ultralicitum est, capere aut habere, quam
causa subest debendi in hoste; excepto, quod etiam extra eam
ad securitatem necessariam res possunt detineri, sed restitu-
endæ cessante periculo, in se aut in pretio (c)

(a) *de*

- (a) de *Iustitia interna loquitur Grotius, è Theologis hoc axioma de-*
promens Fl, 24, 7. add. Kulpis Coll. Grot. p. 134. lin. 2. sq.
 (b) *add. Grot. III, 10, 3. & III, 10, 6. ubi de Romanis quoque exem-*
pla occurrunt. Et in adnotatis ad Fl, 10, 3.
 (c) *Grot. 13, 1.*

XIII.

Verissimam Theologorum sententiam dicit Grotius, *Re-*
gem, qui qua debet stipendia militibus non solvit, non tantum militi-
bus teneri de damnis inde sequentis: sed & subditis suis & vicinis quos
incedis coacti milites male habuerunt. Si quis etiam miles, aut alius
 in bello justo ædificia hostium incenderit, agros vastaverit, at-
 que id genus dederit damna, non iustus, neque cum necessitas
 subesset, neque justa causa: is teneretur ad sarcienda damna. (b)

Quid circa
 excessu mi-
 licum sti-
 pendio car-
 rentium
 præcipiat
 Jus Restitu-
 tionis?

Sed & hoc dubio caret, eos, qui quum vel *ex pacto*, vel *ex pu-*
blico, quod gerant, * *munere*, alios instruere, mentemque eo-

rum, salubribus præceptis imbuere obstringebantur, sive, quod
 ipsi imparcs muneri, sive quod *μυνηγγομεν* sunt, suæ cem-
 missos fidei negligunt, aut inutilibus minusque necessariis eo-
 rum ingenia fatigant, vel & errores iisdem ac Reipublicæ,
 vel animabus perniciosos ** instillant: eos, inquam discipulis
 injuriam facere, atque adeo ad reparandam damnum in-
 conscientia teneri. Quæ restitutio qua fieri ratione debeat, aut
 possit, ex eo difficile videtur, quia per Doctoris imperitiam
 aut negligentiam id perit, quod nequit reparari, tempus,
Antiphonis apud Plutarchum iudicio, *μυνηγγομεν ἀνάλογον*.
Jo. Placcius, *** reparationem cum extraordinaria ac nova
 in docendo fide, cura & diligentia: tam didacti aut salarii à
 Discipulo vel Rep. accepti, ad negligentiam culpamve mora-
 liter æstimati, restitutione fieri posse arbitratur. Neque video,
 cur non & tempus reduci velut moraliter possit, ejus, quod
 perditum fuit, æstimatione in propria conscientia vel piis &
 gravibus viris arbitrantibus, instituta. Quæ res, quam diffi-
 cile, quamque periculosum docendi munus sit, satis ostendit,

An & do-
 cens, ob ne-
 gligentiam,
 vel instilla-
 torum errores
 teneatur
 ad restitua-
 tionem?

& securè in eo versantes ad resipiscentiam monet, ac pium illud D. Jacobi monitum interpretatur ****: *Nolite multi Doctores fieri fratres mei, scientes, quod majus judicium auferemus.* Generosa etiam restitutionis species est, publica errorum revocatio, quam ab optimis Viris, meliora edoctis, factam esse constat. ***** Cæterum si quis pravo exemplo noxam animæ alterius inferat, si ad scelera inducat, etiam is in conscientia tehetur ad reparationem. Nec obstat, Canon, supra à nobis limitatus: Volenti non fieri injuriam. Nam velle peccatum, morali æstimatione, homo non potest, quia NON LICET; ac errantis nullam esse voluntatem ex universali principio Leges quoque Romanæ pronunciarunt.

Modus restitutionis per retractionem.

(a) Grot. III, 17, 2.

(b) Grot. III, 18, 6.

* ut Professores, Præceptores, Pastores,

** non omnis error noxius, ut si Medicus aliud se pharmacum præbere aegroto persuadeat, quam revera præbet. Nec omnis error noxius heic in questionem venit, ut v. c. falsus rumor hosti nocet, ubi nulla restitutione opus, Pufend. Off. H. & C. I, XI, 9. & Grot. de J. B. & P. III, 1, 17.

*** Jo. Placetto, *Traité de la Restitution, per totum.*

**** Jac. III, 1.

***** Prostant, singulare ejus rei exemplum Libri retractionum Augustini. Habemus etiam Jac. Reihingii, olim Jesuitæ, postea Theologiz apud nos Professoris, *Retractiones A. 1626. duobus libris hæc in urbe editas; quibus, agnita cælesti veritate, errores in quos & Principem suum, & subditos illius plerosque, induxerat, summa cura emendare, quodque olim destruxerat, reparare conatus est.*

XIV.

Vitiositas, ut à damno se cernenda!

Multum præbet in hoc argumento usum regula: Vitium à damno distinguendum. Nam illud intime cum pœna connexum est: hoc reparationem post se trahit, quæ haud raro fit pecunia, inprimis si læsus velit, * quia pecunia communis rerum

rerum est utilium mensura **. ex eaque, ut alias loquuntur, pretium eminens cernitur. De fama speciatim sive existimatione & honore, disquirunt: An lædi auferrique queant? seu quod idem est, an damnum iis inferri possit. Est qui sic pro negante sententia arguat: Si conservatio amissioque honoris nostri amissio ex alterius dependeret beneplacito, pessimè quidem nobiscum ageretur, nec esset quisquam, qui non mille periculis quotidie subiceretur. Jam verò ita comparatum est, ut nulli nisi mihi ipsi potestas sit maculandæ famæ meæ, adeo ut quamvis Magistratus ipse, cui tamen summum in me jus est, infamem me pronunciet, honestus tamen maneam si nihil per me sit commissum, quare infamis fieri debeam. Pro affirmante facit, quod honor externus Viro vitæ morumque probitate præstanti sit debitus, quem qui per injuriam ei adimit, adeoque nec, quod debet tribuit, damnum inferat. Quæ etiam sententia melior est, imprimis si inter honorem pro interno hominis valore sumtum, & eum qui nihil aliud quam aliorum de illo valore iudicium est, distinguas. Iste lædi non potest: sed hic ad fortunæ bona spectat eoque lædi potest, ac violatur temerè, feralem sæpius læso effectum in societate producit. Unde & II. qui vel verbis vel factis, eum per injuriam lædit, & honorem contumeliâ, verberibus, omissione cultus: famam verò calumniâ vel maledica veri propalatione violat, ad reparationem tenetur. Quæ sit, si pœnitentiam ostendas: si contemtum deponas: si sinceram probitatis meritorumque æstimationem declares: si depreceris, ubi opus fuerit: si damnum pecunia, communi, ut supra diximus, rerum utilium mensura, resarcias: si, quibuscunque licet, officiis, verbis, factis errorem aut injuriam retractes. ***

* Grot. de Jure Belli & Pacis II, 17. ult.

** Quod quiaem in lesa existimatione non facile admittet Vir gravit. immo neque temerè patietur Respublica, quemadmodum apud Romanos necessitas suavit, ejusmodi morem abrogari. Videri potest ex A. Gellii

A. Gellii Noctibus Atticis, Commentariorum, qui sub Ulrici Obrechtii nomine prodit, ad Grot. II. 17, 22.
 *** Pufendorf. O. H. § C. I, 14, 2.

XV.

Quid dolus? quid culpa? & quotuplas?

Fit etiam hac in tractatione *Doli*, ejusque * mali, ut & culpa; mentio; Ille etiam culpa improbitatis audit, & machinatio est alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur, aliud agitur: conjuncta, jure civili, (a) cum læsione proximi: Hac vulgo dividitur in *culpam precipitantiam & negligentiam*. (b) Alibi (c) in *latissimam, latiore, latam, levem, & (d) levissimam*. De dolo vero alia dicendi occasio erit. (c)

* *Idem Romani bonum dolum vocant, & adversus hostem qui machinaretur: & alibi, nihil interesse, vi quis an fallacia potestatem hostium evaserit. Non dubie itaque crudi nimis à Cicerone dictum esse monet Grotius: ex omni vita simulationem dissimulationemque tollendam. Nam. unquam nec scias, nec que velis omnia aperire alii tenearis: sequitur, ut dissimulare quedam apud quosdam, id est, tegere & occultare omnino fas sit.*

(a) *Dolus est voluntas nocendi directa; indirecta vero culpa dicitur. Eisenhard. Instit. J. N. IV, 83. & consistit in negligentia & imperitia, quando quis negligit & ignorat ea, que scire & observare patuisset ac debuisset.*

(b) *Eisenh. d. l. p. 136. 137.*

(c) *Culpa nascitur ex sequitie vel simplicitate: Dolus autem malus ex malitiosa destinatione. Culpa dividitur in latam levem & levissimam. Habet quælibet suos veluti gradus. Et dari exemplum potest, ubi culpa est lata in infimo gradu, vel saltem levis in supremo. Ut, si quis alterum sclopeto transfixerit, nescius id operatum esse, imò fatali quodam iudicio de ejus levitate persuasus, ubi tamen alter, ut desisteret, hortatus est. Ceterum Latissima culpa dicitur, cum quis diligentia communi omnium hominum non acriter ingesto vel industria excitatorum ommissa, agit & ledit; que in contractibus & similibus negotiis, & ubi de reparando damno agitur, dolo equiparari solet. Levis adpellatur ommissio diligentie hominis magis exculiti, & ultra istam communem & quam hominum natura juxta ejusque solertiam & capacitatem requirit: Levissima est ommissio diligentie exactissima.*

Elissima, quam non nisi accuratissimus in rebus suis adhibet. Hujus effectus Jcti docent. Confer Pufend. de J. N. & G. I, 7. & Rechenb. Lineam. Philos. Civ. P. l. c. XIV. §. 5. p. 92. 93. Conf. Deut. XXII. 8.
 (d) *hujus mentionem an Tor injicit §. 9. med. Eam, sensu Juridico, acceptam sic definit D. Jo. David Möglingius, Magnus apud nos Jurium Antecessor, sed Reg. Lib. G., Dissert. de Culp. Leviss. quod sit præter-
 m. suo summx diligentix debita; ut cum quis eam diligentiam, quam diligentissimus quisque Patetfamilias ejusdem artis, conditionis & profes-
 sionis rebus suis adhibere solet ac debet, nec tamen eam adhibet, quid culpa
 levissima?*
*Exemplum est de commodatario, qui librum sibi commodatum reli-
 quit in camera, clavemque quidem referavit, sed abiens non tentavit
 eam manu digitove, an ostium bene clausum fuerit? quod diligentis-
 simus facere non neglexisset; adeoque furi occasionem præbuit: rem
 culpe omnino levissima; habet tamen etiam ista scrupulositas mo-
 dum: nimirum si modo negotii Indoles ex. Cillissimam diligentiam ulterò
 non adspicietur, ut ait Pufendorffus, Möglingio quoque laudatus.
 Adde Selden, de J. N. & G. IV. 2.*

(e) *Vide interim Grot. III, 1, 7. seqq. In Caji Cesaris laudibus posuit
 Cicero, ut præcipuum: quod obivisci nihil soletet, nisi injurias. Idem
 Cicero Offic. I, nihil, ait, magno & præclaro Viro dignius placabili-
 tate atque clementia. Grot. II, 24, 3.*

XVI.

Quemadmodum *Vindicta* (a) Naturali juri repugnat: Sic *Quid vna
 dicta?*
 ultio à Summo Imperante non petenda est, ut voluptas à læso
 ex lædentis supplicio cupiatur, quod inhumanum est & socia-
 litati repugnat; (b) quæ etiam hosti Jura humanitatis relin-
 quit. (c) Sed & in ipso *Statu naturali* conscientix interest, *ultio-
 nem moderari*, ne sanguis absque causâ prægnanti effundatur.
 (d) Prudentiæ autem est, altè abdita in hoste ulciscendi con-
 silia rimari, quæ sic abscondi apud veteratores solent, ut ante
 occasionem haud prodantur. (e) Cæterum eo proniores mor-
 tales ad condonandas mutuas offensas esse debent, quo fre-
 quentius ipsi Supremi Numinis Leges violant, eoque & ipsi
 venia quotidie opus habent. (f) Magna etiam est prudentiæ
 pars, dissimulare seu cedere. (g)

K k

(a) la

- (a) In quantum dicit propositum agere ini faciendi, qui nos lesere. add. *Ssr. XXVIII, 1. Ulciscendi optima ratio est, ne similis fias ei, quod injuriam fecit. Antonin. Imperator sexto de vita sua.*
- (b) *conf. infra II, 13, 6.*
- (c) *Exod. XXIII, 4, 5.*
- (d) *Virilis est hac de re & aliquoties hoc in opere laudata Abigailis sententia 1. Sam. XXV. 31. add. demmo 1. Sam. XXV. 33. ubi gratias DEO agit Ijacides, quod suamet se manu non sit ultus.*
- (e) *Exemplum: Absoloni insigne est, II. Sam. XIII, 20.*
- (f) *Seneca de Clement. I, 6. Peccavimus omnes, alii gravia, alii levia: alii ea destinato, alii forte impulsi aut aliena nequitiâ ablati: alii in bonis consiliis fortiter sitimus, & innocentiam inviti ac renitentes perdidimus. add. Grot. J. B. & P. II, 20. 19. & Ecclet. VII, 21, 23.*
- (g) *Pulcrè Solomon Cohel. XI, 3. remissio, inquit, sedat iram. Gloriantur Romani de suo Fabio, quod cunctando fregerit Hannibalem. Sic noster Fridericus Saxo Erfordianos tumultuantes silendo compevit, & ultus est; verba sunt Lutheri Comment. ad h. l. Tom. III. Jen. Lat. fol. 274. Sic quoque Virgilius: Superanda omnis fortuna festendo est. Sunt enim hæc sententiæ ex nuda rerum humanarum experientiâ de promptæ.*

XVII.

Quocirca
æquitas?
remissivè.

Potest æqualitas hominum, vel Naturali Lumine, vel assumpta in subsidium revelatione considerari. Priori ratione est æqualitas naturalis, essentia & existentia: Juris item, & qua sunt homines: (a) cum qua tamen confundi neutiquam debet Libertas naturalis: (b) denique & virium, ut & malitia. Posteriori modo est æqualitas Christianismi. (c)

- (a) C. Thomaf. J. Pr. D. ad b. l. §. 15.
- (b) *ibid.* §. 22.
- (c) §. 18. ad quam provocat Grotius III, 12, 8, 4

XVIII.

Qui Jus di-
stribuen-
dum?

In distribuendo Jure rerum indivisibilium, & quæ communicari non possunt, commodius remedium forte (a) non est. Quemadmodum etiam inter modos componendi Bellum rectè à Grotio (b) refertur. Cæterum ut primogenitura, eique annexa

nexa haud raro jura dextere explicentur, haud inutilem arbitror *Hobbesii* Distinctionem, (c) inter *sortem Naturalem* & Arbitrariam. (d) Habet enim utrique primogenitura Jus suum humano ex arbitrio: rationibus tamen ex convenientia naturali petitis illustrari solet. (e)

(a) *conf. Prov. XVIII. 18. Lex alias vetus est: Major dividat, minor eligat. Sic Abramus terram divisit, Lotbo optionem dedit. Genes. XIII, 9.*

(b) *II, 23, 9. conf. Anst. II, 16, 3.*

(c) *improbata licet à Pufend. III, 2, 5. de J. N. & G.*

(d) *Nec sortium usum simpliciter improbandum esse, præter nostræ disciplinae Doctores, demonstrant Theologi. conf. Joluz VII. 14. & eo Calovium in Bibl. III. Cuiusprimis in sorte estimandum, quod opinionem contemptus removet, quam hac de causa in ordinandis Principibus ex utraque linea posterorum Abaronis Davidis adhibuit. Qui ordo si absque sorte fuisset institutus, contemptum alterius lineæ videri potuisset inferre, cum utraque dicatur habuisse Principes CO-
RAM DEO, b. e. Maximos, & præclaris utrinque virtutibus insignes. 1. Chron. XXVI. 8. XXVII. 13. Sic Canaanem sorte divisit DEUS.*

Ufus sortis.

Ejusque exempla è sacris.

(e) *Faciunt hæc ad illustrandum infra II, 10, 7. sub fin. & succinit andor, O. M, VII, 7. 11. pag. 1087. titibus circa successionem præcedendis optimam esse sorti nascendi rem committere, quam omnium fere Gentium consensus, VELUT ab ipsa Natura jactam, constanter amplectatur. Conf. Gen. XLIX. 3. & Bæcler ad Grot, II, 7, 18.*

XIX.

De facto *Davidis*, Ammonitis ob affectos contumelia Legatos inusitato horribilique supplicio adficiendis: (a) quidam benignius, alii velut de inhumano crudelissimoque facinore pronunciant. (b) Nos id nullibi reprehensum legimus, & justo DEI judicio, peccata ejus gentis Davidica opera vindicantis, ad scribendum esse censemus.

Quid de facto Davidis in Ammonitis censendum?

(a) *II, Sam. X, 4. XII. 31.*

(b) *Rationes legas in Dissertatione de Contradino ultimo ex Sævis Duce, me Preside habita, II, 6, 8.*

X X.

Est peccetur contra officium de scienda æqualitate? quid superbia? quid humilitas? quid modestia?

Contra officium de scienda æqualitate peccatur per *Superbiam*, qua quis nulla de causa aut non sufficiente aliis sese præfert, & velut inæquales eosdem præ se despicit. Opposita ei *Humilitas*, sive modestia (a) consistit in reflexione super infirmitate naturæ (b) nostræ ac erroribus, quos vel olim commisimus, vel committere potuimus aut adhuc possumus, quique non minores sunt iis, quos alii vel commiserunt, vel committere potuerunt. (c) Est & regula speciesque modestiæ, aliena non curare, & fugere ceu pestem τὸ πλεονεργισμῶν (d): nec convivere validiori aut ditiori (e) Ceterum vitare simultates, quæ tamen, si privatæ sint, divino haud raro provisu, profuit magis quam obfunt publico. (f)

* Cujus initium à DEO apostasia. *Sir. X, 14.*

(a) Sic vocat C. Thomas. II, 4, 18. quod per humilitatem aliis nos proponamus: per modestiam autem alios nobis non præferamus, sed patiamur esse æquales.

(b) Sepe ita sapientes, ubi contra superbiam verba faciunt, offendunt hominibus quid sint? quibus è rebus consent. unde ostium sumserint. Πάρτα ἄρισ, καὶ πῶς τὸ μῦθον. Tria hæc semper in mente habeto. Quid fuisti? quid es? quid eris? quid fuisti? Sperma fetidam. quid es? vas stercoreum. quid eris? esca verminum. Bernard. in sententiis. add. *Sir. X, 9.* Terram gerimus, terram terimus, terra erimus. Augustin. de Civ. Dei VII, 1. § *Sirac. XL, 11.*

(c) Sed § in dignitate positus modum servet, ut neque nimium se effe- rat, neque se vilem faciat. *Sir. X, 31.* § eo ex Euripide Grotius.

(d) Seneca Ep. III. Magnam rem puta, hominem unum agere. Præter sapientem autem nemo unum agit. Ceteri multiformes sumus. Momenit Thalès Milesius apud Laertium: Unum eligit præclarum, unum quoddam Divinitate præclarum. add. *Sir. XI, 10.* Plato VIII. de Legibus: Duas artes aut duo instituta commodè tractare non potest ulla humana natura. add. *Sirac. XXXVIII, 39.*

(e) *Sir. XIII, 2.* quorsum referas Plautinum illud: Venit hoc mihi in mentem, Megadore, te esse hominem divitem, Balthurum: me item esse hominem pauperum pauperrimum.

Nunc

*Nunc si filiam locassem meam tibi, in mentem venit
Te bovem esse, & me esse asellum: ubi tecum conjunctus siens
Ubi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego asinus in luto.*

(f) *Vide notabilem historiam de Graccho Graecorum Patre, & P. Scipione Africano apud Livium XXXVIII, & add. r. Mac. VIII, r6. XXI.*

Pertinet etiam ad officia (a) humanitatis *monere errantem*, An ad officia humanitatis pertineat correctio? cumque, ne in periculum animæ aut fortunarum incidat, cavere. Postulat hoc affectus humanæ dilectionis communis, omnibusque per naturam (b) injunctus.

(a) *Vide Dissertationem de Pœnis, eo loco ubi de correctione verballi agitur. Ac ante omnia aureum librum Jo. Hülsemanni de correptione fraterna.*

(b) *add. Sirac. XIX, 16. Est reprehensio quedam Chirurgia animæ affectionum; medicamentum autem est probri insinulatio, Clemens Alexandr. Pedag. 1, 8.*

XXII.

Potest huc etiam referri Officium erga defunctos, quod SINGULARI DISSERTATIONE exequuti sumus. (a) Etsi ceremoniarum solatia magis vivorum sunt, quam subsidia mortuorum. (b) Quo loco etiam commodè de præparatione (c) ad mortem erit agendum. Ut & de Termino vitæ humanæ (d) cum generali, qui per *quædam* definiri solet, tum speciali.

(a) *Hoc officium tam necessarium censent Hebræi, ut & mortuum tangere potuerit Summus Pontifex, si quem in via inluminatum reperisset. Eum enim humare poterat. add. omnino Grot. ad Levit. XXI, 11. Ceterum Hebræos in erigendis honori defunctorum epitaphiis operosos admodum fuisse constat; & Basilea testatur, in cujus suburbis magna vici pars Judaicis monumentis oblecta videtur. Extimum tamen lapidem servavit Theodorus Zwingerus, quem Anno MDXLV. in Cœnobio S. Clarae, ubi cœmiterium Judæorum erat, inventum, celeberrimus Vir in Jo. Luca Iselii, Privigni sui horto, memoriæ causa erigi curavit, ubi illum Anno MDC LXXXIX. conspeximus. Cujus proinde inscriptionem, ex prototypo expressam, cum qualicunque nostra translatione, Lectori communicabimus; ea, qua nos expectant, severiora hac velut auctoritate temperaturi;*

kk 3

יבתי

והאכן הזאת
אשר שמחי
מצכה לראש
חזקו ר' אליקים ב'
יוסף ויקבר כחול
המוע' של פסת יו'
ה' צ' ה' לק' מנוח'
בג' עדן עם שאר
צדקי עו' א' א' א' ס'

LAPIS ISTE POSITUS EST AD CAPUT SENIS R. ELIAKIM, FILII R. JOSEPH, SEPULTI IN HEBDOMADE SOLEMNITATIS PASCHALIS DIE QUINTA, A. XCV. SECUNDUM MINOREM NUMERUM, QUIES EJUS SIT IN HORTO VOLUPTATIS, JUXTA CUM JUSTIS, QUOTQUOT IBI SUNT; AVI PERENNIS. AMEN, AMEN, AMEN, SALAH. *Aliorum verò Rituum Synopsin dedere Lilius Gyraldus, magno literarum emolumento in Batavis recusans, & alii quos infra laudabimus.*

**Argumen-
tum de Of-
ficio erga de-
functos ex-
ponitur.**

**Ex quo
fonte id de-
rivandum?**

1.) De hujus Officii, quod nonnullis jus exequiarum, altis jus sepul-
turae ac manuum audit, originae, ex quo loco quove è capite repeten-
dum sit? latius & divisis serè sententiis disputatur. Quod si enim Offi-
cium aliquod adversus defunctos constituitur, quandam simul obli-
gationem involvit necesse est. Undenam igitur & quo ea è fonte de-
rivanda sit, breviter difficiendum erit. Ubi è sacrís quidem Pande-
ctis id manifestum vi letur, divini Edicti sepulcrum esse, quod à qui-
busdam interpretibus ostensum est. Luculentus est locus apud anti-
quissimum Scriptorum, primi libri tertia sectione, commate decimo
nono. Cui Salomonens succint, rediturum, inquit, pulverem in
terram, quemadmodum fuerat; & vivum illud Patientiae Exemplar
Iobus: nudus, ait, egressus sum ex utero matris meae, & nudus re-
vertar illuc: in terram videlicet, quae omnium nostrum mater est &
suum complexuque suo corpus nostrum excipit custoditque, redditura,
ut Christiana docemur disciplina, suo tempore, quod acceperat de-
positum. Igitur hunc morem à DEO Protoplastis ostensum esse, in-
deque ad posteros translatum, non dubitant, quum quod ex terra
ortum est, terrae deberi Deus Adamo edixerit. II. Quae è causa eve-
nisse existimo, ut consuetudo defunctorum corpora terrae reddendi in
plerisque Gentibus tanto consensu invaluerit, cum & aliis de rebus
constet,

confiet, eas quasi per traditionem à rerum inde primordio inter Orbis penè universi incolas, saltim saniores, in usum transisse. Quod, quum apud animum suum reputaret Grotius, jus Sepulture ad jus Gentium voluntarium retulit. Quod nos quidem, si præcipuè jus pro moribus rationabilique consuetudine sumatur, non inficiamur; cum hisce moribus plerasque gentes velut juris loco usas esse, in confesso sit. Quam in rem laudatus passim Ciceronis locus est: *Mihi quidem, inquietis, antiquissimum sepulture genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur. Redditur enim terre corpus, & ita locatum & situm quasi operimento matris obducitur. Ipsi verò sepulcro Cyri hoc inscriptum fuisse ferunt Epitaphium:*

Vir quicumque es & undecunque advenis,

(Neque enim te adventurum ignoravi) Ego sum

Cyrus, qui Persis imperium constitui: pusillum

Hoc terre, quo meum tegitur corpus, mibi ne invidas.

III. De Cynicis & Antesignano præcipuis eorum Diogene dubitandum non existimo, quin exigua prorsus aut nulla prope sepulture ratio ab eis habita fuerit. At hi Philosophi, an Philosophi? querit acutè Albericus Gentilis. *natura oblatratores, quid tum postea? si cadaver nec sentit, nec tuum est amplius? at nunc sensus est tibi viventi earum incommoditatum, quas passurum sit cadaver tuum. Icirco veri ac sani Poetae suas personas pingunt cujusmodi expositæ à natura sunt, non quales ferrei quidam fingunt. Neque etiam scio, an verum sit, quod illi ita judicant, cum contrarium videam in ipsis natura penetrabilibus. Saltim Cynicos multa ut homines corrigerent, egisse, que planè abhorrent à sensu communi, è Diogenis vita manifestum est; quos tamen modum excessisse observat Vossius, non ut exceirent alii, sed ut facilius hi intra eum revocarentur; similes agricolæ, qui si planta in latus unum excrescant, revocent eas in alterum, quo medium consequantur. Sed enim hæc gemina philosophandi ratio non est; unde Cynicorum quidem Nationem totam ejiciendam esse dixit Tullius, velut inimicam verecundie, sine qua nihil rectum esse potest, nihil honestum.* IV. *Ceterum an juri cuivdam Gentium voluntario, vi obligandi perfecta pollenti, quodque distinctam à jure naturali speciem constituit, originem debeat? de eo quidem difficilius intricatiorque inspectio est. Etenim juri quam parum saveant Viri summi, eosque inter principes ponendus loco, Pufendor-*

Quid de Cynico sepulture neglectus?

An Jus sepulture derivandū ex Jure Gentium?

dorsius,

dorsus, vix quemquam latet. Qui quidem uti vim ejus omnem elidat, precipuum de Legationum jure caput ex ipsa lege naturali derivat, privilegia vero, quae legatis tribui solent ex indulgentia popularum nunc dependere vult. Hoc autem sepulture Jus, quod ex Gentium jure Grotius deducere videtur, ad officia humanitatis referendum censet. Vidit quoque difficultates istas à nostris acerrimi Vir ingentii, & materiam sanè intricatissimam nuncupavit, fassus insuper, consensum gentium, qualis quidem in legi vim evaluerit, demonstrari non posse. Quin accedere potius hoc quidquid est juris ad naturam consuetudinis cujusdam, quae universa iter vel mathematicè vel moraliter inter gentes obtineat, ipso etiam tempore roborata. Sed quidquid hujus modo sit litis: ratione perfectò handquaquam desituntur, praeclare olim à Bœclero observata: valte se vereri, inquit, ut vel Grotius vel quisquam alius inoffenso cursu hoc stadium decurrat, quin semper eo redeatur, unde discessum oportuerit; si enim id spectemus & describamus, quod morariorum gentium voluntate in legem iverit, MODUM considerandi jus naturale, non REM IPSAM à nobis mutari. V. Igitur implicata haec & conmixta ferè omnia comparent, apud plerosque, quos consului Scriptores. Mallet, ut dixi, Pufendorfus inter humanitatis officia recensere, nec refragantur alii ex recentissimis, quorum nomina meritaque veneror. Neque Grotius abnuat, qui in tantum ad jus naturae refert, in quantum utique mos est naturali rationi consentaneus, adeoque hoc sensu fundamentum habet in Jure Naturali. Id quod officium non tam homini quam humanitati deberi docet, & ad Senecam Quintilianumque provocat, publicam hanc humanitatem appellantes. Ubi id moneri potest, eo utique sensu ad Humanitatis officia recurri haec posse, quatenus ab humanitate videtur alienum, corpus humanum, anime iam nobilis hospitis domum abjici, & ferarum incursu esse expositum. Forsan in eo quoque fundamentum hujus rei ex ipsa naturali lege desumi posset, quod mortuos condere praestantem non gravat, petenti autem vel prodest, vel eximio quandoque solamini est. Quo quidem pacto officium defuncto non ut tali, sed gentis, cujus pars sociusque erat, sed familiae aut propinquis exhibetur. Quale non libenter dispensare detestanda utique malignitas inhumanitasque habetur. Ad ipsum verò defunctum si respiciamus, poterit officium ad primum illud detinenda aequalitate, alteroque, ut equè homine tra-

tando,

An ex Jure
humanitatis?

Etando, praeceptum qualitercunque REDUCI. Contra quod peccat, qui
 defuncti corpus hominis veluti caninum abjicit; cum tamen eodem,
 ipse modo mori necesse habeat, quemadmodum ex eadem cum de-
 functo stirpe descendit, & modo eodem natus nutritusque fuit. V.
 Oſtenſimus, niſi fallor, qualemcunque inveſtigandi huius in ipſa na-
 tura juris modum, cum ratione defuncti, tum eorum reſpectu, qui ſe-
 pulchram expoſcunt; quo etiam ſenſu Pufendorſio Humanitatis offi-
 cium audit; Sed, reſerit nuperè Vir doctus, idemque Pufendorſii in
 plerisque ſat acer Hyperaſtiſtes. Rectius, inquam, ad jus Gentium
 „ à Grotio refertur jus ſepulturae. Dubium enim non eſt, quin, ſi una
 „ gens promiſcuae omnibus alterius gentis membris ſepulchram de-
 „ neget, Bello, tanquam violato gentium jure, vindicari queat. Non
 „ igitur ſat commodè hoc jus Pufendorſius inter humanitatis officia
 „ reponit, cum ad ea non naſcatur ex lumine natura niſi imperfecta
 & minus plena obligatio, quae non foret ſufficiens ad Jus hoc bello li-
 cito perſequendum. Quaequam autem ea quaestio: An detur Lex
 gentes obligans & juri naturae contradistincta? alium meritò in lo-
 cum ſeponatur; in eo tamen eximio Scriptori non adſtipulor, quod
 velut Achillem argumentum Pufendorſio obtendit. Utat enim RE-
 GULARITER quae ex humanitate debentur, haudquaquam vi poſſint
 eripi, extrema tamen ſepe neceſſitas, qualis profeſſo hoc in caſu,
 quem ipſe Vir egregius formavit, evenire poteſt, efficit, ut talia non
 minus aſſeri queant, quam quod ex obligatione perfectae debetur. Qua
 quidem regula plurimis difficultatibus obviam itur, & alio in caſu
 praeclare uſus eſt Pufendorſius, doctiſſimo Scriptori praemultis fami-
 liaris. Nec ad Gentium jus quoddam recurrendum ſtatim eſt, cum
 negari penitus nequeat, poſſe nonnunquam Jus quoque imperfectum
 in juris perfecti & pleni vim tranſire. Sic juris Gentium eſſe con-
 tendunt, jus tranſeundi terra & omnibus per alterius territorium.
 Guſtavus Adolphus Suecorum Rex, Pomerani Principis Legatis,
 tranſitum deprecantibus, anno 1630. reſpondit; Innocentium tranſitum
 apud omnes Gentes ſemper fuiſſe liberum; ejusque denegationem di-
 vizio humanoque jure juſtiſſimam belli cauſam haberi. Docet etiam
 Grotius tranſitum negatum armis vindicari poſſe. Verum jus petendi
 tranſitum nonniſi imperfectum eſt, ceditque juribus alterius in domi-
 nio ejusdem in rem ſtudentibus, qui ſolus iſtam SUAM appellare po-
 teſt. Unde vi & armis, niſi ex hoſtili animo id fiat, tranſitus dene-

Observa-
 tio de tran-
 ſitu juris
 imperfecti
 in perfe-
 ctum.

**An sepul-
turae dene-
gatio armis
superstitiū
vindicari
queat?**

**An Jus se-
pulturae ex
Decoro de-
rivandum?**

gatus vindicari statim non debet. Considerandum verò cordatoribus relinquimus, annon si una gens promiscuè omnibus alterius gentis membris sepulturam denegat, animum id hostilem arguat? Certè singulorum salutem illa pessundare intendit exitioque illius imminere videtur. Igitur apud eos præcipuè, qui in libertate statuque naturali vivunt, nulla est Lex, quæ tentatis prius, quantum fieri potest, tutioribus remediis, ejus gentis malitiam impuè jubeat grassari.

VII. Tandem in eo est, ut ad istum officii fontem deveniamus, qui uno verbo **DECORUM** appellatur. Visus hic ipsi Grotio de **J. B. & P.** II, 19. 2. modus fuit simplicissimus investigandi causam, propter quam introductus iste mos fuit, ut corpus humo tegetur. Scilicet, cum homo ceteris animantibus præset, indignum fuisse judicatum, si ejus corpore alia animantia pascerentur; igitur inventam sepulturam, ut id quantum posset, caveretur. Fundamentum ergo proximum erit humanæ naturæ excellentia atque dignitas, & illa naturalis aversio, ne contemnamur. Igitur non ex præsumta solum, aut ante obitum declarata voluntate hoc quicquid est officii præstatur; cum etiam post mortem honestè tractari velimus, & delicata quadam estimatione quisque se complectatur; sed ex naturæ, ut dixi, humanæ. **ἡ εὐχὴ**, quæ corpus humanum non quovis modo tractari patitur, neque proteri illud tanquam rem vilem abjectamque aut abjici permittit. Hinc firmam arbitror collectionem; utique hoc non caninum, non beluinum, sed humanum corpus est, tam reverenter à vivente habitum; igitur non convenit, illud contemni; indecorum est, quod vivus tam delicate sollicitè que estimavit, ac occultavit, expositum aëris injuriis, publico conspectu diffinere, aut à bestiis non sine sceditate lacerari. Ergo reverenter habendum est, & quo fieri poterit modo, locoque aptissimo recondendum. Quid? quod in ipso hominis vocabulo indicatur inesse aliqua dignatio, unde ultimum efficacissimumque argumentum petitur, omnem ab ejus corpore, velut hanc contemnenda olim portione, contumeliam esse removendam.

VIII. Sed, inquis, dignitati isti per sepulturam non consuli. Num enim indignius putandum sit, cadavere humano pasci aves & quadrupedes, quam si vermes id devorent, aut ignis absumat? An indigniores creaturæ sint aves & ferae, quam vermes, ignis aut terra? Aut an soli isti populi dictamen Juris Naturæ observarint, qui cadavera condivere? Speciose quidem ista repert possunt, & excolendo

soler-

solertius argumento inferunt. Interim quod primo loco de feris avibusque regetur, facile largior, quoniam ab omnibus retro etatis sapientibus, nature de deus fieri existimatum est, si prohiberetur, quo minus sepeliantur mortui. Imò indignius id existimo, quia Deus invisus sibi Regibus minatur, futurum ut putrescidi projectique extra portas Jerusalem jaceant, a feris volucrisque lacerati; & crudelitas quoque, diviniore iudice spiritu habetur, ponere cadavera servorum Domini escam volatilibus cœli, carnem Sanctorum ejus bestiis terræ. Effundere sanguinem eorum tanquam aquam, ubi non est, qui sepeliat. Si indignum non est, cadavere humano pasci aves aut quadrupedes, quæ igitur vis querela tam tristis? Cur egrè adeo tulere Christiani, fratrum suorum, hoc est, martyrum corpora feris avibusque exponi? Cur etiam capitis periculo ea surripere, non forsitan minus accurate custodita? Et annon conveniebat corpus humanum reverentius quam bestiarum viles exuvias haberi? Ceterum de vermibus quod adjectum est, facile dissolvitur. Utique enim humane nature probro est, mori, & sanguibus escam fieri. Turpius tamen bestie in morem abjici. In crematione quidem Romanorum Græcorumque, Sapientes nihil fere turpitudinis advertisse leguntur; nisi quod ejus novitatem vidit Tullius. Humata vero corpora, & defossa profunde, in pulverem cineresque abisse observatum est; quod perpetue isti, quam natura amat, ἀνασκαλισσῶν vehementer congruit, & à Cicerone quoque agnitum est, reddi ea ratione terræ corpus, atque ita locatum ac situm, quasi operimento matris obduci, ut cum corpus terra sit, quæ dederat, ipsa recipiat. Conditura divino, quod supra allegavimus, edicto non repugnat, sed pietatis aliquando quædamque testimonium est.

(b) add. Sir. XXXVIII, 17. fusc & de matre Terra XL, 1.

(c) Lex enim est:

Quod natum est, poterit mori.

(d) Sir. XLI, 5. Cur recusatis, quod DEO placet?

XXIII.

An cadavera facinorosorum, *salvo Jure Naturali* manere An cada-
 inssepulta queant? apud Juris hujus Doctores inprimis quæri-
 tur. Sunt, qui id in pœnæ civilis computationem fieri posse vera faci-
 arbitrantur, si qui nempe omnem exuendo humanitatem me-
 relinqui
 riti possint?

rity sunt, ut & ipsorum cadavera velut beluina habeantur; & (2) quia post mortem fama vivit, quæ damno quasi & pudore interficitur, satis sit, quod mortuis accidit, metui à vivis, ut hoc pacto à peccato retrahantur. Et si (3) cum dignitate hominis non pugnat infamis pœna suspendii, nulla ratio adparet, cur cum ea pugnet exemplaris illa facinorosi prostitutio? neque (4) Davides annuisset Gibeonitis insepulta duorum filiorum & quinque nepotum Saulis cadavera relinquentibus (a), si id turpe esset **INTRINSECE**. Sunt, qui *Legem forensẽ* (b) regerant. Sed primo observandum Viri eruditi, ut plurimum in Legibus, sic in hac quoque **DEUM** adversari profanarum gentium institutis, quæ quos cruci affixerant, in ea relinquebant, donec eos ipsa Natura sepeliret, hoc est, putredine collaberentur. Nec negamus, recte omitti posse triste adeo spectaculum, si per sceleratos homines **LICERET**. Deinceps in hac *Legẽ reconditam* idemque mysticus est sensus, sive conceptus **DEI** in **JESU CHRISTO** crucifixo, ac pro nobis maledictione facto *impletum*; (c) qui pro nobis factus **PECCATUM** (d) & sceleratis annumeratus, (e) postquam mortem in cruce sustinuit, omniaque consummavit, sepulturæ commissus est, & ex hominum oculis cordibusque trementibus maledictio submota.

(a) *II. Sam. XXI, 8, 9, 10.* & ipse **DEUS** cadaver jurami à Jehu pro-
jici in agro Nabothi jussit, *II. Reg. IX, 25. s. ad Prov xxx, 17.*

(b) *Dent. XX, 23.*

(c) *Gal. III. 13.*

(d) *II. Cor. V. 21.*

(e) *Esa. LIII. per tot. inprimis sub finem.*

XXIV.

Quale Jus
Spicilegii?
quæ res in-
noxia? uti-
litatis?

Humanitatem *erga egenos* * eximie docuit Politica Lex
Israeli data de singulorum annorum spicilegiis, & in agro re-
lictis manipulis, vinearum item & olivetorum angulis. (a) Cæ-
terum ad ea quæ hominibus communi Jure competunt, re-
ferri debent res, quæ vocantur, innoxia? utilitatis; quale Jus
est

est in aquam (b) profluentem : & transitus innocii, (c) honesta scilicet ac necessaria de causa suscipiendi. (d) Caterum, negationem transitus justam belli causam suppeditare non demonstrat exemplum Amoreorum à Mose devictorum. (e) Nam quod ex nudo humanitatis officio debetur, negatum sine contumelia causam Belli vel actionem non fundat. (f) Distinguendum etiam adcuratè est inter egenos, & validos Mendicos. (g)

* vide, quæ modo meminimus p. 261. post medium.

* *ejus negatio velut homicidium habetur. Necare videtur, qui alimoniam denegat, ait Paulus J Ctus. Subtrahit qui non dat, cum satis ad dandum habeat. Sirac. IV. 1. XXIX. 1, 16, 17. conf. Chrylost. homil. XXXIII. ad populum: quod elemosyna sit ars omnium que-
stuosissima. Hieron. ad Nepotian: Nunquam memini me legisse mala morte defunctum, qui libenter opera charitatis exhibuit. Habet enim multos intercessores, & impossibile est multorum preces non exaudiri.*

περί της
de elemo-
synis.

(a) *Eam tetigit Guil. Zeppet. de L. M. IV. 26. p. 637. Levit. XIX. 9, 10. & adde Selden. de J. N. & G. VI, 611, 724. Quid quod ad spicilegium ac manipulum pauperibus competiit jus perfectum.*

(b) *Grot. II, 2, 12. que continuo fontium affluxu alitur. Pufendorf. III. 3, 4. de J. N. & G. p. 361. qui rejicit distinctionem Grotii inter flumen qua flumen, & qua aqua profluens vocatur. Que tamen non videtur repudianda. Flumen enim qua flumen proprium est, qua profluens aqua non. §. 12.*

Observatio
pro Grotio
contra Au-
ctorem.

(c) *Si multitudo transeat, cautio de damno non dando exigi poterit; cum exempla proferantur urbium, que jugum, concesso temerè transitu subiere. An recte possint, ut milites depositis armis transeant, discussit Pufendorfius, ostensis insuper aliis publicæ securitati prospiciendi modis. de J. N. & G. III, 3, 5. p. 364. ab init. Innocentius vocatur, si pro sit his qui transeunt, non noceat iis per quos transeunt. Grot. II, 2, 13. in primis, si obfides dentur.*

De Jure
transitus.

(d) *Zieglerus verò negat, naturaliter competere alicui jus transeundi per terras alterius, nisi pacto id quæsierit. Quia hæc servitus quædam naturalis esset. Pufendorf. de J. N. & G. d. l. p. 365. Consentit Osiander; cuius verò rationibus satisfacere annuitur Obrechtus suo discursu ad Grot. II, 2, 13. nisi etiam auctoritate Augustini, à Grotio*

d. l. 13. laudati; $\S$. innoxius, iniquientis, transitus negabatur, qui Jure humane societatis equissimo patere debebat. Et aliud est servitus velut perpetuum Jus; $\S$ aliud momentaneum rei alienae usus, ad quem arripiendum ingens nos utilitas necessitasque compellit, cui non velificari alterum, nihil inde damni capientem, inhumanum erat. Obj. Q. est necessarium ad reparationem Juris, illius denegatio prebet justam belli causam. A. transitus innoxius. Q. denegatio impedit reparationem ejus, quod Jure perfecto debitum est. illa dat Jus belli. A. negatio transitus innoxii. Resp. lesionem hanc esse saltem indirectam $\S$ preter intentionem.

Exempla
de factis.

(e) quod eximie contra Grot. II, 2, 13. (cui $\S$ ad stipulatur Kulpifius, qui tamen ad Jus humanitatis refert) ostendit Pufend. d. l. p. 366. $\S$ de Off. L. 1. cap. 15. S. 4. idemq; Jipbtachus inculenter docet, qui Moesen bello ab Amoreis petittum, JURE BELLI istas provincias occupasse demonstrat. Jud. XI. 20, 21, 22. add. 1. Maccab. V. 47. 49. ubi Judas ob denegatum ab Ephronitis transitum urbem occupavit, $\S$ incolas miserandum in modum occidit.

(f) Thomaf. Jurisprud. II, 6, 36. p. 207. Distinximus igitur questiones, que misceri alias solent. Transitum innoxium dare pertinet ad officia humanitatis: sed si negetur, vi non potest vindicari, nisi summus urgeat necessitas. Quorsum valet Regula de Pufendorffio de O. H. $\S$ C. 1, 5. 23. edit. vet. quanquam antem regulariter $\S$ Jus imperfectum in Jus perfectum aliquando evalescit. Kulpif. p. 39. S. 4. lit. Z. conf. Exerc. V. S. 16. $\S$ Zentgt. de J. $\S$ J. p. 783, 784. ubi exemplum Gustavi Adolphi. Juste transfendi cause sunt Grotio, si suis finibus expulsi querant terras vacuas: aut commercium expectant cum egente seposita, aut etiam quod suum est, petant justo bello. II, 2, 13. Contra Cesar transitum negavit Helveticis per provinciam, quod homines iniquo animo existimarat non temperaturos ab injuriis $\S$ maleficio; de B. G. I. init. Ceterum petiit ab Idumaeis transitum innoxium Israel, justissimis conditionibus, Num. XX, 14 17. sed negatum, gladio non vindicavit, verum ab iis, arma parantibus, discessit, Num. XX, 21.

(g) hos Plato proscriptis, imo Moyses ipse nullam haberi mendicium voluit. conf. Sirac. XL. 3 2. $\S$ eo Calovius.

Juste trans-
fendi cau-
se.

XXV.

Exhibenda sunt officia humanitatis promiscuè omnibus; Quibus exhibenda humanitatis officia?
 quæ si neglexerè Judæi, (a) non divinis id Legibus sed propriæ gentis superstitioni tribuendum est. Cæterum peregrinos vel maximè spectant officia humanitatis, quippe qui nullo alio fere præsidio nituntur, quam Jure humanitatis. (b)

(a) Ita quidem de Judæis Juvenalis:

*Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti,
 quo loco exemplum monstrandæ viæ, minimè molestæ neque sumtuosa
 beneficia indicat, quæ ignotis etiam tribuenda Cicero dicit. Invidiosè
 eos Esther. III. 8. Hamanus def. respicit; cuius verba Flavius recitat:
 ἔνθ' ἀμικτον, ἀσυμφυλον, ἕτε θεοσκίας τῶ αὐτῶ τῶν ἀλλοις ἔχον,
 ἅτε νόμοις χρωµήτων ἰμολοιοι, ἐχθρὸν δὲ καὶ τοῖς ἕθεσι καὶ τοῖς σπιτιδύ-
 µασι τῶ σῶ λαῶ καὶ ἅπασιν ἀνθρώποις. Tacitus de Judæis: Apud
 ipsos fides obstinata, misericordia in promptu; ADVERSUS OMNES
 ALIOS HOSTILE ODIUM. Sed si quis ejusmodi in Judæis affectus
 fuit, is Legi divinæ ortum non debuit. Conf. Grotius de J. B. § P.
 II, 15, 9. finè*

De inhu-
manitate
Judæorum

(b) Exod. XXII. 21. add. Cl. Schilterus Dissert. de Jure hospitti Phit-
 losophiæ juris suffixa. Alias de peregrinis in Civitatem receptis tri-
 plex est metus, ubi multum incref. it eorum multitudo: ne conspira-
 tione indigenas opprimant, ne hostibus se adjungant, ne vi exitium
 querant. Injustus fuit Pharaonis metus Exod. I, 10.

De metu
peregrino-
rum.

XXVI.

Pertinet eo Jus transferendi non personas modo, sed & mer- Quæ ratio
 ces. (a) Quibus tamen in compensationem onerum propterea juris trans-
 sustinendorum vectigal* aliquod imponi potest. (b) Cæterum ferendi
 alia onera, quæ nullum ad merces istas respectum habent. im- merces?
 poni exteris non debent. (c) Dari etiam adversis pulsis, quod
 est sterile ac desertum solum, æquum est, manente tamen pe-
 nes veterem populum Imperio. (d) Si quærat, an populus, qui
 exteris ex humanitate admisit, fame ob incolarum multitu-
 dinem ingruente, eosdem expellere eo in casu possit: vitio e-
 quidem Bæchero non verto, quod timidiuscule respondit: putem
 tamen

tamen eos, qui per merum humanitatis officium fuere admissi, adeoque eâ Lege, ut ne primis civibus graves essent, rectè si non expelli, tamen, in participatione sustentationis, civibus primis posthaberi. Quod in ipsa receptione tacitè subintelle-
ctum fuit.

(a) Grotius II, 2, 13. *nec repugnat, decedere alteri hic posse; quia debitum id non est, nec suum. Aliquando tamen vindictæ aut etiam præcautionis causa Jus commerciorum sublatum. Ut sepe factum inter Belgas & Anglos. Sic Margaritha Parmensis pannos Anglicos in Belgium invehi vetuit, ne pestis una invehatur ex Britannis in Batavos.* Camden, P. I, p. 82. Solent etiam commercia interdicti vel in totum, vel quoad apparatus bellicum, si gens cum gente bellicum habeat, alteri quæ pacata est. Ubi significationes publicæ fieri solent quibusdam parentibus, quibusdam autem commercia prosequentibus. Fusè de his Grotius in adnotatis ad III, 1, 1.

* Potest autem etiam injuria nimis vexatilibus fieri exteris. Elizabetha respondens Mendoza, querenti, quod Dracus commerciorum causa in Indos naviget: Hispanos iniquitate in Anglos, quos commercio contra Jus G. prohibuerunt, hæc sibi mala accersisse. Camden, P. 2, pag. 328.

(b) Grot. d. l. §. 14: *Sic vexatilibus equorum & neti, quæ Isthmum Syriae transibant, accepit 1. Reg. X. 28. Rex Salomo. Adde Kulpis. Coll. Grot. p. 40 Hinc jura protimiseos, Stapule, Geranii, & similia.*

(c) ut capitatio, Grot. II, 2, 14. *tributi genus quod pendi solet, pro capite cuiuscunque v. Testmar. ad h. l. Ceterum de reliquis quæ communiter ad Res innoxie utilitatis referri solent videndum Thomæus Jurisprud. II, 6, 42. seqq. p. 208. sq. In Batavia pro viis & pontibus admodum vexantur peregrinantes.*

(d) *ille autem terra non omnino sunt vacua, quæ pascendis pecoribus & armentis inserviunt.* Grot. II, 2, 17.

XXVII.

Quid jus protimiseos, geranii &c? remissivè. quid capitatio?

An exteris feminarum copia facienda?

Ejusmodi quoque Officii genus habetur, (a) *exteris feminarum copia destitutis copiam facere* matrimonia inter nos ambiendi. Existimant tamen Viri (b) insignes, causam bello non præberi nisi scæminæ cum contumelia negentur. * Huc quoque

que pertinet Jus æquo ea pretio comparandi, quibus indigemus, demto, si à quibus petitur, ipsi ejus rei indigeant. Quomodo in summa penuria venditio frumenti prohibetur. (c) Possè tamen institui *monopolium* inter populū de certo fructu ad vitam non adeo necessario (quo nomine non intelligimus alimenta, vestimenta, medicamenta) nulli dubitamus. (d) Hæc doctrina complectitur Jus commune ad aliquos actus apud nos exercendos, quæ facultas est vel absoluta vel ex suppositione. Illa est, quæ hominibus semper competit ad actus tales, quibus comparantur, sine quibus vita duci nequit, ut alimenta, & quæ in parenthesis adduximus. Hæc autem, quando populus aliquis promiscuè permittit externis aliquos actus in suo territorio. e. gr. venari, piscari, aucupari. (e)

- (a) Pufendorf. de J. N. & G. III. 3, 13. non saltem, quia cælibatus non nisi excellentibus animis convenit, ut Grothius ait, II, 2, 21. sed & in primis, quia durum foret, populū sine conjugibus non propagabilem extinguere velle. Metellius Numidicus ap. A. Gell. N. A. I, 6. si sine uxore possemus esse, omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis nullo modo vivi possit; salutis perpetuæ potius, quam brevi voluptatis consulendum est.
- (b) Pufend. d. L. §. 13. p. 380. C. Thomas. II, 6, 45. Rationes, cur LL. Civilibus vel exterorum, siue diversi ordinis hominum connubia prohibeantur, in summam collegit Pufendorf. d. L. §. 13. p. 380. Exemplum Hebræorum, Benjaminitis connubii cum suis facultatem adiumentum, in sacris unicū est; & prohibitio levis fuit ac citra iudicium expressa Jud. XXI, 7, 16, 14. unde D. Osiander arbitratur, hoc exemplum non probare facultatem certam gentem à matrimonio cum nostris feminis arceudi. Non tamen penitus negandam, posse certo casu Jus imperfectum in perfectum transire.
- * aut etiam si feminarum alibi copia non esset. Hinc malè Hercules ob negatas in laxa copia mulierum nuptias belli causam arripuit in Eurystum; Daris in Scythas. Grotius II, 2, 2, 7.

(c) Grot. II, 2, 19.

(d) Grot. II, 2, 38, & 24. rationes occurrunt apud eundem II, 12, 16.

M m

quis

De Cælibatu.
Remissive

quia non repugnat Juri nature, si is qui emit, paratus sit vendere a quo pretio, præprimis si populus sit in tutelam receptus, sumtusq; eo nomine à recipiente fieri debeant. Verbo: Nos de rebus loquimur, quæ necessaria adeo non sunt, & quia peregrine, ideo corporibus noxia, ut imprimis patet ex mercibus, quibus nunc utimur Indich, Pufendorf. de J. N. & G. III, 3, 6.

(e) add. Vitriar. J. N. & G. II, 2. qn. 42. p. 92.

XXVIII.

An detur actio ingrati?

Quæstio: An detur actio ingrati? facile resolvitur, si inter ingratisudinem simplicem & pregnantem, ut recte à C. Thomasio (a) factum, distinguatur. Ob istam enim, nisi eminens sit, (b) non conceditur. Unde & injustum fuit Romanorum bellum in Regem Cypri tanquam ingratum. Nam qui beneficium dedit, nullum habet jus ad reposcendam gratiam; alioqui contractus esset, non beneficium*. Cæterum beneficium vel *impensa* vel *opera* laboriosa constat, in hisque ab officiis humanitatis distinguitur (c). Multa etiam in beneficii nomen veniunt *ob tempus* quo dantur. (d)

(a) Jurispr. Div. II, 6, 53, 56, 57.

(b) Simplex enim vel emiciens est vel vulgaris. Ista etiam denegat officia humanitatis vulgaria, hæc beneficia.

(c) Thomasi. Einleitung zur Sitten-Lehre VI, 65.

(d) ut, quæ Berzilius Davidi obtulit, II. Sam. XVII. 29. quantè estimas in solitudine hospitium, in imbre tectum, in frigore balneum? ait Seneca de Benefic. VI. 15.

* Grot. II; 22, 16.

XXIX.

Quid de artificio Jacobi censendum? atq; an is Socerum læserit?

An Jacobus artificio singulari (a) pleramque ac optimam gregis Labani partem sibi vindicans, læsisse Socerum dicendus sit; non abs re disquiritur. Quum id fecisse videatur, quod sibi fieri ipse nolisset; & Labanum artificii ignarum, prætextu simplicitatis induxerit. Sed ut taceam, *ex pacto*, eoque sæpius mutato hoc omne gestum esse; Divina ea benedictio erga Jacobum

cobum fuit, tot injurias contumeliasque perpeſſo, calamitatem iſtam uberrimè compenſans. (b)

(a) *Gen. XXX. 43.*

(b) *Gen. XXXI, 42, § 11, 12, Daehauerus Polit. Biblica p. 26. Jacobi in hac uita philoſophiam naturalem, diuinitus tamen patefactam ac inimitabilem uocat.*

XXX.

Indefiniè aliorum commoda promotum it, qui animam ac corpus probè excolit, curatque ut utile ſocietatis membrum euadat. Contra quod officium peccant, qui animam pro ſale habent, ne putrefcat. (a)

Quomodo indefiniè aliorum commoda promouentur?

(a) *Philoſophi tamen per ſalem animam intelligunt, corporis conſeruatricem, Varro, Philo. Porphyrius, add. Grot. ad Levit. II, 13.*

XXXI.

Sunt auari, mortalium omnium miſerrimi: *sibi pauperes*, heredibus autem diuites, ſed quorum & ipſi ruinae cauſa plerumque exiſtunt. (a) Seneca in Proverb.

Contra auaritiã,

Auarus niſi cum moritur nil rectè facit. (b)

Stolidum, iis adeo inhiare, quæ fluxa ſunt, (c) Dicta etiam Philoni *φιλαργεῖα κακία μητέρις*. (d)

(a) *Pulchrè Ambroſ. Off. I. 49. ſepe quod avarus ſumma congeſſerat ſollicitudine, præcipiti diſſuſione dilapidat heres luxurioſus, & diu queſita temporis bello præſentium cæcus, futuri improvidus quadam abſorbet voragine. add. Sirac. XI, 20. XL, 12, 13, 15.*

(b) *Diogenes in Aximenem: Annon pudet, inquit, eum tam multa habere, qui ſeipſum non habet. Iuuenalis:*

— Nonne eſt manifeſta phreneſis,
Ut locuples moriaris egentis vivere ſato.

(c) *I. Tim. VI. 7. οὐδὲν γὰρ εἰστέγκαμεν οἷς τὸν κόσμον· ἄλλον οὐ εἶδὲ ἐξενεργῶν πειθαίμακτα. Martialis:*

Rape, congere, aude, poſſide, relinquendum eſt.

(d) *ut Paulo ῥίζα πάντων τῶν κακῶν I. Tim. VI. 10. add. Phædr. I, 27. IV, 14, 20.*

XXXII.

Quæ bene-
ficia sim-
plicia?

Sunt quædam beneficia (*simplicia*) (a) quæ cæca manu spargenda sunt; quæ dantur si non homini, at (b) humanitati. De prægnantibus videndum: cui beneficias. Nam, ut recte apud *Plautum*:

Benefactum male locatum, malefactum arbitror.

& *Mimus*: Beneficium dando accipit, qui digno dedit. Cæterum beneficia hilarianimo & absq; fastu exhibenda sunt (c).

(a) *add. Sir. XII, 1.*

(b) non male *Aristoteles*, cum malo beneficium præstitisset: non mores: inquit, sed hominera commiseratus sum.

(c) *Sir. XVIII, 18. Plerique sunt, ut Seneca de benef. II, 4. queritur, qui beneficia asperitate verborum & supercilio in otium adducunt, eo sermone nisi, & ea sapientia, ut impetrasse possint. add. Sir. XXIX, 9.*

XXXIII.

De amici-
tia.

De *amicitia*, ejusque legibus & criteriis utilissima quoque institutio est. (a) Scripsit *Plutarchus* egregium libellum, quomodo discernendus ab amico sit adulator. Circumspectè etiam cum inimicis, quos in gratiam recepimus, agendum esse prudentes monuerunt. (b) In vera autem amicitia est omnium studiorum ac voluntatum summa consensus (c).

(a) *Martialis*:

Hunc, quem mensa tibi, quem cæna paravit amicium;

Esse putas fide petrus amicitie?

Aprum amat, & mullos, & simen, & ostrea: non te:

Tam bene si cenem nosser amicus erit.

add. Sir. VI, 10. seq. Cave ab amicis, non tamen ut inimicos fuges.

Mensuram amici solo nomine tales. Euripides de ejusmodi:

— ἀγαθὸς καὶ ἄνευ φίλου —

(b) *purga es, quantum velis, redibit erugo. Reconcillare inimico pro vi ingenti, iterum nocebit ubi poterit. Sir. XII, 1. & eo Grætius add. denno Sirac. XXXVII, 6.*

(c) *Cic. de amicitia. add. Sirac. XL, 23.*

XXXIV.

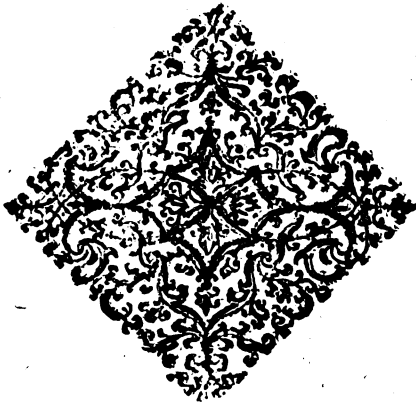
XXXIV.

An, si quis modum invenisset, è vili materia aurum con-
 ficiendi, eundem teneretur (a) propalare? itemque: an Prin-
 ceeps eidem propalatione interdiceret? (b) quæstio est.
 Sed eam edictis decidunt Reges.

An salva
 humanita-
 te occulta-
 ri prohibe-
 ri artes
 possint?

(a) videatur Baddæus, *Dissertatione*: An Alchymistæ tolerandi in Re-
 publica? Nos heic nihil decidimus.

(b) multa artificia sunt, quæ Principum non tolerare interest. Refert
 celebris Mercator, *Harlemis* artifices esse, qui ex illi, quali textores
 utantur, instrumento & exigua ac fere infantili operâ manus homi-
 nis, levè id tradit lori moventis, XXXVI. portiones sive segmenta
 fasciarum valeant conficere. Unde eo loco hoc mercis genus vili præ-
 tio haberi posse. Sed apud Gallos hoc artificium instrumentumque
 esse prohibitum ea ex ratione, quod multi homines videri privaren-
 tur, si unus tam brevè compendio XXXVI. portiones conficeret. Ita-
 que ex edicto Regis non nisi simplici instrumento à quovis artifice
 laborandum, nisi tot artificum quisque habeat, ex quo vivat.

Mus 3

COL-

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO VII.

Summa.

AD LIB. I.
Cap. IX. X.
XI.

Præmittitur contextus connexionis in Auctore; & summa aliquot capitulum analyticè proponitur. Laudata facili C. Thomasi in hoc argumento institutione. I. Quid pactum? Usus doctrinæ de pactis. Speciatim (a) de Pacto inter *DEUM & Hominem*, Legali & Evangelico. Imo inter *DEUM & Filium*. Quod pactum gratuitum & muruum. II. An *pacta nuda* obligent? III. An pacta metu extorta vim habeant obligandi? IV. *Infans* an *Subiectum* promissionis? V. Regula Grotii de promisso *ex errore* facto. VI. An promissa perduellibus facta servari debeant? VII. An promissio *ob factum turpe* obliget? VIII. An juri promittentis aliquid decedat ante acceptionem promissarii? IX. Quoruplex *consensus*? X. Quid verba honoris? XI. Quid sermo? quis ejus usus? XII. Quid mendacium? XIII. Unde sermonis usus metiendus? XIV. Quid simulatio, dissimulatio, stragemata & plura hujuscemodi? XIV. An promissis dolo elicitis standum sit? XV. Quid si dolus in ipso negotio intercesserit? XVI. Quid conditio? quoruplex? quæ obligatio chartarum purarum? XVII. Quid censendum de facto *Aodi*, Jud. III. 19. XVIII. & *Jaelis*, Judic. IV. 21. XIX. ac *Davidis* furorem simulantis, 1. Sam. XXI. XX. ejusdemque apud Achisum à simplicitate destituentis? XXI. eique operam suam contra Israelitas addicentis. XXII. Demum de facto *Elsai* 1. Reg. VI. 19. & VIII. 10. XXIII. An reus sit mendacii, qui delictum coram Magistratu negat? XXIV. Quid de Reservationibus mentalibus censendum? XXV. Quid *juramentum*? XXVI. Quæ ejus à voto differentia? XXVII. An à Judæo vel pagano posci possit? XXVIII. An Josua juramentum Gibeonitis præstitum recte servaverit? XXIX. An juramentum vi extortum servari debeat? XXX. An perjurum commiserint *Israelite* raptum filiarum indulgentes, Jud. XXI. 18. XXXI. An juramentum obliget ad rem illicitam? XXXII. Annon *Davidis* juramenti, quod *Simeci* præstiterat, sanctimoniam læserit? XXXIII. An in juramentis locum inveniat relaxatio? XXXIV. An juramenta novam inducant obligationem? XXXV. An Rex suamet juramenta irrita reddere possit? XXXVI. An M. *Attilius Regulus* in carcerem redire debuerit? XXXVII. An juramenta late semper interpretanda? XXXVIII. An si res non illicita, majus tamen bonum impediatur, jusjurandum valeat? XXXIX. Quis in universum sensus formularum jurisjurandi? XL. An, quod contra jusjurandum fit, illicitum tantum sit? aut an & irritum? XLI. An, si *Atheus* juret per **DEUM**

DEUM, quem nullum credit, verum dici possit juramentum? XLII.
 Vom Ugeloden an Eydes, statt. XLIII. Singularis casus de juramen-
 to à Guilielmo III. præstito.

E Connexione non est, cur magnopere simus solici-
 ti; cum Auctor velut *intermedium* inter *absoluta* &
hypohetica de Pactis ac fide servanda officium ad-
 mittere videatur. Facilis interim C. *Thomasi* pro-
 cessus est; qui absoluta sic ordinat, ut supposito generali præ-
 cepto: (a) ALIUM Hominem tanquam æquè hominem tra-
 cta; congruente cum illo Servatoris: Dilige proximum sicut
 Te ipsum: vel, Quod Tibi non vis fieri alteri ne feceris; præ-
 cepta inde velut ex Ipso Statu humanitatis fluentia quatuor
 eliciat; *negativa* duo, Vita superbiam: (b) & (c) neminem læde:
 & duo *affirmantia*, Alterius utilitatem quantum commodè po-
 tes, promove: (d) & fidem in promissione datam, (serva. (e)

(a) II, 3, 20, 21. pag. 186.

(b) *ne sine causa plus tibi quam aliis tribuas* II, 4, 2.

(c) II, 5, 1.

(d) II, 6, 1. seq. p. 201.

(e) II, 7, 1. p. 212. Sic § Cl. *Budleus officium: Pacta servanda esse:*
absolutum vocat. Elem. I, 10. 8. p. 285. add. Grot. Proleg. §. XV.
Obj. Annon § officia absoluta pactum quoddam, saltim universale,
supponant? Ergo per hoc ab hypotheticis non videntur distingui, ut
vult Auctor, I, 9, 1. Sed (I.) nos de pactis specialibus loquimur, sub
quibus § reliqua hypotheticorum officiorum fundamenta continen-
tur. I, 6, 1. (II.) Pactum universale nondum probatum est. Equi-
dem societas universalis negari nequit, sed ea ante omne pactum
humanum, § in statu præcipuè naturali viget.

I.

Generale (a) *pacti* nomen est, & fœdera, conventionesque
 quaslibet in se complectitur. Unde quam latè hujus doctrinæ
 usus *cum in vita civili* (b) in universum, *cum sacris* etiam ac divi-
 nis in rebus se diffundat, ii facile capiunt, qui Principum non
 saltè

Quis usus
 doctrine
 de pactis.

saltem sed & civium, hominumque non alio ceteroquin, quam humanitatis vinculo connexorum fœdera & pactiones, sed & salutis homini pro diverso Statu destinatae Oeconomiam (c) uti par est, expendunt. Alias Pactum dividitur in gratuitum & mutuum (d). Necessitas autem pactorum patet, partim ex conditione ejus, qui alteri inservire debebat; partim hujus qui utilitatem expetit, partim rei, quæ desideratur; (e) partim ex Ipsa Socialitate.

- (a) unde *Contractuum genus est. Autor, de O. H. & C. I. 15, 1.*
 (b) *pace nimirum belloque, et est in contractibus Pufend. de O. H. & C. I. 15, 1. & fœderibus inter summos Imperantes initiis, II, 17, 1. imò in ipsa Civitatis generatione II, 6, 7, 8, 9.*

An deus
pactum in-
ter. Deum
& homi-
nes?

- (c) *Dari inter DEUM & homines Pactum ac Fœdus è sacris pandetis manifestum est: ut inter DEUM & hominem datur societas: inæqualis. Grot. I, 1, 3. Nec obstat summa inter Creatorem & Creaturam disproportion, aut quod pacta regulam justitiæ commutative sequantur; miramur potius Divinam cunctis sacris, & incomparabile Majestatis bonitatisque temperamentum; cui non repugnat Fœdus inæquale, quale est in societate quogue inæquali. conf. Pufend. O. H. & C. II, 17, 4. & Grot. II, 15, 7. Fit adeo in sacris mentio Fœderis Naturæ, sive Pacti Legalis, cum primo Homine initi, Hof. VI, 7. quo loco Adam dicitur transgressus esse fœdus. conf. Job. XXXI. 33. quo in fœdere aliquod hominis metum fuisse, sed non aliud quam ex pacto. Si nimirum (quæ ex parte hominis conditio erat) Legem exactè perfectè que implivisset, cum ratione graduum & partium, tum ratione perseverantiæ. Ac quemadmodum fœdera, communiter per Sacramenta roborari solita: sic & Arbor vitæ, hujus fœderis Sacramentum ac signum, simulque signum fuit expectanda immortalitatis, & vim habuit vitam hominis conservandi ab omni infirmitate. Conf. è Nostris D. Jügeri, Prodr. Juris Fœderalis p. 61, 62, 63. ubi & Pufendorcium, arborem Scientiæ Boni & Mali pro Sacramento habentem, solidis argumentis adgre ditur, eumque cum Vitio refutat. Sed & alterum fœdus, rupto veteri, in sacris commemoratur, & Fœdus Gratiæ audit, estque Pactum inter DEUM & hominem, in quo DEUS benignam de Hereditate vitæ æternæ per Jesum Christum, serpentis contritorem, fide adprebensum omnibus danda &*
 Sacra-

Sacramentis tanquam sigillis obfirmata voluntatem testatur; quod tamen sœdus etiam testamenti rationem habet, & varia *χρῆσις* ac Oeconomia propositum inculcatumque est. *Διαθήκη* eis *Χριστὸν*, illum monstrans, in eo tanquam basi stabilitum; Fœdus testamentarium in eius sanguine præviso ac perpetim valente *παραδεισίου* in Paradiso, ac Abrahamo confirmatum. Gal. III, 17. Quod ob Theologos, immo Christianos quosvis Lectores in disciplina universali monemus. Quid? quod *ἡ* Pacti atque Contractus Christum inter *ἡ* Patrem mentio sit? quæ phrasis jam D. Scherzeto allubuit, Brev. Hülsemann, enucl. pag. 489. §. 20. provocanti ad II. Cor. V. 19. DEUS erat in Christo, (qui id mereri debuerat, *ἡ* vi initi contractus cum DEO) mundum reconcilians sibi ipsi. Estque omnino hoc pactum inter Patrem *ἡ* Filium fundamentum Fœderis Gratia, quando ab eterno satisfactionem pro Genere humano spondit Filius, planè ad amissam Iustitiæ commutativæ. Confer Hebr. VII. 22. ubi Christus *ἡ* Sponsus, Sponsor melioris dispositionis adpellatur, seu qui data quasi manu promiserit, in seque susceperit onus satisfaciendi pro hominibus; à quibus cum perfectæ legis obedientia, tum plena satisfactio pro peccatis exigebatur, ille utrumque spondit, *ἡ* stipulatus est; ac Pater vicissim accepit sponsonem, quam Sponsor etiam perfectissimè nansisque omnibus adimplevit.

(d) Ita Thomasius fidem per actum *μὴ ἐκ δόξης* datam vocat Pactum gratuitum, II, 7, 5. Auctor promissum gratuitum, qui *διὰ δόξης* sal- *μὴ ἐκ δόξης* tim Pacti nomine insignit. *μὴ ἐκ δόξης* Quid pactū *μὴ ἐκ δόξης* gratiū?

(e) Pufend. O. H. *ἡ* C. I, 9, 2.

II.

Vexata quæstio est: An pollicitationibus nudis, (a) uti & nudis pactis, quamdiu intra terminos simplicis conventionis stant, nec ullum in se negotium aut *συνάλλαγμα* continent, vis quadam insis obligandi? Quæ tamen distinctione inter obligationem naturalem (b) *ἡ* civilem facile resolvitur. Grotius necessitatem moralem nasci ait, * Auctor verò ex Lege magis * II, 11, 4. veracitatis quam Iustitiæ obligari dicit. (c) Solet de cætero Vir bonus polliceri pauca, dare multum. (d) Tertius autem gradus loquendi de rebus futuris, (e) quæ sunt in nostrâ potestate, est promissio perfecta.

N a

(a) Di-

Quot gra-
dus loquen-
di de rebus
futuris?

- (a) *Distinctis adeo ab assertionibus, quas vocant, simplicibus, quæ pri-
mus veluti gradus sunt loquendi de rebus futuris, quæ sunt in nostra
potestate. Grot II, 11, 1. sub fin. § 2. ac nullam producant obliga-
tionem. Kulpif. ad h. l. p. 75. Primus hic gradus est assertio expli-
cans de futuro animum, qui nunc est, ad quam non requiritur, ut in
ea perseveretur. Quia animus humanus habet non solum naturalem
potentiam mutandi voluntatem, sed & Jus. Secundus gradus est,
cum voluntas seipsum pro futuro tempore determinat, cum signo insu-
ficiente ad indicandam perseverandi necessitatem. Ubi obligatio est
in nobis, nullum Jus in alio. De tertio in chep diximus. lit. e.)*
- (b) *Naturalem enim non negavit Connanus, ut lis de vocabulo sit; quod
præter Obreclitum observavit Kulpifius ad h. l. p. 75. Conf. Andor
O. M. L. III. c. V. §. 9. sq. ubi fuse quoque contra Connanum dispu-
tat.*
- (c) *Grot. II, 11, 4. promissa autem servare ad immutabilem justitiam
pertinet, quæ DEO & omnibus his, qui ratione utuntur, suo modo
communis est. Unde sacra nos oracula docent, DEUM ipsum, qui
nulla constituta Lege obstringi potest, contra naturam suam factu-
rum, nisi promissa præstaret. Nehem. IX. 8. Hebr. VI, 8.*
- (d) *add. Gen. XVIII. 5. ubi hospiti DEO Abrahamus hucellam panis
offerens, plura esculenta proposuit. Benjam. Priolus de rebus Gallie
II. sub finem Mazarinum describens. Promissis largus, quibus mul-
tities non stetit: aut si implevit, fastidio & mora dix librarum bene-
ficiam. improbe exfortum elumbavit, longo voto consumens gaudia.*
- (e) l. 9. 6.

III.

An pacta
metu ex-
torta obli-
gent?

Gravior illa quæstio est: An pacta, ad quæ injusto quis metu à promissario, aut illo qui cum pactum init, injusta vi compellitur, obligent? Negativam ubique tuetur (a) Auctor; Affirmantem tenet Grotius (b) & cum eo Viri insignes magno numero. Nobis tamen prior videtur verior, non quidem ob defectum consensus, sed quod metum incutiens, (c) non habet Jus promissum acceptandi. Quod neque Cel. Kulpifius diffiteri potest, quando promissarium teneri ad liberandum promissorem ait. At quæ vis illi pacto adscribi potest, quod in pro-

promissario obligationem in conscientia ad restitutionem rei extortae infert?

(a) *h. l. §. 15. n. 3. § O. M. III, 6, 10, 11, 12. p. 498.*

(b) *II, XI, 7. quem § contra Pusendorsum defendit Noster Dn. D. Zentgravius de Jure § Jusit. p. 355, 356. Add. Kulpil. p. 77. ubi ait teneri promittentem, sed ita ut promissarius ad eam liberandum teneatur.*

(c) *Hanc tamen rationem ita convellere conatur nonnemo; Obligatio- Objectio
nem non ex modo, sed natura promissi oriri, cui utique jus in pro- solvitur,
missario respondere videatur, quippe in quem promissor Jus
suum libens transtulerit, ut cujus exigere possit obligationis im-
pletionem postulare. Addit quoque Obrechtius: Ubi fit consultatio, de-
liberatio & electio minoris mali pra majori, ibi esse actionem sponta-
neam. A. in promisso metu latronis dato. Sed primo nulla est trans-
latio Juris, ubi in altero non est Jus accipiendi. Igitur nullum erit &
partium, quod effectum suo, hac est Translatione Juris destituitur. Se- ad ratio-
cundo, etiamsi promissor expresse Juri suo renunCIasset, nulla tamen nem Ulrici
ex ista renunciatione Obligatio oriretur. Demum in Obrechtiano Obrechtii re-
argumento minor simpliciter vera non est. Non datur electio minoris spondetur.
mali pra majori, quae sit spontanea, in malo humana constantia ma-
jori. Metus sane mortis etiam constantissimum confundit, eique Lu-
men rationis elidit. § voluntati nullum arbitrium relinquit. Iactu-
ra mercium huc non quaerit, quae parvi imo nibili habetur ad sal-
vandam in naufragio vitam. Quid quod Pusendorsum totum lar-
giri argumentum videtur, connexionem tamen inde factam negat.
Quoniam etsi actus terrefacti sit spontaneus, destit tamen in promissa-
rio Jus vindicandi. Alia ratio est metus ex Bello orti, qui pacta
gentium non reddit irrita, quippe quae quasi per compromissum, alea
Belli, arbitrium commiserunt. Unde quod quis victus ab Hoste portio-
nem v. c. terrarum in pacificatione ei concessit, ex causa metus non
adipiscitur Jus restituendi se in integrum, vel a contracta obligatio-
ne se absolvendi, ut recte monet Zentgrav. d. l. p. 356. adde Pusend.
de O. H. § C. II, 10, 2. sub fin. Et nisi ita statueretur, bellis tali-
bus, quae valde sunt frequentia, nec finis, nec modus posset imponi:
quod tamen fieri INTEREST GENERIS HUMANI, Grot. III.
19, 11.*

IV.

An subje-
ctum pro-
missionis
Infans?

Subiectum promissionis non est Infans, ob defectum rationis in exercitio; qua quando uti puer incipiat, ex quotidianis actibus aut moribus regionis desumendum est. (a)

(a) *apud Hebræos valebat promissio, quam fecisset adolescens, qui annu impleisset XIIIum; puella quæ duodecimim.* Grot. II, XI, 5.

V.

An pro-
missio ex
errore facta
obliget?

Circa promissionem ex errore factam monet *Grotius*, si ea fundata sit in præsumptione quadam facti, quod non ita se habeat, naturaliter nullam esse ejus vim; quia omnino promissor non consenserit in promissum, nisi sub quadam conditione, quæ re ipsa non extitit. (a) Ubi tamen requiritur, ut ejus conditionis sive causæ contrahendi in contractu facta sit mentio, (b) ac error ipse influat in essentiam contractus.

(a) *II. XI, 6. add. Pufend. de Offic. I, 9, 12. & quæ nos infra notabimus.*

(b) *Sic, etsi equum ideo emas, quia priorem amisisti: resilire tamen à contractu emtionis non potes, etiam si amissum recuperaveris, si expressa conditio: nisi equum priorem recepim: contractui non fuerit inserta. Videatur Jo. Barbeyracus, ad h. l. I, 9, 12. §. 1. Bien entendu &c. & auctor ipse §. XII. n. 2.*

VI.

An pro-
missa per-
duellibus
data servari
debeant?

Elegans quaestio est: *An promissa perduellibus data servari debeant?* Affirmat *Grotius*, quia promissum, vi Juris Naturalis, iis ut hominibus Jus tribuit, ac propter illud superior pœnam censetur remisisse, & nisi hoc admittatur, belli, aut dissensionum, nisi per vim finiendarum spes nulla est. (a)

(a) *Grot. III, 19, 2, 3. sq. Nec obstat, pœnam rebeli debitam. Igitur sub ratione pœnae jus ipsi ex promisso datum posse revocari. Nam in ipsa pœnitione pœna jam censetur remissa. Neque recte urgetur: Summae potestati, vi eminentis Imperii, Jus competere in omnia subditi Jura, &c. & in hoc Jus rebeli. Nam supereminens istud dominium non promiscuè competit, sed quatenus communiter expedit in regimine, Grot. III, 19, 7.*

Obiectio
solvitur.

VII.

VII.

Promissio ob *factum turpe* non obligat. (a) Quia alias daretur salarium sceleri, quod absonum; & ejusmodi solutio esset peccati continuatio, quod impium. (b)

An promissio ob factum turpe obliget?

(a) *Aliter sentit Grot. II, 11, 9. Annon stuprator tenetur Meretrici dare dotem? & provocat ad exemplum Judæ, qui Thamari mercedem meretriciam, venuti debitam, persolvit. Genes. XXXVIII, 23. Non, inquit, quidquid vitiosè sit, effectum juris caret, quod in prodiga donatione apparet. Atque non tam debiti agnitio, quam annulli scillicet receptio hanc ei promittitudinem excussit.*

(b) *Osland. ad Grot. d. l. ubi etiam solvit objectionem Grotii, à donatione prodigi, & ostendit donatarium teneri restituere, quod per enormem prodigalitatem erat erogatum. Huc pertinet Lex forensis de pecunia vel mercede meretricia in sanctorum non inferenda. Deur. XXIII, 18. ubi pretium canis conjugitur, sen, uti Calovio visum, quod Cincado puerove meretricio datur, cum & alibi canes cum meretricibus jungantur, Apoc. XXII, 15. Augustin. de Civ. Dei IV. 10. Veneri Phœnices donum dabant, de prostitutione filiarum, antequam jungerent eas viris. Justinus de Insularis, qui sine dubio Phœnicum coloni fuerit. XV III, 5. Mos erat Cyprii virgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam questuras, in questum ad littus maris mittere pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Add. Euleb. Prep. Ev. IV. 16. & Jo. Cleric. ad Exod. xxxiv. 15.*

An donatarius prodigio teneatur ad Restitutionem?

VIII.

Ante acceptationem Promissarii, Juri promittentis nihil decedit; neque promissio & donatio vim habet, nisi ea prius facta sit. (a) Usus etiam in Theologicis est, ubi primus homo dicitur promissum DEI acceptasse. (b)

An juri promittentis aliquid decedat ante acceptationem promissarii?

(a) *per tradita ab Osland. ad Grot. II, 11, 14. p. 911. ubi & argumenta contraria solvit: uti sunt, promissionem gratuitam obligare ante acceptationem: item donationes ad pias causas ante eam validas esse. Sunt, qui respondeant, requiri acceptationem vel expressam vel tacitam; In pluribus negotiis requiri expressam, quæ vel verbis vel facto fit; in quibusdam sufficere tacitam, quæ Legis est.*

(b) *add. D. Jäger, de pacto cum primo homine, edit. primæ p. 112, 113.*

I X.

Quotuplex
consensus?

Cæterum, consensus tanquam causa proxima constituen-
di pactum * vel expressus est, vel tacitus, vel denique præsum-
tus, qui duo posteriores non debent confundi. Consensus e-
nim tacitus in nullo subiecto est, nisi quoque per naturam lo-
cus sit expresso, (a) & qui suam voluntatem expressè declara-
re nequit, ille nec tacite. (b)

* *Nulla enim propior obligationis in pactis est ratio, quam quia ultro
in id consensimus, quod evitare penes nos erat. Pufend. b. l. §. 8.*

(a) Kulpis, *Coll. Grot. p. 48.*

(b) G. Thomaf. *Jurispnd. Div. II, 7, 24. pag. 215. Ita ex presunto
obligari possunt furiosi, sed non ex tacito. Et presuntus est saltem
improprie talis, ex æquitate naturali conceptus, & Lege civili cor-
roboratus. Non tamen evitavit utriusque consensus commixtionem
Pufend. de J. N. & G. III, 6, 2. p. 403.*

X.

Quid verba
honoris?

Verba honoris, (a) sive signa propensum benevolumque
animum indefinite testificantia, perfectam obligationem aut
(b) Juris libertatisve nostræ diminutionem non important. (c)

(a) *de iis confer. Ant. b. l. §. 6. & O. M. III, 5, 10. & 1. Reg. xx, 4.*

(b) *Sic Sabaudus, quum scripisset Regi Gallie urbes poscenti, que S.
M. en étoit le Maitre, & ex his verbis Obligationem efficacem ur-
genti, respondit; que ce n'est qu'une expression extrêmement obli-
geante. Adde D. Scheinemann. de Verbis Honor. §. 18. p. 22, 23. qui
etiam de Complimentis, quam illa vitæ repugnent sociali, docet, que
exposcit veras audire & reddere voces.*

quid Com-
plimenta?

(c) *Obj. Q. serio promittitur, illud habet vim obligandi, A. verba ho-
noris. Maj. prob. quia alias nuda assertio non produceret obligatio-
nem. Resp. neg. maj. & differt nuda assertio a pollicitatione. Grot.
II, XI, 2. 2. neg. min. ex Autore §. 6. c. ix. ubi verba honoris
distinguuntur à seriis dictis. Inst. Si verba honoris non proferuntur
serio, E. ansam dant falsitati, que Viro honesto indigna. Resp.
Si non serio tum ratione candoris integritatis que animi; tum ratione
intentionis obligandi neg. Minor; Serio promittuntur, ratione inte-
gritatis animi, non tamen ratione intentionis obligandi. Priori modo
auctor*

*auctor rō serio concedit in O. M. 3. 5. 10. posteriori rō serio opponit
 verba honoris in opere minori I, 9. 6. Ceterum etiam malis & irre-
 ligiosis fides data servanda est, quia non sunt extra humanam socie-
 tatem & perfiditis alias bellisque omnia scaterent, omnisque prope
 humanitas everteretur. Multo verò magis, si iurandam, ipsi li-
 cet exigentibus accesserit, cuius violationem DEUS ut suam injuriam
 vindicat. Ceterum qui iure de re aliqua contrahere non possunt, iis-
 dem etiam licet fidem (non frangere, quia hoc casu nunquam data
 est) sed declarare fuisse nullam, quod & devōtō & vitio laboraret.
 Sic Nabuchodonosoris datam fidem servare debebat Zedekias, cu-
 jus perfidia ultor DEUS extitit. II. Chron. xxxvi. 13. Ezech. xvii.
 16, 18. & Grot. J. B. & P. II, 13, 15. III, 19, 2, 5, 13. add. Danh.
 Qu. Moral. p. 647, 648. Fides enim, Cicerone desinente, nihil est
 aliud quam dictorū conventorumque constantia & veritas. Nota
 est clades Ladislai Hungariae Regis, qui suasio Juliani Cardinalis
 pacto non stetit, auctoritate ab eo Pontificiā absolutus, quod prius
 Amurathi pignore dato firmaverat. Quem Amurathes, invocato
 prius contra sœdificagos Christi nomine, una cum Cardinali & ex-
 ercitu delevit. A. C. MCCCCXLIV.*

An etiam malis fides servanda?

Quæ Illius perfidiæ?

(b) Sic si Eunuchus separaretur à muliere, divortium non est, sed declaratio contractus conjugalis & devōtō.

X L

*Ipsē quidem sermo divinum, hominique (a) proprium be-
 neficium est; linguæ tamen tam variæ, ac sermo tam discrepans
 ab humano, (b) cum instituto ortum (c) debere, ex argumentis
 ab Auctore allegatis non difficulter evincitur.*

Quid sermo?
Ad L. I. 7. X.

*(a) Quanquam subtilia sunt, quæ de Lingua Hebræa & literarum
 in ea constructione velint ex Naturali Figura non aliter significare
 valente excogitavit Caspar. Neumannus in Lexico. Cui addendus
 Helmontius, qui labiorum, gutturis, dentium ac linguæ denique cum
 consonis conformationem exposuit. Ceterum Hebræa Lingua inops
 est. Ditissima ex adverso Arabica. Apud Arabas enim eruditi esse
 Leonis quingenta nomina, ensis plusquam mille, serpentis ducenta,
 mellis octoginta observant; Jo. Clericus Dissert. de Lingua Hebræa,
 qua probare contendit Hebræam non magis esse primævam, quam
 alias Orientales.*

De origine sermonis.

(b) Di-

quid vox?

(b) *Distingendum igitur inter vocem & sermonem. Bestiæ vocem edunt, non sermonem. Aut si uavis sermonem vocare, dices æquiuocum. Adde tamen de Hyena narrationem Bumblequii Ep. l. p. 84. sqq.*

Conventio circa sermonem demonstratur.

(c) *Meretur conferri Babelicæ confusions historia; οὐδὲν, ut Aristoteles ait, hoc est, ubi sanè conventione opus fuit, ut socialem inter se vitam mortales deperent. Unde liquidum esse existimo, cur primi mortales inter se quibusque conditionibus convenerint? quos pacto suo cancellos circumscripserint? ut querit B. Osiand. ad Grot. III, 1, 11. p. 1333. sqq. Distingue interim sermocinandi facultatem à sermone hoc vel illo, qui certè ex conventionem oritur.*

XII.

Quid mendacium?

In doctrina de Mendacio * Grotianam fere Philosophiam sequutus Auctor est, qua cum qui facit, nimius non est, si *Obrechsum* audiamus. Cæterum vulgo mendaciorum nomine multa veniunt, quæ talia non sunt; ut prudentiæ sit ac sedula circumspeditione indigeat, absque λογμαχίας (a) in hoc argumento versari. Noster mendacium definit *Sermonem dolosè & contra animi sententiam conceptum, ledentem Jus alterius.* (b) Semper igitur mendacium est, quoties verum reticetur aut falsum dicitur, cum DEI honos, aut amor proximo debitus, aut reverentia adversus superiorem, aut rei, quæ agitur, natura exigunt, ut quod animo agitur, omnino pateat: sicut, e. c. in *contractibus* id aperiendum diximus, quod natura contractus intelligitur exigere. Cæterum non obstat nostræ sententiæ consensus Scholæ Augustino adhærentis, quippe cujus placita exceptionibus tacitis, nequidquam contradicente Augustino, abundant. (c) Cæterum diligenter heic distinguendum inter sermonem asserentem, & promittentem. Nam ex promissione (vi legis) Jus SPECIALE ac *novum* confertur ei, cui fit promissio. (d)

* *Habemus eruditam Dan. Stahlî Orattonem de Mendacio, inter eas, quæ Regulis Philosophicis acutissimi Viri subjunctæ sunt. secundam.*

(a) *ut in distinctione mendacii in jocosum, officiosum, perniciosum contingit. Ubi quoad priora consultius erat à mendacii nomine abstineri.*

(b) *idque*

(b) idque cum perfectum, tum imperfectum. Unde concidunt, quæ contra movet Obrechtus, ad Grot. III, 1, 11. Non licere inferre: Mendacium, quod non pugnat cum jure alterius, est licitum. Non enim est mendacium, quod non pugnet cum jure alterius, saltem imperfecto, & ex Lege Naturali de Socialitate debito; Conf. de turpitudine mendacii, Sirac. in Panareto, XX, 26. seq. Notio igitur generalis mendacii est: Discrepantia à mente proferentis. Strictior autem & quæ naturaliter illicitum est, mendacii differentia nulla alia videtur dari posse, quam **REPUGNANTIA CUM JURE EXISTENTE** ac manente ejus ad quem sermo aut nota dirigitur, Grot. III, 1, 11. Dico: existente: fieri enim potest, ut jus quidem fuerit, sed sublatum sit, aut **TOLLATUR EX ALIO JURE SUPERVENIENTE**. Est & qui mendacium band malè sic definiat: quod sit voluntaria loquela, usitato significatu accepta, & rei disconvenientia, contra obligationem insitita. Ex quo patet, esse speciem injustitiæ, & falsiloquio accedere turpitudinem.

quid mendacium?

(c) Eadem schola, ait à πῶν, tam ab omni usu abhorrentes admittit interpretationes tacitas, ut dubitari possit, annon satius sit adversus quosdam falsiloquium admittere, quam ista à falsiloquio tam temerè excimere: ut cum dicunt: nescio, ut dicam: non habeo, intelligi posse, ut tibi dem: & id genus alia, quæ sensus communis repudiat, & quæ si admittantur, jam nihil obstabit, quo minus quidquid affirmat, id ipsum negare, qui negat, affirmare dicatur. Grot. III, 1, 17. fin.

Contra Restrictions Scholasticorum.

(d) id quod etiam inter hostes, sine ulla hostilitatis jam existentis exceptione, locum habet, ut in colloquii postulatione, add. Grot. III, 1, 18. Ceterum quo moralitas sermonis, adversus vulgaria præjudicia, breviter intelligatur: nuperus ad Pufendorfium Annotator tres casus distinguendos censet. Vel enim adest (ait) obligatio ad dicendum veritatem; quo casu veritas est virtus: falsiloquium verò & silentium ad vitia pertinent. Vel (2) obligatio ad falsiloquium & silentium; tum res inverti, & utrumque pro virtute: veritas autem (ut vulgo adpellant) pro vitio haberi debet, & garrulitas potius dici. Vel (3) obligatio in nullam partem occurrit; tum veritas, falsiloquium & silentium sunt species prudentiæ & imprudentiæ. Itaque prout in prudenter quis vel secus utitur, prudentis aut imprudentis nomen meretur. Quorsum virtutes Peripateticorum homileticæ retuleris. Conf. D. Titius, ad b. l.

Observationes nuperi Scriptoris de moralitate Sermonis.

XIII.

Unde Sermonis usus meriendus?

Grave elegansque sermonis encomium est, quando societatis humanæ *necessarium ac utile Instrumentum* audit. (a) Uti verò natura ususque Instrumenti *ex Fine* æstimatur; sic finis sermonis est, promovere socialitatem: atque ut mutuas invicem operas conferendo pacem tranquillitatemque colamus. Igitur ex hoc sine sermo penitus æstimandus, in eumque usus illius dirigendus videtur. Dabitur igitur casus, quo sermo vel *planè* (b) *reticendus*, vel nisi societatem lædere velis, *rectè temperandus* erit. (c) Cæterum studendum imprimis in sermone paritati & constantiæ, ne sis velut *Luna mutabile Sidus*. (d)

(a) *S. 1. de cura Linguz, graviter monent Sapientes. Sir. XXVIII, 28. sq. XX, 8. & 20. de silentio Sir. XIX, 10. Seneca: quod taciturnum esse vis. nemini dixeris. Quia non poteris ab alio silentium exigere, si tibi ipse non prestas.*

*Est & fideli tanta silentio
Mercos.*

Sapientes quid didicri sunt, prius intra se ad labellam exigunt: nihil dant, nisi coctum. Fatuorum mens in lingua natat, sapientes linguam mente comprimunt. Sir. XXI, 28, 29. XXV. 11. Jac. III, 2. (barys:

Γλώσσης μάλιχα πανταχού παρῶ κερτῶν,

Ὁ καὶ γέροντι καὶ νεῶ πικρὴν φέρει.

(b) *Simonides* homines infirmæ notæ dicebat, qui secreta continere non possent. *Sir. XXVII, 22. Landat Maximus Sent. XX. Demosthenem: quod cuidam graveclentiam oris sibi exprobranti, responderit: Bene dicis: multa enim in eo secreta computruerunt.*

(c) *Confer Dürrium, Instit. Ethic. P. III. p. 200, 201. II, 9. 10.*

(d) *Sir. XXVII. 12.*

XIV.

Quid mendacii nomine veniat, vel non veniat?

ex

Vidit hoc pro ingenii sui perspicacia, *ex nostris* etiam D. Osiander; cui proinde mendacium non est tentatio discipuli (a) aut fabula & apologus, veritatem eliciens, II. Sam. XII, 2. nec exploratio inquisitioque judicialis (b) nec solertia Medici; (c) * nec quæ ad figurandum quid in Comædiis parabolisque proponuntur: (d) nec signa timoris pro recuperando

do Jure suo: (c) nec occultatio, qualis erat Jeremix; (f) Quor-
sum ab aliis refertur dissimulatio innocentis ab hoste quaesiti;
(quale fuit factum *Hypermetra*, quæ hoc nomine laudari solet:
Splendide mendax & in omne virgo

accurata
& intemerata
Philosophia
Ossandri

Nobilis ævum.)

quem protegere Socialitas, sive proximi dilectio & Gloria in-
primis DEI jubeat, & Lingua recte ** adhibita sine peccato
possit. (g) Nec excludenda ab hoc censu arcanorum Reipubl.
occultatio: nec strategemata: (h) nec omnis simulatio: (i) nec
hyperbole, (k) nec omne falsiloquium (l) nec parabola (m) aut
si quis in prælio periclitanti ex falso nuncio animum addat. (n)

(a) *Videtur enim communi omnium hominum consensu permissum esse:
Ut puerorum ætas improvida ludificetur.*

*Observat. ad Grot, p. 1330. Addatur omnino Phil. Melancthon To.
III. Opp. f. 246. in catechesi de Decalogo, ubi hæc solide sufficien-
terque explicantur.*

(b) d. l. p. 1344.

(c) p. 1330. Antronicus Rhodius *de Medico apud egrotum mentiente:
Dicitur quidem, sit, at deceptor non est. Non enim propositum sibi
habet egrotum decipere, sed servare.* Grot. III, 1. 9.

• Grotias ad præsumptam voluntatem confugit. Volenti autem injuriam
non fieri, III, 1. 14.

(d) p. 1311. & in genere Augustinus *de mendacio c. 5. quidquid signi-
ficate sit ac dicitur, non est mendacium. Omnis enim enunciatio ad id,
quod enunciat, referenda. Omne autem factum aut dictum, aut si-
gnificatum hoc enunciat, quod significat illi quibus intelligendum pro-*
Ipsius Au- gustini con-
sentius.

(e) pag. 1312.

[latum est.

(f) cum datur tempus, quo taceadam Justo, Amos III, 10. pag. 1308.

*Christus Luc. XXIV, 28. ceſſoquens cum duobus discipulis, etiamſi
non ita se ostendit, ut mox agnosceretur, tamen non negavit se esse
eum, qui erat: Nec per istam corporis habitum, quo discere velle
Optimus Servator videbatur, animi aliquid sinceritati decessit. Ve-
re enim corpore se ita gessit, ut mente erat animatus, ut Discipulos
exploraret, quo in ipsum animo essent? Que est, ut aliorum Patrum,
sic Gregorii M. homil. in II. Fer. Paschatos, & Zacharie Chryso-
politani Lib. IV. in unum è quatuor, cap. CLXXVI. elegans &
solida expositio, Obſtetrices Ægyptiæ non negarunt se ser-*
Exemplū
Christi, in-
ſtar abiturū
se gerentis,
Luc. xxiv,
28.
De Obſte-
tricibus Æ-
gyptiacis.

uare masculos, sed commemorarunt, *Israeliticas mulieres obstetricandi pollere scientia*, & priusquam ipse ad eas veniant, peperisse. Calov. ad II. Reg. VI. 19. Hinc & Waltherus in Spong. Moisaic. ad Exod. I. 19. factum obstetricum refert ad licitas simulationes. Ceterum obstetrices illae Hebraicae dicuntur, & suo quoque nomine, Siphra & Puah insigniuntur, ac versu insuper 17. dicitur, obstetrices DEUM timuisse, adeoque praeceptum superioris mandato inferioris antebabuisse. Exod. I. 15.

Quæ licita
simulatione?

** *Greci Patres eam simulationem sepe vocant διαβολια, de qua egregia extat sententia Clementis Alexandrini, qui de viro bono agens sic ait: Ὅτι τὸν πλησίον ἀφελεία μόνη ποιήσει πικρὰ ὅτι οὐκ ἂν πρὸς γυναικὸς αἰπὸς πρὸς χείρην, ob utilitatem proximi faciet quaedam, quæ sponte alioquin non faceret.* Grot. III, 1, 8.

(g) Curare tamen sedulo iubent, ne quis, nisi ob finem hunc summum, præter animi sensum quid agat dicatve. Multum licere per, modum subsidii, ut ad Bellum aliquando deveniatur, custodiendæ societatis causa, quæ sine eo pessumdaretur.

De Stratagematis.

(h) De quibus peculiari Opere Polyenus, & Anæor infra II, 16, 5. adeoque adversus hostem fraude doloque uti licet, modo fides data non ledatur. Insigni stratagemate adversus Gallos Kal. Febr. Anni præsentis MDCII. usus est Eugenius, Sabaudie Princeps, Cesareani in Italia Exercitus Præfectus Supremus: qui fraude Sacerdotis cuiusdam Cremonensis adjunctus, per Canalem eam in urbem D. armatos de suo exercitu milites nocturno immisit, qui Duce Mercio Comite portam S. Margaritæ adorti, paratos ante eam alios intromiserunt. Quo factum, ut Primus Gallorum Dux Villaregium abduceretur captivus; Cremona tamen, ob Vandemonit Junioris impeditum per itineris molestias adventum relinquere hæcenus in Gallorum potestate debuerit. Vix credet posteritas, in munissimam & à XM. Gallis custoditam urbem Cesareanos sine obsidione penetrasse, ex eaque Primarium Ducem, aliosq; fortissimos in militia Gallicana Principes plurimos, duxisse captivos, urbe tamen haud occupata, paucisque Cesareanorum cæsis aut vulneratis. Exempla etiam Stratagematum in sacris occurrunt, ut Josue divino mandato insidias ponentis, fugamque simulantis, Jos. VIII, 5, 6, 15, 21. Omnia hec confundunt Viri alios docti, sed solide huic philosophiæ non adsueti. Quis ferat hodie scribentem insignem Theologum: Non adparet, qui falso loquentia apud hostem à mendacio absolvi queat? (i) Ve-

(i) *Veniam habet nuda simulatio. Videndus omnino Danhaer. Coll. decal. p. 460. post quem Rudrauffius distinxit simulationem in injuriosam: strategematicam: exploratoriam seu tentatoriam: & correctoriam; ut v. c. in Parentibus, Medicis, amicis adfissa summe potestatis adversus hostes, II. Samuel. XV, 34. XVI, 18, 19, exemplo Hulai Arabite, Davidis jussu amicitiam adversus Absalomum eximio cum successu simulantis. Quorsum H. Grotius: Non deserebant, inquit, in tantis malis Davidem suae artes: Sed ubi leonina non proderat, assumpsit vulpinam, verè αἰχίυς, & quae ex usu erant, reperire solers. Quae vulpina si de singulari prudentia, dire-ctoque divinitus consilio explicetur, à Galovio admittitur. Inter Theologos Augustinus: Cum justum, ait, bellum suscipitur, vi aperta pugnet, quis aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest. Et Cbrystostomus: maxime laudari Imperatores, qui fraude victoriam, quaesi-ssent. add. Grot. III, 1, 6.*

Quotuplex
simulatio?

Character
Davidis.

(k) *Jud. VII. 12. ubi camelii Midianitarum dicuntur fuisse innumera- biles; b. e. numerosissimi. Qua sub hyperbola verum continetur. Non probatur sententia B. Meisneri, omnem hyperbolem habere speciem mendacii, cum apertum sit hanc figuram sepius occurrere in S. Scri- ptura; tantum abest, ut mendacii habeat speciem. Osiand. Coll. Syst. VII. 3. p. 95.*

Observatio
B. Osiandri
de hyper-
bole.

(l) *D. Hedinger. Conf. eñ. J. N. titul. XXIII. r. §. 20. p. 407. talis falsi- loquentia Grotio est in Josepho, qui regia vice imperans, fratres pri- mum quasi exploratores, deinde quasi fures, non ita sentiens, accu- savit. III. 1, 15. An & huc referendum facinus Rebeckæ, benedictio- nem pro Jacobo simulatione reportantis disquiritur. Id indubium est, de eo fuisse merito sollicitam, quod Jacobo JURE perfecto, pacto scilicet, eodemque jurato Gen. XXV. 33. debebatur, cujusque occu- pandi facultas penes Jacobum omnimoda erat. Quidquid sit de con- tractu emtionis venditionis in casum eundem incidente, quem pro in- valido nonnulli habent. Quanquam & eorum assertio, ipso fatente Riveto, dubiis non caret. Sed difficilior excusatio verborum Jacobi: Gen. XXVII. 19. Ego sum Elau, inquentis, Primogenitus Tuus, feci ut praecepisti, ede de venatione mea. Tria hec, inquit Bonfrerius, mendacia. I. Ego sum Esau. II. Feci, ut praecepisti. III. DE VENA- TIONE MEA. Unde & Isaacus ad Esavum: Frater Tuus, inque- bat, venit אֶרְוֹרָא cum dolo, quasi ipse modum improbaret, salvo*

Facinus
Rebeckæ
& Jacobi
examina-
tur.

tamen validoque quod obtinuerat Jure: Certè poterat Jus primogenituræ delinquendo amitti. Atqui erat ingens Esavi delictum, Jus tam sanctum contemneret: unde & profanus dicitur, Hebr. XII, 16. add. Gen. XLIX, 3, 4. 1. Paral. V. 1. 1. Reg. 1. 25. sqq. Ecce, inquit, moriendum mihi utique est; quid ergo mihi primogenitura? quid profanus dici poterat? Accessit fides jurata, quam Jacobo dedit Esavus Gen. XXV. 33. Ipse Augustinus, ut à mendacii labe Rebeccam & Jacobum liberet, mysteria in textu quarit, & per brevidiaz pelles peccata, per eum verò, qui eis se operuit, Christum aliena peccata portantem, significari existimat. Hoc certum est, Esavo injuriam factam non fuisse, cum quod Jus primogenituræ divino decreto ad Jacobum pertinuit, tum quod ipse in hanc ordinationem divinam consensit. De Isaco sunt, qui ipsam Juro verum scienti hoc in casu carnisse existimant, quia I. primus potiusq; fuerit Jus DEI, cujus promissione cum filio Rebecca nitebatur; quia II. ipse factum Conjugis non reprehenderit, sed velut ex divina dispositione profectum, tot argumentis convictus adprobaverit, imprimis quum videret, confusum hoc pacto Esavi securitatem, impletamque Jacobo promissionem esse. B. Lutherus post longam hac de re dissertationem: Lex, inquit, & regula sanxit, ut Esav esset primogenitus. Sed DEUS cum sua prima tabula fecit translationem, imò mutavit illam legem, & sic decrevit: Esav noli, Jacob vult. Proinde non peccarunt, sed piè & sanctè fecerunt Rebecca & Jacob, atque omni jure spoliarunt Esav, & rapuerunt secundum illud primogenituræ. Non potuerunt per vim obtinere, quia non poterat fieri sine se iitione. — Ideo ante & ingenio & pulcherrima fallacia rem aggressus est Rebecca, idque secundum voluntatem DEI, qui felicem exitum largitur in re tam ardua, & plena ingentibus periculis.

- (m) Christus per parabolarum ambages populum alloquitur, ne audientes ipsum intelligerent, nisi scilicet animi attentionem talem ac docilitatem adferrent, qualem afferri par erat, Grot. III. 1, 10. ab quo profane fabularum mentio facta est.
- (n) quo incitatus victoriam & salutem sibi pariat, ac sic deceptus non capiatur, Clemens Alexandrinus hoc sensu concedit *Ἰουδαίου ἐ βεβαρηται μετὰ*, mendacio uti pro remedio. Eundem in sensum ex Grotiana Versione Maximus Tyrinus: Et medicus egrotum, & Imperator exercitum, & Gubernator nautas decipit: *Καὶ δαὲν ἰδὲν. Et n-*

bit

bil in hoc mali est. Tunc illud apud Xenophontem: Socios jamjam adfore, & Quinellii Consulis. ut historia loquuntur, salubre mendacium, hostes ab altero coram fingere. Grot. III, 1, 4.

XIV.

Promissis, quatenus *dolo* (a) *elicitis sunt*, nemo tenetur stare; quia promissa non aliam ob causam, quam propter consentium semel adhibitum obstringunt, cui quoniam dolus è diametro adversatur, nullitas ejusmodi promissionis evidenter adparet. (b)

An promissis dolo elicitis standum?

(a) *Causam contractui dante.*

(b) *etiam ut obligatio producat, requiritur, ut negotium verè, & ut in se est, voluntati ab intellectu sistatur. Dolus autem intellectui obveniens efficit, ut intellectus rem non uti verè habet, sed falsa & fictitia specie exhibeat voluntati; cujus ex isto errore facta commotio CONSENSUS dici non potest, utpote qui scientiam tanquam sui fundamentum presupponit.*

XV.

Si quis ultro quidem & liquida cum destinatione animi ad paciscendum accesserit, in ipso tamen negotio, puta circa objectum ejusque qualitates & æstimationem dolus intercesserit: hæcenus pactum censetur (a) à nostro vitiosum, ut in arbitrio decepti sit illud penitus dissolvere, aut læsionis pensionem exigere. (b) Alias alter delicto alterius obstringeretur.

Quid si dolus in ipso negotio intercesserit?

(a) *I, 9, 12, 3.*

(b) *Est tamen qui eo in casu contractum non dissolvi posse putat, quia negotium spontè sit institutum, & alias omnis commerciorum commoditas in ludibrio esset, si quilibet pro lubitu tacitam presumptionem circa hancve Objecti qualitatem fingere, atque à pacto relinere posset. Ei interim cui impositum fuit, experiri adversus alterum, ad damnum, quod dolo passus est, resarciendum fas esse arbitratur. Conf. si placet D. Wernher. de Modo obligationem hominum, qua talium, mutua scientificè demonstrandi §. XX, XXI.*

XVI.

Conditiones quæ pactis & promissis adjiciuntur, vel *possibiles* sunt vel *impossibiles*. Illæ (a) sunt vel *potestativa*, (b) vel *causales*,

Quid conditio? & quocumplex?

suales, (c) vel mixta. (d) Hæ sunt vel impossibiles physicè vel moraliter. (e)

- (a) *quæ suspendunt obligationem ex eventu physicè aut moraliter possibili.*
- (b) *arbitraria, quæ sunt penes eum CUI promittitur. Grotius tamen potestativam conditionem vocare videtur, quæ ut existat in potestate est promittentis, II, XI, 8.*
- (c) *dependentes à casu, & voluntate etiam tertii nobis haud obnoxii.*
- (d) *quarum impletio partim ab arbitrio ejus, in quem confertur promissio, partim à casu dependet. e. gr. Dabo Tibi decem, si Meviam uxorem duxeris. Nam id non in tuo solum arbitrio est, cum & illa te sponsum repudiare, & ante nuptias fato fungi possit.*
- (e) *etiam Lex civilis multa reddit impossibilia promissa, ut promissum futuri matrimonii factum ab eo eave, qui Conjugem nunc habeat, & non pauca quæ à minoribus aut filiis familiarum sunt.*

XVII.

Quæ obligatio chartarum publicarum?

Non obligant *charta pura, (a)* si quid eis deinceps inscriptum fuerit, quod à natura commissi negotii alienum est, & in quod consensisse præsumi non possumus.

(a) *add. Op. Maj, III, 9, 2.*

XVII.

Quid censendum de facto Aodi?

Celebre etiam in sacris est *Aodi (a)* Israelitarum Liberatoris facinus, qui Regem Moabitarum Eglonem perempturus, Verbum DEI, inquebat, habeo ad Te Rex; in quo peccatum ab ipso formaliter fuisse, ex eo quidam conantur evincere, quod *falso asserto falsam intenderis* opinionem in audientis mentem imprimere, quasi revera oraculum adferret; & eo id quidem sine, ut Rex religionis objectum, velut verba DEI accepturus, adurgeret, eaque ratione inferendo clanculum vulneri via eo certius pateret. Sed quum DEI jussu intercessisse manifestum sit, & firmis è textu argumentis roboretur: (b) nondum quidem evictum arbitror, mentitum in eo Aodum fuisse, quando se Verbum DEI ad Regem habuisse professus est; quippe quod revera habuit, & cujus interiore efficacissimoque

im-

impulſu actus fuit. Cæterum ſi quid interceſſit ſimulationis, non id ſtatim in turpium claſſe cenſeri debet; cum ſtrategemata ejuſcemodique generis ſimulationes non niſi ab imperitioribus pro peccatis habeantur.

(a) III, 9, 15, 19. ſq. & eò Calovius, *qui Aoi facinum peccato conſpurcatum exiſtimat.*

(b) Jud, III, 15, 28. *fuit enim à DEO, ſupremo ſuo & Siſſera Domino excitata. add. Zentgrav. Summ. J. D. c. ult. §. 11. p. 832.*

XVIII.

Eadem circa *Jaelem* (a) difficultas occurrit, cujus, quod Siſſeram interfecit, laudatur ab ipſo Spiritu diviniore facinus: (b) contra verò à mendacio abſolvi non poſſe videtur, quod pacto juncti Kenzi cum Jabine fuſſe dicuntur, (c) & ea ſecurum nihilque timentem eſſe Siſſeram juſſit, quem tamen occidere induxerat animum. (d) Quæ & læſio Juris in altero residentis & ſumma fraudulentia fuerit. Eſt tamen qui nodum ſic ſolvendum exiſtimet. Nempe Jaelem eo quidem, quo Siſſeram iavitarit, tempore, facinus iſtud in animo nondum habuiſſe, ſed ſimplici candidoque dixiſſe animo: *Intra ad me, Domine mi, intra, ne timeas.* Quem poſtea demum, immiſſo divinitus ſopore ſepultum, arcano DEI inſtinctu (e) interfecerit. Nulla vero tam arcta vincula eſſe, quæ non, ubi divina intercedat obligatio, ſolvenda (f) ſint.

Quid de facto Jaele?

(a) Jud. IV. 21.

(b) Jud. V. 24. *Benedicta præ mulieribus Jaele.*

(c) Jud. IV. 17.

(d) *addita etiam læſi, quod bibendum ei tradiderat, mandragora vel opio, ſi Viro docto fides ſit, quam quidem ei conjecturam relinquimus.*

(e) *ab quo ſcilicet prædictum fuerat, Siſſeram in manum mulieris tradendum. Jud. V. 9.*

(f) *Ita Bonſterius, ex eoque è noſtris Calovius. Ita de Jehu II. Reg. IX. cenſendum, quod DEUS Jure ſupremo in omnium hominum Jura pollens, illum ab obligatione Joramo debita abſolverit, & cen Juxta*

dex supremis eidem supplicis, adversus domum Achabi iuste decreti, executionem iuste præcepit. conf. D. Zentgr. Summ. Jur. Div. sub finem §. 18.

XIX.

Quid de Davide, furorem simulante:

Quid de *Davide* furorem simulante, (a) suæque adeo vitæ consulente (b) pronunciandum sit, apud Moralistas disquiritur. Neque expeditum illius factum est, quod sibi à Rege negotium commissum esse dixit, eoque Ahimelechum innocentissimum Sacerdotem fefellit. (c)

(a) *I. Sam. XXI, 13. sq. Finxit se furere in manibus eorum, & p̄iuxit in ostiis porte, veluti fatui digitis unguibusque pingere ac uzriæ describere solent lineas. Stultitiam simulare in loco, inquit ille, prudentia summa est. Οἰνομανία non fraudem aut ἀπίστην hæc talia: adpellanda esse dicit Chrysolomus libro primo de Sacerdotio. add. Grot. III, 1, 8. in adnotatis.*

Parallelismus similis latè à Davide aliisque furoris.

(b) *Fecerunt ita Ulysses, ne cogeretur ire militatum: & Brutus cum animo cogitaret patriæ liberationem: & Solon, ut ea loqueretur, quæ capitale erat loqui. Ulysses quidem laudare non fasinet Cicero Off. III, 26, de Solone verò Diog. Laert. initio Solonis. L. I. Segm. 46. Cum de Salamine, inquit, ipse patria inter Athenienses & Megarenses ferme usque ad internecionem dimicatum esset, multisque cladibus acceptis, capitale apud Athenienses esse cœpisset, si quis Legem de vindicanda Insula ferret: sollicitus Solon ne vel tacesco parum Reipubl. consuleret, vel consulendo sibi noceret, subitam sibi dementiam simulat (cujus prætextu non dicitur modo, sed & facturus erat prohibita, ἡγῆσαντο ἄνεσιν ἡδὲ ἄνησιν παρὰ τὸν αἰσῆσιν ἐκ τῶν ἀποεῖν; deformis habitu more insanientium in publicum evolat, factoque concursu hominum, cum carminerem de Salamine comprehendisset, hoc per præconem lecto, suadere populo: cepit, quod vetabatur, omniumque ita animos cepit, ut adversus Megarenses bellum extemplo decernerent, insulaque devictis hostibus Atheniensium fieret. Quo factò qui peccaverit Solon, bond perperito. De Davide pronunciat Calovius, nisi motus à DEO sic se gessisset, absolvi à peccato non potuisse, adparere autem è Psalm. XXXIV. quod DEUS ipsi hoc suggesserit consilium, ob idque tam bilarem plenamque spei cautionem composuerit; Nescio tamen cur ad vitæ con-*
fer-

servationem apud Hostem furor simulari licitè non possit, quum & strategemata simulationes q; alias omnium sanorum confessione sint licite.
(c) 1. Sam. XXI, 2.

XX.

Sed & ejusdem *Davidis*, hospitio apud *Achisum* honorifico excepti, factum pensitari meretur. Ita enim ad Achisum de noxa, num Israelitis illata ab ipso esset, quærentem, direxit sermonem suum, ut Achisus crediderit, Davidem adversus Israelitas irrupisse, deprædatumque populares esse; Contra meridiem, inquit, Judæ irrupimus, non ipsam Judæ regionem, sed terras ei cõterminas intelligens, de quibus tamen Achisus haud quæsierat. (a) Ubi plus quidem deflexisse Davidem à simplicitate cenent nonnulli, quam Virum bonum deceat. (b) Quemadmodum verò non omnis usurpatio locutionis, quæ scitur in alium sensum accipienda, est illicita; & mendacii, quæ illicitum est, forma consistit in repugnantia cum Jure alterius: (c) sic & fictus hic aut perplexus *Davidis* sermo rationes habet, quibus videtur liberari à mendacio posse.

Quid de Davide varia apud Achisum simulante?

- (a) 1. Sam. XXVII, 10. unde & ne ejus rei quid experiretur Achisus, universos quos deprædabat gentes delebat.
- (b) ut Junius, Piscator, & imprimis Belge, qui infirmitati factum adscribunt.
- (c) queri enim posset, An Achisus habuerit scienti? Cum hac imprimis dissimulatione tecta fuerit *Davidis* innocentia. Add. Grot. III, 1, 10, 11, 16.

XXI.

Disputant etiam, quo candore *Davidis* ad bellum contra Israelitas vocatus, operam suam Achiso potuerit polliceri. Nunc scies, inquit, quæ facturus est servus tuus. (a) Ubi quidem, de industria sua in exercitu Regis prodendo loquutum fuisse, neutiquam crediderim (b) sed consultò potius, ac divino dirigente provisu ita Virum sapientissimum eumque afflictissimum verba composuisse, ut neque Achisus de fide ipsius

Continuatio quæstionis?

dubitare haberet necessum, nec ipse in Bellum contra fratres consentiret, sed eventui omnia commendaret. Quanquam & capitis custodiam Regi salva conscientia potuit polliceri. (c)

(a) 1. Sam. XXVIII. 2.

(b) *quam verbis bisce mentem adfinxit Jo. Piscator; videndus apud Polum ad b. l.*

(c) *Videbis, inquit, quid facturus sit servus tuus, pro tuenda videlicet vita tua, quod & prestare optime de se merito Regi potuit. Ceterum admirandum hoc divina in Davidem providentia est, ne is Hebraeo se sanguine contaminaret, efficientis. 1. Sam. XXIIX. 4.*

XXII.

Quid de factis Elisai?

Quid de *Elisai* exemplis; Syrios (a) ad urbem, quam intruderent, (b) se ducturum promittentis, & Hazaelem, ut Benhadado responderet: Convalesces; instruentis, (c) cum tamen moriturum Benhadadam divino indicio cognovisset, statuum dum fit: anquiritur.

(a) 1. Reg. VII. 19. & VIII. 10. ubi ad priorem locum Grotius, dolum in hostem licitum habitum esse isto tempore. Quod recte dixisset, modo postrema verba: isto tempore: exessent. Fallere enim hostes etiam in Novo Testamento licitum est, quos interficere licitum est, ut recte adnotavit Lucas Osiander. Et comperta est veritatis, hosti nocendum ἢ δόλο ἢ βίῃ, ἢ ἀμφάδην ἢ ἐκρυφῆδην, sive dolo, sive vi manifesta: clamve, palamve, ut Homerus dixit.

(b) fuit illa prudens veritatis occultatio ad tempus, ut ait Augustinus, sub aliqua dissimulatione. Non est hec via, qua videre Elisam poteritis, cum alium DEUS locum destinaverit, gloria sue manifestanda, vobisque confundendis. Ex quo Helisens tot dimisit predicatorum, quot habuit hostes, tot relatores virtutum, quot homines hostium.

(c) *Et si Kethib habeat: וַיִּחַי אֵלִישָׁא בְּיָמָיו לֹא מוֹתָא. Non vivendo vives. Kri autem legit &: Dic El, vivendo vives. Uti & d. Ζωὴ ζήσης, & Josephus, τὸν μὲν Ἀζαῆλον ἐκέλευσε μὴδὲν ἀπαγγέλλειν τῷ βασιλεῖ κακόν. Quod quidam sic explicant: Tu quidem o Hazael, Regi dices, quod convalesciturus sis, sed aliud mihi ostendit Dominus. Ipse quidem morbus non erit lethalis, sed morte tamen violenta decedes. Memorat enim*

Fla

Consensus memorabilis Augustini.

Flavius, quod ab Hazaele regnum occupante, die sequenti reti nullo in eum injecto suffocatus & strangulatus fuerit Benbadad, add. Grot. III, 1, 17. in notis.

XXIII.

Reus mendacii est, qui delictum cuius infimulatur, negat, aut *coram Magistratu fictis eludere argumentis conatur.* (a) Ratio in promptu est, quia Magistratus habet *Jus quarendi*, cui in reo respondet obligatio verum (b) dicendi. Hinc & Superiorum obtestationes atque ἐξορκισμοί. (c)

An reus sit mendacii, qui delictum coram Magistratu negat?

- (a) *Dissentit Auctor, ut omnino adparet ex discursu in Opere Majori IV, 1, 20. ubi simul tacite J. L. Praschii rationes apud Boecler, ad Grot. Dissertatione de Mendacio p. 45. convellere adgreditur. Certe mendacia tunc maxime cavenda sunt, ubi cum Magistratu res est. Quod Terentius dicit:*

Respondetur ad notiones Puffendorfl.

*Nam qui mentiri aut fallere instituit Patrem
Aut matrem tanto magis audebit ceteros.*

Idem ad publicos Parentes non minus recte aptes. ἐν ἀγορᾷ ἀφ' ἑδν: Lex erat Graeca. Grotius Locum Levit. V. 1. *si quae anima peccaverit, ut audita adjuratione, cujus testis est, aut vidit, aut experta est, nec confessa est: ea reatum peccati contraxit: sic interpretatur. Si quis audiverit vocem adjurantis: i. e. si quis monitus, verum superpresserit. add. Matth. XXVI, 63.*

- (b) *conf. omnino G. Thomae II, 7, 86. sqq. p. 250, 251. De Rahabe (an canponaria, ut Chaldaei & RR. an meretricis, ut LXX. & Paulus eam vocat Ebr. XI. 30.) facinore, Exploratores contra interdictum Regis sui dissimulantis, alibi disquiritur. Id certum est, exploratorum receptationem celebrari ut actum fidei, Ebr. XI, 31. animi scilicet πλοῦν ἀδικησάντων ob audita miracula. Videtur etiam Rahaba Grotio non fuisse ex septem populis, quia nupta fuit Salmoni Hebraeo, ut apud Mattheum habemus, quod tamen argumentum apodicticum non est. Nec putem ad Grotii epictisim recurrendum, qui ante Evangelium mendacium viris bonis salutare, culpa non dicitur esse. Etenim, ut supra monui, nullum proprie dictum Mendacium unquam ex licitis fuit. Itaque ipsa Rahaba est lingua, velut Instrumento ad procurandam salutem populi DEI; neque enim (verba sunt Abr. Calovii) improba est occultatio sive verbis sive opere ipso facta*

Factum Rahabe examinatur, explosa

Solutione Grotiana;

exploratoribus, quæ adversarios hostesq; Dei panico jam, divinoque terrore percussos agnoscebat Rahaba, v. 9. Conf. omnino Jos. II, 9, 10. Neq; omnis dissimulatio veritatis promendacio habenda si tim est; & aliud est non dicere veritatem, aliud mentiri: quum in mendacio dolus sit, qui non semper adest, ubi quis veritatem non dicit. Non habuit Rex Hierichuntinum Jus sciendi veritatem; & novit Rahaba honorem, gloriam, & auctoritatem DEI Israelis (cujus hi Legati erant) omni humana iusticia antefereendam esse. Perperam igitur Abulensis statuit, qu. 30. in Josnam: Rahabam à DEO motam esse ad PECCATUM VENIALE, mendacium officiosum; cui refragatur Paulus Rom. III, 8. & Cornelius à Lapide, falsa illa, inquit, & paradoxa sunt ab Abulensi adducta. DEUS enim nullius peccati potest esse auctor, cum sit summus puritas, veritas, & sanctitas. Durus est Augustinus, qui mendacium constanter vocat; ita tamen effatum temperans; Mirandum est, inquit, quod uno tempore in una causa DEUS utrumque conspiciens, id est, FACTUM MISERICORDITER, FACTUMQUE FALLACITER, & bonum remuneravit, & propter hoc Bonum, MALUM ILLUD IGNOVIT. Nobis consultius videtur, definitionem supra traditam ad casum presentem applicare, & solvitur, nisi fallimur, omnis difficultas. Pulcrè Philipp. Melanchton, Catechesi, quæ Tom III. Operum habetur; Ubi, inquit, manifestatio spontanea peccatum esset, ibi concessæ sunt figura, quæ tegant negotia. Ut Rahab peccasset, si ultro prodidisset exploratores; & mulier II. Reg. XVII. peccasset, si ultro prodidisset nuncios Davidis. Chrysostronus de Rahabe: ὁ καλὸς ψευδὴς, O pulchrum mendacium. O laudabilem dolum, non prodentis res divinas, sed custodientis veram pietatem. Grot. ad III, 1, 16.

(c) conf. 2. Sam. III. 17.

XXIV.

Quid reservationes mentales? Ulrici Obrechtii de Jesuitis narratio.

Reservationes, sive Restrictiones Mentales, (a) quæ reservato interius sensu, verbisque ambiguis imponunt, Lojolitici inventum sunt cerebri & omnem justitiæ pietatisque vim elidunt. (b)

(a) de iis videri meretur Obrechtus adhuc quidem Noster, ad Grot. III. 1, 17. ubi ait: Nemo nescit, quid hoc in genere faciant Jesuitæ, quibus istiusmodi retentiones mentales & interpretationes tacite communes sunt. Sic si quæras ex aliquo, An hanc vel illam rem habeat? & ille

Et ille babeat; respondeat verò se non habere, dicunt, non esse mendacium. Nam ita intelligendum, non habeo, scil. ut tibi dem. Plura vide ibid. in Notis Fesmariane Editioni annexis p. 1199.

- (b) *Docuere tamen jam olim Priscillianistæ, tu corde retinendum esse, quod verum est, oreque ad alienos proferre falsum, mendacium non esse; si fides Augustino contra mendac. c. 2.*

XXV.

Ad L. I. c.
XI.
Quid Jura-
mentum?

Juramentum *, velut assertio religiosa & pars cultus DEI, neque rectæ rationi, nec ** Verbo DEI (a) repugnat; immo ob custodiam *** Societatis & Pacis aliquando necessarium est. De essentia ejus non sunt ritus, qui pro gentis aut religionis diversitate variant. (b) De usu verò inter Gentes præclare Cicero de Legibus, Secundo. Cæterum recte definitur: *quod sit assertio religiosa, (c) quæ divina misericordia renunciamus, aut divinam in nos penam deposcimus, nisi verum dicamus.*

* *Fuit juramentum ante natos homines, in conventione Patris cum filio in divinis, de reparando genere humano Psalm. CX. 4. Præclare Augustinus Serm. xxviii. de verbis Apostoli: Falsa juratio exitiosa est: Vera juratio periculosa est: nulla juratio secura est. add. Sir. XXXIII, 14.*

** *Expressum de Juramento deferendo mandatum est Exod. XXII, 11. Si quis à proximo de ablata vel neglecta pecude aliæve rebus accusetur, Ræ deferatur ad Juramentum coram Domino. Lutherus: So soll mans unter ihnen auff einen Eyd bey dem Herrn kommen lassen; quippe quod præcidit controversiis. add. Pufend. Off. I. X, 1. Et præsentio veritatis ideo in illa DEI testis vindicis que invocatione præcipiatur, quod nemo temerè tam impie credatur, ut ista petulantia gravissimam Nominis indignationem in se deposcere sit ausurus. Tanta de cætero in Juramentis veterum erat Religio, ut etiam que tacite excepta intelligi debebant, nominatim exciperent. Sic ad Eleazarum Isaci pronubum Abrahamus: Sin autem mulier noluerit sequi te, non teneris Inrejurando Gen. XXIV. 8. Quod per se intellectum videri poterat. Est autem inter peccata monstruosissimum perjurius, & non absque stupore concipitur, dari homines,*

Exceptiones in juramentis.

quid perjurium e

mines, qui data opera DEI vindictam exposcant. Ceterum, divino humanoque Juri conveniens est, ne facile juretur. Unde variorum populorum legibus moribusque non solum jurandi licentia restricta, sed aliis quoque signis vice jurisjurandanti, datum est: ea vi, ut nisi impleatur promissio, promissor non minus detestabilis habeatur, quam si pejerasset, adde Kulp's. ad Grot. II, 13, p. 90. Talis est formula bey Fürstlichen/Gräfflichen/Äldelichen Treuen und Ehren. Ceterum non saltem Juramentum assertorium, sed & promissorium de futuro prohibitum à Christo non est; quia alias Civilis SOCIETAS solveretur, nec possent inter se nunquam convenire Reges de futuris Pacis conditionibus, mutua atque jurata promissione constantibus, quod observandum adversus Grosium II, 13, 21. add. Danhau. Coll. Decal. & ex eo D. Jäger. de Juramentis art. 1. qu. 2. pag. 22. sq. Sed sententia Christi est interpretativa vane Phariseorum glossæ; que triplex erat (1) non esse juramentum, si adpellatione creature profane, non Nominis divini juraretur, & consequenter nec perjurium, si violetur juramentum. Matth. XXIII, 16. (2) Esse juramentum, si per Creaturam sanctam juretur, per aurum, donum &c. Matth. XXIII, 16, 18. (3) Solam ἄποκρίαν seu perjurium prohiberi, que eadem Socinianorum in Legem calumnia est. Obj. Si juramenta nullum amplius habent usum, si finem non possunt facere controversiæ, E. melius esset abstinere à Juramentis. Antecedens manifestum est ex praxi Judiciorum nostrorum, ubi band raro utraque pars litigans juramentum prestat, ubi à Juramento ad ulterius tribunal adpellatur, & novum Juramentum petitur. Resp. (1) Dolendum esse, eorum inter Christianos devenisse, ut Paganis videantur deteriores. (2) Curandum itaque foret, ut Remedium juramenti adferretur à Magistratibus. (3) Abusus non tollit usum. (4) Juramenta imprimis ob res minores vitandæ.

(2) Verba Christi Matth. V. 34, 37. & Jacobi V. 12. explicat Olander. Christus enim prohibitionem suam non Juramento, sed levitati Judæorum, & τὴν εὐλογίαν, ei, quod à verborum simplicitate deviat, opponit. q. d. Sermonem nostrum levibus temerariisque Juramentis non conspurcandum: & nostrum ETIAM debere esse ETIAM, nostrum Non debere esse Non; adeoque veritati respondere quod adfirmamus vel negamus. Quorsum band malè Plato: τὸ ἀπὸ δαίμωνος λόγος ἄρκον ἐστὶν βίβρατον. Viri Justi sermo debet esse instar Juramenti. Nec sufficit

An juramenta

CHRISTO prohibita?

Solvitur Objectio

sufficit expositio Grotii, Christum prohibere Juramentum promissorium de futuro, quod tamen in V. T. fuerit iicitum. Hæc enim si sententia quadraret, nullis pactis conventionibusque juratis locus esset. *** Vide Casum Exod. XXII, 10, 11, & Hebr. VI, 16.

(b) vid. Telmar. ad Grot. II, 13, 10. p. 453. Juramenta coram altari, factaque ara fieri apud omnes prope gentes in usu fuit. 1. Reg. VIII, 31. sumtis in manus altaribus, ait Justin. Lib. XXIV. & Juvenalis: tangens aramque fidemque.

de
Juramen-
tis ad aras.

(c) Adeoque & omniscius ac omnipotens testis vindexque invocatur. Conf. illustrem locum Gen. XXXI, 50. Jos. XXII, 22. Judic. XI, 10. & de Jonatha DEUM invocante, 1. Sam. XX, 12, 13, ac testem vindicemque adpellante, ibid. vers. 23, 42. Jeremie sic juravit Se- dekias Rex quam verè vivit Dominus, qui hanc nobis animam fecit. Jerem. XXXV, 11, 16. Paulus DEUM invocavit testem super animam suam, II. Cor. I, 2.

Invocatio
DEI in ju-
ramentis,
ejusque
exempla

XXVI.

Absurde Juramentum concipitur per Rem opinione Dei- tatis destitutam. (a) Differt à voto, quod est Obligatio sponte accersita adversus DEUM, (b) de Objecto Numini grato. (c) Invocatur in utroq; Deus ut testis etiam cordium ob omniscientiam: & ut vindex, ob omnipotentiam simul & ob justitiam. (d) In priori agnoscitur cognitio & cura DEI quam habet de rebus humanis, etiam cogitationibus: quod ipsum Jurisjurandi est fundamentum. (e)

Uc iura-
mentum
differat à
voto?

(a) Rationes vide §. 3. & meretur censuram Grotius, II, 13. 11, qui provocat ad exemplum Josephi per vitam Pharaonis, Elisei per vitam Elie jurantis; & Christum Matth. V. juramenta per cælum, altare &c. prohibuisse negat. Sed 1. Josephi verba non fuerunt juramentum, sed obtestatio. Idem de formula Elisei sentio. Itaque Scriptura habet exempla creaturarum in Juramentis allegatarum, sed ita ut ratione creaturarum fuerint mera potius obtestationes, asseverationesq; quam stricte dicta Juramenta. Sic 1. Cor. XV, 31. ait Paulus: Per nostram gloriam, quam habeo in Christo, quia morior quotidie. At non jurat, sed testatur se propter Corinthios periclitari, & illorum profectum animadvertere. Add. Osiand. Theol. Casual. P. II. pag.

An iura-
menta per
Creaturas
licita?

An Chri-
stus omni-
no sustule-
rit jura-
menta?

1032. sqq. Christus verò ἄλλως jurare prohibuit, eo nempe quo Ju-
dæi jurabant modo; quia DEUS jussit, per suum tantum nomen
jurare; Unde cessaret miratio Viri docti, hæc si expenderet. Cer:è
Paulus, interdicti Salvatoris optime gnarus, plus dixit quam: Ita, ita.
confer § expende Galat. I, 20. § II. Corinth. I, 23. Nil clarius.
Solebant Christiani non optimi per sanctos jurare, quos irridens
Poeta paganus scribit:

Per cineres Pauli, per cani limina Petri.

add. Sir. XXIII, 10.

quid vo-
tum?

An in N.
T. penitus
cesset?

(b) Quo de argumento legendus Pufendorf. de J. N. § G. III, 6, 15.
cujus quam arcta sit obligatio, docet Lex Mosaiica Dent. XXII,
21. Calovius eò desinit votum: quod sit promissio religiosa DEO fa-
cta animo spontaneo de iis, quæ DEO grata sunt; ubi etiam mone-
t hallucinatum esse Petrum Martyrem, qui adversus Smythbenum vota
inter Christianos prorsus reprobavit: nisi forsan explicandum sit de
votis ceremonialibus § Papisticis, opinione cultus factis § temera-
riis. Neque per КОРВАН Matth. XV, 15. Juramentum, sed votum
intelligitur; adde Osiand. ad Grot. II, 13, 7.

De Voto
Jephtæ.

(c) Ex quo arguit Grotius Jiphtachum, cujus fides Hebr. XI, 32. præ-
dicetur, filiam hand immolasse; unde verba Jud. XI, 30. sic transfe-
renda esse: Erit Domino, aut adscendere faciam holocaustum; nem-
pe si id animal holocausti sit capax. Quidsi asinus aut canis occur-
risset, debueritne holocaustum fieri? non sane. Ergo nec humani ge-
neris quidquam; sed dedicandum id fuisse ad ea ministeria, quæ ho-
mines DEO exhibent, puta in sanctuario, si mas esset; si femina, ad
preces, vini abstinentiam § vitam *μωναχικου*. Eandem sententiam
tenent Brentius, Chytræus, Franzius. At immolatam Jiphtachi Fi-
liam post Ebræos Christianosque veteres plerosque censet Lutherus,
qui sic in Glossa: Man will/ er habe sie nicht geopffert/ aber der Text
stehet klar da. Sunt, qui ad fabulam de Iphigenia, velut Jiphtige-
nia provocent, § quod in Sisimis incole sacrificium facere consue-
verint in nomen puellæ; conf. Epiphan. hæres. LXXVIII. qui eam fu-
isse filiam Jiphtachi existimat, in sacrificium olim oblatam. Saltem
vovere immolationem filie non potuit, in quam Ius non habuit ad
vitam nec:neque extensum: Dent. XII, 30. sqq. multo minus proban-
dum, quod Hieronymus Epist. ad Julian. asserit, obtulisse Jephthem
virginem filiam, § idcirco in Sanctorum enunciatione ab Apostolo
positam esse.

(d) Pufend.

(d) Pufend. Off. 1, 4, 7. lin. 11. sq.

(e) Grot. II. 20, 45.

XXVII.

De Juramentis, quæ cum ab infidelibus in universum, tum à Judæis (a) præcipue exigi acceptarique solent, difficilior inspectio videtur. Primum quidem, (b) *An fides ei iuramento, quod Judæis præstitit, adhiberi possit?* Deinceps: (c) *An Christianus Magistratus, absque conscientia vulnere Judæo iuramentum injungere possit*, cujus religionem impiam, ac adversus optimum Servatorem blasphemam esse novit? Non sufficit, quod vir doctus ait, civile remedium Juramentum esse, adeoque nimis superstitiosum fore, si quis ab eo, qui falsam sectatur religionem, Juramentum se salva conscientia exigere non posse, arbitrari velit. Nam & circa civilia remedia quæri primo omnium debet, an conscientiam non ledant. Pertinet huc demum etiam quæstio, quid statuendum de iuramento per Deum & Evangelium? Reprehenditur illud a Balduino in casibus: videtur tamen admitti posse, si quis tangens evangelii librum obtestetur se rem dicere, quemadmodum vera credit quæ in Evangelio leguntur. *

An iuramentum ab infideli exigere possit Christianus?

(a) Prostat hoc de argumento Viri Cl. Dno. Guil. Molleri, Professoris Altorfensis Dissertatio, de Juramentorum Judæicorum, à Christianis tam exactorum quam acceptorum Fide & Moralitate. Vidimus olim Hage Comitæ ad Januam Collegii, der Gecommitirten von dem Raht von Holland, formulam Juramenti Judæis proponi soliti: Ghy swart by den almachtigen ende lebendigen God, die himel ende erde geschaffen heft, ende door Mosen syne wetten gegeven: & sub finem addit Judæis, si in eo, quod juraverit, ulla ratione fesellerit, aliterque ac jussus esset, secerit vel responderit, se obligatum esse, ut sustineat plagas omnes, & maledictiones, quæ in Libris Moysis, Levitico maxime & Deuteronomio præscriptæ sunt in omnes irreligiosos & quicquid est malorum hominum. Planè ut ejusmodi formulam à Psefercornio propositam exscripsit Buxtorfius in Synag. Judaica. In Ordinatione Politica des Freyen Kayserl. Land. Gerichts in Schwaben/

Specimen formulæ Juramenti ab Judæis exacti.

ben/ admonentur *Judei suae sententiae*, quod etiam infidelibus servanda
sint juramenta, multo magis Christianis solum atque unicam DEUM
omnipotentem colentibus.

(b) *Non dubitat Vir Clariss. Wülferus, affirmare in Observationibus ad
Tiberiacam Judaicam Salomonis Zevi; putatque Judeis, si aliter sta-
tuatur, injuriam fieri, quidquid odiose cavilletur Samuel Fridericus
Brenz im abgestreiffen Schlangenbalg; & Jacobus Ayrer im Hi-
storischen Process. Quod posterior Synagoga Judaica Editio agno-
scere videtur, hoc in puncto à priori multum discrepans. Ceterum,
in Judiciis quidem Christianorum, Judeis omnis equivocatio his in-
tercluditur verbis: So ich unrect oder betrüglich Schwören wür-
de/ so seye ich beraubt aller Gnade des ewigen Gottes.*

(c) *Affirmant piti doctique Scriptores, posse Christianum ab illo accipe-
re juramentum, quem scit per Idola juraturum. Adeoque non tam
ad id inducere, quam illo uti. Conf. D. Osiand. Theol. Casual. P. I.
p. 1030, 1031. & ad Grot. II, 13, 12. p. 985. sq. ex veteribus autem
Augustinum Epist. 154. ad Publicolanum. Nec ignotum est exemplum
Jacobi, juramentum Labani per DEUM Nachori factum admitten-
tis. Nec obstat, quod ita videatur tacite approbari cultus aliorum
implus. Negatur enim sequela; quia à jurante nihil exigitur quam
fides; quod autem eam ex perverso animi sensu & præjudicio male
firmat, sibi est quod imputet. Deinceps cum Religio cogi non pos-
sit, consultum utique est, in rebus civilibus, ad veritatis indagatio-
nem uti Juramenti infidelium. Fac denique, nostra Juramenta à
Judeis non haberi pro validis. Num eam ob rem nos in Socialita-
tem, quae quonlibet sua religione citra vim gaudere jubet, delin-
quemus? Obligat autem Juramentum etiam per falsos Deos presti-
tum, quia ex distamine conscientiae, tametsi erroneae; qui enim jurat,
etiam falsum Deum pro VERO habet. Qui igitur jurat Deo ex sua
conscientia vero, is obligatur. Non te audit lapis loquentem:
sed punit DEUS fallentem. Seneca de benef. VII, 7. Punitur, quia tan-
quam DEO fecit. Opinio illum sua obligat poena. add. Sap. XIV, 31.
Balduin. Cas. Conscient. L. II. c. IX. cas. 2. Melius B. Danban. Coll.
Decalog. p. 509. & haec formula in Transactione jam Passaviensi, de-
bita cum explicatione, ut Verbo DEI non repugnans admissa fuit.
Conf. Celeberrimus Noster D. Schwedecus, Jur. Publ. P. Spec. Sect.
I, c. II. §. 19.*

Rationes,
cur Chri-
stianus ab
infideli ju-
ramentum
exigere
possit?

de formu-
la juramēti
per Evan-
gelium.

XXVIII.

Recte *Josua* Juramentum *Gibeonitis* præstitum (a) servavit, nec (b) ob dolum, * circa exteriorem tantum circumstantiam, adhibitum, rescindi potuit. Quin potius in tantum valuit, ut de eo violato postea poenæ sumtæ sint gravissimæ, Deo Auctore. (c) Potuissent sane *Israëlitæ* cum *Gibeonitis* inire pactum deditiois; at in eo decepti fuerunt, quod foedus sociale contraxere.

De Juramento quod *Gibeonitis* præstitit *Josua*.

(a) *Jos. IX. per tot. & adde Grot. II, 13, 5. qui hanc urget rationem, quod pacem petitura genti non omnino denegari ea potnerit, nec aliaz internecioni devotæ divinitus fuerint, quam quæ bello se opposuissent. Jos. XI. 19, 20. adeoque hoc Juramentum non fuisse contra Legem divinam, de perseverantibus in impietate & ad primam denunciativam non parentibus, explicandam. conf. Denter. XX, 10. qua cum benigna interpretatione etiam Leges Exod. XXII, 32, 33. & Dent. VII, 12. NI PARUERINT, intelligendas esse monnit à τάρυ, ad Dent. XX, 10. & de J. B. & P. II, 13, 4. nec dissentiunt Moses uterque Majmonides ac de Kozi præcepto jubente decimo quinto. Conf. Josue XI, 19, 20. qui locus longe est clarissimus, & Selden. VI, 13. Sed & Lex clara est: Si DEUS Dominus Tuus has gentes Tibi dabit, UT ILLAS PERCUTIAS (i. e. Jure victoriæ acquiras) tum eas pro anathemate habebis, Dent. VII. 2.*

Quæ gentes internecioni devotæ? & expositio necessaria Legis diviniæ de eorum excidio.

(b) *conf. supra L. l. c. IX. §. 13. Reg. 4. ex quo patet, non omne promissum, cui dolum accessit, esse nullum. Valet matrimonium cum femina, quam putas esse Hispanam, etsi sit Gallicana. v. Osiand. ad Grot. d. l. p. 969. 2. Non improbat populis foedus deditiois: sed foedus sociale. Ceterum utique Dolum in substantia Rei annullat Juramentum, Lauterb. tr. Synopt. de Juram. §. 45.*

* *Itaque tametsi rem ipsam Gabaonite indicassent, quod præ metu non fecerunt, vitam tamen salvam sub conditione parendi fuissent impetraturi. Grot. II, 13, 14. add. Schikard. Jur. Regii c. V. p. 117. sqq. edit. ult. qui sic ait: Ex Hevæis soli Gibeonitæ, postquam pacis conditiones primum spreverant, astu tandem vitam suam servarunt; lacero habitu iter longinquum simulant. Quæ singularis responsio est.*

* * *Estque in hoc bellicæ clementiæ auctor DEUS, quod Cananæis, eorumque populis longe flagitiosissimis pacem offerri voluit, quæ vitam ipsis sub tributaria conditione concederet.*

(c) *Caillari utique hic aliqua potuissent Hebræi. Sed ut Livii ex libro tertio heic utar verbis, Nondum hæc quæ nunc tenet seculum negligentia DEI venerat, nec interpretando sibi quisque iurandum & leges aptas faciebat, sed suos potius mores ad eas accommodabat,*

XXIX.

An Juramentum vi extortū obliget?

Quæstio est, utramque in partem ventilata: *An vi iniusta, v. g. Latronis, extortum Juramentum fervari debeat?* Affirmativam (a) tenet *Grotius*, quod non sola cui juratur persona respiciatur, sed is, qui juratur, DEUS; & repudiandum *Ciceronem* dicit, perjurium esse negantem, si quis prædonibus pactum pro capite pretium non adferat (b) Est qui argumentum à Socialitate petat, quia nisi latronibus fides habeatur, indubia iis nece pereundum esset, qui in nefarias manus incidunt. Videant etiam qui fidem infideli datam non servandam ajunt, ne perjurio latebram quærant.

(a) *II, 13, 15, & incidenter II, 17, 19. quia obligatio Naturalis est, DEUM non facere falsitatis testem. Conf. D. Thummius Tr. de Jura-ram: Danban. Coll. Decalog p. 515. Zentgrav. Dissert. peculiari de Obligatione Juramenti per vim extorti §. II. ubi Pufendorffio IV, 2, 8. quoq; respondet; quia DEUS alius falsi testis invocaretur, Sic videmus Hebræos Reges & à Prophetis increpatos, & punitos à DEO, quod fidem juratam Babylonis Regibus non servassent. Jerem. XXIX. 7. Nam quod affirmate quasi DEO teste promiseris, id tenendum est. ut cordatè Cicero Off. III. 29. Allegat Grotius II, 13, 16, locum è Psalmo XV. Juratus in damnum suum, non tamen mutat. Non quidem iniquitatis vinculum juramentum est: at nec iniquum est, solvere pecuniam pro redimenda vita, & præstare hoc, ut jurisjurandi religione se exsolvat, atque vitam redimat jurans. Nec dat simpliciter, sed vite servandæ causa & intuitu Nominis divini ob temporale bonum non profanandi, Itaque adversus DEUM non*

est exceptio metus. Grot. III, 19, 5. Cl. tamen Thomafius J. P. D. II, 9, 31. in not. ait ad hoc argumentum Grotii rege-ri posse: non præsumendum, quod DEUS tale Juramentum in favorem hominis nequaquam acceptaverit. Prorsus uti Cicero qui de Offic. III. 29. hoc argumentum habet. Si prædonibus patrum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est, ne si juratus quidem id non feceris. Nam pirata non est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium; cum hoc non fides esse debet, nec jusjurandum commune. Sed posset Ciceroni ex Cicerone, eodemque capite responderi, verbis quæ supra allegavimus. Nec verum est, quod Cicero sumit, nullam esse cum prædone Juris societatem, cum illi depositum reddendum sit. Grot. II, 13, 15, III, 19, 3. Ipse Pufendorfius in Opere Majori agnoscit, posse conscientie scrupulos nasci; nude suadet erogare pecuniam in pauperes. Ais: hoc juramentum esse involuntarium E. non servandum. Resp. non invitum est simpliciter, sed secundum quid S instar actionis mixtæ, comparatione instituta inter vitam vite S pecunie, quæ longè melior. Monet tamen Osiander, aliam esse questionem de silentio, latroni per Juramentum promisso; quod servandum; non sit, quia illicitum sit de imminente periculo non admonere proximum, Matth. VII. 12. tum S quod hoc juramentum: impediat majus bonum morale, nempe charitatem proximi. Nec abunit B. L. duinus, qui tutius existimat silentium non præstare, sed latrones indicare Magistrati, quia justitiam impediât, proximo in discrimen incidendi occasionem præbeat; quanquam singulari heic prudentia opus esse B. Osiander advertat, ne quid committatur, quod conscientiam possit inquietare.

Argumentum Viri Clarissimi, post Cicero-nem, expen-ditur.

An omne silentiū latroni præstandum?

- (b) Difficilis objectio est: quod votum per metum factum non obliget. E. nec Juramentum. Sed in voto vel non constat de consensu ejus, cui fit Promissio, vel omnino dissensus innotuit. At in præsentī Juramento certum est, DEUM nolle nomen suum sumi in vanum. An immunitas à perjurio Franciscus I. Rex Gallie quod non rediisset in Hispaniam, qui tamen à Carolo V. in acie Paviensi captus, promiserat, si non staretur pacis conditionibus, se rediturum, sua sponte in carcerem. Fides, allegantibus apud Guicciardinum Lib. XVII. Gallis servata non fuit, quod I. non sit in Regis potestate obligare sine Statuum consensu nullam rem Regni. II. Quod non permittant Le-

ges

ges Christianorum, ut captivus sit in perpetuo carcere, hæcque pœna maneat facinorosos, non infelices. III. Promissum fuerit ex metu, adeoque nullius momenti. IV. Præcesserit juramentum à Rege Remis præstitum, & quidem maximè solenne, contra quod alio juramento Rex venire non potuerit. Sed Regulus, etsi paganus, ut infra audiemus, rediit in carcerem, ut maximè is fuerit injustus. Conf. Grot. II, 13, 14.

XXX.

An perjurium commiserint Israelitæ raptum filiarum indulgentes?

Perjurium non fuit, si Grotium audias, (a) quando Israelitæ non obstante juramento, quo se Benjaminitis filias in matrimonium non daturas, coram DEO testati erant, raptas tamen cum raptoribus vivere permiserunt. Quia nimirum, si juramentum sit in odium alterius, (b) *strictam* juramenti interpretationem adhibere conveniat.

(a) II, 13, 5. conf. Jud. XXI, 18.

(b) *Quæ* regula est Auctoris è Grotio petita, §. 3. qui non ultra receptum loquendi morem extendendam Juramenti significationem ait. II, 13. §. 5. Sed cavillatoria ista interpretatio fuisse videtur Celeb. Thomasio, quod ea saltem cum mente jurantium, dum jurarent, non convenerit. *Quæ* quidem speciose dicta nemo non videt. II, 9, 51. & 55. Sunt, qui respondeant, Juramentum factum esse super Re illicita, eoque rescindendum, imò nullum. Non enim in arbitrio Gentis fuisse integram tribum exscindere. Nobis dicendum videtur, utique convenire cum Jurantium mente, eo in casu, quo integram tribum perire necesse foret, uxores non denegandas. Certè Lev. V. 4 patet, DEUM ipsum talia juramenta, quæ feruntur ad nocendum proximo, rata esse vetare. Ubi autem DEUS dispenset, ibi perjurium non esse. Addit Cornelius à Lapide, hoc juramentum, quia præposterum & illicitum, ideo nec obligatorium fuisse: per SIMPLICITATEM vero putasse Israelitas, se eo teneri. Etsi hoc non placeat Calovio, qui putat eos, qui consilium de Raptu dedere, perjuri reos band fuisse, quod singuli tantum PARTICIPATIVIM jurarint, se non daturus Benjaminitis proprias filias: non autem receperint, NON DATUROS ALIORUM FILIAS COMMUNI DECRETO.

XXXI.

XXXI.

Contradictionem involvit, (a) *obligari ad rem illicitam*. Igitur nullas habebit vires juramentum super ea praestitum. An juramentum *Davidis* de Nabale excindendo ex illicitorum genere fuerit; inter DD. non convenit. Nos *Grotio* ad stipulari, & in affirmantem concedere non dubitamus; vel hoc solo argumento, quod *David* DEO, à truculenta vindicta se retrahenti, gratias egit. (b) Idem de Jurejurando *Saulis* dicendum, quod injustam in se atrocitatem continuit, & à cujus executione *Jonatham* populus non imperie quidem, attamen deprecando liberavit. (d) Neque *David* perjurus fuit, qui *Sauli* jurejurando se obstrinxerat, non perditurum se ejus posteritatem, qui tamen septem filios *Saulis* strangulandos dedit *Gabriel* beonitis. (e)

An juramentum obliget ad rem illicitam? Quid de juramento *Davidis* circa *Nabalem* censendum?

(a) Testimonia DD. collegit *Grotius*, II, 13, 6.

(b) de stricto rigidoque Jure non queritur, si dicamus *Davidem* nemini fuisse obnoxium, sed de Jure Conscientiae, cui offendiculum dare potuisset, ut graviter monuit *Abigail*. 1. Sam. XXV. 31. conf. *Osiand.* ad *Grot.* II, 13, 6. p. 972. & 1. Sam. XXV. 22. & 39. ut & *Tesmar.* ad h. l. *Grot.* pag. 451, qui *Augustinum* allegat & hoc Juramentum temerarium, atque ex levitate militari profectum vocat. conf. *Ant.* O. M. p. 500. & *B. Calov.* ad *Dent.* XIII. 21.

(c) 1. Sam. XIV. 24. *Maledictus*, inquiebat, vir, qui comederit Panem. Quod editum hominis & imperiosi & aegre impudentiam arguit. Nam & diu pugnantis opus cibo refici, & poena gravior delicto.

(d) qui etiam liberari debebat, et si Juramentum in justitia carnisset. Excipi enim ab obligatione debent ignorantes.

(e) 1. Sam. XXIV. 22. coll. 2. Sam. XXI. 6. quoniam scilicet in *David* non erat, vindicem DEI minus adstringere. *Gottes Allmacht* ist allezeit excipirt/ ut habet *parœmia Germanorum.* add. *Senec.* de *Benef.* IV, 39.

XXXII.

Cur non obstante Juramento *Davidis*, de impunitate *Sime* mei praestito, a) is tamen decessurus *Salomoni* mandaverit, ut

Amnon *David*es juramenti, quod *Sime*

R r

ope-

mei præstiterat, sanctimoniam læserit ?

operam daret, ne incruento fato iste defungatur? (b) & num non sanctimonia Juramenti læsa nonnihil eo mandato fuerit, dubium videtur. Auctor negat, quia David saltem pro se juraverit, & juramentum hoc stricte interpretari potuerit, quod subjecta postularit materia, Simeï scilicet ipse, homo nefarius, & qui novas facile res moliri potuisset. (c) Caterum nihil à Solomone commissum, quod Juramentum patris læsisset, quum Legem sibi latam ipse Simeï adprobaverit.

(a) II. Sam. XIX. 23.

(b) I. Reg. II. 8.

(c) de J. N. & G. IV, 2, 13, *conf. Grot. II, 13, 5. Nec præcepit David Filio, ut ipse Simeï ob delictum plecteret: sed monebat duntaxat, ut hominem pravum ac familiæ suæ infestum cautè observaret, ne res novas moliretur, & si quid flagitii denno committeret, in venia danda non adeo facilis esset. Hinc Salomon ipsi præcepit, ut Hierosolymis sub oculis Regis habitaret, nec rivum Cedron transiret; ne adspiciendo locum, in quo Davidi tam scæde maledixerat, super impunitate sua gaudium conciperet. Verum divina providentia ita disposuit, ut Leges tam faciles, ab sese quoque adprobatas, violaret: ut justa foret occasio condigno nequam hominem exitio tradendi. add. denno Pufend. de J. N. & G. VIII. 10, 3.*

XXXIII.

An in juramentis locum inveniat relaxatio?

Locum in Juramentis quandoque invenit *Relaxatio* sive dispensatio, quæ actus est, (a) quo superior juramentum ob defectum potestatis in jurante nullum fuisse declarat: (b) vel etiam ei, cui jurato promissum fuit, certis rationibus obligationem inde ortam juranti condonat. * Ne tamen præjudicium fiat Juri alterius. (c) Ratio hujus actus est, quia inferior, *qua inferior*, obstringere se non potuit, nisi quatenus superiori id placitum esset, ampliorem enim non habebat potestatem. (d) & quia Juramentum obligare non potest in præjudicium tertii: item quia voluntas subditorum est imperfecta certis in casibus.

(a) C. *Thomas. d. l. §. 60. non igitur Papa, qui superioritatem mentitur;*

tur: & malè ab Ecclesia Præsîdibus Ecclesiarum exercita ejusmodi absolutiones sunt. Notum est exemplum Eugenii IV. Ladislaum Pannoa. Regem solventis, A. MCCCCXLIV.

(b) non peccat superior, quia suo jure utitur. Quomodo Lege Hebraea mariti uxorum, Patres liberorum, qui sui nondum juris erant, juramenta irrita faciebant. Num. XXX, 6, 9. ut & v. 13, de Juramento servi aut famula. Sic Sponsalia clandestina ipso jure nulla sunt, si sine consensu Parentum facta, etiamsi Juramentum intervenerit. Num. XXX. 4, 5. Lauterb. Comp. Juris L. XXII. tit. 6. de Sponsal.

Exempla Relaxationis votorum, & Juramentorum.

* His verbis differentiam Relaxationis à dispensatione ostendimus. Quibusdam enim dispensatio STRICTE dicitur, quando ad auferendum vinculum Juramenti solum spectatur potestas in personam Jurantis, cum causa ex parte ejus; Relaxatio autem, quando causa potissimum attenditur ex parte ejus, cui Juramentum factum est. Unde dispensationem propriè locum habere ajunt in Juramentis, quae per modum voti SOLI DEO vel absolute fiant; Relaxationem verò in Juramentis promissoris homini factis. Declaratur autem voluntas superioris circa Juramentum vel antecedenter, irritum reddendo Juramentum; vel consequenter, vetando ne impleatur. Kulpis. ad Grot. II. 13. §. 5. p. m. 89. adde Regulam Generalem de votis & Juramentis à Superiore Relaxabilibus Num. XXX, 14.

Incidentes de relaxatione & dispensatione.

(c) Exemplum est in dispensatione Caroli V. quam examinat Obrechtus ad Grot. II. 13, 20, Cum Landgravius se non vellet sistere, nisi fide interposita, illud fecerunt Electores duo, Mauritius atque Elector Brandeburgicus. Adventante igitur Landgravio quaesitum est: An non salva Electorum fide, contra Landgravium jure agi possit? Quod cum Consiliariis Caroli V. effecit, ita tamen ut nec ipsi neque illis laudi tribui possit; nam 1. Imperator quidem uti se sua potestate prætendit, & datam ab Electoribus fidem relaxare. Sed nullus est relaxationi locus, ubi ea cum periculo tertii conjuncta esset. 2. Detoxius longe fuit, quod in formula promissi Landgravio dati verba haec erant: Es solte sich der Land. Graf für versichert halten/ daß er ohne einige Gefängnis solte bey dem Kayser gehalten werden; quae illi perverterunt, verbo ohne einige mutato in: ohne ewige. Factum, ait Obrechtus, Imperatore indignum, qui dicere ceteroquin suaverat: Fidem apud Imperatorem esse debere, etiamsi toto Orbe exularet.

Excerpta Historica ex Obrecht.

(d) *Proposit Seneca de Benef. IV. §. 5. hanc quaestionem. Si Lex lata erit, ne id quisquam faciat, quod ego me amico meo facturum promiseram? & solvit. Eadem Lex me defendit, quae vetat.*

XXXIV.

An Jura-
menta no-
vam indu-
cant obli-
gationem?

Etsi Juramenta novam per se obligationem haud produ-
cunt; (a) novum tamen & immutabile vinculum obligationi
jam validæ superaddunt, remque, si Objectum Juramenti sit,
mutari, ubi jurata est, haud permittunt. (b) Hinc & Kulpifius
ad quaestionem: an heres ejus, qui juravit, teneatur? respondet,
non teneri quoad vinculum Juramenti (quippe quod contrac-
tui v. c. accessorium) teneri tamen quoad efficaciam obliga-
tionis, ut præstare promissum obligatus sit; si non præstet, con-
tra fidem quidem agat, perjurus autem non fiat. (c)

Res intri-
cata distin-
ctione ex-
peditur.

(a) *Pufend. b. l. §. 6. quia DEUS, hominibus præsens, testis vindexque invocatur. Cujus rei egregium exemplum est. Gen. XXXI, 50, 54. Non est nova obligatio ratione substantiæ: quia obligatio est ex Lege: sed ratione gradus, qui per Juramentum augetur. Ipsa verò obligatio instrumentaliter à Lege oritur; quia non nisi de re, ad quam vel evitandam vel conscientiam obligati sumus, juratur. Interim quæ juramentum præstat, dicitur LIGARE animam Num. XXX, 1. 2. quia si Juramentum habet vim obligandi, sequeretur, quod obligaret ad rem omnem, etiam illicitam. Sed posterius est absurdum. Puf. I, II, 6. 3. quia obligationi in se validæ tanquam accessorium vinculum supervenit. E. non producit novam PER SE obligationem.*

(b) *Illustra de Juramentis in Epistola ad Hebræos loca sunt c. VI, 16. ubi homines, ob voluntatem facile mutabilem jurare ait; & quidem PER MAJOREM, DEUM nempe T. O. M. reverentiæ & immutabilitatis causa; esseque Juramentum, esse certe debere Juramentum ritè interpositum OMNIS CONTROVERSIAE, quæ ipsos inter homines intercedit, Finem ad confirmationem, ita ut cogantur acquiescere, & litem contradictionemque finire, cum satis stabilita res sit, ac veritas per Dei immutabilitatem triumphatura tandem sit, quam DEUS in testem vindicemque vocatus non patietur temerè violari aut mutari. Idem divinum Auctor pro Sacerdotio Christi Melchisedekiano contra Leviticum sic arguit. Id Sacerdotium immutabile*

pre-

Loc9 Heb,
VI, 16.
de
juramento
ad
illustratio-
nem disci-
plinæ uni-
versalis ad-
fertur,

praestantissimumq; haberi debet, quod mediante juramento sancitum fuit. Sed hoc quidem non de Levitico; sed de Christi Sacerdotio in sacris literis enunciatnr. Igitur hoc solum immutabile est & optimum, id vero mutabile & interitui obnoxium. Sic nimirum e. i. qua naturaliter in confesso sunt, diviniori instituto firmando adplicentur sanctus Scriptur. conf. Hebr. VII. 21. & ad utrumque locum eruditam solidamque Jo. Henrici Maij Paraphrasin.

(c) *Ku pis. ad Grot. II, 13, §. 4. p. 88. & ad II, 14, 2. p. 91. fin. Juramenta Rex sua potest irrita facere antecedenter.*

XXXV.

An Rex *Juramenta* sua reddere *irrita* possit? Grotius respondet, posse antecedenter, i. e. si juramento priori seipsum plane privaverit potestate tale quid jurandi: (a) non posse consequenter, quia hic quoque personarum distinctio requiratur; cum talia habeant in se hanc exceptionem, nisi superior noluerit. Itaque Regem DEO obstringi, à cujus Jure se exsolvere non possit. (b)

An Rex suaver-
Juramenta
irrita red-
dere possit?

(a) *Grot. II, 14, 3.*

(b) *Contra est Viciarius II, 14, 8. qui ait, Juramentum posse rescindi sive antecedenter sive consequenter fiat; quia juramentum judicetur ex natura actus cui accedit. Si equitas velit, ut iste actus rescindatur, juramentum quod huic actui accessit, quodcumque sit, rescindi potest. Nec requiri distinctas personas, sicut nec in restitutione in integrum, quam Rex ipse possit perficere. Presumi autem justam causam ex qua fiat relaxatio. Sed equissimum est, nomen DEI ob rem temporariam non sumi in vanum.*

XXXVI.

Casum *M. Attilij Reguli* diligenter excussit Cicero, (a) Scilicet, quia jusjurandum intercesserat, redire in carcerem debuit, ut maximè is fuerit injustus. (b) Hinc & Regulum laudans sic compellat Silius:

Qui longum semper fama glifcente per avum
Infidis servasse fidem memorabere Poënis. (c)

RE 3

(a) *Offic.*

- (a) *Offic. III. 27, 28.*
- (b) *Grot. II. 13, 14.*
- (c) *Grot. II, 13, 16.*

XXXVII.

An iuramenta late
semper interpretanda?

Insignis est apud auctorem Regula: *Non late semper, sed stricte quandoque Juramenta esse interpretanda*, si quidem subjecta materia id requirere videatur; puta, si juratum sit in odium alterius, & non tam promissioni, quam minis, iuramentum sit adjectum. Grotius (a) in eundem sensum: non, inquit, ultra receptum loquendi morem extendenda est Juramenti significatio. Ideo, addit, perjuri non erant, qui cum jurassent non duros se in matrimonium filias Benjaminitis, raptas cum raptoribus vivere permiserunt. (b) Referunt eo quoque Juramentum Davidis de impunitate Simei præstito.

- (a) *II. 13. 5. addatur de Juramento Batavorum, de non constituendo amplius Gubernatore Oratio nostra, qua aliquot Problemata practica discussimus, Mense Septembri M D CCII.*
- (b) *conf. dicta superius. §. XXX. & §. XXXII.*

XXXVIII.

An, si res non illicita, majus bonum impediatur, iusjurandum valeat?

Etiamsi res, quæ promittitur, non sit illicita, (a) sed majus bonum morale impediens, ex Grotii sententia, non valebit iusjurandum. Quia scilicet profectum in bono DEO debemus, ita ut ejus libertatem eriperè nobis ipsis non valeamus. (b) Refert eo Grotius Matth. XV. 5. Donum DEO dicatum sit, (id enim esse קרבן קרבן Κορβαν) si quid unquam à me boni accep- ris. Votum addita consecrationis pœna planè validum censebant Hebræorum Magistri, pessimi hac in parte Juris divini Interpretes, etiamsi adversus parentes factum esset; quod refellit Christus, in cujus verbis πικρὸν Grotio est benefacere. add. 1. Tim. V. 3. (c)

- (a) *Pufend. b. I. §. 6.*
- (c) *Grot. II, 13. 7.*

(c) *quamquam Lightfootus neget hic iuramentum, sed votum intelligit.*

XXXIX.

XXXIX.

Forma Jurisjurandi verbis differt, re convenit. (a) Hunc enim sensum habere debet, ut DEUS invocetur, puta hoc modo, DEUS testis sit aut vindex. Ἰδὲ ἐνώπιον τῆ Θεῆ ὅπ ἢ ψευδομαι, En coram DEO, quod non mentior. (b) Duo autem debet jurans, primum ut verba animo congruant, quod ἀληθευεῖν vocat Chrysippus: alterum ut factum congruat verbis, quod idem vocat εὐορκεῖν. Qui in illo peccat, ψευδορεῖν; qui in hoc εὐορκεῖν eidem Chrysippo dicitur. (c)

Quis sensus
formula-
rum in iu-
rejurando?

(a) Grot. II. 13. 10.

(b) Gal. I. 20. add. Rachel. Instit. Jurisprud. L. IV. tit. xxiv. §. 11. p. 660. & hujus Exercit. §. 14.

(c) Grot. II. 13. 13.

XL.

An quod contra Juramentum fit, illicitum sit tantum, an & irritum? quæritur. Grotius distinguendum ait, ut si sola fides sit obstricta, valeat actus contra juramentum factus, puta, testamentum, venditio: * non valeat autem, si ita conceptum sit jusjurandum, ut simul contineat abdicationem plenam potestatis ad actum. (a) e. gr. si quis juret, se nec posse, nec velle fœdus facere cum aliis; si contra faciat, non erit tantum perjurus, sed & fœdus erit irritum, propter defectum facultatis, quam à se abdicavit.

An, quod
contra jus-
jurandum
fit, illicitum
tantum sit?
aut an &
irritum?

* e. g. si quis heredi instituto juret, se non mutaturum testamentum, & postea mutet, erit perjurus tantum, sed testamenti mutatio valebit, quia facultatem mutandi testamentum retinuit. Vitrius. J. N. & G. II, 13. §. 27. p. 279. sq.

(a) Grot. I. B. & P. II. 13. 19.

XLI.

An, si *Atheum* juret, per Deum quem nullum credit, verum dici possit juramentum? si quærat, se responsurum pollicitus est vir doctus. (a) Negativa hoc argumento videtur niti, quod Juramentum non fit, (b) quod concipitur per rem opinione Divinitatis

De Jura-
mento A-
thei.

nitatis destitutam; at talem esse in Athei mente, id quod nos toto animo colimus optimum sanctissimumque NUMEN. Pro affirmante pugnat, quod *primo* Atheus non, credo, dabitur, qui citra animi reluctantiam & conscientiae contradictionem neget DEUM esse. Igitur iuramentum ejus verum esse, saltem ob Principium connatum. Secundo, quia DEUS in illo iuramento vindex ac Testis invocatur, qualis & manet ac erit DEUS, quidquid stultè sentiat Atheus. Tertiò, quia is, qui speciem juraturi præ se tulit, obligatur, quidquid demum in animo suo, dum jurat, agitaverit (c.) Quarto, quia ex hoc iuramento DEO nihilominus tenetur, ob interpositam IPSIUS invocationem, cui nemo impunè illuserit, neque quem astu quis deceperit. (d) Quemadmodum & contra Hobbesium statuimus, Atheum esse sub Imperio divino, licet in id non consentiat, quia obligatio homini adversus Deum est connata.

(a) Kulpisius *ad Grot. II, 13. p. m. 88.*

(b) Pufend. *Offic. I, 11, 3.*

(c) Pufend. *Offic. I, 11, 5.*

(d) Pufend. *Off. I, 11, 7. Demum, curiosa nimis videtur questio. Nam vel constat Athenam esse, vel non constat. Si prius: Igitur ad iuramentum non admittetur, sed coercebitur. Pufend. l. 4, 2. § 1, XI, 4. ibi: Frustra quippe § q. f. Si posterius: Iuramentum erit, quippe in quo non queritur de intentione interna, sed, ut loquimur, externa. Puf. l. XI, 5. est qui speciem.*

XLII.

Quid de asseveratione jurata sentendū?

Asseveratio facta in locum Juramenti angeloben an Nydesstatt coram DEO æquipollet Juramento. Unde ejus frequentia, quæ passim invaluit, vehementer detestanda, plerisque hunc actum pro re nihili habentibus: (a) Differt tamen à formali Juramento quoad effectus Juridicos & Civiles, ut v. c. quemadmodum in Capitulo quodam dicit Pontifex, quis non possit declarari pro perjuro.

(a) me-

(a) *memoravit in Disputatione solenni magnus inter nos jurisconsultus, pnellam octodecennem, quæ talem coram Judice a reverentem præstiterat, rogatam quid fecerit? respondisse, se tribus digitis colli capnt tangere debuisse.*

XLIII.

Cum Anno M DC LXXXIX. mense Februario è Scotia missi Legati *Guilhelmum III. & Mariam*, Reges M. Britannix salutarent, Rex & Regina Scotis quoque, sublatis in cælum, more Scotico, dextris, verba prælegente Comite Argatheliæ præstiterunt. Quo in actu id fuit memorabile, quod cum ad ea jurisjurandi verba ventum esset: hæreticos extirpare curabimus (*we shall bee carefull to root out Heretiks*) WILHELMUS dixerit (*that he did not mean by these words, that he was under any obligation to become a persecutor*) se haud existimare impositam sibi verbis hisce persecutionis necessitatem: quo audito responderunt Legati, nec juramenti hunc tantum esse, nec Leges Scotiæ persecutores ferre.

Singularis casus de interpretatione juramenti Regii apud Scotos.

EPI M E T P A

A D

EXERCITATIONEM VII.

§. I.

Si nemini mortalium, qui cum pacta inivimus: igitur nec hæreticis fides neganda erit. Nec * obstant quæ regessit è junioribus Pontificiis nonnemo: I. quia ejusmodi contractus fit in præjudicium tertii, Romani scilicet Pontificis. Igitur nisi is consentiat, nullum esse. II. Tribunal inferius præjudicare non posse superiori. At *Ecclesiasticum Tribunal* esse superius seculari, ergo promissa circa res Ecclesiasticas posse Jure Superioritatis à Tribunali Ecclesiastico pro nullis declarari. III. Hæreticos esse perpetuos hostes. Hosti autem fidem non esse servandam, nisi personam hostis exuat. IV. Homicidæ, furi,

An fides hæreticis servanda? Argumenta nuperi Scriptoris Romanæsis referuntur.

S, s

& ma-

& malefico alii, cum Republica periclitatur, frangi fidem posse, quia homicidium sit res per se illicita. Multo magis frangendam esse hæreticis animæ occisoribus. Prius exemplo Regis cujusdam Danicæ confirmari, qui latrones in regno suo, simulato bello & data fide impunitatis, omnes convocavit, convocatosque in salutem Reipubl. supplicio adfecerit, cum fides de re per se illicitâ data servanda non sit.

ad eaque
responde-
sur. --

* *Ad primum enim dicimus, nihil statui in præjudicium Pontificis, ubi HOMINIBUS pax tranquillitasque in Civitate conceditur. Inprimis si Civitatis jubeant Leges ac necessitates. In altero supponitur, quod falsissimum est. Non datur Ecclesiasticum Tribunal, nisi quod circa exteriora disponat, & ad Majestatem Civilem pertineat, quæ est summa ubique potestas, & de doctrinis quoque, an societatem juvent lædantve? judicat. Conf. Pasend. de O. H. § C. II, 7, 8. & quæ sint ecclesiæ adiones, idem docuit in de Habitu Relig. ad Remp. §. 30. simulque demonstravit, eam Ecclesiam, quæ Status est, & quæ STATUS est, non esse à Christo. Nam ad Statum 1. requiri multitudinem, quæ ad vim arcendam apta sit. Atqui tres, ut Tertullianus dicit, faciunt Ecclesiam, quia inter eos medius est Christus. 2. Statum, postulare, ut introducatur in territorium, ubi sedem fortunatam singere Cives queant. Et qui in novum se statum conferre vult, necessum est, ut vel in alium locum commigret, aut præsens imperium loci, ubi agit, excutiat. Sicut Romulus novum Statum conditurus Regnum Albanorum imperio renuntiabat, & qui novo Statu accedere volebant, desertis suis oppidis Romam commigrabant. Atqui neque Christum, neque Apostolos Christianas gentes in alias sedes transtulisse, sed quemlibet sub imperio, cui hætenus subiectus fuerat, degere permisisse, prioris dominii jure haudquidquam imminuto. Ad hæc Papæ nusquam data est Jurisdictio, immo ejus antecessori Petro denegata, sicut & gladius Matth. XXVI. 52. & XX, 25. Ad tertium respondetur: hæreticos, quæ tales non esse hostes vel Humanitatis vel Civitatis. De rebellibus, seditiosis, blasphemis non disputamus. At: hæreticum tamen hostem esse, qui pacem Ecclesiæ turbet. Regeo, eum quæ talem (de seditioso iterum non loquor) non frangere pacem publicam, sed pacem cum DEO. Videant, ne afflicta tunc hæreticis contrañum civilium incapacitate, in se derivent no-*

tam

tam Bestia Apoc. XIII. 17. Pusend. Off. II, 16. Est autem etiam Jus bellicum, fidesque jurisjurandi sepe hosti servanda. Sic. Off. III, 29. ubi illud exponit:

Fregistine fidem? neque dedi, neque do infideli cuiquam.

In quarto nulla est sequela vis. Latroni non est servanda fides publica, quam fregit, & cuius vinculo alium ei ligari nequit. Hæreticus autem politicam fidem, cui Princeps præest, non fregit. Igitur quam fidem hæreticus non fregit, ejus revocatione nec punire Princeps hæreticum potest. Add. Danbæner. quæst. Moral. c. VI. fin. p. 654. sq.

I I.

Quæ ex pacto aut promisso perfecto debentur, ea quoniam per violentiam propriam aut superioris exigi possent, PERFECTO (a) Jure deberi dicuntur: imperfecto, quæ ex sola humanitate debentur. Distinxerunt ita Hebræi quoq; quemadmodum Majmonides, quæ non debentur, ait, venire benignitatis nomine, חסד, quam alii interpretes ad Prov. XX, 28. explicant פְּלִגָּת הַטִּיבָה abundantiam bonitatis: quæ debentur ex JURE STRICTO משפט Judicium Hebræis vocari: quæ ex honestate Justitiam, צדקה id est, æquitatem. (b) Cæterum quæ Jure imperfecto aut præcepto caritatis debentur, ad ea etiam, exigente ita Reipubl. necessitate, civis cogi à summo Imperio potest: ut in magna frumenti penuria cives cogi possunt, quod habent, in medium conferre. (c) Quo sensu etiam Grotius ait, innocentem, si ipse, quod ex caritate erga patriam debebat, detrectet, tradi hosti posse. (c) Sed & illud heic tenendum, latius patere Caritatis quam Juris regulas. Qui divitiis floret, immisericordiæ erit reus, si inopem debitorem omnibus reculis suis excutiat, ut ipse ultimum quadrantem consequatur.

Quid pactū
promis-
sumve per-
fectum, &
imperfec-
tum?

ex Hebræ-
orum lan-
guagiumq;
Legum di-
sciplina.

(a) *conf. supra Exercit. III. §. 1. Dari jus perfectum & imperfectum cum ex rerum, in quas Jus nobis esse dicimus, diversitate patet, tum ex debendi modo atque origine. Res enim quod attinet, alie jam mee sunt, & quanquam absunt & penes alterum existunt, mee esse existimantur: alie autem ita mee res nondum sunt, expectantur ta-*

Existencia
Juris per-
fecti & im-
perfecti.

Vindictæ
hujus di-
stinctionis
contra
Feldenum.

men à me, cen ex ratione aliqua Juris universalis & vinculi socia-
lis, quod mortales continet, mihi debita. Unde etiam Jus illas po-
stulandi mihi nascitur, non ex Justitiâ particulari, sed universalit.
Quod contra Feldenum, qui parum magnificè de hac distinctione sen-
tit, observandum. ad Zentgrav. Summ. Jur. div. Sec. V. Art. I. p.
759. sqq. Debendi item varius est modus. Nam major est obligatio
dandi ex Lege Justitiæ commutativæ, quam mere humanitatis aut
beneficentiæ. Ceterum datur etiam Jus perfectum in illis circa quæ
Justitiâ distributiva versatur, si non quoad ea, quæ singuli à socie-
tate expectant, certè quoad ea, quæ societas à singulis vi pacti po-
stulare potest; quando promiserunt, quod pro rata parte ferre ve-
lint onera, quæ ad societatem qua talem servandam faciunt. Ad-
denno Zentgrav. d. l. §. 8. p. 770.

- (b) Grot. II, 14, 6.
- (c) Grot. II, 25, 3.
- (d) Grot. III, 13, 4.

III.

De pro-
missione ex
errore,
supplemen-
tum.

Circa errorem, (a) qui consensum impedit, observandum
est: ubi in promissione aliquid supposuerim, citra cujus intui-
tum promissurus non fueram, (b) naturaliter promissionis nul-
lam esse vim. Conf. supra *Exercis. VII. §. 5. p. 280.*

- (a) Per quem scil. contingit, ut intellectus à vero promissi passivè ob-
jecto aberret, adeoque voluntas revera in illud non consentiat. Ser-
mo autem est de errore in promissionibus.
- (b) v. c. si aliquo nuncio fuerim persuasus, mea negotia abs te bene fu-
isse gesta, eoque nomine tibi quid promiserim, non tenebor, ubi fal-
sum id deprehendero. Venerat de morte militis cujusdam falsum ab
exercitu domum nuntius, quo audito & credito, pater testamentum
mutat, & quem sibi visum fuerat, heredem facit, ac post moritur.
Miles domum revertitur, ac post lege agit in hereditatem paternam.
Causa ad centum viros defertur. Heic testamentum fuit funda-
tum in PERSUASIONE de morte filii, quæ cum falsa fuerit, &
patris voluntatem nullam fuisse manifestum est. Cum constet illam
solam fuisse rationem quare is mutaverit testamentum, & citra quam
idem non fuerat mutaturus. Puf. de J. N. & G. III, 6, 6.

IV.

IV.

Usitata etiam de Pactis hæc Regula est: Ubi error contigerit circa ipsam rem, de qua convenitur, pactum vitari non tam ob errorem, quam *quia Legibus* pacti non fuerit satisfactum. (a) quid Leges
pacti?

(a) *Obscurum hoc Auctoris axioma dicit Scriptor Nonnemo, quum non constet, quid per Leges pacti intelligatur. Sed Leges pacti vocat Auctor, quas inter precipua est, ut ipsa res, de qua convenitur, ejusque qualitates sint cognite, citra quam cognitionem liquidus consensus intelligi nequit, add. de O. H. & C. I, 15, 3, §. ad hanc aequalem equalitatem.*

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO VIII.

Summa.

AD LIB. I.
Capita XII.
XIII. XIV.
XV. XVI.
XVII.

- I. Quod fundamentum *Dominii humani* in res creatas? Ostenditur, & de usu carniū, pro necessitate argumenti, agitur. II. An fuerit communio primæva? III. Quid *Dominium*? quid internum & externum? quid utile? quid plenum, quid minus plenum? quid irrevocabile, quid revocabile? quid singulare, quid commune? IV. An & mare capax imperii ac dominii? V. Quid *dominium eminentis*, quid vulgare? VI. Quod *objectum dominii*. VII. Quotuplex *modus acquirendi dominium*? Quid *originarius*? quid *adprehensio*? quid *accessio*? quæ *Res nullius*? VIII. Quotuplex *accessio*? IX. De *accessione agrorum*. X. Qui *modus derivativus*? XI. Cur *Auctor* etiam de *jure servitutum* egerit? XII. Quodnam *fundamentum successionis ab intestato*? XIII. *Successio naturalis Liberosum*. XIV. Quid *Repræsentatio*, sive *Successio Vicaria*? XV. *Observatio de Successionibus ex decore Civitatis*. XVI. *Fundamentum acquisitionis ex Jure Belli*. XVII. An *postliminium* adversus *pactiones cum hostibus*? XVIII. Quid *ususfructus*? XIX. An *Testamentum* pertineat ad *Jus Naturæ*? XX. Ut *transeat universitas bonorum*? XXI. Quæ *apud Hebræos cerimonix*? XXII. Quid *Jus Vacantiæ*? quid *Albinagii*? XXIII. Quæ *fundamenta Præscriptionis*? XXIV. An *locum habeat inter Gentes Liberas*? XXV. Quot *modis oriatur obligatio ex Jure*, quod in *res competit*? XXVI. Quid, si *res non ex- tent*? XXVII. Ac, de *restitutione fructuum*. XXVIII. Quid *paupertas*, ex *oppositione dominii*? contra *Monachos*. XXIX. An *res sacræ veniant in commercium*? XXX. *Commendatio*. § IV. in *Capite Pufendorffii* XIV. XXXI. Quid *exæquatio*? XXXII. Quod *potestatis civilis heic officium*? XXXIII. Quid *pretium*? XXXIV. Quotuplex? XXXV. *Specimen divinæ Providentiæ de rebus utilissimis pretio non magno parandis*. XXXVI. *Observatio de pecunia*. XXXVII. Quod *verum pretium*? XXXVIII. *Casus de Frumentario Alexandrino ex Cicerone*. XXXIX. Quid *interpretium*? XL. Quotuplex *contractus*? XLI. Quid *monopolium*? XLII. Quod *Jus usurarum*? XLIII. Quæ *mordaces*? XLIV. Quid *hypotheca*? quid *pignus*? XLV. Quod *Jus in contractu Societatis*? XLVI. De *Jure Ludi*. XLVII. De *olia fortunæ, Assecurationibus, & ludis Scenicis*. XLVIII. De *alea publica*. XLIX. Quid *contractus Moharra*? L. Quid *Fideiussor*? LI. An *licita sit Fideiussio Criminalis*? LII. Quid *Jus Retractus*? speciatim *apud Hebræos*. LIII. *Summaria de Contractibus Regula*. LIV. De *occasu dominii*. LV. Quid *acceptilatio*?

prilatio. LVI. Quid interpretatio? Et cur *Pufendorfus* cap. XVII. agit de Interpretatione? LVII. Quotuplex interpretatio? LVIII. quid in pacti interpretatione respiciendum? LIX. Quæstio de favorabilibus. LX. An dentur verba ambigua? LXI. Quid declarativa interpretatio? LXII. Ubi locus sit conjecturis? LXIII. Quando sumantur ex effectibus? LXIV. Quando ex conjunctis? LXV. Quid Interpretatio extensiva? LXVI. Quid Restrictiva? LXVII. Quomodo restrictio oriatur ex defectu rationis? LXVIII. Qui ex defectu materiæ? LXIX. Quomodo ex casus emergentis repugnantia cum voluntate? LXX. Ex quibusnam porro signis aliis? Explicantur Regulæ de collisione Legum.

I.

*U*oniam qui vult finem, (a) etiam media eidem obtinendo necessaria velle intelligitur; idcirco manifestum est, volente utique Numine, rebus creatis hominem cum ad necessitatem in (b) alimentis tegumentisque, tum ad commoditatem uti. * Imo & eas destruere. An vero & carnibus vesci DEUS primum hominem permiserit? ab Hebræis in dubium vocatur. Quin & aliæ gentes a carnium esu penitus abstinerunt. Neque nos latent de sanguine, num eo vesci liceat (c) controversiæ. Sed de licito carnium post lapsum esu plana non modo sunt verba Deut. XII. 15. sed & accedit ratio, quod non exigua isto è cibi genere homini utilitas obtingit, & nullum insuper Jus hominibus Brutisque commune est, imo immanes quoque belluas proterere ipsa necessitas jubet, ne deteriore quam illas conditione, hominem (d) esse oporteat.

Quod fundamentum domini humani in res creatas?

Speciatim, de Jure esus Carnium.

- (a) *que efficax in moralibus illatio est.* Pufend. de O. H. & C. 1, 3, 11.
- (b) *in qua duo Paulus humanæ necessitatis objecta constringit,* 1. Timoth. VI, 8.
- * Gen. I, 28.

(c) *Occasione Act. XV. 20. & varia eo suggerit argumenta Grotius, De esu sanguinis, relative.*
 & nota sunt exempla *Ludwelli & Cti, Samberti Theologi, Bartholini Medici: Prohibitus etiam Genti Israeliticæ adeps fuit, equè ac sanguis, Levit. III, 16, 17. quam tamen Legem ad adipem ovis, bovis & capræ restrictam ex Levit. VII, 23. vult Moses Majemonides, de cibis*

cibus prohibitis c. VII. sect. I. ubi sect. I. cap. VI. docet, ne quidem sanguinem omnem, v. c. piscium, locustarum. Et his similia: fuisse interdictum. Nam expresse DEUS sanguinem *החיה* id est eorum, que super terram incedunt, et avium interdixit. Piscium non item, ut ait Grotius ad Lev. VII. 26. ob causam naturalem, quia piscium sanguis non aquę inflammēt corpora. Adeps autem intelligitur DO-
MINO debitus in sacrificium, non qui carni immixtus, Lev. VII. 25. VIII. 16, 25. IX. 10 19, 20.

**Rationes
contra necem ani-
malium,
esumque
carnium à
Pythagoræis
productæ
expendun-
tur.**

(d) Nec obstat, quod animantes vitam cum cruciatu linquant; quod sufficere homini opera utilitasque ex iis obvians potuisset; quod is aliis cibus commodius alatur, et homini breves admodum junctique dentes sint, eorum animalium in morem, qui herbis vescuntur; quod Pythagoras denique faciliorem victum ad sanitatem corporis et ingenii acumen conducere persuasit, hoc argumento carnes apud suos proscripserit. Aliud enim est carnibus ad temperationem ac sanitatem; aliud ad pingue pabulum uti; et ab usum etiam brutorum esse. supra docuimus. Unde DEUS quietem septimæ diei expresse *Præter* indulgit Exod. XX, 10. Ipsum verò discrimen Animalium, purorum immundorumque antiquissimum est, Genes. VII, 8. coll. Levit. per tot. ubi sunt, qui cibos ejusmodi prohibitos pravi ple-
rosque succi esse dicunt, à quibus naturali quoque instinctu ante Le-
gem Patres abstinerint, Israelitæ verò ea lata legalem demum im-
munditiam contraxerint. Criteriâ purorum dicuntur divisio un-
guis et ruminatio. Adde, si lubet, Grotium de Veritate Religionis
Christiane V, 9. et eo annotata. Ceterum Veteres Hebræorum Ma-
gistrum aperte tradiderunt, Messie temporibus cessaturam Legem de
cibus vetitis, et scillam non minus puram fore, quam bubulam. Quod
Daniel à cibo regio abstinet Dan. 1, 8. factum ideo est, quod moris
fuit iste gentilis, partem de pane et vino injicere in aram, aut si
ara non adesset, in focum vice aræ, atque eo modo Diis suis conse-
crare totum illud, quod erant comesturi. conf. Gal. II, 12. Meretur
etiam addi de Creaturarum destinatione insignis locus 1. Tim. IV. 3.
quod DEUS creaturam condiderit eis *μετάληψιν*, id est, eo animo,
ut eorum usum generi mortalium insuaserit Est enim *μετάληψις* ni-
hil aliud quam *μεταλαβάνων τροφῆς Αἰθ.* II. 47. XXVII. 34. Cu-
jus ergo *μετάληψιν* DEUS concessit ipse, cur prohibet Pontifex Ro-
mannus? S. Rom. Imperii Status in Gravaminibus Nationis Germa-
nicæ,

**Revelatio
in subsidiis
sumitur.**

nica, in Comitibus Norimberg. A. M D XXIII. oblati: inter reliqua, inquinant, onera, vel illud minime postremo loco ponendum, quod constitutionibus humanis multa prohibentur, imperantur item multa, quae nullo divino precepto vel interdicta sunt vel imperata, quod genus sunt matrimonium, ciborum usus interdictum, quos DEUS ad hominis necessitatem creavit, ac in gratiarum actione promiscue fumendos docuit Apostolus. Ὁ π πᾶν κτίσμα Θεῷ καλόν, καὶ ἄδεν δόμι-βλητον μετ' ευχαριστίας λαμβανόμενον. Nihil est ἡγίον per se, & contra DEI Legem. Lex autem DEI has de re gentibus neque unquam data est. & à Judæis per Christum ablata. add. Act. X. 15. Dissidendum interim non est, precipuos Scriptores arbitrari, ANTE DILUVIUM Ius quidem homini fuisse in animantia, ut scilicet lacte, lana, & mortuorum suo fato exuviis uteretur, non ut in cibum ea verteret; quemadmodum ante Grotium Chrysostramus, Theodoretus, Thomas, Hugo, auctores Glosse ordinariae, Lyranus, Abulensis, Bren-ncius, Martyr. & ex junioribus Gerhardus sensere; nisi Gen. I. 29. & IX, 3. quodque posteriore in loco dicatur, quasi olera viventia dedi vobis, velut hic sit sensus: bestias vobis solum olera concessi, nunc perinde etiam animalium carnes vobis in cibum concedo. Vide, quae ex omnibus historiis congestit Hieronymus, secundo adversus Jovinianum, & adde Porphyrium huius argumenti Libro; imprimis tamen Grotium ad Gen. IX, 3, & de J. B. & P. II, 20, 9. Neque hunc si- nem φύσιν intentum inspicari videtur D. Petrus, bestias quasdam vo-cans ἄλογα ζῷα φύσιν γε βρωθήσια eis ἄλλωτιν καὶ φθογῶν, II. Petr. II, 22. ubi Latinus legit φύσιν; muta animantia, quae per naturam in id destinata sunt, ut ab hominibus capiantur & interficiantur. Pro contraria verò sententia pugnat (1) quod probabile non videatur, animantium pellibus ad vestimenta concessis, carnes velut inutiles ante diluvinum fuisse abjectas. (2) quod piscium vix alius sit usus quam esus. Quis autem numerosum animantium genus sine usu fuisse dixerit? (3) quia nisi ante diluvinum esus carniū fuisset licitus, nulla Abeli ex eo lana fuisset, quod primogenitos pinguos elegerit ad sa-crificium. Ita Cajetanus, Cornelius à Lapide, & Rivetus. Aegy-ptiorum superstitio fuit, nullum animans occidere, unde Moyses ad Pharaonem Exod. VIII. 26. Abominationem Aegyptiorum immo-labimus DEO nostro; id est, offeremus ea DEO, quae occidi ac proinde DEO sacrificari nefas habent Aegyptii, add. Gen. XLIII, 32. ubi

De pro hi-
bitione e-
sus carniū
in Papatu,

An carniū
esus ante
diluvinum
fuerit in us-
su?

tamen Grotius notat, quod *Aben Esdra* putet, omni animalium esu abstinnisse *Aegyptios*, nullam habere *testem antiquum*. Ceterum quae ratio sit *vetitorum ad esum certorum animalium disputant*. *Majmonides* ex eoque *Grotius* causas esse naturales ex bono malove alimento arbitratur. Vide *Commentatores ad Levit. XI, 1.* & per totum. *Pisces, qui squammosi non essent, ne pollerentur, Lex Numae apud Plinium Lib. XXXI. 2.* *Lu Festo* quoque inter merces quas pollucere liceat, *pisces, quibus & squammas, praeter scarum. Iudeos tamen garum fecisse ex piscibus squamma carentibus, disco ex eodem Plinio, Lib. XXXI. versu 8. quid garum fuerit, sem potius quomodo preparari solitum, ignorari ait Celsarius. Saltem pretiosissimum embamma fuisse indubium est.* Ex *avibus quaedam rapaces sunt, furaces, praedatrices: quaedam cadaveribus vitant: quaedam immundis in locis habitant: serpentibusque vescuntur: quaedam voraces, repletae ingluviei deitate, quaedam noctem solitum inemq, amant, lucemque & conspectum hominum fugiunt. Haec omnes à DEO, ob rationem haud dubie symbolicam, ad esum interdicte.*

Ratio cur
vetitus sit,
quorundam ani-
malium
esus.

quid garum?

II.

An fuerit
communio
primæva?

In origine Domini investiganda nec ad malitiam ho-
minum & cessationem amoris, nec ad * *communionem* quan-
dam recurrere proficuum necessumve est; quum proprie-
tas rerum, Divina (a) concessione, sub orbis infantia Proto-
plasto, & post diluvium Noacho facta, cepisse sine difficulta-
te intelligatur. Et communio *nec fuit unquam, nec est* ullibi
talis; sunt etiam qui dicant, nunquam possibilem fuisse. Fru-
stra etiam pro priori ad gentiliū testimonia provocatur; *)
Sacra enim Scriptura docet, Adamo dominium divinitus con-
cessum, (a) & mox in domestica quoque societate privatum
rerum dominium incepisse: ** & pro certissimo habent mul-
ti, filios Noachi divisisse gentes & insulas, adeoque dominia
rerum constituisse. *** ut non dicamus de loco, quem *Kulpi-*
sus urget, *Pf. VII. 7.* nam nisi hominem integrum pro typo
Christi intelligas, nihil probabit. Ibi enim *Plates de Messia*

ex-

Loca
Scripturæ
à
D. *Kulpisio*
producta
expendun-
tur.

expressè loquitur, cui omnia sint subiecta, interprete Paulo Ebr. II, 5, 6, 7, 8. 1. Cor. XV. 27. quod contra Rivetum urget Calovius. Caterum *hereditatem distribuit Altissimus Gentibus*; Ipseque divisit filios Adami, ac statuit terminos populorum! Quid clarius? Deut. XXXII. 8. Non possibilem fuisse in statu innocentiae ajunt, quem ordo omnium maxime decuerit, quique latam etiam sibi habuerit Legem de abstinentia alieni: (*) non in statu presenti, in quo regnat distinctio dominiorum, quæque adeo sine injuria tolli non posset. adde, quod Lex Naturalis Suum Curque tribuit. **** Contra, rara est in communi-
 one viventibus concordia. (2) Caterum, non tamen ita capi hæc debent; velut omnis proscribenda communio esset; ubi enim societas, ibi communio: & sententia illorum, qui sibi nihil juris, & nullam societatem communis utilitatis causa statuunt esse cum civibus, omnem, judice Cicerone, **** soci-
 tatem distrahunt Civitatis. Manent, salvo Dominiorum Jure, liberalitatis, humanitatis & varia communicandi jura. Sed & in Christi disciplina distinguendum utique est inter commun-
 ionem proprietati oppositam, & eam, quæ vocatur charita-
 tis, quæ posterior in hoc consistit, quod Christianus quilibet se bonorum suorum possessorem velut usufructuarium agnos-
 cere, ac tanquam fidelem eorum dispensatorem gerere de-
 beat: cui integrum non sit egente fratre ea tanquam sua reti-
 nere, sed cui incumbat, aliorum necessitatibus, iis velut bonis ad se non pertinentibus, subvenire. Quæ communio (tametsi laxius dicta) præceptis Naturæ & Christi consentanea est. ***** Quidam vocant *proprietatem* restrictam ac temperatam.
 *****

Quæ adhuc sit jure naturali Communio?

quæ jure christiano?

* Ut factum à Grotio, II, 1. add. Euseb. Præp. Ev. XII, 13. *quæquam* & Lactantius observavit, loca Gentilium non de omnimoda communi-
 one accipi debere. Conf. Obrecht. Dissert. quam valde juvenis habuit præfide Schallero.

(2) Communione dividunt in positivam & negativam, Positive communis res iis adpellatur, quæ ad plures eodem modo pertinet, adeo-
 que

Quotuplex Communio?

que involvit socium possessionis, quem proprietates excludit. Negative res communis dicitur, quae ante factum humanum sive occupationem non magis ad hunc quam ad illum pertinet, quia nemini adhuc assignata aut occupata fuit. Hoc sensu communes sunt Insulae & terrae nondum occupatae. In Turcia canes communes esse, nec proprios Dominos habere refert Busbequius, Epist. Turc. 3. p. 132.

An, & ex quo fundamento Adamus habuerit Dominium? Speciatim,

An ex concessione divina?

a) Rex quippe fuit Adamus & Dominus divina Institutione, nec Dominium PER SE supponit factum humanum, cum putat Vitiar. Instit. J. N. & G. L. II. c. 2. qu. 3. Nec mirum quod ad historica argumenta provocemus, quia haec questio ipsa est historica. Sane nisi Adamus fuisset constitutus Dominus, nihil ipsi licuisset attingere, quia involasset dominium DEI. Refert etiam Josephus, quod Cainus terminos agris posuerit, usque dominium suum definitur: Est de cetero optimus acquirendi titulus donum a Domino Rerum omnium, ut ipse alibi ait Grotius ad Gen. XV, 18. Neque adeo difficile fuerit, ad dissentientium argumenta respondere. Primum ajunt: Concessionem divinam tale Jus Adamo non tribuisse, ut cujus alios ab usu rerum concessarum excludere potuisset. Igitur per illam concessionem Dominium non fuisse introductum. Deinceps Jure Civili constare, quod Jure demum Gentium distincta fuerint dominia. Igitur Jure naturae ante dominia obtinuisse omnium Rerum communioem. L. 5. ff. de J. & J. Sed merum, initio, postulatum est, quod formalis Domini ratio in eo consistat, ut quis alios a rebus sub dominio existentibus possit excludere. Quod si firmum esset, sequeretur hoc absurdum: DEUS post mundum conditum ante creationem hominis neminem hominum ab usu rerum conditarum excludere potuit: ut post creationem hominis ab usu rerum mundanarum homines non excludit: Ergo non est Supremus totius Orbis omniumque eius Rerum Dominus. Deinceps habuit Adamus eo, quo solus erat, tempore Jus & facultatem alios excludendi, licet adhuc destitutus fuerit secundo ob deficientes eo tempore alios homines. In altero, quod objicitur distinguendum censeo inter primum in domini originem & ejusdem distinctionem. Posterior est saltim Juris Legumve à populi latrumque modi nempe derivandi res ab uno in alium iis introduci sunt: non ipsum dominium. Alias b. c. sequeretur inconveniens, quod omnia quae in plures dividuntur partes, in nullius antea dominio fuerint, quod quamvis absorptum nemo non perspicit.

** Gen,

** Gen. IV. 3, 4. Distinguit etiam Bœclerus inter dominium commune & privatum. DEUM utique protoplastis concessisse dominium commune, eo sensu, in quantum terram indivisim possedere: sed hoc non opponendam esse dominio privato.

** Gen. X. & Bœcier. ad II, 2. p. 39. nec inficiari potest Grotius, II, 2, 2. antiquissima, inquit, artes agricultura, & pastura in primis fratribus apparuerunt: non sine aliquâ rerum distributione. add. in Thomaf. Jurisprud. Div. II, 10, 115.

N) gemein/ist selten ein. Græci ita extulere: *ἡ κοινία μὴ ἐστὶν μίαν*. add. Chrylost. ad Ephes. IV. & Heruius de Paramis Juris, Opuscul. To. III. p. 434. Possibilitatem tamen propugnat Grotius II, 1, 2. neque is Status, inquit, durare non potuit, si vixissent in matua quadam eximia charitate.

2) dissentit speciose C. Thomaf. Jurisprud. div. II, 10. 61. qui & ait: facultatem Adamo concessam non nisi improprie dominium vocari. Tritum esse proverbium: Amicorum omnia sunt communia. Quo major igitur amicitia fuisset in Statu integro, eo major etiam arctiorque communio. § 71. Ex hac quippe charitate sequuntam etiam inter primos Christianos communionem. Porro: Ubi sit equalitas, ibi aptissimam esse communionem. Atqui in statu innocentie maximam fuisse futuram equalitatem. Contra, ex distinctione dominiorum sequi discrimen hominum in divites & pauperes. Possset tamen heic observari primò: communionem Amicorum esse in primis antiorum, & proprietati, in usus tamen aliorum dispensanda, non opponendam. Posita enim omnimoda communione cessaret liberalitas & prolixa charitatis documenta ignorarentur. Deinceps non omnis inæquitas in Statu innocentie cessisset; si in primis societatem nuptialem & Paternam respiciamus. Nec statim pauper est, qui tantum non habet atque dives. Igitur admisa dominiorum distinctione non tamen emerisset paupertas.

An in Statu integro locum habuisset proprietatis? Rationes Viri Clarissimi pro negativa,

** Eiusmodi tamen Communionem inter primos Christianos videri, objiciunt. Act. II, 44 omnia habebant communia. & communitate 45. vendebant bona sua, & distribuiebant inter omnes, prout cuique necessum erat. Rursus c. IV. 34. Nemo inter illos inopiam patiebatur; nam quicumque ades aut agros possidebant, eos vendebant, & allatum de bonis pecuniam ad pedes Apostolorum deponebant. Sed primò: non hæc probant necessitatem communionis, ut Anabaptistæ

Quæ ratio fuerit communionis primorum Christianorum?

voluerunt; nam ipso monente Petro, poterat Ananias agrum pecuniamque servare, *Act. V. 4.* Deinceps: non omnimoda intelligitur communitio, quasi nihil retinissent proprii: habebant enim privatas domos, *Act. II, 46.* ut in primis de Maria refertur, *c. XII, 12.* sed quod qui abundarent, assatim pecunias conferrent, & à necessario illorum usu nemo indigens repelleretur; sive quis alias pauperesset, sive à Judeis cognatis suis odio veritatis expelleretur, aut vexaretur, sive etiam haberet laborandum in verbo. Tertio: fuit ista communicatio, quoad usum quantum necesse fuit, ut expresse in textu dicitur: prout cuique opus erat. Ceterum alibi locorum ne hec quidem introducta fuit communitio, sed collectæ elemosinæ, *1. Corinth. XVI. 1, 2.* & *2. Cor. VIII. 2, 7.* Hierosolymis autem observata diversis, de causis videtur. Primum enim opus erat bonorum prope omnium collatione, ut crescens indies Christianorum numerus nutriretur, Judæis exosus, omni que eorum ope privatus. Deinceps, nisi Hierosolymas & exteri conventus soliti: sic in horum quoque subsidium à primis Christi cultoribus bona censerri necesse erat; quod non haud dubie factum ab iis libentius, quod Urbi, in qua ædes agrosque habebant, facta e excidium imminere ex prædicto Magistri Optimi cognovissent. Quid igitur magis consultum, immo quid dulcius, quam bona mox peritura in Christi gloriam & afflictorum ejus fratrum sustentationem convertere? Quid animos ipsorum ad letum ex ista urbe egressum preparare poterat magis, quam iste propriarum possessionum beatus usus? Imo quid Ecclesie usibus erat convenientius, quam ea in urbe, velut schola Christianorum prima ac universali communibus aliis sumptibus plurimos, qui, facta mox dispersione, Ecclesiam ingenti cum successu & alibi plantarunt? *Act. VIII. 1. XI, 19, 20.*

**** *Add. Zentgrav. de Jure Gentium artic. IX. §. 8. p. 346. sq. & Cic. Off. III. & in hac communitioe naturalis exercetur caritas. add. omnino Obrecht. de Communitioe c. III. p. 13. sq.*

***** *Sic Jus ipsum nature docet, non nos nobis natos esse, sed nostri partem patriam vindicare, partem parentes, partem amicos, uti Cicero Off. primo ait. Vide etiam Off. I, 16. omnibus communicanda sunt, quæ sine detrimento possunt commodari. Idemque de Legibus primo: Ad hominum commoditates tantam rerum ubertatem Natura largita est, ut ea, quæ gignuntur donata nobis consulto, non nata sortuito videantur. Qualem communitioem è Cicerone luculenta in-*

qui-

quisitione demonstravit Obrechtus, habita sub Jacobo Schallero
 Dissertatione, Anno jam M DC LXIV. Addi potest è Theologis
 Neſtratis, B. Spencius, Resolut. Dnbiorum Grabiic. III. §. 98. &
 Conſeas. cum Auguſtana Confeſſ. S. X. p. 277. ſq.
 ***** conf. Kulpil. Coll. Grot. Exerc. III. p. 38. S. 3.

III.

Dominii ut sic eſſentiam non ingreditur (a) poteſtas alie-
 nandi: ſed Proprietas: (b) & PERTINENTIA AD NOS. Unde et-
 iam Infanti (c) competit dominium, actu non primo ſaltem,
 ſed & ſecundo. (d) Non frequens, utilis tamen eſt Diſtinctio
 dominii *in internum & externum*. Hoc adpellatur, quando quis
 iudicaria auctoritate ac manu pro Domino habetur ac de-
 fenditur. Qui tamen internum dominium non habet, ut is, qui
 bello injuſto res hoſtis acquiſivit. (e) Dominium etiam *uſile*
 habere in illa bona dicimus, quorum uſuſfructus duntaxat eſt
 penes nos: directum perſes alios, ut quæ tanquam *Emphyteuſta*
 poſſidemus. (f) Ab effectu dividitur in *plenum*, vel *minus plenum*
 ſive reſtrictum. Eſtque hæc reſtrictio vel *indeterminata*, dum
 per Imperium Civile, pro utilitate Reip. dominium variè cir-
 cumſcribitur: vel *determinata*, quando privatis per conventio-
 nes ſimilesve actus, intuitu rei noſtræ aliquod Jus acquiritur,
 quod quidem diverſum eſſe ſolet. Vel enim partem dominii
 conſequentur, quo caſu oritur dominium directum & utile:
 vel aliud Jus rem ipſam afficiens, ut ſervitutem aut pignus ac-
 cipiunt: vel Jus perſonale, vi cujus Dominum ad præſtatio-
 nem perſonalem adigere queant, ſibi acquirunt. (g) Sed & à
 duratione Dominium dividitur in *revocabile*, & *irrevocabile*.
 Porro à ſubjecto in ſingulare & commune. Illud uni, hoc mul-
 tis competit. (h) Sunt etiam Dominii capaces perſonæ Mora-
 les compoſitæ, uti Civitates, Municipia, Collegia, Eccleſiæ,
 Noſocomia. Et à Dominorum diverſitate res quoque diverſas
 accipiunt denominationes, ut communes, publicæ, univerſi-
 tatis, private &c. dicantur.

Quid Do-
minium?

quid exter-
num?
& internū?

quid dire-
ctum & u-
tile?

quid plenu
& minus
plenum?

quid revo-
cabile?

quid ſingu-
lare?

quid com-
mune?

(a) Eſt

An dominium consistat in facultate rem abdicandi ?

- (a) *Est DEUS rerum omnium Dominus, quarum tamen ab se dominium abdicare non potest; quippe quod esset contra providentiam causseque primæ dignitatem. Osiand. ad Grot. II, 3, 6.*
- (b) *Dominium consideratur vel à priori vel ex consequenti. A priori dicit qualitatem Moralem vel habitudinem vel relationem ad Rem tanquam MEAM. Ex consequenti verò vel à posteriori dicit Jus & facultatem disponendi.*
- (c) *Gal. IV. 1. quod judiciosè observat Osiander, quia actus secundus dominii non est penes tutorem, sed modus saltem exercendi per vicariam, quam præbet, operam. Quod etiam vidit Grotius, qui dicit Filium prima quoque etate capax esse dominii, licet EXERCITIUM IMPEDIATUR ob Judicii imperfectionem. II, 5, 2.*
- (d) *Differt à Jure in Re, quia qui usum habet, Jus habet in re; non tamen Dominium. Osiand. d. l. p. 699.*
- (e) *Grot. III. 16, 1.*
- (f) *Pufend. Elem. Lib. I. def. 5. p. 33, 34.*
- (g) *Cl. Titius Observat. ad Pufend. de O. H. & C. I, 12, 3. n. 282.*
- (h) *Auctor I, 12, 3. sub fin.*

IV.

An mare sit objectum Dominii ?

An & Imperij ac Dominij capax mare sit; prolixè disputatum est. (a) Auctor de eo sub ratione integri vastoque Oceano, magnis interjecto continentibus, (b) negat, quod ejus custodia uni populo moraliter sit impossibilis, quod etiam de Grotio, quoad statum controversiæ observandum. Namque is mare dominii objectum fatetur ipse, sub ratione partis de J. B. & Pacis, II, 2, 13. & quidem territorio inclusæ II, 3, 10. fatetur maris occupationem, docetque quid ea Juris ferat, II, 3, 12. fatetur Imperium maris ratione personarum & territorii, II, 3, 13. & vide eo annotata fusissima, ostendit demum posse Gentes de Jure suo in mare per pacta decedere, II, 3, 15. Sed de vasto Oceano negant Grotius, Pufendorffus, Thomafius, tum ex ratione jam allata, & quod qui id imperium affectat, peccaret in officium hominis erga se ipsum, quod jubet supra vires non esse nitendum: tum quod natura sua omnibus præbeat usum citra periculum:

culum diffidii sufficientem: *sum*, quod, ut in mari libero * Grotius, ipse Oceanus undique & undique navigabilis, & ventorum statim aut extraordinarii flatus, non ab eadem semper, & à nulla non aliquando regione spirantes significant, satis concessum à natura cunctis gentibus ad cunctas aditum: *sum* quod universalem unius populi gentisque monarchiam universi prope Europæ Principes damnare. ** Nobis, ut ipse Grotius non parum limitavit, partim etiam supplevit disputationem de mari libero cœptam, media incedendum via videtur, ut mare vastum non quidem absolute, in hypothesis tamen Imperii Dominiique incapax dicendum sit: Cæterum ratione partium sub utroque censeferi posse. *** De præcipuis verò partibus, (c) quin abire in Jus tam domini quam imperii queant, non dubitamus, quum usui cedere huic illive populo speciatim possit, & historia id ipsum sufficienter evincat.

(a) *Legi meretur Böclerus ad Grot. II. 48. sq. Grotii est Mare liberum: Seldeni clausum.*

(b) §. 4. *Sic tamen, ut Adamus revera ex concessione divina fuerit Dominus totius maris.*

* *Mar. Liberum c. 1.*

** *inclinat eo Böclerus ad II. 2. p. 53.*

*** *objecit in primis à πάλυ. Mare non recipere Terminos; quia finidum. Ergo non esse objectum habile Domini. Sed nulla est connectio, quoniam alias nullus liquor venire in proprietatem possit. Deinceps, mare absolute non caret terminis, est intra littoribus terminatum; ut est apud Jobannem xxxv 111. 9, 10. Deniq; Major ita limitanda est: Q. non recipit terminos neque ex se, sive è suo corpore, neque aliunde, id non est habile objectum domini. Sic negatur Minor. Nam mare, licet non ex se, aliunde tamen sparsis scilicet hinc inde Insulis determinatur. Terminatur scilicet scopulis brevibus, promontoriis, gradibus & circulis cœlestibus atque lineis mathematicis. Obj. 2. Quod præbet usum inexhaustum, id commune debet esse omnibus. A. Mare. Sed respondent quidam: Etiam terram præbere usum inexhaustum, nec tamen esse indivisibilem. 2. Usus maris inexhaustus est ratione navigationis innoxie; non autem in aliis, v. gr. in excollitione salis,*

Argumenta contra domini in mare solvuntur,

in piscatione, in inventione rerum pretiosarum, ut succini ad mare Balticum, quod cedit Regi Prussiae. Ulric. Huberus distinguit inter potentiam maris & dominium. Illam concedit ad tempus: hoc negat. Quam est hoc λογομαχία? Mare classe infidetur, difficiles aditus & arcta claustra habet; Hec recluduntur: Ergo dominio & Imperio subjiciuntur.

Jus piscandi.
Demissio
Velorum.

(c) *Argumenta allegat Be man. Polit. Medit. VI. 9. & Parall. VI. 5. docetque quomodo Angli veniam piscandi semper concesserint, honore sibi reservato. Quemadmodum & Imperii maritimi indicium dat Velorum demissio, indicans nos al. eno in territorio agere.*

V.

Quid Dominium eminens?
quid vulgare?

Dominium ut monuimus, est vel plenum vel diminutum, seu minusplenum. Illud est vel *Eminens* (a) *vel vulgare*. Diminutio domini fit vel restringendo exercitium sive administrationem: vel detrahendo aliquid aut de emolumento, aut de proprietate. Inde nata divisio Domini in directum (b) & utile, item quod stat intra actum primum vel etiam pertingit ad actum secundum. (c)

Illustratio
historia Achabi.

(a) *Pufend., infra II, 15, 4. ejus fundamentum est extrema necessitas & communis utilitas. Unde DEUS tantopere indignatus Achabo, 1. Reg. XXI. Nabothum rerum suarum dominum nulla necessitate in sua possessione turbanti, etque vineam optimo ab ipso Jure possessionem eripienti.*

quid directum?
utile?

(b) *Directum est dominium, alteri facultate fructus percipiendi & rem utiliter vindicandi concessa. Das Grund Eigenthum. Utile, est Jus fructus percipiendi cum potestate illam ipsam rem utiliter vindicandi. B. Lauterb. Diss. de Theaur. §. 19. quali gaudet Vasallus in agro feudali. Rughbar Eigenthum.*

quid intra actum primum vel secundum?

(c) *Sic dominium infantum stat intra actum primum, id est, ad habendum non ad per se utendi Jus pertinet. Grot. II, 3, 6. quo sensu, eodem observante, Paulus dixit, pupillum quamquam rerum paternarum Dominum, dum ejus est etatis, nihil differre à servis, exercitio domini scilicet. Gal. IV. 1.*

VI.

Quod obiectum Domini?

Obiectum Imperij, personæ: *Domini* verò singularis sunt Res,

Res, quarum usus omnibus non sufficit, & quarum custodia uni moraliter est impossibilis.

VII.

Acquisitio ejus quod Nostrum propriumque est, duplici fit modo; (a) Originario uno, altero derivativo. Illo, quo dominium aut Jus simile primum nobis constituitur: hoc autem, quo jam constitutum in alterum transfertur. Originariè adquirentur vel personæ vel res. Hinc duo sunt occupabilia, *superius & dominium*, quatenus ab *imperio* distinguitur. Illud, sive Jus in personas oritur ex generatione, & consensu, (b) bonisve insignibus. In res verò Jus sive dominium originariè adquiretur per Apprehensionem & accessionem. * *illa* (c) est modus dominium adquirendi per rei cum corpore nostro conjunctionem, animo illam adquirendi factam. Estque ratione objecti vel rerum nullius, vel alicujus. Apprehensio *rerum nullius* vel est ferarum bestiarum, & appellatur generaliter venatio, (d) specialius: Venatio in specie, aucupium & piscatio: (e) vel aliarum rerum, quæ præter feras bestias vel natura vel tempore vel factò sunt nullius. (f) *Apprehensio* verò rerum alicujus pertinet ad modos derivativos & fit vel per vim bellicam (g) vel per traditionem, ad minimum symbolicam. (h) Hæc verò est modus dominium adquirendi per auctum rei nostræ. Estque vel accessio naturalis vel artificialis (i) sive industrialis.

Quotuplex
modus ad-
quirendi
Dominium?

quid ad-
prehensio?

quæ res
nullius?

quid acces-
sio?
quotuplex?

(a) *Ant. b. l. §. 5. adeoque pacto vel expresso, ut est divisio: vel tacito, ut est occupatio.* Grot. II, 2, 2. *fin. v. c. pnteorum, quos velut rem in regione siticlosa v. lde necessariam, nec multis sufficientem, occupando quemque suos fecisse ait à narv. Gen. XII. § XXI. Grot. II, 2, 2. post med. adde Gen. XXVI, 22. ubi saepe repulsus à Philistæis Isaacus copiam denique aquarum nactus, fontes occupavit in que Rehobot nomen imposuit. vide Anno Gen. XXVI, 32.*

(b) *huc enim § delictum pertinet.* Grot. II, 5, 1.

* *i. e. originarius modus est vel t illis simpliciter, vel secundum qui! § 5.*

(c) *Sic Acantbos Insula delecta adjudicata fuit Chalcidensibus, qui*

priores intraverant, non Andriis, qui priores jaculum immiserant.
Grot. II, 8, 6.

(d) *Ant. §. 6. per occupationem quoque adquiruntur fere bestie &c.*

(e) *E J Ctk Noftris, D. D. Majer ad Infit. II, 1.*

Jus inven-
tionis.

(f) *que apprehensio dicitur Inventio, cujus verò titulus locum non habet, nisi in rebus adparatus. conf. Deut. XXII. 2. Grot. II, 10, 11.*

Res nullius
quæ?

Natura nullius dicuntur v. c. lapilli, nisi Regalium jure Principibus additi. Tempore nullius est thesaurus, quem ei cujus erat ager, cecidisse apud Hebræos, videtur colligi ex Matth. XIII. Grot. II, 8, 7. facta nullius dicuntur res pro derelictis habitæ. Cum quarum tamen jure non visendum, das Grundrührecht. dictum alias JUS VARECH, sive rerum post naufragium littori adjectarum, quæ pluribus in locis, tanquam redditus maris, pro fructibus in aggeres fisco factis adjudicantur. Niceta Chontati prorsus ἀλογιστων & plusquam barbarum. In Imperio Andronici, conf. Cassiodor. IV. 7. adde Grot. de J. B. & P. II. 7. 1. in notis. Multo minus excusandi Ecclesie Ministri, si qui publicis in precibus orant: daß Gott das Strandrecht segnen wolle. C. Thomaf. de Jure Consuetudinis §. 113.

quid Jus
Varech?

(g) *Occupatio Bellica, Jure Belli, facta ex dispositione Legis. Kulpk. ad Grot. II, 8. p. 69. add. Jos. XVII, 15, 18.*

(h) *Add. Majer. d. l. 343. & Kulpk. p. 61.*

(i) *Ant. §. 5. & 7. Pufend. O. M. IV, 6, 1.*

VIII.

quætriplex
accessio?

Ut accessio est vel *naturalis* vel *artificialis*: sic illius (*naturalis*) variæ sunt species, ut alluvio, coalitio, insulæ in flumine productio, alvei destitutio. Præcipua autem ac fere intricata est quæstio, an mutato fluminis cursu, imperii etiam terminus mutetur? Ubi prius distinguunt inter agros limitatos,

quætriplices
agri?

(a) seu circumscriptos limitibus manu factis, cum quibus, quantum ad præsens negotium, conveniunt agri *mensura* comprehensi, puta, per numerum jugerum designati; & inter arcifinios, qui terminos habent hostibus arcendis maximè idoneos, ut plurimum naturales, puta flumina aut montium supercilia.

* Dein sic ajunt: (1) Nihil mutari, si uterque populus agros habeat limitatos certisque jugeribus definitos; etiam si fluvius
cursum

cursum mutaverit; cum nihil relictum sit spatii, quod non ad alterum pertineat. (2) sin terminus imperii habeat qualitatem arcifinii, & flumen paulatim mutetur, mutari etiam territorii fines; id est vel protendi vel arctari, quia particularum accessio vel decessio, aut talis mutatio, quæ toti veterem speciem relinquit, rem finit eandem videri. (3) Si autem flumen alveum totum deserat, & aliâ penitus irrumpat, fines intelligi esse in medio deserti alvei. Alveum ideo lectum fluvii adpellari & ventrem, in quo is veluti cubet atque contineatur. Rationes producunt pro postremo asserto, quia 1. hoc in casu tota mutetur species; (b) 2. quia ut lapis usum termini præbeat non ut lapis, sed qua hoc loco positus est: ita & fluvius sit terminus populorum, non qua aqua est, ex certis fontibus, rivis aliisque fluminibus collectis, sed quatenus tali alveo fluit talibusque ripis continetur. 3. quia in hoc casu novum videtur flumen veteri extincto, adeoque terminus manebit in medietate alvei, quem flumen deseruit. Quæ tamen omnia vel contraria præsumptione fortiori elidi, vel expressis pactis aliter constitui possunt; inprimis si uni populo consultum videatur, etiam flumen mutato alveo terminum constituere.

Cur alveus
dicatur
Lectus &
Venter flu-
vii?

(a) Ita Grotius II, 3, 16. & Pufend. IV, 7, 11. etsi Gronovius in *Grotiana finium expositione multa desideret. Arcifinium ait dictum, non quod finis hostibus arcendis idoneos haberet, sed quod arcuerint quid arcifinius ager?* fines, vel non haberet fines, mensoria ratione comprehensos. add. Frontin. de re agraria in principio libelli. Flumina tamen imperii munimenta dixit Tacitus.

* Vide Instrumentum Pacis Ottomanicæ.

(b) novum non est, interire flumen, quando sub terram cadit, licet mox resurgat. Justin. 42, 3, Curt. VI, 4. VII, 10.

IX.

An quod cum agro privatorum coaluit, ad privatos pertineat, disquiritur. Dici possit, Jure stricto ad Principem pertinere*, cujus & ripa** est, quique ea continetur, alveus; jure

Quod jus
accessionis
agrorum?

Uu 3

tamen

tamen humanitatis, & ob aleam cui qui flumini adjecta bona possidet, expositus est, ad privatam (a) deferri. Si verò à privati fundo aliquò decerptum alteriusque fundo per coalitionem adjectum fuerit: tum id à priore quidem Domino vindicari non potest, utilis tamen ad restituendum pretium vindicatio conceditur, ne quis cum alterius damno locupletetur. (b) Pro priore sententia tamen militat, quod cujus juris est fluvius, ejus & insula in flumine nata, per consequens & novæ productio terræ. Atqui fluvius ad publicum pertinet. (c) Quanquam quibusdam in locis definitum sit, ut prædia agrive perpetuo ad flumen pertingant, quo ipso ad privatos Lege civili pertinet alluvio. Ut ante sæcula aliquot judicatum esse de agris ad Mosam & Isalam sitis ait Grotius. (c) Non autem sequitur, privatus ab amne incommoda patitur. E. & commoda accipit, quia commoda de proprio capi debent. (f) Demum accuratè distinguenda sunt naturalia præcepta ab his, quæ pro certo statu sunt naturalia, ut recte monuit à pávu. (g)

* Ripa, i. e. pars extrema alvei, i. e. quo naturaliter flumen excurrit.

** Grotius patrimonium publicum vocat, II, 8. 9.

Jus accessio-
nis in
Patria.

(a) Sic hoc in loco plurimum à Nicro præterflente antea nonnullorum bona sunt, qui & antea quiete, magna scilicet Principis indulgentia, possident.

(b) Majer. ad insit. Lib. II. tit. 1. §. 21. p. 367.

(c) Grot. II, 8, 9. Contra est Obrechtus ad d. l. qui ripas ait bonis privatorum accenseri. At conferri potest Noe Meurer de jure aquarum. Ripam sibi vindicat Rex Gallie, & Grotius laudat la Sanction des Eaux & Forêts.

(e) II, 8, 12. quo casu ripæ dominium expressè privatis concessum est, ut notat Jo. Tesmarus. add. II, 8. 13.

(f) Grot. II, 8. 13.

(g) II, 8. 26.

X.

qui modus
derivativus?

Derivativus verò modus est, (a) quo dominium jam constitutum, ab uno homine derivatur in alium: sive dispositione Legis,

Legis, (b) sive factio prioris Domini. (c) An vero ad alienationem naturaliter necessaria sit Traditio? valde dissentiunt. Grotius (d) ut traditio requiratur, ait, ex *Lege est Civili*. A quo pluri-
 mi Jctorum ideo secedunt, quia, cum dominia cœperint à naturali possessione, justum sit, ut in transferendis illis quid ac-
 cedat, per quod apprehendi queat possessio. Sub distinctione rem explicat Pufendorfius: considerari posse dominium, qua-
 tenus est qualitas quædam moralis, separata à possessione: vel quatenus cum ea est conjuncta. Priori modo cessare posse tradi-
 tionem, non autem posteriori. Ubi etiam distinguit inter possessionem naturalem & civilem. (e) Obrechtus dicit tradi-
 tionem præsentem non semper esse necessariam, sed sufficere traditionem in futurum, h. e. declarationem; do tibi hanc rem. (f)

An ad alie-
 nationem
 pertineat
 traditio?

(a) *adpellatur Alienatio. Kulpis. Coll. Grot. ad II, 6, p. 60.*

(b) *naturalis, ut in expletione Juris Auctor hoc loco, §. 14. in successione ab intestato. §. 10. in Bellis quoque ob consensum tacitum, §. 14. & eorum subsidium jure nature approbatum. Kulpifius ad Legem Gentium refert p. 69. ibi: ac civilis: & qua Jure Romanum Grot. II, 6, 7. & 8.*

(c) *vel mortis causa per testamentum §. 12. vel inter vivos, atque vel gratis vel interposito contractu §. 13. Sic Abrahamus ADHUC Dispositio VIVUS de bonis inter liberos disposuisse legitur, Gen. XXV, 6. Isaac Abrahama-
 co in hereditatem destinato, reliquit, quos uxores secundariæ pe-
 pererant, dona accipientibus.*

(d) *II, 6, 1.*

(e) *J. N. & G. IV, 9, 5, 6, 7.*

(f) *Lauterb. Comp. L. XLI. p. 563.*

XI.

Et si Cicero (a) de iis, quæ Legis sunt naturalis, disputans, se non confecturum libellos de stillicidiorum ac de parietum jure gloriatus est; quippe quæ & conscripta sint à multis diligenter, & humiliora quàm illa, quæ abs se expectentur; placuit tamen Auctori nonnulla de hisce, quas Jure Romano vocant, ser-

Quod Jus
 servituti

servitutibus, addere, ob usum quem in vita communi præbent haud vulgarem, & quod ea ignorare, etiam quis Juri operam non dederit, haud debeat. (b)

(a) Cic. de Legib. I, p. m. 273. edit. Camerar.

quotupli-
ces Servitu-
tes?

(b) *conf. etiam Zentgr. de Jure Gent. p. 369, 370. Inquit Publii filius; ex patre audivi Pontificem bonum neminem esse, nisi quis Jus Civile cognoscet. Cic. de Leg. II, 287. edit. Camer. Sunt autem servitutes vel Personales vel Reales. Personales sunt ususfructus, usus, habitatio, opera servorum. Reales sunt vel urbanæ, ut servitus oneris ferendi, Luminum, ne luminibus officiat, prospectus, stillicidii recipiendi; vel rusticæ, iter, actus, via, aqua ductus, aqua hantus, pecoris ad aquam impulsus, jus pascendi, servitus prospectus, que dicit novi prospectus acquisitionem.*

XII.

Quod fun-
damentum
successionis
ab intesta-
to?

Fundamentum *Successionis ab intestato* (a) Grotius ponit in conjectura voluntatis, seu, quod, si quis de suis bonis ipse nihil disposuisset, ejus bona devolvi æquum honestumque sit ad eos, quos pro communi hominum assensu carissimos habere judicatur. Is verò ordo est naturæ convenientissimus, ut pro gradu propinquitatis & necessitudinis dominium propagetur ac veluti continetur. Conjecturam voluntatis adpellamus, quia Jure quis velle creditur, quod natura affectusque communis jubet suadetque. Hinc & Forenses Legislationes hoc in casu ex eo se commendare videas, si constituent ea, quæ Dominorum quisque velle, aut velle debuisse intelligitur. (b) Non igitur opponenda est conjectura voluntatis naturæ dictamini. (c) Faciliè ad socialitatem provocatur, quæ modum succedendi præcipit disceptationibus non obnoxium & paci procurandæ conservandæque aptissimum. (d)

quid suc-
cessio ab
intestato?

(a) *Est ea nihil aliud, quam tacitum Testamentum ex voluntatis conjectura, secundum regulas æquitatis honestatisque elicitæ, ac Jure nature confirmata. Kulpis. ad Grot. II, 7. §. 1. p. 64. Grotius, cuius hæc est definitio II, 7, 10.*

(b) Num. XXVII, 8. sqq. ubi tamen hoc discrimen observatur, quod si-

lia

lie jubentur eo saltem in casu succedere, si filii deficerent, cum aliis apud gentes plerasque filie cum filiis succedant. Nimirum revera terra Israelitica DEO sendi more devincta erat. Alias & filias in hereditatem successisse testatur antiquissima Jobi Historia sub finem. Ceterum Num. XXVII comma: nono hac Lex habetur. Si filiam non habuerit, habebit successores Fratres suos. Ubi queri possit, cur patrem amittat L Lator? Nimirum eam non negat, sed velut innotuissimam & tristem, turbatoque mortalitatis ordine incidentem successione praterit L Lator. Plinius in Panegyrico: Sic quoque abunde miseris res est, pater filio solus heres.

Lex Mosat-
ca de Suc-
cessionibus
ab intesta-
to, Num.
XXVII. 8.
1999.

- (c) add. Osiand. ad Grot. II, 7, 3. qui & ad 2. Cor. XII, 14. provocat. Est nimirum conjectura voluntatis causa propior, diuina natura causa remotior. Obj. Si per querelam inofficiosi Testamenti potest expugnari voluntas E. conjectura voluntatis non est causa successio- nis ab intestato. Sed respicit Grotius II, 7, 7. conjecturam volunta- tis attendi, nisi ad sit exceptio.
- (d) est & hic modus succedendi planissimus. Conf. Pufendorf. O. H. & C. I, 12, 10. fin.

Causa suc-
cessionis ab
intestato.

XIII.

Sic naturaliter succedunt Parentibus Liberi, si debitum respiciamus, quod ii hos alere tenentur; cum qui causa est, ut homo existat, is, quantum in se est, & quantum necesse est, prospicere, ei etiam debeat, de his quae ad vitam humanam, i. e. naturalem ac socialem sunt necessaria: (a) Deinde, si & officium respiciamus, in quantum parentes creduntur id velle, ut liberis quam ope time prospectura sit. (b)

Quae ratio
naturalis
successio-
nis libero-
rum?

- (a) Grot. II, 7, 4. (b) Grot. II, 7, 5.

XIV.

Representatio, (a) Vicaria aliis successio dicitur, quando quis non suo, sed Patris v. c. nomine succedit (b) id est, quando liberi in locum defuncti sui parentis promoveri intelliguntur, ut ex majorum hereditate idem capiunt, quod Pater ipso- rum capturus fuerat, si eo tempore adhuc viveret, utque adeo in stirpes succedant cum illis, qui cum Patre ipso- rum æquo gradu fuerant. (c)

Quid re-
præsentatio?
quid Succes-
sio vicaria?

Xx

(a) Grot.

(a) Grot. II, 7, 6.

(b) Pufend. Offic. I, 12, 11.

(c) prostat liber Jo. Seldeni de Successionibus ad LL. Hebræorum. Notat Obrechtus confundi à Grotio successionem per stirpes cum successione vicaria, quæ Jure civili differunt. Verum equidem est; quinque succedit Jure representationis seu successione vicaria, succedit etiam in stirpes, sed non contra. Successio in stirpes opponitur successioni in capita. Est illa, quando plures habentur pro uno, ut in hereditate, quo plures partem unius accipiunt. v. c. si quis tres filios habeat, & unus moriatur relictis duobus nepotibus, divisio hereditatis non fit in V. partes, sed in tres. Divisio non fit in capita, sed in stirpes, & illi duo nepotes partem tertiam Patri debitam accipiunt. Aliud autem est, si agatur de Representationis Jure, aliud si de successione in stirpes.

quid Successio in stirpes? quid in Capita?

XV.

Observatio de successione ex decore Civitatis.

An heres teneatur promissis defuncti?

Cæterum in istis successionebus multa ex usu ac decore civitatis constituuntur. (a) Est e. g. ubi primogeniti plus postgenitis ferunt, ut apud Hebræos: est ubi inter se æquantur. Successor ac heres omnium bonorum promissis tenetur defunctis, nam ut pro debitis etiam personalibus bona defuncti obligata sint, **IPSI RERUM DOMINIO COÆVUM EST;** (b) & mero Jure Naturæ ex facto alieno nemo tenetur, nisi qui Bonorum Successor est: ut enim cum oneribus bona simul transfirent, cum dominiis rerum introductum est. (c)

(a) recensita fuisse Grotio II, 7, 11.

(b) Grot. II, 14, 10.

(c) Grot. III, 2, 1.

XVI.

Quod fundamentum adquisitiōnis ex Jure Belli?

Adquisitio *quasi Jure Belli*, non tam Legi Gentium voluntariæ, quam Juri naturali adscribenda est, quia qui aleam belli subit, in omnem eventum velut compromittit, & ex proprio consensu, qui utique naturalis obligandi modus est, obstringitur. Adde, quod & per subsequentes pacis Tractatus omni prætensioni in suas provincias renunciat. (a) Atque ita quivis

quibus in bello solenni sine fine modoque dominus sit eorum, quæ hosti eripit. Sine fine, inquit, Lege scilicet aut moribus gentium, quibus infamis non habetur, etiam qui ultra quam humanitas admisit, grassatus est. (b) Ubi tamen justum seu licitum externum ab interno probè discernendum est, & licitum quandoque vocatur, quod publicum est, quemadmodum & consensere in aliquibus Jura peccato. (c) Quorsum Nicephori Gregoræ pertinet effatum: In pugna & acie quicquid feceris, excusationem habet: cum ratio oppressa jacet, & manus velut ebrizæ mente non reguntur. (d) Caterum, quia videmus, quot tricas dederit diversa Juris Gentium acceptio, (e) cur non cum Grotio objecta distinguimus, & quædam Juri Naturæ, quædam Legibus gentium civilibus adscribimus? Legem enim gentium omnium, Naturali prorsus contradistin-ctam, ægrè demonstrabis. Si consuetudinem intelligas rationabilem, non refragabor; * quæ gentes ex capite pudoris & humanitatis officii admonet, legaliter vero, ac velut ex communi consensu non obstringit. (f) Sic Cicero Jus Naturæ in de Officiis sæpius vocat Jus gentium, & Imperator §. 11. Inst. de rer. divis. ait: quarundam rerum dominium nanciscimur Jure naturali, quod (sicut diximus,) adpellatur Jus gentium. Quem locum quippe luculentissimum, aliis pensitandum relinquimus. (g)

Quid 77,
SINE FINE,
in bello?

Incidenter
de
Jure gen-
tium.

(a) Putend. *Offic. l. 12, 14. 11, 10, 2. Roman ad Volscos: Nos, inquit, optinam judicamus possessionis genus, quod belli jure captum quesitumque est. Dionys. Halicarnassens. L. VII. add. Grot. III. 6, 7. Narrat Justinus ex Trogo, qui ante Nimum bella gesserant, non Imperium sibi sed gloriam que jussit & contentos victoria abstinnisse Imperio: Nimum primum fuisse, qui fines Imperii proferreret, aliosque populos bello subigeret.*

de acquisi-
tione belli-
ca,
historice.

(b) *ibid. 11, 16, 12.*

(c) *ut ait Cyprianus allegatus Alberico Gentili de J. B. l. 5.*

(d) *conf. omnia Obrecht. de Rat. Belli 11, 1. p. 9.*

(e) *Grot. 11, 8. 1.*

* certe Grotius non negat, posse populum quemque inter suos contra Jus gentium consistere, in materia de Jure Præ 1æ III, 6, 13.

(f) *add. Jctus Noster, D. D. Majer. ad Inst. L. 1. Tit. 2. p. 58. & vide notas nostras ad Pufendorf, de Off. II, 16, ut & Ziegler. ad Grot. I, r. 10.*

(g) *Instit. Lib. 2. tit. 1. lege II. ubi Jus in naturali & civilia rotundè dividitur.*

XVII.

An postliminiū ad-versus pactio-nes cū hostibus?

Illustratur exemplum Abrahami, prædam recusantis, Gen. XIV, 22, 23.

Et adversus pactioes quidem cum hostibus factas non est **POSTLIMINIUM**. (a) Nisi quod expulsis hostibus, redeunt agri ad priores dominos (b) naves item longæ, (non lusoriae) equi, quoniam hi sine culpa equiti proripere se potuerunt: (c) Provocat in materiam postliminii ad exemplum Abrahami, viri non pii tantum animi, sed & excelsi, Grotius, qui res captas omnes reduxerit, ac sibi nihil voluerit sumere, cæterum de rebus receptis quasi suo jure decumam DEO dedit. (d)

(a) *Grotius describit per Jus, quod nascitur ex rebus in limen, id est, fines publicos. III, 9, 2. III, 9 8.*

(b) *III, 9, 13. etsi sint, qui aliter docerent.*

(c) *III, 9, 14.*

(d) *Grot. III. 16, 3.*

XVIII.

quid usufructus? quid Lidolaip?

Ususfructus antiquioribus quoque Germanis fuit in usu, & voce Germanica Lidolaip expressus, quasi *leihen zu Leib*/ut sit beneficium sub usufructuario vel ad victualem necessitatem vitæ concessum. (a) Cæterum servitus Luminum respicit novam Luminum acquisitionem: Servitus verò ne Luminibus officiat, Luminum Conservationem. (b) **Dasß man einem nicht darff das Licht verbauen.** Servitus denique prospectus dicit novi prospectus constitutionem. Pertinet huic contractus emphyteuticus, qui fit de utili rei immobilis Dominio transferendo, sub lege meliorationis & certæ pensionis annuæ in recognitionem dominii directi solvendæ. (c)

(a) *Legi meretur Kulpis, de Consolidatione p. 12, 13. §. 12.*

(b) *Majer. ad Instit. II, 3. p. m. 401, med.*

(c) *sc*

(c) sic quintam proventuum partem exegit Pharaon in recognitionem domini ab se adquisiti, Gen. XLVII, 24, 26.

XIX.

Testamentum * rigorose loquendo ad Jus Naturæ non pertinet: (a) reductive tamen eo spectare facile intelligitur. (b) Quod id ** conjecturæ naturali maxime sit consentaneum, non tamen Jure naturali necessarium sit. Dividitur autem in solenne & minus solenne, ob varietatem modi, quem ex Lege cujusque Civitatis fortitur. Illud vel scriptum est (c) vel nuncupativum. (d) Hoc alias Privilegiatum adpellatur. (e) Quale est Militis: Paternum item (f) ut & tempore pestis factum: item Testamentum Rusticum, & quod ad piâs Causas vocant. Cæterum solebant veteres ante obitum bona distribuere, & bona filiis, præcipue primogenitis assignare. (g)

Exemplū
emphyteu-
ticos e sa-
cris,
An Testa-
mentum
pertineat
ad Jus Na-
turæ?
** Grot. II.
7, 11. quo-
tuplex te-
stamentum?
quid privi-
legiatum?

* cum heredem designans, quem habemus carissimum, uti Abrahamus, si sine liberis discessisset, res suas Eliezero relicturns fuerat, ut diserte indicat locus Gen. XV. 3. Sic & apud Grecos fuisse vetustissimum testandi morem patet ex Sophocle, Euripide, Homero. add. Grot. de J. B. § P. II, 6. quam potestatem Lex Hebræis non ademerat omnem, sed terminis quibusdam incluserat. Dexter. XXI, 16. Strac. XXXIII, 15.

Exemplū
Testamenti
ab Abra-
hamo condi-
tū?

- (a) ob deficientem necessarium cum socialitate nexum. Non enim necessario depræteretur humana societas, etsi patri v. c. non liberet testari.
- (b) Pufend. de J. N. § G. II, 3, 22. quod evidentem socialitati utilitatem adferunt, adeoque è generalibus rationibus defendi possunt. Cicero, cum de affectione erga propinquos egisset: Ex hac, inquit, animorum affectione Testamenta commendationesque morientium nate sunt. Off. 1.
- (c) quod in scriptis solenniter conficitur. D. Majer. ad Inst. II, 10, 3. p. 486. unde quæ solennitates requirantur, Civem nosse oportet.
- (d) quod per nuncupationem heredis solennem fit. Maj. d. l. p. 495.
- (e) quæ absque solennitatibus istis Civilibus perficiuntur. Instit. L. II.
- (f) D. Majer. d. l. p. 505, 508, 509, 510. [tit. 11.]
- (g) Gen. XXVII, 37.

XX.

Iterum de
successione
ab intesta-
to.

Universitas bonorum Lege transit per mortem Domini in successione ab intestato, de quibus Illustris extat Lex Mosaica, (a) occasione filiarum Zelaphechadi promulgata.

(a) Num. xxvii. add. Pitiosum Collat. Leg. Mos. & Rom. Tit. xvi. p. 78. sq. & in Notis p. 204. & que supra §. xiii. lit. b. diximus.

XXI.

Quæ cere-
monia cir-
ca transla-
tionem do-
minii?

Habere etiam, habentque adhuc nonnullæ Gentes circa Dominii translaationem ceremonias, ipsam quidem Juris ces- sionem eleganter adumbrantes. Talis erat solutio traditioque calcei apud Ebræos. (a)

(a) Ruth. IV. 7. q. d. *Habes calcem meum, quo agrum habeam cal- cavi, enim uti tu deinceps calcei. Adde doctiss. Bynem de Calcis Ebraeorum.*

XXII.

Quid Jus
Vacantiæ?
Quid Jus
Albinagii?

Jus Vacantiæ (a) Juri naturæ non repugnat: sed Albinagii, (b) quod in Gallis obtinet, cum eodem ægrè conciliabitur; quoniam (si alia transeamus) etiam peregrinis testamenta fa- ciendi facultatem relinquere æquissimum est. (c) Id verò jus ab illa videtur venisse ætate, qua externi pro hostibus habe- bantur. Itaque apud moratiores populos merito exolevit. (d)

Definitio
juris vacan-
tiæ.

(a) est id potestas defuncti civis bona, deficiente herede legitimo occu- pandi, inque usus Reip. convertendi. Du. Müller. Instit. Polit. P. I. s. VII. §. 125. p. 259. add. Grot. II, 3, 19. si quid Domino particu- lari carere incipit, non sit occupantis, sed ad universitatem aut Do- minum superiorem redit. Inde olim *χρησται*, magistratus, qui bona sine liberis decedentium administrabat.

(b) quod est *Jus albinatus*, Gallis aubeine vocatur, vi cuius bona albi- norum sive peregrinorum defunctorum, nisi forte privilegium na- turalisationis ante mortem impetraverint, Regis fisco cedunt, nec vel testamentarij vel legitimi successores admittuntur. Quod durum est, quia *Jus peregrinorum hereditus bona auferit.*

(c) eamque ob causam in Imperio receptum. D. Majer, ad Instit. II, 12. p. 514.

(d) Grot. J. B. & P. II, 6, 14

XXIII.

XXIII.

Potest omnino diuturna aliqua, * nec interrupta possessio validum domini vel Imperii titulum fundare. ** Nec inconvenienter hanc in rem urgeri existimaverim exemplum Jiphtachi. (a) Quæ enim societatem humanam adjuvant etiam conjecturæ, favorabiles putandæ sunt. (b) Ratio etiam peti potest à natura societatis humanæ, quæ vult actibus sufficienter indicatis fidem haberi. Si itaque qui longo tempore rem suam non repetit, satis ostendit eam ab ipso haberi pro derelicta: justè ei habebitur fides, & possessio alterius roborabitur. Adde quod magna est temporis vis, & memoriam si excedat, infinitum habetur moraliter. (c)

Acceditur ad argumentum de Prescriptione.

* vocatur prescriptio & usucapio promiscuè. Illa tamen specialiter est exceptio, quæ opponitur illi, qui rem adquisivit: Usucapio est Jus positivum. Prescriptio est via negandi, qui nos in judicio petit. In genere usu. apud nos testimur, quod sit modus acquirendi singularis (derivativum) quo is, qui rei alienæ possessionem bona fide iustoque titulo adeptus est, eamque per tantum temporis spatium, quantum priori Domino ad rem suam investigandam & persequendam videbatur sufficere, illius rei dominium & proprietatem acquirit.

quid prescriptio & usucapio?

** Juris naturalis esse nonnulli dicunt ob socialitatem, quia lites prescribit, & alias humana societas perpetuis Bellis involvenda esset. vide tamen Oslandi ad Grot. II, 4.

(a) Jud. XI. 26. ad CCC annorum possessionem provocantis, eamque Ammonitarum Regi, veteres inter Arnonem & Jabokum Provincias vindicaturæ, præter Jus Victoria, objicentis. add. Grot. III. 6, 7. Τὰς κτήσεις καὶ τὰς ἰδιαιτάς καὶ τὰς κοινὰς ἢ ὀφειλῆντας πάλαι χρόνον, κρείσσας καὶ παρέρχουσας ἅπαντας ὄντας κοπιῶσιν, ajunt Lacones apud Isocratem Archidamo.

Exemplum Jephthæ ad prescriptionem provocantis.

(b) Grot. II, 1, 2, 3. conf. Pufend. Rer. Brandeb. XVIII. 61. Absurda est Prescriptio, quam Dogmatum suorum antiquitati prætexunt Pontificii, ab Hiusemaeno fortiter profligata.

Non habet in dogmatibus locum prescriptio.

(c) Grot. II, 4, §. 5, 6. Obj. nullam esse vim temporis. E. malè à tempore Jus queri. Resp. esse utique vim moralem, circa conciliandum possessori favorem. 2.) si entium non esse factum aliquod, sed mem-

Objectiones.

ram

**contra Jus
Præscri-
ptionis fol-
vuntur.**

*ram omissionem. Igitur non fundatur Jus Resp. sub factis etiam compre-
hendi morabitur non facta. vel sermo nobis est de filente scienter, cer-
tis que cum circumstantiis. Grot. II. 4, 5. Obj. 3) nondum natos non
consensisse in derelictionem, cum nondum fuerint. E. ipsis nihil posse
decedere, ne quidem per consensam tacitum. Ubi enim iocus non est
consensus expresso, ibi nec tacito. R. ad antecedens: sed nondum na-
tos neque Jus habuisse. 2. Loqui nos de Jure naturali. Civili enim
Lege non insulens est, ut Lex personam nondum existentem repre-
sentet. Grot. II, 4, 10. 4) objicit G. Amelius de Consc. V, 41, 19.
Si bona fides hoc loco nil aliud est quam falsa persuasio possidentis:
Ergo talis possessio ex præscriptione erit injusta, & adversus Legem
Naturæ. Rursus: Quod Jus fovet possessionem rei alienæ, id injustum
est. A. Jus usucapionis. Sed Responderi posset a) in priori argumen-
to antecedens esse falsum. Non est falsa persuasio formata, id est,
imputabilis vel culpabilis, quæ bona fide nititur. Item non est hu-
mane facultatis dominiorum justitiam examinare, sed sufficit cre-
dere, cum à quo rem habeo, Dominum fuisse, donec probetur contra-
rium. add. Pufendorf. de Off. H. & C. II, 14, 4. 2. in altero minor
pariter est falsa. Res enim sic possessa, ab alio derelicta, pro aliena
non haberi potest; nec quæ iusto titulo, puta emptione, donatione &
similibus ac bona fide possidetur. 3. Callisio videtur esse præcepto-
rum: Res Domino invito non est auferenda: & illius: Reipublicæ in-
terest, dominia in certo collocari. Sed hec vincit posterius, quia do-
minia non sunt introducta turbanda, sed tranquillanda ergo socie-
tatis.*

XXIV.

**An Præ-
scriptio lo-
cū habeat
inter Gen-
tes liberæ?**

Sufficiens, & præcipua inter omnes pro justitia usucapio-
nis ratio est, à Socialitate, (a) quoniam sine ea nullus litium con-
roversiarumque finis esset. (b) Altioris est indaginis quæstio:
An Præscriptio locum habeat inter Gentes liberæ? Adfirmat Gro-
rius, (c) & diuturnam aliquam possessionem validum Domini
vel Imperii titulum Gentibus liberis earumque Rectoribus tri-
buere posse ostendit. Ubi (d) eruditè admodum incedit, &
priusquam veros & maximè genuinos decidendi fontes ape-
riat, viam ad illos præparat: gravibus in utramque partem du-
bitandi

dubitandi rationibus, sed quæ aliquo modo etiam ad decisionem faciunt, præmissis. Initio contra usucapionis inter liberas gentes ulum insigne momentum profert ex Cl. Jcto Hispanico, *Fernando Vasquio*: quia præscriptioni ex solo Jure civili origo, inter eos, qui juri civili non subsunt, eam valere non posse; firmatque Vasquii rationem eo fundamento, quod tempus ex suapte natura, nullam habeat efficaciam, adeoque solus temporis lapsus Jus alterius extinguere, aut dominium cuiquam naturaliter parere non possit. Mox probata quodammodo Vasquii sententia, in partem alteram, cur simpliciter admitti nequeat, validam dubitandi rationem (quæ porro ad penitentiorem rei decisionem deducat) *S. atqui si id admittimus*, promit. Fore enim si nulli temporum lapsus inter summos Principes liberosque populos valeant, controversias de Regnis regnorumque limitibus immortales. Quod & bellis perpetuum fomitem suggerat, & communi gentium consensui repugnet. Prius illud per se manifestum, & quæ civilis inter privatos usucapionum juris vel primaria utilitas est, ut litium finis sit, eo magis inter diversos populos locum habet, quia inter hos nullus communis Judex, & armis omnia, ubi amice res componi nequit, disceptanda. Posterius secundo paragrapho exemplis & auctoritatibus firmat. Inter quæ memorabile est exemplum Jephthæ, superius jam laudatum; & præter alia in Grotio obvia, multa occurrunt in scripto Gonzagæ apud Thuanum. (d) Egregius est in Pufendorfii Rebus Brandeburgicis locus, ubi, qui Jura Imperij contra Gallos deduxerunt Anno MDCLXXX, animose non minus ac ex vero ad immemorabilem possessionem provocarunt: Longè (ajunt) iniquius esse (plura parum æquitati congrua præcesserant) Status immemorabili, quin plurium seculorum possessione nixos ad editionem suorum titulorum **CONTRA OMNIA JURA** cogere. Hoc enim modo omnes totius orbis possessiones & dominia incerta redditum iri. (e) Sane vero si privato jure usucapio

Rationes
Grotianæ
pro Præ-
scriptione
inter
Gentes Li-
beras.

Ubi & A-
nalysis

Cap. IV.
Libri II. de
J. B. & P.

capio bono publico introducta est, ne quarundam rerum diu & fere semper incerta dominia essent: qui. In ad Respublicas tam salutaris Juris ratio quadret: (f) Sunt, qui cum (g) Grotio ad Jus quoque Gentium provocent, à quo neque Pufendorfius, tametsi parum alias juri gentium voluntario favens, videri alienus poterat: (h) Utiucapionem, inquit, prout abstrahit à punctis temporum per Leges civiles designatis, esse velut appendicem & consecrarium dominii rerum, adeoque cum dominia introducerentur, id quoque PACIS causa placuisse: ut qui aliquid, neque vi, neque clam, neque precario, suo nomine possideret, tantisper Dominus praefereretur, quoad ab altero contrarium probaretur; qui autem per longissimum temporis spatium, per quod nemo mediocriter diligens rem suam negligere creditur, quid bona fide possederit, rerum peritorem plane possit repellere, quia non citius rem suam vindicatum iverit. (i)

(a) *nec opponenda sunt, quae videntur opponi apud Vivam Illustrissimam, qui aliam band habent mentem habuit.* Coll. Grot. ad II, 4. §. 2. p. 44.

(b) *conf. Pufend. Elem. I, §. 24. p. m. 75. ubi hoc argumentum improprie arguet.*

(c) *II, 4, 4.*

(d) *est haec observatio eximia Celeberrimi Viri Jo. Weithofii, Vindicis Grotiani Dogmatis de Praescriptione inter gentes liberas §. 9. ubi plura videri possunt.*

(e) *Pufend. de Reb. gestis Friderici Wilhelmi XVIII, 15. p. 1399.*

(f) *Silhon dans le Ministre d'Etat L. 1. diss. 11. autrement certes la condition de tous les Princes seroit miserable; ils ne seroient jamais allués en leurs Etats.*

(g) *II, 4, 9.*

(h) *IV. 12, 7, 9.*

(i) *non obstant quae Petrus Puteanus (du Pny) Regi Galliarum quorundam à consiliis & Bibliothecis ex pharetra Vasquii L. II, § 1, 28. qq. III. desunta objicit. (.) Utiucapionem Lege civili inventam. E. Reges populosque liberos non stringere. (2) Jus natura posere, ut suum quilibet jus illibatam perpetuoque servet. Igitur praescriptionem*

Rationes
P. Puteani.

nem Jus non dare. 3) Si praescriptio licita sit, fore tunc esse de pe-
 ne que la ley inflige aux negligens. At poenam inter Principes po-
 pulosq; liberos locum non habere. 4) Reges esse tantum usufructua-
 rios. Ideoque populo nihil posse in praedictum derelinquere. Sic
 bona Coronae Franciae decreto Francisci I. de A. M D XXXIX. esse
 inalienabilia; quod decretum sit à prioribus jam Regibus propositum.
 5) excipi potest: Quod ab initio non valet, ex post facto convallescere
 non potest. Sed derelictio praesumpta & eam sequuta apprehensio sine
 tractu temporis ab initio non valet. E. post tempus aliquod conva-
 lescere non potest. Sed ad 1. Resp. prius absolute non verum esse.
 Usurpationem enim pax ac vita socialis exposcit. Igitur Jure natu-
 rali nititur, quod & summos imperantes stringit. Ad 2. neque an-
 tecedens absolute & citra restrictionem verum esse. Nam & altera
 Lex naturae est, ut dominia sint certa, ac in tuto collocentur. Hinc
 igitur ob pacem Lex prior cedit. Sed & alia est Lex, ut voluntas
 Domini Jure suo cedentis valeat: Ergo & praescriptio adversus eum
 valet, qui rem suam longo silentio dereliquit, eamque ab se pro sua
 non haberi ostendit. In III. minor est falsis, quidquid videatur Pu-
 teano & Hugoni de Roy. Non enim est scopus praescriptionis mul-
 tare negligentes, sed perturbationes Reipublicae cavere, & paci con-
 sulere. Ad IV. Decreta Galliae Regum non obesse Principibus ex-
 teris. Et quam ineptum est, uni Regno ejusmodi privilegium asserere,
 ut ipsum quidem aliis sua eripere possit, sed quae semel arripue-
 rit, nunquam ullo modo ab eodem iterum separari queant. Praesent.
 J. N. & G. VIII, 5, 9. 2. Velim explicari solide ex principiis Pu-
 teani. quo Jure Coronam Gallicam in Carolinam stirpem Pipinum, in
 Capetinas Hugo transiit si nunquam legitimis Regibus interver-
 sa potestas in Jus verum transit? Ad V. Resp. limitat Grotius Ma-
 jorem: nisi causa nova interceperit, quae jus parere idonea sit. 2. Male
 illa regula hic applicatur, quia agit de illis, quae ab initio vitiosa
 sunt; sed hic agitur de re, quae est inefficax tantum, non quae vitiosa
 est. Praescriptio non statim valet initio, valet tamen debito tempore.
 Frustra demum recepte inter DD. Juri Naturalis sententia de Prae-
 scriptione inter gentes liberas venustum illud: ADVERSUS HO-
 STEM AETERNA auctoritas esto, opposuit Marchio Hospitalius.
 Quippe, quod nihil aliud vult, quam eum, qui non sit Civis Romanus,
 sed hostis, id est, veteri illo XII. Tabul. stylo peregrinum, quantumvis

Contra
 Praescriptio-
 nem in-
 ter Gentes
 liberas sol-
 vuntur.

rem alienam possideat, idque continue & longo satis tempore: tamen usq. id est, possessione, auctoritatem, id est, dominium acquirere non posse, sed Civi perpetuam fore vindicandi facultatem. Quae quidem Civilis Legislatio Principes Civitatesq. in Statu ad se invicem Naturali existentes nentiquam concernit.

XXV.

Quot modis oriatur obligatio ex Jure, quod in res competit?

Ex jure quod in res competit, duobus modis oriri obligationem ait Grotius: uno, *è rebus extantibus*, altero *ex non extantibus*. Priori quidem modo obligatio hæc nascitur, qua tenetur is, qui REM NOSTRAM habet in potestate sua, efficere, quantum in se est, ut in nostram potestatem veniat. (a) Ratio est, quia Jus naturæ vult, ut suum cuique tribuamus, & quemlibet pati debemus quiete rebus suis frui. (b) Quod officium contractibus etiam particularibus præponderat, iisque exceptionem dat. v. c. si fur apud me, inscium furti rem furtivam deposuerit, & post verus ejusdem Dominus adparuerit, huic, non furi, eadem erit restituenda. (c) Grotius ad contractum universalem provocat, qui omnes homines teneat, & jus quoddam Domino pariat, rem SUAM vindicandi; (d) quem tamen fictitium censet Kulpifius, (e) nisi velis Grotium benigne interpretari, qui *tanquam* ex contractu universali derivat obligationem, cum uno utique ac perpetuo consensu Natura humana in Legem de abstinentia alieni consenserit. Proxima, ut dixi, ratio est Lex naturæ, de non lædendis aliis, (f) quæ obligatio dici aliàs connata solet, omnesque homines adversus quoslibet qua tales stringit, per quam invicem jus naturæ usurpare, socialemque vitam agere debent. (g) Vocatur etiam communis, qua Creator omnes homines ut Tales inter se devinctos voluit. (h)

Expositio Auctoris l. 13, 2. & seqq.

quæ obligatio communis?

(a) Grot. II, 10. 1.

(b) Pufendorf Off. 1, 13, 1.

(c) Pufend. d. l. 1; 13, 2.

(d) de J. B. & P. II, 10. 1.

(e) ad h. l. Grotii Exerc. VI. p. 74. conf. Ciceroem de Off. III, 17.

(f) Pu-

- (f) Pufend. *Offic. I, 6, 3. & I, 7, 2. obligatio.*
- (g) Pufend. *Elem. I. defin. 12. n. 1. p. 114.*
- (h) Pufend. *Off. I, 6, 1.*

XXVI.

Posteriori modo, atque circa res non extantes, ea est obligatio, ut si res aliena, bona fide parta, sit consumpta, tantum restituamus Domino, quantum facti sumus locupletiores; quia, ut Cicero ait, contra naturam est, ex hominis incommodum suum augere commodum (a) imo magis contra naturam, quam mors. (b) Vexata quæstio est: An is, qui rem alienam emit, possit eam restituere venditori, ut pretium servet? Negat Grotius, quia ex quo res in ejus fuit potestate, jam cœperit obligatio restituendi (c) Ergo furi non posse restitui. Objicit tamen *Zieglerus*, (d) obligationem restituendi non excludere charitatem, quæ incipit à se ipsa. (2) nihil interessè Domini, à possessore vel venditore rem recipiat. 3. quia hoc pacto emptor facilius recipiat pretium. (e)

Quid, si res non extet?

An, qui rem alienam emit, eam possit restituere venditori? Rationes *Ziegleri* pro affirmante

- (a) Cic. *Off. III, 5.*
- (b) *ibid. III, 5. ex quo, inquit, efficitur, hominem homini nocere NON*
- (c) *II, 10, 10.* [POSSE.]
- (d) *ad Grot. II, 10, 10.*

[e] Responderi posset, utique venditori dari posse, si Domini nihil interset; alias secus, quia, ut habet Grotii ratio, ex quo res mea est in alterius potestate, cœpit obligatio reddendi. Præceptum Legis Naturalis est: neminem ledendum, neminique quod suum est, nullo pacto subtrahendum. Pufend. *Off. I, 6, 3. 2. Amor incipit à se ipso, sed solvuntur. & nemini nocet. At vero nocerem alteri, tradendo rem suam furi quod utique injustum est. Speciosè objicit Dicastillo. Qui contractus est dolo malo initus, ille potest ac debet rescindi. Atqui rescissio non aliter ac melius fieri potest, quam si res furtiva reddatur venditori. Sed Resp. Majorem de contractu intelligi, ubi in utroque ad contractum accedendi jus est. At heic venditor nullum plane jus vendendi habet. 2. Rescissio hoc modo fieri non potest, quia si presens esset Dominus, utique ne ex adversariorum quidem sententia venditori res dari possit, sed necessario redderetur Domino.*

XXVII.

Quid præcipiat Lex Naturalis circa restitutionem fructuum?

Circa *Restitutionem rei* alienæ possessori Bonæ fidei imperatam id inprimis advertendum est; (a) An possit recuperare id, quod sibi re evicta (b) decedit ab eo, abs quo rem oneroso titulo accepit. Nisi enim hoc sit, non tenetur ad restitutionem fructuum consumptorum, quia eo casu non est factus locupletior, qui restitutæ abs se rei alienæ pretium ab Auctore suo recuperare nequit.

(a) Pufend. *O. M. IV*, 13, 9. p. 661.

(b) *quodsi enim Venditor non sit Dominus, Emptor evictionis nomine venditorem obligat.* Add. Greg. Tholosæ. *Synagm. Juris Universi XXV*, 22, 145. Est etiam casus evictionis à Cicerone laudatus, *Off. III*, 16. p. m. 135. ubi *de arbitrio: quid sibi ea de refacere oportet ex FIDE BONA?*

quid evictio? ex Cicero-ne.

XXVIII.

Quid paupertas, ex oppositione Domini?

Dominium ut sic non (a) dicit Independentiam liberam; *paupertas* verò est (b) indigentia externarum rerum sive Instrumentorum ad (c) necessitatem & commoditatem hujus vitæ requisitarum. (d)

(a) *Contra Monachos mendicantes D. Schaller. de Paupertate Monachorum Disputationes singulares* edidit.

(b) *non tamen dicit omnimodam abdicationem.* Schaller. §. 7. Cic. in *fragmentis l. 1. de Oecon. Paupertas certissima est, cum alicujus indigeas.*

(c) *quis potest pauper esse, qui non eget? Mianc. Felix, non procul à fine. At Monachi non egent.*

(d) *Paupertas vel est Oeconomica vel Politica. Illa est egestas contrariorum. Hæc judicata à censis. Exemplum dat Seb. von den Drey-Schilling-Burgern zu Straßburg, qui saltem 3. asses quotannis pendunt. Quot Proprietarii fame in bello mortui sunt, at de Franciscanis tale nihil legitur.*

Contra paupertatem Monachorum.

XXIX.

An res sacræ veniant in commercium?

Inter ea quæ Lex divina (a) humanaque in commercium venire vetuit, res eminent sacræ; cui interdicto oppositum peccatum (b) Simonia appellatur. (c)

(a) *Ant.*

(a) *Anst. §. 3. me 1. § sub fia. de Simoni a.*

(b) *quam communiter definiunt, quod sit stultiosa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliqua spiritalia, vel spiritali annexum.* *Conf. Osiand. Theol. Casual. P. ult. c. 2. p. 40. Dist. tamen inter acceptionem pretii temporalis pro re spiritali. & acceptionem Stipendii pro labore. Luc. X, 7. quia operarius est dignus mercede sua. De honorario post absolutionem Bicht. Pfennig, vide Osiand. d. l. p. 61. Gratia tamen DEO agenda, si Ministri iis gaudent salariis, ut his non indigeant.*

(c) *sumta nomenclatione à Simone Mago Act. VIII, 20. seq. Lutherus in cap. 21. Gen. Totus Papatus substantialiter plenus est Simonia, ut si toleris Simoniam ex Papatu, jam Solens inde tulisti. Huc pertinet Historia Indulgentiarum, quam vide apud Sleidanum & Sekendorffium. Ut recte scripserit Mantuanus:*

— — — *venalia Romæ*

Templa, Sacerdotes, Altaria sacra, Coronæ,

Ignis, thura, preces, cælum est venale DEUS que.

Videndus omnino Pnsendorffius de Monarchia Pontificis Romani. Huc pertinet, quod ajunt Hominem esse DOMINUM suorum bonorum operum, que possit aliis communicare. Bannez. de Dominio q. 2. §. 4. Cur non & vendere?

XXX.

Commendarii in hoc cap. xiv. Paragraphus quartus inprimis meretur, quod ad eundem quidquid rarum (a) pretiosumque sive in naturalibus, quæ infinita sunt, sive in (b) artificialibus possides, aut apud exteros vidisti, vel in Patria nosti, referre, de illiusque pretio ordinatè disquirere potes. Sed & ad Octavum Doctrina Numismatica, quæ elapso nuper Seculo in tantum evecta fastigium est, reduci debet. *Conf. Rol. Marefii Epistolæ, n. xxii. p. 352. ubi scriptores recenset, quibus addendus Patinus, & Mediobarbus, itemque Ezechiel Spanhemius & Laurentius Begerus. Hubertus Golzius de Græcorum Nummis, & Rhodio nominatim. Seldenus de J. N. & G. II, 8. de Nummo Mosis facie & nomine insignito Schikard. in Tarich * p. 34. Pertinent huc Itineraria, & è nuperis Maximiliani Missioni per Belgium,*

Commendatio
§. 4.
capitis xlv.
& § 9.
ac Locus de
Numismatica &
itinerariis
huc refer-
tur.

gium, Germaniam & Italiam peregrinationes, Germanicè editæ Lipsiæ apud Tho. Fritschium MDCCL. ubi e. c. pag. 148. fqq. Museum Comitis Mascardi Veronensis.

- (a) *raritas inprimis pretium auget. Quanti taxaretur numus Othonicæ æreis (nam aurei reperuntur:) si posset undecumque erui? querit Bœclerus, Dissert. Volamine novissimo p. 907. add. Chifflet, de Obscurnis æreis.*
- (b) *Adde Plin. H. N. L. XXXIII, 1, 11, 12. XXXIV, 2, 7, 8. & de pictoribus plasticisque XXXV, 8. XXXVI, 5. XXXVII, 1.*
- * *qualem Laniano simillimum & Seldeno laudatum apud nos primum est ostendere.*

XXXI

Quid exæquatio?
qui ejus faciendæ modi?
Ut pretia rerum au-
geantur?

Ubi res diversi generis commercio permutari debent, comparatione & exæquatione earum opus est, (a) ne alter plus habeat, alter minus; cujus quidem exæquationis modum rationesque pridem excussit Aristoteles, indigentiam appellans, mensuram istam, in cujus locum ex instituto successerit Nummus, *σοιχέον καὶ πέραις τῆς ἀλλαγῆς*, elementum & terminus (b) sive Instrumentum commutationis rerum. Non tamen hæc unica est mensura, sed hominum sæpe voluntas, & complura alia (c) Justa inprimis causa est negotiationis ratio, (d) pluribus paucioribusve Impendiis constantis. Accedit ars: Opinio de rebus eximiis decori futuris habenti: cupiditas item rem habendi, & competitorum concertatio, ut est in auctionibus: tempus: quia etiam dies est pars pretii casus fortuiti.

[a] *Talis exæquatio facta est pelunca duplicis Ephroni & CCCCStolorum. Gen. XXXIII, 15.*

Nummus, quid?

(b) *Nicom. V, 5. Nummus enim non tam definit pretium, quam est pretium, neque adeo tam mensura rerum commutandarum, quam Instrumentum commutationis ex constituto. Aliquando penuria pecunie ad permutandi consuetudinem reditum est, ut de Flandris in illorum annalibus notavit Mejerus, Usitata est moneta, que vocatur לטוהר סובר jam Abrahami tempore, Gen. XXIII, 16. ubi Angli: Currant, placet ut nos Current; Geld/ seu nummus, qui inter Mercatores, in expendendo numismatum pretio quam maximè diligentes, translativus receptusque est.*

(c) Grot.

(c) Grot. *ll. 12, 14.* & Auctor §. 3. & *inprimis 4.*

(d) Böcler. *de Mensura pretii*, in Volum. *Dissert. noviss. p. 904. huc refer pericula, discrimina, labores. Seneca de Benef. VI. 15.*

XXXII.

Quoniam justitiæ pudorisque, ubi metus abest, postrema Quod officium potestatis Civili in definiendo pretio? fere apud vulgus ratio habetur, fierique eam ob rem haud raro solet, ut emptor, iniquæ venditoris voluntati, necessitate inopiaque pressus succumbat; ideo civilis potestatis est, inæqualitatem in pretio rerum vinculis Legum coercere, magistratuum (a) auctoritate moderari, judiciis emendare.

(a) *Hinc apud Suidam ἀγορονομοί, οἱ κατὰ τὴν ἀγορὴν ὄνια διακίρῃσι ἀγορονοί; Magistratus, qui res in foro venales administrant, excepto frumento. Nam hi στωφύλακας adpellabantur. Hinc distinctio pretii in vulgare & legitimum §. 5. Hoc consistit in puncto. Illud in quadam latitude, §. 6. init. & differt à vulgari illo generaliter dicto in rebus actionibusque ut talibus conspicuo, quatenus opponitur Numo. Sed hoc vulgare etiam in numo est.* Fundamentum divisionis pretii apud Auctorem.

XXXIII.

Pretium est *valor* quantitasque rerum, (a) humana conventionione illis imposita. Est tamen & valor actionum, (b) quatenus in commercium veniunt: quemadmodum & personarum, quatenus illæ rebus æquiparantur. (c) Inde Jus lytri, & pretium Redemptionis, quod Suidæ est *ὑπερεχόμενον πρὸς ἐλαδθερίας* (d) Seu quod scholæ terminis eodem redit: quantitas moralis, sive valor ex pacto tacito sive expresso (d) assignatus captivo, quique vel propria, vel aliena impensa solvitur hosti captivo, ut is ex hujus potestate dimittatur, pristinaeque libertati restituatur. (e)

(a) *Pretium hominis, voto consecrati, numoque exequandi DEUS constituit, Lev. XXVII, 3, 4, 5, 6, 7. Masculus enim à pueritia quinque annis ad annum vigesimum æstimatus XX, Fœmina verò ejus ætatis X. siclis. Masculus annorum XX. usque ad LX. pendere jussum est L. Fœmina XXX. siclos. Senex denique olim quam sexagenarius XL. fœmina verò decrepita aut sexaginta annis major X. siclis æstimabatur. Itaque majus pretium viris quam pueris aut fœminis impositum;* Lex divina de pretio devotorum exponitur, Lev. xxvii. &

proportio
observatur.

stium: minoris etiam habitus fuit senex juvene, & ad illius pretium decrepita est matto propius accessit, cura alias in juvenia duplo major esset viri quam feminae estimatio.

(b) *Alias enim quantitates in actionibus sunt fundamentum praemiorum aut poenarum.* Pufend. O. H. & C. II, 13, 16.

Unde Ran-
gion?

(c) *Germanis audit Rôse. Geld vel Rangion / quae vox à Latino Redemptio, adsumptò traduce Gallicò vel Italicò Rangon vel Ranzone, descendere videtur. Nisi magis arrideat derivatio Jo. Loceñii à Rân vel Ran, rapina, & sona vel luna, pacare vel placare aut redimere; unde majoribus nostris Suenboch dicta charta plicationis Quo sensu Rangon idem fuerit ac compositionis redemptionisque pretium pro rapto vel adducto captivo. Talangam etiam in chartâ Ottonis, Imperatoris, adpellari, observat Hertius, à vocabulo zâhlen / solvere, quòd pretium solvatur. Latini redemptionis libertatisque pretium dixerunt. Graeci λύτρον, quòd idem sonat: ac apud septuaginta*

quid λυ-
τρον?
Speciatim
in discipli-
na sanctio-
re.

*Interpres, ipsosque Novi Testamenti Scriptores in sublimi argu-
mento solenne est, quo Salvatorem Optimum, DEI Mariaeque Fi-
lium, solutò pro universis singulisque hominibus λύτρον, πάλω αἰών,
ac universe obedientiae pretiò, genus humanum è Diaboli captivi-
tate liberasse, credimus, alienumque, quò nos constrangebamur, de-
bitum perfectissimè, ac intrinsecò perpetuòque valere satisfacturum,
persolvisse. Tradant id argumentum Theologi. Praetare tamen de
eo in Moralibus egit Vir doctissimus, Ulricus Huberus. Miratur, non
paucos Paulinae definitionis oblivisci, qui Lytrum describat πῦν ἢ
ἡγορεῖσθαι, pretium, quò redempti sunt peccatores. Quibus utique
verbis equalitè satisfactiois EXPLETRICIS mirificè declaratur;
quemadmodum etiam, quidquid ad veritatem fidemque plenè
satisfactiois demonstrandam pertinet, enixè retinendum est. Nam-
que & homines vendi posse, videlicet servos, nec aliter atque res
Nostras tradari manifestum est. Pulcre Basilius in hoc articulo: ho-
mil. in Psalm. XLVIII, εὐεθῆ ἐν ὅμα πάντων ἀνθρώπων, ὁ εἶδεν εἰς τε-
μὴν λύτρωσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Una, inquit, res inventa est, omnibus
dignitate equalis, quae data est in PRETIUM REDEMPTIONIS*

Definitio
Lytri Pauli-
na, ab Ulr.
Hubero re-
petita.
1. Cor. VI.
20.

*animarum Nostrarum. Nec non Augustinus in Ps. XCIV Tenebantur,
ait, homines captivi sub diabolo, & demonibus serviebant. Sed RE-
DEMTI sunt è captivitate: Vendere enim se potuerunt. Venit RE-
DEMTOR, & DEDIT Pretium, sudit sanguinem suum, & BMTI*

OR-

ORBEM TERRARUM. Queritis, QUID EMERIT? Videte, quid dederit, & invenite, quid emerit. Sanguis Christi PRETIUM est. TANTI QUID VALET? QUID? NISI TOTUS ORBIS; QUID NISI OMNES GENTES? Conferatur Ulr. Huberus de Jure Civitatis, L. I. Sect. IV. cap. VII. quod de Redemptione agit.

(d) **Ut in pactis ob lubrica belli initis, quae Chartels vel Cartels appellantur. Hujus generis conventiones aliquot recitat Pufendorfus in Rebus Svecicis ad A. MDCXLII. & sequentem. Recentius idque in signo exemplum prostat in pacto sive tractatu Caesareo-Gallicano, Basil. e. 11. Maj. MDCXCII, inito, quo summum pretium Generali Locumtenti assignatum 50000. Librarum; multi etiam militum mensuris taxantur stipendio. Si pactum desit, naturaliter penes captivum est, quantum voluerit, pretium poscere; additò tamen, ob naturalem aequalitatem, TEMPERAMENTO humanitatis. Si pactum inter captivum & captivum supplicem intercesserit, id utiq; servandum est.**

(e) **Magna etiam urgensque ratio est, quòd ob desperationem Lytri, ac ubi sine deditione omnis praclusa via est, nimium sanguinis funditur, & par reponitur pari, donec ad morem redeatur. Cujus rei singulare exemplum refert Everhardus Reydanus, Belgicorum Annalium conditor, Albanum neque capere quengquam, neque captos redimi passum esse, sed laqueo universos & exquisitis tormentorum doloribus enecasse. Verum ut eandem Hispanorum fortunam viderit, cum nullum Federati redimi paterentur, sed sine discrimine nobiles, ignobiles, & in illis Pacicum, sanguine Albano junctum, tollerent in patibulum: diligentius servare jura belli & TANQUAM CUM HOSTIBUS agere coepisse.**

XXXIV.

Pretium est vel *virtuale*, quod ipsis rebus ex naturali sua conditione inest, semota etiam omni humana impositione; vel *formale*, quod formam determinationemque ab humana voluntate sortitur. *Formale* pretium subdividitur in *vulgare & Eminens*. Illud spectatur in rebus operisque in commercium venientibus: hoc * in nummo, in quo pretium rerum omnium eminenter velut in se continere concipitur, ac omnium rerum pretiis aequale fieri potest. Porro pretium vel in Statu consideratur

Quotuplex pretium?
quid virtuale?
quid formale?
quid vulgare?
quid eminens?

quid precium legitimum?
quid vulgare civile?

deratur *Naturali*, vel in *Civili*. Ibi pretium dependet à Libertate: heic ab Imperio Civili. Atque in Civitate quidem rursus duplex est vel legitimum vel vulgare: Illud dependet ex Lege per communem Imperantem lata, hoc ex usu fori. (a) Illud alii vocant legale, hoc conventionale, cum vulgare pretium alio jam sensu fuerit nuncupatum. Differunt hæc duo, cum ratione certitudinis, quoniam illud in puncto velut consistit, adeoque minimus excessus invitum lædit; hoc autem quandam habet latitudinem: tum ratione durationis, quia illud est constans, nec ad momentaneam pretii virtualis variationem mutari statim solet: hoc verò est inconstans, ac variationem perpetuo sequitur, adeo ut juxta dies, imò horas, Rerum variare pretia soleant.

* *Primus hujus usus memoratur in sepulcri emptione, Gen. XXIII. 15, 16.*
(a) Pufendorf. *O. H. & C. I.*, 15, 3. 1, 12. 5.

XXXV.

Ut in pretio conspicua Providentia Numinis?

Insignis & in publicos usus directa *Observatio* Auctoris est, ad singularia divinæ Providentiæ humanis necessitatibus prospicientis munera hoc referentis, (a) quod pretio non magno res omnium utilissimæ & maxime necessariæ parantur. Quamquam nonnulla est (b) utilitatis in pretio faciendo æstimatio.

(a) §. 4. *conf. Bö 1. de Mensura Pretii, Dissert. Edit. noviss. p 972.*
(b) *Sic quo majores sunt ex adibus redditus, eo majus illarum pretium.*

XXXVI.

Unde pecuniæ commutatio, ratione pretii?

Non vane ad Grotium (a) monuit nonnemo; magnam pecuniæ factam commutationem, ex quo Seculo XVI. Rex Hispaniarum ex Americanis Insulis tantum auri argentique invexerit. Crescente enim pecunia in quantitate, decrevit in pretio. Hinc est, quod pretia rerum aucta sunt, & per totam Europam quater tanti ematur, quanti prius, quadruploque creverint pretia.

(c) 11, 12, 17. *Græwin. kelius, apud Bücler. d. l.*

XXXVII

Quoniam in voto lucrandi facile inesse (a) vitium potest: igitur justum verumque pretium id haberi solum debet, quod pro tempore locoque vulgo usitatum & cum ratione receptum habetur, aut ex rei æstimandæ conditione vel eventu peculiari, viri boni ac prudentis judicio e. c. Principis, aut Magistratus aut arbitri definitur ita, ut neutra pars plus minusve habere, quoad ejus fieri potest, videatur. (b)

Quod verum pretium?

(a) Syr. XXVII. 2. *Mercatores Rex Theodoricus describit, genus hominum, quod lucris vivit.*

(b) Iniquum ergo pretium est, quod in jure minoreve mensura, quam conditio rei, loci, temporis postulat, taxatur, & ed tenet, ut alter plus æquo, alter minus habeat. Conf. Böcler. *Dissertat. de Mensura pretii, quæ Observationibus quoque Grotianis adjecta est.* p. 75. sq.

XXXVIII.

Justumne id fuerit pretium, quod mercator Alexandrinus frumento suo, cujus magnam mox copiam Rhodum delatum iri novit, veluti ista annonæ caritas duratura porrò esset, statuit, apud *Ciceronem* (a) disputatur. Cicero Antipatrum laudat, iniquum id facinus fuisse contendentem. Sed Grotius officiosum quidem fuisse ac laudabile dicit, si naves mox affuturas indicasset; non tamen injustum, (b) i. e. non pugnantem cum jure ementis, quod reticuerit.

Quid de frumentario Alexandrino censendum?

(a) Off. III. 12. & III. 17. *ubi, video, inquit, propter depravationem consuetudinis, neque more turpe aliquid haberi neque aut lege sanciri, aut jure civili: TAMEN NATURÆ LEGE sanctum est.*

(b) Grot. II, 12, 9. *ut tamen Antipatri sententiam accusare non audeat. v. denno Böcler. de Mensura pretii, quæ Observationibus ab Grotium subrepta est, p. 80 sq. & comparant huc exemplum mercatoris mercem vendentis, cujus usum mox interdendum novit; Sæltẽ enim abs se non absolvi posse dicit Böclerus, qui alieni solvit nummos, quorum pretium mox minuendum novit, altero ignorante. Conf. Ci rone[m] ipsum: Hoc, inquit, celandi genus quale sit, & cujus hominibus, quis non videt? Certè non aperti, non simplicis, non ingenni.*

An nummos expendere liceat, pretio mox minuendos?

non iusti, non ultri boni Off. III, 13. *Varia etiam pro Grotio argumenta habet Pufend. de J. N. & G. V. 3, 4. Saltem hoc velim observari, quod Auctor I, 15, 4. inculcat, inaequalitatem quam nulla dissimulatio praecessit, nihilominus corrigendam esse. Si vero inaequalitas corrigi debet, quae nullam habuit dissimulationem praeviam, utique illa multo magis erit corrigenda, quae orta est ex dissimulatione, ut v. c. apud Rhodios, quos decepti Frumentarius,*

XXXIX.

quid interpretum? Pertinet huc INTERPRETIUM, Græcis ἰερὰ ἀγορῆς, quo de ad Ammianum Marcellinum (a) observant viri docti, id de lucro & de damno dici; ut quanto pluris aut minoris vendideris rem quam emeris, id quod priori pretio accessit aut decessit, INTERPRETIUM sit.

Ad Libr. I. c. XV. (a) XXVIII. §. de Hymetio.

XL.

Quoruplex contractus. Contractus * *ratione Principij* dividitur (a) in voluntarium & involuntarium; *ratione (b) Objecti* in nominatum & innominatum. in beneficium & onerosum (c) *μορβάλλειον* item seu unilaterem, & *διπλάθειον* seu bilaterem; (d) *διεμτοριον*, (e) ubi facta utrinque impletione, partibus nihil negotii intercedit, **quid di-remtorius?** v. c. emtio venditio, & **quid commutatorius?** Commutatorium, quo adhuc aliquid negotii intercedit.

* *Græci communiter vocant συναλλαγμα. Siracides more Hellenistico δίκον ηχη λήειν, XLII, 8. XLI, 23.*

(a) *Veteri utique distinctione, pro qua laudatur Aristoteles Nicom. V, 5. J. c. Thomaf. Tab. XXIII. lin. 30.*

quid nominatus? (b) *Ille est, qui circa objectum certæ speciei celebratur, eoque proprio ac specifico contractus nomine gaudet; ut emtio, venditio, locatio, conductio & similes determinatum nomen agnoscentes. Hic, qui circa objectum determinatæ speciei non celebratur, eoque proprium nomen non habet, causam tamen habet, nempe dationem vel factum. Ut est 1. contractus, Do ut des, quando res datur pro re, v. c. permutatio operosa sic dicta, hic equus pro hoc equo; pecunia pro pecunia, qui contractus nunc est cambii; usus rei pro re, ve'nt usus equi mei ad aliquot dies pro hoc libro. 2. Facio, ut facias; quando factum ac opera*

opera praestatur, ut ab altero vicissim illud praestetur; qui contractus Ammiano Marcellino pactum reddenda vicissitudinis dicitur. Quorsum pertinere videtur contractus inter Vasallum & Dominum, ut cuius ille protectionem & tutelam, hic vicissim servitia militaria promittit. 3. Do, ut facias, in iis est contractus, ubi aliquid ut aliud fiat, datur, modo non in propriam formam transeat, alioquin ejus potius quam generalis venient nomine. Ita si do v. c. pecuniam, ut facias & factum est hujusmodi, ut locari soleat, erit contractus nominatus, qui dicitur locatio; quod si vero factum ejus est naturae, ut locari nequeat, quamvis pro eo detur pecunia, non erit locatio, sed contractus anonymus. 4. Ad: Facio, ut des: Omnes illi referuntur contractus, quibus factum quodcumque praestatur, ut ab altero detur res aut usus rei. Sed istaec discrimina prorsus ignorat Jus Naturae. Grot. II. 12, 3. med.

- (c) Auctor I, 15. 3. Imo & mixti Matth. XX, 3. si alicui salarium amplius constituo, ac ejus est opera, ubi mixta contractui est liberalitas. quid contractus mixtus?
- (d) Vocabulum bilatetis habet noster, I, 2, 14. sub fin. & de J. N. & G. V, 2, 5. quibus addit contractus mixtae naturae: Illorum, qui ab initio ex uno tantum latere ad aliquid praestandum obligant, nec ex postfacto conditionem mutant: exemplum dat mutuum & stipulationem. Istorum, qui utroque citroque ad aliquid praestandum obligant, & in quibus par utriusque contrahentis in obligatione constituenda est ratio, emtionem & venditionem, locationem, conditionem &c. quid μονοπωλίου? quid διπωλίου?
- Hos ait natura comparatos esse ad unum tantum obligandum; ubi tamen ex postfacto fiat, ut & alter obligetur. Puta si accipiens impensas fecerit, quas resarciri equum sit.
- (e) Do. Jo. Jac. Müller, Instit. Eth. II, 19, 18.

XLI.

Circa Contractum *Emtionis Venditionis* de Jure quoque quid Jus monopolii? Monopoliorum disquiritur. Nos ea, (a) ubi Mercatores aut alii insignem rerum copiam facta conspiratione corradunt, eamque donec pretium creverit supprimunt, iniqua censemus, in fraudem quippe ac damnum aliorum instituta. (b) De prudentia rectoria circa concessionem monopoliorum consulendus omnino est Auctor. (c)

(a) NON

- (a) non intelligitur monopolium, si civis v. c. sciat solus hanc illamve rem conficere, aut si populus quidam rem sine terra quasi propriam contineat; sed privatam.
- (b) unde & imperatoris Legibus, Caroli imprimis V. sub pena confiscationis interdicta.
- (c) de J. N. & G. V, s. 7. p. 731, 732. ubi monet pro Monopolis à Grotio II, 12, 16. male allegari exemplum Josephi, cum Rex non interdixisset emtionem frumenti.

XLII.

Quod Jus
Usurarum?

Usura (non mordaces) (a) lucro, quod alter ex re nostra facit, respondentes, Legi Naturali non repugnant. Alias ego dispendium paterer; altero lucrum è Re mea captante, (b) quod æqualitati, etiam ab Apostolo commendatæ, repugnat. & si Legi Naturæ essent adversæ, DEUS eas ne in peregrinos quidem permisisset, quod factum tamen à sapientissimo Legislatore, Deuteronomii capite supra vigesimum tertio. v. 19, 20. Cæterum orta in Belgio de Trapezitis vulgo *Longobardis* (c) controversia hanc rem egregie illustravit. (d)

(a) *Lege Pufend. de J. N. & G. V. 7, 8. Dicta Patrum & Conciliorum adversus usuras colligit Antonius Thylius, Prof. Theolog. apud Leidenses in tr. posthumo de Usura & Fœnore, quem ob controversiam de fœnore trapezítico ediderunt cum aliis suorum testimonis Theologi Ultrajectini A. 1658.*

Deductio
Juris usuræ
è sacris.

(b) *contra Regulam ab Apostolo quoque probatam II. Cor. VIII v. 13. Kulpis Coll. Grot. pag. 83. conf. Spener. de Offic. I, 289, 290. & Osiand. ad Grot. II, 12, 20. p. 938. ut & Calov. omnino ad Dent. XXIII, 19. ubi usuram compensatoriam, que intra modum publicis Legibus definitum consistit, non esse injustam, multis argumentis probat.*

(c) *qui connivente Magistratu populum & imprimis pauperes usuris gravissimis rodunt, instituentes officinas, in quibus cuilibet petenti mutuo dant accepto pignore, quo non tantùm de sorte securi fiat, sed etiam de immodica usura.*

(d) *Belgicam quidem è Longobardia insedere sceneratores. Nunc eam qui artem profitentur Longobardi audiunt. Conf. de Usuris Gerh. L. de Mag. Polit. §. 239. & Petrum Guenojum in la grande Confe-*

tence

France T. I. L. 4. tit. 7. fol. 622. ubi de Philippo IV. Francie Rèpe refert, quod is, cum prohibuisset usurarum speciem quamlibet, addiderit tamen: Verum per hoc non tollimus, quo minus Creditor quilibet impune interesse legitimum, præter sortem, sibi debitum possit exigere. Et Perchixius dans l'Histoire de la vie de Henry IV, distinguit inter Usuras & Rentes. Illas Henricus M. prohibuit, has ordinavit. Sic etiam interpretandus Rec. Imperii de Anno 1592. ubi, cum petiissent Ordines. roie es zu verstehen sepe/ daß die wucherlichen Contracten sollen abgeschafft seyn? Respondet Elektor Moguntinus: immodicam tantum usurarum quantitatem restrictam esse. Conf. Grøt. II, 12, 20. qui Christianos Lege Mosaica teneri ait, quippe vocatos ad majora virtutum Specimina. Sed videndus ad istum S. Olander. ac falsum est, notionem proximi in N. T. latius esse extensam, quam in V. T. Nam & in hoc omnem hominem significavit. Neque Christus legem EXTENDIT, sed EXPLICAVIT.

In
Grocium
de usuris
utriusq; Os-
conomia a-
nimadver-
sio.

XLIII.

Usuræ autem mordaces sunt non ex solum (a) quæ majori in quantitate capiuntur; sed & ratione personarum negotiorumque tales adpellantur. (b) Cæterum quod usuræ Israelitis penitus fuere prohibita; conditioni terræ, quam inhabitabant, & velut Feudum à Domino tenebant, (c) adprime congruebat. Nam & proventus illius, qui ex tritico maximam partem constabat, & negata fundum alienandi aut perpetuo obligandi facultas, usuram non concessere. Quæ si Juri naturæ repugnaret, DEUS Sanctissimus ejus adversus peregrinos exercitium disiecta Lege haud concessisset. (d)

Quæ usurae mordaces?
Cur usuræ apud Israelitas prohibita?

- (a) e. g. si XII. pro C. accipiantur, ut olim apud Romanos.
- (b) si quis pauperi det vel seni, aut egrotanti, & usuras ab eo extorqueat, apud quos tamen, ut Christiane §. 11. monet Auctor, tantum vicem elemosynæ subire debebat Matth. V, 42. Luc. VI, 34.
- (c) Levit. XXV, 23. non vendetis terram in perpetuum, nam Terra mea est. Hic effectus est Juris feudalis, quod feudum vendi nequit.
- (d) Deut. XXIII. 19, 20.

XLIV.

Differt hypotheca à pignore, quod hoc constituatur rei tradi-

Quomodo hypotheca

A a a

ditione.

differat à
pignore?

ditione, illa autem re non tradita constat nuda assignatione rei in primis immobilis. Jubet autem æquitas humanitasque naturalis, ne ea in pignus sumantur, quæ quotidianæ vitæ instrumenta sunt; eo enim in casu quod mutuuum datur, elemosynæ locum subit.

(a) Deut. XXIV. 6. *Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam. Quâ ratione à Romanis vetitum pignoris causa abstrahere boves aratorios vel instrumentum aratorium.*

XLV.

Quod Jus
in contra-
ctu socie-
tis?

In *contractu societatis* pro rata damni lucrique instituendâ est paritio. Quod etiam in societate naturali observatur, unde Lex nata Rhodia, & Jus Avariæ, illiusque cum communis tum grossæ. (a)

quid Jus
Avariæ?

(a) *add. Kulpis. ad Grot. II, 12. Exerc. VI. Sect. III. §. 7. p. 85. est autem avaria contributio ob ejectas merces; & quidem æquissima ob jacturam rerum ex una parte, & conservationem ex altera. conf. Schüz. Comp. Lanterbachiano L, XIV. Tit. 2. p. m. 239. & Palend. de O. H. & C. I, 5. nlt.*

XLVI.

Quid circa
Jus Ludi,
tenendum?

Salutari utique consilio monitum ab Auctore est, Rectori Civitatis incumbere, (a) ut quodvisque permittendi Ludi sint, dispiciat, quum ejusmodi conventionibus, bonis facile suis exui quis possit, & præter jacturam temporis, jurgia quoque & cædes evenire inde soleant. (b)

(a) *Leopoldus Augustus per Archiducatum Austria Ludos Bassette & Trenta Quaranta omnibus prohibuit, additis poenis extra ordinem severis. Conf. Edictum Anni MDCXCVI. XII. Obobris editum ab Abasvero Fritschio, Cancellario Svartzburgico, in der Christlichen Gesellschaft wider die leyder allzugemeine drey Laster des Stuhens, Boußauffens und Lohnspihlens. Conf. Anst. c. XV. §. 13.*

(b) *Tragicum Exemplum ab eodem re. ensetur de Comite ab H. llweil, Consilarii Imperialis Intimi filio, ab Lusitano Ablegato miserè trucidato.*

XLVII.

XLVII.

Alea ludus, si sublevandæ cum primis aliorum egestati destinatus sit, improbari nequit. (a) Contractus verò Allecurationis ut antiquus, sic hodie usitatissimus, nec repudiandus est: (b)

Quod Jus aleæ & assicuratio-
num?

(a) *conf. omninò Dn. Omeil. de Ludis, qui Aleam continent.*

(b) *quia fit citra labem usurariam aut fraudem. Conf. Grot. II, 12, 23.*

XLVIII.

Cæterum *Alea* hoc loco notat incertum eventum, qui lucrū damnumve adferre queat; in quem utraq; pars indefinitè consentit, omnemque querendi causam excludit. Ejusmodi aleam continet olla fortunæ, quæ vel Regia ac Principalis, vel communis ac plebeja. Regia, Principis ac Summi Imperantis auspicio instituitur, ac pro formæ modique ratione vehementer variat. Ejus nuper exemplum instituit Serenissimus Princeps Wirtembergicus; ubi in olla collocari jussit XII. mille schedas, quarum vilissima pro decem florenis usuram XXX. Cruciferorum assignat. Alea autem in eo potissimum consistit, quod interesse in scheda assignatum quotannis percipitur, sed cum morte creditoris cessat. Unde vocatur *Leib-Renten*. Deinceps quod cui fortuna favet, usuram CC florenorum pro Capitali decem florenorum accipere quotannis queat. (a) Solent à nonnullis Rebus publ. ollæ ejusmodi pandi, quo exteri, quibus imperari nequit, vel potentiores Cives, quibus tributum alias solverè molestum esset, spe lucri alliciantur, ac in usus publicos aliquid conferant. (b)

De ALEA
PUBLICA.

(a) *Præstat Scriptum: Nachricht von der Fürstl. Würtembergischen Hof-Banco zu Euttgard; & Rescriptum Serenissimi prodiit quinto Jannarii MDCCIV.*

(b) *ad. Dn. Titius ad Pfendorf. de O. H. & C. I, 15, 13. Observat. 390. p. 934.*

XLIX.

Contractum MOHATRA Schola Romana, & in hac Jesuitæ hatra?

Jesuitæ cum primis propugnarunt. • Eum definiunt, quando quis egenus pecunia, emit pecunia credita à Mercatore merces summo pretio, & statim ei pecuniâ numeratâ præciq̃ infimo revendit. (a)

quid Baratta?
quid Montepietatis?

(a) C. Ziegler, de Mohatra §. 30, 33. sed quando quis merces emit à Mercatore pecunia credita, easque statim non eidem Mercatori, sed aliis vendit, Hispani Barattam dicunt. Huc pertinet etiam tractatio de Montibus PIETATIS, quos depinxit Zimmermannus.

L.

quid fidejussor?
quid expromissor?

Fidejussor (a) pro alterius principaliter obligati debito rogatus intercedit; manente tamen in debitore obligatione; (b) quam omnem in se suscipit *Expromissor*.

[a] *Auctor* §. 14.

(b) *Etiam in Theologicis hæc novisse necessarium est. Sunt, qui existimant, Christum non fuisse Expromissorem, sed tantum Fidejussorem; quia ad rationem EXPROMISSIONIS pertineat, ut Expromissor non pro alio sed pro se solvat; utpote qui jam pro se obligatus sit. Sed licet Expromissio Christi non omni modo par sit expromissioni Morali vel Juridica, similis tamen est; quia Christus, ut Expromissor, debitum plene suscepit in se; & quia primus debitor, in Ordine & mixtæ salutis constitutus, non amplius potest conveniri. Ro. VIII, 34, 35. Neque saltem fidejussor esse potest ex eo, quia Fidejussor SUBSIDIARIUS TANTUM est DEBITOR. Pufend. de J. N. & G. L. V. c. X.*

L I.

An licita sit fidejussio Criminalis?

Circa *Fidejussionem* quaeritur: An ea * etiam in *criminalis* *pæna corporali* locum habeat? sive, An quis vitam suam pro alterius vita interponere eo cum effectu possit, ut de ipso, Reo non comparente, sumi supplicium possit? Affirmantem tenuere veterum quidam, ut è notissima Pythagoræorum Amicorum Damonis & Pythiæ Historia constat, quorum alter pro alterius, morti addicti, reditu vadem se Dionysio Tyranno dare non dubitavit. Negativa (a) tamen verior potiorque est, quia nemini ** in vitam potestas competit, ut eam sibi ipse adimere aut adimendam obligare possit. (b)

* *Equi-*

* *Equidem etiam de fidejussione civili dubitandum videbatur. Quod in Novella Justiniani velantur ἐπιχειρησμοί, id est, pignorationes pro aliis, addita causa, quod rationem non habeat aliam quātam esse debitorem, alium vero exigit, unde & he exactiones odiose appellantur. Grot. III, 2, 10. Sed est nimirum hoc Jus exigente necessitate introducendum, & humanis utilitatibus admodum inservit.*

(a) Grot. II, 21, 11. *Hos vades Græci ἐνψύχως adpellantur. Tale quid Gen. XLII, 37. apparet in Rubenis ad patrem verbis. Conf. Cicero de Offic. III, 10.*

* *Præter quam soli Filio DEI, qui vitam à Se habet ipso, eoque pro nobis criminaliter spondere potuit, ipse provocans ad hoc Jus, Jo. X, 18.*

Quis solus spondere criminaliter potuerit?

(b) *Interdicta ergo Jure Naturali omnis mors vicaria. Nisi forte vas ideo se interposuerit, ut eo melior occasio esset subterfugendi supplicii, ubi vas pro sua culpa pœne subicitur, vel criminali, vel arbitraria.*

LII.

Singulare fuit inter Hebræos *Jus Retractus*, variis pro ratione objectorum Legibus sancitum declaratumque. In genere (a) Jus hoc reluendi competiit junctis propinquitate sanguinis: & ingruente Jobelæo Anno Emtor rem Venditori debuit restituere; (b) nisi quod circa ædes aliter statutum fuit; ut scilicet urbanæ intra anni saltem spatium relui possent, eoque elapso Venditori essent perpetuæ, ac propriæ; (c) rusticanae autem & in pagis muro non cinctis, agrorum naturam imitarentur, qui anno Jubilæo ad priorem Dominum revertebantur. Qua Lege significatum, Israelitas *Usufructuarios* sive feudatarios, DEUM verò regionis iis concessæ Dominum esse.

Quid Jus Retractus?

Cur ædes urbanæ post annū relui non potuerint in V. T.?

(a) Lev. XXV, 25.

(b) Lev. XXV, 28. *præclara est de Anno Jubileo redituque Bonorum ad Israelitam quemlibet, aut familiam, primosque eorum Dominos Materia.*

(c) Levit. XXV, 29. *rationes hujus differentie non unas adferunt Doctores, quod ædes urbanæ retractu non gavise sint, rusticanae verò relui potuerint. E quibus præcipua est, ut frequentiores redderentur urbes, quum libentius emanant ædes, quas scimus fore perpetuas.*

LIII.

Quæ Prin-
cipis de Cõ-
tractibus
Regula?

Præcipuè verò in contractibus curandum, ut teneatur *æqualitas*, neve plus exigatur, aut minus offeratur quam par est, atque ut uterque contrahentium tantundem nanciscatur. (a) Hinc Scriptor vitæ Isidori apud Photium, Hermiam narrat, ubi quod emere vellet, iusto forte minoris esset indicatum, adjecisse, quod iusto pretio decrat, quod existimaret, aliter agere injustitiæ esse speciem, sed talis, quæ plurimos lateret. Et in hunc sensum interpretantur Hebræi Legem, quæ est Levit. XXV, 14, 17. (b)

(a) *Pensend. Off. l. 15, 3.*

(b) *Grot. II, 12, 11. Juxta numerum annorum & pro fructuum proportionem contractum instituito, sanxit DEUS.*

LIV.

De occasu
Dominii
& Imperii.

Ut Grotius doctrinam quæstionesque nobiles; Quando Imperia vel Domina desinant? conjunxit; sic non inconvenienter hunc in locum materia de *Occasu Imperiorum* (a) rejicitur, quamquam & alibi ejus investigandæ occasio erit.

(a) *Grot. II, 9. per tot. Questio hæc Anglos imprimis ob Jacobum II, vexavit, cui successit Guilielmus, ne Regnum à Jacobo derelictum esset ἀνίπαλον.*

LV.

Quid acce-
ptilatio?

Solet alias inter modos obligationem finiendi etiam *Acceptilatio* recenseri; (a) qua debitori interroganti verborum obligatio à Creditore per subsequentem congruam responsionem, æquè ac si solutio facta esset, remittitur.

(a) *Germanicè Schein-Zahlung. Autor §. 3. quando redduntur aut abolentur chirographa, data ACCEPTILATIONE. Conf. Schüz. Compend. Lanterb. L. XLVI. tit. 4. p. 643. & D. Majer. ad Inst. L. III. tit. 30. p. 855. Ceterum de acceptilatione etiam apud Theologos agitur, quando Pontificii & Sociniani statuerunt, quod satisfactio non sit vera, nec æquilibrii secundum intrinsecam proportionem offense, sed tantum ACCEPTILATIO & intrinsecè inæqualis. Adde Scherzer. Brev. Hülfem. Enocl. c. VII. §. 6. p. m. 359. Idem termi-*

Ufus
in Theolo-
gia.

terminus in Articulo de Justificatione occurrit, quando fidei quidem casualitatem organicam largimur, rationemque causandi utriusque justificationem dicimus, competentem fidei, non in se, & quatenus est apprehensio & actus noster, sive in se, sive ex liberali DEI estimatione semper acceptatione dignitatem aliquam habens: sed unice ex objecto justifico apprehenso. Conf. König. Theol. Posit. P. III. §. 550.

LVI.

Uti * multum refert, eos, quorum disciplinæ Auditor es, recte ut intelligas: (a) ita scriptorum quoque verba sensusque comprehendere, non aliunde quam è rectæ Interpretationis (b) Regulis (c) licbit. Cæterum Interpretationem vocamus, perspicuam signisque ut plurimum probabilibus nixam collectionem mentis * alterius, scripto difficilius aut obscurius expressæ. *Interpres* verò *idoneus* est, cujus mens recte se habet, & ab omni affectuum præjudiciorumque intemperie ac vitio liberata, sufficiente judicandi gaudet facultate, longo rerum usu, communiumque sapientiæ ac prudentiæ regularum exercitio, & accurata potiorum disciplinarum cognitione, comparatâ. Quod nisi fiat, *judicium fertur ex præcipiti*: ac obtorto quasi collo, prout odii amorisve jubet impetus, innoxia verba pertrahuntur.

Ad Libri I.
Cap. XVII.

quid interpretatio?

quid Interpretas?

* *Connexio hujus capituli cum precedenti est, quod interpretatio præprimis circa pacta contractusque, de quibus actum habemus fuit, necessaria sit. Unde eam quoque translationem argumento de pactis subjunxit Buddenius P. II. c. X. §. 17. ipsamque hanc rationem dat Auditor, h. l. §. 1. ibi: Unde & q. 5.*

Ratio connexionis
cap. XVII.
cum XVI.

(a) *Uti tres in Docente virtutes requiruntur: perspicuitas, fidelitas, & facilitas, sive affabilitas; ita discens attentionem, fiduciam amoremque vicissim exhibeat. C. Thomaf. Præceps Log. III, 7. p. 157.*

(b) *non tam Grammaticæ, cujus tamen quoad commata, puncta, interpositiones, ritè observatas, magna vis; C. Thomaf. d. l. §. 92. quam Logicæ; ad quam etiam referendæ suo modo TRANSLATIONES, quæ sine Logicæ Interpretationis Regulis infeliciter sunt. Hinc ingentes illos Virorum Doctorem in Versione Bibliorum utriusque fœderis labores referas, de quibus in de Interpretatione diligenter egit Hue-*

quid interpretatio Grammatica?
quid Logica?

tius.

IIUS. Huc veterum Scriptorum, Græcorum imprimis, Interpretes. Huc Christianorum circa Talmudem suspende opere, quas recensuit Iudeus quidam Schabbetaj, in **ספר שבתות**

(c) Tales Regule sunt. [a] Considera Auctoris Statum & Affectum, Cujus, quod affectus præcipue attinet, Regula, Inculentum specimen exhibuit D. Frankius, Theologus Hallensis, Reductione ad Lect. Script. S. In cujus priore etiam Additamento habes delineationem doctrine de affectibus, quatenus ad Hermeneuticam spectat. Aperta facileque obvia in vivo sermone affectus signa sunt. At in scripto, Orationis præcipue de vitiis, ac vis gravitas que ejusdem observanda. [B] Observa, quid & quo de loquatur Scriptor? Quorsum spectat præcipuus in hermeneuticis Canon: Talia subiecta sunt, qualia permittuntur esse à suis prædicatis, Ut, quando I. Cor. IX, 22. Paulus omnibus omnia factus esse dicitur, de rebus non male intelligi debere ex hac regula liquet. [γ] Expende antecedentia & consequentia, & quid Auctor alibi eo de argumento scripserit. Per antecedentia & consequentia intelligo ea, quæ ad idem argumentum pertinent eodem in contextu. Fundamentum Regule est, quia diversissimus band raro sensus è sermone extra contextum spectato emergit, ab eo quem ipse suggerit contextus. Neglectus vero Regule logomachiarum mater est. satisq; experientia testatur, verba innocentium auctorum extra contextum sumpta torqueri, misereque perverti. [δ] Eam inter duos unius dicti sensus elige sententiam, quæ recte rationi, ipsique de quo sermo est, negotio maxime convenit. Quorsum referenda benigna duriusculè dictorum Interpretatio, quod in dubiis phrasibus, benignam mollemque expositionem admittentibus præferri ex Lege socialitatis charitatique debeat mitior, & sensus adeo optimus, habeatur quoque pro verissimo, Adferunt in exemplum Theologi duriusculum Lutberi de Servo Arbitrio Librum, à Sebastiano Schmidio expostum. Poscunt etiam Communia Jura, ut quemque suorum verborum Interpretem esse patiamur. [ε] Interpretatio cum Principiis regulisque Auctoris, vel loquentis, fundamentalibus, & ratione propter quam egit scripsitque, conveniat. Ita Princeps, qui urgente annonæ inopia frumenti exportationem extra provinciam prohibuit, farinæ quoque ac panis exportationem prohibuisse censetur. [ζ] Nota circumstantiam loci & temporis, Quæ observata præceptum Christi: In viam

Quæ bonæ Interpretationis Regula?

Undè logomachia? Conf. Cl. Viri Sam. Werenfelsii Librum de Logomachia. Quod fundamentum benignæ interpretationis?

gentium ne eatis, Matth. X. 5. non pugnat cum altero: Ite, docete omnes gentes. c. XXVIII, 19. [n] A sensu verborum proprio recedendum non est, nisi manifesta obftet vel absurditas, vel iniquitas. [θ] Tamdiu probabile est, Scriptorem gravem citra contradictionem in sua sibi sententia constare, donec probetur contrarium, & è loco quidem primario & satis claro. *Quod est fundamentum Parallelismi, Quid Parallelismi? secundum quem loci obscurioris sensum interpretamur ex locis ejusdem auctoris aliis, & clarioribus, sive ex sede illius materiae, de qua agitur, primaria. Ut Spinosa scribit, se credere DEUM: quem tamen pro complexu rerum creaturarum omnium ab ipso haberi, Parallelismus ostendit. Confer. Joach. Langius, Medicinamentis. P. III. c. III. §. 18.*

* *quaquequam haec collectio & mensura Interpretationis dici potest. Kulpis. ad Grot. II, 16, §. 1. p. 98.*

LVII.

Solet alias Interpretatio dividi in (a) Authenticam, Usuallem & Doctrinalem. Hæc vel (b) Explicativa est, sive Grammatica; vel Mentalis sive Logica. Quæ posterior in (c) Declarativam, Restrictivam & Extensivam dispescitur. Caterum in tota hac tractatione, (d) κατὰ πρόθεσιν Grotium sequutus Auctor est, qui instar Commentarii conferendus.

- (a) *Ista pertinet ad Legislatorem, aut cui jus hoc dedit: in illa ad similia proceditur: hæc spectat ad prudentes jurisque peritos. Cl. Thomasmus usualis ad authenticam referri docet, quia per eam Ipse Princeps TACENDO Legem suam interpretetur.* quid interpretatio authentica?
- (b) *Ite quidem ordinat Thomas. d. l. Grammatica requirit, ut verbum, quæ fieri potest, de verbo exprimat, vocumque ordo retineatur.* quid usualis? quid doctrinalis?
- (c) *v. Auctorem. b. l. & Thomaf. Jurisprud. Div. II, 12. §. 9. p. 335. Declarativa est, quæ mentem aliorum exponit, prout jacent. Extensiva, quæ verba angustiora extendit ad alium casum sub mente comprehensum. Restrictiva, quæ docet, non omnia, quæ sub verbis comprehenduntur, pertinere ad mentem loquentis. adde Prax. Log. P. III. §. 101. p. 204. sq.* quid declarativa? quid extensiva? quid restrictiva?
- (d) *II, 6. 1, 20, 24, 25. Multa etiam ex analyticis Rhetoricisque præceptionibus hæc referenda, ad quas sepius provocat.*

LVIII.

quid in pa-
cti inter-
pretatione
respicien-
dum?

In pacti Legisve interpretatione ad id, quo de negotium cogitatumque est, respici præcipuè debet. Unde non difficile fuisset Protagoram inter ejusque discipulum decernere. (a)

(a) *Controversiam ita breviter dedit Laertius, quasi Oedipos habiturum Lectores, non Davos. Prolixius recenset Gellius, L. V. c. X, & è nuperis in eruditissimo ad Laertium Commentario Egid. Menagius, ad Lib. IX. segmentum 56. Ac addi potest Pufendorfus de J. N. & G. L. V. c. XII. §. 19. & quæ nos infra §. LXVI. lit. c. c. exponemus.*

LIX.

Quæstio
de favora-
bilibus,

De favorabilibus videnda (a) Virorum Doctissimorum *Placcij & Thomasi* contentio; quorum hic favorabilia * (Facti) definiri non posse statuit, & Regulam de favorabilibus explodit.

(a) Thomas. *Jurispr. Div. post Lib. II. cap. XII. Mallem tamen au-
diri Grotium de J. B. & P. II, 16, 16. & 10. ibi: Eorum, quæ ad
pacem faciunt major est favor, quam quæ ad bellum. Et belli ob
tentionem suscepti, quæ aliis de causis. Plinius VIII, Ep. 14. Si divi-
dantur sententiæ, interficientis & relegantis, prævalet illa quæ ab-
solvit. add. Bücker. Calculo Minervæ. laudatum Kulpisio ad Grot.
II. 5. §. 8. lit. f. p. 59. & Grotium ipsum II, 5. 18.*

* *Hinc pertinet, quod Romani Bello secundo Punico promiserant, Car-
thaginem fore liberam. Grot. II. 16. 15. qui tamen deinceps jussere,
ut relicta Carthagine, altam procul à mari exstruerent urbem. Flor.
II. 15. Vos enim, inquires, non vestrum solum putamus esse Car-
thaginem. Pro Romanis est, quod sub nomine Carthaginis non ur-
bem & ædificia, sed Civitas contineri dixerunt. Sed in voce Liberam
manifesta erat captio. Unde Legatus Carthaginensis: Si Carthagi-
nem fas est vobis diruere, quomodo liberam finetis nisi legibus suis,
quemadmodum dicitis? Appianus Punicorum XLVIII.*

LX.

An dentur
verba am-
bigua?

An dentur verba ambigua? quæsitum fuisse apud Gellium constat. (a) Sed quis dubitet? Exemplo sit vox, *primus*, in quæ-
stione Chryssippi: An præmium promissum ei, qui primus ad

me

metam pervenisset, debeatur utrique, si simul pervenerint, an neutri. Sane vox primi ambigua est, nam aut eum significat, qui omnes antecedit, aut quem nemo. (b)

(a) *N. A. XI, 12. add. Kuipis. Colleg. Grot. ad II. 16. §. 2. lit. c. p. 99.*

(b) *Ita quidem Grotius, II. 16, 19. ad quem beic Zieglerus. Admodum, inquit, subtilis hac videatur enucleatio. Quid enim differt ille, qui omnes antecedit, ab eo, quem antecedit nemo? Utique qui antecedit omnes, in hoc primus dicitur, quod enim nemo antecedit, alias enim antecedere omnes non posset. Sed est tamen nihilominus aliqua differentia. Potest enim aliquem nemo antecedere, qui tamen non illico omnes antecedit, quoniam aliquos habet pari gradu secum concurrentes. Quos certe nequaquam antecedit. Igitur vera est propositio hac: Qui omnes antecedit, eum antecedit nemo. Non vera semper est illa: Quem nemo antecedit, ille omnes antecedit. Sic Mors apud Grot. II. 16, 9. sumitur ambignè vel pro naturali vel civili. Hac libertas seu vita civilis: illa naturalis vita tollitur.*

Grotius adversus C. Zieglerum defenditur.

LXI.

Circa *declarativam* Interpretationem notandum, si nulla sit conjectura, quæ ducat alio, verba esse intelligenda ex proprietate non grammaticâ, quæ est ex origine, sed *populari*, quæ est ex usu:

quid Interpretatio declarativa?

quem penes arbitrium est, & jus & norma loquendi (a)

In *artium vocabulis*, quæ populus vix capit, adhibenda erit artis cujusque prudentum definitio. (b)

(a) *Igitur stulto perfidie effugio nos esse Locros ait Grotius II, i 6, 2. cum polliciti se pacis staturos quamdiu terram hanc insisterent, & capiti humeris gestarent, terram calcementis injectam & alliorum capita humeris imposita abjecerunt, quasi eo modo religione se possent exsolvere, quæ historia apud Polybium extat.*

(b) *Sic arx est locus, qui arcere hostilem exercitum ad tempus possit. Templum omnia ad templum requisita complectitur.*

LXII.

Conjecturis opus est, ubi verba aut verborum complexio plures significationes (a) recipiunt; item si species quædam sit repugnantia. (b) His in casibus quærendæ conjecturæ sunt,

Ubi locus sit Conjecturis?

quæ partes alias aliis concilient, si fieri potest. Loci ex quibus conjecturæ promuntur, sunt ex materia, ex effectu, ex conjunctis. (c) *Ex materia*, ut vox diei, si triginta dierum pactæ sunt induciæ, non debet sumi de diebus naturalibus, sed civilibus, i. e. quibus simul comprehenduntur noctes. (d) Ita homines qui reddere promisit, vivos non mortuos reddere debet. Qui sacrificium vovit, materiam sacrificiij capacem intellexit. (e)

(a) *quæ locum Rhetores vocant* ἔξ ἀμφοβόλιας, Grot. II, 16. 4.

(b) *quoties in pactis est* ἐκαστοφάρα.

(c) Pufend. Off. I, 17. §. sq. Grot. II. 16. 4.

(d) Grot. II. 16. §. Geo Zieglerns. *Dicuntur civiles, quia Leges in præstipiendis diebus, & mos civilis in numerandis diebus magistratum, contractuum, aliarumque actionum civilium utitur diebus compositis & integris. Forjan huc referas, quod Gentes nonnullæ horologia retinent xxiv. horarum, ut Noribrgenses, & olim Babylonii, ac alii quos, nisi fallor, Grotius de V. R. C. allegat.*

(e) Jud. XI, 31.

quid dies
civiles?

LXIII.

quando
conjectura
sumatur ex
effectu?

Ex effectu sumitur conjectura, si vox ex usu receptiore sumpta effectum post se traheret à ratione alienum. Exemplum est Ludovici XII. G. R. cui Papa promiserat licentiam conferendi Episcopatus, si in Gallia vacarent.

LXIV.

quando ex
conjunctis?

Conjuncta sunt aut origine aut loco. Origine conjuncta sunt, quæ ex eadem voluntate proficiuntur, etiam alia occasione locoque dicta, unde conjectura nascitur, quia in dubio voluntas creditur sibi fuisse consentiens. (a) Inter ea, quæ Loco conjuncta sunt, vim præcipuam habet ratio Legis, quam cum mente multi confundunt, cum unum sit ex judiciis, quibus mentem venamus. (b)

(a) Grot. II. 16. 7. *Tota Lex perspicenda est, totusque orationis sensus audiendus.* Prov. XIII. 13. Sir. XI. 8. *Non judicabis, antequam causam audieris.*

(b) Grot. II, 16, 9. *Tria sunt, quæ sensum Legis manifestant. (1) Verba,*
ad

Unde patet
fiat sensus
Legis?

ad quorum propriam significationem primo omnium recurrendum est. Nec enim licet, salva socialitate, pro arbitrio sensus verborum detorquere. (2) Mens sive intentio LLatoris, quæ ipsa quasi anima Legis est. Ubique ergo de mente LLatoris consistere potest, ibi Legis interpretatio non erit difficilis. Ad venandam autem hanc mentem sive sententiam Legis in subsidium (3) sumitur Ratio Legis, i. e. causa unica, quæ Legislatorem ad ferendam Legem impulit. Hæc ratio Legis vel est expressa vel adjecta. Posterior non est certa, sed à DD. presumta; & in positivis hominum LL. indubitata scientia raro cognoscitur. Prior autem quæ in Lege expressa est, magnam sensui mentique expromendæ iudicium præbet, & post verba secundum certitudinis locum occupat.

LXV.

Extensiva interpretatio ut rarius est adornanda, sic adæquatum ejus fundamentum est Ratio, Legis, promissionis aut dicti, GENERALIS, quæ & æquipollentes casus vult intelligi.

quid Interpretatio extensiva?

(a) Rhetores hoc argumentum tractant in loco *κατὰ πρόθεσιν καὶ ἀναγωγῶν*, quorsum & locum referunt *κατὰ συλλογισμὸν* per ratiocinationem, nimirum ubi ex scripto deducimus non scriptum. (b)

(a) Grot. II, 16, 20. Diviniar quoque Spiritus quæ privatis promissa sunt, ut Jos. I. 5. ad singulos extendit Hebr. XII. 5. quia Ratio DEI promittentis unica fuit, testari bonitatem omnibus, unde OMNIA ad nostram doctrinam scripta dicuntur, Rom. XV. 4. Hæc divini plenitudo conceptus, Verbum amplum valde; Psalm. CXIX, 96.

Exemplū è Sacris & Regula GENERALIS,

(b) Exemplum allegat Grotius in pactione, ne quis locus muris cingatur, facta eo tempore, cum non aliud esset muniendi genus. Is locus ne aggere quidem cingi poterit, si satis constet, prohibendi muros unicam fuisse causam, ne munitetur is locus. Sic Exod. XXI. 33, 34. Lex est de restituendo bove in foveam ab altero factam lapsa, quæ ad quolibet mansuetum animans recte extenditur, quia ratio Legis unica fuit, tollere fraudes & restitutionem damni inculcare. Vulgo solet exemplum adferri de conditione, si posthumus sit mortuus, ab eo scripta, qui posthumum omnino expectabat: ut sententia dispositio- nis producat ad eum casum, si is posthumus natus non esset: quia

*constet voluntatem loquentis motam fuisse consideratione non exist-
turae prolis Grot. II, 16, 20.*

LXVI.

quid Inter-
pretatio re-
strictiva?

Ut restri-
ctio fiat ex
defectu vo-
luntatis o-
riginario?

Restrictiva interpretatio, quæ sensum verborum arctari ju-
bet, frequentior est, & facilius rationes reperit, quam exten-
siva. Ut itaque verba generaliter posita restringantur primo
contingit ex defectu voluntatis originario (a) seu quod aliquis
ab initio quid noluisse præsumatur. Id quod rursus variis mo-
dis intelligitur. Ut ex absurdo: quod alias inde sequeretur id,
quod nemo sanus voluisse judicatur. E. c. Præceptor conve-
nit cum discipulo, ne honorarium ipsi solvatur, quousque di-
scipulus causam non obtinuerit; absolutis studiis discipulus ne-
gat honorarium. Præceptor ad judicem eum vocat, qui eum
condemnat ad solvendum honorarium; discipulus se non po-
test tueri exceptione pacti, quippe cum in eo ineundo de hoc
cogitatum non fuerit, & absurdus foret, qui suo pacto effice-
ret, quo minus obtineret, quod ex eodem pacto sibi debetur.
(b) Geminum est de Aristide, qui denarium promiserat ei, qui
veritatem ipsi dicturus esset. Cui Sophista dicebat: Tu prom-
issum denarium mihi non dabis. Dubitatur, quid Aristidi sit
faciendum. Si dat, dedit ei, qui veritatem non dixit. Si non
dat, veritatem iste dixit, & Aristides promissum non servat.
Nimirum verba sua, promissionemque primam ad hunc ca-
sum extendi noluit Aristides, quia absurdum non voluit. Nec
mendacii potest arguit *Epimenides*, Cretensis, ex proprio dicto:
ἄλητες αἱ Κρηταί, Cretenses semper mendaces; (c) ubi nil juvat
dicere, verum non esse quod dixerit *Epimenides*, quippe qui
ipse Cret sit. Verbis enim generaliter positis tacita subest ex-
ceptio ejus, qui vitia taxando verum dixit.

(a) *Pufend. I, 17, 11. Grot. II, 16, 22.*

(b) *Vitriar. de J. N. & G. II, 16 qu. 25. p. m. 323. Pufend. de J. N. &
G. V, 12, 19. que ipsi inter Protagoram & Evathlum controversa
est, tacta superius §. LVIII.*

(c) *Tit.*

(c) Tit. l. 12. Epimenidem vaticinantibus per furorem annumerat Cicero de Divinatione. Περὸ Φίλιππῶν vocat Paulus vel illudendo, ut censet Hieronymus, vel quod de oraculis scripserit, & oraculorum titulo prenotatum ejus liber sit. Vocat eum Θειλόγων Diodorus Siculus L. V. Laertius eum dicit fuisse γνωσκώμετον; & ab eo per Atheniensium pagos aras sive nomine (Βαυῆς ἀρῶνιμος) inveniri ait. Lih. l. segm. CX, ob pestis memoriam, qua illos Epimenidos è Creta vocatus liberavit. Cretenses ajunt obiisse anno aetatis ducentesimo nonagesimo nono. Idem Laertius l. CXIV: Ajunt, divinationis fuisse peritissimum. Nam cum Muzyeblam vidisset, ignorare eos dixisse, quantarum cladium causa locus ille futurus esset; quod si fetrent, dentibus illud castrum discerpturos. Quod praedixit Olympiadibus LXIV.

Ad locum Epimenidis Tit. l. 12.

LXVII.

Intelligitur etiam defectus originarius ex defectu rationis, quæ unicè voluntatem movit. Sic negotiatores, qui annonam urbis adjuvant; item navicularii, qui annonæ urbis serviunt, immunitatem à muneribus publicis domesticis consequuntur, quia iis peregrè cum labore & periculo funguntur; hæc immunitas cessat, si non amplius sint in ejusmodi actis. (a) Restrictio tamen facienda non est, si res comprehendatur sub ratione, quoad potentiam moraliter consideratam. (b)

Utr restrictio oriatur ex defectu rationis?

(a) Pufend. Off. l. 17. 11.

(b) e. c. si tantum sit, ne exercitus aut classis aliquo ducatur, non poterit duci, etiam animo non nocendi; quia in pacto non certum damnum, sed periculum qualecunque spectatum est, quod MORALITER à tali exercitu aut classe timeri potest, si in tali loco versetur. add. Grot. II, 16, 25. Vitriar. de J. N. & G. II, 16. qu. 26. pag. m. 324. Pufendorf. de J. N. & G. V, 12. 26.

LXVIII.

Fit etiam restrictio ex defectu materia: Ut si feudum concessum sit alicui pro se & descendentes masculis, non intelliguntur nepotes ex filiâ; quia natura ejusmodi feudi repugnat, quæ fœminas & descendentes ex illis planè excludit. (a)

Utr ex defectu materia?

(a) Pufendorf. de J. N. & G. V. 12. 25.

LXIX.

LXIX.

U^t ex casu
emerge-
ntis repu-
gnantia cū
voluntate?

Secundò petitur *interpretatio Restrictiva* ex casu emergen-
gentis repugnantia cum voluntate; id quod deprehenditur (1)
ex naturali ratione, beneficio duplicis quasi virtutis, quarum al-
tera ἐννομοσύνη, æquiprudentia, (a) est in intellectu: altera (b)
Ἐπιείκεια æquitas, est in voluntate. Cujus rei fundamentum est,
quod omnes casus prævideri ob humanæ mentis imbecillita-
tem non possunt; & quod ipse LLator casum fuisset exemptu-
rus, si adesset. Hic locum invenit æquitas, sive dextra Legis
interpretatio, qua ex naturali ratione ostenditur, casum pecu-
liarem sub Lege universali non comprehendi, eo quod alias
absurdi quid inde sequeretur. (c) Ubi tamen notat Grotius ad
Campanellæ Politica, æquitatem in Lege naturæ locum habe-
re non posse, cum natura nos loquatur universaliter, quàm
Lex exigit: est Legem naturæ non prout in se est, sed ut ab ho-
minibus nimis (d) universaliter enūciatur, opus habere in-
terpretatione Ἐπιείκειαν. v. c. suum cuique reddendum, intelli-
ge, utenti ratione, & nisi ex Jure superiore sit impedimentum.
Primum itaque indicium hujus æquitatis est, si violaretur Lex
naturalis. Alterum, si non quidem illicitum sit verba Legis
sequi, id tamen si fiat, cum charitate humana non possit com-
poni, aut alias sit grave ac intolerabile. (e) Ita Matth. XII. 3.
Servator optimus: *Namquid legistis, quid fecerit David, quum esu-
risset? velut dicat, In pari causa, jus idem esse oportet.* Lex Sabbathi
& Lex de propolis panibus non edendis nisi à Sacerdotibus,
ambæ sunt rituales. David ejusque Comites pari necessitate
pressi, qua nunc premuntur Discipuli mei, fecerunt contra τὸ
πρὸς ac verba Legis, non tamen adversus τὴν Ἀγροίαν. Sequitur
ergo, nec discipulos meos hoc facto quidquam adversus Legis
sententiam committere. (f)

An in Le-
ge natu-
ræ locum
habeat E-
piikia?

(a) i. e. intelligentia æqui.

(b) *studium sectandi æquitatem. Aristot. Nicom. V, 10.*

(c) *Præfend. de J. N. & G. V, 12, 21.*

(d) *vidg.*

(d) *vides ita corrigi, quæ mendose expressa sunt apud Pufendorfium de J. N. § G. V. 12, 27.*

(e) *Pufend. Off. H. § C. I, 17, 12. Aristoteles dixit ἀπαικείας primum esse, ἐπανορθῶν τὸν νόμον, ἢ ἐδείπη δὲ τὸ καθόλου.*

(f) *Scilicet minime necessitatis utilitatisque sunt Leges sacrorum rituum & institutorum civilium; quas certum est, non ob id ipsum quod in Lege est, sed aut ἐπιταξίας aut significationis alicujus gratia repertas, add. Grot. ad Matth. XII. 3. § de J. B. § P. II, 16, 20. Legi etiam meretur Erasmus Colloquio: ἰχθυοφαγία, ac denno Grotius de J. B. § P. I, 4, 7. ibi: Hebræorum Magistri Legibus de cibis vetitis aliisque addunt exceptionem necessitatis: non quod DEO Jūs nōn sit ad certam mortem subeundam nos obstringere, sed quod Leges quaedam ejus sint argumenti, UT NON CREDIBILE SIT, DATAS EX TAM RIGIDA VOLUNTATE.*

Quid Epitelia Aristoteli?

Quæ ratio legum circa Ricus?

LXX.

Desumitur II. (a) Restrictio ex aliis signis voluntatis, quæ ostendunt, casum esse eximendum. Inter ea nihil esse validius ait Grotius, (b) quàm verba alio loco posita, non ubi directè pugnant, (quæ est ἀντινομία) sed cum velut insperato ex ipso rerum eventu inter se committuntur. (c) Scilicet, quod eodem redit, quando duo pacta aut duæ Leges diversæ extant, quæ invicem non pugnant, ac diverso tempore commodè servari & impleri possunt ac debent; verum quibus satisfieri nequit, quando casu aliquo earundem impletio in idem temporis momentum incidit; (d) Quo casu utra pars prevalere debeat? regulas ex antiquis auctoribus Cicero posuit, quales digessit concinnius Grotius, ac supplevit denique Pufendorfius. (e) I. *Id quod permittitur tantum, cedit ei quod jubetur.* e. gr. si Lege permittatur, ut omnis Civis Romanus possit habere Concubinam: tempore belli autem aliter constituitur, mulierem in castris miles non habeto, prior Lex cedit huic posteriori. II. *Quod faciendum est certo tempore, seu ubi obligatio concurrat, cui saltem potest satisfieri hoc præsentis tempore: præfertur ei, quod quovis tempore potest*

Ex quibus signis Voluntatis fiat Restrictio?

Regulæ Ciceronis, & ex eo Grotii,

de COLLISIONE ac Interpretatione Legum.

est fieri, seu illi obligationi, quæ impleri potest quovis tempore. E. c. promisi operam annuam, quæ potest impleri quovis tempore, & quavis hora diei; eandem operam promisi alteri, quæ potest tantum præstari certo tempore seu certa hora in die. Posterior obligatio præfertur priori. III. *Affirmativum præceptum cedit negativo*, scilicet si impleri non possit, nisi per violationem præcepti negativi. Præcepta enim negativa semper obligant & ad semper, seu nunquam licet malum facere: affirmativa semper, sed non ad semper, sed tunc demum, quando adest occasio. Sic corium non est auferendum, ut pauperibus elemosyna detur. (f) Vel: Non licet furari, ut creditori tuo solvas. IV. *Inter conventiones Legesq;, cetera æquales, peculiaris præfertur generali*. Quia specialia solent esse efficaciora generalibus. * E. c. sit Lex: Imperator in negotiis magni momenti adhibeat consensum Electorum, etiam Statuū interdum. Sit alia Lex: quando Electoratus vacat, Imperator de ipso debet & potest providere tanquam de re ad se & imperium legitime devoluta. Hi: sequimur (inquiunt quidam) Legem specialiore, & Imperator providebit non adhibito Electorum Statuumve consensu. **

V. *Inter duas præstationes certo temporis articulo inter se collatas, quarum una causas magis honestas utilesque, quam altera habet; hanc ist: cedere par fuerit*. E. c. promisi operas bellicas primo fœderato; easdem promitto fœderato posteriori: sub cujus protectione, forte etiam sumptibus ipsius vivo: casus emergit, ut fœderatus uterque opus habeat opera bellica: promissio posterior præfertur, quia causas habet magis honestas & utiles propter fortio- rem obligationem: VI. *Injuratum pactum cedit jurato*. quando utrique simul satisfieri nequit. *** VII. *Obligationi perfectæ mutua, homines utrinque respicienti, cedit obligatio imperfectæ mutua*; sic, quæ ex contractu debentur, potius solvenda sunt, quam quæ ex promisso gratuito. VIII. *Lex beneficentia, ceteris paribus, cedit Legi gratisudinis*. Favorabilius enim debitum grati animi, quam beneficentiæ. In eo reddimus quod debemus: in hoc da-

mus.

mus.***. *Antu posslet IX. Inter LL. quæ a pot. statibus subordinatis proficiuntur, Lex inferioris cæst superioris Legi, ubi utrique simul satisfieri nequit. Hinc DEO magis obediendum quam hominibus.**
 Ad quod veluti *αἰνῆν ἐνοχίαν* provocarunt Apostoli. Quæ sententia frequens est apud Hebræos. Etiam è paganis *Herodotus*: *Προσβυτιέγε πλείον τὰ τῶ θεῶ ἢ τὰ τῶν ἀνθρώπων*. Paulus Apostolus Eph. VI, 1. Filii, inquit, obedite Parentibus **IN DOMINO**, id enim æquum est. Ad quem locum Hieronymus: Peccatum filiorum est, non obedire Parentibus; & quia poterant parentes aliquid imperare perversum, *adjunxit: IN DOMINO.* **

(a) vide s. antec. ab initio.

(b) II, 16, 28.

(c) quam Rhetores vocant *τὴν ἐκ ἀριστοῦς μάχην*.

(d) Pufendorf. de J. N. & G. V, 12, 23.

(e) quod judicium est Kulpifit ad Grot. II, 16. §. 3. p. m. 100.

(f) *Ais: abluere hanc regulam à scopo, quia de præceptis juris naturalis heic non agatur; si verò de legibus positivis exandiat, quod prohibitio præservatur jussui, tum falsam vel ambiguam esse. Sed de Legum pactorumque interpretatione utique generatim heic agitur, eoque censura huc non pertinet. Constat, arctius limitari libertatem humanam per præcepta negativa, quam per affirmantia, quum ista semper omitti possint, hæc certis temporibus queant in actum deduci. Conf. C. Thomaf. Jurispr. Div. II, 12, 122.* Vindica-
tur Regula
de
præceptis
affirmati-
vis

* *τὰ γὰρ ἰδικὰ τῶν ἁπλοῦν ἐπεξεργεῖται*, specialia generalibus derogant, ut ait Papianus in Basilicis Lib. LX, tit. *ἐπὶ πινῶν* §. 41. pag. 839. Tomo VII. edit. Fabrotti.

** Capit Leopold. art. 39. Aurea Bulla c. IV. §. 2. & eo Rümelin. ex edit. Sneseriana Dissert. VII. p. 169. seq. ubi tamen docet & banc Legem de Libera Imperatoris dispositione bodie esse limitatam. pag. m. 170. seq.

*** *Hec regula, inquit Vtr doctus, ad falsas referri debet. Nam si pacta sint contraria, tum posterius priori erit preferendum. sive juratum, sive injuratum fuerit. Sed cur posterius, etsi injuratum sit, præferri debet priori, eique jurato? Certè sanctior esse juramenti religio debet, si de materia habili præstitum sit. De questione: an* de pacto
jurato.

iusjurandum peculiarem obligationem producat? supra diximus, Exerc. VII. §. XXXIV.

*** *Sic si concurrat Patronus egenus, cum paupere etiam egeno, hic Patrono erit postponendus. Modo tamen uterque egenus sit. Conf. C. Thomae, Jurispr. Divin. II, 12, 131.*

* *Act. IV. 19. Primum enim hoc est principium: Nosse DEUM, soli obtemperare, solum colere. Cui cedit illud: Amare se ac tueri. Unde induci gravissimis supplicis non potuerunt Martyres, ut levi etiam simulatione, puta thuris in aram iactum, à gravissimis supplicis se liberarent. ac tertium illud: Esse socialem. add. Dn. Hertius Opuscul. P. I. de Collisione Legum sect. I. §. 5, 6, 7.*

** *Grot. I. B. § P. II, 26, 3. fuisse. Irrisus olim Stratocles, qui Legem Athenis rogaverat, ut quicquid Demetrio Regi placuisset, id in Deo pinum & inter homines iustum esset.*

COLLE-

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO IX.

Summa.

Ad Lib. II.

Cap. I. §

II.

- I. Quid Status? quid naturalis? Num Status integer sic norma presentis? quid Status ubicativus? quid quadicativus? II. Quot modis capitur Status naturalis? III. Quis usus singularum acceptionum? Quid præcipue Status naturalis, seu æqualitatis, & libertatis naturalis? IV. Quid Status puræ naturæ? quid bellicus *Hobbesii*? V. An eum serio statuerit *Hobbesius*? VI. Qui modus definiendi lites in Statu Naturali? An Mars statim sumendus Arbiter? Quæ via Compromissi puri? quid Arbiter? Mediator? singularia de Testibus. VII. An & Christiani Principes sint in Statu Naturali? VIII. Quot Status Adventitii? quid Matrimonium? IX. An vagi concubitus Jure Naturæ prohibiti? X. An & usus organorum generationi destinatorum præternaturalis? XI. Uadenam Marito competat Jus in Uxorem? XII. An Polygamia sit contra Legem Naturalem? XIII. An Matrimonium certus in gradibus Jure Naturali sit prohibitum? XIV. Quod fundamentum turpitudinis incestus inter parentes & liberos? XV. Quid divortium? Rationes pro eo *Jo. Miltoni* solvuntur. XVI. Casus de Matrimonio *Henrici II. & Kunegundæ*? XVII. Num adulter sit, qui cum sua quidem, sed quam pro aliena habuit, conjugæ congressus est? XVIII. Regula generalis de gradibus prohibitis. XIX. Quid censendum de Matrimonio *Jacobi cum Lea*? XX. An defunctæ uxoris sororem ducere liceat? XXI. De præparatione animi ad Nuptias. XXII. De Concubinato: An omnis prohibitus? XXIII. Quid Sponsalia? An desponsationes impuberum Jure Naturali licitæ? XXIV. Quod Jus proclamationis, copulationis, & benedictionis sacerdotalis? XXV. Ex Mose, officia Mariti, Exod. XXI, 10.

I.

Tatum * *Naturalem* nonnulli eundem adpellant, qui in Ecclesia audit integer; quem & alii vocant Notionalem. Qui num sit norma presentis, (a) ad quem officia mortalium componi debeant, non levis disquisitio est; quibusdam his fere argumentis in negantem sententiam abeuntibus, quod Respubl. quatenus ordinem imperantium parentiumque dicit, in Statu tam perfecto locum habere non potuisse videatur; quod etiam de Maritali, paterno

Quid Status Naturalis? An integer?

herilique Imperio dicendum sit. Quorum & hoc referunt, quod Belli actiones & instituta è Statu summè tranquillo mensurari nequeant, nec dominiorum in eodem distinctio debuisset observari. Alii tamen repudiandum ex eo *notionalem* Statum non esse arbitrantur, *quod notionalis sit*; (b) quum nec in Moralibus contemni abstractionum usus debeat; nec eos probandos censent, (c) qui in imperio ordineque civili nonnisi corruptæ remedium naturæ agnoscunt; neque enim ad Imperium formaliter requiri vim cogentem in actu exercito; esse etiam in bonos imperium, qui oderunt peccare virtutis amore, Imperium *ut sic* operativam dicere & moralem qualitatem, sive potestatem in personas alias. Et si perfectioni hominis primi nihil derogeret, quod societate indiguerit; nec ejus integritati opponendum esse Imperium. Hinc etiam eo in Statu Jus Marito in Conjugem, neque citra Scripturarum, ut existimant, auctoritatem attribuunt. (d)

An Imperio in Statu integro locus?

quid Status?

* Status est *objectum actionum moralium suppositivum, contradistinctè positivo, quod sunt res & persone. Dicitur ens suppositivum, quia rebus moralibus positivis substernitur, ut in eo suam, quam habent, moralem existentiam quasi ponant, & actiones suas atque effectus exserant. Pufendorfus Elem. L. 1. def. 3 p. 9. concepit per modum spalli, eumque distinguit in ubi cativum & quondicativum. Illud distinguit in determinatum & inde terminatum. Hunc in naturalium & adventitium. Quondicativus respectum habet ad quando seu tempus moraliter consideratum, ut Junioratus, Senioratus, quorum uterque dicitur vel in respectu ad durationem existentia, & vocatur etas, cuius gradus infantia, pueritia, adolescentia, juvenus, etas virilis, senectus etas decrepita: vel in respectu ad durationem in Statu aliquo adventitio, ut tirocinium, veteranismus, Status emeritorum. ad priorem classem referunt primogenituram. 2. Ad Statum quondicativum pertinet Minorennitas. quando quis censetur habilis ad res proprio Marte administrandas: & minorennitas, cum quis Tutore aut Curatore opus habet. Ubi cativus est, qui respectum involvit ad ubi aliquod Morale, & considerari potest vel indeterminate vel determinate. Indeterminate consideratus est vel Naturalis vel adventitius. Naturalis*

quid quondicativus?

quid Ubi cativus?

peccu-

peculiari vocabulo caret, potest tamen vocari *humanitas* seu ea conditio, in qua quilibet homo, eo ipso quod homo est, constituitur. Cui etiam subordinatur *PAX*. Status adventitii peculiare sunt Ecclesiasticus, Politicus, Oeconomicus. Quorum commune velut Seminarium est Scholasticus. Determinate sumtus Status ubicativus est vel honorificus vel minus talis. Illum vocamus *Officium*. Est, in quo quis ad alterius utilitatem aliquid efficere tenetur opera potissimum notionali cum aliqua dignitate: hunc *servitium*, in quo quis citra dignitatem quid in alterius utilitatem opera potissimum physica præstare tenetur.

- (a) *Historiam & momenta disputationis exposuit C. Thomafius, JPrud. Div. I, 2, 36, ad §. 40.*
- (b) *conf. omnino laud. Thomaf. d. l. p. 66. & junde, si placet, utramq; nostram de Statu Naturali Disputationem olim habitam.*
- (c) *Höcler. ad Grot. I, 3, p. m. 470.*
- (d) *1. Cor. XI, 7. addè Kulpis. Coll. Grot. Exerc. IV, §. 4, p. 54.*

II.

Potest de cætero, immo debet Status hominis post Lapsum ut, *suo modo, ac moraliter rectus* (a) considerari, cui opponitur corruptus, seu à naturali rectitudine deflectens. (b) Isto sensu Status naturalis primò vocatur Status *perfectonis*, humanitatis, rectæ rationis; (c) Secundò Status *solitariorum*, (d) considerans hominem sine aliorum adminiculo, quem ne integro quidem bonum aut convenientem fore prædixit Conditor O. M. Tertiò *aqualitatis & libertatis* (e) *naturalis*. Sic Statum naturalem dixit Grotius, quo nulla est Jurisdictio. (f)

Quot modis sumatur Status naturalis?

- (a) *ne perperam Virorum insignium doctrina capiatur. Conf. denuo Thomaf. I, 2, 444.*
- (b) *qualis est v. c. latronum.*
- (c) *§. 3. quem pulchrè delineavit Stracides XI'II, 1, 7. sqq. cui opponitur Status bestialitatis, Job. XI, 12, quando homo natus sit sicut fera.* Status bestialitatis.
- (d) *cui opponitur Status cultior, siue humana industria excoltus, seu fructu socialis §. 4. nosque illius existentiam demonstravimus Disp. prima de Statu Naturali C. Käuffelino Respondente §. 12. Adde Tho. Bang. Cel. Orientis qu. 3, p. 9, 10.*
- (e) *qui utique pacificus. Cui opponitur Civilis, isque vel fides vel revera*

vera existens §. 6. Ceterum huc pertinet eadem omnium origo. quos ab uno sanguine omnes derivando DEUS ipso facto consociatos voluit. An Eva Adami filia dicenda? vid. Zentgrav. initio libri de Jure gentium.

(f) Grot. J. B. & P. II, 7, 28. med.

III.

Quis usus
varia signi-
ficationis
Status Na-
turalis?

Triplicem hunc (a) Statum, Naturalem adpellat auctor, desumpta primi denominatione ab essentia; alterius à miseria, naturam humanam sibi relictam comitante, * tertii à libertate & æqualitate hominum naturali. Singularum acceptionum (b) usus est amplissimus. Primi quidem in deducendis erga DEUM officiis, & de custodienda æqualitate; istius in demonstranda (c) necessitate societatis, hujus in singulis (d) fere officiis eorumque comparatione; cum primis verò in exponenda quaestione: Quid Juris inter Civitates Liberas, non alio quàm humanitatis vinculo junctas: (e) Definitur hic posterior Status, *Conditio hominum inter se equalium, neminisque alicuius, præterquam DEI & divinarum Legum arbitrio subjectorum.*

quid Sta-
tus liberta-
tis natura-
lis?

(a) C. Thomaf. d. l. I, 2, 56.

* quam in primis urget indigentia. conf. supra I, 3, 3.

(b) d. l. §. 60. p. 69, 70.

(c) ut ejus usum quoque probat D. Zentgravius de Jure Gent. Art. I. §. 6. *Primus, nisi fallor, naturalem dixit Grotius II, 7, 27, 27. II. 20. 8. non male, quandoquidem naturalia etiam à bonis auctoribus adpellari solent, quæ citra factum hominum existunt.*

(d) e. c. I, 5, 8. §. I, 5, 11. l. 14, 5. p. 164. omnino.

(e) *exempla Rectorum in Statu naturali comparatè ad alios (possunt enim nihilominus in certa societate esse, h. l. §. 6.) viventium in sacris obvia sunt, Lamechi vindictam adgressori suo enormem comminantis, Gen. IV, 23. Regum Belli Jure sua vel defendentium vel vindicantium, ib. XIV, 4, 5. Abrami in primis Lothum armata eripientis man. XIV, 14, 15. Eiusdem cum Rege Sodom, Gen. XIV. 22. & cum Mamreæ Principe: quod ex fœderis contestatione in Politia ante Exodica probat Danbawerns, Gen. XXIII, 6. Exemplo quinimò esse possunt*

Exempla
ejus.

possunt duo Fratres in segreges dispersi familias Esavum & Jacobus, quorum ille à Jacobo ut videbatur lesus. Jus suum quadringentis stipatus armatis adversus fratrem insitnerat vindicare, Gen, XXII. 6. XXXIII. 1. conf. Ant. §. 7. Laban etiam & Jacobus à se divisi. Ubi Jacobus Jus suum in vitam familie sic ostendit: Apud quem deprehenduntur Tui Theraphim, hic coram fratribus nostris moriatur. Gen. XXXI, 32.

IV.

Differunt hæ Status Naturalis acceptiones cum (a) à Statu puræ Naturæ, quem comminiscuntur nonnulli: tum à Statu Bellico Hobbessii, cum nos ubique pacificum ac socialem intelligamus. (b) Estque omnino Status iste naturalis, & reflexa sui ipsius consideratio, quod scilicet homo animal sit rationale ac sociale, in rebus agendis ad ipsum quod semper ac primò omnium cogitari debet, & prima ista ratio, cui omnia humana, quæ talia debent congruere. (c) Ad solutionem Objectio- num Hobbessii, & qui pressè eum sequutus est *Cl. Becmanni*, notandum discrimen inter id quod per se vel ex accidenti è metu deducitur. Consociatio enim per se ex ipsa hominis natura, non metu derivanda est. (d) per (c) accidens autem oritur ex metu. (f) Et cui præsto, quæ mihi fieri vellem, cuique non infero malum, quod ipse nollem perferre, ei, si non conjunctus, saltim non possum esse inimicus.

Quid Sta-
tus puræ
naturæ?
quid belli-
cus Hobbessii?

(a) *Scholastici plerique, & post eos G. Calixtus, Comp. Theol. p. 90. in quo creari hominem potuisse statuit, invita. ut existimo, Conditore Sanxit. etc.*

(b) *Thomas. I Prud. D. I, 2, 34. a quoque talem conditionem, quæ ex natura hominis etiam rationali, consequitur. Non desinit homo esse, qui in solitudinem abjicitur, quanquam societatem natura desideret.*

(c) *D. Zentgrav. de Jure Gent. Artic. I. pag. 18, 19. adeoque etsi homo concipiatur vivere, ut liber ab omnibus inventis legibusque humanis, semper tamen tenetur vivere UT HO MO.*

(d) *d. l. §. 12. & Böcler. ibi laudatum §. 13.*

(e) *d. l. §. 13. p. 22. per se erim homo homini in adiutorium mutuum generatus est, Seneca de Ira I, 5.*

D d d

(f) *Att:*

An Auctor
noster Hob-
besii princi-
pium ad-
sumierit?

(f) *Ais*: Pufendorfium tamen *Hobbianum Statum Naturalem* adpro-
bare, quippe in quo fateatur, quemlibet propriis viribus protegi;
fructum in eo sine industria nemini certum esse; imperium in eo domi-
nari affectum, bellum, metum, paupertatem seu litatem, solitudinem,
barbariem, ignorantiam, feritatem, hoc opusce. II, 1, 9. Sed distin-
gue inter Statum ipsum. Et incommoda ex accidenti eum comitan-
tia. Auctor de incommodis ei adjunctis loquitur, velut quae non
ipsum Statum per se, sed hominum malitiam sequantur, imbecillitatis
naturali imminentium. Quae proin urget, ut in societates coeatur. Ce-
terum etiam defensionem sui in Statu hoc naturali, juxta dictamen
rectae rationis institui debere observat. II, 1, 8. fin.

V.

An Hob-
besius serio
statuerit
Statu Bel-
licum?

Etsi verò per modum hypotheseos *Statum* ejusmodi *Natu-
ralem* adsumierit alicubi *Hobbesium*; alibi tamen serio Statum Ci-
vitatatum vocat naturalem, i. e. hostilem; qui revera existat in-
ter quosdam homines, sibi nempe invicem haud subiectos, ne-
que communem habentes Dominum, ut jam omnes sunt Ci-
vitates. (a) Qui quidem Status & Originibus humani generis,
& similitudini naturae, & societatum (b) initiis vehementer ad-
versatur.

(a) *Recte provocat Pufend. d. de J. N. Et G. II, 2, 7. ad Leviathan. c. XIII.*
ubi ait: Reges Et persone summam habentes potestatem OMNI
TEMPORE HOSTES INTER SE SUNT.

(b) quippe non inimicitiae aut belli causa, sed quod sine illis humanum
genus propagari non potuisset, institutum. conf. Pufend. de J. N. Et
G. II, 2, 7. qui quomodo Hobbesii phrasin: In Statu mere naturali
unicuique licuisse facere, quaecunque Et in quoscunque liceat: Natu-
ram item dedisse unicuique jus in omnia: Emolliat ac interpretetur,
Naturam nimirum res ad hominis conservationem facientes in medio
posuisse, antequam per pacta homines istas inter se dividerent: Et qui
nemine non habet superiorem, ex propria, ET IUSQUE SANAE Ratio-
nis d. examine quavis agere posse, quae ad diuinam sui conservatio-
nem faciunt; vide d. l. II, 2, 3.

VI.

Qui mo-
dus defini-

Elegans utilisque in hoc argumento, de modo litigandi
lites-

resque finiendi in Libertate naturali tractatio est. (a) **Quum** enim eos inter qui in ea vivunt, Judex non detur (b) qui lites definiat componatque; modum utique adinvenire oportet, quo lites agitentur finianturque. Ubi ultimò quidem actionum quisque suarum rector est, sed salva tamen Lege statuque humanitatis; neve Mars confestim sumatur *arbitr*, (c) sed tertius, *isque neuter*, & Puro * **COMPROMISSO** delectus, (d) sic ut ab eo deinceps provocari aliò non possit; alteri non aliunde quam ob causæ merita favens: adhibitis etiam (e) testibus ejusmodi, qui gratiæ nihil dent, nec adfectum ante (f) conscientiam habeant. Cæterùm si amica via, id est, colloquio, compromissò aut forte ** I, 7, 5. fin. res componi non possit, justè ad arma potest decurri. (g)

endi lites
in Statu N^o

qui testes
adhibendi?

- (a) *quam Auctor presenti capite §. 10. primis fere lineis attingit, in opere verò majori toto capite XIII. Libri V. extimè pertractavit. ad l. Kulpif. Coll. Grot. p. 131. sq.*
- (b) *quales sunt de taxatione debiti, ut in causa Aurelianensi; de finibus regundis, interpretatione pastorum; ubi prius Conferentis opus est; ad quas in causa fortolitu prope Gandavum provocarunt Ordines Fœderati Belgii, quos insolentia per Tertium reos egit Rex Gallie. A. 1702. initio.*
- (c) *conf. omnino Pufend. de J. N. § G. V. 13, 3.*
- * *Christianis etiam ab Apostolo injungitur, ut si oritur inter membra Ecclesie lites super negotio civili, eam potius ad fratres deserant, è* **COMPROMISSO** *componendam, quam ut apud ethnicorum tribunalia litigando opinionem vanitatis sibi contrahant. 1. Cor. VII, 17. sqq. add. Pufend. de Hæb. R. C. §. 30. p. m. 125.*
- (d) *V. 13. 4. Grot. de J. B. § P. II, 23. 8. § III, 20, 46. distinctus tamen à Mediatore, qui litigantibus bellumve parantibus aut jam gerentibus ultrò se interponit. Pufend. d. l. V, 13. 7. Sic ob acceptam à Labano injuriam Jacobus ad arbitrium Fratrum provocavit Gen. XXXI, 37. sq.*
- (e) *adeoque non uno teste, cuius auctoritas, divina etiam Lege incalcante, Num. XXXV, 30. Deut. XVII. 6. § XIX, 15. nulla. Pufend. de J. N. § G. V. 13, 9. quia unus facile perconstat, duo si sejuncti exactis:*

Exempla
Controversiarum illustrium.

de Compromisso
exemplum
1. Cor VII,
17.
quid Arbitr?
quid Mediator?

Cur nulla
auctoritas
unus testis?

mihentur, non item. Hist. Sulaunæ comm. § 1. *Et aliàs ab unius hominis impudentia omnium fortunis aut vitæ periculum immineret.*

(f) Memorabile est, quod Tbnanus refert, receptam olim in Britannia consuetudinem fuisse, ut Angli in Scotum, Scoti in Anglum testimonium non valeret. Adde Putend. d. l. V, 13, 9.

Votū Grotii expenditur.

** Hi enim tres sunt modi, quibus vitari potest, ne controversiæ in bellum erumpant. Grot. II, 23, 6. Putend. Off. II, 16, 3. Optandum esse ait Grotius, §. 8. conventus quosdam haberi Christianarum potestatum, ubi per eos quorum res non interest, aliorum controversiæ defruantur: imo *Et rationes ineantur cogendi partes, ut æquis Legibus pacem ineant. Quod magis quidem optandum, quam sperandum. Sed quis hodie judicabit de Causis. Belli moderat, quo de Balance totius Europæ agitur.*

(g) Sic Abramus Lotbum erepturus armata manu hostem invasit p. ostigavitque. Gen. XIV. 14. 199.

VII.

An Principes Christiani sint in Statu N:

An & Christiani Principes, ad se invicem comparati sint in Statu Naturali? Dubium ex eo videtur, quod Lex charitatis eos stringat, & à vindicta sese abstinere præcipiat. * Sed affirmantem roborat competens iis majestas, quæ ad extra importat (a) PARITATEM; nec opponenda politiæ pietas est; & quæ gladium gerit summa potestas, non privato, sed DEI, sed publico nomine improbos ulciscitur; Cæterum nec duo Principes Christiani in Statu naturali alium, præter DEUM, Judicem habent, quibus tamen pax oppido debet esse commendatissima. (b) Christianismus OBNOXIE TATEM non importat. (c)

* Rom. XIII. ut vindictam DEO relinquunt.

(a) ut recte monet Jac. Thomæ. Philos. Præf. Tab. XLVIII. lin. 13. qui modum considerandi Majestatem eidem advenit ex hypothese coexistentiæ aliarum Civitatum.

(b) conf. Grotius de J. B. & P. II, 23, 8.

(c) hoc enim dicit Statum Naturalis famoso significato, si quis alteri non sit obnoxius. Conf. omnino insulentam ejus descriptionem. Judic. XVIII, 7.

VIII.

VIII.

Status Adventitii, *societas*um alias *specialius* dictarum nomine veniunt; quæ vel *simplices* sive minimæ, vel *compositæ*, eæque vel *mediocres*, vel *maxima*. Simples sunt *Conjugalis*, (a) *Paterna*, *Herilis*. Compositæ *Mediocres Domus & Vicus*. Maxima est *Civitas*. (b)

(a) *simplicitissima est Matrimoni definitio*, quod sit legitima (& indissolubilis) unius maris & feminae conjunctio, ad procreationem sobolis & mutuuum auxiliium sancita. *Unde improbant nonnulli definitionem Grotianam, de J. B. & P. II, 5, 8. sub fin. quod sit cohabitatio maris cum femina talis, quæ feminam constituat quasi sub oculis & custodia maris, conjuncta cum fide, qua se mari femina obstringat. Putant enim [1] eam definito laxiorem esse; cum & filia & pupilla sint sub oculis & custodia Patris & Tutoris; [2] judicant, promissionem fidei conjugalis minus recte ad solam feminam restringi, cum mutua belic inter conjuges obligatio sit, neque Vir potestatem in corpus suum habeat, 1. Cor. VII, 8. [3.] & id movent, omissam esse consensum mentionem, qui tamen principaliter ad Matrimonium pertineat.*

(b) *vid. denno Jac. Thomæ, Philos. Moral. Tab. XXXIX. lin. 47. sq.*

IX.

Vagos promiscuosque extra Matrimonium (a) *concupitus*, naturali Lege prohiberi, vel exinde patet, quod humanam societatem vehementer turbent. Namque & fini conjugii repugnant, qui mutuuum est adjuvatorium, prolisque educatio, & cum iis decora beneque disposita inter homines societas, vitæque civilis cultus intelligi nequit. (b) Quare nec probari (c) *Lupanarium* tolerantia potest, nec sufficiunt formati ejusdem palliandæ causâ Pontificiorum prætextus.

(a) *conf. Kalpis. Coll. Grot. Exercit. IV. §. 5. qui tamen monet, huc non referendum esse Concubinatum, qualis apud Romanos institutus fuerit, quibus duas uxorum formas fuisse scribit Cicero, unam matrumfamilias, quæ scil. in manum convenere: alteram earum, quæ uxores tantum habebantur, & minus quidem principales, omni fere hereditatis jure destitute. Adde Osiand. ad Grot. II, 5, 15. Turcicus Imperator Sultanus uxorem non ducit. Nec extitit à Bajazetis temporibus*

Ad Libr. II. Cap. I.

Quot Status adventitii? quot Societates?

quid Matrimonium?

Definitio Grotiana expenditur.

An vagi concubitus L. N. prohibiti?

An Lupanaria in Rep. toleranda?

ribus nisi unicum exemplum. Quod sit, ut sumptibus parcat, quos maximos requisitura esset, certe non minores, quam Valedia, sex miter Imperatoris, quæ 50000 Imperialium in red. tibus annis numerat.

(b) *conf. Auſt. c. II, §. 3. adde quod dignitati humane repugnet, cum ubi iis indulgeatur, homo parum sit dissimilis armentis, parum aut nihil de decoro & familiarum discrimine sollicitis. Ais: At affectus extinguendi Libi linem omnibus hominibus est insitus; F. non repugnat L. N. Resp. hoc argumentum nos non ferire, si de extinctione ordinata, societatem non turbante, sed per Naturam ostensa concludat; Talem verò extra conjugium non esse.*

(c) *Multa in hanc rem, historica imprimis congeſſit Beermannus, Parallel. Polit. VII. 9. Sed quid de exemplo Judæ, Thamarum, quam Nutum suum non agnoverat, veluti Semitariam Mœcham stuprantis, & anulum cidarimque in pignus dantis, juxtaque publicè, ubi meretrix esset, querentis? Unde manifestum videtur, scortationem eo salt in tempore inter res licitas habitam fuisse. Gen. xxxvii. 11, 15, 21, 23. Sed et si magna earum gentium, Cananearum videlicet corruptio hinc innotescit, nihil tamen id nostræ theſi officit, neq; populorum facta Rationis dictaminibus opponi debent. Pulcre Hieronymus ad Occam: Castram, ait, non Christum; Justinianum, non Paulum viris impudicitia fræna laxare & lupanaria permittere. & Augustin. de Civ. t. Dei, XVIII, 18. Ulum scortorum, ait, terrena civitas licitam turpitudinem facit. add. Sirac. XI X, 3. Apud Babylonios quasdam mulieres velut Veneri devotas ex opinione cultus pudorem profutuisse manifestum est. Conf. Barnab. VI. 42. Ceterum, esse scortationem, vagosque concubitus in turpium peccatorumque classe percensendos, ex his etiam Naturæ Legibus facile discipiunt, quicunque rem absque præjudicio expendunt. Certum nimirum I. inter homines esse debet, eos in illis, quæ carni sensibusque blandiuntur, non sine regulâ modoque agere ac vivere velut in diem posse; ac dignitati præin humane repugnare, si sui quisque libidinis passionibusque rapiatur. Porro: qui aliter sentiunt, hominibusque in universum omnibus, præmissam vivendi rationem concessam existimant; eos, homines pro bestis habere, quarum hæc est indoles, ut naturalem sequente instinctum impetumque, sine non expenso, in præsentia solum ferantur. III. Itaque eos, qui ita opinantur, quantum in ipsis est, nihil*

Exemplū
Judæ
&
Thamaris
expendi-
tur.

Argumen-
tū de scor-
tatione, &
impuritate
carnali,
Naturæ le-
gi adverſa
porro de-
monstra-
tur
adverſus
novinos E-
picuræos.

in genere humano relinquere vel vitii, vel virtutis. IV. At quomodo hoc profanum, homineque indignum est, ab obligatione ad Legem ordinemque v. v. di, actionesque suas componendi, eam absolvere, qui & ratione & iudicio pollet, quorum beneficio à noxiis utilia, turpia ab honestis, & ab his quae fieri debent, fugienda discernere potest; & quem naturali etiam facultate affectus domandi instruxit Creator. Quod nisi esset, plane insociabilis foret vita generis humani, in iorque inter homines quam inter bestias confusio existeret, quoniam haec suo instinctu feruntur, ac intra illius cancellos continentur: illi verò vel solo impuritatis libidinumque impetu rapti non possent non in extrema omnia propelli. V. Cui malo, ne humanam societatem evertat, non aliud sane remedium est, quam Matrimonium datum à DEO hominibus, levando curarum oneri, educanda prole, continendoque intra terminos ac tranquillitatem Orbi inventum. At, ubi vaga repnant libidines, suaeque sobolis Parentes pullet, illi maxime committitur, quod tam naturae adversatur, quam aliud quidquam. Nempe Cura Liberorum ab iis negligitur, quibus eam natura injunxit, dato insuper Matribus lacte, quod iam eorum alimoniam destinatum esse, suo bestiae exemplo ostendant. Ac tametsi quis dicat, esse tamen, qui extra matrimonium liberis prospiciant: Præterquam quod pauci illi sint, miserandam liberorum ejusmodi conditionem experientia satis docet, qui Parentum cura destituuntur, & quos Parentum loco revereri oportebat, ipsorum vitio ignorant. Quod naturali Institia adversari; & præcipuum insuper humane societatis fundamentum, mutuum nempe inter Maritum & Conjugem, Parentesq; ac liberos amorem, (quo nihil dulcius, nihil at res mortalium firmandas amplificandasq; magis est necessarium,) everti nemo non videt. Quod argumentum egregio nuper Libro: Traité contre l'Impureté: exposuit Cl. Osevaldus edito Neocomi, A. 1708. ad titum in altera opusculi parte Tractatione de Castitate, cujus & naturam ad ejusque studium motiva, ac media denique eam consequendi ex Natura Christianaeque Religionis principis eruite descripsit, graviterque inculcavit.

Opera optimè de hac materia Meriti Cl. Osevaldi commendatur.

X.

Multò verò magis manifestum est, Naturæ repugnare usum organorum generationi destinatorum præternaturalem; Cur & usus organorum præternaturæ

lis L.N. ad-
versetur?

nec obstat, quod regeritur, *nefas non esse adhiberi membris ad usum, quem natura primo non intendit*, ceu peccatum non sit nutrire hominem per clysteres, aut lactis in venas infusione eum conservare. Quidquid enim in corpore humano membrorum existit, *ad totius Conservationem natura fabricavit*. Igitur quod hunc finem promovet, naturæ non repugnat; saltem quia subsidium ejus conservandi est, nunquam contrariari censetur. (a) Cæterum Juri etiam naturali repugnat, quod perpetui cælibatus & fictæ castitatis Leges in Papatu tot hominum millia subire coguntur. (b)

(a) *conf. Christian. Thomaf. JPrud. Div. III, 2. ubi quæ à viro docto S. 153, 154. pro altera sententia producantur, remedia sunt à Natura, in Casu necessitatis, utique intenta; qualia quidem ad infanda, de quibus ibi disquiritur, scelera, nulla quippe unquam necessitate pallianda, nemo applicaverit. conf. Rom. I, 26, 27. Ac optandum utique esset, hæc talia lucem nunquam vidisse.*

(b) *conf. Scriptores de voto castitatis.*

XI.

Quod fun-
damentum
Impeii
maritalis?

Marito quidem in conjugem imperium ipso Jure (a) Divino competit; *proximè tamen, non quidem è præstantia* (b) *sexus, sed è consensu* (c) *consociationis* derivatur, & ad negotia matrimonio peculiariter restringitur. (d)

(a) *Conf. D. Rechenb. Lineam. II, 3, 4. adeoque si receptam inter nos sententiam audias, in Statu etiam integro. Adde 1. Cor. XI, 7, 8, 9. ubi Paulus naturalem mulieris à Viro dependentiam inculcat; Non est, inquit, Mas à foemina, sed foemina à Viro est. Non conditus est vir propter uxorem, sed uxor propter virum. add. Kulpis. Colleg. Grot. Exercit. IV. §. IV. pag. 54. num. 1. Quod tamen dictum nonnemo minus recte applicat, Mosi & Pauli doctrina valde congruere inquit, & consentire Aristotelis & Peripateticorum sententiam, adpellantium foeminam animal OCCASIONATUM. An hodierna virorum, & vasta quidem ac terribilia capillamenta, & foeminarum nostrarum, non mitris sed turribus, innumeris fasciarum simbriis bene comptis munitisque onusta capita, ascendentem earum supra viros potestatem, citra dubium arguant? ut ait celeb. Theologus*

D. Fech-

An & in
Statu intè-
gro locum
habuerit.

D. Fechtius *Thef. Moral. P. I. S. 4. Lectori expendendum relinquimus. Ceterum emendi olim uxores, adeoque Jure contractus in eas sibi Jus acquirendi morem fuisse Briffonius docet, & exemplo 1. Sam. XVIII. 17, 25. Davidis, Hoseæ, quin & Jacobi, servitio septennali uxorem comparantis manifestum est. Gen. XXIX, 18. De Officio, & incommodie uxorum, laudibus item illarum ex professo egit Siracides, c. XXV. & XXVI. 1— 4, 10, 16, 17, 18, 19.*

Mose emendi uxores.

(b) *vere igitur paradoxum est, quod Helmontius in novis, quæ vocat, magnisque paradoxis destinata à DEO mulierem esse dicit, ut esset caput, apex & ultima creatura, supra virum; viroque datam in adiutorium non secus ac Princeps in adiutorium est suis Ministris, nequaquam vero ut Conjugis nomen vicemque sustineret. Adde Dn. Müller. Instit. Polit. P. I. c. II. S. 28. p. 56.*

Paradoxum Helmontii de Mulieribus.

(c) *Constituit enim consensus matrimonium in Esse Pacti; & unde resistit potestatis in corpus mutua? 1. Cor. VII, 4. improbant ergo communiter Dd. illorum sententiam, qui ex Evæ erga DEUM inobedientia deducunt, ut Henniges. Observat. ad Grot. II, 5, 8. & Hennius Comp. Polit. L. I. c. I. S. 7. quia maledictio divina non Imperio, sed MODO Imperii sexum femininum subjecerit; velut in universum maledictiones tunc late non res ipsas, sed modum rerum mutarint. Itaque hoc Imperium per corruptionem factum est onerosum.*

An Imperium mariti in conjugem ex delicto? contra D. Hennigesium.

(d) *conf. Auctor. capite præsentis S. 4. sub finem: Tale tamen Imperium. Hinc jus constituendi domicilium penes Maritum est, idque tenetur sequi uxor. Atque hinc Japoniorum proverbium: Fœminam per omnem vitam propriâ habitatione carere; puellam enim in Parentum ædibus, nuptam in Mariti, viduam in liberorum domibus agere. Bern. Varen. descript. Japon. c. XII. Ceterum hoc Imperium non est dominium. Cum enim Maritus IDENTIFICETUR cum uxore, & una cum eadem caro fiat, patet eum ipsi dominari, rigorosè loquendo, non posse. Effectus enim dominii etsi non per se, communiter tamen est, ut sua quacumque libet ratione uti. At hoc abs conjugii sine alienum est.*

Temperamentum Imperii Maritalis?

XII.

Difficilem fuisse quæstionem: *An Polygamia (a) sit contra Jus Naturæ?* præstantium Scriptorum divortia ostendunt. Negan-

An Polygamia sit contra Jus Naturæ?

tem (b) tamen amplectuntur è modernis nonnulli, Theologi inprimis, quod alias incorruptæ sanctissimæque vitæ homines in peccato mortali perpetuo vixisse dicendum foret; (c) qui tamen eam Legi *Positiva*, * sed *Universali*, eidemque divinitus dispensabili repugnare non inficiantur. (d) Quam postquam nobis quoque observandam esse edixit Servator Optimus, frustra sunt Polygamix promachi, (e) & in transgressores gravissimæ merito pœnæ statuuntur. (f)

quid Polygamia muliebri?

(a) *Non est quæstio de πλουδεῖα, seu muliebri Polygamia, quam Juri Naturali repugnare communis eruditorum consensus est, fatente D. Thomasio, 3° Præd. Divin. III. 7, 206. qui tamen neque hanc, neque communionem uxorum Juri Naturali adversam existimat, adductis interim §. 206. fideliter in contrarium argumentis. Inter quæ firmissimum censeo, quod ea, ob prolis incertitudinem, Parentum Liberatorumque officia, quibus tanquam fundamentum Generatio subternitur, ac denique viæ humanæ decorem confundat ac turbet. Vide tamen Recognitiones, quas vocant, Clementinas IX. 29. ibi: In Britannia partibus plures Viri unam habent uxorem: in Partibus multæ mulieres unum habent virum. Utraque Orbis pars moribus suis atque institutis obsequitur. Narrat Hieronymus Epist. XI. ad Gerantiam, quod Romæ viderit duo inter se paria conjugum; Unum, qui viginti sepelisset uxores, alteram, quæ viginti secundum habuisset Maritum. Olim Romani Polygamiam virilem vehementer detestati sunt. Primum Antonium, contra Leges patrias, duas habuisse uxores memorat Plutarchus. Et quamvis Theophilus Alcthus (quo sub nomine latuisse Jo. Lyserum in vulgus notum est, probatque in de Pseudonymis Placcius, Num. 97.) in Polygamia triumphatricè asserat, Julium Cæsarem tulisse legem, ut liberorum querendorum causa, quot vellet quisque uxores ducere, factitas foret: revera tamen istam Legem non fuisse latam, sed Cæsarem ejus saltem lationem in mente habuisse, ejus describens lasciviam refert Suetonius, in Cæsare cap. XLIX. seqq. Jamque antiquitus edito Prætoris notati erant, qui bina sponsalia, binas ve nuptias eodem tempore constitutas habuissent; quod & Imperatores Ethnici Valerianus & Galienus repetiere; ac vulgo patere dicunt Diocletianus & Maximianus,*

Cur ea Juri Nat. adversat?

quid Virilis? Ejus Historia.

inianus; neminem, qui sub ditione Romani sit nominis, binas uxores habere posse. Et si verò deinde Valentinianus, referente in *Histor. Eccl. L. IV. c. XXVI.* Socrate, legem de licentia bigamia virilis tulerit, & ipse Severam & Justinam simul duxerit: (quamquam adversus hanc Socratis narrationem non contemnendis rationibus disputet Baronius, *Annal. ad A. CLXX. §. 125*) à nullo tamen Historicorum traditur, eam Legem venisse in observantiam; ut potius à Theodosio M. Judæis quoque polygamia fuerit interdicta. Confer C. Thomasius de crimine Bigamie §. XLVI. Nec queritur de Polygamia successiva, cujus jus etiam Rom. VII, 2, 3. I. Cor. VII, 39, 40. fundatur. Quamquam apud plerasq; gentes nuptiæ secunda minus fuerint honorata, & Presbyteris ac Episcopis per veteros Ecclesie Canones injunctum, ut unam saltem conjugem fuerint experti Confer Grotum ad 1. Tim. III. 2. & ad V, 9. Adde Niemejer. de Disciplina Eccles. Dissert. III. §. XLI.

quid Polygamia successiva?

(b) Præterquam enim, inquit, quod unus Viri cum pluribus feminis conjugium ad multiplicationem generis humani facere videatur; eam quoque officiorum confusione, uti muliebris Polygamia, non introducit. Quemadmodum & hoc indubitatum est, Matrimonium oriri ex consensu. Ergo ejus forma non est determinata Jure Naturæ. Possunt igitur partes contrahentes limitare, ac restringere pactum, quæ etiam origo est Matrimoniorum IMPARIALIUM. Neque pergunt, probari heic Viri docti presidium posse, quod in sexto præcepto prohibeatur adulterium. De eo enim queri, an secundum JUS NATURÆ conjugium cum alia in thorum adscitâ vocari adulterium queat? aliam esse rationem, si de Jure positivo universali queratur. Neque, pergunt, ex polygamia virili per se (per accidens oriri exempla docent, Jacobi Bigami, & Elkane 1. Sam. I, 6. & aliorum) dissidia oriri, cum contrarium in Asiaticis fere regionibus eveniat, eaque solum metuenda in Europa aut aliis in locis sint, ubi liberior est mulieribus Spiritus; quod est judicium Osiandri, Theologi è nostratibus, Observ. ad Grot. II, 5, 9. ubi addit: Unius maris & femine Conjugium non esse Juris naturæ, licet congruum illi sit, & præferendum Polygamie; docentibus incommoda ejus exemplis in Scriptura S. obvius. Gen. XXX. 15, 16. quæ nec paganorum effata inficiantur; ut est elegans prolixusq; in Euripide locus, Grotio in adnotatis ad II, 5, 9. excerptus ac pulchrè translatus, sed & in pacto matrimoniali hæc conditio

Rationes B. Osiandri & aliorum, cur Polygamia Virilis sit contra Legem positivam Universal. non contra Jus Nat.?

regulariter subintelligitur, quod uterque nemini alteri corporis usuram velit concedere, §. 4. coll. 1. Cor. VII, 4.

Rationes
pro dispensatione.

(c) Hinc non verentur ad Dispensationem divinitus factam, & ex qua non nuda saltim permissio, aut tolerantia fieri, sed carentia obligationis, licentiaque faciendi suat, confugere, cum & Davidi à DEO plures Conjuges, singulari beneficio, datae in sinum dicantur, 2. Sam. XII, §. b. e. in conjugium. Quem etiam locum contra eos qui nudam PERMISSIONE Murgent, explicat in allegatis Observationibus Osiander, simulque ad Theologos dispensationem statuentes provocat: Ægid, videlicet Hunnium, Heibrandum, Hafsarefferum, Meuzerum, Meisnerum, & Nicolai. Addimus nos Scherzerum, Hülsemannum, Calovium, Lyscerum, & è nuperis in Historia Caini Jo. Fechtium. Ceterum factam publicat. inque dispensationem autumit Noster, familiariter Patriarcharum cum DEO conversatione, & eorum exemplo ad alios transmissam. Si enim v. c. Abrahamus fuit Pater creditum, & justificatus fuit: non potuit esse justificatus fide, & simul versari in peccato mortali, hæc enim contradictoria sunt. Fuisse autem in peccato mortali, si dispensatio divina non intercessisset; fuisse enim in aliquo facto devio ab Institutione divina. Sed, cur, inquis, DEUS dispensavit? Vidi ego schedam à B. Jo. Falko, Ecclesiaste olim Tubingensi scriptam, qua refert, Lucæ Osiandti, Cancellarii Tubingensis sententiam fuisse, quod DEUS Polygamiam in favorem sexus scemini introduxerit, qui tempore Regiminis Israelitici miser fuisse & magna sui parte innuptus manere, immo, uti putabatur, cum epprobrio debuisset; interdita exteris nubendi licentia, & numero, ut fieri solet, sexu sequiore quam masculino. Quæ ratio, abolita per Christum Lege forensi, de non nubendo exteris, utique cessavit, & Polygamie proin licentiam sustulit. Adde Gen. XVI, §. que singularis Saræ, sanctissima scemine, loquutio est, & Jus dandi Conjugem secundariam importat. Augustin. contra Fanstium L. XXII. c. 42. Peccata, inquit, alia sunt contra Naturam, alia contra morem, alia contra præceptum. Si naturam consulas, Patres non lasciviendi, sed generandi causa pluribus mulieribus utebantur: Si morem, illi tempore & illis locis id factitabatur; si præceptum, nulla Lege prohibebatur. Nec omittendum, Abrahami Polygamie sublimitas quid subsuisse. Ipso indice Spiritu S. Gal. IV. 22 — 31.

* Ad primum scilicet interdictum nos revocando. Equidem Chryso-

STANS

mus loco apud Grotium II, 5, 9. in notis, vetitam Patrum tempore polygamiam nondum fuisse existimat. Quorsum & Grotius provocat: & eandem in sententiam inclinat Zeidlerus de Polygamia. Sed contra videntur adhuc militare verba Servatoris Matth. XIX. 4. Quod enim repugnat primevæ eidemque divine institutioni, id ordini etiam Legique divine contravenit. Sed Polygamia. Et cur Cbr stus eam improbat, nisi quia institutioni repugnet. Fundamentum ergo prohibitionis est institutio. Præterea, si voluisset DEUS permittere, ut una femina pluribus Viris, vel unus Vir pluribus fœminis posset in matrimonio conjungi: plures hand dubiè masculos creasset, præprimis, cum ab initio multiplicatione generis humani magis quam hodie fuerit opus. Demum, etsi excipiant Polygamiz promachi, de polygamia cum Christo non institutam fuisse Disputationem: ex eo tamen loco polygamia virilis facile destruitur. Nam si mœchatur, qui dimissa priore uxore, seu invita, seu volente, aliam ducit: multò magis mœchabitur, qui retentâ priore, seu volente, seu invita, aliam superinducit. *Quæ connexio tam firma videtur, ut non egeat probatione.* Legi merentur opera de hoc argumento Virorum Doctissimorum, Jo. Mulæi, Dissert. Theolog. contra Lysærum, §. 18. Jo. Dicmanni, in Brev. Examine, adversus eundem: ac in Vindic. iterat. §. 28. sq. & Christiani Thomasi de Crimine Bigamiz §. 44.

Expenditur Institutio Matrimonii, Matth. xix, 4. & contra eam esse polygamiam evincitur.

(d) Vide interim à nobis superim dicta Exercit. III. §. XIX. & adde Gen. IX. 6. Num III. 31. seqq. Lev. XVIII. & XX, 21. Primus eam Legem inducens thalamo duabus uxoribus violasse legitur Lamechus, Gen. IV. 19. Tertullianus libro de Monogamia: Semel tamen vim passa institutio DEI per Lamech, constitit postea in finem gentis illius: Secundus Lamech nullus extitit, quomodo duabus maritalis. Negat Scriptura, quod non notat. Hieronymus primo contra Jovinianum: Primus Lamech sanguinarius & homicida unam carnem in duas divisit uxores: fratricidium & digamiam eadem cataclysmi delevit pœna. De altero septies, de altero septuagies septies viudicatum est. Quantum distant in numero, tantum & in crimine.

Primus Polygamus Lamechus.

(e) Non prætereunda est Philippi, Hassiæ Landgraviæ Historiz, qui Margaretham de Sala, in sororis suæ Elisabethæ, viduæ Saxonicae gynecio visam deamavit, & uxori suæ Christine Saxonica velut secundariam uxorem superinduxit; illa tamen sua manu exaratis signatisque literis consensum suum istas in nuptiis confirmante. Sekendorf.

Hist. Luthera. L. III. Sect. 21. §. 79. p. 277, 278. Quam bigamiam quod Lutherus & Melancton, licet sub secreto, quod vocant, confessionis indulserint, mirè exagitat Bossuetus, de Variat. Eccles. Protest. L. VI. pag. 226. qui tamen in hoc genere domi habet, unde magna complere volumina posset, si vellet. Quid verò tum? Habemus literas Lutheri, in quibus præter alias: Præstat, inquit, spargi, Lutherum indulgentia sua deppuisse, quam ut rationes evulgem, propter quas Landgravio indulsumus. Sekend, d. l. p. 279. ubi inprimis de conscientia & necessitate Landgravii multa habentur memorata digna, unde haud vonè conjiciunt, ipsum etiam separationis ab uxore causas habere visum esse. Prodiit sub idem tempus libellus scti Huldrici Neobuli nomine pro defensione Bigamie, sed quem confidenter refutavit B. Lutherus. Ceterum Philippi hujus Magnanimi Casum ad Concubinatum non Polygamiam pertinere ait Becmann. Polit. Parallel. VII, 5. ubi memorabilem Lutheri ad Principes adlocutionem repetiit. Memorabilis locus est de Friderico Ænoarbo, quem Antonius Pagi, in Critica Historico-Chronol. in Annales Baronii, ad Annum Christi 1155. p. 585. a recitat: Fridericus Imperator, relicta uxore sua, duxit Agnetem, filiam Comitis Burgundiorum Rainaldi nomine ultra Saonam: qui in Patruus suus, Comes Wilhelmus, ætæta turris custodia diu clausam tenuerat: sed de manibus ejus liberata, Imperatori copulata est: inquit Scriptor Auctarii Affligemensis, qui tamen perperam Agnetem vocat, quam alii Beatricem appellant. Hoc matrimonio Comitatus Burgundie ditioribus Friderici Imp. accessit. Vehementer tamen argutus fuit ab Hadriano, Pontif. pro uxoris sue primæ divortio. Quod ille egrè ferens, Cardinalibus Romanis introitum Civitatum & Ecclesiarum Regni sui interdixit.

Quis Ulus
Cōtrover-
sæ de Po-
lygamia?

(f) Prudenter omnino monitum à Kulpisio, non magnam hodie Controversiæ hujus utilitatem esse, quia de ejus, quod Jure Divino universaliter interdictum est, licentia ab Christianis frustra disputetur. Exerc. Grot. IV. 6. Ceterum, Polygamia, que simultanea dicitur, nec ad eam rem, cui unice inservire debebat, utilis reperitur; scilicet ad replendam populo Civitatem: compertum quippe est, non tam bene facere gignendi, quam alendi liberos facultatem. Etenim Muhamedanorum paganorumque terre, etsi pluribus utantur mulieribus, frequentia hominum cum Christianis populis comparanda non sunt; sive (quod

(quod quominus credamus, nihil obstat) Divina benedictio: Crescite & multiplicamini, irrita reddatur iis, qui non servant primum institutum; sive ab exhaustis onere domestico familiæ, propagatio novarum domuum band perinde possit administrari. Confer, si placet, Ulr. Huberum de Jure Civitatis, L. II. sect. I. c. III. §. 11, 12.

XIII.

An Matrimonium certis in gradibus Jure ipso Naturali sit prohibitum, intricata difficilisque est quæstio. Etenim causas certas & naturales, cur talia conjugia ita ut legibus aut moribus vetantur, illicita sint, assignare qui voluerit, is, si Grotium audiamus, experiendo discet, quam difficile id sit; imò præstari non possit. (a) Quæri autem hodie imprimis, de (b) Gradibus in *Linea Recta* solet: *ascendente nimirum & descendente*; quo demum è fundamento derivanda eorum prohibitio sit? de *Linea enim trans versa sive collateralis*, nunc quidem tantis, atque olim, animorum motibus non disputatur; cum non adpareat, quo pacto eas nuptias *Juri Naturali adversas* nuncupare quis possit, nisi genus una humanum per plures nefandos incestus multiplicatum, aut in *Lege Naturali*, quod fieri tamen nequit, à DEO dispensatum esse, velit asserere. (c) Ut enim cum *insigni Viro* dicamus, fratrum, sororumque conjugia, à ratione ista formali, sub qua intrinsecè, licet non absolutè, mala sunt, liberata fuisse, adduci non possumus. (d) Quodsi autem Cananæi eorumque vicini peccarunt talia faciendo, sequitur, ut Lex aliqua præcesserit; quæ si naturalis non est, ut ostendere cœpimus, restat, ut à DEO data sit, aut ipsis peculiariter (quod non est verisimile, nec satis ferunt verba) (e) aut humano generi, sive in prima constitutione, sive in reparatione post diluvium. (f)

An matrimonium certis in Gradibus Jure Naturæ prohibitum?

(a) Grot. de J. B. & P. II, 5, 12. non autem temere à natura vetitis annumeranda ea, de quibus id non satis constat, ut concubitus quidam qui incesti dicuntur. Id. II, 20, 42.

Expositio terminorum.

(b) Dicendum heic aliquid in Tyronum gratiam de Terminis est. Linea, quid linea? ob similitudinem, quæ inter lineam in Geometricis, & seriem personarum

quid Linea
recta?

descēdens?

ascēdens?
Collatera-
lis?

quid æqua-
lis collate-
ralis?
quid inæ-
qualis?

quid Gra-
dus?

Differen-
tia Com-
putationis.
in
Jure Civili
& Canoni-
co.

narum in Politicis intercedit, & Series personarum propinquarum disposita secundum ordinem in ipsis inventum, dividitur in Rectam & Collateralem seu Transversam. Illa intercedit inter generantes & genitos, & habito generantium ad genitos respectu linea dicitur Recta Descendens; ut in Genealogia Christi à Matthæo descripta; Ev. I. 1. quodsi verò à genitis procedatur ad generantes, ut Luc. III, 24. vocatur Ascendens. Collateralis verò inter eas obtinet personas, quæ quidem à communi stipite descenderunt, aliisque ab eodem stipite descendentibus à latere junguntur, ut tamen neque hæc ab illis, neque illæ ab his originem ducant. v. c. inter Caini & Sethi posteror. Hæc vel æqualis est, vel inæqualis. Illa dicitur, cujus persone sibi invicem è regione posita à communi stipite vel ea personâ, à qua illi, de quorum propinquitate queritur, descenderunt æqualiter; Hæc, cujus persone sibi invicem è latere junctæ à communi stipite inæqualiter, b. e. ita distant, ut una ei propinquior; altera ab eodem remotior sit. GRADUS verò habitudo ista sive respectus personarum dicitur, quo sanguinis propinquitatem sive attinentiam æstimari cognoscere possunt quanta distantia persone inter se differant. Quæ quidem commensuratio aliter Civili, aliter Canonico Jure instituitur. Illud personarum numerat generationes, hancque in omnibus lineis, sive rectis, sive transversis observat Regulam: QUOT SUNT GENERATIONES, TOT SUNT GRADUS. Canonicum autem ipsas personas, variasque pro varietate linearum adhibet regulas; in Recta quidem: Quot sunt persone, de quibus queritur, computatis intermediis & una dempta, tot sunt gradus. In Transversâ aequali: Quot gradibus persone, de quarum propinquitate queritur, distant à communi stipite, tot gradibus distant inter se. In inæquali denique: Quot gradibus persona remotior distat à communi stipite, tot gradibus persone distant inter se. Et hæc quidem Canonistica supputandi ratio passim observatur.

(c) Recte proin Michael Ephesius ad Nicom. V. Τὸν ἀδελφὸν μίγνυσθαι τῇ ἀδελφῇ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἀναξίφορον ἦν. νόμος δὲ πέντε ἢ μὴ μίγνυσθαι πλὴν τὸ ἀναξίφορον, Fratrem cum sorore concumbere ab initio res media erat: at, Lege adversus tales concubitus posita, jam multum refert, observetur Lex nec ne? Grot. II, 5, 13. fin. Nota moribus liberum volunt Hebræi interdicta Matrimonia cum sororibus ex matre conjunctis, non cum his, quæ ex solo Patre. Sic Sara, si Hebræos

bracos plerosque sequimur, *Ibara fuit filia ex altera uxore Gen. xx. 17. hinc nata apud nonnullos distinctio inter ea que sunt Juris Naturalis strictè sic dicti, cujus oppositum intrinsecam habet turpitudinem, & inter ea, que sunt Juris Naturalis laxiori modo sic dicti. Illam prohibitionem graduum non esse priori modo Juris Naturalis, sed posteriori modo. & consequenter humanitus quidem indispensabilis, omnes homines obligantis, non tamen divinitus indispensabilis, aut absolute immutabilis. Conf. B. Osiand. ad Grot. II, 5, 13. p. 772. quod moderni clarius vocant Legem Positivam Universalem, cujus, quippe Patriarchis sufficienter promulgata, transgressionem sequuta sit severa gentium excisio. Quare quæ hujus sententiæ Defensores non naturalem a hoc præceptum inclinationem, aut pudorem morationum gentium, sed propriè sic dictum Juris naturalis Edictum negant. Add. noviss. D. Spenerus, Respons. Theolog. P. II. c. IV. sect. 8. p. 534. ibi: Daß das Verbott des Gesetzes der Natur sich über die Gradus ascendentes & descendentes nicht erstrecket. Ac ante eum Danhauer. Hodof. Phanom. VI, 2. p. 468. edit. noviss.*

Quid censendum de distinctio-
ne Juris N.
strictè &
laxè sic di-
cti?

- (d) *Vide interim D. D. Zentgr. v. de O. J. N. art. VI. §. 29. p. 189. Paulcrè Strykius in Notis ad Jus Eccles. Brunnemanni: Id quod semel à DEO concessum est, Juri Naturæ non adversari.*
- (e) *que illatio est eximia Grotii de J. B. §. P. II, 5, 13. Gradus certè omnes Lev. XVIII. prohibiti, tam non sunt interditi, ut Deus eorum nonnullos positiva deinceps Lege præceperit. Sic cum Lev. XVIII. 10. Turpitude uxoris fratris non revelanda dicitur, Dent. XXV. 5. frater uxorem defuncti fratris ducere jubetur, additis opprobrii, quod ipsum expectare debeat, solemnibus. Ubi frustra dixeris in Lege Naturali dispensatum esse, cum objecterum ejus interior sit natura, nec dispensabilis; igitur id præceptum positivum fuisse necesse est, ac in libera LLatoris dispositione collocatum. Philippus distinguit inter honestum æ ternum, & illud quod non tale. Hoc mutationi & dispensationi obnoxium; illud bandquaquam. Illius objecta clarè ad materiam Legis positivæ, illiusque cum universalis, tum particularis referentur. Conf. B. Calov. ad Dent. XXV. 5. & que nos Leic adnotavimus, nisi fallor, expedita perspicuaque videbuntur.*
- (f) *An Thamar, concubitum Fratris Amnonis effugitura, crediderit, Nuptias Fratrum ac Sororum ex Regia dispensatione licitas fieri disquirunt ad II. Sam. XIII, 13. ubi Grotius: puella, inquit, minimè pe-*

Regulâ
Strykio re-
petita, de
his, quæ sunt
J. N.
Cur non o-
mnes Gradus
Levit.
XVIII. sint
Juris Nat?

rita Juris, tantum esse sive Regis existimavit, ut connubium non Jure gentium incestum posset permittere: aut etiam putavit, non interdixit nuptias fratrum & sororum, qui non essent ἀμομιτέλοι: aut quidvis dixit, ut se presenti periculo subtraheret. Quam posteriorem sententiam credo maximè vero consonam esse.

XIV.

Quod fundamenti turpitudinis in incestu Parentum & liberorum?

Parentum quidem & Liberorum matrimonia Naturali Juri contrariari, miro (a) apud plerosque consensu receptum firmatumque: at quo propriè fundamento eorum turpitudine nitatur? nondum adeo expeditum est. Sunt (b) qui *socialitatem* urgent, cui valde conveniat, alienas sibi per matrimonium familias devincere, sanguinemque & anicitias latius spargere; quod tamen incestis hisce nuptiis penitus impediri nemo non videat. Quorum accedere (c) nonnulli ajunt *plantarum arborumque cum animantibus analogiam*, quas non tam fœcundè plantari propagarique constet, si decisi ab illis sureculi denuò ipsis inserantur. Igitur hæc matrimonia Fini Conjugii per se repugnare. Alii, neque his quidem adversi, ad *Naturalem*, quem vocant, (d) *pudorem* & insitam ejusmodi commixtionis fugam averfationemque provocant; quidam, & distinctius sane, (e) fundamentum in *reverentia ista insoni* quærunt, quam ob generationem adscendentibus descendentes in infinitum debeant, quæque magna adeo excellensque sit, ut stare cum Societate matrimoniali non possit. Ubi simul considerari volunt *immanem* illam *inextricabilemque officiorum confusionem*, si filius matrem ducat. Quidsi enim, ajunt, mater, quia mater, jure suo cedere nolit? quid si maritus filius maritali insistat potestati? quæ confusio? quis finis litigiorum? quæ demum violatio pudoris? Quidam denique, (f) evidentem quidem rationem reddi vix posse confitentur, jure tamen naturali prohibita esse pro indubitato habent. Cum aliqua in Moralibus contra naturam sint, quæ demonstrari luculenter non possint; ut in naturalibus quoque
 prima

prima dentur principia à priori in demonstrabilia, quæ tamen sua sponte in sensus incurrant.

(a) nisi quod Covarruvias To. I. P. 2. c. 6. §. 6. n. 13. evincere conatur, prohibitionem in linea rectâ non nisi ad vigesimum gradum extendendam esse; & clarius adhuc C. Thomasius / Prnd. Div. II, 3, 100. sqq. & in thesibus eidem annexis Disp. XI. §. 1.

Qui pauci à communitentia dissentiant?

(b) quod est argumentum Augustini de Civ. D. XV, 16. & Chryso-
mi ad 1. Cor. XIII. 13. graviter momentis: Τὸ γενναίω τῆς ἀγάπης τὸ πλάττειν; τὸ κλεινὸς ἰσότητι ἀναλίσκει εἰς αὐτῶν φιλίας, δι' ἣν διώσκει καὶ ἑτέραν περισσοῦ φιλίας ἀφορμὴν ἔχει τὴν ἀγαθὴν ἀγαθῶν. Quid in arctum compellis amoris laxitatem? Quid amicitie causam supervacuo amittis? per quam poteris aliam amicitie occasionem acquirere, extraneam ducendo uxorem. Consentit è veteribus Plutarchus, tamen si more suo dubitabundus, iudice Pufend. de J. N. & G. VI, 1, 28. p. 884. & è junioribus Ri. Cumberlandus de Leg. Nat. VIII, 9. Quibus tamen pridem opposuit Grotius, non statim quod minus est utile, etiam pro illicito habendum. Quod si tamen & ceteros nervos adjungas, argumentum à sine conjugii erit petendum. Quod si enim is, qui est humani generis multiplicatio, per incestas adscendentium descendendumque nuptias impeditur; igitur ea Juri Naturali dicenda erunt adverse. Nam quod multiplicationem intendit, id ab unitate & indivisione recedere debet. Sed natura humana multiplicationem querit: Igitur intra angustias unius carnis ab eodem stipite descendens constringi non debet.

Argumentum à societate latius spargenda.

(c) Rami, ait Seldenus, non in radicem retorquendi, nec invicem multiplicandi sunt, sed aliò, ut inserantur plantenturve, traducendi de J. N. & G. S. D. H. V, 10. p. m. 618. Testabuntur periti agricole, minus, quam alibi, fructuum latura in eum, ubi nata sunt, fundum projecta semina. Quod ne in tritico committant, sollicitè cavent. Umbra quoque ejus rei, ut altarium virtutum imagines adumbrationesque quaesivit ac invenit à πάνω, de J. B. & P. II, 5, 12, in camelo eoque Scythico. Quidquid ogganniant Diogenes & Chrysippus, conf. de J. B. & P. Prolegora. non multum ab initio; ibi: Nam & ceterarum animantium & q. s. & in notis ad eum locum. Ut summa argumenti hæc sit: Ab qua commixtione naturaliter abhorrent bruta animantia, quæque infelix esse in plantis deprehenditur; ab ea tanta

(2.)
ab analogia Regni Vegetabilis,
&
animalis.

vehementiori detestatione abstinendum homini est. Adde Majmonid. *Ductore Dubitantium* P. III c. XLIX. p. 501. § 503. init.

(3)
à pudore
naturali.

(d) qui certè pudor naturalis non sugillandus, tantopere cominendatus veteribus. Cic. *Off.* I, 43. § Tertull. *in Apol.* 1. omne malum, inquit, aut timore aut PUDORE natura perfudit. Ubi pudor sepe non tam hominum § famæ, quam equi § boni, aut certe ejus, quod æquus meliusque est, respectum significat.

Proque metu populum sine vi pudor ipse tegebat.

Plato: *DEUS* metuens, ne plane interiret genus humanum, de lit hominibus *Justitiam* ac pudorem, ornamenta Civitatum § ad amicitiam colligendam vincula, add. omnino *Grot.* III, 10, 1. Bene etiam *Paulus Jctus* contra PUDOREM esse dixit, filiam suam uxorem ducere. *Grot.* J. B. § P. II, 5, 12. Velut in hoc casu, præter id quod *Intellectu* concipi potest, sit in ipsis affectibus inlita fuga quædam commixtionis cum parentibus § ex se natis. Pudoris de cætero circa membra imprimis genitalia apud plerasque gentes obvii, hæc videtur ratio, quia tantum momenti in eo situm erat ad socialem inter homines vitam servandam, sobolis propagationem decenti ordine secus quam apud bestias, circumscribi. Hinc insita quædam verecundiâ, que animos vehementius fere, quam *Legis* interdictum movet, natura actum eo facientium innocentiam munire voluit, ut § sollicitè ista membra teperentur, ne oculis semper exposita, nimis irritarent libidinem, nullo temporis termino circumscriptam; § eo cautius venere illicita abstineretur, quod § legitimam non nisi teæte § remotis arbitrè obire PUDORIS TENERITAS subigeret. Et hic pudor quam maxime est efficax, inter immediatè generatos ac generantes, adeo ut qui per eum non reprimatur, quo minus cum ejusmodi persona ita sibi juncta in familiarem istam corporum commistionem descendere non vereatur, effronti prorsus ingenio, § qui nullum præterea facinus sit reformidaturus, judicetur. *Conf.* *Pufendorf.* *Element.* JPrnd. univ. L. II. *Observ.* V, §. 5. p. 482. sqq.

(4)
à forma
Conjugii.

(e) Est hoc argumentum à FORMA Conjugii petitum, que istiusmodi nuptiis penitus pessumdat. Quis enim ordo, ubi Filius est Maritus? Mater Conjux? *Ovidius:*

Nec quod confundas § JURA § Nomina sentis?

Tunc eris § matris pellex § adultera Patris?

Tunc soror nati, genitrixque vocabere Fratris?

Ma

Maritus enim, qui superior est lege matrimonii, eam reverentiam præstare non potest patri quam natura exigit, nec patri filia: quia quanquam inferior est in matrimonio, ipsum tamen matrimonium talem inducit societatem, quæ illius necessitudinis reverentiam excludat. Grot. II, 5, 12. *Cæterum multorum populorum Leges Civiles quosdam gradus remotiores prohibuerunt, ad objiendam velut septem gradibus sanctioribus, ne ad hos temerandos ita facile ruetur.*

De gradibus, non divina, sed humana lege prohibitis.

- (f) Grot. d. l. & Kulpis. Exercit. IV. §. 7. lit. z. *Matrimonia patrue-
limum & consobrinarum, velut factum licitum propter vicinitatem tam-
en horrere primi Christiani, Augustin. de C. D. XV, 16. Grot. J.
B. & P. II, 5, 14.*

XV.

Divortium (a) est vinculi conjugalis inter Maritum & Conjugem dissolutio. Niritur id vinculum (b) pacto, quod sobolis quidem propagationem *principaliter*, deinceps & suavem conversationem mutuamque adjutorium concernit. Uti ergo aliis (c) in pactis, læso ab una parte principali capite, recedere alteri à conventionem licet; sic & interveniente * adulterio, vel malitiosa, quam vocant, desertione, (d) integrum alteri Conjugum est, rescisso adeo ruptoque contractu matrimoniali alii se personæ conjungere. Sola verò (e) *morum importunitas* matrimonium non solvit. Nec obstat *divina de divortii Lex*, (f) cujus verba priora, si præstantes audiamus Interpretes *non sunt dispositiva, sed narrativa*; nihil præcipiunt, *sed casum proponunt*. (g) Neque Religionis differentia sufficientem divortii causam suppeditat. (b) Nec in matrimonio demum sequuta sterilitas, quæ ut calamitas ferri debet. (f)

Quid divortium? quæ illius causæ?

- (a) *quod, si maritus conjugem dimitteret, Græcis ὑπομνησι: Si uxor discederet, ὑπολειψις ἀνάτεbat.*
 (b) *quidam unum pactum, alii duo vocant, alii duo ejusdem pacti capita, de procreanda nimirum formandaque sobole, & mutuo adjutorio. conf. Pufend. de J. N. & G. VI, 1, 20. & huic contradicentem Wernberum de Oblig. Matrimon. §. 20. Illius saltem duo præcepta sunt: Ut corpora sibi invicem Conjuges præbeant ad generationem peragendam: & ut ne cum aliis concubant.*

De adulterio eiusque reatu.

An morbus imperet matrimonium?

Argumenta Jo. Miltoni pro licentia divortii.

(c) *conf. Pufend. de O. H. § C. I, 16, 4, § 5. omnino.*

* *De adulterio memorabile est, quod DEUS Abimelechum, si Saram thoro inducat, mortis reum, etiam ante Legem, adpellat. Gen. XX. 3. Et Abimelech ipse adulterium GRANDE PECCATUM vocat, Gen. XX. 9. quod § sibi § Regno suo fuisse imputatum.*

(d) *non verò interveniente Sontico, post Matrimonium contractum, Morbo, quem æquo animo ferri, § solatio abs altero Coniuge adhibito levare par est. Pœnam adulterii apud Judæos capitalem fuisse constat. Ad exemplum Christi adulteram à lapidatione liberantis non nemo; putavit, inquit, lapidandam, sed non à lapidandis; noluit talem, noluit à talibus. De Concubinato legendis Osiander ad Grot. II, 5, 15, ubi ait, recte à Grotio statui, quod concubinatus quidem non omnis, attamen quidam sit verum Coniugium.*

(e) *Unde corrupte apud Romanos Republicæ character fuit licentia divortiorum, quodque illustres quedam femine, Seneca jam ætate, non Consulum numero sed Maritorum, annos suos computarunt. Seneca de Benef. III, 6. § in Judaica κληροκαξία reprehendit Servator Optimus, Matth. XIX. 8. Equidem magno conatu divortiorum licentiam propugnare conatus Jo. Miltonus est, repudiata, ut in Angliæ auctori, sexta Coniuge famosus; cuius argumenta in de J. N. § G. VI, 1, 24. sqq. studiosè excerptis, sed non nisi ostensis generatioribus respondendi fundamentis, Pufendorfius. Arguit verò inter alia Britannus, infelix § divortii § Regiæ cadis Patronus. Nuptias per consensum constitui, igitur & mutuo dissensu tolli posse *conf. Puf. de O. H. § C. I, 16, 4. Sed parata ibi responsio est. Primum, re adhuc integra. Secundò, NI LEGES VETENT. Vetat autem scindi Coniugia Lex Naturæ, quod divortia § finem matrimonii pessumdent, § humane decorum societatis turbent ledantque. Accedit, quod aliæ societates locupletandarum opum gratia solent iniri, hæc ad arduissimam vitæ consuetudinem § reciprocam corporum conjunctionem dirigitur. Quare nec probari simpliciter potest, quod ait Vir summus: Divortium tale quid non esse, ut absque Lege divina nefas in eo adpareat. Conf. de J. B. & P. II, 5, 9. § imprimis I, 2, 6. non longe ab init. cum Jus N. virum § feminam matrimonium inveniunt in individuanam consuetudinem conspirare velit. Sed instat Miltonus: Si per constantem morum improbitatem impeditur nobilissimus, ab ipsoque DEO intentus scopus, suavis videlicet commodaque conversatio.**

fatio. E, illa iustum divortii titulum suppeditat. Et, si DEUS Viro ad-
jungere voluit auxilium familiare & domesticum, non tortorem. E.
Matrimonii Legibus non repugnat divortium. *Verum supponit Vir
doctus, hunc primum Matrimonii scopum esse, qui revera non est,
sed sobolis procreationem demum consequitur. Poterat suavior ju-
cundiorque conversatio inter ejusdem sexus homines institui, quam
inter mares & sequiorem sexum. ut exemplo Davidis & Jonathæ con-
stat. II. Sam. I. 26. Sed & mutuum humani generis adiutorium,
quod principaliter intenditur, mediante procreatione sobolis obtine-
tur. Denique singularis ea calamitas est, quæ ferri debet. Qui in per-
petuam consuetudinem cum persona honorum maiorumque sociæ con-
cessit, dimittere eam nequit, quippe quam nec morum pravitas sem-
per tollit.*

- (f) Deut. XXIV. 3. seq. adeoque prohiberi, saltem a jure uxorem di-
missam, non verò præcipi Libellum repudii. conf. R. Jo. Ad. Osiand.
ad b. l. & Scherz. Coll. AntiSocin. f. 346. & System. L. XXVII.
§. 14 Lex de di-
vortio
Deut. XXIV.
3. ut expo-
nenda?
- (g) Propudiosa est divortiorum licentia, quam nonnullis facit Roma-
nus Antistes. Exemplum Anno MDC LXIV. in Christiano, Duce
Megapolitano habuimus, qui reclamantibus Ordinibus Protestanti-
bus, & Conjuge Christina Margaretha, impetrato ab Alexandro VII.
divortio, mutataque Religione Chastilloniam à Gallia sibi junxit.
Breve Pontificis, Cardinali Antonio Barberino D. VI. Aug. A. 1663.
inscriptum recitat Vir Cl. Jo. Joach. Müllerus, utilissimo Tractatu
voni Dispensations-Rechte in verbottenen Ehen der Ehur-Fürsten
und Stände/ L. III. c. XVI. §. 2. ac sententiam Papæ confirmavit
Imperator, VIII. Janner. 1664. De recentiore Magni Principis di-
vortio ad Annum MDCXCIV. testabuntur Annales. Conf. interim
C. Thomaſ, ad Monzſambannum p. 120. sq. Legi etiam meretur Con-
siliium Theologicum D. Danbæneri sub nominibus Ahaſveri, Vaſtbi
& Eſſbere conceptum, & à Jo. Schiltero Conſiliis Argentoratensibus
Anno MDCCL. ea, cui à consiliis est in urbe, editis, sub numero
LXXI. publicatum. Cæterum frustra sibi hanc dispensandi Faculta-
tem arrogat Pontifex Romanus quam in causa Ludovici, Marchionis
Brandenburgici, & Margarethæ, Ducissæ Carinthiæ, edito Dispen-
sationis Diplomate sibi vindicavit Ludovicus IV. Imper. & Anno
MCCCC XLII. egregio Responso defendit Guilielmus Occamus, An-
gls, An Jus di-
vortium
indulgen-
di sit pene
Pontificem
Rom.?
Exemplū
Dispensa-
tionis Cæ-
sareæ in
Causa ma-
trimonia-
libus.

Judicium
Guil. Occa-
wi.

gus, *Casaris* *Consiliarius*; quo inter alia: Quidam, inquit, Sacri Imperii inimici audent asserere, quod *causa matrimonialis* sic ad *Ecclesiam* spectet, quod ad *Imperatorem* nullo modo valeat pertinere; eo, quod *Sacramentum* & *causae spirituales* per *Ecclesiam* solummodo ministrari debeant, & tractari. Quibus, pergit, quantum ad *Sacramenta* respondetur, quod asserere omnia *Sacramenta* in omni casu per *Clericos* (quos per *Ecclesiam* intelligunt *supradicti*) esse solummodo ministranda, erroneum est censendum. Cum *Sacramentum Baptismi*, quod specialiter est *novi Testamenti*, *Lalci* etiam in pluribus casibus secundum eos possunt conferre & q. s. *Integrum Responsum* edidit laudatus *D. Müllerus*, *L. III. c. XI. §. 6.*

(h) *1. Cor. VII. 12, 13.* ubi *Paulus* conjugia *Christianorum* aut *Christianarum* cum *Paganis* dissolvi ex parte *Christiana* non vult. Quid de *Esdra Seniorum*, & *Israeliticorum* decreto sentiendum, quo omnes *uxores alienigenae*, & *uxores* quae de iis *liberi dimittendi à Maritis* *Patribusque* *Israelitis* erant, *Esd. IX. 3, 4, 44.* haud levis est inquisitio. Namque etsi ea *matrimonia* fuerint *illicita*, *Legibusque* *vetita*, non tamen fuerunt *irrita*. Et *durum* utique erat *filios abjicere*, quorum *educationem naturam* *Parentibus* *injunctam*. Quidam respondent, *vignisse* apud *Hebraeos* *Jus illud*, quod apud *Romanos* *constituerit Theodosius L.* non dubium *C. de Constitutionibus Principum*, ut ea quae *Legibus* *prohibentur*, si fuerint *facta*, non solum *inutilia*, sed etiam *pro infectis* habeantur. Deinceps *Copia mulierum* *pagana- rum* *ingens* *Religioni* & *familiis* *periculum* *minabatur*: Igitur *durum* *prorsus* *remedio* *opus* *videbatur*, ne *renascens* *velut* *Ecclesia* *novis* *repente* *peccatis* *inquinaretur*. *conf. Neb. XIII. 26.* Sunt, qui *opinentur*, *filios* *non simpliciter* *abjectos*, sed in *pedagogia* *dimissos*, & *pauperes* *quidem* *ex arario*, *divites* *è parentum* *peculio* *sustentatos* *fuisse*. Et *memorable* *est*, quod in *tanta* *mulierum* *copia* *aliquae* *tantum*, *adeoque* *paucae* *fortassis* *peperisse* *dicauntur*, *Esd. X. 44.* in quo *singularis* *DEI* *Providentia* *elucet*, qui *noluit* *suos* *ultra* *modum* *tentari*, *nec* *multis* *Israeliticis* *tam* *grave* *objici* *voluit* *impedimentum*. Sed *instas*: *Si* *matrimonium* *est* *societas* *Lege* *divina* *indissolubilis*, *cur* *ergo* *paterfamilias* *dimittendo* *servum*, *potuit* *detinere* *ejus* *uxorem* *velut* *rem* *suam*? *Exod. XXI. 4?* *Haec* *Grotius* *respondet*, *serviles* *nuptias* *voluntate* *Domini* *utique* *solutas* *fuisse*. *Calovius* *non* *diffitetur*, *permitteri* *haec* *divortium* *cum* *alienigena* & *in* *perpetuum* *Hero-*

An Religio
det Jus di-
vortii?
Locus Esr.
IX. 3. seqq.
expendi-
tur.

man-

mancipatus; quod mirum non sit, quia DEO gratum non fuerit cura
 a tenigena matrimonium. Dent. XXI, 14.

(i) Defendit divortii in isto casu licentiam, cum sui Principis Conjug
 dia sterilis esset, J. S. que, nemine expectante, facta gravida, di-
 mitti doctissimum utrum voluit. Qui cum aliam detreperat. Academiam
 illustraret, à priori sententiâ non destitit, ac licentiam divortii in
 casu subsequat & sterilitatis defendere perrexit.

An sterili-
 tas causa
 divortii

XVI.

Qui, extra vocationem DEI, peculiarisque doni conscien-
 tiam, (a) cum pactis servandæ perpetuo Virginitatis matrimo-
 nium inter se incunt, revera non conjugium inire, sed indivi-
 duam (b) potius amicitiam pacisci videntur. Quare non inju-
 ria ambigunt nonnulli, an verum (c) *Henrici II.* qui *Sanctus* au-
 dit, & *Kunigundis* Imperatricis matrimonium fuerit, quod per-
 petuam servare Virginitatem pacti esse leguntur. Quanquam
 de Henrico idoneus refert Scriptor, discrete eum adfirmasse, se
 duos esse in carne una, ut veritatem matrimonii, integra Virgi-
 nitate, comprobaret. Et quantum pia fœmina *Henrico* adju-
 menti præstitit, neminem illorum temporum non nihil peri-
 tum latet. Sunt è Moralistis, qui distinguunt inter *obligationem*
 ad copulam *actuslem* & *radicalem*, cui posteriori uterque Conju-
 gum potuerit annuere, suspensa actuali, ob causam tertiam,
 eamque graviolem intervenientem. Quam tamen distinctio-
 nem, si ad totum matrimonii tempus adhibeatur, re darguit
 finis Conjugii primarius, qui sobolis est procreatio. Alia ratio
 est, temporarii consensus in abstinentioniam, *1. Cor. VII, 5.* Non-
 nulli hanc piorum conjugum religiositatem malunt adpellare
 superstitionem. (d) Alii modestius, confessionem, ajunt Hen-
 rici morientis, paulo ante obitum Parentes uxoris & Episcopos
 accersentis, & Imperatricem dextra adprehensam ipsis hoc
 modo reddentis: Hanc mihi à vobis, imo Christo Domino tra-
 ditam, eidem & vobis Virginem restituo immaculatam; eam,
 inquit, confessionem FACTUM tantum exprimere, finem

An verum
 sit Conju-
 gium cum
 pacto ser-
 vandæ per-
 petuo Vir-
 ginitatis

Casus de
 Henrico II.
 & Kunc-
 gunde, an
 semper vir-
 ginibus?

Ggg

verò

verò instituti modumque non addere; ideoque Servum DEI, qui Domino suo stat caditque, judicare non audent.

(a) *Que ratio Matrimonium Josephi & Mariæ, Matris DOMINI firmat; Nimirum Divina in eo erat vocatio, ex qua Mariæ, ipso in conjugio, virginitatem sibi servandam esse didicit, ut, qui erat unigenitus DEI, esset quoque unigenitus Mariæ. Quod non adderem, velut ab hoc loco alienum, nisi Bellarminus pro Virginitate in Matrimonio servanda perquam incongruè urgeret. Conf. interim præcipuè Theologi Henr. Höpferi Saxonia Evangel. Sect. III. P. II. c. 6.*

(b) adde Becmann, *Polit. Parall. VII, 5.*

(c) *Hinc Godefridus Viterbiensis Kunigundem Henrici Conjugem, sed Virgineam adpellat. Chron. part. XVII. & Conradus Uirsspergensis: Hujus, inquit, Henrici (Sancti) Uxor fuit S. Kunigundis, & ambo Virgines permanserunt. Add. Jo. Aventin, Annal. Boj. L. 5. Tantum abesse ait Contr. Samuel Schurzfleischius, edita nuper de Kunegundi dissertatione, ut suspecta adulterii fuerit, aut explorari ejus innocentia in JUDICIO, quod vocabant, DEI debuerit, quemadmodum, illæ eam pedibus vomeres incensos ambulasse commemorent. Quam quidem narratiunculam, tot licet Scriptoribus nixam, pro fabulosa habere contendit Vir insignis. Vidi olim Conjugum horum tumulum, in Templo Cathedrali Bambergæ, quem illi Episcopatus condidere, donatoque Comitatu Bambergensi vehementer locupletarunt. Inscriptio Monumenti post Altare Privilegiatum, quantum memini, hæc est.*

D. O. M. S.
 HUMANI GENERIS
 REDEMPTORI JESU CHRISTO
 HUIUS ECCLESIAE
 FUNDATORIBUS TUTORIBUS PATRONIS
 DIVIS HENRICO ET KUNEGUNDÆ
 CÆSAREIS ET VIRGINEIS CONJUGIBUS
 ARAM TROPHÆUM MONUMENTUM
 SACRAVIT EREXIT POSUIT
 M. O. E.

(d) *Vide, si placet, Histor. Eccles. Goth, ad A. MIL.*

XVII.

XVII.

Num eo in casu, quo quis *cum sua* quidem, *sed quam pro aliena habuit*, uxore congressus est, adulterium commissum, par-
 tusque pro adulterino sit habendus? disquiri video. De foro certe *interno* non quaeritur. (a) De *externo* vero Regula est: Ubi in objectum licitum fuerit aberratum; in ea actione nihil esse vitii, praeterquam quod ex prava agentis intentione profu-
 xit. (b) Quid eo de casu cen-
 sendum, si quis cum sua, sed qua pro aliena habuit, u-
 xore se mi-
 scuerit?

(a) Matth. V. 28.

(b) Pufendorf. *de J. N. & G. I.* 3. 16. & Jo. Samuel Stryke *de Liberi Natural. c. I. §. 36.*

XVIII.

De Gradibus Jure Divino prohibitis longa apud Casistas disquisitio est. Placet tamen ubique Regula: In nuptiis non quid liceat solum? sed & quid deceat honestumque, (etiam publicè) sit? spectandum est. (a) Quid deco-
 rum, in nu-
 ptiiis?

(a) *vid. tamen D. Spenerus, Respons. L. IV. sect. 6. ubi: Publica honestas, inquit, ist gleichwohl anders nichts, als die Sorgfalt anderer Aergerniß zu verhüten.*

XIX.

De Matrimonio *Jacobi cum Lea* (a) non consentiunt Mora-
 listæ. Nobis consultissimum videtur, errorem Jacobo tribue-
 re, eumque venia quidem & excusatione dignum, (b) à pecca-
 to tamen non immunem, quippe cujus omnino erat, quam in
 thalamum admitteret uxorem? dispicere. Quid de
 matrimo-
 nio Jacobi
 cum Lea
 censendus

(a) Gen. XXIX. 26. Jo. Steuberus *ignorantiam in Jacobo invincibilem fuisse contendit; quod, de tali in se, verum est, non de invincibili in Sua CAUSSA. Nec adcurato hujus historiae Lectori se probabit discursus Jacobi cum Lea congregientis à Steubero propositus; multo minus idoneo nititur argumento, quod de silentio novorum Conjugum, & quod sine facibus in cubiculum duci consueverint, comminiscitur. Neque capio, quod de ebrietate amoris & stupore quodam insensato monet. Demum nollem stuprum dicere, sed sine culpa; aut asserere, Jacobum in hoc facto non esse moralem sed Heroicam personam. Qua-*

re nec satis faciunt nobis Rivetiana; à Danbauero excerpta, in Theol. Coosc. P. I. Sect. I. art. I. §. 6. p. 67. sq. & P. II. Dial. 3. pag. 789. sq. Retim è Tubingenfibm. Ohander, Coll. System. Loc. XXIII. §. 17. Posito: inquis: Jacobum non peccasse contaminatione illius Coniugii duarum sororum simultanei, factum id esse per ratificationem divinam subsequentem, ex occasione innocentie Jacobi, & ob fraudem Labanis, cum qua non communicavit Patriarcha, sed eam potius fuerit detestatus.

(b) *Quis credat novos conjuges adeo verecundos, ut ne quidem colloquantur. Itaque forsitan, interveniente fratre studioque Labanis Jacobum ebrietatem contraxerat, quæ, nisi intercessisset, mortalium stupidissimum Jacobum fuisse oporteret, quod de sapiente viro non asserendum.*

XX.

An defunctæ uxoris sororem ducere liceat?
Rationes pro negativa.

An defunctæ uxoris sororem ducere liceat, * in Casu celebri vehementer litigatum fuit. ** Qui negarunt, ad Lev. XVII. 6. provocarunt. Quæ persona, inquires, mea caro est, aut eadem cum ea, quæ caro mea facta est, illam ducere prohibitum. Atqui, uxor & soror ejus sibi invicem conjunctæ sunt primò consanguinitatis gradu lineæ collateralis. Ergo (inferunt) & maritus uxoris, atque soror uxoris primo affinitatis gradu sibi, & quidem lineæ collateralis invicem conjunctæ sunt. Ergo fororius non poterit ducere sororem uxoris, quia ea est caro uxoris, seu ejus proxima. Qua ratione Legis toties utitur Deus: quia, inquis, est nuditas fratris tui: quia est affinis sua: quia est caro (vel proxima) uxoris tuæ. 1) Quare nec soror uxoris potest nubere sororio, quia nuditas hujus est nuditas sororis. Licet itaque uxoris Caji soror non sit nuditas Caji, (a) est tamen nuditas ejus, cum qua Caju est una caro. *** Denique si nuditas fratris (sive uxoris in fratris thoro viventis) retegenda non est: igitur (ajunt) nec uxorem ducere licebit conjugis sororem. Quia eadem est omnino propinquitas in uxore fratris, & in uxoris sorore. add. v. 16. Nuditatem fratris tuæ non retegito, quia nuditas fratris tui est. (b) Affirmantem tamen alicubi tenuit

nuit Lutherus, 1) & post eum Brentius aliique in Notis allegandi. Notus etiam est Casus Illustris Anno seculi nuperi primo & secundo post octogesimum. Recentissimum, ipse defunctæ uxoris Conjux factus Theologus non incelebris, impetratâ etiam dispensatione Regiâ, orbi Christiano stitit, & initum ab se conjugium edito libello, *de insemerato honore Matrimonij cum defunctæ uxoris sorore* defendere conatus est. Quam nos quidem litem nostram non facimus, neque judicium nobis in alios sumimus: Rationes 7) tamen pro negante sententiâ à nobis recensitas in tantum valere non diffitemur, ut in conscientia *tutius* existimemus, ab ejusmodi Nuptiis abstinere, quas Lex divina taxavit, veterisque Ecclesiæ Canones notarunt, & humana auctoritate, si scrupulis aliquando turbari conscientiam contingat, in hora tentationis in tuto collocari non omnino posse, magnis nec obsoletis constat exemplis. An verò & eò referenda prohibitio? non duces uxoris tuæ sororem ei *avt. 18.* ipsa adhuc vivente: versu octavo supra decimum Levitici XVIII. & annon potius, defuncta uxore, ejus sororem ducere licitum hinc sit, (c) plurimi pertinaciter instant. (d) Quidam tamen prioribus argumentis tantum tribuunt ponderis, ut nequidquam obstante hac difficultate tutiorem sententiam eligendam, adeoque à Matrimonio cum uxoris, etiam defunctæ, sorore abstinendum præcipiant. Cum nihil agendum sit homini, nisi de quo firmiter atque abs dubitatione (e) novit, se recte ac divinæ voluntati conformiter agere. (f)

Auctores pro astringente sententia.

Nostra *avt. 18.*

An pro negativa faciat Levit. XVIII. versus 18.

* *Canonibus antiquissimis, qui Apostolici dicuntur, qui duas sorores alteram post alteram duxisset, tantum à Clero arcetur. Grot. II, 5, 14. E contra Canon. Eliberium, LX. severius statuit: Si quis post obitum uxoris suæ, sororem ejus duxerit, & ipsa fuerit fidelis, placuit quinquennio à communione abstinere; nisi forte velocius dati pacem necessitas cogat infirmitatis. Vide de anno Grotium; de J. B. & P. II, 5, 14.*

Suffragia antiquitatis contra Conjugiū cum uxoris defunctæ sorore.

** *Notæ sunt lites inter Christoph. Joachimum Buchholzium, & altera ex parte Jo. Ottonem Thaborem ac Michaelera Havemannum, ab*

A. M D C L I I. usque ad A. M D C L X I I. agitate. E queis prior, plane ut Anno jam M D X C V. Daniel Hofmannus, Theologus Helmstadiensis demonstrare conatus est, ejusmodi nuptias quæ in primo affinitatis gradu contrahuntur, nec divina positivo nec naturali Juri repugnare, adeoque à Magistratu Christiano concedi posse. Occasionem Hofmanno dederat Judæus quidam Hildesienfis, Nathan nomine, qui uxoris defunctæ duxerat uxorem. Controversiam cum Buchholzio renovavit Egidius Strauchius,

(a) Spener, *Respons. Theol. P. II, p. 535.*

*** *Adeoque caro CARNIS MEÆ, quia stylo sacro uxor est caro mea Matth. XIX, 5. è Gen II, 24. In deme bekantlich meines Weibes Schwester/ meines Fleisches Fleisch/ und der jenigen/ mit dero ich ein Fleisch gewesen bin/ nå hste Bluts; Freundin ist / ut initio respondet Spenerus, d. l. p. 538.*

(b) Calov. *ad Lev. XVIII. 18. Addit Spenerus v. 14. Si Patris uxorem ducere non licet, quæ gradu remotior est: quidni & uxoris sororem, quæ propior, prohibitam esse dicendum erit?*

(c) Spenerus, *acris Vir judicii, heic quidem priora sibi argumenta firmamane dicit: ut tamen quid hoc loco dicendum solide sit, vix reperiat. Respons. P. II, c. IV. sect. VIII. Quo etiam loco docet Herodem à Joanne reprehensum fuisse, non ob adulterium saltem. & quod Frater adhuc vixerit: sed ob nimiam propinquitatem sanguinis, & quod isto tempore Philippus, Herodis frater jam fuerit mortuus. Diese Wort/ ait, machen denen/ die das Verbott behaupten/ etwas zuschaffen; aber sie geben dem andern Theil keine solche Versicherung, darauff das Gewissen beruhen könnte. Quanquam deinceps nonnihil mitius responderit, saltem de matrimonio jam contracto, illud licet non pro recto, TAM EN PRO RATO habendo.*

(d) *Sunt, qui simpliciter Polygamiam his verbis interdiciam putent, nec displicet hæc sententia Calovio ad h. l. Caritas ita sentientis contra Grotium defendenti. vs. 18. Probabilis est DEUM respexisse ad matrimonium Jacobi cum duabus sororibus ἀντιζήλοis, ne quis id Patriarchæ exemplo sibi licere autumat.*

(e) *quod Paulus ex fide agere dicit Rom. XIV. 23. Poloni quam ægre tulerint nuptias Regis sui cum defunctæ uxoris sorore, Papali dispensatione iutas, notum est; & in Aula Romana vehementer contraxit Regni Poloniarum Cancellarius Zamoisky.*

(f) *Qui-*

(f) *Quidam Pastor contempta Philippi Melanchthonis debortatione, duxit in uxorem, filiam sororis suae conjugis mortuae. Sed DEUS executor suae Legis, hunc contemptum puniuit. Prima nocte, cum ei pro more solito Sponsam adducerent, paralyti in dextero latere laborare cepit. Quo denique morbo adeo debilitatus est, ut septimo die computando à nuptiis moreretur. Hoc exemplum omnibus sit propositum, ne spreto mandato divino temerè ducant uxores contra gradus diuinitus prohibitos. Ita quidem apud Phil. Melanchthonem legas, Epistolar. p. 108. sq. Edit. Basileens. de A. 1565.*

Casus è Melanchthone.

2] *Ita infert Jo. Musæus Commentatione de Consanguinitate & Affinitate, quam suo merito primum edidit V. C. Immanuel Proelius.*

2] *Lutherus in libello vom Ehelichen Leben/ Tom. II. Jenens. Germanico, fol. 149. Brentius in Levit. XVIII. Dno. Helmstadienles nuperi, Responso in Causa Göziana dato, 12. Maj. 1706. Ordinatio Ecclesiastica Wertheimensis, citante eam Auctore honoris intemerati Nuptiarum cum sorore uxoris defunctae p. 48.*

Auctores pro affirmativa.

2] *Usus etiam hac ratione est C. Thomaeus Jurispr. Div. L. III. c. III. §. 204. Qui tamen si edito nuper in causa Göziana Responso Legem positivam universalem, magno olim studio ab se defensam, negare post edita Fundamenta Jur. N. & Gentium, perrexerit, in hac tamen sententia constanter persistit, Matrimonium cum defunctae uxoris sorore, ex regulis bonae interpretationis, & ob identitatem rationis Legge Mos. ica pro interdicto censendum. Cui quidem acutissimi Viri iudicio etsi in eo non adstipulamur, quod Legem positivam universalem, magnis jam olim Theologis perspectam, gravibusq; ni fallor, & quoad quaedam saltem objecta indubitatis argumentis supra Exercit. III. §. XIX, XX, & sequentibus à nobis defensam, ac ab se velut extraneam destruere conatur: magni tamen id aestimandum censemus, quod Legi antiquae Mosaeicae hae nuptias adversari ex identitate rationis Ipse concludit. Atqui haec legis ratio non forensis fuit, neque Iudeos modo strinxit, sed Cananeos jam ante peccati internecionisque reos fecit, quippe qui omnibus istiusmodi abominationibus sese contaminaverant, eoque è terra ejici meruerunt, Lev. XVIII. 27. At quae, obsecro, Lex istos obligavit, nisi positiva, omnibusque data & à Patribus ad ipsos transmissa? Ergo non forensis, quae ad ipsos non pertinuit, sed universalis, cujus ratio ad omnes pertingit. Quo ipso Legis quoque hujus promulgationem satis ostendimus, quam in dubium nupere etiam vocavit celebris Theologus,*

In nupero, circa matrimonium D. J. M. G. Responso C. Thomaei quid pro negante faciat, exponitur, & Lex Positiva Universalis indubitatis argumentis & exemplis firmatur.

Lex divina
de Incestu
exponitur.

7] Rationes sunt I. **וְאֵת עֵצְוֹן** Lev. XVII, 6. Vir, Vir, inquit DEUS, Quisquis Virorum, b: e. expanentibus communiter Hebrais, Nemo mortalium, sive Judaeus sit, sive paganus: Nemo accedet ad propinquitatem carnis suae: Ergo Lex non mere forensis est, aut particularis positiva Judaeis lata, sed universalis omnesque stringens & in DEO ad Adamum, ab hoc ad Noachum geniesque ab ipso prognatas delata. Lege, si placet, Jeremiam Taylorum, Doctore Dubitantium, L. II. c. 2. §. 36. II. Prohibet generalis ista Regula DEUS, ne quis carnaliter commisceatur cum persona, quae caro est carnis suae, sive illius, quam suo in corpore gestat, sive quae proxima ipsi sanguine est, vel affinitate ex copula carnali oriunda. Prohibet enim cum omni illo commixtionem, quidquid venit nomine **אֵת**, seu propinquitatis, plane ut Levit. XXV, 49. dicitur: aut patris ejus, aut filius patris redimet eum, aut aliquis **אֵת אִשְׁתּוֹ בְּאֵת אִשְׁתּוֹ** è propinquo carnis ejus (e reliquis cognationis personis) redimet eum. Adde Num. XXVII. 11. Quo sensu **אֵת אִשְׁתּוֹ בְּאֵת אִשְׁתּוֹ** tam amplo sensu sumetur, quo apud Julium Capitolinum in Gordiano tectio PARENTELA, ut etiam Affines comprehendat, quod expositio Canonis generalis Versu hoc iexto praescripti per exempla subiecta satis evincit. Unde praeter tredecim personas, memorabilibus veterum versibus expressas:

Nata, soror, Neptis, matertera, fratris & uxor:
Et patris conjux, mater, privigna, coverca,
Uxorisque soror, privigni nata, nurusque,
Atque soror Patris, conjungi lege vetantur:

etiam alias, ob Rationis, adeoque & Jurisidentitatem prohiberi colligitur. Sunt enim & aliae CARNIS RELIQUIAE, seu proximus quisque Cognatus, atque is, qui cum eo, de quo queritur, proxime Una est Caro. Ratio enim prohibitionis in phrasi: CARO vel Reliquiae Carnis continetur, satisque ostendit, in linea collateralis equali sole gradus primi nuptiae, & in inequali sole iste, ubi altera persona non nisi uno gradu à stirpe communi distat, prohibeantur. III. Ceterum ut credamus, hujusmodi nuptias in Linea Collateralis Juri Naturali adversas esse, nullo hactenus argumento convincimur. Objecta Legis positiva sunt; Ergo Lex ipsa positiva & mutabilis, quae affectio in Legem naturae non cadit. Promulgationem Legis positivae universalis, quemadmodum & illius existentiam supra probavimus. At tamen

quid caro
carnis?

quid Pa-
rentela?

Quando &
quomodo
Lex positi-
va univer-
salis pro-
mulgata?

CMB

cum Doctissimo Vtro dicas: Revelationem supernaturalem soli populo Israelitico obtigisse; nihil hoc Veritati preiudicat, quia promulgatio siue Revelatio facta est per Adamum, & qui Pater fuit Orbis secundi, Noachum, & ab hoc ad posteros constanter transmissa. Nec opus adeo est, ostendere tertium quoddam revelationis inter naturalem & supernaturalem genus, quoniam & sama, fatentibus omnibus nostris Theologis, potest organum esse Revelationis, objective spiritualis. Ita Legum universalium positivarum ad posteros transmissio, ratione originis & Objecti, spiritualis fuit, licet in subiecto modoque promulgandi nihil nisi naturale deprehendatur. Res de Lege morali specialiter dicta, manifesta est, cuius subiectum omnem hominem esse, nullo gentis respectu habito. Theologi, quod sciam omnes, docent, & maledictio omnibus per naturam incumbens, Gal. III. 13. evincit. At est in eadem lege positivum quoque preceptum de septima diei sanctificatione. De quo, si queras: Aut eius precepti revelationem fuisse naturalem, aut supernaturalem: Respondeo, factam esse mediante Patrum ministerio, quod & alia precepta gentibus insinavit, Gen. XII. 8. & XVIII. 19. Cuiusmodi Legum positivarum universalium ex Gen. II, 3, 16, 17, 24. & IX, 4, 6. exempla adeo manifesta sunt, ut ea in dubium vocare, sit diem negare, ubi Sol splendet. Conf. D. König. Theol. Positiv. P. III. §. 630.

Ad nuptias Cl. Theologi contra Legem Positivam universalem exceptiones respondentur.

XXI.

Qui ad nuptias animum adplicant, magna circumspectione rem velut difficilissimam, * & abs qua omnis vitæ felicitas pendet, adgressuri, agunt. Certe (a) enim non voluptas sola in uxore spectanda est: sed quaeri debet, quæ digna sit in societate adsumi divini humanique Juris: quæ domum regere, rem fervare, liberos bene educare norit, quæ adjumentum sit in bonis rebus, in malis solatium. Uxor dignitatis nomen est, non voluptatis. Eam si morigera fuisset, *χερσίν* dixerunt veteres: malam depingi non posse credidere. (b) Felix è contra, cui morigera prudensque uxor obtigit. (c) Solebant eam ob rem matrimonia, *velut gravissima pacta*, inter Hebræos coram decem minimum testibus contrahi. (d)

Quid ante nuptias expendunt?

H h h . . . * Neque

* *Neque enim DEO placent matrimonia, pro omni modo libitu suscepta. Ut quando primi homines oculis magis, quam auribus de uxore judicarent, Gen. VI, 2.*

(a) *Sir. XXV, 27. Itaque non venus, in qua quævis femina cuius viro facile satisfaciatur: sed mores spectandi, qui puellas discernunt, & in deligenda uxore considerari merentur. add. Sirac. XXXVI, 23.*

(b) *Sir. XXV, 33. seq. Carolus V. nihil aiebat pejor quem hosti suo imprecari posse, quam uxorem imperiosam. Præprimis si violenta sit. Malas rixosasque mulieres Græci Epigrammatarii vocant ἀνδρομάχαι, velut cum illis maritus in bellicis tumultibus vitam cogatur transigere. Sunt & qui difficilem locum Coh. VII, 29. sic legant: Causam quæsiui, cur mulieres pleræque viris essent peiores. Namque in mille mulieribus, quas mihi adscivi, nullam inveni sincerè probam.*

(c) *add. Sir. XXVI. per tot.*

(d) *Eliás, duos maxime auctoritatis viros, Utiàm summum Sacerdotem, de quo II. Reg. XVI. 16. & Zachariam Prophetam II. Paral. XXVI. 5. in re hac maximi momenti adscivit, Esai. VIII. 1.*

XXII.

Quid Concubinatus, in quantum est matrimonium inæquale?

Non rejici potest omnis concubinatus seu inæquale matrimonium, quod vulgo ad Morganaticam ex 2. feud. 29. vocant. Egregio inter Germanos, honestatis toro immaculato debita, exemplo, quæ non patitur, ut soboles ex clandestina & impare, nec publice parentibus probata conjunctione procreata, legitima habeatur, & in majorum hereditatem succedat; quæ verba (b) sunt *Jacobi Augusti Thuani* de Liberis *Ferdinandi* Imperatoris ex *Philippina Velsérâ* susceptis: qui pusillam ditionem acceperant. Agi hoc loco potest, de minus solemnibus aliis conjunctionibus, etsi inferioris conditionis fœminæ in uxorem ducantur, quarum tamen liberi (nisi pactum obstat) in feuda succedunt, ut rebus judicatis alibi probatur. (c)

Quid de minus solemnibus conjunctionibus censendū?

(a) *vide jam hujus exerc. IX. §. IX. ita matrimonium inter servum & ancillam*

Locus Coh. VII. 29.

ancillam, inter liberos ac servos, cives & peregrinos, quando concubinatus vocatur, Jure Naturæ matrimonium est.

(b) L. 2. de vita sua. add. Dn. Hert. Opuscul. To. II. p. 104. sq. & Nicol. Myler in Gamologia. Quamquam alii, observant ibidem Hertio, cum Velsera matrimonium ad morganaticam contractum negent. Sic Abraham Cethuram duxit, patris quidem dotalibus factis, sed ancillam tamen, ut docent Hebræi. Ideo & uxor vocatur, Gen. XXV, 1. & tamen Liberi ejus dona tantum accipiunt, quod signum matrimonii IMPARIS, & Germanis quoque ad Morgangabicam dicitur, Gen. XXV. 6. Ex quo patet, evenire posse, non ex Lege tantum, sed & Matrimonium ad certe excludantur à præcipua hereditate. Hinc ob conjugium tali pacto initum liberi Abrahami cum Cethura, perinde ut Ismael Agaris filius dona, ut dixi, b. e. Legata quedam acceperunt, hereditatem autem non creverunt. Non longe ab hoc Conjugio (Concubinatum etiam cum libera femina Hebræi vocant) ad Morgangabicam abest nuptiæ secundæ apud Brabantos; nam rerum soli, quæ extabant cum prius matrimonium solveretur, proprietas adquiritur prioribus liberis. Grot. II. 7, 8.

Abraham & Cethura matrimonium impar. Matrimonium ad morgangabicam.

(c) Nicol. Mylerus Gamol. c. V. §. 22. Ita pro Eduardi Fortunati, Marchionis Badensis, qui Mariam, Jacobi ab Eiken, Domini Riviere, Tribuni Hispanici filiam sibi sociaverat, liberis pronunciatum in moderatione successorem:

Christophorus, Marchio Badensis.

↓
Eduardus Fortunatus
& Maria Eikia,

↓
Wilhelmus, Sorex factus anno LXXXIV.

↓
Ferdinandus Maximilianus.

↓
Ludovicus Wilhelmus, March. Badens.
add. Dn. Imhof. Notit. Procer. Imperii IV. 8, 13. & de Ernesto Wilhelmo, Comite Bentheimensi, eundem L. IX, 1, 18. Pertinet eo quoque Ferdinandi, Bavarie Ducis cum Maria, Georgii Pettenbekii Officialis sui Antici filia matrimonium, ex quo prodire Comites War-

tembergici, quibus Imp. Rudolphus Praga d. 16. Febr. A. 1589. in
*paço hanc legem confirmavit, ut quandoque mascula Wilhelmi
 Bavar. Ducis propago deficiat, mascula huic Ferdinandi posteritati
 ex isto matrimonio oritur, jus postliminium in Ducatus Bavariz,
 & ditiorum eo pertinentium factum ac tenum esset. Adde denno
 Dn. Imhof, II, 6, 17. Laudatur etiam Gerhardi Feltmanni Liber
 singularis de Impare Matrimonio.*

XXIII.

Ad efficientem Conjugij, nostris præcipuè moribus solet re-
 duci *doctrina de Sponsalibus, & ierologia,* quæ in proclamatione
 publica, sacerdotali copulatione, ejusdemque benedictione si-
 ve consecratione consistit. *Sponsalia* quæ à spondendo, seu
 spontè promittendo nomen acceperunt, in rigore ac præse
 sumta JCro (a) delineantur mentio & repromissio nuptiarum
 futurarum, ubi mentionis notione idem quod interrogatio, re-
 promissionis idem quod responsio intelligitur. Dico: in *rigore*
 ac præse sumta. Neque enim, in præsentis, nomine sponsalio-
 rum pro arrhis nuptialibus, aut donatione propter nuptias, aut
 convivii sponsalibus adhibitis, sed pro sponsione nuptiarum
 futurarum utimur. Suntque vel pura & categorica, vel condi-
 tionata & vestita; quorum illa sine, hæc sub conditione non
 solum moraliter, sed & physicè possibili ineuntur: illa purè &
 absolutè, hæc nonnisi conditione impleta obligant. Ubi: an
 desponsationes impuberum J. Naturæ licitæ sint? quaritur. Sic
Elisabetha quatuor annis nata, cum Ludovico Landgravo
 Thuringiæ desponsata fuit. Sunt autem hæc desponsationes hu-
 jusmodi actus, quibus Parentes, quique horum loco sunt, im-
 puberes ex præsumto illorum consensu unijunt spondendo ac
 respondendo ipsorum loco nuptias. *Licitas* dicimus, si cum ex-
 ceptione alterutrius partis desponsata, cum pubescere cœper-
 rit, dissensus fiant? (b)

Quid spon-
 salia?

An despō-
 sationes im-
 puberum
 illicitæ?

(a) L. 1. ff. de Sponsal.

(b) Heider. System. polit. c. 1. & Dn. Müller. Instit. polit. P. I. c. 11.
 §. 12.

XXIV.

Ratione ordinis in cœtu fidelium observandi, sanctionisque ^{quid pro-} Ecclesiasticæ requiritur 1) *proclamatio* sive (a) denunciatio fu- ^{clamatio?} turorum conjugum, quæ est actus, quo publica auctoritate novi conjuges ex suggestu tribus vicibus à Ministro Ecclesiæ publicantur, eum in finem, ut super futuris conjugibus cœtus christianus DEUM invocet, ipsisque bene precetur, omnibusque constet, ipsas non ex inordinata libidine, nec contra Jus tertii iniisse Matrimonium. 2) *Promulgationem* insequitur copulatio ^{quid copu-} & Benedictio Sacerdotalis, qua in conspectu totius Ecclesiæ ^{latio?} sponsus & sponsa elicitò iterum ipsorum mutuo per Sacerdotem consensu arrhas invicem (alicubi) tradunt accipiuntque, atq; benedictione sacra conjugio solenniter inaugurantur. (b)

(a) *Tres hæ denunciationes* Banna vocantur in c. ult. qui matrimon. accusat. poss. c. cum in tua 27. X. de sponsalib.

(b) quem morem ab Hebræis traditum, etiam Christiani habuerunt, non privatim, sed in conventu plorum μετ' ἐκλογίας nuptias celebrantes, teste Ignatio Epist. ad Polycarp. 8. Tertulliano Lib. de pudic. & Lib. 2. ad uxor. cap. ult. Eundem Franci sunt secuti, add. Dn. Hertius, Opusc. Tomo I. de Matrim. putat. §. 4. p. 353.

XXV.

Tria officia Marito imponuntur Lege singulari apud Mo- ^{Quæ Mari-} sen. *Alimentum, vestitum, וְהוֹנֵהוּ* & *tempus ejus*, i. e. officium de- ^{ti, juxta} ^{Hebræos,} ^{officia.} biti conjugalis, quod Moses verecunde à tempore statuto ad- ^{pellat, ob statam ejus immunditiam.} (a)

(a) Exod. XXI, 10. Conf. Buxt. in R. 119

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO X.

Summa.

- I. Undenam necessitas Imperii Paterni demonstretur? II. Quo sensu dicatur Majestas? Item, dominium? Quando desinat? III. Quodnam fundamentum Imperii paterni? an consensus? an generatio? quid educatio? IV. Quomodo hoc Imperium DEI Vicarium? obiter de Majestate, quod utique possit dici Vicaria DEI; ad expositionem Pufendorffii. V. An Mater sit subjectum proximum Juris Patrii? an sine homicidii culpa abortum possit procurare? VI. An ad nuptias Liberorum requiratur consensus Parentum? VII. An abortum procurare Jure etiam naturali interdictum? Exponitur Lex forensis Exod. XXI, 22. VIII. An liceat prolem exponere vel abicere? quid abdicatio? quid expositio? quid emancipatio? quid parricidium? quid orbitas? & orphanitas? quid adoptio? Illustratur exempli. IX. An oppignorare vel vendere liberos liceat? An & prostituere? & quid de exemplo *Lothi* censendum? X. Quid censendum de Lege forensi Deut. XXI, 18. qua Pater filium immorigerum ad Judicem deferre ipse, & ad mortem velut ducere jussus est? XI. An Patria Potestas se extendat ad vitam liberorum? & quomodo ad bona? item, quo pacto ad vitæ genus? Quousque duret Imperium Patrii? Loca Scripturæ contra *Kulpisium* vindicantur. Locus etiam 1. Cor. VI. 37. exponitur. An Pater absolutè possit filiæ negare nuptias? XII. Quousque liberorum fortunis prospiciendum? XIII. Quid ἀπαρχήν? XIV. Quæ origo servitutis? quotuplex servitus? quid arrogatio? An optandum, servitutem inter Christianos introduci? Exempla populorum sese dedentium. XV. An Dominus naturaliter habeat jus in vitam servi? An & quo jure servos ad circumcisionem adegerit Abramus? XVI. An servi bellica vi capti aut emti proles pertineat naturaliter ad Dominum? XVII. An, & quando servus fuga sibi possit consulere? XVIII. De præceptis æconomicis, incidenter. XIX. Specimen amplissimum Demonstrationis à Necessitate FINIS ad Jus Mediorum.

I.

Undenam demon-
stretur Im-
perium Pa-
ternum?

Imperii Patrii (quod & patriam, & domesticam alii Majestatem adpellant) necessitas è communi illa in Practicis Regula: (a) *Qua ad finem Juris consequendi sunt necessaria, ad ea Jus habere intelligimur*: evidenter patet. Cum itaque DEUS Parentibus educationem so-

bolis

belis injunxerit, ea vero sine Imperio suscipi nequeat; igitur (b) & Imperium iis, mediante dictamine Legis Naturalis, contulisse censetur. Qui enim jubet finem, jubere etiam intelligitur media ad finem necessaria. (c) Cæterum ingens quoque mortalitatis solatium Paterna societas liberorumque procreatio est. (d)

- (a) Grotius de J. B. § P. III. 1. 2. § adde II, 24, 5. § que nos supra Exercitatione IV. diximus de Comparatione Finium. Ac rursus Grot. II, 5, 24. ubi: necessitas finis Jus facit in moralibus. Lex Divina Lev. XIX, 3. *Uti quisque timeat Matrem suam & Patrem suum.* Necessitas finis. Lex Levit. XIX, 3. cur Mater ibi præponatur Patri? *Ubi mater præponitur, quia naturaliter magis timetur Pater. Sed in Decalogo Pater præponitur in honore, i. e. amore, quia naturaliter magis amatur Mater.*
- (b) Lactant. IV. 3. *quis, inquit, filios poterit educare, nisi in eos habeat partem domini?*
- (c) Fufend. de Off. H. § C. I, 3, 11: II, 6, 14.
- (d) Exemplo sit querela Abrami Gen. XV, 2, *mirificè dolentis, filium sibi non esse, quem heredem constituat, cuive curam suæ domus commendet.*

II.

Sunt (ut dixi) qui hoc Imperium *Majestatem* adpellent; est etiam qui *Dominium*; (a) denique qui ditionem nuncupet. (b) Qui tamen pulcre se ipsum explicat: *Natura, inquiens, semper in ditione Parentum liberos esse jussit, nec uti inter pecudes, sic inter homines potestatem & Imperium valentioribus dedit.* (c) Nunquam hæc desinit ad reverentiam obligatio, nec si filius ad magnas pervenerit dignitates, ita adversus Parentes gerere se debet, quasi ipsorum se pudeat. Id enim stultorum est, & initia sua execrantium. (d)

- (a) Lactant. d. l. (b) Plinius Paneg. c. 38. n. 7. *Aliàs verò, & in disciplina quidem nostra Dominium in res, Imperium in Personas dicitur. Et aliud est Dominus, aliud Pater; aliud berile, aliud paternum Imperium. Jure tamen Hebræo Liberi censentur Res parentum.* II. Reg. IV. 1. § alibi quoque in Asia liberos venditos à Parentum creditoribus discas è Plutarcho in Lucullo. *Idem Jus olim Athenis obti-*

obtinuisse ex eod. *discimus* Plutarcho in *Solone*, add. *Matth. XVIII. 23.*
 (c) *Plin. d. l.* (d) *Hoc contra illos est, qui dicunt: non memini, quis fuerim, add. Sirac. XXIII. 19.*

III.

An Generatio fundamētum Imperii Patris?

Generatio sive *communicatio vitæ* *Finis est Societatis Conjugalis, non paternæ: bene tamen (a) ingressus ad Societatem paternam, imo (b) Patrii Imperii Fundamentum, adpellatur. (c) Educatio autem, (d) sive sçholis à primâ infantia ad maturitatem cum corporis tum animi conveniens perfectio, finis est & Imperii & Societatis paternæ. De qua in universum eximie nonnemo; Si, inquit, de futuri Seculi Republica prognosticon quæris; Juventutem & educationem spectes, ac inde fausta vel infausta quæque ominare. (e)*

(a) *sen terminus à quo Imperii paterni, quod recte monet Pufendorf. b. l. §. 2.*

An consensus tacitus? Respondetur ad argumentū auctoris.

(b) *non autem consensus quidam tacitus, quæ Auctoris est sententia b. l. §. 2. cui satisfecisse censeo Kulpesium, Coll. Grot. Exerc. IV. §. 1. c) & e) ubi nervosè respondet, Patrem generare filium sibi equalem PHYSICE & MORALITER. Et quæso cur Pater Pater est? QUIA GENUIT. Cur Jus habet in Filium? Quia per Generationem eum sibi adquisivit. Ceterum tria sunt, quæ post DEUM Parentibus accepta liberi habent ferenda. Vita, alimenta, institutio. Aristot. Nicomach. VIII. 11. de Patre: αἰτιῶν γὰρ τῶ ἐναί, καὶ τροφῆς καὶ παιδείας.*

Consensus Aristotelis pro Generatione.

(d) *φύσει δεχόμεν πατρὸς ἡμῶν, Natura pater præest liberis, ut optimè Aristot. ad Nicom. VIII. 11, 2. & Parentes iis imperant, αἰς ἑαυτῶν ἢ ἑαυ, velut REBUS SUIS, ibid. VIII. 12. n. 2. p. 332. edit. Riccob. adeoque causa proxima hujus Imperii est naturalis, non civilis, ut Lockwellius cenjet. add. etiam D. D. Majer ad Instit. L. 1. tit. 9. de Potestate patria. Itaque per quem actum Filius est Filius, & à Patre ut filius adquiritur, id est fundamentum proximum Imperii Paterni. Sed per generationem. Sic (anal. giam respiciendo) Creatio est fundamentum Imperii divini. Ceterum novissimè Grotio nobiscum stantial de J. B. & P. II, 5, 1. contradicit Jo. Telmarus. Si consideremus, inquit, quantum illud sit, quod homo conferat, Pater imprimis, ad generationem sçholis; vix dici poterit, ex SOLA generatione tam magnum nobis Jus adquiri in liberos. Et addit sententiam Lactantii:*

Respondetur Jo Telemario.

Qui

Qui filium generat, non habet potestatem, ut concipiatur, ut nascatur ut vivat. *de Instit. c. 18. p. m. 275. edit. Cantabrig. Unde adparere dicit, non esse illum Patrem, sed generandi Ministrum. Sed à generatione, ob quam liberi parentibus vitam debent, occasionem omnium bonorum, cætera merita haud excludimus.* Pufendorf. *de O. H. § C. II, 3. 8.* Dein, qui è Lactantio laudatur locus, omnem generandi facultatem à divina benedictione concursusque suspendi dicit; Patrem vero causam principalem, licet secundam generationis esse non negat.

(d) *Quam excoli diligentissimè curaque summa par erat. Dolendum adeo De Educatione paucis tantum id argumentum esse. add. de gravitate patriæ, Strac. tione Libe- XXX, 7, 8. sqq de educatione filiorum, c. XXVI. 13. sq. Nulla nobis possessio, nullus fundus nobis equè gratis esse debet & charus ac liberi, quippe hæc omnia filiis queruntur, ait Chrysost. Homil. IX, in 1. ad Tim. 2. Refert Ælianus Var. hist. L. XII. Diogenem inertiam Megarensium reprehendisse: malum, inquam, esse Megarensis alienigenæ aries, quam filius. Illius enim majorem curam gerunt. add. Sir. XXX, 6, 12. Quantas Poireti de Educatione Liberorum libellus turbas dederit, notum est. Ejus tamen patrocinium suscepit Jo. Coletus, Sacrorum Ecclesiæ Lutheranae apud Hagienfes Mystica celeberrimus. E gentibus commendari meretur Platarchus; è Gallis Fenelonus de l'Education des Filles, etiam Germanice editus. Legendus etiam Sekendorffius de Statu Christianismi II, 3, 5. ubi inter alia: Das Absehen / inquit, welches auch die Heyden heraus zu streichen gewußt / daß man die Kinder zum gemeinen besten (em vitam societatem) zeugen und erziehen solle / wird mitten in der Christenheit theils verachtet und unterlassen / theils gar verspottet. Es ist alles auff der Eltern Lust oder Eigennutzen hinaus. Prostat quoque Maphæi Vegii Liber elegantis de Educatione Liberorum, qui Scriptor obiit A. 1457. eumque habet Tomo XV. Biblioth. PP. Margarici Bignii. Nuper etiam in hoc argumentum se transfere Jo. Lokius, Jo. Langius, & Godoff. Vokerodius.*

(e) *S. hourl. Polit. Diss. IV, §. 2.*

IV.

Ut novum non est, *Majestatem DEI Vicariam* (a) nuncupare: sic nec abjectè nimis de DEO sentiunt, qui potestatem à DEO delegatam Parentibus dicunt. (b)

Quo sensu Majestas dicitur Vicaria?

- (a) *Vox ea est Augustini, Ambrosii, imo Spiritus Sancti, conf. omnino D. Förschius, Christianismo Tranquillo cap. XIV.*
- (b) *neque id commercium adpellandum puto, si quis ita sentiat; cum DEI utique munere fungatur Pater, de commissa sibi dataque divinitus prole ex DEI Intentione formanda sollicitus. Licet idem specie Imperium quod in DEO est, in homunciones cadere non possit, cadit tamen ut naturali Jure conceditum & injunctum. Quæ faciunt ad explicationem Pufend. de J. N. & G. VI. 2. 4. Et tamen Imperio non obstant præ a Patrem errantem admonitiones, 1. Samuel. XIX. 4. Fas autem est, inquit Plato apud Rhodigin. IX. 18. parentibus prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum persolvere; putare enim quisque debet, omnia eorum esse, qui genuerunt; ita ut illis hæc omnia ministrare debeant, add. omnino Sirac. III, 6. sqq.*

V.

An Mater
subjectum
proximū
juris patrii?

Subjectum proximum * Juris patrii est Mater, de facto: uterque autem Pater de Jure. Nec à potentia (a) physica ad facultatem moralem ab Hobbesio recte infertur pro originario Matris Jure; aliter dicendum si ignoretur (b) Pater:

- (a) *add. Kulpis. Exerc. IV. §. 1. p. 47. unde nec abortivam sine Homicidii culpa procreat. Add. Selden. de J. N. & G. IV, 1. pag. 480. nec differt corpusculum infantis in ovo delitescens a Viro mature ætatis, nisi partium evolutione & amplitudine.*
- (b) *D. Hedinger. Conspect. J. N. tit. XV. §. 7. An plures habeant liberi de patre vel matre, disputatur inter Physicos. Plutarchus ea de re sic disserit: Natura sexuum corpora miscet, ut ita de utraque parte sumpta confundat, & (αβινδν) commune utrisq; reddat quod nascitur, ita ut neuter possit quid suum sit, quid alienum discernere. Grot. II, 8, 18.*

VI.

An ad nuptias liberorum requiratur consensus Parentum?

Requirat plane *Officium Filiale*, ut Patris consensum ad Nuptias possint liberi, nec eo invito * Conjugibus socientur. Cum & Parentum interfit, cui proles jungatur, & ex quibus nepotes sibi proveniant; (a) & filius sub patria sit constitutus potestate, adeoque non habeat facultatem agendi circa parentis

tis consensum. (b) Nec minus *patria societas*, nisi partis utriusque consensu solvi non debeat. Ac nova societas (conjugalis) in præjudicium prioris iniri non possit. Hinc eo usque è Theologis progrediuntur nonnulli, ut statuunt, clandestinam desponsationem, ipsiis inconsultisque Parentibus factam, plane esse nullam, (c) sic, ut ne quidem per subsequam ipsorummet Parentum ratihabitionem legitimari confirmarique possit. (d) Cæterum vix major in humanis dolor est, quam qui ex impietate prolis existit. (e)

* *Obj. Q. pactum debet esse maxime liberum, ad id non requiritur consensus Parentum. Sed pactum matrimoniale. Resp. debere id liberum esse à coactione; non autem ab obligatione. Cogendi liberi ad indecens matrimonium non sunt, decore autem nuptiæ, parentum auctoritate inite, ipsorum libertati non obsunt.*

(a) *Alia ratio est Samsonis, qui speciale à DO MINO mandatam impositamque singularem habuisse legitur, Jud. XIV. 4.*

(b) *Osiand. ad Grot. II, 5, 10. add. omnino Scherzer Loc. XXVII, §. 9. ubi sapientissimorum Gentilium allegat consensum n. e) pag. 791. & Pontificios refutat, qui consensum ex capite saltem honestatis (vult dicere decori) non autem necessitatis requiri statuunt.*

(c) *Ita Chemnitius, eodem Osiandro auctore. Jure enim naturali ille actus moraliter censetur nullus, qui caret principis validitatem adni conciliantibus. Talis autem est clandestina desponsatio citra consensum Parentum. Deficit enim ei noticia, quæ in Juvene imperfecta; deest libertas voluntatis, obtusa affectibus: deficit denique potestas, quæ nulla in filio, sed in Parente. Quanquam de Matrimonio jam consummato & copula carnali subsequantur aliter pronuncient, quod, quia non est verus contractus electivus (ut votum Num. XXX, 4. sqq. quod rescindere potuit Pater) sed naturalis, adeoque ob copulam conjugalem jam consummatus, rescindi amplius non possit. Quam in sententiam pronunciarunt Theologi Tubingenſes m. Aprili M DC XXIV. add. Calov. ad Exod. XXII. 17. fuse. Ubi tamen Lex forensis obstat Lex forensis videtur: Si Pater filiam stupratam Compressorum dicit concepit, dabit ei, sis Exod. XXII, 17. quantum virgini ad dotem debetur. Sed iungendus est locus Dent. XXII. 28. ubi dicitur stuprator eam non posse dimittere, scilicet per libellum repudii, aut si nuptias esset pollicitus. Hæc vero, si Grotium*

audias, Patri datur optio multa aut matrimonii. Nemo sanus pater prius eligit, sed nepoti Patrem sponse querit. Est itaque consensus Parentum requisitum ad matrimonia contrahenda necessarium, non tamen essentialis, quia quod essentialis matrimonii ingreditur id nunquam abesse ab eo potest. Atqui abest consensus Patris in orphanos abest in viduo & aliis. Deinceps nec matrimonia citra Parentum consensum inita solent irrita reddi, licet cum peccato sint contracta.

(d) *Aliquando etiam Ratio Status impedit conjugia, ut in Gallia Personarum Illustrum nuptiae sunt cum consensu Regis; quo sine nec ipse Regis frater matrimonium init. Quale quidem impedimentum Germaniae Principibus injicere non potest Imperator; add. de Rhetz Institut. Jur. publ. L. 1. t. 21. §. 5.*

(e) *Augustus Caesar filiae neptisque turpitudinem detestatus hoc sepius versus usus est:*

Διτ' ἰφελον γ' ἀγαμῶ π μένειν, ἀγονῶ π γυῖσθαι,

O utinam aut coelebs mansissem, aut prole carerem.

add. Str. XVI, 1, 3.

VII.

De abortu. Solent de Patria potestate variae (praeter jam tactas) moveri quaestiones. Ut: *an liceat jure Naturali abortum procurare?* & an is sit homicidium, capitaliterque puniri possit? prius negamus, quia tamen si ex Parentum substantia exciteretur soboles, (a) ea tamen in aequalem conditionem humanam cum illis locatur. Verbo, quia aequus homo est, adeoque ab ipsis Parentibus injuriae capax. Posterius afirmamus, (b) quia abortum procurans, hominem perdit.

(a) Pufend. de Off. II, 3, 4. & adde presentem exercitationem §. 5.

(b) *Equidem obstare videtur Lex divina Exod. XXI, 22. Si rixantes viri perculserint mulierem praegnantem, ut foetus ejus exierit, nec tamen mors (mulieris) fuerit sequuta, muldentur pro multa quam eis imponet vir mulieris, eamque dent apud Judices. Si vero mors sequuta fuerit, animam pro anima dedit. Haec, ajunt, manifestum esse, quod abortum procurare, divina sapientissimaeque Lege pro homicidio habitum non fuerit: quia 1) abortus multa puniuntur fuerit, § qui tenentur arbitraria. 2) quia mors esse non dicitur, nisi mulier abisset. 3) quia nec anima in prole expressa agnoscatur. Si enim animatus fuisset aut*

Lex forensis de abortu Exod. XXI, 22.

ant pro tali haberetur, utique Canon ille ad eum quoque casum de-
 bisset applicari: Anima pro anima. 4) *Græci verba: Ἐξierint*
 תִּיָּחֵי liberi ejus: translulere: Καὶ ἐξέλαθη τὸ πνυδιὸν αὐτῆς.
 Sed (primò) possit etiam hic Legis sensus esse: Si fœtus exierit, mors
 tamen (fœtus) non fuerit subsequuta, tum sufficit multa. Ita Jano
 Philo ex parte accepit, edictum ita interpretatus: εἰ δὲ ἤδη μεμωρρω-
 μένον, ἀπάντων μερῶν τὰς δικαίας τάξεις, καὶ πῶσι τὰς ἀπειληφότων ὀ-
 θνησέτω. Si jam formatum erat, omnibus membris suum ordinem
 sui squè qualitates tactis, moriatur. Si autem abortivum rude & infor-
 me fuerit, sequuntur nimirum τὸς LXX. qui verba וְדָם אִם trans-
 tulere, עַם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל, non offormatum) mulctetur: cum propter
 contumeliam, tum quod impedimento fuerit naturæ, effo manti & ef-
 fingenti hominem animal pulcerrimum, quod vivum emitteret. Jo-
 sephus autem ad solam matrem respicit, 2. Tamen si ve ò verba sic
 transferamus: Si viri rixentur & percussant mulierem prægrante-
 ut fœtus ejus exierit, וְדָם אִם & non fuerit mors mulieris sequen-
 ta: (ut τὸ וְדָם Orkelos vertit אִם וְדָם quod hæc vox vitæ periculum
 & ipsam mortem significet, Genes XLII. 4.) Sunt tamen præclarè
 Theologi, in hisque etiam Calvinus, qui existimant verba sic sonare:
 Si exitium sit sive matris sive fœtus, anima reddatur pro anima. A-
 deoque priori casu sensus esset, si fœtus exeat licet nonnihil citius, vi-
 ta tamen salva. add. Tertullian, Apolog. 6. VIII. Non refert, inquit
 ens, natam quis eripiat animam, an nascentem d. sturbet. Homo est, &
 qui futurum est; etiam fructus omnis jam in kmine est. *Judei Germa-
 ni in versione, quæ Amstelodami prodit: Und wann sich Mannern
 zanken/ und stossen eine tragende Frau/ daß ihr die Kinder abge-
 hen/ und es wird anders kein Mord seyn/ soll er gestrafft werden
 gleich als der Frau ihr Mann wird seyn/ auff ihn/ und er sellß ge-
 ben durch die Richter. Ist es aber/ daß em Mord wird geschehen/
 so sollstu geben Seele für Seele. Verba autem sequentia, oculum
 pro oculo, vertunt Judei: Geld für Aug an Platß des Augß.*

VIII.

Quæsitum etiam est: an Jure naturali Prolem licet expone. *An liceat
 re vel abjicere?* (a) quod negamus ex allata superius ratione, *prolem ab-
 jicere, vel
 exponere?*
 quod proles æquè ac Parentes homo, adeoque *injuria capax sit;*
 nec patria potestas in atrocitate sed pietate consistat. Abud

est, si Pater filium immorigerum, variis correctionum adhibitis gradibus è domo familiaque paterna ejiciat, & ab hereditate ac successione in bona paterna excludat. Quæ olim ἀποτίσις abdicatio (distinguenda tamen ab exhæredatione) dicta fuit, cujus formulam recenset *Valerius Maximus*, de Tito Manlio Torquato, dum per præconem factam tradit, cujus vice publicè testatus parens, se ob desperatos mores filium domo sua indignum judicare, & jubere protinus è conspectu suo abire.

quid abdicatio?
quid exhæredatio?

quid expositio?

(a) Describitur expositio, quod sit actus, quo parentes prolem recens natam ex cura b. e. alimentatore & protectione sua dimittunt, aliorum permittentes misericordie; quam non iniquam esse ex parte matris videtur statueret Hobbes de Civ. IX. 2. nihil spurio argumento, quod prius sit in potestate matris. Fuit hæc proles exponendi immanitas adeo veteribus familiaris, ut Strabo de Ægyptiis tanquam peculiare quid referat, quod omnes filios educaverint. Ceterum pertinet hæc Expositio ad CONTRARIAS OPPOSITAS Societatis paternæ, quemadmodum & Emancipatio & Parricidium. Emancipatio est actus, quo soboles ob ætatis iudiciumque per signa probabilia in illa deprehensi maturitatem, à parentibus, quique horum loco sunt, è potestate patria dimittitur, & ἀνεξίσησιν sui que Juris fit. È potestate inquam patria, non è reverentia parentibus debita. Parricidium est actus, quo soboles Parentem vita privat vel mediata & per alios, vel immediate & per se.

quid emancipatio?

quid parricidium?

quid orbitas?

quid orphanitas?

quid adoptio?

Ejus exempla è sacris.

PRIVATIVE opposita societatis paternæ sunt (1) Orbitas, quæ est Status Conjugum prole sua ex matrimonio suscepta privatorum. (2) Orphanitas, quæ est Status Liberorum Parentibus suis in ipsa statim minorennitate morte orbatorum. In illius subditum introducta est adoptio qua qui non sunt, fictione Juris, habentur pro liberis, & in horum Jura recipiuntur; in hujus autem remedium successit Tutela. Ephraim & Menassen adoptavit Jacobus, de iis in testamento pronuncians: Invocetur super eos nomen meum; id est, quæquam Nepotes sint, vocabuntur filii mei adoptionis Jure, ac perinde ut filii singulas partes ferent; in capita succedent, non stirpis nomine. Genes. XLVIII. 16. Exemplum veteris adoptionis naturalium est in Jacobi filiis, qui aequali à Patre sunt liberarum filijs, & æquis partibus hereditatem acceperunt. Grotius II, 7, 8.

IX.

IX.

An oppignorare vel vendere Liberos liceat, vehementer disputatur. Allerunt *Grossus, Ostander, Kuhnstius*: negant *Bæckerus, Feldenus*, alii. Prior de casu necessitatis vera videtur; si enim nulla alia sit ratio prolem agendi, potius quam inopia extinguatur, pater eam vendere in tolerabilem servitutem, saltem sub Lege retractus, aut oppignorare potest. (a) Utiq̄ue enim vita, quæ fundamentum omnium bonorum temporalium, æternorumque occasio est, pluris esse debet quam Libertas personalis. Ubi tamen distinguendum censeo inter potestatem patriam *ratione forme*, quæ semper personæ adhæret, ab eaque divelli nequit, & *ratione effectuum*, quorum respectu in alium transfertur. Alia quæstio est: *An Pater vs Impery liberos possit prostituere?* quam negativè debere resolvi manifestum est, cum ad turpe nulla detur obligatio, & in casu quoque necessitatis vita potius linquenda, quam filia pravæ aliorum libidini exponenda sit. Nec obstat *Loth*, Sodomæis duas filias adhuc virgines prostituendas offerentis *facinus*: quod adeo laudare, ut *Chrysostomus & Augustinus* fecere, non possumus, ut (b) potius eam oblationem vitio fuisse inquinatam censeamus. Satius certe erat, si LLO placuisset, mori, aut armis arreptis domus contra multitudinem defendendæ consilium inire, quam tantum dedecus (dedendorum hospitem, quorum sanctissima tum Jura erant) alio haud multum minori vitatum ire.

An liberos liceat vendere, vel oppignorare?

An Pater liberos possit prostituere?

Quid de Lothi factore tenendū?

- (a) *Pufendorf, de O. H. § C. II, 3, 9. Certe ex Exod. XXI, 7. Si quis vendiderit filiam suam: patet patri concessum fuisse, summa saltem in necessitate, filiam vendere.*
- (b) *Gen. XIX, 8. observat tamen Jo. Clericus; Forte Lothum hic filias obtulisse, quod sciret non ausuros Sodomitas, quod offerret, accipere, quia filie ejus, ut in sequentibus docet Moses, duobus Sodomitis civibus, tortea Principum filiis, erant desponsatae.*

X.

Non indignum penitiori indagine est, quid de Forensi Lege

Quid cen-
sendum de
Lege fo-
rensi Deur.
XXI, 18.

de filio ad
Judices du-
cendo.

Lege (a) sentiendum, qua Pater filium immorigerum ad Ju-
dicem deferre ipse, & ad mortem velut ducere iustus est. (b)
Lex, ut *Grotius* ait, satis dura videtur: * Filium ad portam de-
ducere; publico ibi iudicio condemnandum supplicioque af-
ficiendum. Sunt, qui sic solvant nodum: Priora Legis verba *hy-*
potheticè reddenda esse: Si cui fuerit filius contumax, adeoque
adprehendentes eum pater & mater produxerint ad Seniores,
tum hunc observabit, me DEO sic edicante, processum.
Ratio sententiæ esse videtur, quod *sen* naturalis haud per-
mittat filium ad necem offerre; nec verisimile sit, paren-
tes fuisse constitutos peculiari Lege filiorum delatores: nec
periculo res vacasset, siue prævaricandi in *sen* naturalem, siue
Legem divinam transgrediendi. (c) Communiter tamen alii
putant delationem à Parentibus factam, ob proterviam scilicet
intolerabilem, & si Parentes contumeliosè adpellasset, iis-
que maledixisset, ut Lex expressa hoc de casu est. (d) Nobis ex
ipso Legis tenore manifestum est, *potuisse*que Patrem & ma-
trem, filium, ut textus ait, contumacem & rebellem, (e) eum-
que simul comestorem & ebriosum Senioribus deferre; (f) &
in hoc nihil omnino inhumanum contineri, si finis præcipuè
spectetur, qui est Parentes revereri, quibus alias, adversus im-
morigeros, in aliorum terrorem opem & severissimo quidem
remedio laturus esset Magistratus. Quem casum dabilem esse,
& sapius extitisse non dubitamus. ** Porro & hoc tenendum,
non ea liberis modo, sed & Parentibus scripta esse, ut si con-
tumacis degenerisque animi signa in liberis subodorentur, *se-*
verioris domestica disciplina remedio maturè obviam eant, malis-
que obstant principiis, antequam in peccati abeant consuetu-
dinem. *Liberos enim, quam Parentes, aliquando & totas familias,*
emittere lacrymas. satius est. (g)

(a) Deur. XXI, 18, 19. seq.

* *ad l. Pufend de J. N. & G. VI, 2. 12. p. 921, 922.*

(b) *Josephus ita de hac lege: Archaeol. XVI. πατερ & μητηρ & ενανδ-*

αυ εἰ τῷ κατηγενησάντ' ὁ δὲ γονεῖς ἴπρωσιν τῇ καφάλῃ τῆς χροῆσι,
 ἡπεία γὰρ εἶναι τῶν ἀεισῶσι βούλων καὶ τῶν δοκταίνων τὸν τῶσιν.

- (c) add. Prov. XIX. 18. notanteque Hebraei hanc Legem nunquam in consuetudinem venisse, add. Ziegler. ad Grot. II. 1. 4.
- (d) Exod. XXI. 15, 17. & si parentes percussisset. add. Majmonid. Dnā. Dnbit. P. III. c. XLl. edit. Buxtoxf. & Hottinger. Jur. Hebraeorum. Lege CCLII.
- (e) adeoque non simpliciter ebriosum, sed. cui ebrietas & prodigalitas mater inobedientie aliorumque peccatorum fit. Unde non male de protervia intolerabili exposuit, Jo. Clericus, quem tamen reprehendit Dissertatio Viri docti de Censura morum, velut de comestatione & ebriositate tantum fiat mentio, que vitia non adeo sunt intolerabilia.
- (f) Docuitque adeo hoc exemplo DEUS, Jus vite necisque Parentibus non competere. Recte igitur improbatum fuit facinus Conlulis Stargardiensis, in Pomerania Appelmanii, qui diffidatorem filium suum, incendia, nisi pecuniam mitteret, minitatem, postquam promissis illeceam ad locum solutionis deduxerat, privato consilio decollari fecit; desuperque conventus respondit: Heroicum Romanum facinus fuisse. Es wäre ein altes Römer-Stücke. add. Hentic. Gisebertum, Deuteronomio Harmonico, ad Cap. XXI, 20. n. 328.
- ** Add. Würtemb. Lands. Ordn. tit. LXXXIX. n. 19. & castigatio publica Parentibus injungitur. tit. XCVI. n. 2. 209. & Land. Recht P. III. tit. XVII. Ursachen derentwegen die Kinder enterbt werden mögen.
- (g) Gu. Zepper. Leg. Forensium L. IV. c. XII. p. 385. seq. add. Cellar. Polit. c. IV. §. 13. p. 59.

XI.

Non extendit se patria potestas ut *Talis* (alia * est ut Reguli) ad vitam prolis: nec simpliciter ad bona ejus: nec denique ad quodlibet vite genus, a quo ipsorum genius abhorret, quodve communi hominum indoli est intolerabile, ut cœlibatus, (a) & vita monastica. (b) Cæterum auctoritas Patris PROTENSIVE, & per omnem ætatem est perpetua. (c)

* An verò se extendat eo, ut Patrisfamilias segrepsit? negat Kulpifius
 K k k Exer-

An Pater
in familia
segrege ha-
beat jus ne-
cis in libe-
ros!

affirmatur
contra D.
Kupifium.

Exercit. IV. §. 3. lit. p.) cujus tamen rationes sive loca è sacris non concludunt. Certe Judas Thamarum voluit comburere. Gen. XXXVIII. 24. Sic Abrahamus exercuit Jus belli. quidni & Pœnarum? Loc. Ephel. VI. 4. sensus est: Cavete Parentes, ne sine causa liberos male tractetis. Nam sic ne equum quidem reddideris docilem, at hic sermo est de causa puniendi justa, & occasione delicti capitalis. Coloss. III. 21. adversus severitatem Parentum agit, quam paternæ mansuetudinis affectu vult temperari. Inbet autem Pufendorffius distinguere tum inter Patresfamilias segrege, & qui in Civitatem coierunt: tum inter potestatem quam habet pater ut talis, & quam habet ut est caput suæ familiae, de Off. H. & C. II. 3. 4. priori sane modo patresfamilias, qui nondum in civitates concesserunt, in domo sua aliquod instar Principum gessere, II. 3. 7. quod verò imperium familiare deinceps ad usum & decus civitatis ob varias, quas congestit, rationes attemperatum fuisse ostendit. Ceterum familiae segrege utique aliquod instar Civitatum habent; igitur & Jus vitæ ac necis, si finis familiae requirat, qui Jus dat in moralibus. add. de mo Pufend. de J. N. & G. VI. 2. 11.

(a) Pufend. de J. N. & G. VI. 2. 12.

(b) Obijctes tamen Pauli sententiam 1. Cor. VII. 37. posse 1) Patrem firmiter sibi proponere, apud animumq; decernere, Filiam suam perpetuò servare virginem. 2) esse hoc decretum in libera ipsius voluntate positum. 3) rursus posse ipsum hoc in corde suo definire. 4) ita decernendo Patrem hunc facere. Igitur cœlibatum posse liberis pro Imperio imponi. Sed recte primò Grotius observat, verba sic exponenda esse: Qui autem stat firmus in suo animo, filiam servandi virginem; (μη τυχὼν ἀνάγκη, ἐξουσία δὲ τυχὼν εἶναι τῷ ἰδίῳ βελήματι) si scilicet tali proposito neque corpus neque animas filiz obstitit: (quæ esset certe ἀνάγκη à proposito ipsam retrahens) si facultatem habet faciendi quod vult; id est, si per filiam non stat, ejusque conscientia voluntas; is recte laudabiliterque facit. Secundò, non eam esse Pauli in hoc loco intentionem, ut laqueum cujusquam conscientie injiciat, ipse disertè dicit 1. Cor. VII. 35. sed quid pro illorum, quæ Corinthios mansera essent, temporum conditione optimam existimet, edisserere. add. etiam D. Spener. Consil. & Respons. P. III. art. 1. distinct. I. Sect. XVI. 3. Necessitas, de qua Paulus loquitur, quanquam

obesse

An Pater
possit fili-
am perpetu-
æ Virgini-
tati con-
secrare?

abesse supponit: Μὴ τυχὼν ἀναγνύω ad filiam omnino respicit, i. e. nisi filia infirmitas ipsum trahat ad necessitatem eibcandi.

(c) add. hanc exercitat. §. 2. scilicet ut Patris. Alia tamen functionum publicarum ratio est, quibus nulla privata nomina possunt aut debent intercedere. Hinc impotentiam Livie non Tiberius modo, sed & Respubl. gravabatur. Ludovicus etiam XIII. exilio matris suam auctoritatem stabilire contendit. Exhylum, dāxere secessum Lugnei Factores, vocabuli lenitate (qui aulis mos) temperata asperitate rei. Gramond. Histor. Gallie L. VI. ad A. M DC XVII. Ferant, addit, specie honoris interrogatam, quid se factum vellet: respondisse, paratam se exilio, carceri, & si quid ultra destinabitur; esse se subditam eidem REGI, CUIUS SIT MATER.

XII.

Officium Parentum est de temporali quoque fortuna liberis prospicere, ut filia, ne fiat exoleta; (a) aut ne familiam polluat. (b)

Quousque liberorum fortunis prospicietur?

(a) Marcialis: Jam poscit dotem filia grandis, si sit intergenum. I. Cor. VII, 36, add. Str. XLII, 9.

(b) de Salaci Catullus:

Affervanda nigellulis delicatius avia.

XIII.

Pertinet quoque ad liberorum officium, ob ingentia Parentum in se merita, his egentibus alimenta suppeditare; quod non legibus tantum proditum est, sed vulgari proverbio ἀντιλασγῶν; adeo quidem ut laudetur Solon, quod qui id non facerent eos notavit infamia. (a)

quid ἀντιλασγῶν?

(a) Grot. II, 7, 4. Ajunt Hebraei vel in pistrino laborare debere filium, ut subveniat Parentibus. Hoc divinius lex vocat πῦρ. I. Tim. V. 3, 17. reverentiae signis, & ad vitam necessariorum exhibitione.

XIV.

Ut servitutem in utroque Correlatorum procuravit * indigentia: (a) suæque haud raro imbecillitatis conscientia: ** sic ea species est subjectionis ex consensu, sed ignobilissima. (b) Dividi solet in (c) perfectam & imperfectam, *** item in privatam & publicam. (d) Nec prætermittenda servitus pœnalis, ubi subiectio

quæ origo servitutis?

quotuplex servitus?

oritur (e) ex delicto. De aliis speciebus prostant idonei Scrip-
tores. (f) Cæterum, si Pomponium audias, servorum appellatio
ex eo fluxit, quod Imperatores captivos vendere ac per hoc
servare, nec occidere solent. (g):

* adeoque non Natura. Grot. III. 7, 1.

(a) *conf. Gen. XLVII, 19, 25. ubi Egyptii se dant in servitutem; ut vi-
ta tantum necessaria impetrent. add. Lactant. Lib. de Justitia cap. 6.
ibi: ut servitio ceteros subjungarent; in primis necessaria vite subdu-
cere & colligere ceperunt, eaque firmiter conclusa servare; ut be-
neficia cœlestia facerent sua; non propter humanitatem, quæ nulla
in ipsis erat; sed ut omnia cupiditatis & avaritiæ instrumenta corra-
derent.*

quid servi-
tūs imper-
fecta?

** *imperfecta est, aut in diem; aut sub conditione; aut ad res certas. Talis
est libertorum, statu liberorum, nexorum, additorum, adscriptorum:
glebe, SEPTEM ANNORUM servitus apud Hebræos, & altera ad
jubileum; inque; eorum quos manus mortuas vocant, ac postremo
mercenariorum. Grot. II, 5, 30. Glebe additi erant, qui cum agro
Dominum mutabant. Mortuæ manus, agricolæ vocabantur vel ru-
fici hac conditione manumissi, ut si moverentur sine liberis, bonæ o-
mnia redirent ad Patronum: Sin liberis reliquis, optimum pignus
Domino cederet: Si nihil esset tale, defuncti dextera abscissa offerre-
tur. Bodin, de Rep. I, 5. Est etiam servitus vel pactitia, vel legalis, illa
est species locationis conductionis. Hæc durior est, quæ de antea
agit §. 5.*

quid servi-
glebæ ad-
dicti:

quid arro-
gatio?

(b) *contradistincta nimirum nobilissima, quæ est arrogatio, quæ quis se
ita dat in familiam alterius, ut ei subsit ad eum modum, quo Filius
qui mature est ætatis subest Patri; deficiente Grotio II, 5, 26;*

(c) *add. omnino Grot. II, 5, 27. qui ait, cum ea perpetuas operas de-
beat, pro alimentis & aliis quæ vitæ necessitas exigit, in terminis na-
turalibus nihil habere in se nimis acerbitatis; perpetuam enim istam
obligationem compensari perpetua illa alimentorum certitudine;
Hinc introducti eam apud Christianos optavit Busbequius, & post
eum Jo. Testmarus ad Grot. II, 5, 27. v. Busbeq. Ep. 3. distinctio in-
ter servum mercenarium & plane proprium singulari Lege declara-
ratur Lev. XXV. 39, 40, 41, 42, 43. sqq. & merces servo adcur-
tè statoque tempore solvenda, Dent. XXIV. 14.*

An optan-
dum, per-
fectam ser-
vitutem in-
ter Christi-
anos intro-
duci?

*** Grot.

*** Grot. II, 5, 27. *Lex Hebraea cum qui inopia coactus se vendidit, disertè mercenario comparat* Deut. XV, 18, 40 53. *Et in redemptura ejus operas ita vult ipsi prodesse, sicut fructus ex agro vendito percepti prodesse veteri Domino.* add. denno Grot. III. 14, 2. *Et de Verna Pufendorf. O. H. Et C. II, 12, 7.*

(d) *quando populus aliquis se alterius Regis vel populi Imperio deditio- ne absoluta, subjicit.* Grot. II, 5, 31. *Quemadmodum Belgium Fœderatum dedere se olim Gallis primum, deinde Britannis voluit, sed rejectum ab utrisque, seu metu potentie Philippi II, seu quia crede- bant, Batavos id jure facere non posse.* add. Camden. Hist. Elizab. ad A. 1575. *Sic Et Revalienses dedere se volentes Christiano Dano- rum Regi repulsam tulere.* Thuan. L. XXI. *Sed Et hæc subjectio vel perfecta, Et absoluta, vel imperfecta habendi modo aut quoad impe- randi plenitudinem. Quod Phœneas apud Liv. XXXVI, 29. vocat non in servitutem, sed in fidem se tradere.*

quid servi-
tus publi-
ca?

(e) *tum in privatis, tum in populo ex publico delicto habens locum.* Grotius II, 5, 32. *Utitata castigandi ratio, eripere peccantibus liber- tatem.*

(f) Kulpifio notati Exerc. IV. p. 60. §. IX.

(g) Grotius III, 7, 5.

XV.

Jus vita & necis Domini naturaliter in servos (a) non ha- bent; neque quisquam homo hominem jure potest interfice- re, nisi is Capital commiserit. Quare etiam recte affirmavit Seneca, servum à Domino posse capere injuriam. (b) An verò servus tam vernaculus quam emittus ab Abramo ejusque po- steris cogi ad Circumcisionem potuerit? apud Judæos vexa- tissima quæstio est, quibusdam hoc è fundamento agentibus, quod servus sit possessio Domini, ac res sua: aliis negantibus, quod nemo nisi volens in fœdus eat, quale hoc divinum fuit. (c)

An Domi-
nus, natu-
raliter ha-
beat Jus in
vitam ser-
vi?

(a) Grot. II, 5, 28. Gen. XVI. 6. *de Hagare, jam in thalamo suo visi- tante, Abramus: Ecce, inquit ad Saram, est in manu tua. Utere ea, inquit, ut lubet. Quo audito, Sara eam voluit humillare. Imo Hagar, afflixit eam, duro, ut videtur, afflictionis genere, quippe quod ad fugam compulit. Quod si in gravidam permittit Abramus, Et uxorem*

Locus
Exod. XXI.
 20, 21. **Vin-**
dicatur.

rem quidem secundariam: quid non in ancillam simplicem eo tempore Juris existimandum? Nec obstat locus Exod. XXI, 20, 21. Si quis servum aut servam ad necem verberarit, adeo ut eo verberante animam efflaret, homicidii reus habetur; si verò per diem unum alterumve superstites fuerint, ac deinceps moriantur, nulla sit ultio, nam (servus ille, vel mancipium) pecunia illius erat. Ubi quidem in primo casu, homicidii reus dicitur Dominus, servum qui interfecit, non item altero. Atqui, inquit, & hic homicida fuit. Quam enim facile contingit, ut lethaliter vulneratus biduo spiritum ducat? Nonne Antoninus Pius non minus qui servum suum, quam qui alienam occidisset, puniri iussit? Nonne & Græcis antiquissimis, ab Heroicis usque temporibus, ea Lex fuit, ut & qui liberum & servum occidissent, æquè punirentur? Hecuba apud Euripidem ita Ulysses alloquitur versus cccxi. mortem filie deprecans:

Νόμος δ' ἐν ὑμῖν τίς τ' ἐλάττωτος ἴσθι
 Καὶ τοῖσι δούλοισ ἀίματ' κῆρυγ' αἶσι.

Lex enim apud vos liberis par
 Et servis posita est circa eadem,

Sed hujus Legis hic est sensus: Si mancipium per unum alterumve diem superstes manserit, verberans nulla pœna, præter mancipii jacturam afficitur, prout enim expressit in paraphrasi Jo. Clericus. Quasi ex eo, quod servus sub ictibus animam non efflasset, colligere Judices deberent, verum noluisse eum occidere; itaque satis eum pœna læsse decernerent, quod pecunie, quam emendo servo impenderat, ac nihil ejus operæ, jacturam fecisset. Quam ejus Legis rationem Philo dat: Μηδέ α ἕως ἡλίθιον εἶναι, οἷς λυπεῖν ἔπειρον ἄπληχεῖν, ἐοῖς α ὑτὸς ἀδικησότητι; neminem tam stultum esse, ut aggredietur alterum dolore afficere, ea re qua ipse leditur.

[b] Grot. d. l. partim quod ad dominum, ut sic, non requiratur infinita potestas re sua utendi: partim quod servus Jus habet perfectum possulandi alimenta. v. Pufend. de O. H. & C. II. 4, 4. & Grot. III. 14. 2. ut & III. 14, 3, 4. Nec obstat: 1) Qui est homo noster, ac res nostra, ei non potest fieri injuria. A. servus ejusmodi. ubi Maj. probari videtur, quia Dominus uti potest re sua pro libitu, ita ut ei injuriam non faciat. Nam Resp. 1. qui est homo noster, neque ex pacto alimenta petere potest, hominique debita. neg. Min. 2. ad prob. supra diximus, in dominio ut sic proprietatem, non omnimodam re nostra

An servo
fiat injuria:

*nostra utendi libertatem involvi. 3. Si fit in Statu seprege, dome-
ficam jurisdictionem ea religione tenetur exercere, qua exercetur
publica. Grot. III. 14, 3. Job. xxxi. 13. & deinceps.*

(c) *que etiam Samuelis Bochardi e nostra disciplina ratio est, qui ad
Majmonid's consensum provocat, Servum Cuthaum non vi circum-
cidendum, sed nisi circumcidi velit, Cuthæis denno vendendum esse.
conf. Gen. xvii, 12. & ad eum locum Henrici Ainsworthi notas e
Majmonid, de Circumcis, l. 3, 6.*

XVI.

*An servi, bellica vi capti, aut emti proles naturaliter pertineat ad
Dominum? apud DD. disquiritur. Auctor adfirmat, (a) quod cu-
jus est Corpus, ad eum etiam fructus pertineat. (b) Grotio visa
difficilis quæstio est, (c) & specie negativa non caret, quod Jus
Patri ex Generatione oriatur, adeoque non ad Dominum, sed ad
patrem spectare soboles videatur. Forfan clarius evadet argu-
mentum, si patriam potestatem in Dominum effectivè, tametsi
non formaliter transferri hoc in casu adferamus; idque, cum ob
vitam Patri servatam, tum ob ipsius prolis, quam Pater procu-
rare haud poterat, educationem. (d)*

An servi
capti aut
emti pro-
les pertine-
at ad Do-
minum?

[a] *II, 4, 6. Servitio subiectum uterum dixit Tactus, Annal. 1. add.
Grot. III. 7. 2. & tale sit Jus, quod DEUS in Canaanorum posteros
Hebrais dedit. Dent. XV. 13, Grot. III. 14, 8. Lex divina distinguit
inter prolem domi & foris natam. Illam Domino adjudicat, Exod.
XXI, 4, sic ut & servus absque uxore migrare jubeatur.*

[b] *II, 4, 6. & 1, 12, 7. Servos emtione adquiri mos vetustissimus. Servi emti
Gen. XVII. 12, 23, 27. eorumque pretium XX Sicli, Gen. XXXVII, qui?
28. aliquando etiam vita ipsorum xxx Sicli aestimata, Exod. XXI,
32. sicque ad instar mercium venire solebant, II, 4, 5. Græcia Ty-
riis vendidit mancipia, que Ezech. XXVII. 13. animæ hominum
dicuntur, ut Græci posterioribus ψυχάγια. Sic Apocal. XVIII. 3.
ψυχὰι ἀνθρώπων Grotio sunt servi, σώματα autem ingenui, qui pre-
tio se aut prostituebant, aut addicebant arenæ. Alexander ejusque
successorum in gratiam Judaice gentis multos Judæos in Græcia ser-
vientes libertatē reddiderunt. Demetrius apud Josephum III. 5. Καὶ
Ἰουδαίων δὲ τὸς ἀχμαλυποθίτας καὶ δουλοῦντας ἐν τῇ ἡμέρῃ αἰφύ-*

mi in d. Hæus, add. Grot. J. B. & P. III. 9, 2. & ad Joel. III. 7. Sic Gen. XII. 5. Sumpt Abram animas, quas fecerant, i. e. Mancipia, que sibi comparaverant.

[c] II. 5, 29. de J. B. & P. conf. Puf. de O. H. & C. I. 12, 7.

[d] & alimentorum, eorumque que vite necessaria sunt, subministra- tionem, que Grotii collectio est de J. B. & P. II, 5, 29. qui tametsi alibi dicit Jus Patrimon esse inalienabile, III. 7. 4. in hunc tamen sen- sum capi debet, quia dominium in prolem, nisi victor pepercisset, non nascituram extensum debet art. III. 7, 5,

Grotius concilia- tur.

XVII.

An, & quã- do servus fugere pos- sit?

Si immanis (a) sit Domini sævitia, servos illos, etiam qui ipsi se in servitutem dederunt, fuga consulere sibi posse, proba- bilis sententia est. (b)

[a] Habet hæc roboratque totidem verbis à πάλω de J. B. & P. II, 5, 29. ubi etiam Canones Ecclesia veteris exponit. Loca Gen. XV. 9, 1. Pet. II, 18. & ad Philem. de Dominis quidem agunt durioribus, attamen tolerabilibus, à quibus fugere nefas est. Diogenes apud La- ertium dixit, inter servos ac Dominos malos præter vocabula nihil aliud interesse, nisi quòd mancipia servirent Dominis, Domini capi- ditatibus. Exemplum atrox sævitia habet Cicero in Orat. pro A. Cluentio, ubi nefaria mulier Saffia, questione bis de servis duobus habita acerbissime, ut filium accusarent innocentem, eorum alterum Stratonem in crucem agit, exsecta lingua, quia metuebat ne conde- mnaretur extrema servuli voce morientis. Et Herorum sævitiam in servos graphice describere Plutarchus Libro de ira cobibenda, ac Seneca Epistola XLVII.

Uc diffe- rant servi & Domini mali?

[b] Dist. tamen inter fugam hoc animo, ut nolit reverti, etiamsi Domi- nus animi sævitiam mutet, & eam que reditum animo Domini mu- tato intendat. Que Osiander adversus Grotium allegat loca, non de extrema sævitia agere observat Obrechtus ad Grot. II, 5, 29. add. Grot. ipse III. 7, 6. Imo nec servus, qui receptum querit, dedendus est, vigore Legis Deut. XXIII, 15. quorsum judiciosè observat Gro- tius, Leges Mosaicas multum favere libertati.

XVIII.

De Præce- ptis Oeco- nomicis, incidenter.

Possunt hæc referri præcepta œconomica, (a) quæ in scho- lis tradi multorum interest.

[a] habet

[a] *babet nonnulla in Panareto Syracides XLII. 6. 7.*

XIX.

Quam sollicitè in Politicis *ad Finem* respici debeat, quamque in eo tamquam cardine, societatum fere univèrsarum natura versetur, jam semel quidem hac in Exercitatione monitum. Quod tamen singillatim expendenti, luculentius adhuc evadet, & infinitis prope exemplis docebitur. * Sic, si quæras, *quanta extensivè sit Patris potestas?* prompta erit facilisque responsio, quantam requirit Paternæ Societatis finis. Atqui educatio felix erit, tametsi destituta vitæ necisque Jure. Quæ & Auctoris animadversio est: tanta, inquietis, in liberos potestas patri concessa intelligitur, quanta ad (a) hunc finem (bonam educationem) sufficit. Ad quæstionem: *An & virrico competas Paternum Imperium?* ex eadem finis consideratione adfirmativè respondendum est. (b) Quæstio: *quousque Maritale Imperium extendat?* responsione, quantum postulet finis conjugii, & res familiam ipsamque Matrimonium concernentes, resolvitur. (c) *Quo casu Matrimonium solubile?* eo nimirum, quo finis Conjugii pessumdatur, ut generatio educatioque sobolis, & mutuum adiutorium. Quæ ratio pro malitiosa desertione apertè militat. (d) *Quo è fundamento derivari potestas maritalis debeat?* E fine hujus societatis, quæ isto sine vinculo subsistere nequiret. (e) Sic à fine societatis paternæ generaliter demonstratur *Origo Juris* (f) *patris; & ex eodem patet resolutio quæstionis: An & filium possit oppignorari?* affirmativa, si scilicet salus ejusdem conservatioque postulet. (g) Ita finis societatis herilis, sublevatio nimirum indigentix & vita politior, humanam servi tractationem inculcat, quippe qui sine gravi corporis afflictione & morte regulariter obtinetur. (h) Sic neque *abortum procurare* licebit, quia contravenit Fini Societatis Nuptialis. (i) Pariter in difficili de Civitatis origine causâque impulsiva externa sive utilitates, (II, 5, 2.) planum est è Natura Finis judicare. (k) Hic enim ipse finis est, qui vera realique causalitate humanum ge-

Specimen
luculentū
Demon-
strationis
Officiorum
Juriumque
præcipuo-
rum EX
FINE!

nus ad constituendam Civitatem incitavit ac propulit urfit-
 que. Verbo: *Tranquillitas securitasque publica.* (l) Porro: Si quæ-
 ras; *qua efficiens sit Civitatis;* respondebitur, (m) præceptum DEI
 id esse, hoc medium, i. e. Civitatem, ad securitatem conserva-
 tionemque generis mortalium inculcantis? Quæ partes ac Jura
 sint Majestatis? quas publica salus ac securitas exigit. Hinc
 derivatum Jus Nomotheticum, quia absque eo finis, h. e. decus
 tranquillitasque Civitatis obtineri nequit. (n) Et cum finis ci-
 vitatis potissimus sit, ut homines mutua conspiratione & ope
 tuti sint adversus damna & injurias, quæ ab hominibus invi-
 cem inferri possunt ac solent; hinc demonstratum Jus *panas in-*
figendi. (o). Ut inter cives tranquillitas constet, lites civium
 decidi à Majestate oportet; (p) atque ut qui in Civitatem coie-
 runt adversus extraneos tuti sint, summi Imperii est Jus (q)
Belli, Pacis ac Fœderum. Ad idem etiam, obtinendi hujus finis
 gratia pertinebit Jus (r) *consistendi Magistratus; exigendi tributa,*
& examinandi doctrinas, num cum *recto fine* ac usu Civitatum
 (s) congruant? Adparet quoque ad constitutionem formam-
 que Civitatis requiri *unionem voluntatum virumque.* & quidem
 multarum, per quas finis iste attingi unice (t) potest. Eundem
 finem respiciunt *duo pacta* circa coalitionem (u) Civitatis con-
 currentia, *de consistendo nimirum, communis salutis securitatisque*
caussa, cætu uno ac perpetuo: ut & *de obligatione Imperantium subdi-*
torumque, illorum quidem ad curam communis securitatis &
 salutis; horum ad subjectionem voluntatis virumque ad com-
 munem defensionem; (v) demum & *decretum de Forma regimi-*
ni, ex fine Civitatis, quæ nimirum forma, Monarchica ne an
 Aristocratica? num Democratica? aut Mixta quædam huic fi-
 ni commodissimè (x) inserviat? Quo argumento etiam famosa
 quæstio: *Quanam è tribus Rerumpublicarum formis sit præstantissi-*
ma? facile deciditur. Nempe *qua genio gentis ejusque,* & ejus
 adeo securitati salutique publicæ (y) optime convenit. Rur-
 sus: *qua sint ejusque Civitatis arcana?* ex eorum ad finem pro-

pot-

portione colligendum est, (z) ex quo & tota ratio Status dependet. Idem aliquando Formas Rerumpublicarum miscere, (aa) ut & Summum Imperium certis limitibus restringere jubet. (bb) Ex quo adparet, Capitulationes summum inter Imperium & populum initas Majestati non derogare. Eodem è fonte, ad quæstionem; *nàm populus sit superior Principe*, aut eum in Tyrannidem degenerantem coercere possit vel deponere? negativè respondent nostri, quod contradicens opinio quot malis causam dederit, & dare etiamnum possit, (cc) nemo non videat. Pari è fundamento *Doctrina de Successione in Regno, Jure hereditario obtenso*, deducitur, ut nempe ea privatis ab hæreditatibus discedat *ob Salvem Civitatum*. (dd) Idem finis talem, (ee) quam Majestatem vocamus, potestatem requirit, summam ubique, & nemini cum effectu pœnæ ad rationes reddendum obnoxiam, (ff) Generalis etiam Lex summorum Imperantium est; *Salus Populi suprema Lex esto*; quia hac imprimis intentione in istos collatum Imperium est, ut per id procuraretur Finis, ob quem Civitates sunt institutæ, (gg) Unde *Leges* illorum *ne sint supervacua*, ut in eas velut laqueos incidant subditi: quod esset contra *finem* Civitatum, (hh) ut pœnis nihil fanciendum, quod non ad usum Civitatis facit: ita pœnæ quoque sunt temperandæ, ut ad finem istum proportionem habeant. (ii) Quia hoc fine in Civitatem coiverunt homines, ut *securitatem* adversus aliorum injurias obtinerent; Summorum Imperantium est, eo severius civium inter se injurias prohibere. (kk) Ut vitæ civilis honestas tranquillitasque conservetur, summi Imperii est, Legibus naturalibus vim Legum Civilium tribuere. (ll) Jubet tranquillitas Civitatis, ea quæ per Legem naturalem ejusque relicta judicio sunt, Civili Lege ad modum uniformem temperari. (mm) Urget eadem *Jus pœnarum*, ad vitam quoque ac necem extensum: quoniam cum introducto inter homines Imperio, hoc quoque imperantibus SALUS SOCIETATUM attribuit, ut ipsi malo repræsentato malitiam sub-

jectorum coercere queant; quo plures homines securè invicem possint vivere. (nn) Eo pertinet, quod *existimatio simplex* seu *Naturalis honestas* non potest eripi ex mero (oo) beneplacito summorum Imperantium; ea præprimis ex ratione, quod ejusmodi Jus eripiendi promiscuè existimationem simplicem nullo modo faciat ad UTILITATEM Civitatis (*en finem*) adeoque nullo modo in ipsos collatum intelligi possit. Eodem è Fine demonstratur necessitas Juris ac potestatis Summo Imperio in bona Civitate contenta competentis, (pp) uti est: *Leges circa eorundem possessiones administrationemque ferre*; sumtus ad defensionem vitæ fortunarumque civium, nomine tributorum vectigaliumque imponere, ac denique, urgente Reipublicæ necessitate, bona subditi cujuspiam, quibus præsens tempus maxime opus habet, ad usus publicos arripere & adplicare. Quod ipsum *Dominij Eminensis*, invisit nonnullis vocabuli, *fundamentum est*. (qq) Pariter doctrinæ de eo, quod licet in bello, hanc substravit Grotius Regulam: *ea qua ad finem ducunt in Morali materia, estimationem intrinsecam accipere ab ipso fine*; quare quæ ad finem Juris consequendi moraliter sint necessaria, ad ea Jus habere intelligi. (rr)

* *vid. Exerc. IV. 3.*

(a) *Pufendorfus de Officio Hominis & Civis, è quo libello & sequentia, in demonstrationis exempla, allegabimus: II., 3, 4. Nec terribili, quale Norimbergensibus dedit Imp. Ludovicus, privilegio opus, ut parentes filios inobedientes carcere turris coercere, vivosque in profluentem demergere possint. Beckmann. Polit. Parall. VII, s. p. 563. §. 7. queriturque frustra Bodinus, Jus vite & necis in liberos parentibus pernicioso exemplo Legge Constantini ademptum esse. Conf. interim Deut. XXI, 18. Competere tamen Patri ut Patrifamilias segrègè nullatenus dubitem. An enim delicta liberorum in Statu naturali maneat impunita? Et annon ejusmodi Paterfamilias habet Majestatem, quia neminem in terris superiorem agnoscit? Quare dextrè capiendus est Kulpisius, Coll. Grot. Exerc. IV. §. 3. Rectius Puf. Off. II, 3, 4. add. D. Rechenb. de Jure aggratiandi circa homicidium §. 35. omnino circa med.*

(b) II.

(b) II, 3, 3. (c) II, 2, 12. (d) II, 2, 6. (e) II, 2, 4.

(f) II, 3, 2. (g) II, 3, 9. (h) II, 4, 2.

(i) *Quod vult, pari nobiscum jure gaudet.*

(k) *ex his enim fundamentis deducenda est ratio officiorum, quæ Statum hominum civilem comitantur, ait Auctor II, 5, 1. Pertinet hæc Libri II, caput V. cujus inscriptio est de CAUSA IMPULSIVA CONSTITUENDÆ CIVITATIS: Externa scilicet, quatenus dicit principium sub ratione Boni vel Mali ad agendum movens. Verbo: Finalis. Nam de Impulsiva interna, seu principio in ipso homine existente, quod est impulsus generalis ad societatem non queritur. II, 5, 2. Alii fines potuissent in societatibus minoribus obtineri: at securitas plurimorum obtinetur in Civitate tantum, ex hoc ipso fundamento, Causa nempe impulsiva, cujus veluti finalis causalitas tamen realis est, deducenda est ratio officiorum, quæ Statum hominum Civilem comitantur, II, 5, 1.*

(l) *Hic Finis Civitatum primarius est, ipsi Apostolo notatus 1. Tim. II, 1, 2. ἡρεμῶ καὶ ἡούλιῶ βίῳ; qui Rom. XIII, 4. describit Magistratum tanquam DEI Ministrum, gladio armatum, bonum tute & improborum ultioni destinatum. Secundarius ex illo fluens, est major vitæ communitas; quem Auctor II, 5, 7. his verbis designat: Postquam autem per Civitates — Hinc à Statu naturali, in quo omnes per naturam sunt constituti, libere fuit descitum, quod securitati parum in eo esset consultum, II, 1, 9. fin. Quam miser sit Status ἀνεφάλοῦ, seu Civili Imperio destitutus, ipse divini Spiritus repetitis vicibus inculcat, Jud. XVII, 6. XIX, 1. sq. exemplo Civium Gibeavorum, ad extremam licentiam nequitiamque, deficiente Judice, provolantium, totique tribui perniciem inferentium Φάλαξ. XXII, 25.*

Qui finis Civitatum?
Exempla Status ἀνεφάλοῦ.

[m] II, 6, 4. [n] II, 7, 2. eadem demonstratione usum adverto Cl. Buddenm P. II. c. XVI. §. 18, p. 354. ubi Jura partesque Magistratus plenius recensentur. Vide eund. §. 21.

[o] II, 7, 3. [p] II, 7, 4. [q] II, 7, 5. [r] II, 7, 6, 7, II, 11, 9. & 10.

[s] II, 7, 8. *Obligatur itaque Princeps ad impediendum, ne talis introducatur Religio, quæ Statum Civitatis evertere, aut tranquillitatem per se turbare possit. Multo minus Atheismo locum concedet, cum hic palam saluti civitatis adversetur. conf. Pusend. b. l. L. 1. & IV. §. 9. in. Et in hoc triumphat Religio Evangelica A. C.*

Interesse Religionis Evangelicæ.

- Invariate, quo cen vira, maxime quoque socialis est. Zentgr. de J. & J. art. de Jure Sacrorum §. 5. p. 459. add. Auctor. II, 11, 4.*
- [c] II, 6, 1. [u] II, 6, 7. *quia sanctas ac firmitas interna Civitatum ex Unione Civium provenit, II, 11, 12.*
- [w] II, 6, 9. [x] II, 6, 8.
- [y] *Sic Belgii, nationi libertatis tenact & commercii libertoribus ad-
sueti nihil minus quam Monarchia congruit. Contra orientis po-
puli non alia quam Monarchia forma reguntur. Lege omnino Bec-
mann. Meditat. Polit. XXIII, 3. p. 334. & respicere eo videtur Abi-
welsch Monarchiam affectans, Judic. IX, 2.*
- [z] *de Germania spectatim videndus Recheberg. Lineam. Phil. Civil.
pag. 259.*
- [za] *hinc famosa de Rep. Mixta questio, quam in monstruosam, vel sal-
tem morbidam (qualem hodie in dolendis passim distractionibus
dari, nemo negabit C. Thomaso, multis hoc argumentum exagge-
ranti, JPr. Div. III, 6, 45. p. 561. sq.) degenerare posse, quis dubitet?
Vide interim Kulpis, Coll. Grot. ad J. B. & P. I, 3. p. 26. §. xi.*
- [hb] II, 9, 5, 6. omnino.
- [cc] *Grot. I, 3, 8. init. & §. 9. Bonitas, inquit, & malitia actus, pre-
sertim in CIVILIBUS, apta non sunt ad partes distinguendas. Unde
summam confusionem sequi necesse est, cognitionem de re eadem pro
Jure potestatis, obtenta actus boni malive; hinc ad se Rege traben-
te, inde populo; qualem rerum perturbationem introducere nulli,
quod sciam, populo in mentem venit. sub fin. §. 9.*
- [dd] II, 10, 9. omnino.
- [ce] *quo etiam argumento in terminis utitur D. Budeus Elem. Phi-
los. Pr. P. II. c. XVI §. 6. p. 348. saltem Personar Imperantis semper
parcendum. d. l. §. 7. Grot. I, 9, 7.*
- [ff] II, 9, 2. [gg] II, 11, 3. [hh] II, 11, 5. fin.
- [ii] II, 11, 6. [kk] II, 11, 8. [ll] II, 12, 3.
- [mm] II, 12, 7. *uti contingit in ultimis voluntatibus I, 12, 12.*
- [nn] II, 13, 5. [oo] II, 14, 10. *alia ratio est, si existimatio simplex
declaretur consumpta esse ex antegresso delicto, II, 14, 9.*
- [pp] II, 15, 1, 2, 3, 4. [qq] II, 15, 4.
- [rr] III, 1. *add. Kulpis. ad d. l. p. 137.*

COLLE-

COLLEGIUM PUFENDORFIANI

EXERCITATIO XI.

Summa.

- I. An Origo Civitatis demonstrari possit ex natura hominis sociali? II. Commendatur & illustratur aureus Auctoris in capite quinto paragraphus, numero *novus*. III. Ut fiat generatio Civitatis? IV. An origo Majestatis immediate à DEO, & quomodo? V. Quomodo Jura Majestatis dividenda? VI. Quomodo perpetua Civitas, quomodo desinat? VII. Quid Civitas? VIII. Modus definiendi lites in Civitate. IX. Quod Jus Regis apud Samuelem? X. An ad jus circa Sacra pertineat potestas alienam religionem obrudendi? XI. Quid præcipue ad Jus circa Sacra pertineat? XII. Quo fundamento nitatur Jus vestigalia, tributa, accisas exigendi? XIII. Historia Scriptorum de Legatis, XIV. Cur Legati inviolabiles? XV. An Jus mittendi Legatos competat Ordinibus Imperii? XVI. Distinctiones Legatorum. XVII. An Legatis competat Jus asyli? XVIII. An Majestas desinat, si in collatione Regni clausula adjiciatur commissoria, ut, si Rex fidem fallat, regno tum cadat? XIX. An detur Respubl. mixta? XX. Quæ forma sit Imperii R. Germ.? XXI. Quid Respubl. irregularis? XXII. An foedus inæquale tollat Majestatem? XXIII. An persistitio Stipendii, aut nexus feudalis? XXIV. Quid Monarchia? XXV. Quid Aristocratia? XXVI. Quid Politia? XXVII. Quotuplicia Systemata Civitatum? XXVIII. Quid Civitates Clientelares, quid feudales, quid vestigales? XXIX. Quotuplex Subjectum Majestatis? XXX. An detur summus Imperans temporarius? XXXI. Exemplum Regni nimium accisi *Ambiorigis*. XXXII. Distinctio Imperii in absolutum & temperatum. XXXIII. Ulterius de temperato. Quid Regnum patrimoniale? quid non patrimoniale? XXXIV. An Civitas alienari possit, aut pars ejus? XXXV. Quatenus ex contractu Regum Principumque teneantur successores? XXXVI. An beneficia donationesque revocari tempore possint? XXXVII. An melior sit successio electione, aut vicissim? XXXVIII. Quid, si Rex nihil super successione disposuerit? XXXIX. Cur succedere non possint, nisi nati secundum Leges Regni? XL. Quotuplex successio? quid hæreditaria? XLI. Cur mas præferatur femina? XLII. Quid institutiva? quid Francica? quid Castiliana? quid Agnatica, quid Cognatica? XLIII. An de una linea possit fieri transitus in aliam? XLIV. Quod fundamentum subjectionis bellicæ? XLV. Quæ rationes successionis Francicæ & Castilianæ? XLVI. Quid Legibus maximam conciliet auctoritatem? XLVII. Circa officium Imperantium, occasione L. II. c. XI. quaeritur de educatione Principum? XLVIII. Quæ boni ac felicitatis

Prin-

Principis fundamenta? XLIX. De Ministris Principum, quid censendum? L. De circumfione sumptuum. LI. Qui providendum, ut res familiaris Civium glifcat? LII. Qui ad parifimoniam revocandi Cives? LIII. Ut de bello cogitandum in pace? LIV. Quid ratione objecti personalis refpiciendum in ferundis Legibus? LV. Quando Leges murandæ? LVI. Quid porro ratione objecti realis in Legibus tenendum? LVII. An Lex humana etiam obliget confcienciam? LVIII. Quid Leges? Mandata? Refcripta? LIX. Appendix de fanctimonia Principum. LX. Qui Tyrannus? Ufarpator? quid fi quis abdicaflet fe Imperio? LXI. Quid fubjectio? LXII. Quid à fubjectione exemtum? LXIII. Quæ forma fubjectionis?

Ad Libri II.
Cap. V, VI,
VII, VIII,
IX, X, XI,
XII.
An origo
Civitatís
demon-
ftranda ex
appetitu
focietatis?

§. I.

N demonftranda Civitatís Origine, cauffaque ad eandem impellente, non incommodè quidem ad Socialitatem, feu naturam hominis focialem provocatur; diftingui tamen (a) eam ab *adpetitu Societatis* præcife civilis debere Auctor animadvertit. Cæterum quid de Caufla hujus Societatis impulfiva decernendum fit, præcedenti de FINE ejusque in Moralibus efficacia Demonftratione fufficienter explanavimus. (b).

[a] Unde paffim apud Politicos hanc videas illationem: Homo eft animal fociale. Quod coacervatis Veterum teftimoniis probant. E. per naturam fertur in Societatem Civilem. Quam quidem fequelam negat nofter, quod è Natura hominis Sociali per fe non fiat adpetitus Societatis Civilis, ut talis: *S Socialitas generalibus illis vinculis contineatur, ut quis quemlibet æquè hominem cenfeat, ut ne cuiquam noceat: ut quantum commodè poteft Socio opem charitatemq; demonfret: quæ omnia præfari etiam extra Civitatem poffunt. Nec poterit non diftin&tarum adeo notionum permixtionem videre qui Bôcleorum, eo Politicæ loco, ubi de Civitatís Caufla efficiente agit, evolvet. Cæterum etfi in Civitate materialiter idem fit finis Legís Naturalis & Civitatium: probè tamen uterque fecernendus eft, cum detur Societas aut dari poffit, quæ non eft Civilis, adeoque nec habet finem formaliter Civilem, etfi quoad REM idem fit. Pufendorf. b. I. II, 14, 23. lin. 5. Confer interim omnino Hobbes. de Civ. XI, 14: & diftingue inter neceffitatem Judiciorum, quæ talium, & quæ præcife civilium,*

[b] Exer-

[b] Exercit. X. §. ult. lit. i. k.) add. Civ. Off. 2. infra §. 3. allegandum.

II.

Aurex sunt, &, quia *efficacissima in Praxi*, observationes, quas in ipso quinti capitis fine (a) proponit, animo numquam satis commendari imprimique possunt. Qualis est, de officio, effectuque Legis Naturalis; deque malitia hominum * ejusque perverfitatis *cum causis, tum occasione*. Illas vocat educationis consuetudinisque vitium, quo vis rationis velut obsurdescat.

Expositio
§. Ultimi
in capite
V. ejusque
commen-
dario ad
praxin.

** Unde communis mortalium (b) stupor nascatur, qui quoniam quemvis tentat, sedulo vitandus, ne præsentibus tantum immineamus, futurorum parum curiosi. Hanc vindictæ divinæ (c) lentitudinem vocat; & scandalum ex improborum *** prosperis haud rarò successibus. Eo spectat monitum nobilissimum de *stimulorum conscientia facinus antegressorum, ac subsequenti-um atroci discrimine*, & horum mira in pectus humanum validitate. (d) Cogitandum etiam est, subitaneas esse rerum humanarum immutationes. *Quem dies vidit veniens superbum: Hunc dies vidit veniens cadentem*: Proborum hominum propria hæc laus est, quæ Nervæ olim data:

— — — *Temporibusque malis ausus es esse bonus.*

(a) II, 5, 9.

* *eius exemplum habes in gente Israelitica, Ægypto liberata. vide Strac. XVI. 11.*

** *Seculi Nomadum meminit Grotius, quo sensum naturalis societatis, que est inter homines, mores exsurdaverant. de J. B. § P. III, 9, 18.*

(b) *Wenn auch die Bosheit des Menschen so überhand nimmt/ daß sie dämpffet und verfinstert das noch übrige kleine natürliche Lichtlein der Tugend und Erbarkeit/ so ins äusserliche Leben gehöret. Ita Arndius, de Ver. Christ. I, 41.*

(c) *conf. omnino Job. VIII. 11, & Deut. XXIX, 19. & quam pulcrè Elibu Luthero Interprete: Es ist ein Bericht vor ihm; Harre sein nur. Ob sein Zorn so bald nicht heimsuchet/ und sich nicht annimbt/ daß so viel Laster da sind. Job. XXXV, 14, 15.*

Theodoretus: — — — οὐκ ἐπὶ τῆς τιμωρίας

M m m

A 7 M

Ἄπειρον ἔσσι, τῆ φύσει χερῶν τευ βροτοί.

add. Strac. V, 3. 4. Sirac. IX, 16.

Scandalo ex rebus improborum prosperis ut occurrendum?

*** Graviter haec exaggerat Salomo: Tam bona, inquit, quam mala, justis impiisque eveniunt; immolanti victimas, & sacrificia contemnent. Ut perjuro, sic juramentum timentis & ἐὸς ἐκω Cobel. IX, 2. Quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala, Cobel. VIII, 21. & quis dixerit, quid promereatur impius, si reus exterius contineamur? quis ei malefacta compenset? Job. XXI, 31. Caesar in responso ad Helvetios, quod est Belli Gallici libro primo, verè dixit, etiam adversus semetipsum: Consuesse DEUM Immortalem, quod gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velit, his secundiores interdum res & diuturniorem impunitatem concedere. Salustius Philosophus: Eί τίς ἠμαρτηρόσιν τοῦς ἠγαθῶν αἰ δίκαι, Φίβω: δίκαιον ἐγγύνης ἀνθρώπων δέρετω σὺν αὐτῶν. * Atque hoc sensu Moses: Rependit DEUS sui osoribus in conspectu eorum, ita ut eos perdat: neque DIFFERAT poenas osoris sui, ut ei rependat in conspectu ejus. Quem locum ita ἠδὲ Φεζί: Clericus: Saepè (imo dixerim semper) impius presentibus suppliciis adficit, nec semper scelerum suorum fructu frui patitur. Dent. VII, 10.

* Si peccata confessim ultio sequeretur, ac metu bene ageret mortales, virtuti non esset locus:

* conf. Exercit. II, §. XXIV. p. 73. De conscientia post factum.

(d) Possis huc referre locum Num. XXXII, 23, etsi de poenis agentem: Ihr werdet eure Sünden inne werden wenn sie euch finden wird. * Add. Jud. IX, 56, 57. unde patet, DEUM vindicta moram poenarum severitate compensare. Ita saepe nos cruciant commissa, de quorum Justitia ante ne quidem dubitabamus! Qua de re elegans ac virilis est sententia Abigailis 1. Sam. XXV, 31. Non erit tibi offensus, neque scrupulum olim inquietudinemque cordi dabit, quod effudisses sanguinem sine causa (pregnanti) Teque ipse esses ultus. Pertinet quoque ad conscientiae post factum explicationem illis versibus locum 1. Sam. XXIV, 10. ἠνῆ: ἦν ἦ: ἦν ἦ: Et percussit Cor Davidis ipsum.

III.

Quae generis Civitatis?

In constituenda Civitate pactum* (a) primo, quod unionis vocant, requiritur; & unionis quidem multorum, cum voluntatum Esr. III, 1. Neh. VII, 66. VIII, 1. tum virium ratione consideratorum. ** Illud sequitur Decretum: de forma regiminis, quam

quam determinare in populi (b) sic coaliti potestate est. Qui proinde Summum Imperium *uni persona Physica vel Morali* habendum exercendumve conferunt. (c) Sed & altero interveniente pacto [II. Sam. V, 3. *œdus dicitur*] is qui imperium accipit, ad curam salutis publicæ, reliqui ad obsequium in omnibus ad finem Civitatis procurandum necessarius obstringuntur. (d) Atque ita oritur Civitas, corpus voluntate contractum. [c]

* Civitas est societas; quæ ut fiat, pacta oportet intercedere.

** *Et sic paciscentes sunt una quasi persona, unus ex pluribus, ut Cicero L. I. de Legib. loquitur.*

(a) *Genesin Civitatis ita concise traditam delineavi ex prolixiore discursu ac mente Auctoris II, VI, 7, 8, 9. Adde Josephum de Genesi Regni Israelitici. Est populus ex eo corporum genere, quod ex distantibus constat, uniusque nomini subiectum est, quod habet *ἕν μίαν*, ut Plutarchus: Spiritum unum, ut Paulus] Citus loquitur. Is autem quid Spiritus in populo est vite civilis consociatio, cuius prima productus in populo est Summum Imperium, vinculum, per quod Republica coheret, spiritus vitalis quem tot millia trahunt, ut Seneca loquitur, Grot. II, 9, 3.*

(b) *conf. omnino B. Gerhard. L. de Magistr. Polit. ubi ex profanis docet, etiam ante *Et* post Nimrodum nonnullos potestatem Politicam electione populi accepisse. §. 48.* Exempla delati à populo regni

(c) *conf. Judic. VIII, 22: 1. Sam. X, 24. XI, 14. 2. Sam. V, 1. sq. 1. Chro. XII, 1. XXI, 1. dixerunt Israelitæ Gideoni: Dominum habe in nos, tum tu, tum filius tuus, tum nepos tuus, quia servasti nos è manu Madianitarum, etque hereditarium detulere Principatum ob virtutes *Et* merita. Conf. c. IX, 6. XI, 6. Subjiciunt se homines imperio alterius ac potestati pluribus de causis. Ducuntur enim aut benevolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis præstantia, aut spe sibi utile futurum, aut metu ne parere cogantur, aut spe largitionis promissionibusque capti, aut postremo mercede conducti. Cicero Off. 2. Seneca Ep. CII. Nec obstat: Quod quis non habet id in alterum conferre non potest. Sed populus Majestatem, Jus vite ac necis *Et* plura alia non habet. Primum enim, argumenti vis ibi saltem aliqua est, cum quis aliquid non habet neque formaliter, nec vir-*

tualiter. Deinceps respondent, populum habere Majestatem non quidem ut ex se, sed tamen ut divinitus Civitati commissam. Addit tertio Obrechtus, etiamsi origo potestatis illius à DEO sit, ab eoque profuatur, eo tamen non obstante populum illam Principi conferre, quemadmodum Mercator cambium ab alio delatum solvens, non pecuniam tantum adplicet, sed revera solvat & transferat. Obrecht ad Grot. I, 3, 7. Imò quarto, quemadmodum in naturalibus ex commixtione & temperatione plurimum simplicium provenire potest compositum quid, cui tales adsint qualitates, quæ in nullo simplicium mixtionem ingredientium deprehenduntur: Ita & corpora Moralia, ex pluribus hominibus constantia, aliquod Jus habere possunt, ex ipsa illa conjunctione resultans, quod FORMALITER penes neminem singulorum fuit. Pufendorf. de J. N. & G. VIII, 3, 1. Nimirum dat ipsa Conlocatio CORPORI Jus in partes. Grot. II, 5, 23.

(d) ejus partem exemplum habes in Davide & Israelitis, II. Sam. V, 3. quod מַלְכוּת אֲדָמָה adpellatur.

(e) Grot. II, 6, 4. cuius proinde Jus ex prima voluntate metiendum est.

IV.

Quæ rationes, quiq; limites sententiarum veræ de immediata à Deo Majestatis origine?

Quæ tamen super constitutione Civitatis traduntur, receptæ ac salutari, de Divina Immediataque Majestatis origine, sententiæ (a) opponenda non sunt. (b) Nec præter rem à nonnullis inter rem ipsam, sive Imperium Civile, illudque sive adplicandi & conferendi, sive consequendi habendique modum distinguitur, (c) qui posterior, *humani licet instituti*, divinis Majestatis originibus nihil derogat. * *Res ipsa*, h. e. *Imperium Civile*, rō Kύειον suos utique DEO natales debet; ab imperantibus tamen (d) mediata obtinetur. Cæterum nec immerito Principem, diviniore stylo, *Deum terrestrem* dixeris, Majestate, velut divino quodam caractere, fulgentem; tunc verò demum felici & fausto fruiturum regimine, si de divina potestatis suæ, licet in Civitate summæ, DEO tamen subordinatæ, origine semper cogitans Principatu suo rectissimè utatur, Numinisque perpetuo clementiam providentiamque humiliter veneretur, adoret, celebret; & Publicam demum Salutem supremam sui

Uusus Practicus hujus sententiarum.

Re-

Regiminis actionumque Legem esse oportere, numquam ob-
liviscatur. (e) Tandem enim malè imperantibus, ut Tacitus
ait, facinora atque flagitia sua in supplicium vertunt, & in fine
obituque regimen detestantur ipsi, ut est apud Silium.

Quam vellent nunquam Sceptris fulsisse superbis. (f)

(a) *nixæ scilicet* ipsis Scripturæ elogiis Rom. XIII. 1. sq. *Et quod ei, ta-
meti forte tyrannico, obsecrandum sit*, 1. Petr. II, 12, 13. Conf.
de Nebucadnezate Dan. II, 37, 44. *Et August. Confess. Art. VIII.
ad eumque Apolog. ibi: Ut hæc rerum Natura, hî siderum Motus vere
sunt ordinatio DEI, & retinentur ac defenduntur à DEO adversus Dia-
bolum. Scherz. ad Brev. Hülfem. c. XX. §. 4. Quorsum (β) perti-
net, quod DEUS, mediante quidem distantie rationis, tanquam præ-
cone Voluntatis Divinæ Legislatricis (vide Pufend. de O. H. & C.
I, III, 10. ibi: Ut ista rationis distantia) ANTECEDENTER præ-
cepisse humano generi multiplicato intelligitur, ut Civitates, quæ
Summo Imperio velut animantur, constituerentur. Pufend. h. l. II,
6, 14. Neque γ) prætereundum, quod tametsi in conferendo Impe-
rantibus Civili Imperio DEUS ordinariè mediatè agat, tam admira-
bilis tamen hæc rarè ejus heic sit digitus, & via ejus inque adeo
sint occultæ, ut manifestè doceat, summum esse Reges constituere vel de-
ponere. Qui Mario imperium dedit, ipse etiam Cajo Cæsari: qui Au-
gusto, ipse etiam Neroni, qui Vespasiano vel Patri & filio, suavissi-
mis Imperatoribus, ipse etiam Domitiano crudelissimo: & ne per sin-
gulos ire ne esse sit, qui Constantino Christiano, ipse Apostatæ Julia-
no. Hæc plane DEUS unus & verus regis & gubernat, ut placet
Augustin. de C. D. V, 15, adde Zentgraf, Triad. Quest. Selectiorum
qn. 2. §. 11. p. 21. Et ante omnes è Nostris Celeb. D. Jägerum Compend.
Theol. de Magistr. Polit. p. 465. qui doctrinam orthodoxam & sa-
næ rationi confirmem rationè proposuit.*

Unde merito in Viro Clarissimo sinceritatem requiras, qui contra
recentiores argumentans, ita scripsit: Non ignoro, spontè homines ab
initio in societatem civilem coaluisse, atque hinc originem traxisse
societatem civilem. Ergone illa potestas originis sua non est nisi hu-
mana? At quis hæc thesîn defendit? Ergone qui suo modo negant
Majestatem esse immediatè à DEO, statim affirmant eam originis sua
non esse nisi humanam?

Argumentum de Ori-
gine Majestatis pu-
rè atque
absque in-
volucris
proponi-
tur.
Ansaque
litibus vo-
cabulariis
è consensu
Theologorū
& Philoso-
phorū præ-
ciditur.

Historia
Monarcho-
machorū,
& præci-
pue Jo. Mi-
toni.

- (b) uti quidem à Monarchomachis, & Parricidalis præcipue discipline assertore Jo. Miltono factum est, qui Def. pro Pop. Anglic. pag. 29, omnes Reges à Populo surgit & ea tantum ratione à DEO, quatenus omnia à DEO. Petulantius p. 134. Jure, inquit, naturali omnis Rex habet populum Superiorem. Sed verò Majestatis angustiores origines sunt, nec populi sed Dei Magistratum condentis ea vocatur ΔΙΑΛΟΓΟΣ. Idem insunt cornu Pontificii & Anabaptista, quorum objectionibus jam à Gerharδο L. de Magistr. Polit. §. 48. satisfactum est.
- (c) Scilicet, uti α.) potestas Ecclesiastica Ministris verbi à DEO tradi dicitur, utut personam talem populus aut Magistratus, vel uterque (cum Potestas eligendi pastores Jure divino ad totam Hierarchiam pertineat,) eligant & designent. Adcuratè Scherzerus: Diversi, inquit, modi acquirendi Magistratum in abstracto sic dictum per hereditatem, successionem, electionem, suffragia populi, per quos ad unum vel plures personas illa potestas determinatur à populo: non magis efficiunt, ut potestas illa radicaliter & effectivè hæreat in populo eligente; quam Jus eligendi Pastores, si consuetudine vel pacto ad solam plebem pervenisset. Encl. Breviaril Hülseman. c. XX. §. 7. p. 1559. & mox p. seq. Facultas ipsa, inquit, manet origine divina, etiam si modus transferendi eam sepius variet, vel etiam iniqua sit. Porro β) ut Matrimonii institutio divina est originis; ita & Majestatis origo immediatè DEO tribuenda est. Ut autem cum illa IMMEDIATE MATRIMONII, ratione originis, in personis CONSENSUS consistere potest, quo MEDIANTE proxime matrimonium fit: ita aliud est origo Majestatis Politicæ, quæ immediatè divina; aliud eligendi potestas hanc vel illam personam, CONSENSUS in hoc vel illud Subjectum, quam potestatem non denegamus Populo. Ita ἀνεξάρτητος, uti solet. Jo. Adam Osiander, Coll. System. L. de Magistr. Polit. §. 3. p. 10. b. Aut denique γ) ut Pontificum CHRISTI Vicarium nihilominus eligunt Cardinales, nec illa electio divine Pontificatus origini ipsorum sententiâ præjudicat; sic nec electio, determinatio, nominatio personæ Regiæ à Populo facta, divine ejus Autoritati opponenda est. vide rursus Osiander. ad Grot. l. 3. p. 470. Neque est, quantum sciam, qui non, personam, formam regimini &c. à populo liberè determinari, ultro fateatur. Ceteram commendari in hoc argumento prorsus meretur solide reconditæ, eruditionis Viri G. P. Röttenbecii auspicio dudumque edita Dissertatio de

de MAJESTATE MOTHI ANALOGA, qui λογισμῶν χάρις heic pas-
 sim obvias eruditè adnotat, & simul ostendit, posse utique eligentes ^{ad immediatam}
 Causam dici Majestatis Effectivam, sed sensu latiore, C. III. §. 16. p. ^{ad exponitur,}
 17. item causam principalem, sed secundam; Immediatam quoque,
 sed IMMEDIATIONE APPOSITI. Simili fere modo, ac si quis
 effectum à Lumine lunari pendentium causam lunam dicere vellet
 immediatam, Solem verò mediatam, qui tamen sua potius virtute ac
 radiis suis, ad Lunam tamen prius trajectis & hinc reflexis (alioquin
 adeo supposito intercedente) effectus tales communiter supponatur
 prestare.

(d) Mediantibus videlicet pactionibus ac decreto (conf. §. preced.) conven-
 tionibus item aliis, quæ in primis Rerum publicarum constitutionibus,
 in Imperatorum delationibus, in Principum electionibus, populum in-
 ter & Imperantes inveniuntur. Quas duras hand raro esse, & per-
 soam imperantem vehementer constringere notum est. Atque isto
 quidem Pacto sedari controversiam posse existimo, quæ tantis ani-
 morum fluctibus jacta agitataque inter Viros egregios fuit. Possimus
 enim devoti pitque Regum cultores esse, tamen si cum Petro de Marca,
 Presule Parisensi de Conc. Sacerd. & imp. Tom. I. L. 2. c. 2. §. 1.
 f. 54. non dicamus: Unicuique Regum potestatem regiam immediatè
 à Divino Numine conferri. Quam Casparis quoque Ziegleri senten-
 tiam velut excedentem in hoc argumento allegat Noster D. Zent-
 gravius, laudata superius Triade, qn. II. §. 6. pag. m. 16. Media-
 ta certe personarum designatio ac modi isti mediantes, negari hand
 possunt. Nec populus ut medià ibi sententia ait, Principem eligit mo-
 do, sed & electo Majestatem adplicat, ut superius de Potestate
 Ecclesiastica, Vocatione licet mediata, Ministro collata monui-
 mus. Quare flammis quidem aut carnificis ad componendam hanc
 litem opus nondùm erat, ut in Regià Urbe novò controversias defi-
 nienti instituto factum esse vir doctus conqueritur. Quanquam quæ
 ejus rei cause fuerint, nostrum non est arbitrari, & historie nexu
 nos latet. Addi meretur, qui hæc ex instituto eundem in modum e-
 dixerunt, cordatus Theologus, Frederic. Beckmannus Instit. Theol.
 Part. III. Loc. XV. §. 6.

(e) Palcre in hanc rem D. Spenerus Respons. Theol. P. II. c. IV. sect. 8.
 Soviel grosse Herrn Gott dem Herrn näher sind/ soviel weniger
 kommt ihnen zu/ daß sie desselben Gebott aus den Augen setzen. In-
 signis

signis est de Doctrina Principum, de Trajano locus: Illius exacte eruditionis, in verbis posita, compos non erat. Rem tamen ejus norat & implebat. Conf. Grot. III, XI, 4. in notis sub fin. Absolutum datur imperium, sed non à justitia, non ab ordine, quum ne DEUS quidem à justitia sit absolutus, quippe nescius mentiri.

Quale Imperium absolutum?

quid Regnum Saturni?

(f) Simul hinc intelligitur, quale Regnum Saturni fuerit, sub quo primos mortales auream etatem epissa magno consensu fabulosa tradidit antiquitas. Id enim ex Ade Historia derivatum esse observant Viri doctissimi, Saturnus nil aliud est quam Sator noster: Graeci νεβροϋ, quasi χερίων dixere: quippe temporis principium, & in quo gens humana suum terminat ordinem.

V.

Quid Majestas?

quid Jura Majestatis?

quid Magistratus?

Quemadmodum *Majestas Summa ubique** *Potestas*, five facultas exercendi universa Civitatis Jura est: ita eadem Jura (vocata aliis (a) Regalia) commodè dividuntur in immanentia & transeuntia. (b) Nec rationibus illa destituitur sententia, quæ Majestatem totum **POTESTATIVUM** adpellat. (c) Differt *Majestas* à *Magistratu*, qui ab illa dependet, atque constituitur. (d) Cæterum, ubi hæc Majestas: ubi hæc una, (in persona five simplici five composita) voluntas est, seque exerit: ibi Imperium, ibi Regnum five Principatus est, five quocunque Formæ nomine Imperium insignias. Et quocunque ea voluntas se extendit, eo etiam usque Imperium protenditur. (e)

Iterum definitur Majestas.

Regalia, quid notent in genere?

quid in specie? quid in Regale Gallis?

* five facultas *Moralis Civitatem gubernandi*. Grot. I. 3, 6. ac rone etiam Königius; infinite Virtutis impetium definitur, Theol. Post. P. III. §. 245.

(a) quæ quidem vox generaliter hec accipitur; non saltem uti Monarchicis apta est formis, sed & uti omnia Civitatis Jura comprehendit. Speciatim vero Jus notat Principis, quod is habet Sede vacante Ecclesiastica. Quod quomodo in Romanam sibi vendicant Imperatores Germanici, docuit in de Libertatibus Ecclesiarum Germanicarum Jo. S. hilterus. Adde pro Ecclesiis Lusitanicis Ismaelem Bullialdum. Specialissime apud Gallos La Regale five Jus Regalarum dicit illud Jus, quod habet Rex Christianissimus in omnibus Episcopatibus Regni sui, ut in iisdem Episcopos eligat, dignitates & bene-

beneficia Ecclesiastica conferat, & de præbendis illis vacantibus disponat, nec non fructus per mortem Episcopi vacantes suos faciat, eoque, quo sedes vacat, & tandem, donec novus Episcopus, qui de mortui in locum successus fuit, Regi præstiterit Juramentum fidelitatis.

- (b) *add. Jacob. Thomasius Tab. XLIX. lin. 35. cujus hæc distinctio est, à filio nuperè repetita. Jura verò ipsa luculento Commentario exposuit Zieglerus, ex quo quæ ad usum modernum spectant, suppleri possunt. add. Grot. l. 3, 6. Qui Civitatem regit, eam partim per se, partim per alios regit. Per se versatur, aut circa universalia, aut circa singularia. Circa universalia versatur condendo Leges, easque tollendo, tam circa sacra, quam circa profana. Ars circa hæc Aristoteli vocatur Architectalis. Singularia, circa quæ versatur, sunt aut directe publica, aut privata quidem, sed quatenus ad publicum ordinantur. Directè publica, sunt actiones, ut pacis, belli, fœderum faciendorum; aut res, ut vectigalia & si quæ his sunt similia: in quibus comprehenditur & dominium eminens, quod Civitas habet in cives, & res civium in usum publicum. Ars circa hæc Aristoteli vocatur πολιτική, i. e. civilis, & βουλευτική, i. e. consultatrix. Privata sunt res controversæ inter singulos, quas publica auctoritate dirimi publice quietis interest. Hæc ars vocatur Δικαστική, Judicialis. Quæ per alterum expediuntur, ea expediuntur aut per magistratum, aut per alios curatores, in quibus etiam sunt Legati.*
- (c) *huc pertinet inscriptio Capituli VII. L. II. Vide denno Jac. Thomasius Tab. XLIX. lin. 4. & 5. Grot. l. 3. 17.*
- (d) *applicari hæc ad sublimiora possunt. Christi Regnum Universale est, quia ejus Majestati subiecta omnia Ps. VIII. 7. XCIII. 1. XCVII. 9. Hæc Monarchia universalis est, mundanis regnibus vel hoc ipso opposita, quod hæc particularia sint. Conf. profunde Vir doctrine Lichtscheidius, de pura salutis intentione, tractatum singulari pag. 36. seqq.*

De Juribus
Majestatis;
eorumque
divisione,
ac
divisionis
fundamentis

Ufus doctrinæ in
spiritualibus

VI.

Populum semper eundem dixere veteres ob communionem Juris, & illam, quæ singulos jungit, in societate consociationem. Inde populum qui nunc est, alloquentes, ei tribuimus, quæ eidem populo ante multa secula acciderunt. (a) In-

Qui perpetua
tua civitas?

N n n

terim

**Ut definat
Civitas?**

terim & definit esse Civitas, vel interitu corporis, vel interitu speciei, sive spiritus. Corpus interit 1) sublatis simul partibus, sine quibus corpus subsistere nequit, vel sublata corporis ratione. Ad priorem modum pertinent populi mari abrepti, item ii, quos terræ motus hausit penitus, (b) aut chasma. 2) interit corpus, sublata corporis ratione, i. e. si cives sponte ob pestilentiam aut seditionem à societate discedant, aut vi ira distrahantur, ut coire non possint. [c] Ipsa verò species interit, sublata aut omni, aut perfecta Juris communiione, quo pacto formale populi interire ait Pufendorfius. (d) Civitas esse non definit, si loco migraverit populus, aut muri urbis disjecti sint.

**Ut non de-
sinat?**

**Exempla
perpetuitatis
populi è sa-
cra.**

- (a) *landat eam in rem sacra quoque testimonis Grotius II, 9, 3. Marc. X, 3. Jo. VI, 32. VII, 19, 22. Act. VII, 38.*
- (b) *Grot. II, 9, 4. insigne exemplum mari hausta urbis vidi ipse ad Eubnyssam. Chasmate perit Plurisa, apud Rhetos, add. Obrecht. ad h. l.*
- (c) *huc pertinet etiam noxa venenatorum animalium. Pufend. de J. N. § G. VIII, 12, 7, 8.*
- (d) *d. LVIII, 12. ult. non quidem semper definit cœtus esse, sed desinit esse Respublica; ut ablato ab iudeis sceptro. Gen. XLIX, 10. ut post occupationem Solymarum iudei omnes, quotquot capi potuerunt, sub hasta missi sunt & venditi.*

VII.

**quid Civi-
tas?**

Civitas est [a] *Persona* [b] *Moralis composita*, [c] *cujus voluntas ex plurium pactis implicita & unita, pro omnium voluntate habetur, ut singulorum viribus & facultatibus ad pacem & securitatem communem uti possit.*

**Cur Civi-
tas dicatur
persona?**

- (a) *nostro scilicet concipiendi modo, II, 6, 10. init. quia Civitas velut UNUM Suppositum, intelligit ac vult, aliasque actiones perniculares à singulorum actionibus separatas edit. Distinguitur ab una persona naturali II, 8, 4.*

**Cur unam
habeat vo-
luntatem?**

- (b) *quia est persona spectata cum Statu suo. Pufendorf. Elem. L. I. def. 4. p. 26. & quod actio una censetur ac una voluntas iudicio Morali, etsi plura sint individua physica. Adeoque plures personæ Morales, ex officio aut statu resultantés in unum hominem cadere possunt.*

sunt. Prout Cicero de Oratore dicit: Tres personas unus sustineo, meam, adverbis, Judicis. Conf. Pufendorf. Jus Feciale §. 39. p. 146, 147.

- (c) i. e. quia plures persone ita heic inter se uniantur, ut non voluntas, tum actio ipsarum pro unica actione aut voluntate, non pro pluribus, censeatur. Ceterum persone compositae sunt vel Ecclesiasticae, vel Politicae. Inter illas quaedam sunt generales, ut Ecclesia Catholica, item Ecclesiae particularis: quaedam speciales, ut Concilium Oecumenicum Nationale, aut Provinciale: Synodus Dioecelana, Consistorium, Presbyterium, Capitulum. Societas politica itidem est vel Universalis, ut Civitas, quae in diversas species, puta, Monarchiam, Aristocratiam, & Democratiam dispescitur: vel particularis, ut Senatus, Scabinatus, Tribus. add. Pufend. Elem. JPrud. Univ. Def. IV. L. I. p. 26. sqq.

Quid & quoruplices personae compositae?

VIII.

Ut in omnibus consociationibus, sic in Concilio quoque, cui Civitatis commissum est Regimen, vincis pars major, quod vocamus Jus partis majoris, vel pluralitatem votorum. [a] Quanquam & Collegia dantur, ubi unius dissensus caeterorum omnium consensum reddere irritum potest. [b] Quo nomine Galli contra Concilium Tridentinum Protestantes dixere, ad id se non teneri. [c] In paritate votorum vincit pars mitior. [d]

Quid Jus partis majoris, seu pluralitatis votorum? In paribus cur vincat pars mitior?

- (a) Grocius II, §. 17. quia ut neque Pufendorfus de J. N. & G. VII. 2. Quae ratio 15. distinetur, VIX alia est via negotia expediendi; Unde necessarium esse ait, ut in Conciliis plurtum suffragia vim habeant universorum. Quis enim iudicium alias feret, utra sententia sit melior? Non partes ipse dissidentes, quia iudicare in propria causa non licet. Non tertius, cum & arbiter suspectus, imo Reip. inimicus esse possit. victoria votorum majorum?
- (b) ut Poloniarum Reges non eligantur, nisi suffragiis singulorum & nemine contradicente, Beckmann, Histor. Orbis Terr. c. VIII. §. 5.
- (c) Pufend. de J. N. & G. VII, 2, 15.
- (d) ex calculo Minervae, quae in iudicio super Orestem instituto sic defuit:

Evast hic vir nitionem sanguinis
Nam calculorum numerus equus exit,
add. Böcler. nobili Dissert. de Calculo Minervae, quae est inter Dissertationes politicas.

Calculus Minervae. De eo confer Tractationem nostram de Jure Poenar. IX, §. 200. 1X. sqq.

IX.

Quod Jus Regis apud Samuelem?

Quod apud Samuelem est de *Jure Regis*, num de vero Jure, (a) hoc est, facultate justè & honestè aliquid agendi? aut nudo facto? (b) an denique de facto effectum Juris habente (c) exponi debeat, inter Auctores acquiritur. Sunt, qui litem declinent, quum ab hypothesi ad thesin argumentari heic non sit consultum, & ad Europæos aliasve gentes nihil attineat Jus Ebræorum, vel Dominatus vel Regnum mixtum; vel aliud quid fuerit. [d]

An Jus veterum intelligendum?

(a) ut un't Osiander, *infra de Dominio eminenti allegans*; & post eum Ult. Obrechtus ad Grot. l. 4. 3. quia 1. *וְדָוִד* verum Jus intelliget, Dent. XVIII. 14. 2. quia illa regiminis ratio ad Majestatem Statumque Regis necessarij sit, assumere sibi juvenes in satellitium, vineas in alimentationem, decimare greges: quia 3. hoc Jus redactum in scripturas, depositumque coram Domino. 1. Sam. X. 25. quid verò periculosius, quam perscribere & in sanctissimo loco Jura recondere tyranni? quia 4. hoc Jus, supposita Reip. necessitate, nihil habeat iniqui. Quod argumentum ad 1. Sam. VIII. 10. exaggerat Colovius, ac ante eum Hülfem. Extens. Brev. XX, 12. ut & Jo. Wandallus de Jure Regio, ac novissime Zentgravius post alios adnotavit, eo ex Jure, à Samuele, Ebræorum, in Status sui mutationem prurientium, motui opposito, domini eminentis Jura doceri posse. Summ. J. D. Sect. II. art. II. §. 13.

An nudum factum?

(b) ut alij; quod Juri nature Legibusque divinis contrarium sit, auferre populo agros optimos, veterumque patrimoniorum turbare ordinem, 2. Vox, clamabitis, & lamenta arguant tyrannidem. Quorsum enim querela, quamdiu secundum Jus imperatur? 3. Longè aliud Jus sit Regis Dent. XVII. 14. Nimirum ejusmodi Jus Regis describi, quale habuerint Reges Orientis, que vellent, suis imperatores: atqui talem Israelitas Regem petiisse 1. Sam. VIII, 5, 18. Consentit in tantum Danhauerus in Politia Basilica, qui Jus Regium duplex dicit, unum antiquum à Mose Dent l. c. intimatum, à Deo propitio datum; alterum quod Jus suum magis fuerit, quam datum, Deoq; irato & irritato permissum, quod Samuel non tam dilatat quam præfagit.

An factum Juris effectum habens?

(c) id est non resistendi obligationem. Que est Grotii sententia, l. 4. 3. qui Jus vocari ait, quomodo Prætor Jus reddere dicitur, etiam cum iniquè

iniquè decernit. *Adstipulatur* Danhauerus: *Cum Samuel, inquit, Jus Regium proponit, sine dubio non loquitur de Jure justo ac legitimo, longè enim hoc ab alio antiquiori discrepat: nec de nudo factò, nihil enim esset in eo exitium, cum injurias facere & privati privatis soleant: sed de tali factò, quod conjunctum erat cum effectu Juris obligatorio ad non resistendum, ut nihil superesset nisi pœnitens ad DEUM Vindicem provocatio. Et quam gravia Reges, hoc Jus sequenti, subditis imposuerint, veſtigalia, docuit Salomon; qui populum sic gravavit, ut ab illo se relevare voluerit; neq; filius leviora cogitabat, sed cum supremum se Dominum existimaret, & populi bona suam possessionem arbitraretur, barbarè inclementerque respondit: Pater meus adgravavit jugum: Ego gravius reddam.* Danhau. Polit. Basil. p 63.

(d) uti D. Hedingerus Siciliment. ad Grot. I, 4, 9. *Judicioſissimi Viri, Venerandi Parentis mei, D. Jo. Andreæ Hochstetteri, Abbatis Bebenhusiani, sententia est, textum de REGNO, ejusque STATU, ut hodie loquimur, constituendo loqui. Tum enim Fisco seu patrimonio Principatus opus erat, ad quem constituendum agros, vineas, decimas, aliosque redditus destinari, & à privatis Civium possessionibus decerpi necessarium omnino, etque & justum declarat DEUS. Sed fisco constituto peccavit Ahabus, Nabothum vinea sua privando. 1. Reg. XXI, 2, 7, 19. Quam expositionem ceteris antefero, cum quod prioribus obnoxia difficultatibus non est, tum quod vim textui non facit, & Regis pariter ac Civium Jura illibata tuetur.*

Qui judici-
um decli-
naverit?
Verior sen-
tentia, à Ve-
nerando Pa-
rente Au-
ctoris hau-
sta.
Qua & in-
gens difficul-
tas de Aha-
bo facile
solvitur.

X.

Ad Jus circa sacra male refertur potestas alienam religionem subditorum animis(a) obrudendi, eamque vi adhibita propagandi; quo nihil magis humano ingenio repugnans, & veræ prudentiæ utilitatisque rationibus * adversum poterat excogitari. Adde quod neque *genius Regni Veritatis*, quale Christi est, id patitur. (b)

Quid præ-
cipuè ad
Jus circa sa-
cra perti-
neat?

(a) uti fecit Antiochus Epiphanes, 1. Macc. I, 43. qui omnes, quæ imperabat, gentes paribus ritibus vivere jussit, tanquam omnes Macedones essent. add. II. Mac. VI. 1, 2, 7. ubi dira persecutio describitur, & exemplum Eleazari occurrit. Quale dætarum spectamen Galia dedit.

(b) Jo. XVIII. 36. add. Pufendorf. de Habitu Relig. ad Rempubl. §. 17. p. 62.

Non 3 * Regi

* Regi innocuum est, parentibus pergratum, si a vite Religionis usus populo relinquatur, Grot. III, 15, 11. Gobi apud Procopium dicunt, se ad suam Religionem adegisse neminem.

XI.

An & examen doctrinarum? & constitutio Doctorum?

Ad Jus Summi Imperij circa Sacra pertinet imprimis Doctorum Constitutio: (a) Doctrinarumque examen; quæ si finem Civitatum genuinum evertant, rectæ rationi non congruunt, adeoque nec à DEO ortæ esse facile intelliguntur, (b) Est etiam Summi Imperij efficere, ut Sacerdotes secundum Legem officium faciant, ut ades sacra suum retineant Statum, atque in id & operas & pecunias indicere. (c)

- (a) Novit id Ottomanicus Imperator, conf. Ricaut, Port. Ottoman. & de Statu Ecclesie Armenæ.
- (b) Habet autem hoc præcipuum Christiana præ cæteris Regio, ut pacem, ut charitatem, ut tranquillitatem vnicè inculet. Conf. Pufend. de Habitu Religionis Christianæ ad Remp. §. 49.
- (c) Jus hoc sibi vindicavit Joasus, II. Reg. XII. 4. & 10. Grot.

Dignitas Religionis Christianæ.

XII.

Quod fundamentum Juris vestigalium?

(a) Vestigalia de mercibus rebusque cum avehendis tum invehendis; Tributa de personis (b) earumque facultatibus & bonis exigi solent. (c) Cæterum optima tributj est ratio, quæ divites maximè onerat, & quidem pro divitiorum modo. (d)

quid Jus accensarum?

- (a) Conf. Herman. Lavater, de Censu; Klokius de Contributionibus; Muller, Instit. Polit. P. I. c. VII. §. 113.
- (b) agendum heis de Jure accensarum, ubi de pretio rerum consumentibilium modica pars deceditur. Quod imprimis exercet Rex Borussiae, & salutare remedium adversus luxuriam in colloquio nobiscum famulari censuit Pufendorfius. Si enim, inquiebat, nimis pro publico sumptibus onerari nolim, penes me utique est à sumptuosis convivio abstinere. Add. eundem de J. N. & G. VII. 5, 6. & de Off. N. & C. II, 15, 3.

Exempla tributorum & vestigalium,

- (c) Esdr. IV. 13. tributj & vestigalis & aliquorum reddituum fit mentio. Sunt, qui tributj nomine intelligant, quod in capita datur; vestigalis, quod in mercas, reddituum, quod de agris. add. 1. Macc. X. 29. Demetrius ad Judæos: Condono tributa Judæis omnibus. Tributa quæ

alias sunt, quæ in caput aut solum dantur. Hic verò, ὡς παρὰ τῆς κεφαλῆς πάλαι. Joseph. Archæol. XII. 9. Confer omnino locum è Maccabæis allegatum, ubi promissa remissio Coronarum, quales antea dære Judæi soliti erant Regibus quotannis.

(d) ut Menabem Rex Israelis pecuniam Regi Assyriorum dandam exegit à ditissimis, quorum quisque quinquaginta scelos dare tenebatur. 2. Reg. XV, 20. Pertinet huc capitatio, Tributi genus, quod pendit solet pro capite cuiuscunque, in signum servitutis & subjectionis inventum, unde exteris imponi non posse docet Grotius II, 2, 14. num. 1. & capitaciones (excepta illa, quam DEUS pro expiatione animarum Exod. XXX, 12. & constructione tabernaculi Exod. xxxvii. 26.) à tyrannis ortas esse, adeoque à principibus aliis, uti Servio Rege & Constantino Imp. Rom. sublatis post Dionys. Halicarnass. testatur Bodinus de Republ. VI. n. 663.

quid Capitatio?

XIII.

Ad Jura Majestatis Jus quoque pertinet *missendi Legatos*. Prostat insignis tractatio Jo. Georgij Kulpisii de Legationibus Statum Imperii, absoluta XXIII. Capitibus, quam *ob ordinem & judicium* non vulgare laudat Celebris Observator, (a) quod in definiendis controversiis ad Jura Legationum pertinentibus, & refutandis opinionibus vulgo receptis adhibuerit. Qui tamen addit, elegans hoc scriptum, pariter uti & aliud simile Kulpisii, laborare nævis quibusdam sapientiæ scholasticæ, qui hodie cordatioribus parum se adprobent. (b) Scripsit etiam, ut Kulpisius monet (c) nobilissimum Opus *Viquefortium*, vir in Belgio natus, sed qui sedem fortunarum in Gallia fixit. Ubi postquam per XXX annos vixisset, & in aula Gallica Ministrum Electoris Brandenburgici ageret, Anno MDC LIX. jussus est abire, & mox loco publico detentioni personarum Illustrium destinato (*a la Bastille*) inopinato inclusus: sed paulo post jussu *Cardin. Mazarini* liberatus, ac, in oblivionem acceptæ injuriæ, annua pensione mille thalerorum, honoratus est; quam & retinuit, donec Rex Galliz hostis Belgii deveniret. Durante isto bello inter Regem Galliz & Status Fœderati Belgii, cum

Historia Scriptorum de Legatis.

in primis Viquefortii.

im

in patria sua degeret, sub prætextu, quod arcana Status proderet, carceri iterum mancipatus est: non obstante, quod se Ministrum publicū Serenissimi Ducis Cellensis in patria esse diceret; unde tamen ad intercēssionem haud dubie Domini sui fuit liberatus. Novissimè prodiit *Justini Presbenta* de Jure Legationis Statuum Imperii Tractatus, ab Observatore mirificè commendatus, (d) præprimis, quod Lectores in eo reperturi sint experientiam Viquefortianæ non imparem, & methodum, & Judicium Kulpisiano, ut is quidem ait, superius, civile nempe, non scholasticum.

(a) *Observat. Halensi To. II. XVII. p. 413.*

(b) *Dolemus, inquit Cl. Observator, Viro celeberrimo in capite XIX.*

Tempus & chartam periisse in examinanda Controversia: Quæ actio competat Statibus Imperii pro conservandis Juribus Legationum? ubi simul concludit, quod Principes Imperii adversus Electores in questione: an ipsis liceat mittere Legatos primi ordinis? possint uti actione confessoria nulli: sed tamen, quoniam actiones in rem, probationum oneri sint magis subjæctæ, consultius esse, si actor utatur interdito: uti possidetis: aut etiam posse institui actionem injuriarum. Quæ cum legeremus, in mentem venit, quod de eximio s. Cto Seculi XVII. fama verosimilis fert, quod cum à Serenissimo quodam Imperii Principe ad consilia adhiberetur, in quibus deliberatio instituebatur, de damno à vicino Principe dato resarciendo; & reliqui consiliarii disquirerent: utrum consultius foret repressaliti, aut bello, aut legationibus uti? ipse in voto suo insigniter commendaverit usum moderatum & praxin viridis observantiæ actionis Legis Aquiliz; sed infelici successu. Cum ab eo tempore à Domino suo ad consilia amplius non fuerit adhibitus. Ita Observator.

(c) *ad Grot. II, 18. §. 1. p. m. 105. lit. e.*

(d) *Tomo II, Observat. XVII. §. 20.*

XIV.

Quid Legatis debetur?

Inter ea quæ Legatis *Naturali Jure* debita sunt, primum est: *admissio*. (a) Alterum *inviolabilitas*. Admissio tamen restringitur, ea Lege: *nisi justa causa obstes*. Aliquando enim, ut alia prætereamus, causa mittendi suspecta est, ut *Rhabfacis Assyrii*

Le-

Legatio ad populum concitandum merito suspecta erat Ezechiz. (b) De *inviolabilitate* pulchrè Grotius, quod communis mos, qui quemvis in alieno territorio existentem ejus loci territorio subjicit, exceptionem patiatur in Legatis. Ut, sicut fisione quadam habentur pro personis mittentium: sic etiam simili fisione constituerentur quasi extra territorium. Præterea valde in lubrico locari salutem Legatorum, si actuum suorum rationem alii reddere debeant, quàm à quo mittantur. (c) Alia ratio Legatorum est, qui per fines Principum transunt, non accepta prius venia, (d) siquidem ad hostes eorum eunt, aut ab hostibus veniunt aut hostilia moliuntur. Sæpe etiam non admittuntur vel & puniuntur Legati, velut ii ab quibus missi sunt, rebelles potius, quam adversa pars habeantur. (e) Sicut autem in universo Jure regnant exceptiones: sic ne in hoc quidem negotio nullos existere posse casus dixerim, quibus singularis Legatorum aut ejus Comitum improbitas dare possit causam in eos animadvertendi. (f)

Quæ ratio
inviolabili-
tatis Lega-
torum?

(a) Grot. II, 18. 3. *Sunt Legati personæ necessarie ad pacem conservandam vel conciliandam; unde Cicero in Legatorum cum hominum presidio munitum, tum etiam divino scripsit, Orat. XXX. de Haruspicum Responsis. Nec obstat, quod regerit Kulpifusus, suasoriam hanc solum rationem esse, quæ ex se non sufficiat, ad inducendam apud Gentes obligationem efficacem, ut non liceat & contrarium facere. Nam quæ socialitate nituntur, ea suasoria dici non possunt. At qui sine Legatis veluti mediis Pacis ipsa pax tanquam finis obtineri nequit. Deinceps pleraque Juris naturæ præcepta sic sunt comparata, ut inter eos, qui in Statu Naturali vivunt, sat debiles exerant vires; Ideone vero, quod malitia hominum trituendum est, ipsi Naturæ Legi adscribamus? Igitur obligatio in Lege naturali per se satis est efficax, respiciendo interis vinculum ac tribunal divinum, sed non semper est efficax ex accidenti, vel potius non efficiens ob intervenientem hominum malitiam. & quoniam apud multos educationis & consuetudinis vitio vis rationis velat obscurdefcit.*

Fundamentum Juris Legatorum

Cur & huius Naturalis

(b) II. Reg. XVIII.

000

(c) Grot.

- (c) Grot. II, 18. 4. per tot. Sunt, qui fisione missa pondus argumenti in hoc ponant, quod utilitatis reputatio & consequentium metus ex ulla in Legatum animadversione Legatos fecerit inviolabiles. conf. Huber. de Jure Civ. III. 4; 2, 25.
- (d) Grot. II, 18, 5. omnino. Hoc pretextu Carolus V. duos Francisci Regis Legatos per Italiam ad Turcos euntes interficere curavit. Satisfecit exemplis Viquefortius, cujus tractatus ferè nihil est, quam perpetua exemplorum textura, non omnium æquabili, ut in factis innumeris fieri amat, circumstantiarum fide; add. Ulcic. Huberus de Jure Civit. L. III. Sect. IV. c. II. §. 201.
- (e) quomodo Dux Albanus à Principe Aransionensi missum suspendit; tametsi Hispani deinceps à quo Jure bellum gerere didicerunt. Ab Ordinibus Belgarum anno MDCXLIII. repulsi sunt. Legati rebellium Hibernorum.
- (f) ut Curia Suprema in causa eris alieni sæpè pronunciauit adversus res Legatorum; ut Angli sub Cromwellto, fratrem Legati Regis Portugallie ob cadem in foro, sive Bursa Londinensi insolenter admissio, capitis supplicio adfecerunt.

XV.

An Jus mittendi Legatos competat Status Imp.

Status Imperii, sicut superioritate gaudent territoriali, quæ plenam quidem Majestatem aut perfectam non refert: ita *secundum receptam opinionem* Jus habent mittendi Legatos, quia summi Imperii analogicè dicti sint compotes. (a) Quod ita exercent, ut eos non saltem mittant ad alios Imperii Status aut Principes extraneos: * sed & ad ipsum Imperatorem. (b) De Pontificis Legatis sæpè dimicatum fuit. Neomagum veniebat *Aloysius Bevilacqua*, Patriarcha Alexandrinus, Nuncii officio functurus. Cæsarei ac Hispanici Legati cupiebant, ut ipsum recens advenientem visitarent Brandeburgici, Elector desuper consultus respondebat: si Nuncius parem iis honorem in visitatione exhibere cuperet, quem exhibeat Cæsareis & regiis: visitandum esse. (c) Professus autem publicè est Nuncius, se non ut personam Ecclesiasticam, sed *uti Principis Itali* Ministrum Neomagum venisse, quibusdam bellantium, super pace non

An & Pa-

nonnulla propositurum. Porro: quando de Pontifice mentio incidebat, eum nunquam Pontificem, aut suam sanctitatem, sed tantum *meum* Principem vocitabat: insuper declarabat, reliquos se Legatis Protestantibus de adventu suo indicaturum, si norit, humaniter id acceptum iri, ac se ab iis invisendum. Igitur Legato Electorali cavendum (charactere vestito,) ne concurrat in Aula Regis Pontificii cum Nuncio, quia alias ipsi citra dubium cedere necessum haberet; quod tamen Elector tanquam Principi Italiæ nullo modo concessurus est.

(a) Kulpis. *ad Grof. II. 18. §. 1. p. 204, 205. lit. c. Anno 1685. Ablegatus Brandeb. de Spanheim ob solemnem actum in teatro si ragulis exornato, ac in gratiam Legatorum edificato, honoratiorem locum præ Ablegatis Belgicis sibi tribuit. add. Pufendorf. Rer. Brandeb. IX, 23.*

* *Nam & qui impari junguntur, sedere Jus habent Legationis: imò & hi qui ex parte subditi sunt, ex parte non sunt, pro ea parte quæ non sunt subditi. Grof. II. 18. 2.*

(b) D. Schwæder J. Publ. Part. Spec. Sect. II. c. 28.

(c) Puf. *nd. Hist. Rer. Brandenburg. XV. 39.*

XVI

Subtiles *Legati, Ablegati, Deputati, Residentis* distinctiones, olim fere incognitas, aut non ita exactè observatas, summa Gallorum Italorumque his in ceremoniis vigilantia produxit. Ex horum igitur stylo, in ipsis rerum argumentis obtinente, Legatus (*Ambassadeur*) est, qui mittitur à Principe, non recognoscente superiorem, cum charactere (a) repræsentatio. An autem cum eo charactere aut sine illo mittatur, ex literis perspicitur credentialibus. Quod si hic nulla repræsentationis mentio fiat, non Legatus (*Ambassadeur*) est: sed II) *Ablegatus, (Envoyé)* qui adjectio honore differt à Legato. Ambo verò vel Ordinarii vel Extraordinarii sunt. Extraordinarius *Ambassadeur* non differt specie dignitatis ab ordinario *Ambassadeur*: quamvis ut plurimum extraordinarius, qui supervenit, solet Ordinariè præferri, licet unius Domini Ministri sint, uno eodemque in-

Quæ distinctiones Legatorum?

signiti caractere. Cæterum inter Ablegatum Ordinarium * & Extraordinarium illa differentia videtur esse, quæ est inter Residentem, h. e. Ablegatum ordinarium, & Extraordinarium, (*Envoyé Extraordinaire*). Plenipotentiarium verò nomen potestatis est, non dignitatis, ut multi sibi persuadent, cum quilibet Residentis Plenipotentiarium esse possit, si mandatum tractandi libertimum habeat, neque propterea Legato characterem habenti æquiparatur. *Deputati* autem vocantur Ministri ab illis missi, qui unum constituunt corpus. Ita pagi Helvetiorum (*Cantons*) Deputatos solent mittere ad Conventum Badensem. Provinciæ Fœderatæ Hagam Comitum. Inferior multum Residente est ille, qui vulgo communiter vocatur *Agens*, quippe quem multi inter Ministros publicos ne connumerant quidem, quia literas credentiales nullas fert, sed ad summum commendatitias. *Consules* Mercatorum & Commissarii huc non pertinent: Illi enim *Ministri* Societatis mercatoris sunt, hi *Ministri* publici, jurisdictionem ejus à quo missi sunt, non egredientes. (b)

quid Plenipotentiarium?

quid Deputatus?

(a) hunc characterem describat, quod sit Jus fruendi iisdem honoribus, quibus fruerebatur is qui representatur, si presens esset.

* Ordinarios Ablegatos antiquis ignotos non ita pridem à Ferdinando Astragonio, cujus summa consiliorum in explorandis aliorum consiliis erat, introducos, ideoque non necessarios forte nec utiles videri, meritoque recusari posse scribit Groc. II, 18. 3. fin. Huberus d. Jure Civit. L. III, Sect. IV. c. 2. §. 8.

(b) conf. Jac. Brunneemannus, Dissertatione de Jure Ceremoniali circa Legatos.

XVII.

An Legatis Jus Asyli & Franchitiarum competat? acriter discutitur.

Grotius ex mera concessione dependere putat: (a) Kulpifius ad Jus gentium confugit, Pontifex Innocentius XI Gallie Regis Legato *Lavardino* negavit, contra quem etiam scripsit *Sfondrasus*. (b) Inprimis quod delicta impune fecerit Juris Na-

Naturæ repugnet, adeoque nec apud ipsos Gallos vel in *Parisiensi* vel aliis quamplurimis Aulis Curiisque admittatur.

(a) *II, 18, 8.*

(b) à Pontifice Cardinalitiam Dignitatem adeptus.

XVIII.

Quod si in collatione Regni clausula adjiciatur *commisoria*, * ut: si Rex fidem fallat, ut tum regno cadat: ne sic quidem, Grotio iudice, summum esse desinet, quoad modum tamen habendi imminutum. (a) Sunt tamen, qui negant. Aut enim, ajunt: Summo imperante datur superior, qui an contraventum pactis fuerit, judicare possit, aut non datur. Si non, quis ergo Principi eripiet Imperium. Si prius, igitur Rex non erit Rex. Talis formula, inquit Bodinus, non Regiam Majestatem, sed in Republica primi conditionem sapit. (b) Pertinent eo *Leges Ducibus Bavariae Inferioris A. MCCCXXIII.* ab Ordinibus latae, quas inter & hæ erant: Rerum à se gestarum rationem Reipublicæ reddunt. Pacis bellique arbitrium penes Senatam Palatinum esto, & similes; quæ Leges satis indicant, Duces illos non nisi nomine Principes, reapse Summum Imperium penes Ordines Provinciales fuisse. (c) Quid Principis Nominis indignus?

An Majestas desinat, si in collatione regni clausula addatur commisoria: ut si Rex fidem fallat, Regno cadat?

* Pufendorf. *de O. H. § C. I, 15, 9.*

(a) nec dissentit Pufendorf. *de J. N. § O. VII. 6. 10. quod tum in populo non sit cognitio cause, sed mera contestatio, seu summum violatum esse, quæ etiam in inferiorem cadat. 2. Addit Grotius, quod tale Imperium sit temporario simile.*

(b) add. omnino Boecler. *ad Grot. I, 3. p. 150.*

(c) add. Heitius *Comment. § Opusc. To. II. §. 18. p. 140. sqq.*

XIX.

An detur Republica Mixta? * vexata admodum questio est. Qui affirmant, ad exempla provocant, quibus Majestas penes Regem Statusque simul esse concipiatur, jura autem Majestatis sic inter eos divisa sint, ut quædam solus habeat imperans, quædam autem communia cum Ordinibus. Talem in

An detur Republ. Mixta?

Imperio Romano mixturam esse. (a) Nec rationem deesse, quod Majestas in *partes dividi* possit**, ut penes unum v. c. sit potestas decernendi finiendique Belli, penes paucos potestas ferendarum Legum. (b) Sunt, qui malint *irregularem* vocare; (c) alii *monstruosam* (d) alii *morbidam*; (e) alii *temperatam**** Cæterum observarunt cordati, non ejecisse Mixtam Rempublicam è Rerumpublicarum ordine Pufendorfium, sed asserere saltem, concinnitati Civitatum Regularium eam non usquequaque congruere. Qua in re nihil sit, quod temerè reprehendas. (f)

* *Mixtam vocat Grotius ex Regis & Procerum potestate, l. 3, 20. & vide eo notas.*

(a) D. Schweder. *Introd. J.P. Parte Gen. c. 17. p. 159, 160.*

** *Cum nihil impediat vel ex parte materia: quia in partibus Majestatis est multitudo: vel ex parte efficientis, quæ est voluntas humana, & dividere potest: vel finis, qui voluntates ad divisionem movet; ut est evitatio tyrannidis & absensionis Regalium; cui malo remedium est partitio regalium, siquidem qui non omnia habet regalia, nec omnia potest quæ vult. Item finis ejusmodi est, conservatio concordia inter Imperantes. Addit Jacobus Thomafius, etsi maxime dividantur Regalia, manere tamen ipsa nihilominus indivisa ac unita in Subjecto communi, quod est tota Civitas; scuti, tametsi facultates quinque sensuum maxime sint divise per certa temporis organa, uniantur tamen in ipso animali, tanquam Subjecto communi. Annot. ad Tab. XLIX. annotatione CCXXVI. p. 66.*

(b) *ibid. edit. quest. pag. 158. add. Jac. Thomaf. Tab. XLIX. & Notis ad Tab. XLIII. annot. CII.*

(c) *ut Pufendorfius,*

(d) *ut Severinus de Monzambano, in quem videatur Thomafius,*

(e) *add. Thomaf. JPr. Div. III. 6, 40. & in nota x) p. 561.*

*** *in quantum administrandi modus temperatus. Unde Bæclerus mox; vult Temperamenti vocem adhibere.*

(f) *Hertius Opuscul. To. I, p. 458. §. 1.*

XX.

JUS TEM-
PERA-
TIUM.

Quæ for-
ma Imperii
Germ.?

Facile hinc est, judicare, quæ, in hypothefi, *Forma sit Imperii Germanici?* Ea, quæ & Imperiali Aulæ & Principibus Stati-
busque

busque arrisit sententia, mixtam esse statuit; sunt, qui irregularem adpellent. Sed quæstio tandem erit de voce, quia mixtura ejuscemodi non competit regulariter Formis Rerumpublicarum. Certè partes Majestatis potentiales ita videntur divisæ in Imperio, ut quædam soli Cæsari, quædam Cæsari & Electoribus, (a) quædam Principibus Statibusq; conjunctim competant. Unde assensum haud meretur opinio, de Statu Imperii Monarchico, quæ placuit Reinkingio, Hennigesio, & Lynkerio. (b) Cæterum non inutilis est distinctio Reipublicæ *Mixta*, quoad formam & modum administrandi. Ut si v. gr. forma sit aristocratica, modus administrandi monarchicus. (c)

[a] e. gr. *Jus Fœderum. Cap. Leopold. art. 10. edit. Cæsar. Wir* sollen und wollen ic. *Jus Belli §. XIII. ohne Chur, Fürsten und Stände Wissen und Verwilligung §. XVI. Jus educandi Militum Jus Vectigalium §. XXI. suspensum non à majoribus, sed unanimibus. Jus concedendi facultatem eundem Monetæ. §. XXXIV.*

[b] *antiquè enim manifestum est, in exercitio Jurium Majestatis, Ordines Imperii tanquam causas coefficienter influere, quorum si consensus desit, actus ipse sit nullus. Ubi autem consensus alterius requiritur, ibi persona una non est prædita sufficienti potestate morali ad producendum effectum. Nec juvat dicere cum Viro docto, Ordines se habere saltem ut conditionem sine qua non, non autem ut causam influentem. Nam per quem consensus actus Imperatoris redduntur validi, & quo absente sunt irriti, ille se habet ut concussa, non saltem ut conditio sine qua non. Conditio enim sine qua non nullam vim aut efficaciam habet, e. gr. approximatio ignis ad lignum non facit, ut ignis urat: nam ea quoque aliunde suppleri potest. Atqui ut actus Imperatoris sint morales, & validi, requiritur Consensus Statuum.*

Jus Ordd. Imperii.

(c) J. Thomæ. *Tab. XLIII. lin. 30. quæ distinctio coincidere videtur cum mixtura formæ & Temperamento administrationis. add. Kulpis. Exerc. II. §. XI. p. 26.*

XXI.

Reipublicam qui irregularem vocant, non eam obmor-
bura

Quid Resp.
Irregularitas?

bum aut vitium in administratione ejus hærens, sed publicæ legis consuetudinisque respectum adpellant. (a) Cæterum potest Respublica considerari *vel in respectu ad Leges fundamentales: vel in ordine ad Statum in quo nunc est.* Juxta Leges ordinatum satis esse corpus potest, aut potius poterat: sed Status præfens id plerumque facit morbidum, irregulare, convulsionibus obnoxium, morti proximum. (b) Cæterum irregulares civitates definiuntur cætus, securitatis causa conflati, sed forma illa, quam è Statu naturali migraturis communis sensus quasi præmonstrabat, carentes. (c) Ea irregularitas oritur I. à *sine civitatibus; qui si bellica gloria sit, omnia civitatis studia eo collineabunt.* (d) Si *magna* divitiarum, omnia pecuniarum causa facient; ut Tyrionum civitas, Esai. XXIII. Ezech. XXVI. XXVII. & si Conringium audias, Batavica, de qua Poeta, & ipse in Batavis natus:

trux ventilet ignes

Tisiphone, quasiasque suos irata colubros,

Provehimur, quo lucra vocant. (e)

Si voluptates & luxus, eo etiam omnia referentur. Exemplo sunt Sodomæi, Gomoritæ, & hodie Turci, si Tavernierium audias. (f) II. à *summa* potestate: ubi à fine ejus declinant Resp. Heriles; cujus generis sunt pleræque in Asia & Africa Resp. forte, quia Noë Chamum, cui Africa sedes fuit, maledictione sua ad infimam maximèque servilem conditionem detruxit. (g) Quod contra Hobbesium tenendum, qui distinctionem Rerum publ. in civiles & heriles vocat falsam; (h) sed *imperfectum* cum Imperio despotico confundit. Sed & III. à *Subjeto* irregulares civitates sunt, ubi duo aut tres summam potestatem tenent; quos, si dissentire contingat, ad concordiam adducere non erit facile. (i) IV. *In forma* denique existit irregularitas, (quæ vulgo mixtio adpellatur) quando inter unum, & paucos, vel omnes partitio summæ potestatis instituitur, ut v. gr. quædam Rex solus, quædam cum Senatu: vel quædam Rex solus possit, quædam Senatus. (k)

(a) Pufendorf

- (a) Pufend. de O. H. & C. II, §. 12. Kulpis, Exerc. II, §. XI, lit. b.
- (b) Jam confer rationem Status, prout Legi conformis esse debebat, cum Statu presente Imperii, Vides Rechenberg. Lineam, Phil. Civ. P. III. c. 16. p. m. 157.
- (c) conf. D. Hert, Polit. I, XI, 1.
- (d) d. l. I, XI, 2. 408. sq. Carolus Gustavus, Rex Suecia dicebat apud Chevalier, Jerlon Memoires p. 346. qu'il f. loit, qu'un grand Prince fit toujours la guerre, & ne demeurât jamais en paix, pour tenir les sujets occupez, pour faire des conquetes, & pour se faire craindre. *Talis est graphica descriptio Chaldaeorum Regis apud Habac. I, 6, 7.*
- (e) l. XI, 3. (seqq.)
- (f) add. Hert. I, XI, 4. p. 212.
- (g) Gen. IX, 24. 25. Exemplo est Regnum magni Mogolis, D. Hert. I, XI, 5. (h) de Cive X, 2;
- (i) Hertius Polit. I, XI, 6.
- (k) Citra controversiam ad hanc mixturam pertinent Regnum Anglie, & Polonia, nec non Germanicum Imperium, si tantum spectetur in majore Republicâ, qua in Imperatore & Statibus Imperii consistit. Hert. Polit. I, XI, §. 219. sqq.

XXII.

Fœdus *inaquale* non tollit Majestatem, (a) nec eam amittit *, ubi quis alterius Majestatem *comiser* tenetur observare. Quia hoc in casu Civitas manet libera, & imperio alterius non subjecta; nec fœdus inæquale cadit in potestatem, sed dignitatem ac ut sic loquar existimationem (b) neque demum patrocinium publicum tollit libertatem publicam, uti nec privatum personalem. (c) Ut advocatus rem curat clientis sui, soluto ei ex pacto annuo salario: ita Patronus sive advocatus publicus tuetur ac defendit clientem, nihilque ei imperat, sed constitutum ex pacto honorarium accipit. (d)

* ut ante Bellum Turcicum extremum Summus Princeps Turco Imperatori certam pecunie summam quotannis solvere debuit.

[a] Grot. I, 3. 21. Pufend. de O. H. & C. II, 17, 4. 5. ubi fœdera inæqualia distinguit in ea, quæ conjuncta sunt cum terminatione S. Imperii, & quæ illud non diminuant.

Ppp

[b] que

An fœdus inæquale tollat Majestatem?

[b] *quæ creditur jure perfectio non saltem ex Imperio; sed & ex pacto;*
Pufend. O. H. § C. II, 14, 14.

[c] *Obj. ubi sit inæqualitas; ibi esse superioritatem & inferioritatem.*
E. non nisi una ex parte S. Imperium. 2. Fateri Grotium quod in
scdere inæquali sit unus prælatio; l, 3, 21. n. 1. præprimis si accedat
protectio. Sed (1) non omnis inæqualitas; existimationis diminuit
Majestatem; quæ vel ad intra vel ad extra respicitur, & ut talis ad
extra dicitur paritatem. (2) Prælatio illa non tollit Majestatem; sed
alteri dat prærogativam; (3) aliud est esse in distione; aliud in pa-
trioctio.

[d] *facti est, non juris, si federatus in federatum exerceat judicium.*

XXIII.

**An pensio
 Stipendii, vel
 nexus feu-
 dalis?**

Nec pensio Stipendii aut nexus feudalis impedit, quo mi-
nus à solvente aut ligato teneatur summum Imperium. De
Regibus Hebræorum, post Antonii temporâ, Romanis qua-
dam solventibus idem pronunciat Grotius: Sunt tamen, qui
dubitent; an Judæi; ut is vult, summum adhuc Imperium ha-
buerint; postquam Pompejus eos fregerat, jureque victoriz
templum, ipsumque sanctum sanctorum ingressus fuerat. Ne-
que id probat locus è Chrystostomo à Grotio allegatus. (a) Feu-
dalis nexus libertatem ut dixi; civilem non tollit; (b)

[a] *l, 3, 22; ex Orat. II. de Eleemosynis; qui dicit potius: Judæos Ro-*
mano attributos Imperio in plenâ non transisse libertate, licet sociorum
vocabulo honorarentur.

[b] *feuda franca, quæ nullum planè habent onus vel servitium. Ligium*
quod onus habet, v. c. auxilii adversus omnes. Grot. l, 3, 23. Bo-
dia. l, 9, p. 114. Feudi vel Feodum nomen in Anglia primum natum.
à Feo stipendium militare; & Oed bona; autumat D. Hertius, Opusc.
To. II. p. 491. ut Etinod; quæ bna deserta, Kleinod; quæ bona
prrva. Vox est Germanica; & in Angliam translata.

XXIV.

**Quid Mo-
 narchia?**

Prima * Civitatis Regularis forma est Monarchia, sive Re-
gnum; cui primus ideo à Politicis dari solet locus, quod cæte-
ris formis videatur antiquior. (b) quanquam Asiam olim de-
mooratis & oligarchis non caruisse liqueat exemplo Cana-

nico-

æorum, Philistinorum, & Judæorum post captivitatem Babyloniam. (c) Hodie Africa & Asia universa Regibus paret, nisi quod Incolæ Insulæ *Banae*, Moluccorum celeberrimæ, superiori ac nuper elapso seculo adhuc speciem aristocratiz habuisse feruntur. Est & aliquando Regnum tutorium, quando unus vel plures regnum administrant Regum vice, qui ætatis vel alio defectu laborant, aut in captivitate bellica detinentur. Sed & aristocraticum regni temperamentum exoritur, quando Rex certo Senatui nonnullam regendæ Reipubl. potestatem permittit.

* *Pulcrè de tribus formis Cicero apud Augustinum*: Rempubl. esse rem populi, cum bene aut justè geritor, sive ab uno Rege, sive à paucis Optimatibus, sive ab universo populo.

[b] *Conf. Hist. I, 10, 5, p. 187.*

[c] *Jos. IX, 21. ubi exemplum Gibeonitarum, Democratiz tertium. 1. Sam. V, 8. ubi Aesio: Philistinorum & 1. Mace. IV, 59. II, 29. XII, 6. XII, 36.*

XXV.

Altera est *Aristocratia*, quam Optimates sive pauci regunt ad communem utilitatem. (a) quid Aristocratia?

(a) *Talk Status videtur fuisse in Populo Israelis, sub Senioribus, & Tribuno ac familiarum singularum Principibus, antequam Regnum constitueretur. Jos. XXII, 14. Jud. I, 2. Besold. Polit. I, 7, p. 266.*

XXVI.

Politia est universi populi imperium ad communem utilitatem. Estque vel *pura* (ubi potentia populi promiscua) vel *temperata*. Et quidem vel *Regie*, ut apud veteres Germanos, & in multis Græciæ civitatibus, hodie Westfrisiz, Ultrajecti, Groningæ. Vel *Aristocraticæ*, ut Berna, Lucerna, Friburgum, Salodorum in Fœderata Helvetia, à Senatu, qui libera electione ex omni civium numero delectus fuerit, administrantur. (a) Est etiam politia alia *Urbica*, alia per *Vicos* sparsa. (b) Ac maxime conducit, multitudinem omnem in tribus, in classes, in decurias, in collegia ejusdem artis distribuere,isque capita imponere, quid Politia?

Qui chara-
cteres Ty-
ranni?

nere, & supremos Moderatores. (b) Cæterum de *artibus Ty-
rannicis*, & è quibus dignosci facile tyrannus queat, sollicitè
egit Aristoteles. (d) Eas ait: *Curare, ut ne ceres*, præcipuè
potentiores, excelsoque animo præditi *inter se fidant*: tum *ut
nihil possint*: tum *ut demisso abjectoque sint animo*; denique
ut qui excellunt, deprimantur, * omninoque tollantur.
Quam ob causam nec fratribus parcunt. Qui mos fuit Sultano-
rum Turciæ, nec defunt exempla veteris ævi. (e) Arcanum
quoque Tyrannorum est, fœminis & servis se indulgentem
præbere, ut eorum opera domuum arcana explorent. Uti Ti-
berius primus legem tulit, ut servis accusare dominos liceret.
Qua ex lege seu *δουλοκρατία*, toto terrarum orbe ingentes exti-
tisse calamitates, scribit Suidas. Claudian. in Eutrop. L. I.

— — *non bestia tetrior ulla, (f)
quam servi rabies, in libera colla frémentis.*

Pertinet eo *ars simulandi*, ut Tiberius Domini adpellationem,
ut maledictam exhorruit. Ut *Licestrius*, Gubernator Fœderati
Belgii, regnum in illo populo sibi paraturus, interpretes sacra-
rum literarum (qui multitudinis aures & affectus nonnun-
quam possident) adjugebat sibi specie & affectus, & aliorum dissi-
militudine. (g) Neque insolens Tyranni est, eos, qui antiquius
sive potius ad Imperium Jus prætendere possunt extirpare. (h)
Sed de Tyranno quidem philisophanum esse ait *B. Osland. 7*,
uti de Republ. Platonis. (i)

[a] *Herr. I, 10, 19. p. 205.* [b] *I, 10. 21. p. 206.*

Subdivisio
Regnorū.

[c] *II, 8, 15. p. 145. conf. I, 5, 16. p. 106, 107. quod & in aliis Re-
rumpp. formis utile. Sic Imperium hodie Germanicum in Circulos:
Britannia in Comitatus, quos Saxones Schyras vocant: ea in Hun-
dredas, i. e. centurias, hæc in Thidingas, hoc est, decurias; Polonia
in Palatinatus, quibus præfident, quos vernaculâ lingua *Vaivodas*
dicunt, & Castellanas, quæ angustiores regiones sunt, & secant
Palatinatus: Hungaria in Comitatus: Tartaria in Hordas, id est,
congregationes, ß credimus Jovio, dividuntur. add. *Beold. Polit.
Major. I, 7, 27.**

[d] *vide D. Herr, II, 23, p. 213. add. Aristot. Polit. V, 11.*

* *Apud*

* *Apud Ta itum hoc argumentum est pleraque partis annalium, ceterum in quibus utramque paginam faciunt suspectis, depressi, contusi, subversi, potentes ac illustres Viri. V. 6. XIX. 1. 12. LIX. 1. 14. LXV. 1. 16. nade nova & satis efficax ad infamiam temporum prudentia. claritudinem suam obsequiis indecoris protegere Tacit. Annal. III, 61, 2. & inertiam pro Sapiencia amplecti, Agricol. cap. VI. add. Hert. II, 23, 8. p. 215. b.*

[c] *Jud. IX, 24. II. Parallip. XXI, 4. Ita Herodes precipuos ex Syne- drio sustulit. Albanus quoque, Belgii Praefectus voce aspera, suae ingenui, pauca Salmonum piscium capita multis rannuculorum mil- libus prestare jactitans, novo more, veterem expressit sententiam, quae, sublatis e Reipubl. primoribus, regnum munire docet. Grot. An- nal. Belgic. ad A. 1568.*

[f] *Hert. Polit. II, 23, 16. p. 218.*

[g] *Grot. Annal. Belgic. V. ad A. 1586. conf. Hert. II, 24, 7. p. 226.*

[h] *1. Reg. XV. 29. ubi exemplum Baese, totam Jeroboami familiam extirpantis. 1. Reg. XVI, 11. Simri, domum Baese universam interficientis: 2. Reg. X. 11. Jehu, posteros Ababi delentis. add. Hert. Polit. II, 24, 16. p. 231. sq. De Duce Bragantiae in Portugallia ita loquitur Vittor. Sirti tom. 1. Mercur. lib. 1. Fu veramente un estre- ma bontà d' transcuraggino de' ministri del Re Cattolico quella, di la- sciare nel Portogallo li Prencipi di questa casa, chi aspirarono con vive ragioni a quella corona.*

(i) *Osiander, Theol. Casnal. L. de Magistratu c. IV. p. 661.*

XXVII.

Systemata Civitatum vel sunt *federata*, vel ut sic loquar, *Re- gia*, seu quae per communem Regem, coeunt. (a) De his pul- cre Grotius: *Non, ait, ut in naturali corpore non potest unum caput esse plurimum corporum, ita in morali quoque corpore: nam ibi eadem persona, diversa ratione considerata, caput esse potest plurimum ac distin- ctorum corporum.* (b) Quaedam Systemata sibi Principem praepouunt, ut nuper Belgae habuere *Auriacum*: ut *Vallensia* Episcopum Sedunensem: (c) quaedam Principe carent, ut Helvetia. De- inde quibusdam *stata sunt concilia*, quibusdam non. Quaedam denique appendices habent, ut Pagi Helvetiae Praefecturas plures, quaedam non.

Quorupli-
cia Syste-
mata Civi-
tatum?

(a) Pufend. O. H. & C. II, 8, 13.

(b) J. B. & P. I, 3, 7.

(c) conf. Hert. Elem. Politt. I, 12, 7.

XXVIII.

Quid Civitates Clientelares?

Sunt etiam Civitates vel *Clientelares*, vel *Fœdales*, vel *Ægales*. (a) Illæ sunt, ubi populus alterius populi majestatem committere conservare tenetur, id est, operam dare, ut ejus imperium in tuto sit; tum ut dignitas, quæ Majestatis nomine venit, ei constet. Ubi tamen interdum arctior, interdum laxior obligatio est. In fœdere Hebræorum cum Philistinis I, Sam. XIII, 19. usus armorum illis ademptus, ita ut ne cuiquam telii bellici conficiendi aut rustici ferramenti potestas esset. Exemplum etiam est Civitatis *nova Batavia*, cujus cives equidem Societati Indicæ subsunt, at tamen bellâ indicunt potentibus illorum Regibus. (b)

(a) Hert. Elem. I, 12, 9 p. 235.

(b) Temple Remarqu. sur l'Etat des Provinces Unies p. 347.

XXIX.

Quod Subjectum Majestatis?

Subjectum Majestatis *Grotius* spectavit ut commune, vel ut proprium. Illud dicitur Civitas, cœtus perfectus; (a) hoc *persona una* pluresve, pro cujusque gentis legibus ac moribus. Nimirum Summum Imperium duplici ferè modo considerari potest, uno in quantum respicit civitatem, extra quam nec est, nec esse potest: * altero respectu ad Imperantem, qui civitatis caput est, adeoque membrum ac pars, æquè ac visus nunc totum corpus (vel potius animal) nunc præcisè, qui in corpore est, oculum, respicit. Sic Summi Imperii duplici isthoc respectu duo in Politicis assignantur subjecta; commune scilicet, quod ita Summum Imperium recipit, ut præter ipsum recipiat etiam alias formas, v. c. subjectionem, & dicitur Civitas; ac proprium, quod ita idem recipit, ut quo sensu illud recipit, simul alias formas recipere nequeat, & est summus imperans. Cæterum non confundenda hæc distinctio

duo

ctio est cum illa Majestatis in *realem ac personalem*; quam, *sensu Monarchomathorum* rectius dixisses PERSONATAM. Est enim absurda, turbisque & convulsioni civitatis occasionem potest præbere. (b)

(a) Grot. I. 3. 7. *adeoque sui Juris. Simile addit Grotius, ut visus subjectum commune sit corpus, proprium oculus:*

* *Usus est v. c. vacante Imperio. add. Vicciar. Instit. J. N. p. 23. subjectum proprium vocat Subjectum existentia. Igitur commune ipsius sententia poterit vocari subjectum essentia, sed cum grano salis.*

(b) monente Jac. Thomasio Tab. Philos. Moral. XLVIII. sub finem. *Illi enim ajunt realem semper esse ac manere penes populum: personalem penes personas imperantes. Illam hoc esse majorem, ita ut personæ Majestate personali prædita à populo tanquam habente Majestatem realem in quavis Respubl. forma jure possint ea iterum exui. Quæ pestilens sententia in terminis Miltoni est, pro pop. Angl. 1. p. 5. seq. imprimis 9. § 197, 198. § Jo. Althuf. Polit. c. XXIV. n. 37.*

XXX.

Modum habendi summum Imperium *Grotius*, & ex eo non ster, dicit * vel *usufructuarium*, vel *pleno jure proprietarium*, vel *temporarium*. Nos etiam postremum verè talem agnoscimus, ac dari summum Imperantem (a) *temporarium* statuimus. Nec dictatura fuit Magistratus, aut summi Imperii Vicariatus, ob rationes hoc ipso loco edisserendas, (b) & à Grotio quoque I, 3, et tactas, imprimis quod intra tempus suum omnes actus summi Imperii exercuerit eodem jure, quo qui est Rex optimo Jure; neque ejusdem actus ab aliis potuerint reddi irriti. (c)

Quotuplex Grotio Puffendorffioque, modus habendi Imperium?

* *Add. Puffend. de O. H. § C. II. 9. 7. ubi modum habendi definit, distinguit etiam Grotius inter Regem, qui habet Imperium plenum, & qui plene. Grot. Ji B. § P. II, 6, 7.*

(b) *Referunt eo Dictatorem Romanum, invito Kulpiso. Alii distinctione rem expediunt. Nam utique Dictatores summum habuisse Imperium usque ad Legem Horatiam ac Duilliam Livius III. 55. de non creando in posterum nullo sine provocatione sub pœna capitis Magistrati: Anno U. C. CCCIV. quo tempore Decemviratus è Respubl. proscriptus fuit. Antea illis competeat Jus animadvertendi in caput Civium: Jus iudiciorum: Jus Pacis ac Belli: ferendarum tollenda-*
runt-

rumque Legum: Im fœderum, Im in possessiones ac bona civium: constituedi, deponendi, mutandique Magistratus. Adde quod tot fasces cum securibus Dictatori à Libertibus præti. Conf. omnino Dn. Muller. Dissertations II. de hoc argumento, quæ adjecta est Institutionibus politicis.

- (b) Dissentiant Jo. Bodinus de Rep. I, 8. p. m. 79. edit. Paris. C. ibi: ex quibus efficitur, nec Dictatorem. Kulpis. Exercit. II. §. 9. Pufendorf. de J. N. & G. qui excipit: Dictatori omnes & singulas partes Summi Imperii simul ita commissas, ut intra semestre suum pro arbitrio illas exercere potuerit, nemo sanus admiserit. L. VII. c. V. §. 15. p. m. 1071. sub fin. 2. ajunt, ad summam Imperii requiri etiam perpetuitatem. At hanc in Dictatore non fuisse. Sed 1. quæ Bodinus profert Dictatorum exempla, ex illorum solum erant ordines, quorum potestas dudum Lege Duillia Horatiæque immunita erat, adeoque huc non pertinent. Alia erat primorum illorum quatuor Dictatorum ratio, à quibus primus extitit T. Lælius (vel Lægius): alter A. Posthumius, tertius M. Valerius, quartus L. Quinctius Cincinnatus, quorum à *ἀρχαίων* ac omnino summum fuit Imperium. Liv. II. 18. Ad 2. Resp. durationem esse accidens Majestatis, adeoque salva ejus substantia abesse posse, nec naturam Majestatis immutare. Nullumne E. Imperium summum habuit Carolus V. quia eo se abdicavit? Non ergo habent Optimates, qui definiti regimini tempore elapso ad privatas fortunas redeunt.
- (c) quanquam minus rectè à Grotio I, 3, 11. in classem Monarcharum temporariarum referantur illi, qui antequam Reges in suam perveniant tutelam, aut dum furore, aut captivitate impediuntur, curatores Regni ita constituuntur, ut populo non substat, usque ante legitimum tempus eorum potestas sit revocabilis. Quod exemplum in quorundam Ducatum Administratoribus habemus. At hi summum Imperium exercent, non suo, sed alieno nomine: adeoque non magis Monarchæ vocari possunt, quam Tutor Dominus bonorum pupilli. Pufendorf. de J. N. & G. VII. §. 15. & Dn. Wetber. Post. ad usum Juris Nat. in foro civili c. X. §. 83.

XXX.

Singulare Regni nimium accisi exemplum apud Gallos proponit *Ambiorix* Eburonum Rex, sua, inquires, esse ejusmodi

Exemplū
Regni acci-
si.

di Imperia, ut non minus haberet in se juris multitudo, quam ipse in multitudinem. Qui etiam ea usus est excusatione, se quod fecerat de oppugnatione castrorum non aut iudicio aut voluntate sua fecisse, sed coactu civitatis. (a)

(a) *conf. Castr. Bell. Gall. V. 27, 3. (non VI. ut allegatur apud Kulpium) ubi Graecus verba: coactu civitatis, sic exponit: ἀπὸ τοῦ τῆς ἑβερῶν πόλεως ἀναγκασθεὶς ἐπινοήματι.* add. Ger. Brant. in *Cesar. B. G. VII. 4. p. m. 917.*

XXXII.

Retineri commodè potest summi Imperii distinctio in absolutum, & temperatum. (b) *Absolutum* non vocamus effrenem omnimodamque qualibet agendi patrandique libidinem: (c) sed *facultatem administrandi imperium*, proprio ex iudicio, absque habito ad certa perpetuaeque statuta respectu, (d) & prout Reipubl. tempora postulaverint. Quo de pulcre observavit Vir summus, tantum abesse, ut in vocabulo *absoluti* lateat aliquid invidiosum, aut liberis hominibus intolerabile: ut idem potius longè acrioris curæ & circumspeditionis necessitatem Principibus injungat, siquidem officio suo & conscientiae satisfacere velint, quam quæ ad præscriptam formulam negotia publica sunt expedienda. (e)

Quid in Imperium absolute solutum

Quid est absolute solutum in Regibus

(a) Pufend. *de O. H. § C. II, 3, 7.*

(b) Pufend. *de O. H. § C. II, 9, 5. seq.*

(c) *uti τὸ summum explicare adulatores solent, quorum hæc illatio est: Qui absolutus est. Et, quod libet, licet.*

(d) Pufend. *d. l. § de J. N. § G. VII. 6, 8.*

(e) Pufend. *de J. N. § G. VII. 6, 8.*

XXXIII.

Temperare * Imperium, unius hominis iudicium erroribus haud rarò obnoxium, & genius populi ipseque Civitatis Status nonnullas gentes docuit. Fit autem ista *temperatio* per pacta inter Principem ac populum, illiusque promissum non generale illud: (a) sed *speciale*, in quo modus & media in regno administrando adhibenda exprimuntur; ut, cum promittat, se

Quæ causæ temperati aliquando Imperii

privilegia non daturum, oneri reliquis cedentia: non laturum leges novas: milite externo non usurum; quod utique & conscientiam & regimen Regis stringit. Qui si in Senatum simul sive concilium populi consentiat, ** Legesque Fundamentales condi patiatur, imperium utique temperatum redditur, salva (b) tamen manente (c) summitate.

* quod fit, quando in ipsa delatione Imperii Civitatis voluntatem suam exprimit. Grot. II, 4, 12.

(a) v. c. se diligenter invigilare velle salutis publicae: bonos defensurum; malos coerciturum: justitiam integre administraturum. Per hoc promissum plane non delibatur ad absolutum, quia modus imperandi non describitur.

** add. de mo Pufend. de J. N. § G. VII. 6, 10.

Argumen-
ta Hobbesii
dilatantur.

(b) Multa sunt, quae reperiunt. Et Hobbesius quidem 1. distinctionem summi Imperii in absolutum & limitatum vellicat, quod DEUS ipse Principibus Imperium dedit, adeoque ab hominibus restringi nequeat; & si Princeps pacto obligetur, desinere esse Principem, quia pactum sit Translatio Juris. de Civ. VII. 17. 2. Arguit aliam in forma. Cujuscunque potestas per obligationem efficacem diminuta est, ille non est proprie Rex, nec habet potestatem absolutam. Atqui Principis, antequam admitteretur ad Imperium, jurantis vel promittentis. Hoc, ait, argumentum a deo firmum est, ut nihil possit in contrarium adduci. Pignat enim cum natura summa & absolute potestatis, esse vinculis adstrictum. 3. Ajunt, sic Imperium desinere esse summum, quippe quod vinculo sit ligatum imo populo subiecti. 4. Obstare Legem de Rege Hebraeorum, quae infinitam ei potestatem tribuat. 1. Sam; VIII. fin.

Sed ad primum respondit Auctor: misceri rem cum modo habendi. Summum Imperium utique a DEO est: at modos habendi ex instituto humano variare ab ipsoque DEO probari, quis non videt? add. Pufend. de J. N. § G. VII. 6, 9. 2. Gradus Libertatis pro natura genioque Gentis variant, quae tamen differentia summam non tollit, aut veritatem Majestatis minuit. Lux est diluculo, etiamsi gradibus a pleno meridie discrepet. 3. Pactum illud non transfert sum, sed restringit vel exercitium actus, e. g. nolo gerere bellum sine communicato cum aliis consilio, summamque relinquit imperium, §

foli

soli quidem Imperanti: vel directè in ipsam cadit facultatem, e. c. mes volo nec possum gerere bellum, nisi consensu Statuum. Wir sollen und wollen &c. ut in Capitulat. Leopold, §. 2. & p. 171. Summum utique maxet Imperium, sed cum Statibus, quoad habendi modum communicatum. Qua posteriori ratione actus promisso contrarius est nullus, non ex vi superiori, sed ob defectum facultatis, quam solus non habet. add. Vitriar. Infit. J. N. & G. 1, 3. q. 45 & Pufend. VII, 6. 10. Quod est fundamentum Communicationis in Republica mixta.

Ad secundum dico, id incongruè inferre. Mis. et enim primò rē temperatam cum diminuto. Secundo Imperii summam cum rē absoluto. Summum est, licet absolutum non sit. Et consensus concilii est conditio sine qua non, publicæ causæ salutis adjecta, & ut conscientie Principis consuleretur. Porro: obligatio hæc neutiquam est à populo, tanquam a superiore, sed ex ipso Jure, add. Pufend. de O. H. & C. II, 9, 6.

Ad tertium, nego sequelam. Non enim sequitur: Hic non potest agere omnia ex propria libidine, E, non habet summum Imperium. Etiam Rex insans est summus, cui tamen tutela & restrictio exercitii non præjudicat. Est & Deus piorum, Rex subditorum, salva distantia, amicus, ac socius. ut egregie expeditur Qsander, ad Grot. I, 1, 3.

In quarto observandum, hgi eo in loco de constituendo Principis Statu & Fisco, quæ sententiam supra proposuimus. Add. Pufend. de J. N. & G. VII, 6. 9.

- (c) Restrictio exercitii non tollit substantiam Rei; Pertinetque ad modum habendi, non ad rem ipsam. Confer Grot. J. B. & P. I, 3, 16. Apud Persas Rex summo cum Imperio erat: Leges tamen, certa forma, etiam ab se latas, mutare ipsi nefas erat, Daniel. VI, 12, 15. Esther. I, 19. VIII, 8. Conf. Pufend. b. l. II, 9, 5.

XXXIV.

Qui regnum habet in Patrimonio, * ei & Jus illud alienandi in Quis alicuius Re-
solidum competit; (a) idq; cum directè per venditionem, tum per in-
feudationem, (b) sub onere commissi ex feloniam aut deficiente fa-
milia, tum per oppignorationem: In regno autem non Patrimo-
niali Civitas est causa efficiens alienationis, quia in hoc casu agi-
tur de modo habendi Imperiũ, qui Modus pendet à primava vo-
lun-

lunase, (c) & sub Imperio *per se* non comprehenditur. (d) Quod autem Rex non accepit, primæva voluntate, qua civitas constituta est, id nec usurpare potest, *quamdiu non adquisiverit*. At qui facultatem alienandi, sicut & modum PLENE habendi Imperium hoc in casu non accepit. Rectè autem à Sapien- tibus monitum, debere hunc locum æstimari *ex Formulis Regno- rum & quasi limitibus Imperio positiss*, quos *Leges* adpellamus *funda- mentales*. Multum etiam ab usu temporum, consuetudine, mo- ribusque explicari debere. (e) Cæterum actus alienationis est nullus, ob dissensum populi. Ut pulchrè Grotius: si, inquit, con- tractus ad Regni, ejusve partis, aut patrimonii Regalis, quate- nus id Regi permissum non est, alienationem pertineant, non valebunt, ut facti de re aliena. (f) Quare, si Grotium audias, pars civitatis, ni ipsamet consentiat, alienari à corpore non potest. (g) Ratio est, quia societas naturaliter non dissolvitur, nisi mutuo partium consensu. (h) Et si singuli coeundo in ci- vitatem Jus adquisiverunt, ut non possint inviti ex ea ejici (quo enim alias sine coiere?) nec alterius sub imperium, (i) nisi pœ- næ in vicem, subjici; pars utique non consentiens alienari alii- que in ditionem tradi non poterit. (k)

* *Ingentem hæc distinctio usum habet etiam in materia de successione in Regnis. Regna patrimonialia dividi possunt inter viros & femi- nas, ut in Ægypto & Britannia olim factum. add. Grot. II. 7. 12. & alienari quocumque modo. Cum naturali tamen exceptione volun- tatis palàm inhumanæ & belluinz, ad populi exitium, aut immensam contumeliam, exitio proximum tendentis. Cujus generis est, quod Gunnarus Norvæ de viâ Casem Regem dedit; regio honore & ministeriis prosequendum. add. Boecler. ad II. 7. 12. Quid si tamen fidem dedissent? At non potest fides adstringi in rem divino humano- que Jure inconcessam, & ad Dei, Imperii, omnisque humanæ sortis injuriam ac indignitatem pertinentem. Quid si is, in cujus manu est Re- gem dare, populo Christiano imponeret Regem Turcam aut Maha- medanum? Certè qui Christianos sub Imperium accepit, vel armis vel deditione, is tacite obligavit fidem suam, se non crepturum illis, quod*
huma-

Solvantur
 aliæ ques-
 tiones.

(1)

(2)

humanis Imperiis non subjacet. DEO excepta, nullis pactioibus continentur.

(a) *ut qui armis regnum sibi quaesivit.* add. 1. Reg. IX, 10. (q. & v. 15, 16)

(b) *Notante ad Grot. II, 6, 9.* Gronovio, *Joannis Guilielmi Conquestoris Abnepos Angliae regnum insendavit Pape.*

(c) *Civitas scilicet, à qua Princeps imperium recognoscit, quo sensu in Grotianam sententiam quasi agmine facto concedunt Jureconsulti, laudati Zieglero ad I. 3, 12, p. 139. add. Kulpis. Coll. Grot. ad II, 6, §. 2. pag. 62, 63. lit. e. Pulerè etiam Theologorum Antesignanus Jo. Gerhardus, de Magistratu Politico, §. LXXXIX. In Imperio, inquit, constituendo Jus ac potestas constituendi sibi Magistratum jure naturali & gentium est penes populum, ut colligitur ex L. 5. hoc jure, ibi: Discretæ gentes, regna condita: Instit. de Justit. & Jure. Nec hoc à jure divino discrepat, sed ab eo potius confirmatur. Sic namque populum Israeliticum alloquitur Dominus Deut. XVII, 15, Eum constitues Regem, quem Dominus Tuus elegerit, 1. Sam. VIII, 19. Neque enim Principes constituerunt sibi subditos (loquimur autem de Principibus populi suffragio electis, non de Tyrannis, violentis Regnorum occupatoribus) sed subditi constituerunt sibi Principes. Ergo Principes sunt propter subditos, & commodis subditorum prospicere debent. Ita Gerhardus, qui communia Juris Naturæ præcepta è Verbo DEI exquisitè confirmat. Et si populus conferendo Imperium societatem intendit perpetuam, non alienabilem; Igitur nec Imperans habet facultatem alienandi, nisi mutata populi voluntate. Ita duras conditiones tradendarum Regni partium in manus Caroli V. Caesaris esfugit Franciscus I. Gallia Rex, qui petenti Carolo, ut Legibus Mauritanis satisfaceret, respondit: in sua non esse potestate, de Regni Francici corpore aliquid separare, nisi ejusdem Membri Ordinem ac totius Regni consensu ita decernatur, referente in rebus Austriacis Ponto Heutero, & ex eodem Bæcler. ad Grot. II, 6, 4. p. m. 214. Confer Historicos ad A. M D XXVII.*

Modus habendi Imperium, unde æstimandus?

(d) *Objicit utr doctus: Penes quem est Majestas, ille principaliter habet potestatem alienandi. A. penes Regem; ac vicissim: Penes quem non est Majestas, et potestas alienandi non competit. At penes populum. Sed nullus est majoris utroque in argumento vis; quia Majestas cum modo habendi Imperium nihil habet commune; & à Majestate ad modum habendi N. V. C. Majestas facit, ut quis veram habeat facultatem ac Jura Majestatis, & plenam quidem Majestatem; tamen*

Cautela necessaria, de regno quasi Usufructuario.
Quo etiam respexit D. Ofsander ad Grot. II, 6, 3.

Consensus B. Gerbar. di.

Non PLENE: Grotius II, 6, 7. id est, quoad modum habendi. (2) regerit, periculosè dici à Grotio, quod Rex sit usufructuarius, quia hec vox ad privatum dominium respiciat. & sequatur, quod populus sit proprietarius, & consequenter habeat Imperium. Sed non tam Grotius usufructuarius dixit, quam cum usufructuario comparavit. Quà cautione & nosser dicit, Reges à quibusdam CERTO RESPCTU cum usufructuariis comparari. de O. H. & C. II, 9, 7. B) Terminus hic, ut & alii, v. c. contractus, pacta, &c. est utroque & ad privata publica que applicabilis. Quod ait, si populus est proprietarius. Ergo habebit Majestatem: in eo nulla est illatio. Namque nec à proprietate ad Majestatem: nec à quasi usufructuario Regno ad negationem Majestatis valet consequentia. Modus enim habendi Regnum cum Majestate non coheret. Conf. denuò B. Gerhard. de Magistrata Polit. §. 93. ibi: Si adsunt, inquit, certa pacta, ac si restricta est potestas, tunc non nisi cum Procerum ac subditorum consensu tale quid suscipere potest.

(c) ita Bæcler. ad II, 6, 3.

(f) J. B. & P. II, 14, 12. post medium.

(g) Grot. II, 6, 4. qui non de herilibus Imperiis loquitur, frustra eopropter petitus Contingio de finibus Imperii c. XIX.

(h) Auctor de O. H. & C. I, 16, 4.

(i) Speciosa est ratio, quam & Kulpifius examinavit: Si populus totum potest Imperium alienare. Ergo & partem. Sed Resp. N. C. quia alienans eo in casu est pars, non totus populus. (2) Obj. At utique in herilibus Imperiis alienationem absque partis vel totius consensu fieri posse. Resp. de his hec sermonem non esse, sed de Imperiis que plena, tametsi non plene habentur. (3) Posse tamen in casu necessitatis alienari, quia melius sit partem perire, quam totum. Quomodo & membrum corporis humani potest abscindi in conservationem totius corporis; Cur non ergo & membrum corporis Moralitatis? Grot. II, 6, 4. Et quis dixerit, societatem civilem ita factam esse perpetuam, ut ea potius interire debeat, quam pars alienari? ut regerit Covringius, de finibus c. XIX. add. Bæcl. ad Grot. II, 6, 4 p. 212. Sed 1) Necessitas non tribuit Jus in ea, que non habeo. Atqui pars major non habet Jus alienandi partem populi, que Jus habet consentiendi. 2) Non dicit Grotius, partem populi absolute inalienabilem esse: sed esse inalienabilem citra consensum, cujus Jus habet

bet. 3) *Diversa est ratio corporis naturalis & moralis. Illius partes sine corporis vita vivere non possunt, & ideo in usum corporis recte abstrahuntur; hujus verò partes absque corpore spiritum ducunt, quippe quod voluntate conflatum est, adeoque ex primo consensu metiendum.* 4) *In casu necessitatis dici potest partem alienandam, præprimis si probabiliter in hostium manus ventura alias esset, amore patriæ in alienationem consensisse; ut membrum, si posset, in al scissionem libens consentiret, ut corpus servaretur. Quo pertinet locus apud Ammian. Marcellin. XVII. 10. Contemne partem, ut cætera regas securus: prudenter reputans, mædularum quoque artifices urere nonnunquam ac secare, & partes corporum amputare, ut reliquis nil liceat integris.*

(k) *Ufus de cætero harum questionum ingens est in Imperio nostro; v. Ufus Doctrinæ de alienabilitate Imperii. quando Pontifices Romani Donationis Cæsareæ titulum jactant, queritur: An facta sit donatio? an fieri ab Imperatore solo potuerit? Item de titulo emtionis venditionis: an Imperatores, præsertim Rudolphus I., Henricus Luzelburgis, Carolus IV. Itali vendiderint Jus, quod Imperium & ipsi habuerant? Sic ex Provinciis Italicis ad Imperium Germanicum olim pertinere. 1. integrum Regnum Longobardicum, in quo adhuc multa ad Germaniæ Imperium spectantia supersunt, ut Ducatus Mantuanus, Mutinensis, Mediolanensis, quas partim occupavit, partem Jure Belli Imperio vindicare annisus est Cæsar. 2. Urbs Roma, Exarchatus Ravennatensis, una cum quibusdam aliis locis, que titulo Imperatoris in Carolum M. ac post pari jure in Ottonem M. translata, & hodie sunt in manu Pontificis. Ubi queritur, num Jus recuperandi ea loca in Italia, que titulo Cæsareo verè denotantur, supersit nostris Imperatoribus, adeoque an dispositio articuli in Capitul. Leopoldina de iis quoque sit intelligenda? Affirmat Mauritius, ex hac ratione, quia cum tempore Ottonis M. Imperium Rom. cum Regno Germaniæ æterno fœdere sit copulatum, Jus illud perpetuum sine expressa Procerum consensione, neque ab Imperatoribus in Pontificem donationis titulo validè conferri, neque ab Pontificibus sine justo titulo potuerit præscribi, qualis titulus ab iis ostendi non possit.*

XXXV.

Quæstio est: Quatenus ex contractu Regum Principum- Ue ex con- que tractu Re-

gim An-
tecessorum
teneantur,
Successo-
rum?

que teneantur *Successores*? Grotius, recepta formula, (a) distin-
guere jubet, an Rex regnum habeat in patrimonio, an verò
idem possideat Jure velut usufructuario? Successorem in regno
patrimoniali ut in omnia bona, sic in omnia debita constitui.
Usufructuarium verò non teneri ad exsolvendum antecessoris
debita, nisi mediatè, h. e. mediante Civitate. Ratio commo-
dissimè, sicut alibi in *Moralibus*, ita hoc in argumento à *sine*
petitur. (b) Qui finem vult, is etiam media velle censetur. Sed
populus vult administrationem salutemque Civitatis. Igitur
& media ad eam necessaria. Atqui sine facultate ipsam Civi-
tatem per debita obligandi, sæpe necessitatibus Reipubl. non
potest succurri, nec salus ejus obtineri. Igitur & hoc medium
velle censetur Civitas, eoquè utendi facultatem in Regem
contulisse. Ubi tamen addunt, Regem non in eas redigen-
dum esse angustias, ut ipsius contractus non obligent civita-
tem, nisi utilitas sit præsentissima, qualis negotiorum gestorum
natura est, quæ tum demum rata habentur, si utiliter gesta sint
(c). Hoc enim & Reipublicæ periculosum & *Regia auctoritati*
minus congruum esset, ac utrumque vehementer turbaret. Suffi-
cit rationem contractuum fuisse probabilem, h. e. non mani-
festè absurdam aut iniquam. Sufficit, si bono animo & salu-
bri intentione Princeps obligaverit populum; licet eventus
parum respondeat, quia & hic inter privatos non semper præ-
statur. (d) Legi meretur, qui varia exempla congeffit, & Sacer-
dotum quoque argutias perstrinxit Jo. Bodinus. (e)

(a) Grot. II, 14, 10.

(b) *add.* Pufendorf. *Off.* II, 6, 9, 10, II, 7, 1, II, XI, 1. & *de J. N.* § G.
VIII, 10, 8. Grot. II, 14, 11.

(c) Grot. II, 14, 15.

(d) *Tesmar. ad Grot.* II, 14, 12. *add.* Seneca *de Benef.* VII, 13. *quibus-*
dam, inquit, pro effectum est, omnia attentasse, ut efficerent. Si omnia
effecit, ut sanaret, peregit Medicus partes suas.

(e) *de Rep.* I, 8. *edit. Paris.*

XXXVI.

An beneficia donationesque Principum revocari semper possint? quæsitum etiam est. (a) Irrevocabilia esse beneficia, quæ (I) ex pleno concedentis arbitrio, (II) & citra dispendium Civitatis, (III) nec precario data sunt, non dubito. Cæterum, si in homines nauci, atque inutiles immodica pecunia sit profusa, arariumque per ambitionem exhaustum, satis, credo, fuerit, inde revocari, unde publicæ egestatis causa. (b) De PRIVILEGIIS quoque dispiciendum, an rationem modumque habuerint, & an cum FINE CIVITATIS consistere possint? quemadmodum & privilegia, quatenus ad onerandos reliquos cives faciunt, strictè interpretanda sunt. (c)

An dona-
tiones Prin-
cipum re-
vocabilia?

(a) Grot. II, 14, 13.

(II) Grotius ait: *nisi adsit precarii clausula, i. e. ut tandem valeant, quamdiu non fuerit aliter constitutum.*

(b) Pufendorf. de J. N. & G. VII. 10, 9. Sic Sueci ajunt, donationes Christianæ à Carolo XI. Rege Sueciæ fuisse revocatas, quia vires Regni per eas fuerint exhaustæ. Non tamen paucos ob istam revocationem offensos fuisse ostendit Pufend. Rer. Brand. V, 9, 249.

(c) Pufendorf. de J. N. & G. VII. 10, 9. ubi Ludovicum, Gallie Regem inter pacta & privilegia distinxisse refert, velut illa solum sint revocabilia. Pufendorfus autem monet, non alia privilegia revocari posse (si scopo Civitatis non repugnent) nisi quæ vim precarii obtinent.

XXXVII.

Uter è communibus Imperium obtinendi modis præferendus sit, *Electio aut Successio?* inter Politicos disputatur. (a) Cæterum dantur & extraordinarii modi, uti sunt: emtio, venditio, donatio, testamentum, pactum gentilitium, voluntaria subjectio, fors, fors & alii. (b)

An electio,
an succes-
sio sit præ-
ferenda?

(a) Pro electione facti Status naturalis. Idem argumentum præclare tra-
xit B. Gerhard. de Magistratu Polit. §. 90.

(b) Dn. Muller. Polit. I, 7. Sæpe etiam avum suum & diadema portavit; is de quo nulla erat expectatio. Sir. XI, 5. ut Abdolonimus apud Sidonios Alexandri M. temporibus: apud Romanos Servius Tullius; in X. He-

braorum tribubus multi. In posteriore historia Romana habemus Imperatores ex fabro ferrario, ex summo custode, ex captivo. Proculus joco factus Imperator. Probus & Regillianus quod eorum nomina placerent. Narravit Varro, tibicinem alicubi, quod arte sua populo placuisset, factum Regem. Vide quantum ex quantillo.

XXXVIII.

Quid de successione ab intestato in Regno Patrimoniali?

Rex Patrimonialis qui nihil super successione disposuit, præsumitur voluisse (a), ut Regnum maneat indivisum, & ut primogenitus deinceps genitis præferatur. (b)

Cur Primogenitus succedat?

- (a) Soloe. ismus non adeo antiquus huc pertinet, de tentata divisione Monarchiæ.
- (b) a) pacis causa, quia alii fratres non possent non exitalibus inter se discordiis implicari. Et β) quod hic communiter experientia partaque adeo prudentiâ juniores antecedere censetur, γ) observata verò hac velut sorte naturali nemo fratrum de illata injuria vel contentu conqueri potest, δ) quoniam qui primus natus est, naturaliter reliquos præcedit, & hic ordo sociorum naturalis est. ε) quod mos omnium populorum est, ut natu maximus Imperium habeat, Herodot. in Polymn. Et Livius duorum fratrum Allobrogum de Regno contententium minorem ait Jure minis, ut plus potuisse. add. Grot. II, 7, 13. § 11, 7, 18. Ita Exod. XI, 5. dicitur primogenitos Ægyptiorum omnes percussos à primogenito Pharaonis, qui sedet in solio ejus, i. e. qui sessurus erat ex more gentium. ζ) in primis primogenituræ Jura strictè observanda populo suo edixit supremus LLator Dent. XXI, 15, 16, 17. de non proponendo filio conjugis dilectæ primogenito exosa.

XXXIX.

Quinam præterea ad successionem admittendi?

- Requirit salus Civitatum, ut succedere nequeant, nisi qui nati sunt secundum Leges Patriæ; (a) adeoque nec nothi, (b)
- (a) quod argumentum est Anglorum, contra Principem Walliæ. Etiamsi nulla de suppositione esset suspicio. Putend. R. Br. 19, 97. p. 1623. Sic Friderici II. mater Constantia quinquagenaria peperit, tentorio in foro urbis erecto, & presentibus plurimis nobilibus Viris & sceminis.
- (b) quia in Regnis personam Regis expedit esse venerabilem. Exceptio-

ven

nem in Heroibus, ut in Jiphtacho, Jud. XI. 2. fecit DEUS ipse circa Le. em Dent. XXIII. 2. Et si sint, qui Jiphtachum non adultera, sed extranea Matre natum esse arbitrentur; Testis est Flavins, & apud gentes aliquas matre non civi nati sibi dicebantur. Add. Grot. de J. B. & P. II, 5, 15. Caterum apud Ebreos Mater, que Legi se abjecerat, natales hanc maculavit, neque ad hereditatem capessendam natis obstitit. Quare merito ea ac injuria conquestus Jiphtachus est. Jud. XI. 7.

XL.

Successionem nonnulli distinguunt in *Hereditariam* sive *Patrimonialem & Institutam*. *Hereditaria* est in patrimonialibus, & eodem transit modo, quo privata; hoc est, per *expressam* ultimi decessoris *Dispositionem*, (a) quæ Testamentum est: vel *ex tacita* ejusdem voluntate, quæ est fundamentum successionis ab intestato. (b) Ubi præsumitur, eum nequaquam Regnum suum secum expirare velle, sed ut in liberos suos devolvatur. Ratio sufficiens est, communis mortalium adfectus. Nimirum hæc efficacissima causa est, ut *propinquitas Sanguinis*, ubi nihil expressæ voluntatis extat, mensura sit affectionis. Valere etiam prærogativa Marium & Primogenitura intelligitur. Si Imperium expressè factum sit individuum. (c) Sed & Principis erga subjectos amor cogitandus; quum ergo manifestum sit, concursum Successorum in Regno, non posse non gravissimam Civitati afflictionem, aut prope destructionem adferre; ideo præsumendum non est, in dubio, Regem voluisse, ut populus, à quo tot tantaque commoda percepit, in tam ferale, minimeque obscurum discrimen præcipitetur. Adde quod *Jus primogenitura* uti generis humani adeo invaluerit, ut Justinus, Ptolomæum mutata hac consuetudine, contra Jus gentium decrevisse pronunciet. Ubi tamen secundogenitis salubri multis in regnis remedio prospicitur, certæ nimirum partis reditu, sub obsequio primogeniti Imperantis, quod barbarè

Quid Successio hæreditaria? -

quid appennagium?

(a) *Auctor II, 10, 6.*

(b) II, 10, 7. *add. 1, 12, 10.* § Ulr. Huber, *de Jure Civit.* I, 7, 6. p. 216. *seq.*

(c) *alias enim sanguinis paterni in prole bullientis caritas, omnes aequè propinquos, pari honore in universum haberi postulas.*

(d) Lib. XVI. *quare si nihil esset dictum à Ptolomæo Patre, nemo dubitasset, quin Ptolomæo Ceranno, majori filio, potius debita fuisset successio, quam minori Philadelpho.* Ulr. Huber. I, 7, 6, § 2. p. 218.

XLI.

Cur Mas
præferatur
fœminis?
Illustratur
locus Gro-
tii II, 7, 13.

Mas etiam præferatur *fœminis*, quod is maturitate judicii & valore sexus videatur aptior, aut citius futurus speretur. An aliter Grotius, L. II, c. VII. n. 13? ubi ait: in regnis patrimonialibus, si dictum sit, ne dividatur Regnum, nec cui cedere debeat, expressum sit, ut quisque natus est maximus, mas aut fœmina, regnum habebit? Putem, à Grotio mares & fœminas non comparari illis in verbis, ut fœmina primogenita mari præferatur: sed ut primogenitum marem, vel si mas non sit, tum fœminam vocari velit. (a)

(a) *nec abit ab hac expositione Hubertus de Jure Civit.* I, 7, 6. 41. pag. 218.

XLII.

quid Suc-
cessio insti-
tutiva?

Successio *Institutiva* est, quæ defertur secundum voluntatem ac institutum ejus, qui primum Imperium fundavit, sive populus fuerit, sive major Princeps, qui Imperium in alium contulit. (a) Cæterum hæc iterum vel (b) hereditaria simpliciter est, vel linealis. (c) Ratione sexus successio dividitur in *Fran-*

quid agna-
tica?

cicam & *Castilianam*. Illa, quæ & *Agnatica* audit, soli mares obtinent regnum, exclusis fœmellis. * Qui mos in Gallia Lege Salica confirmatus est. Hac, quæ *Cognatica* dici solet, si mares desint, fœminæ etiam sceptri capaces sunt; ut in Regno Castiliano & aliis. (d)

quid Co-
gnatica?

(a) *Autor* II, 10, 8.

(b) II, 10, 9. (c) II, 10, 10.

* *LIIIA non vere, ajunt ex Evangelio. Conf. Becmann, Notit. Dignit.*

Illustr. Dissert. Pl. c. III. §. 5.

(d) *Grot.* I, 7, 12.

XLIII.

XLIII.

In lineali successione (a) de una linea non fit transitus in alteram, quoad ex priore aliquis adhuc supersit: licet forte existat, qui propiore gradu proximè defunctum attingat. (b) Succedit etiam *Regis Nepos præ patruo*, quia mortui habentur pro vivis: (c) adeoque minor frater superstes Regis, majoris fratris filio in lineali successione præferri non potest. (d)

Quæ ratio successions linealis ?

(a) *Sæpius acriterque ventilata quaestio est: An in successibus respicienda propinquitas lineæ, an gradus? Jus Francicum præfert proximitatem lineæ. Longobardicum proximitatem gradus. Saxonicum verò simultaneè investitos vult præferri. Sub finem elapsi nuper Sæculi Fridericus Guilielmus Dux Regens Mecklenburgicus Suerinensis, defuncto sine liberis Gustavo Adolpho, Gustavoviensi, possessionem Gustavovi adprehendit ex capite Juris primogenituræ, & Successionis linealis, juxta dispositionem Jo. Alberti I. Sed Patrus ejus minor natus Adolphus Fridericus, Dux Strelizienfis Meklenburgicus, successionem præterdit ob proximitatem gradus. Tandem ab Imperatore adjudicatus Frider. Guilielmo est Ducatus Gustavoviensis, ut primogenito primogeniti: Cui sine prole decedenti succedat Carolus Leopoldus secundogenitus Lineæ Primogenitalis, vel descendens ejus Lineæ. Adde Imhof. Notit. Proc. IV, 5, 14. qui tamen, antequam Imperatoris Edictum repeteretur nuperè, scripsit.*

An respicienda propinquitas lineæ, an gradus ?

(b) *Præterdit ob propinquitatem gradus Successionem, in Electoratu Palatino Leopoldus Ludovicus, Veldentinus Comes Palatinus, defunctus à Jo. Schiltero; & de successione in hujus bona disputatum ex Jure primogenituræ & propinquitate gradus. Conf. Imhof. Notit. Proc. Germ. IV, 1, 15. Edit. noviss.*

(c) *Bœcler. ad Grot. II, 7. 30. pag. 348.*

(d) *sic intelligis Kulpfsiana ad II. 7. §. 7. p. 69.*

XLIV. .

Ratio *subjectionis ex Bello*, non est Jus modo victoriæ & quod vitæ parvum sit: sed & consensus devicti, qui aliam Belli subeundo in omnem belli eventum censetur consensisse. Namque qui in bellum consentit, non obstante omni, qua hu-

Quæ ratio subjectionis bellicæ?

manitus possibilis est, præparatione & vi cogitare debet, (a) se velut per aleam vinci posse. (b)

(a) *Videtur ab Ahabo esse Benhadad, qui per audacem hyperbolem dixerat: Si in lites singuli pugillum in auge aut, de terra Samariæ nihil remansurum. 1. Reg. XX, 10. Ab exercitu Xerxis solum nã p̄cata, Græciamque omnem vix capere exercitum ejus potuisse narrant Historici.*

(b) *Unde Benhadad loquitur Achabum: Ne glorietur accinctus æquè ut discinctus. 1. Reg. XX, 11. Nolo triumpham canere ante victoriam, quæ parva ponatur arma.*

XLV.

Quæ causa Regnorum hereditariariorum?

Hereditaria autem Regna fecere populi, ut certi quid esset, & reverentia conciliaretur ex lingua: Simulque ex genere & educatione spes esset præclaræ virtutis & regni possessor regnum magis curaret, animosiusque defenderet, si id ipsum iis relicturus esset, quos ipse ob acceptum beneficium aut ob caritatem maximi faceret. (a) Cæterum fundamentum *Successionis* Linealis cognaticæ est spes populorum de optima educatione eorum, qui spem regni habent justissimam, quales sunt, quorum Parentes si viverent, essent successuri. (b) Agnatica sive Francica introducta est, ne per foeminarum matrimonia ad peregrinum sanguinem Imperium deveniret. (c)

quod fundamentum Successionis Linealis Cognaticæ?

(a) *Grot. II, 7, 19.*

(b) *Grot. II, 7, 22, 23.*

(c) *La couronne de France ne tombe pas en quenouille. Lex, ut ajunt, Salica.*

XLVI.

Unde magna Legi auctoritas accedat?

Legi nihil magis auctoritatem addit, quam si ad eandem, ubi materia ejus in ipsum quoque cadit, ultro Imperans sese componat: (a) etsi ipse directè Legibus civilibus non teneatur. (b)

(a) *Tacitus Annal. L. 3. præcipuum adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu vitæque. Obsequium inde in Principem & emulandi amor, validior quam pœna ex Legibus & metus. Hæc demum est imperiorum natura. Sir. X. 1. & eo Grot. Martialis:*

*Nemo suos; hæc est aule natura potentis,
Sed Domini mores Cæsarianus habet.*

Quin-

Quintilian. *Declam. 8. Hec est conditio Principum, ut quidquid faci-
ant, præcipere videantur.*

- (b) *Potest tamen Lex sua obligari indirectè, per reflexionem, qua scilicet
pars est communitatis ex æquitate naturali, que partes vult compo-
ni ad rationem integri. Quod à Sane in regni initiis observatum no-
tat sacra historia 1. Sam. XIV. 47. add. Geot. II, 4, 12. Item ubi ra-
tio & materia Legum sunt universales.*

XLVII.

De Studiis (a) atque educatione Principum id recte monitum, De Studiis
ea inprimis instillanda studia iis esse, quæ ad plenam officii & educa-
cognitionem pertinent. Quæ inter primum locum obtinet tione Prin-
Historia patria, Legesque & genius, cui præfuturi sunt, popu-
li, (b) quorum ignorantiam infelix plerumque ac turbulentum
Regimen consequitur. Sed & huc præ aliis referenda Status,
cui præsidebit, accurata ac omnimoda notitia. (c)

[a] *Ea sunt, Linguarum exoticarum, Gallica, Italica, Anglica peritia.
Arithmetica, Geographia, Historia, Geometria, Mechanica, Calli-
graphia, Logica, non ad Syllogismorum anxiam compositionem, sed
mentis exercitationem: Politica. In Pbysicis è Museis & Gazopby-
laciis; in moralibus per exempla potius quàm subtilia præcepta in-
formandæ. Confer. Morhof. Polyhist. Literar. L. II. c. XI. qui &
Scriptores de educatione Principum enumerat; & Kulpisii Epistola
de Studio Juvenis Nobilis rectè institnendo. In vita omni timor
DEI, ac metus Nuntius cum Christianæ fidei fundamentum sedulo
inculcetur, & quod Princeps DEO reddere rationes, æquè ac infi-
mus subditorum teneatur. Prostat de hoc argumento insignis Ora-
tio à Paulo Fuchsio, cum Hereditario Principi Elektoratus Brande-
burgici, nunc & Borussia Regni, Ephorus præficeretur, habita.*

[b] *hinc extimè Auctor b. l. quam penitissimè, inquit, ipsi conditio sui
Status, subjèctique indoles populi est cognoscenda.*

[c] *Exemplo insigni est Fridericus Guilielmus Brandenburgicus, apud
Pufend. R. B. 19, 104. p. 1633.*

XLVIII.

Tria sunt boni ac felicitis Principis fundamenta: (a) *Consi-* Quæ Prin-
cium: (b) *Vires:* (c) *existimatio.* cipis felicitis
fundamentum

[a] quod

- [a] quod vel internam vel externam. conf. Sebastiani Cæsar's de Men-
 nesses, *Lusitani summa Politica à Ci. Weisio e lit.*
 [b] Potens erit Princeps, si ei præsto fiat fidelitas, amplitudo, concor-
 dia, arma, opulentia.
 [c] propter externos, apud quos audire debet DEI consilio insignis,
 viribus egregius, exteris nationibus commendabilis.

XLIX.

De Mini-
 stris.

Benè aut malè à Ministris gestorum imputatio aliquan-
 do in Principem redundat. (b) Cæterum ipsorum Ministro-
 rum Regula esto: *Ne quid nimis.* (c) Misera demum res, ubi stul-
 tus est positus in potestate sublimi. (d)

[a] *de Ministris, Dominorum aliquando Dominis legendus omnino Ber-
 neggerus Observat. XXXI. Prostat etiam Dissertatio Horatii de Se-
 janis.*

[b] *I, 1, 19. que ratio & generalis est & fundamentalis.*

[c] *Ad aulam, pariter ut ad ignem, ne vel utaris vel frigeas. Sir. XIII,
 13. Characterem Nimiorum delineat Artaxerxes Fragm. Esther.
 Parte II. v. 2, 3, 4.*

[d] *Cob. XI. 6. Pelluntur aliquando à Regibus Sapientie Professores,
 qui suspecti ipsi sunt; artesque adeò bonæ omnes in exsilium aguntur,
 • Vidi servos super equos, Cob. XI. 7.*

L.

De Oeco-
 nomia Re-
 gum.

Providendum, ut erogationes redditibus respondeant, &
 qua hi non pertingunt, à parsimonia & circumcisus sumtibus
 non necessariis (a) subsidium petendum.

[a] *Exemplo esse potest Aula Magni Ducis Florentie, cujus parsimo-
 nia in vitam Magnificentiam non ledit.*

LI.

&
 Cura rei
 familiaris
 Civium.

Curandum imprimis à Principe est, (a) ut res familiaris
 Civium gliscat. (b) Ac duo præcipuè vitanda: ne imposi-
 tione tributorum vel invidiæ, vel justæ populi querelæ fiat
 locus; (c) vel aculeata scorpionum severitas noxam publicæ rei
 adferat. i. Reg. XII, 11.

[a] *non ut ex Civibus fiant mendici. Vide Sekendorffii Fürsten
 Staat/ & Reinkingii Politia Biblica.*

[b] *vid.*

[b] *vid. omnino B. Danbau. Polit. Bibl. p. 6.*

[c] *hoc inprimis curavit Frider. Guilielmus, de quo in ejus historia vid. Pufendorfius, sub fin.*

LII.

Ad parsimoniam revocandi Cives per Leges sumptuarias, (a) queis sumtus superflui prohibeantur, inprimis illi, per quos sumptuaria? Res Civium ad exteros transferuntur. (b)

[a] *ubi tamen plus valet exempla quam Leges Imperantium. Que ubi deficient, frustra sepe sunt Leges. Obstat etiam haud raro improbarum mentium contumacia, uti Elizabethæ, R. A. cura vestium luxum coercere in animo haberet, accidisse memorat Camdenus ad A. 1574. Add. Zentgrav. de Jure & Justitia p. 288. sq.*

LIII.

Inprimis etiam summorum Principum est muneris, in pace de Bello cogitare vel instruere, (a) armamentaria (b) adparatusque bellicos adornare. Ut in pace de bello cogitandum

[a] *laudat hoc in Rebus Brandeb. Pufendorfius de Frider. Guilielmo Magno.*

[b] *que vocantur Magasin, si Orofio fides, à belli Deo Mazin, apud unde Magasin dicta? Phœnices sic dicto: qui אֲזִיָּצָה dicitur Juliano in hymno Solis, Dan. XI, 38.*

LIV.

In *ferundis in Civitate* Legibus ad genium populi non saltem, sed & ad vicinos respiciendum est. Quod apud Ebræos observatum in Lege de Usuris; * unde frequens apud Magistratos sententia occurrit, quædam permitti pacis ergo, quædam prohiberi propter mores Amorrhæorum sive Ethnicorum. (a) Caterum, solennis Jctorum formula est, se non disputare de Legibus, sed ex Legibus. Itaque *ex Jure naturali & Regulis Christi* de natura Legum prius dispiciendum erit. Quid circa Leges civiles tenendum?

* *Dent. XXIII, 19, 20. Conf. supra Exercit. VIII. §. XLII.*

(a) *Dn. Hert. II, 1, 46. p. 24. Lightfoot. Hor. Hebraic. ad Ab. XP, 20. conf. Exod. XIII, 19. XX, 4. Dent. XIV. 1.*

LV.

Quando mutandæ Leges?

Neque ob quodlibet incommodum, sed ob maximum Leges sunt mutandæ. Apud *Loeros*, qui volebat novam Legem ferre, suadens eam, cogebatur dicere collo in laqueum inserto, ut si placeret Lex & judicaretur utilis esse, dimitteretur suasor incolumis, laxato laqueo: Si non placeret, adstricto laqueo mox strangularetur. Quam Legem tulit *Zaleucus*, & Leges à se latas immane quantum communitiv. (a) Quam ob causam Leges *Mosaicæ* quolibet anno septimo prælegi jubentur. (b)

[a] vide *Demosthenem Orat. contra Timocratem.*

[b] *Deut. XXXI, 10, 11.*

LVI.

Qui finis Legum?

Leges Civiles ad *Decus* (a) & *Tranquillitatem* Civitatis feruntur.

(a) *Pufend. hoc libello, I, 7, 2. I, 12, 6. multa enim in Lege naturali definita non sunt, sed liberè indulta, quæ tamen uniformi modo temperari Decoris, & tranquillitatis publicæ interest. e. c. Fere bestia naturaliter à quovis capi possunt, ea tamen licentia ex fine Civilitatis potest, imò debet restringi. Conf. I, 15, 3. ubi usus bonorum dicitur restringi, v. c. per Leges fantuarias, quas omnino Decus Civitatis exigit. I, 14, 5. I, 12, 12. edit. vet.*

Exponuntur varia Auctorior loca.

LVII.

An & Lex humana obliget in Conscientia?

Lex humana etiam habet (a) vim obligandi in Conscientia.

[a] *meditatè scilicet, per Jus naturale, cujus inter præcepta est, legitimis Imperantibus esse parendum. I, 12, 8. Conf. supra Exercit. III, §. 25.*

LVIII.

Uc Leges differant à ussibus peculiaribus? quid Mandata?

Differunt Leges Civiles à peculiaribus Imperantium summorum jussis, (a) etsi singulis Cives obsequium debeant. Ea verò simpliciter immutabilia decernere, ab humanarum vicissitudinum temporumque conditione, ac ipsorum quoque Imperantium conscientia videtur alienum. (b)

(a) *uti sunt; Mandata & Rescripta. Illa jubentur ad certum tempus citra stabilitatem. n. si jubentur hoc tempore in armis præsto esse. Hæc sunt*

sunt placita superiorum ad supplicationem partis vel dubitationem
 Judicis prodentia. Add. *Becmann. Medit. Polit. XIII, 10.* Rescripta,
 quid!
 (b) Exemplum habes *Dan. VI, 7, 8.* Graeci vocabant *scilicet* *Banlinu,*
 add. *Eßher, I, 19.*

LIX.

Superfunt vexatae circa potissimam Summi Imperii affectionem, quae Sanctimonia dicitur, quaestiones. Ut: An subditi positivè possint resistere* Principibus? quæro, positivè; nam de eo, quod negativè, (a) & *malorum pia deprecatione, & obsequij in rebus divinis interdictis exceptis detractione* fit, non disputatur. Nos negantem contra *Monarchomachos* (b) defendimus, primo, quia posita resistendi Licentia Civitas finem suum, qui est salus tranquillitasque publica, nunquam posset consequi. Tuti esse navigantes nequeunt, si plebs iussa gubernantium contemnat. Itaque cum pax & ordo sit finis Civitatis, dubitandum non est, quin voluerit Jus resistendi prohibitum, quoniam alias non posset finem suum consequi. Quia, secundo, non civitas est, sed confusa turba, nemo ubi audit neminem; quia tertio, divina etiam Lege mortis reus declaratur, qui inobediens fuerit Rectori populi, & persona Regum, quia *uncti sunt Domini*, semper habitus fuit venerabilis. Dubitant nonnulli an Grotius recte ad *1. Pet. II, 12.* provocarit, quia cives non sint servi; rectius exemplum filiorum heic urgetur, qui parentum morositatem patienter ferunt, & in eos, tamen si duròs ferrum nunquam stringunt. (c) *Singulare argumentum* est à singulari Numinis erga Reges cura, compluribus exemplis comprobata. Sic *Alphonus, Arragonie Rex*, nobilis ille literarum Praeses, Titi Livii Patavini historiarum libros, à Cosmo Medice Florentino dono missos, quos cum metu veneni attrectare Medici vetabant, arripuit, evolvitque, adstantes autem composito ad gravitatem vultu verbis hisce compellavit: *An nescitis Regum animas privatorum libidini hanc subiectas esse, sed sub cura DEI lasas securasque agere?* Re-

An subditi positivè possint resistere?

At tamen monent Scriptores, interque eos *Kulpifius*, aliquando objectum mutari.

* *apud Anglos vulgatum his temporibus nomen est: Cafe of non Resistance.*

(a) ut obijciendo *Clypeum*, ait δ *πλιπικώτατ* & *Kulpifius ad Grot. l. 4. p. 27. moderatam, sed non offensivam instituendo defensionem. Lipsius Polit. VI. 5. è Tito Livio: III, 55. Quisquis est inter subditos, si me audis, scutum tibi magis, quam gladium commendo.*

(b) *Monarchomachi sunt* Stephanus Junius Brutus, sive Theodorus Beza, ut habetur in editione *Ægidii Valkenierii, Amstelod. 1660. quod egrè tulit Senatus Genevensis. sive Phil. Morneau, ut vult H. Grot. sive Hubertus Languetus, ut Kulpis. Coll. Grot. p. 23. Francisc. Rotemanus in Franco-Gallia. D. Pareus, Comm. in Ep. ad Romanos, quem manu carnificis A. MDCXXII. comburi, & publica Oxoniensium censura configi iussit Jacobus I. Rex Angliæ; & alii, quorum Historiam pertexuit Jo. Nicol. Hertius Opusculorum Tomo primo.*

(c) *quod probè perspexit David, unctum Domini, quia Talis, interficere noluens. 1. Sam. XXIV. 7, 11. & XXVI. 9, 11. cum unctorum Juxta sit Dominus, 1. Sam. XXIV. 13. quos ipse percutere, periodumque ipsi figere solet, quo se David erexit. 1. Sam. XXVI. 10. Nec imprudenter sanè armiger Saulis veritus est Regi Dominoque suæ manus inferre: tametsi volenti 1. Sam. XXXI. 4. quia ultor est, quisquis successit. Adde 2. Sam. I, 16. de Davide Amatekitam, Saulum à se occisum esse mentientem ultimo adficiende supplicio. & 2. Sam. V. 12. ubi in percussorem Jebosethi hostis sui, idem statuit Davider. Quorsum & illud Taciti, post narratam cedem Galbæ: Plures quam CXX libellos præmia expolcentium ob aliquam notabilem illo die operam Vitellius postea invenit, omnesque conquiri & interfici iussit: non honore Galbæ, sed tradito Principibus more munimentum ad præsens, in posterum ultionem.*

Qui Monarchomachi?
Quis Stephanus Junius Brutus?

Inviolabilitas sanctitasque Principum è saceris porro profanisque Scriptoribus urgetur.

LX.

An licet resistere Invalori?

De Tyranno, (a) quis ille sit, circumspèctè loquendum, repetendaque disciplina *Osiandri* superius laudata. Cæterum invasori ut tali quin liceat resistere dubium non est, ob defectum Juris imperandi. (b) Rex autem qui Imperium abdicavit,

aut

aut manifestè pro derelicto habuit, si Grotium audias, pro privato deinceps est habendus. (c)

quid si Rex abdicaverit?

[a] *addè omnino Vitriar. Instit. J. N. & G. ad Grot. l. 4. p. 14. & Bocer. Dissert. Polit. XVI. p. 406. sq.*

[b] *aliud est, si Jns habeat paxo ant armis vitricibus questum.*

[c] *nobile hoc argumentum tractavit Vir eruditissimus, Jo. Christianus Müldener, in Positionibus inauguralibus Erfurti A. 1692. defensis.*

LXI.

Summo Imperio sive potestati respondet *Subjectionio*: quæ est qualitas subditis inhærens, obligans ad fidem, obsequium & reverentiam imperanti præstandam. Generatur per pactum, cui hodie ex more plerorumque populorum accidit sacramentum, quod barbarè vocatur homagium.

quid subjectionio?

quid homagium?

LXII.

Objectum subjectionis sunt omnia Imperio civili non exempta. Eximuntur verò quædam sive naturâ sui, sive voluntate civium. Ut alicubi Tertullianus: Oportere nos in omni obsequio esse subditos Magistratibus, Principibus, & potestatibus, sed intra limites disciplinæ. Ubi tamen notandum, etiam animum hominis, licet immortalem & liberum, summo Imperanti ejusque Jussis obligari: non quidem directè, sed oblique, & interponente se ac efficaciam conciliante Jure divino & naturali. (a)

quid objectum subjectionis?

[a] *Pertinet hæc distinctio Suarezii L. I. de LL. c. 1. an Lex data sit de exercitio actus, sive aliquid fieri vel non fieri præcisè injungat? v. c. ut solvantur tributa; an verò lex data sit de specificatione actus, sive actui formam aut solemnitates circumponat? Priorè casu Legem neglectam vulnus conscientie infligere; Posteriori actum tantum irritum esse. e. g. Lex quæ testamenti solemnitates præscribit, add. Hart. Elem. l. 6, 28. p. 149.*

Suarezii.

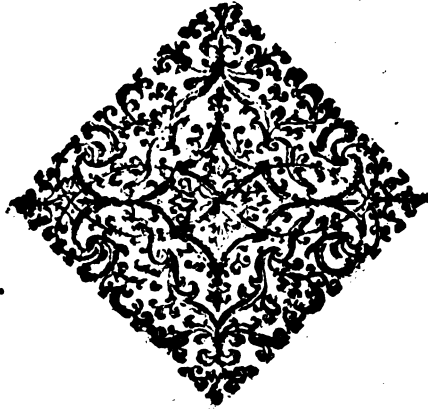
LXIII.

Quæ For-
ma Subje-
ctionis?

Forma Subjectionis ad Majestatem consistit in fide, obsequio & Reverentia, Fides ex pacto resultat, cui ex natura rei insunt obsequium & reverentia. Hujus signa varia apud populos sunt, prout hi vel civili vel despotico imperio utuntur, aut illa diuturnis moribus introducta sunt. (a)

* quod patet ex unione voluntatum II, 6, 5.

[a] apud Turcicam Imperatorem hodie etiam summe dignitatis purpurati nonnulli brachis decussatam ventri impositis comparere possunt. In Russia magnum Ducem, qui scripto advenit, diminutive nominis sui appellatione se insigniunt; ut Petruske loco Petri, Iw#-ke, loco Joannis & quæ sunt hujus generis. Conf. Beckmann, Notiz Dignit. III, Diss. VI. & Hert, I, 6, 28.

COLLE.

COLLEGIUM PUFENDORFIANUM

EXERCITATIO XII.

Summa.

I. Ut summo impetranti competat Jus in Vitam Civium *directè*? II. Ut *indirectè*? III. Quid exultimatio & quotuplex? IV. Quid *intensiva*? V. An infamia accedat ministro executionis? VI. Unde oriatur Jus potendi ab alio honorem ex Jure perfecto? VII. Quis modus finiendi licem in *precedentia Principum*? Ubi & de *insignibus*, & Arte Heraldica. VIII. Quid Dominium *eminens*? IX. Quid *Fiscus*? quid *ærarium*? quid *vectigal*? quid tributum? X. Quid Bellum? XI. Quæ argumenta pro Jure Belli. XII. Quousque Grotiana probandi habeant vim? XIII. Quæ *caussa belli iustifica*? XIV. Quomodo Rector innectatur culpæ subditorum? quod Jus *Receptus*? XV. Quid *Repressalia*? XVI. An iuste bellum geratur pro Sociis? XVII. Quid *Ανδροληψια*? XVIII. An ad bellum requiratur vocatio? XIX. An militare liceat in Bello injusto? XX. Quis modus agendi in bello? XXI. Qui adhibendi in bello? XXII. Quod Officium *Neutorum* in bello? XXIII. An & veneno interficere hostem liceat? XXIV. An & immisissis percussoribus? XXV. Quid in *Consultatione de Bello* tenendū? XXVI. An & quomodo fieri debeat *significatio*? XXVII. Quod Jus *spolii*? XXVIII. & *Prædæ*? XXIX. An & res *incorporales* Bello adquirentur? XXX. Quibus *parcendum* in bello? XXXI. Quid *Ratio Belli*, vulgo *Raison de Guerre*? XXXII. Quanta adversus hostem licentia? XXXIII. Ut distribuenda *Spolia*? XXXIV. Remedium pro curanda belli disciplina. XXXV. Quid *inducia*? XXXVI. An Jus belli competat Ecclesiæ in partes terrarum hactenus incognitas? XXXVII. Ut præcavendum bellum? XXXVIII. An bellum ex utraque causa justum esse possit? XXXIX. Quid alibi tractari occasione *Juris Belli* soleat? XL. *Pactum* & *foedus*, quomodo differant? XLI. Quid *Fœdera Naturalia* & *Civilia*? XLII. Quid *comitas* in *foederato* adversus confederatum? XLIII. Quid *foedus reale*? quid *personale*? XLIV. Quid *Sponsiones* apud Romanos? quid *Garantia*? XLV. Quid de consilio Grotii circa *foedus* contra Turcos censendum? XLVI. An liceat *foedus cum infidelibus* inire? XLVII. An *foedera* de objectis naturâ notis repudianda? XLVIII. Quæ porto divisio *Fœderum*? XLIX. Quot ordinum *Cives*? L. Ut dividantur *ratione ætatis*? LI. Ut *ratione qualitatis*? LII. Quam varii *opifices*? LIII. Quod officium *Docentium*? LIV. *Judicum*? LV. *Militum*? LVI. An Civibus de Civitate abscedere liceat? LVII. An Civitas desinat ex vicio? examinatur locus Ciceronis de Republica tertio; subjungiturque, DEO clementer juvante, Epilogus. DEO O. M. sit Laus in æternum. Ipsi sit Gloria, Ipsi Honos; Ipsi Regnum & Virtus, & potentia, qui est & erit OMNIA IN OMNIBUS.

§. I.

Ad Libri II.
 Cap. XIV.
 XV, XVI.
 XVII, &
 XVIII.
 Quomodo
 Imperans
 habeat Jus
 directum in
 vitas Civi-
 um?

Directè vitam Civibus adimit summum Imperium ob
 (a) atrocita delicta & per modum pœnæ. Cujus Jus
 ris fundamentum, cum in ipsa delictorum quo-
 rundam natura tum in fine civitatis consistit; (b)
 qui, *nisi extremum aliquando malum representari queat*, & morte
 quorundam reprimatur aliorum audacia, obtineri nequit. (c)

- [a] *inde nata talio, vel proportionalis Exod. XXI. 23. & Compensa-
 tio ex æquatoria. Conf. Tract. de Jure Pœnarum, VI, 1.*
- [b] *nbi, ut Seneca dixit, interdum ut pereant interest pereuntium; faciuntq;
 eo Leges forenses. Qualis extat e. g. Exod. XXI, 12. de homicidio, cujus
 manifesta est ratio. Nam qui occidere alium dolo malo non veretur,
 ab illo ceteris nunquam satis cautum erit, nisi eum vita exturbent.
 Gen. IX. 6. & vite profuse nulla videtur compensatio nisi suo vi-
 cissim sanguine.*
- [c] *Nec obsat lenitas DEI tu novo scdere. Huc pertinet tota Tracta-
 tio nostra de Jure Pœnarum, quæ vicem justæ Commentationis hęc
 sustinebit.*

I I.

Uc Jus in
 vitam Ci-
 vium *indi-
 rectè* exer-
 ceatur in
 vitam Ci-
 vium?
 Quod fun-
 damentũ
 Juris *Obsi-
 dum?*
 Quib; par-
 cendum in
 educatione
 bellica?

Indirectè verò Jus in vitam civium (a) exercet Summum
 Imperium, ad vim aliis publici boni causa inferendam, vel il-
 latam ab exteris fortiter propulsandam. uno verbo: ad bellum
 eos vocans (b) aut compellens.

- (a) *nbi non id agitur de industria, ut cives vitam amittant, sed danta-
 xat periculo mortis vita eorum exponitur. Pertinet huc traditio
 Oblidum, quæ aliquando ex hoc Jure justa, quia necessaria.*
- (b) *quibus tamen parcendum in educatione bellica sit? sicut Lex foren-
 sis Deut. XX, 5: novarum videlicet ædium conditori, novitio item
 vineæ altori & Neogamo, Deut. XXIV, 5. demum & timidis, ne
 alios metu suo deterreant, & exercitui asferant nocentiam. Quid
 enim miles timidus? vide Cæsarem ad suos.*

III.

Existimatio est *valor & quantitas personarum*, & quidem vel *simplex* vel *composita*. *Simplex* vel *absoluta* est vel *hypothetica*. *Absoluta* dicitur, quæ ex Statu humanitatis, sive conditione hominum quâ tali resultat, & in Statu potissimum naturali spectatur. (a) *Hypothetica*, quæ resultat ex instituto humano, *Statu nimirum Civili* simpliciter considerato; quando quis in civitate pro (b) integro ejus membro habetur, neque ejus famæ macula est iniusta.

quid existimatio?
quid simplex absoluta?
quid hypothetica?

(a) *per quam quis consequitur, ut ab aliis communis Naturæ particeps æstimetur, in ipsamque exercentur officia ex conditione humana præcuse spectata sumentia. Ea vero excidit, qui contemnit alios, vitæque eorum ac bonis insidiatur. Conf. supra I, 8, 4.*

(b) *Ea integritas partim ex conditione vitæ, partim ex morum bonitate venit. Unde deficit partim ob Statum, partim ob delictum. Status, qui ab hac existimatione arcet, vel originarius est, qui aliquem sub initium statim, cum in Civitatem venit, comittatur; vel ex postfacto superveniens, cum quis nimirum ad tempus tanquam integrum Civitatis membrum vixit, postmodum autem existimationis jacturam patitur; Originarius rursus vel naturalis est; qui ab ipsa statim natiuitate adest, ut puta, si quis ex servis Parentibus nascatur: vel adventitius, qui in eis conspicitur, qui in bello capti in servitutem rediguntur. Ad Statum, ex quo existimatio deficit, pertinet etiam questus, qui sordidi sunt; ut sortitorum, feneratorum, mercenariorum. Conf. Cicero de Offic. I, 42. omnino. Sed & ex delicto oritur vilitas, cum propterea Jus Civitatis amittitur, quod Romani exprimebant per mediam capitis diminutionem: qualis contingebat olim per deportationem, interdictionem aquæ & ignis & hodie vis æquivalens declaratio in Banum Imperialem; relegatio & condemnatio ad remos, aut opera publica. Conf. Jo. Balth. Wernher. Dissert. de Modo obligationem hominum, qua talium, mutuum scientificè demonstrandi.*

quomodo integra servetur existimatio hypothetica?
ut deficiat?

IV.

quid inten-
siva?

Intensiva existimatio est quantitas (a) *Moralis*, qua inter eos qui civiliter sunt æquales, alii aliis anteponuntur.

(a) *ejus fundamentum est presentis peculiarium qualitatum, quas estimare homines & propterea unum altero pluris facere solent.*

V.

An infamia accedat Ministro executionis?

Potest vera infamia contrahi, dum quis iussa civitatis (improba) per modum nudi Ministri exequitur. (a) Quid si enim innocentem alieno nomine violet! Num alienus erit à reatu læsorum Jurium Humanitatis?

(a) *Pufend. hoc opusculo, II, 14, 10. ubi Auctor secum sentit. Atqui talis non ad præscriptum Legis naturalis vivit, uti tamen supra monitum: II, 14, 3.*

VI.

Unde oritur jus perfectum potestatis honoris?

Jus perfectum potestatis honoris ab altero honorem oritur (a) *ex Imperio*, (b) *ex Pacto* aut concessione, (c) *& ex Lege*.

(a) *I, 2, 5. (b) uti Belgæ Anglis debent velorum demissionem, quam si recusent, justam eis bellandi causam suggerunt. Beckman, Polit. Parall. VI, 5, vi pacti de A. MDC LXXIV.*

(c) *quemadmodum assignatam à Summo Imperio in Civitate locum quilibet ex Jure perfecto tenet, adversusque violantem tuetur I, 7, 3. & I, 7, 5. II, 14, 16.*

VII.

quis modus finiendi lites de præcedentiâ Principum?

De *Præcedentiâ* titulisque Principum illustres sunt *Controversiæ*, & quæ longas sæpe moras optatis congressibus injecere. (a) Ubi extremum aliquando remedium est, ejusmodi conclavia comminisci, ut judicari nequeat, quis primum obtineat locum. Cæterum ad doctrinam de Existimatione referri potest elegans & jucunda materia de Nobilitate, ejusque origine, characteribus, & privilegiis; quam quidem Auctor in Opere Majori pro dignitate tractavit. (b) Pertinent etiam ad hunc locum *signa tituli que honorum*; (c) Speciatim *insignia*, eorumque cum origo, tum usus, quod argumentum peculiarem hodiè disciplinam meruit. (d)

De Insignibus & arte Heraldica.

(a) *conf.*

(a) *conf. Pufendorf. Hist. Rer. Brandeb. passim, de precedentia inter Electores & Venetos I, 53. H. 17, 23, 24. IV. 36. inter Electores & Belgas I, 55. II, 17, 71, cum Austria II, 25. c. XVIII, 76. §. 53. Id considerationis esse Electori, quod Belgæ priorem præ Electoribus locum offerent, rem veteri mori, qui in vim Legis invaluerit, repugnantem. Sanè de istius Reip. novitate, ac vetusta Electorum auctoritate nemini non constare. § II, 17. p. 64. Avarcius declaravit, si Elector Regi suo Majestatis titulum daret, se effecturum, ut ejusdem Legati Veneto pares habeantur.*

Exempla nuperarum Controversiarum de Præcedenda, illustrium.

(b) *Pufendorfius de J. N. § Gentium L. VIII. c. IV. §. 25. & sequentibus.*

(c) *de quibus extat eruditus Liber Jo. Seldeni, quem latino idiomate donavit, Vtr. Cl. Simon Joannes Arnoldus.*

(d) *Insignia, strictiore heic sensu sunt pbrenoscemata, seu constantes ille familiarum Impresie, & equivalenti significatu, Arma, Arma Gentilitia, Wapen, & s. dicuntur. Ars que Insignium notitiam, tradit, Heraldica vulgo audit; ac in ipsi insignibus, præter eorum originem & causas, Scutum primo, seu campum, cui insignia tulerent: deinceps Etibiem. ra. & figuras color. que sunt adherentes: Tertio Galeam; post clinodia, ornatus causa Galeis atzeta: denique sustentacula, insigne sustententia ac velut fulcimenta, expendit. Omnium heic diligentiam & merita supergressus est Philippus Jacobus Spenerus, Theologus, idemque Polyhistor Celeberrimus; in Operibus Heraldicis. Prostat etiam pro Tyronebus Caspar. Bussingii Introductio in artem Heraldicam. Libellus sanè utilissimus. E Gallis commendaverim P. L. L. de Vallemont, Les Elemens de l'Histoire, cujus tertiam partem faciunt Les Elemens de Blazon edita Parisiis Anno MDCXVII; exiguum, si molem spectes, opusculum, sed mira Levitare, quidquid ad omnem penè literarum elegantiam pertinet, complexum.*

Quid insignia? & in iis observandâ.

De ea Arte Scripsero.

Ad Lib. II. c. XV.

VIII.

Dominium En. inens (a) in eo consistit, ut urgente Reipubl. necessitate bona subditi cujuscumque, quibus præfens tempus maxime opus habet, ad usus publicos arripi & adplicari queant; licet ista longè superent ratam partem, quam is ad sumtus Reipubl. conferre tenebatur. Ejus itaque Fundamentum est *Finis*

quid Dominium eminent.

Civitas, falus tranquillitasque publica, ad quam vita bonisque tuendam civis obstrictus esse intelligitur. Cautela circa illud est, ut, si fieri possit, compensatio ex communi fiat ratio, damnumque privato illatum resarciatur. Difficultate non caret argumentum ex *Jure Regio* * neque ausim allegare illud Christi, cum Hierosolymam contenderet, Dominus, inquit, opus habet. ** Occupatio privati Juris, hujus domini (a) effectus est, & in subditos quoque temporarios se extendit.

(a) an *Et* in sacris literis ejus adpareat vestigium? querit *Vir Doctiss.* D. Röenbeccius. *Saltim Rom. XIII. 1. expressa sit mentio vire* *Exercitione, potestatis supereminens; tibi tamen pro voce Domini* *nomen potestatis occurrit.* Dissert. de Dominio Eminentis §. 4. 1. 4.

Locus ex-
tius *Gratii*,
pro Domi-
nio emi-
nente.

* *Pulerè* *Gratius*: Potest, inquit, subditis Jus questum auferri ex vi supereminens domini. Sed ut id fiat, requiritur primo utilitas publica: deinde, ut, si fieri potest, fiat compensatio ei, qui suum amittit, ex communi. II, 14, 7.

* de quo ad II, 7.

** *Matth. XXI, 2. add. Becman. Medit. Polit. c. XXI. §. 4.*

(a) ei se opposuit *Gail. Lyleus*, pro Imperio contra Dominium eminentis; 1. quod illud occasionem det tyrannidi; adeoque dominia turbeatur. 2. quod unus rei duo non possint esse Domini; quod tamen fiat in hoc casu. 3. quod vindictio contra Principem *Et* sicut privatis concedatur. Igitur Principem non esse Dominum bonorum privatorum. Sed ad 1. responderi potest, negando quod assumitur. Non turbantur, sed subordinantur dominia. 2. non omnia subiciuntur absoluto Principis arbitrio; sed dominium hoc restringitur ad casum necessitatis utilitatis que publice. Ad II. non esse duos ejusdem rei Dominos, uno eodemque modo ac respectu, *Et* ratione habendi. Viget saltem aliu secundo dominium eminentis in casu necessitatis. Sic eloquentissimus non semper loquitur, sed sepe tacet. Ad III. nego sequelam. Hec enim occupatio Juris privati non est iniusta, sed ex consensu saltem tacito civis orta. Quis enim, qui in civitatem concessit, ut vitam, sic *Et* vires salutis publice resignavit, add. *Pufendorf. de O. H. Et C. II, 6, 6, 9. Et* virtutem suam usam *Et* ad publicam honorem ad communem defensionem detulit impetranti.

Solvuntur
argumen-
ta contra do-
minium emi-
nens.

IX.

Fiscus est patrimonium Principatus: *Ærarium* verò patrimonium est Reipublicæ, ejusque, ut *Florus* (a) dixit, nervus; Et in hoc quidem varia, sed apud plerosque populos vectigalia & tributa inferuntur. *Tributum* est pecunia, quæ tributim à singulis subditis pro portione census solvitur. *Vectigal* verò pecunia est, quæ pro rebus importandis vel exportandis penditur.

quid fise tue
quid æ rarium?

quid tributum?
quid vectigal?

(a) *Histot. Ill. 13. Fiscus à Junioribus etiam Domantium dicitur solet, & denotat bona Regi assignata, quorum proventus regia sua sunt to leret. Dn. Hert. Elem. Polit. l. 5, 13. scribit Xenophon de Republ. Lacedæmonior Laconum Regibus aliquid præcipui agri (ὄρειον γῆν) attributum fuisse. Confer dicta II, 7. & Hubertus de Jure Civitatis III. 3, 1. n. 5. & 45.*

quid Domantium?

X.

Bellum definiit *Cicero*, quod sit *Certatio per vim, Off. l. 16.* ac post eum *Grotius*, quod sit *Status per vim certantium*, quæ tales sunt. (a) I, 1, 2. expresse præcipuè modo, quo sua invicem negotia expediunt in Statu naturaliter. (b)

quid Bellum?

(a) *conf. Deur. XXI. l. 9.*

(b) *objicit Felderius: ita quoque qui cum Bestiis pugnant Bellum gerere dicendos. Sed notanter addidit à nobis, quæ tales sunt. 2. Bellum ibi dicitur equivoctum.*

XI.

Probaturus egregii initio operis *Grotius*, non omne bellum Naturæ Juri repugnare, rectè ad prima (a) natura provocavit, in quantum scilicet à recta ratione temperantur; neque etiam imbecillum è *sacra historia* argumentum est, quod & (b) Patrum sanctissimi bella suscipere, & (c) DEUS ipse eadem imperavit; ac *Joannes* denique *Baptista* (d) qui serio interrogatus à militibus Judæis, quid haberent faciendum, ut iram DEI effugerent? non eos militia abire jussit, quod facere debebat, si ea erat DEI voluntas; sed abstinere comissionibus & fallaciis, stipendiisque esse contentos.

quæ argu-
menta pro
Jure Belli

quid prima natura?

quid vbi prohibita?

Vindictatur argumentum à præconio Joannis.

Quousque probandi vim habent argumenta Grotiana?

- (a) Grot. I. 2, 1. *omnino, quo etiam pacto occurritur instantis Feldent, Ziegleri, alior.* Prima natura v cantur, quod animal, simul ac natum est, ipsam sibi conciliatur, & commendatur ad se conservandum, atq; ad suum Statum, & ad ea que conservantia sunt ejus Status, diligendæ; alienatur autem ab interitu iisque rebus, que interitum videantur afferre. Grot. I. 2, 1. Recte autem rationi non repugnat bellam, quia recta ratio non omnem vim inhibet, sed eam demum, que societati repugnat, id est, que jus alienum tollit. Igitur vbi, que sibi alterius non violat, non injusta est.
- (b) I, 2, 5. ut Abrahamus, qui, cum legem Noe datam non ignoraret, arma misit in Reges quatuor, ut que plane crederet cum ea Lege non pugnare, Gen. IX. 5. 6. add. Grot. I, 2, 5. & Gerhard. de Mag. Polt. 5. 96 ubi docet Abrahamum fuisse personam publicam.
- (c) ut tamen Canaanis pax offerretur. Vide tamen, quam longa annorum serie penitentiam ipsorum expectaverit DEUS. Gen. XV. 16.
- (d) Luc. III. 14. & Grotius I. 2, 7. et si hæc argumenta non placeant Viro Clarissimo, qui Dissert. de Habitu Juris Nat. ad disciplinam Christianam hæc adjecit Epimetra; Oppido debilia esse, quæ pro Belli Jure Grotius & asseclæ à libris V. T. allegare soleant; nec solidius argumentum esse de Joannis responso militibus dato. Cui tamen inpendus noster Lentgrav. Summ. Juris divini Sect. IV. 5. 4. & Grotius demum, qui præceptum Joannis insigni commentatione illustravit. J. B. & P. III. 17, 2.

XII.

Recte tamen animadversum à nonnullis est, Grotij argumenta quæ capite secundo de libri primi producit, non directè omnia probare Belli Justitiam: sed quædam saltem; cæteris autem id saltem evinci, summæ potestatis constitutionem & suppliciorum irrogationem non esse doctrinam N. T. adversam. Interim validè ita (a) concludi censèo: Magistratum constitutio suppliciorumque irrogatio non refragatur N. T. Ergo nec Jus belli gerendi. (b) Nam inter Jura Magistratus transcuntia etiam Jus Belli est, in ipsa summæ potestatis civitatumque natura intimè innexum. (c)

(a) dubitat, immò negat Zieglerus ad I, 2, 7. p. m. 84.

(b) add. omnino Pufead. de O. H. & C. II, 7, 5. & II, XI, 13.

(c) prætor

(c) *preter alia, quæ Gerhardus de Mag. Politico, sollicitè discussit, (ubi imprimis urget quod defensio sit Juris Naturalis) opponi solet quintum S. Matthæi caput. Ad cuius quedam commata cum non omnino congruè responderit, à nōro, conferendus est Zieglerus, ad I, 2, 8, p. m. 88. Præcipui errores Grotii sunt, quod doctrinam de vindicta privata omittenda & patientia discipula in V. T. non inculcatam fuisse autumat. Quod proximi nominæ saltem Hebræum intelligit censet, contra authenticam Christi interpretationem Luc. X. 30. imo Moysis ipsius Exod. XXIII. 4, 5. quod denique inter præcepta & consilia videtur distinguere, uti ante, sic § 1, 2, 9.*

XIII.

Causa belli iustifica accuratè distinguenda ab ea, quæ movet sub ratione utilis. * Verè talis est injuria; (a) eaque vel nondum facta, (b) vel jam facta. (c) Cæterum est causa iustifica, aliquando juncta cum suavioria, aliquando sola adest suavioria. (d) Metus (e) verò ex crescente vicini potentia natus, per se iusta belli causa non est; neque contra eum à vi armisque bellicis, sed à divina Providentia & cautione innocua prælidium petendum est. conf. I, 5, 10. & Grot. II, 1, 17.

Quotuplex causa Belli?

An causa sit metus?

(a) *quatenus omnia comprehendit, quæ non sunt jure facta. Sic ob Legatos contumeliosè habitos David Ammonitis bellum intulit, 2. Samuel. X, 7. Ut Romani eandem ob causam bella sumserunt in Tarentinos, Ilyrios, Ligures, Senonas, Istios, Corinthios. add. Grot. II, 18. Cens. effatum Samsonis Judic. XV. 3. De causis suavioris videndus Kulpicius Exerc. X, 1. §. 1. p. 128. ubi quæ solas habent, inquit, suaviorias rectius prædones quàm milites dici possunt. Unde non crediderim dixisse Phineesum, quæ de eo recitat Philo: Ut occupentur aliena, est sola causa belli aut præcipua. Suaviorias Græci dixerunt οὐρανοῦ Grot. II, 22, 1.*

quid causa iustifica?

quid suavioria?

(b) *sed futura certo nisi caveatur.*

(c) *quæ producit bellum offensivum, idque vel recuperativum ejus, quod nostrum est aut nobis debetur: & producit bellum defensivum vel vindictivum. Obstare videtur (1) quod Israelite cum Cananæis bella gesserint, à quibus tamen nulla adfuit fuerint injuria. Sed injuriæ tamen Cananæi in DEUM fuerunt, cuius mandato gerentes*

quotuplex bellum?

tes

tes bellum Israelitæ, belli non tam auctores quàm Ministri & Instru-
menta fuere, quibus DEUS ad ultiscendum eorum scelera vindican-
danque adversus se admissam injuriam usus est. Obst. 2. Q. repu-
gnat Statui hominis naturali, qui est pacificus, imò ipsi hominis na-
turæ sociali, illud nunquam est justum. A, Bellum. Quid enim magis
turbat societatem quàm bellum? Sæva res bellum est, cumulumque
secum trahit injuriarum & insolentiarum. Grot. II, 24, 10. Respondet
Noster II, 16, 1. non esse justum per se, & extra necessitatem: esse
tamen tale per modum subsidii. Ut abscissio membri per se non est li-
cita, eo tamen in casu licita, imò necessaria est, quando alias totum
corpus corrumpetur.

(d) Sunt enim, qui justitias plene non curant, ut Brennus dicebat, o-
mnia esse validiorum. Grot. II, 22, 3. Annibali pro fœdere proque
Justitiâ ensis erat. Cause belli injustæ sunt vel ab initio vel ex post-
facto. Illas Grot. recenset II, 22, §. 5. usque ad §. 16. has autem §.
ultimo enumerat.

(e) Vanus Regis Ammonii metus fuit, II. Sam, X, 3. quo simul exemplo
adparet, nihil tam bonum esse, quod non malos interdum Interpretes
recipiat. Seneca Oedipode:

CR. quid si innocens sum? Oed. Dubia pro veris solent
Timere Reges

XIV.

Quid Re-
septus?

Duo sunt, quæ Rectores Reatus subditorum innectunt,
Patientia & Receptus. (a)

(a) Sed obstare videtur Jus asyloꝝ. Respond. Ea non nisi illis pro-
desse, qui immeritò odio laborant. Conf. I, 1, 27. Obst. Deur. XXIII,
15. Resp. Dandi utique profugis egrè sunt, nisi crimina commise-
rint, quæ publicum tangunt Statum, aut eximiam habent atrocita-
tem. Quamquam aliquando etiam latrones ac piratæ, si ita invalue-
rint, ut populo formidabiles evaserint, ea conditione recipi defendit
soleant, ut postmodum à maleficiis desinant. Conf. I. Macc. XI, 27.

XV.

quid Re-
pressalia?

Repressalia* sunt Bellum Imperfectum, sive executiones, à sum-
mo Imperante susceptæ in bona privatorum, compensandæ
injuriæ à tota Civitate illatæ gratia. (a) Nec enim injustum
est, bona singulorum arripere, ubi Civitas Civitati Jus dene-

gat.

gat. (b) quia eo in casu pars valet, ut totum, ut tamen illi ad totum pateat recursus. Distinguendum tamen inter Cives permanentes, & qui tantum pro tempore Legibus civitatis subsunt. (c)

(a) exemplum earum se invenisse in Israelitis putat Zentgravius, *Exempla vasa aurea & argentea Egyptiorum, cum ab iis discederent, auferentibus. de Jure Gent. p. 278. Exod. XI. 2. XII. 35. antiquissimum est apud Homerum, ubi Nestor narratur ob ereptos Patri equos Eledensium & Armeata cepisse. Conf. supra. Exercit. IV. §. 21.*

(b) vid. Zentgr. d. l. p. 275. est autem officii eorum, qui hoc debitum contraxere, iis quibus hoc modo sua eripiuntur, restitutionem procurare.

(c) seu qui transiunt aut mora exigua causa alicubi sunt. *Grot. III.*

2. 7.

XVI.

Justè Bellum geritur *pro sociis*: * quibus pares ferè sunt amici, imò, & homines quivis, quorum naturalis conjunctio vel sola ad opem ferendam sufficit. (a) Primi autem sunt subditi tam in familiari quam civili Imperio. Ut pro *Gabaonitis*, qui se populo Hebræo subjecerant, arma sumsit is populus, Duce Josua. Sed & homo hominem, ac populus populum ab injuria justè defendit, nisi manifestum sit periculum. Tum enim vita resque propriæ alienis præferri debent. (c) Quin & si Grotium audias, tametsi à subditis arma rectè non sumantur, eorum tamen adversus iniquum Imperantem tutelam rectè suscipit Princeps exterus, ex Jure humanæ societatis, ut in Maxentium & Licinium Constantinus, in Persas alii Romanorum Imperatores arma sumserunt, aut capere minati sunt, nisi vim à Christianis Religionis nomine arcerent. (d)

Pro quibus bellum gerendum?

* *Non tamen, si nulla sit spes boni exitus, quia boni, non mali causa societas contrahitur. Grot. II. 25. 4. Poscunt id Regule prudentiæ, de quibus utique judicare est etiam socii, tametsi aliter videatur Obrecht. An enim fœdus in propria dispendia imprudenter servabitur? Cum sano pepigimus, non cum phrenetico.*

(a) *Grot. II. 25, 8. conf. exemplo de Abrahamo ex Jure cognationis*

U u u

Lothum

Lotium captivum, parva licet, expedita tamen manu liberantur.
Gen. XIV. 12. seqq.

(b) *Jof. X. 6. Grot. II. 25. 1.*

(c) *Grot. II. 25. 7. ubi illud Ciceronis: qui non defendit, nec obstitit, si POTEST, injuriæ, tam est in vitio, quam si parentes, aut patriam, aut socios deserat; hoc sensu interpretandum ait.*

(d) *Grot. II. 25. 8. add. Kulpis. ad h. l. Grotii.*

XVII.

quid ἀνδρο-
ληψία?

Pertinet eo *singularis execrationis Species*, dicta Atheniensibus ἀνδροληψία, de qua sic habebat *Lex Attica*: Si quis morte per vim illata obierit, pro eo proximis ac necessariis Jus esto hominesprehendendi, donec aut pœna sumatur de cæde, aut homicidæ dedantur: liceat autem tres tantum hominesprehendere, non ultra. (a)

(a) §. II, 16, 10. *Grot. III. 2, 3. conf. Ammian. L. XVII. ubi Julianus Francorum quosdam retinet, inque dum captivi ex pacto liberentur.*

XVIII.

An ad bellum requiratur *Vocatio*?

Ad bellum requiritur *justa vocatio ex causa*. Igitur nullum vitæ genus improbius esse dixit *Grotius*, quam eorum, qui sine causæ respectu sola * mercede conducti militant. (a) Est autem vocatio vel generalis vel specialis. Generalis, ut in tumultu apud Romanos Consul dicebat: qui Rempubl. salvam volunt, me sequantur. (b)

* *Nam per se mercedem sumere justum est. 1. Corinthe. LX. 7. Legatur omnino Osiander. ad Grot. II. 25, 10. p. 1283, seqq.*

(a) *Lege omnino Grot. II. 25, 9. § III, 18, 1. Scripsit Cato ad Pompilium, ut si vellet filium suum remanere in exercitu, secundo cum sacramento militiæ obligaret, addita causa, quia priore amisso, jure cum hostibus pugnare non poterat.*

(b) *Grot. III, 18. 1. fin.*

XIX.

An liceat militare in bello injurioso?

Si cui edicatur, ut militet, ei verò constet, injustam esse belli causam, is abstinere *ex Grotiana disciplina* omnino debet, quia DEO potius obediendum quam hominibus. (a) Et erit heic

heic officium boni Magistratus, tributa potius extraordinaria subditis imperare, quam operam militarem. (b)

(a) quod non Apostolorum tantum sit effectum, sed & Socratis. Grot. II, 26, 3. adde dicta superius ad Pufendorf. Off. 1, 17. ult. At; hanc sententiam populam ad inobedientiam instigare. Non expedire, consiliorum rationes ad populo. Respondeo, causas belli iustificas claras esse oportere, & cuius pervias.

Frangit & attollit vires in milite causa:

Quæ nisi iusta subest, excutit arma pudor.

Sic viri quidam eruditi interpretantur P^{ri} quod legitur Gen. XIV, 14. ut sensus sit: Ministros Abrahami ante prælium ab ipso plenè instruitos de armorum suorum iustitia, Unde & denunciationes fiebant palam & expressa causa, ut totum quasi genus humanum de iustitia cause posset cognoscere. Iustas: Nudam heic executionem esse actionis. E. si in bello etiam iniusto civis iussu imperantis arma gerat, non peccare. Off. 2, 12. ult. Sed Resp. non hanc undam executionem, sed concursum Moralem ad actionem esse.

(b) videndus omnino Grotius II, 26, 5. qui etiam quandam à spirituali Sacerdotio excusationem adducit Apoc. 1, 6. 1. Pet. II, 5. Add. Kulpis. ad Grot. II, 26. p. 137.

XX.

Modus in bello agendi proprius est *vis ac Terror*, qui veteribus variis instrumentis solitus exerceri. Quorsum pertinet usus elephantorum, eorumque uvæ & mori succo conspersio, (a) ut ejus conspectu adsuefierent in prælio sanguinem conspicere; sunt & qui vinum (b) ipsis epotandum fuisse traditum censent. Est & apud quosdam turritorum elephantorum mentio. (c) Inter machinas notæ sunt catapultæ, (d) scorpia, (e) culcitæ, laquei, lupi, arietes, quibus illa tria opponantur. (f)

quis modo agendi in bello?

(a) 1. Maccab. VI, 14. (b) Ælian. L. VI.

(c) apud Heritum, Florum, Vegetium, alios.

(d) apud Cæsarem primo de bello civili.

(e) 1. Macc. VI, 51. (f) Veget. IV. 22, 23.

XXI.

Summis Imperantibus *naturaliter* omnes subditos ad bellum

Uuu 2

lum

Qui ad bellum adhibendi? lum licet adhibere. Recte tamen *ob Status* (a) *sui naturam* bello non adhibentur Clerici, & si ei se immisceant, contra muneri sui partes agere judicantur.

(a) *add. Grot. l. 5. Gerhard. de Magistratu Politico num. 398. omnino Pufendorf. Rer. Brandenburg. L. XI. §. 57. Christophorus Bernardus à Galen, Episcopus Monasteriensis, ut antiqui Presules scriptis editis memoriam suam Ecclesie commendarunt: ita is diro globarum ignivomorum genere, quos militari vocabulo sceteres ollas nuncupabant, obsidio Groningæ specimen nescio an sacerdotalis professionis eadit.*

XXII.

Quod officium Neutorum? *Qui medij* (a) in bello haberi cupiunt, æquos se præstare utrisque tenentur, nihilque committere, quo validior fiat is, qui improbam fovet causam, aut justum gerentis bellum successus impediatur.

(a) *Tales Kenai inter Israellem & contiguas gentes, quos segregare & ab hostibus iussit Saulus. 1. Sam. XV. 5. conf. dicta superius Exer. VII. ad Jud. IV. 21. & Grot. III. 17, 3.*

XXIII.

An & veneno interfici hostis queat? *An & veneno* interfici hostis queat? de Jure Naturæ (a) dubitatur. Moribus certè gentium receptum est, ne hostem veneno interficere liceat. (b)

[a] *negat Obander, quia in Scripturis nullum ejusmodi exemplum occurrat; affirmat Danhau. Coll. Decal. p. 714 cui pro priori sententia rationes non sufficiunt, quia Naturaliter hostem quovis modo licet repellere, & quem interficere licet, gladio an veneno interficere, nihil interest. Grot. III. 4. 15.*

(b) *add. Kulpis. p. 15. sq. An & incantationibus? negat idem. Apud Valerium Max. est, armis bella, non venenis geri debere. Et Tacito memorante, cum Princeps Cattorum Arminii mortem veneno promitteret, rejecit Tiberius, ea se gloria æquans prisca Imperatorum.*

XXIV.

An immisissis percussoribus? *An & hostem immisissis percussoribus* liceat occidere? acter disquiritur. Ubi vulgata est *Grosij* (a) distinctio inter eos quorum facto perfidia inest, & qui nulla fide tenentur. His uti nullo

nullo Jure prohibitum esse. * Sed illos adhibere apud moratiores gentes infame haberi.

[a] III, 4, 18. *conf.* II. Sam. IV, 5, 6, seq. ubi David percussores Isobetbi hostis sui (hominis, ut ait, non Regis innocii) extremo notabilique adfecit supplicio. Vide tamen Auctorem de J. N. & G. VIII, 6, 18. de questione, An promiscuè quorumlibet in bello opera uti liceat? quam adfirmendam censet, quia nulla adsit ratio, cur argenteis lanceis oppugnare non liceat, quos ferreis confodere liceat. Obj. Si proditione Civium uti, est illos ad peccandum impellere, seq. non licere uti opera Civium adversus Dominum ipsorum, nobis hostem; quia nullis casu videtur licitum procurare malum morale, ut obtineatur Bonum. *Conf.* Pufend. d. I, ubi conatur ad hoc argumentum respondere (1) in statu hostili multa licere, que alias per se licita non sint. Itaque Civis Hostium quovis modo sive reali sive verbali ad deficiendum à Dominis instigari posse. Quemadmodum desertores allicere nullibi turpe habeatur, etsi sacramentum ii frangant (2) Hostem quantum in se nobis licentiam adversus se in infinitum dedisse; quem igitur omni modo perdere liceat, ejus Civis etiam sollicitari ad perfidiam posse. Que tamen accuratam merentur pensitationem Grotius non licere subditum ad proditionem impellere ait: licere tamen uti, quemadmodum & DEUS mala ad bonum finem dirigat. III, 1, 22. & Objeetum haud raro intervertat. Acute Fortinerus ad Tacit. XII, 44. Quod flagitium appellant Galli, faciunt. Grotius tamen moribus gentium nec hoc licere ait, ne nimium intenderentur pericula, eorum maxime qui ement. II, 16, 15.

An liceat subditum ad proditionem impellere?

* Quomodo & Pipianus ipse Caroli M. Pater uno instructus Sathelze, trajecto Rheno, hostem in cubiculo interfecit.

XXV.

Recte olim, postquam justè posse suscipi bellum decrevissent *Feciales*, consultatum à Senatu fuit, an ex usu esset suscipere. In parabola Christi (a) dicitur, si quis Rex cum Rege altero bello certandum habeat, primo sedentem (qui est mos *consultantium*) expensurum apud se, an ipse qui decem millia militum habet, hosti ducenti bis totidem par esse possit. Quod

Utr delibendum de bello?

si videat, se imparem fore, antequam ille intra fines a *his*, mis-
surum Legationem cum mandatis pacis causa. Multum etiam
ad demulcendum hostem facit, si quidem intrare eum in fines
nostros vetemus, sed simul donis eum honoremus, ut osten-
damus nos, quod facimus justo metu, non odio aut contem-
ptu facere. (b) Neque prudentia solum, aut suorum caritas
exigere solet, ut bello periculoso absteineatur, sed sæpe etiam
justitia, *rectoria* scilicet, quæ ex ipsa regiminis natura Superio-
rem non minus ad curam pro inferioribus, quam inferiores ad
obedientiam obligat. (c) Interim aliquando melius eligitur
bellum anceps, quam pax inhonesta. (d)

[a] *Grotius* fabellam vocat, II, 24, 4. edit. Amstelod. Sed *Telmiana*
Editio piè substituit vocem *Parabole*. Luc. XIV. 31.

[b] *Grot.* II. 23, 4. quem de sollicita ante bellum deliberatione omnino
lege.

[c] *Quam ob causam à Theologis tradi ait Grotius*, II, 24, 7. *Regem,*
qui ob causas leves, aut ad exigendas ultiones (pœnas improprie
dicit à πῦρ) non necessarias, & magnum secum periculum trahen-
tes, bellum suscipit, teneri subditis ad reparationem damnorum que
inde oriuntur.

[d] *Sic Benhadado iniquam servitutem postulanti respondit ex consilio*
Seniorum Achabus, 1. Reg. XX, 8. *Simile illud apud Tacitum An-*
nal. XV. Consulnit inter primores Civitatis Nero, bellum anceps, an
pax inhonesta placeret. Nec dubitatum de Bello.

XXVI.

Uc signifi-
candū Bel-
lum?

quoruplex
belli de-
nunciatio?

Ad Belli justitiam & id *antiquo Gentium more* (a) pertinere
visum est, ut ejus ab altera parte alteri publica fiat significatio.
Unde bella *promulgata* dixit *Ennius*, *Cicero indicta & denunciata*,
(b) Ratio ejus rei est, ut ab offendendo, quam fieri longilimè
potest, absteineatur, & causæ belli universo prope pateant ge-
neri humano, atque ut constet non privato ausu, sed volunta-
te utriusque populi aut populi capitum geri bellum, in ejus-
que velut aleam COMPROMITTI. (c) Cæterum est denunciatio
vel conditionata vel pura. Conditionata, ubi cum rerum re-
peti-

petitione conjungitur. (d) Pura (quæ & specialiter indictio audit) ubi bellum alter jam intulit, aut injuria nos affecit, aliter non reparabili quàm bello. (e)

[a] dico more, quia non jure naturali. Eo enim vis illata arcetur quocunque modo. Grot. III. 3, 6.

[b] v. c. Kriegs-Ankündigung, Kriegs-Declaration, Cic. Off. I. Recentiores] Cui indicere bellum vocant DIFFIDARE. Diffidato, inquit, Principe, diffidati ejus adherentes.

[c] hinc & DEUS præceptum Hebræis dedit, ut Civitatem oppugnandam prius ad pacem invitarent, Deut. XX. 11.

[d] Hæc verum repetitio dicta, teste Plinio, est Clarigatio. Inde illud in formulis: REDDI; SATISFIERI; DEDI.

[e] Peritnent ad mores gentium & alia, ut caducens apud Græcos, sanguina & hasta sanguinea apud Romanos, quæ cum ceteris recenset à p. v. add. Ammian. XIX. & eo notata Lindenbrogii. Cæterum sicut clarigationem præcedere oportet, sic & æque pacis conditiones offerri debent.

XXVII.

Si non est contra naturam necare hostem: neque inhonestum erit eum *spoliare* (a) Quin & Deorum donaria capi à Victoribus solere notavit Pausanias, & Cicero belli Legem id vocat. (b) Quodsi tamen in simulacrō quodam Numen inesse ipsi hostes credant, id violare ab ipsis nefas est, & magnam arguit impietatem. (c) Cæterum contra Jus est hominum sepeliendorum corpora mortuorum malè tractare. (d)

Quod Jus Spolii?

(a) Sententia est Ciceronis Off. III. ita possunt sata exusta: dirui teſta: præde hominum pecorumque agi. Imò res hostium velut habentur pro rebus nullis, Grot. III. 6, 8. & III, 5, 1.

(b) Ergo & res sacræ capi aut corrumpi possunt. Sic templa profani cultus à Maccabæis incensa non semel legitur 1. Maccab. V. & X. Sic Templum Hierosolymitanum excidit datum à Tito ipse Josephus memorat, additque factum τὸ τὴν πόλιν ἵκεν. Bell. Judaic. VI, 24, 34.

(c) Sic quum nupero Bello Galli Basilicam Spirensensem diruere incendio vellent, Templum adpropinquantibus hostiam consecratam (Le Bon Dieu) obvertit Sacrificulum. Sed illam sclopeto petiisse memoratur Gallus,

Gallus, quem, quod conscientia, licet erronea, dictamen sequuntur non est, peccasse dubio caret. Franci certè veteres Templis pepercere. add. omnino Grot. III. 12, 6. Testatur Procopius, Chosroea Persam, non Christianum, Ecclesie Antiochensium Christianorum pepercisse.

(d) Grot. III. 5, 3. *Fuit rursus detestabilis indomitusque militum Galorum furor, qui Manhemii sepulta Electorum corpora è tumbis, ut ferunt, eruta, male habuerunt, & capite veluti globo usi sunt, quo ludi agitantur.*

XXVIII.

Quæ argu-
menta pro
Jure præ-
dæ?

Probatum igitur ut à *Natura, sic à DEO* ipsomet Jus prædæ, variis exemplis. Tale est *Abrahami*, spoliatorum, quæ à quinque Regibus acceperat, partem decimam * *DEO* consecrantis: (a) & *Jacobi*, Josepho præ fratribus præcipuum relinquentis Legatum: Do tibi, inquieris, partem unam supra Fratres tuos, quam à manu Amoræi cepi gladio meo, & arcu meo. Quo in loco illud *cepi* prophetico loquendi more pro *certo captam* sumi ait Grotius, (b) & *Jacobo* attribui, quod posterius ab ejus nomine dicti facturi erant, quasi *eadem* esset Progenitoris & posterorum *persona*. (c) Imo extat & insignis locus, quo *DEUS* in lege sua, de Civitate post pacem repudiatam expugnata, loquens ait: *Omnia spolia diripies Tibi, & frueris præda hostium, quam DEUS tibi dederit.* (d) Huc pertinet etiam Jus *Direptionis*, quod improbant nonnulli, quia avidæ in direptiones manus præripiant fortium bellatorum præmia: cum ita fermè eveniat, ut, qui segnior sit, prædetur. Intetdum ea conceditur, quod impediri non possit. Genera in quæ præda dividi potest, sunt hæc: homines captivi, armenta & greges, pecunia, res mobiles, aliæ pretiosæ aut viliores.

Quod Jus
direptionis?

(a) Gen. XIV. col. *Hebr. VII. 4.*

(b) Gen. XLVIII. 22. *Add. Grot. de J. B. & P. III. 6. 1.*

(c) *id enim veritas, eodem observante, quam cum Hebræis verba hæc trahere ad illam expilationem Sictimorum, quæ jam ante à filiis Jacobi facta erat.* (d) Deut. XX. 14.

XXIX.

XXIX.

Adquiruntur etiam Bello *Res incorporales*, ut Alba victa que Albanorum Jura fuerant, sibi vindicarunt Romani. (a) Nam qui Dominus est personarum, idem & rerum est & Juris omnis, quod personis competit.

An in bello adquirantur etiam res incorporales?

(a) Grot. III, 8, 4. III, 9, 6.

XXX.

Parcendum in bello est iis, quorum vitæ genus ab armis abhorret, non pueris modo & feminis, sed & his qui sacra curant. Sic Philisthæi, hostes Judæorum, non nocebant *Collegio Prophetarum*, quod erat Gaba; (a) & sic ad alium locum, ubi simile erat Collegium, tanquam sepositum ab omni armorum injuriâ, cum Samuele confugit David. (b) Addit Canon agricolas * & mercatores; pertinentque *eo captivi*, de quibus Eliſæus Regem Samariæ sic alloquitur: *An quos captivos abduceres, gladio tuo & arcu tuo eos interimeres?* (c) vitam item salvam paciscentes, si ve in prælio, si ve in deditio: (d) supplices quoque (e) inprimis Reges Principesque. (f)

Quibus parcendum in bello?

(a) Provocat Grotius ad 1. Sam. X, 5, 10. *de J. B. & P. III, XI, 10.* *Et eo in notis è LL. Bajuariorum.*

[b] 1. Sam. XIX, 18.

[c] II. Reg. VI, 22.

* aliquando sub conditione Tributi. add. Grot. III, 12, 4. omnino.

[d] notant Hebræi Interpretes, majoribus suis in more fuisse, ut quam oppugnarent urbem, eam non cingerent corona, sed partem liberam relinquere effugere volentibus, quo minori sanguine res transiret.

[e] auct. Gnade und Ungnade/ III, XI, 15.

[f] etji Jolua Reges captos interfecit, sed peculiari DEI jussu. De Rege Alemaniæ patibulo affixæ narrat Ammianus.

XXXI.

Solet alias *Belli ratio dici*, quod (a) in bellicis consiliis ex dictato militaris prudentiæ factu opus est; sed usus obtinuit, (b) ut ad subsidiaria quoque consilia & dictarum prudentiæ

quid Ratio belli? vulgò Raison de guerre?

cujusdam extraordinariæ hæc. appellatio referatur; eaque simul moralis æstimatio recti honestique includatur; cum quod ex ratione Belli; publicâ utilitate. exigente factum esse dicitur, id plerique eadem opera justè. rectèque. factum esse. contendunt.

(a) *non autem illa ratio, qua pleraque crudelitatis atque injustitiae famam incurrentia aut commendant aut excusant.* Forstner. ad Tacit. XII, 41.

(b) *Hinc nata Ultrico Obtecho Rationis Belli definitio; quod sit Principium practicum ex certo Belli Statu habituque petitur, effeax ad producendam Conclusionem; qua sub æstimatione justitiae rectique excusatur vel defenditur id; quod absolute & simpliciter spectatum; justum; rectumque non est.*

XXXII.

Quousque
adversus
hostem o-
mnia lice-
ant?

Adversus * *hostem; salvo humanitatis jure;* non omnia licent; (a) & si duriusculè loquutus (b) *Grorius* est; ex se ipso Prolegom. §. 26. facile explicatur. Sunt enim quædam officia etiam adversus eos (c) servanda; à quibus injuriam acceperis, estque ulciscendi & puniendi modus. (d). Diffitendum tamen non est; *Mitum* homines alioqui mites sæpe saviores facere. (e) imò jubere. (f): Et gravis injuria sæpe. dirissimis afflictionibus causam præbuit.

* *Hostis autem, jure Romano est, qui nobis aut tui nos de Bellis decernimus. Ceteri latrones aut prædones sunt.* Grot. III, 3, 1. *Latrones criminis causa sociantur: Civitas autem etsi delicto interdum non vacet; juris tamen servandæ causa sociatur.* Hinc Pompejo de privatis triumphis non fuit.

(a) *relatè scilicet ad temperamentum; quod à jure naturæ facultati adversus hostem accedit.* Quod si enim arboribus parcendum est frugiferis; Dent. XX, 19; quanto magis hominibus? conf. omnino Seld. de J. N. & G. S. D. H. VI, 1778.

(b) II, 1, 10.

(c) Cic. Off. I, 11. *Si quis ventris partis locum occupet; extemove necessitate in casu violet, solo se suosque ab imminente periculo tuendi studio, sine injustitiæ is condemnari queat, rationem ab se sufficiens.*

cicentem.

cientem haud reperiri posse asseverat. Obrechtus de Rat. Belli, III, §. 17. n. 8. p. 35.

- (d) *nihil verò ex ratione Belli faciendum, quo DEUS offendi possit: aut quod ad finem belli nullam efficaciam habet, quodve modo ordinario expediri potest. Ex quo patet injustum non esse, quod Vercingentoris apud Cæsarem de B. G. VII, 14. dixit, oppida incendi debere, quæ non munitione & loci natura ab omni periculo essent tuta; hæc si gravia aut acerba viderentur, multo illa graviora estimari debere, liberos, conjuges in servitutem abstrahi, ipsos interfici, quæ esset necesse accidere vitis.*
- (e) *exemplo David est, qui de Gazitis, ne ab ipsis proderetur, & religionis odio apud hostes in periculum veniret, neminem in vitis reliquit, 1. Sam. XXVII, 9. vide Grot. de J. B. & P. III. 4, 9. §9.*
- (f) *Sic extincti aliquando omnes mates, metu Rebellionis, quia qui extrema obsidionis expectare sustinerant illi, si sibi parceretur, facile poterant data occasione novas res moveri. Quam ob causam David videtur sabachæ Iamoc: masculos omnes occidisse, 1. Sam. VIII. 13. 1. Reg. XI, 15, 16. Et si ad divinam hæc auctoritatem confugit Clericus, cum crudelius fuisset bellum, si homines absque ea masculos omnes gentis occidissent, ad Deut. XX. 13. Nihil religiosum victori, præsertim irato & avaro.*

*Quæque carent ventis & solibus ossa Quiriti
Nefas videre, dissipabit insolens.*

add. Jer. VII, 1, 2. Baruch. II, 29.

XXXIII.

Quæ milites hostibus eripiunt, ea propriè Civitati non sibi * acquirunt. Sunt enim milites *Instrumenta Civitatis* & Reipubl. personam sustinent. Et si receptum passim, & consultum magnoperè sit, *mobilia* omnia, vel potissimum saltem ereptorum partem ipsis relinquere. (a) Ipsa cæterò quin magnitudo animi in magnis aliquando Principibus non patitur prædam capere. (b)

* *Grot. III. 6, 9. § 13. loquimur enim de rebus, quæ in ministerio publico capiuntur.*

(a) *Divinum ea de re Statutum extat Num. XXXI, 26. ubi pars prædz dimidia Militibus, altera Communitati cadere jubetur, demtis tamen* Jus divinum de Distri-
butione Prædæ.

men que DEO Sacerdotibusque consecrata esse debeant; una videlicet de D. animabus aut rebus portione militibus decerpta, & una de L. animabus aut rebus Communitati decisa, v. 29, 30. Quo pacto de CCC M. & XXXVIIII. ovibus Militi decessere oves DCLXXVII. v. 37. Sic Viduis, seu bus & egentibus, pupillis pars prae data est temporibus Maccabaicis. II. Macc. VIII. 28, 30. Eodem pertinet illustris locus 1. Sam. XXX. 24. de Davide sic statuente: *Aequa erit pars descendentis ad praelium, & remanentis ad iarcinas seu stantis in praecinctu: Prudenter equidem, ne agrè deinceps reperirentur, qui castra urbesque custodirent. Sunt, qui omnia haec venisse aiunt ab Abrahami temporibus. Afferunt enim Es-o-em & Mithrem mansisse ad impedimenta, Abrahamum autem Jus suum remisisse. Conf. Grot. ad d. l. 1. & de J. B. & P. III. 6, 17 & III. 6, 24. Conf. interim Jo. Seldenus de J. N. & G. f. d. H. VI. 16. per tot.*

Exempla
distributae
prae dae &
lucra.

(b) Gen. XIV. 23. ut Abrahamus. V. Plinius L. XV. *Manius Curtius iuravit se è praeda nihil accepisse praeter guttum f. ginium, quo sacrificaret. add. Grot. III. 6, 16. & III. 16, 3. hinc si quis praedam retinisset, de peculatu accusabatur. Grot. III, 6, 21. Alia ratio est rerum mobilium, quae extra illud capiuntur, ut si detrahantur spolia hosti in dimicatione singulari, & procul ab exercitu in liberis & iniussis excursibus. Quod genus prae dae Itali Corramiam vocant, & à bntino distinguunt. Grot. III. 6, 12. & omnino III, 6. & 24.*

XXXIV.

Quid ad di-
sciplinam
bellicam
pertineat?

Bellicam disciplinam vehementer juvant exacta cura provi-
sus rerum necessariorum, stipendia bene soluta, & vigor Legum
militibus datarum. Qualis illa Joannis: à concussione, à calu-
mnia in quosvis abstincte. *Contenti estote stipendius vestris (a)*

(a) Luc. III, 14. ex Scauro memorat Frontinus, *promiseram arborem, quam in sede castrorum fuerat complexa metatio, postero die ab-
eunte exercitu intactis sine bus reliam. Grot. 3, 17, 2. & in notis
de Nigri Severitate ob raptum Gallum Gallinacum. Ex Spartiano.*

XXXV.

quid Indu-
ciae?

Inducia nonnullis ab inde & otium dictae, pax audiunt se-
questra, item temporalis & castrensis. ut & armistitium, neque
aliud sunt Grotio, quam conventio publica, qua bello maren-

te

te ad tempus bellicis actibus abstinendum est. Possunt eæ vel aliquot horarum vel & annorum esse. (a)

(a) *quales Anno MDCI XXIX (siccitate inter Imperatorem & Regem Galliarum, & nuper inter Leopoldum I. & Sultanum Mustafa Han Ottomanorum Imp. i. tom est armistitium XV. annorum, ut in terminis vocatur Art. XX. Sic tamen, ut ob speciem pacis, quam longe in iucia induit, coeui in Instrumento adijcitur pax. Anno MDCXCIX. Jan. xxvi.*

XXXVI.

Jus Belli in partes terrarum hactenus incognitas *Ecclesie* non competit: quippe quæ Status de mundo non est, (a) & ad pauca potest individua redigi, (b) ac certam sedem non habet; neque per eam Imperantium Jura tolluntur aut minuuntur; quippe cujus Regimen solo Verbo & divinæ gratiæ sigillis recte applicatis administratur. (c) Unde Christus negavit Regnum suum esse de mundo, addens alioqui futurum esse, ut more aliorum Regum opera militum uteretur. (d)

AN JUS BEL-
LI habeat
Ecclesia in
regiones
incognitas

(a) *sive societas hominum independens, quæ summo Imperio continetur & regitur.*

(b) *Tres faciunt Ecclesiam, sicut Collegium, ait Tertullianus, add. Patend. de H. R. C. ad Remp. § 31.*

(c) *Grot. II, 22, 14. Jo. XVIII, 36. (d) II, 22, 14.*

XXXVII.

Præcipuè amica via (de qua ad II, 1.) tentanda illi qui petit; cum possessionem cum aliquo titulo favor utique comite-
tur. In pari causa, possidentis melior est conditio. (a) Melior est causa suum non tradentis, quam poscentis alienum.

CUR MELI-
OR CAUSA
POSSIDENTIS

(a) *Grot. II, 23, 11, & II, 2, 8.*

XXXVIII.

An bellum ex utraque parte justum esse possit? ardua quaestio est. Equidem *Grotius* justiciam causæ penes unam tantum partem ut in privatis, ita publicis quoque in controversiis consistere (a) definit; sicuti tamen in privatis litibus utraque pars justè causam tueri * possit, non obstante quod una tantum

AN BELLUM
EX UTROQUE
PARTE JUSTUM
ESSE POSSIT

parte causa justa existat: ita & in bello inconueniens non esse, ut cum ex una parte sit jus, ex altera ignorantia invincibilis, ex utraq; parte bellum justè geratur. ** Nimirū operans justè interdū agere dicitur, quoties injustè non agit, etiamsi id, quod agit, justum non sit. Quomodo Aristoteles distinxit inter τὸ ἀδίκον & τὸ ἀδίκον παρὰ φύσιν. Sic ut justī hominis non paucæ possint esse actiones injustæ, & vice versa. (b) Scholastici ajunt justū utrimq; esse posse materialiter, non tamen formaliter; ut Israelitæ, justo titulo, veteris nempe possessionis & hæreditatis: repetierint terram Palæstinam tanquam suam: Chananzæi autem, nescientes hunc titulum, bona fide se suaque defenderint. (c)

(a) *quia facultas moralis ad contraria, puta ad agendum & ad impediendum non datur per rei ipsius naturam.* Grot. II. 23, 13.

* *ubi ignorantia agentem in bona fide constituit.* Osind. ad Grot. II, 23, 13.

** *Hinc non saltim de J. B. & P. II, 23, 13. sententiam istam defendit se. § II, 26, 4. passim receptam vocat sententiam, subditos quod attinet, dari bellum utrimque justum.*

(b) *Pufend. Off. I, 2, 12. quatenus injustè non agit, nisi qui scit, se rem injustam agere.*

(c) *Formaliter justum, quod est justum in conscientia gerentis licet aliquis vitii adbeat. Materialiter, quando est justum ex parte rei, non tamen ex parte conscientie gerentis, ut si bellum gerens habeat justam causam, quam tamen putat esse injustam. Utroque modo justum, quando quis habet justam causam, & sic quoque judicat, deposituræ bellum, si aliter sciunt.* Osind. ad II, 23. ult.

XXXIX.

quid justū formaliter? quid justū materialiter?

Quid poterit ad Doctrinam de Bello pertinere? Specimen Juris, vulgò Gentium dicti.

Cæterum exhaurit hoc de Bello argumentum, integram apud alios, ac totis comprehensam voluminibus Tractationem de *Jure Gentium*; quo referunt doctrinam de *Jure feciale* seu indicationis Bellicæ; *Transitus per alterius territorium: in hostis corpus ac Res: Strategematum: Captivitatibus* eamque finiendi modis: *de hystro acquisitione Imperij in Bello particularis & universalis: de Jure Possessionis: Neutralitatis: Mediationis: Repressaliarum: Victoria cum prælii*

prælii: tum belli. De *Jure Triumphi: Induciarum*: sepeliendi cada-
vera occisorum, quod tamen nos fere ad Decorum ex digni-
tate humana æstimandum retulimus: de *Jure Redimendi capti-
vos*, exigendique ab his Juramentum securitatis; Præmiandi
denique ac puniendi milites eosdemque dissolvendi.

XL.

Differt à Pacto *factum*, ut à genere species; (a) estque pa-
ctum inter Summos utrimque Imperantes initum.

Uti fœdus
differat à
pacto?

(a). *Pactum enim sub se & contrahens quoslibet, & fœdera comprehen-
dit, I, 1 5, 1. Quorsum & Pactum sive Contractus matrimonialis re-
fertur II, 2, 4.*

XLI.

Fœdera *ratione Objecti realis* dici possunt vel *Naturalia* vel
Civilia. Illa de simplici duntaxat humanitate & amicitia, aut
ritu non inferenda sanciri olim solita; in usu hodie fere non
sunt; esse certè non debebant; ne Ethnicorum vestigia legamus,
è quibus haud pauci licitum putavere in non fœderatos latro-
cinia exercere: (a) Nisi quod, quæ super præstandis humanita-
tis officiis incuntur, fœdera; ex Jure Imperfecto faciunt perfe-
ctum, ut ejusmodi Officium bello vindicare sancito fœdere li-
ceat. *Civilia* vocare liceat, quæ vel ad commercia, vel ad comu-
nitatem Belli, seu auxilia mutuo * præstanda in Bello offensivo
atque defensivo vel ad alias res incuntur. Suntque, vel æqua-
lia vel inæqualia: (b) Inæqualia promittuntur vel à fœderato
digniore, vel minus digno. (c)

quid fœde-
ra natura-
lia & civi-
lia?

quid inæ-
qualia?

(a) *Dr. C. Thom. JPr. Div. III, 8; 12 Græci *εἰρηλὴν* vocant; Genes.
XXI, 23.*

* *quale illud Romanorum cum Judæis: 1. Macc. VIII, 22; 23; 24; 25;
26; 27. Solet autem in primis in fœderibus id sibi stipulari, qui an-
xilia promittit, ut copie præfectis & centuriones habeant de suis.
Notat id in Thracibus, ut varum Tacitus; ut si mitterent auxilia, suos
duces præstarent. add. 1. Macc. X, 37. sic hodiernum Helvetii suis
quæ Cæsari ex aliove militant, copias suas dari centuriones magno
honori ducunt.*

(b) C. Tho.

(b) C. Thomaf. d.l. (c) *Græcis vocantur σπυδαί, & si Lex potendi adfit προτάγματα. Æquatia bellorum fœdera vel ad omne bellum referuntur, quæ Græci aspellarunt συμμαχίαι: vel ad tuendos duntaxat fines, quod Σπυαχίαι dixerunt. Sic minutiores Principes à magnis Regibus aut pacem aut sui tutelam annua quadam pensitatione solent reddere. 1. Reg. X. 15. & Grot. I. 3. 22. omnino.*

XLII.

Quid Comitatus, stylo politico? conf. Auctor, II, 17, 5.

Specimen sermonis Politici ac Styli ad aulam composuimus, quod auctor *de Comitase*, Aristotelicis propemodum incognita, advertit. Nimirum, si quis alteri subiectus quidem non sit, colere tamen eundem teneatur, Comitatus (a) opus esse, & modesta prudentique ad ejus placita attemperatione. Qua sapius arte difficilimè temporibus nostra adversus potentiores illa fœdera tuemur, & tranquille (saltem, si non omnino) comode victitamur.

(a) *eadem est Phrasis Jo. Bodini de Rep. I, 9. qui comiter observare dicit victoris Majestatem. Grot. II. 15, 7. Manens omnis in fœdere inæquali sine inminatione Imperii est de Imperio ac Majestate COMITER colenda.*

XLIII.

quid fœdera realia? quid personalia?

Divisio fœderum in (a) realia & personalia non ad omnes Reip. formas, sed maxime ad Monarchiam referenda est. (b) Alia etiam ratione dicuntur fœdera personalia, contradistincta iis, quæ sunt ad posteros transeuntia. (c)

(a) *Realia Fœdera v. c. inter populum & populum, ut Romanorum cum Judæis, quod fœdus ex veteri more in tabulis æreis scriptum. 1. Macc. VIII, 22. Polybius libro tertio de fœdere primo inter Romanos & Carthaginenses. Τηρουλιαν τῶν συνθηκῶν ἐπὶ τοῦ ἐν χαλκίματι*

(b) *In Democratiâ verò populus non interit, sed semper morali estimatione est idem. Est Dn. Thomafius etiam quoad Monarchiam hanc distinctionem pro divisione æquivoce habeat, quia fœdus personale magis pactum sit quam fœdus, quia Principi cum Principe paciscatur utilitatis private gratia.*

(c) *Sic DEUS Fœdus se intre dicit non cum Abrahamo (saltem, sed & cum femine ejus Gen. XVII. 7. Est fœdus utique inæquale DEI, cum Nihilo. 1. Pet. III, 21.*

XLIV.

XLIV.

Pervulgata (a) *Fœderum Sponsionumque* apud Romanos hæc differentia fuit, ut fœdera dixerint esse, quæ jussu summæ potestatis fiebant; Sponsiones, ubi hi, qui à potestate summa mandatum ejus rei non habebant, aliquid promississent, quod illam propriè tangeret. Cæterum excellentior & à priorè sensu recedens Sponsionis spècies est, quam *Garantiam* hodie vocant, cum Populi liberi, quive in libero populo summam potestatem habent, inter alios paciscentes Sponsionem suam interponunt, seque effecturos promittunt, ut pax & amicitia contracta servetur, & læsa reparetur.

Ue differunt fœdera & sponsiones?

quid Garantiam?

(a) Pufendorf. *de O. H. § C. II, 16, 17. vocatur alias Fidejussor, qui hanc in se provinciam suscipit, ut Rex Gallie Pacis Olyvientiæ inter Suecum & Polonum A. 1656. seipsum adpellavit; Sponsionem verò Garantiam dixit.*

(b) Liv. L. IX, 9. *qui de Samnitibus legendus. Grot. II, 15, 3. quamquam Sponsiones, etsi precedente jussu summæ Potestatis factæ, non ideo fœderum jure habite fuerint, nisi solennes secularium ritus accessissent. Cæterum Sponsionibus non fiebat pax, sed in futurum promittebatur, pacem factum iri, Obrecht. in Sponsore Pacis, c. 1, §. 5.*

XLV.

Suasit Principibus Christiani Orbis *Hugo Grotius*, (a) ut in fœdus quoddam Anti-Turcicum coeant; quo juratus tandem omnium hostis, junctæ eorundem vi opprimatur. Sed substitit hætenus ea res intra vota, nec se junctæ Principum, ac sui cuiusque Status rationes ejusmodi conjunctionem permittunt sperare.

Quid de consilio Grotii Anti-Turcico censendū?

(a) II, 15, 12. *§ consilia aliquot Scriptorum in Anti-Turcico collegit Reusnerus. Nec ignota sunt Marini Sanuti Torfelli, Busbequii aliorumque commentationes. Quidam itinera describere, & qui conficiendi pecuniam bellumque Turcis inferendi modus esse possit, edocere sustinuerunt. Adde Bœcler. de Passagis.*

XLVI.

An fœdera
liceat iniire
cum infi-
delibus?

Possunt etiam *fœdera* publicæ tranquillitatis ergo *cum* (a) *infidelibus imiri*; nam fœderibus id cum pactis quibusvis commune est, ut ad ea ineunda qui vis idoneus sit, qui consentiendi facultate gaudet: nec is, qui de Numine, secus quam par est, sentit, ex humani statim generis societate expellendus est; neque à quoquam comprobatum hætenus est, nefas esse, illorum, qui de religionis capitibus aliter ac nos sentiunt, commoda (*si vera nihil descedat religioni*) promovere, aut eorum, ad nostra commoda promovenda, opera uti. Extant Abrahami cum Abimelecho, (b) Sodomæos etiam bello adjuvantis: Davidis & Salomonis cum Hiramio Tiriensi, fœdera pangentium exempla; & *Judas* (c) Maccabæus ac Hircanus Alexandri filius cum Romanis fœdus inivere, hic etiam Julio Cæsari in Syria & Ægypto bellum gerenti, egregiam operam navavit. Ac de Jure quidem Naturali nullam habet dubitationem, nec opus est Leges distinguere divinas in veterem ac novam. (d) Jure enim naturali defensio legitima stabilitur, ad quam pertinet, ut ii instrumentis utamur, quæ sunt ad manum, & eorum opera quæ possunt juvare. (e) Sed & ipsum Jus naturæ omnibus commune est, ut religionis discrimen non admittat. (f) *Ægyptios*, tametsi Idololatrias, averfari vetantur Hebræi. (g) Sed & olim David apud Populos irreligiosos perfugium sibi quæsit, nusquam eo nomine reprehensus. (h) Ac quando DEUS Deut. XXIII. 6. de Moabitis & Ammonitis dicit: Non quæres prosperitatem eorum, nec bonum eorum ullis diebus tuis unquam: fœdera saltem benefica cum illis populis vetantur, non item jus belli conceditur; (i) aut certè, quæ Hebræorum quorundam sententia est, vetatur pax ab illis peti, non etiam oblata accipi. Unde nec Jephthes arma in eos movit, nisi post tentatas æquæ pacis vias, neque David nisi atrocibus injuriis lacessitus. (k) Imo DEI exemplo, qui Solem oriri facit bonis & ma-

lis

his & pluviâ utrosque humectat, iubemur nullum hominum genus à beneficiis nostris excludere.

- (a) *prostat hoc de argumento erudita tractatio Jo. Francisci Buddei, de Ratione Status circa fœdera.*
- (b) *Gen. XXXI, 2. Sam. V, 11, 1. Reg. V, 12. Joseph. Archæol. VIII. 2. XII, 17. XIV. 14. & fœdus quidem Solomonis cum Hircano factum dicitur ex sapientia, quam DEUS ei dederat, Grot. II, 15. 9.*
- (c) *Argumenta in contrarium affert Calovius ad 1. Maccab. VIII, 27. quæ examen merentur.*
- (d) *add. Grot. II, 15. 8. quem non intellexit, qui verba eius §. XI. taxavit. Nulla hic intrinseca aut universalis est pravitas, sed ex circumstantiis æstimanda. Obijciunt Locum Exod. XXIII. 32. Non inibis cum ipsi fœdus. Sed (1) non negatur fœdus deditio. (2) distinguit Calovius inter fœdera, quæ cum infidelibus contra alios infideles, & quæ contra fideles panguntur; item inter ea, quæ politica duntaxat conditiones conjunctas habent citra periculum vel præjudicium vere Religionis, & quæ in fraudem Religionis: quæ necessitate & utilitate exigente, & quæ præter necessitatem aut infiguem utilitatem inveniuntur.*

Loco contra fœdera cum infidelibus punire visus, Exod. xxxiii, 32. expèditur.

- (e) *Ita argumentatur è nostris D. Calovius ad Exod. XXIII. 32. Obj. fœdus Ase cum Benhadado culpato. Chron. VI, 7. Resp. non per se ac simpliciter, sed quod bellum justum non esset, ac violaretur fœdus cum Rege Israelis initum. Ut & quod ad societatem Syri se contulisset, DEO diffusus, missis etiam ad Syros rebus sacris, adeoque non ob naturam fœderis, sed ob singulare animi vitium Quemadmodum Rex idem culpatur, quod in Medicis spem posuisset, non in DEO. Nimirum multa in se non vitiosa aut illicita vitiat ANIMUS, ut censum in Davide; thesaurorum ostensionem in Ezechia. Grot. II, 15. 9. fin. In questione, an vi aliqua majori à Pontificiis, vel aliis nostris hostibus injuste nos invadentibus ingruente, cum alius Religionis affectis, liceat Lutheranis de novo fœdus defensionis inire? Negativam propugnat Ternovius Tract. de Fœderibus Commentar. in Obadiam adjuncto, laudans Lutheri sententiam, ne Zwingliani in Fœdus Smalcaldicum reciperentur. Sed hæc nimis crudè dicuntur. Et cur adversus illum cum Reformatis non liceat fœdus inire, cui utriusque eodem sumus loco? Annon ejusdem*

Imperii membra sumus, ad iurium sanctissima pace impetratorum defensionem obligata? Conf. Pufend. Rer. Brandeb. II. 29, 30. & in primis, quæ super ignorantia veræ Politicæ in Pacis Vestphalicæ negotio disputata II. 69. ibi: Multis, ait, ludibrium, aliis indignationem movit, quod Gedanenses, certum hominem Holmiam mittere non dubitassent, oratum, ne Sueti Reformatorum causam apud Tractatus Pacis foverent. Instas: 2. Cor. VI. 14. Ne jugum ducite cum alienis à fide. Quod enim consortium est iustitiæ cum iniquitate, aut quæ commixtio est luci cum tenebris? Resp. Apostolum de illis loqui, qui in idolis convivabantur, atque ita aut idololatriam committebant, aut certè committentium speciem præbebant. Sed quid hoc adversus fœdera civilia? (2) Observandum iis in fœderibus, ne Religioni directè aut indirectè noceatur, quod etiam fit, si ex tali societate profana opus magnum habituræ sint incrementum. Grot. II. 15, 11. quo nomine Franciscus Gallicæ Rex maximum Christiani orbis odium incurrit, quod nulla suarum rerum tuendarum necessitate, sed sola aliena rapiendi ambitione ductus, contra Christianos cum Turcis societatem inivit, quæ bis non solum ingens occasio nata est occupandi plurima, quæ nostri in Africa alibique tenebant: sed & Italiam, Siciliam, Sardiniam, Corsicam aliasque maris oras invadendi aperta janua fuit. Conf. Henniges. ad Grot. II. 15, 10. fuse, ubi & Reinkingium fœdera cum infidelibus absolutè rejicientem consutat.

- (f) Grot. II. 15. 8. (g) Dent. XXIII. 7. Grot. II. 15. 9.
 (h) Grot. II. 15. 9. (i) Grot. II. 15. 9. (k) Grot. II. 15. 9.

XLVII.

An fœdera de objectis ipso jam naturali Jure præceptis iniuri sine ignominia possint?

An fœdera, quibus nihil aliud constituitur, quam id, ad quod jam antea Lege naturali tenebantur pacifices, tanquam iniuriæ, cultioribus gentibus pudenda, etiam erga DEUM parum reverentia haberi debeant? recentiores quæsierunt. Affirmantem defendit Pufendorfius. (a) Equidem optandum omnino erat, ea ut omnibus mortalibus mens esset, ut cuiusvis obvia Juris naturæ præcepta sponte sua observarent: quo minus tamen ejusmodi fœdera, objectivè naturalia, omitti queant, facit mutua inter gentes suspicio, ac mira quorundam perversitas, & custodia societatis, cujus haud rarò interest, Jus imperfectum ita velut

accui

acui accedente pacto, ut transeat in perfectum. Et quid si gentes regulam Juris naturalis tantisper oblitterassent? ut veteres quædam latrocinari & prædas agere in externos nullo indicto Bello pro licito habuere. (b) Cæterum quod ob societatem & præsentem generis humani statum necessarium est, id neque pro inutili, neque pro pudendo gentibus, neque pro parum reverenti erga DEUM haberi debet. * Et quid dicemus de Legibus ob auctoritatem, non autem ratione originis civilibus? Annon & Legibus naturalibus vim Legum civilium tribuere suum Imperium tenetur, (c) fatente ipso nec *Pufendorfio*?

(a) de J. N. & G. II, 2, 11. p. 176. *locisque aliis, quæ ad Grot. II. 15. §. 1. allegat Kulpisius, Coll. Grot. p. 94. e)*

(b) *Grot. II. 15. §. add. Pufend. O. H. & C. I. 5. 9.*

* *tale scdus de noxa non inferenda datur. Gen. XXI, 23, 24. & XXVI. 26, 27.*

(c) de O. H. & C. §. 12, 2, 3.

XLVIII.

Fœdera ratione formæ sunt vel *æqualia*, cum vel utrinque æqualia præstantur, vel personæ paciscentes æqualis habentur conditionis: vel *inequalia*, quæ promittuntur a fœderato digniore vel minus digno. (a) Rursum alia definita, alia indefinita; quale illud *Pomif. Rom. & Ducis Ferrariensis* cum Henrico II. Gallorum Rege; Ipse amicos Regis pro amicis, hostes pro hostibus sine exceptione habere teneatur. (b)

quid fœdera æqualia?
quid inæqualia?
quid indefinita?

(a) *Tbuan. Histor. XVI. add. Hert. Elem. I, 8, 7. p. 166. & Grot. I. 3. 21. ubi fuse de fœdere inæquali.*

(b) *Fœderum ingentem recensum instituit Pufendorfius in Rebus Gestis Friderici Guilielmi. Notum in his est Quadruplex illud.*

XLIX.

Cives, de quorum officiis agitur, *ratione Subjecti* sunt vel seorsim *Ministri & Officiales* ** Reip. vel qua *Cives & Subditi* in universon. *Ministri* * in tres classes pro ratione negotiorum distribui possunt. Sunt illa vel *sacra*, quibus obeundis destinantur

Quot ordinum sine Cives?

cum Analyti totius cap. xviii.

Yyy 3 .

DD.

DD. Ecclesiae & Scholarum: Vid. Au&.c.XVIII, 8, 9. vel *Civitas*, §. 7. circa quae occupantur (a) *Ministri Status* §. 7. & *Iustitia*, §. 10. (b) ac *Aerary*, §. 14. vel *Militaria*, §. 11, 12. Cives in genere (c) obligati sunt *Summis Imperantibus, Concubibus, & toti Civitati*, §. 3, 4.

* *Multum spectatur in iis, qui consilium Regi daturi sunt, cognitio Juris patrii, & ad consilium de Republ. dandum caput est, nosse Rempublicam, ait Cicero de Orat.*

Fundament
dec Walley
en.

(a) Vide triplicis Cancellariae fundamentum, *Fuit imprimis in universa gente Israel Tribus Jissachar, ceterarum omnium Consiliaria* 1. *Chron. XIII, 32.*

(b) *Consiliarios Antistitesque David instituit per singulos in Civitate Ordines, II. Sam. XX, 23, 24, 25. in Sacris* 1. *Chron. XXVII, 31. in Bellicis, XXVIII, 1. Civilibus, XXVIII, 16. circa filium ac patrium, 1. Chron. XXVIII, 25. œconomiam in universam, v. c. agriculturam, XXVIII, 26. vineas, XXVIII, 27. cellas thesaurosque vinarios, XXVIII, 27. oleas & moros, c. XXVIII, 28. rem pecuariam, v. 29. camelos, 30. asinos ovesque ibid. Similiter Salomo 1. Reg. IV, 2, 3, 4. qui & Magistratus velut Ducejanos constituit 1. Reg. IV, 7 — 19.*

*+ *Dantur etiam, qui his omnibus president immediate, Regio novine. conf. Dan. VI, 2, 3. quales erant tres Darii Ministri Principes, qui centum viginti Satraparum rationes administrationemque examinant. Imo datur alicubi, cui & hi subsunt, qualem dixeris in terra, quales multos esse & nostra & superiora secula viderunt apud Reges, aut parum scientes ingenio suo, aut fugientes negotiorum & Grotius ad Dan. VI, 1.*

Divisio
pificum.

(c) *hi differunt modis tantum non insunt. Placuit diviniore quoque Spiritui Cives familiasque Israelis ab opificiis distinguere, unde enarrat familiam Fabrorum & Architectorum, 1. Chron. IV, 14. terretorum, & qui circa limum byssinque occupabantur, ib. v. 21. figurorum, in hortis habitantium, ibi v. 23. Scribarum, 1. Chron. II, 55. quos tamen Doctores Jurisque peritos communiter interpretantur.*

L

Quae divi-
sio civium
ab ætate?

Poterat huc referri distinctio Civium à Statu quoad
dicativo in (a) *Senes, Viros, Juvenes, pueros, infantes.* Nam & singulo-

gulorum adversus se ac alios specialia officia sunt, & in (b) sacris hoc officiorum fundamentum videas allegari. Nec negligenda generalior divisio in *honoratores & plebejos*. (c) Ut &, quod ipsa Scriptura differentiam Christianorum servat in divites & pauperes:

(a) *Nihil solidius sene morbo, a: mente destituito: Plantis sine Bacchidum:*

Hi senes, nisi fuissent nihili jam inde ab adolescentia

Non hodie hoc tartum flagitium facerent canis capibus.

de Senum prudentia legendis Syracides XXV, 4, 8. ut & de eorum Descriptione
πλοηρηια. Pietas illis causa fiducia. Senii incommoda graviter descri- Salomo-
pfit Salomo Coh. XII. 2. Cessant dentes molitrices: tenebrescunt oculi, nea Senii.
quibus intervalla palpebrarum sunt quasi fenestra: Clauduntur
egressus foras versus, cum infirmitate vocis, que ante ut mola sonabat.
Excitatur senex ad sonum minima avis; si in viam se det, metuit ne offendant in exstantia aut depressa. Alescit caput, ut flores Amygdali. Perit libido: Marcescit medulla dorsi, unde fit, ut dorsum curvetur.

(b) 1. Jo. II. 12. *seqq. add. Sir. XXXIII. 10, 11, 12.*

(c) *quos ordinasse DEUS ipse dicitur, Sirac. XXXIV, 10. ubi plebeji constituti vocantur in numerum dierum. Sic*

nos numeri sumus.

*Ita distinguitur, qui fert hyacinthina ab eo, qui ἀμβλιον, linum vili-
 ssumum, Sir. XL, 21.*

L I.

Dividuntur etiam Cives tum ab *origine*: fiunt vel nascuntur, vel facti sunt; tum a *qualitatibus*. Quo pertinent *bona animi*: ut *Quæ varia*
à religione dividuntur in pios, impios, supersticiosos: *bona fortuna*, *porro Ci-*
 ut ab *existimatione* in Cives *integra, laesa vel nullius fama, nobiles,* *vium divi-*
ignobiles: à divitiis in divites & pauperes: *à quantitate*, in *paucos*
 vel *numerosos*, uti sunt: vel *singuli*, vel *in universitates collecti.* *siones?*

L II.

Nec minus officiorum (a) (de quibus jam ante non nihil *Quæ differ-*
 dixi- *rentia opi-*
 ficum?

diximus) distinctiones in civitate observari debent, quibus & singulis ordinationes à summo Imperante vel præcipiuntur vel confirmantur. In quibus ad suam quisque artem callidus est, veteri proverbio. Non autem ferendi, nisi qui usui sunt huic vitæ, per ædificia, alimenta resque alias. (b) Quos inter præcipuo loco numerandi agricolæ, artem suam à DEO, ut Scriptura loquitur, edocti. (c) Cæterum pulcherrima est Opificum distinctio, quam nuper Vir doctus in Protheoria Eruditionis humanæ instituit. (d)

(a) *add. qui plurima enarrat* Sirac. XXXVIII. 25. *seqq. eademque posti: è describit.*

(b) *Locutio est Hebræis usitata: ea laudem favoremque mereri, quibus FIRMATUR SECVLUM: i. e. quæ bono publico sunt utilia. Eos vero qui nugis visitant, à testimoniis repellunt, quæ sunt aleatores, feneratores, & qui ad certamen animalia instituebant. add. Sirac. XXXVIII. 39.*

(c) *Insignis est locus Esa. XXVIII, 26. extra receptam versionem se sonans: DEUS ipsum (agricolam) instituit ac docet, quomodo & quando hæc omnia facere debeat. Nimirum arare, occare, sarrire. Aratus de DEO:*

— — λέγει δὲ ἢ πὲρ βάλλας ἀρίστη
 Βουσι: πὲ καὶ μακέλοισι λέγει δ' ὅτε δεξιῶν ὄρα
 Καὶ φυτὰ γερῶσαι, καὶ σπέρματα πάντα βαλεῖσθαι.

Si itaque DEUS agricolam ita docet: an ipse suis in rebus non servabit ordinem modumque!

(d) D. Jo. Christ, Lange, *Protheoria Eruditionis humanæ universæ* pag. 653. *seqq.*

LIII.

quod officium Doctorum?

Quis publicè injunctum, variarum scientia rerum animos civium imbuere, nihil (a) falsi aut (b) perniciosi doceant omnemque scientiam humanam inanem habeant, ex qua nulla in vitam humanam & civilem utilitas redundat. *Quod Academicarum* (c) præcipuè, Regiarum Officium Scholarum est. Ubi jugiter cogitandum, an tempori, impensis, laboribus, re-

spon-

spondeant effectus, & in Rempubl. usus. an conscientia, mo-
rum, iudicii nullum sit factum dispendium? (d) Sunt & in Ci-
vitate Nobiles, (e) quos creare Summi est Imperantis.

(a) vide Auct. supra I, 5, edit. nov. de doctrinis falsis & noxiis.

(b) conf. eod. l.

[c] antiquissima Academia fuisse videtur Kirjath Sepher, quae suo no-
mine Civitatem literarum dicit. Jos. XV. 15. Chaldaeus Urbem Bi-
bliothecarum transfudit; Xenophon Gymnasium Phoenicum adpella-
vit. Conf. eod. si placet, Calovium.

[d] conf. Jo. Val. Andreæ Theophil. p. 108, 109. & expendant Doctores
Auditoresque.

(e) Sunt, qui eò interpretentur 1. Sam. XVII. 25. domum Patris ejus
faciet absque tributo; i. e. dabit ei, quae hodie adpellantur nobilita-
tis praemia atque privilegia. Etsi quidam de sola exemptione à tribu-
tis, ἀπληξ explicat, quam Latini immunitatem, Barbari Franciscam
vocant.

quid Kiria-
th-Sepher?

LIV.

Officium Judicum est (a) Jus a *ἀρεστωπιάντως* dicere, illud-
que pauperi æquè ac potenti dicere, omnesque adfectus judi-
cii sinceritatem corrumpentes seponere; sic rectè faciendo
neminem timebunt.

quid Offi-
cium Judi-
cum?

(a) Illistri in Sacris exemplo est Samuelis, officium resignantis, 1. Sam.
XII. 3. & censura, quam ferre non tenebatur, ultro se subjicientis
ac optima conscientia fiducia accusatorem provocantis.

LV.

De cura armorum Bellique Ducibus eam sustinentibus quan-
do agitur, tota de Officio eorundem doctrina ex veterum præ-
cipuè monumentis tradi debet, simulque ostendi, quantum
vel meliores facti fuerimus, vel deteriores.

quid de
cura arme-
rum no-
tandum?

Videndi Vegetius de Re Militari; Gabr. Naudæus de Studio Militari, alii.

LVI.

Queritur: An civibus de Civitate abscedere liceat venia non
impetrata? Certè apud Moschos non licet. (a) Neque gregatim
discedi posse manifestum est ex necessitate finis, qui Jus fa-
cit in moralibus; naturaliter tamen de singulorum discessu ali-

An cives
absque ve-
nia, desere-
re Civita-
tem pos-
sint?

Zzz

ter

ter videtur pronuntiandum & æquum est, ac ne in civitate
 Quid O. quis maneat invitus. Cæterum definit esse Civis *Ostracismo* e-
 Rracilms? jectus. (b)

(a) *Grot. II. §. 24. Dissentit Vir doctus. S arguit etiam contra singulos,*
quia 1. etiam singuli tenentur potestati supremae ad obsequium. E.
nullus poterit discedere invito Principe. 2. quia qui se subducit Prin-
cipi, furti speciem committit, subtrahendo ei Personam suam. 3. Si
mulier peccat discedens à marito. Multò magis Civis à civitate, cu-
jus erga civitatem nexus multò est arctior. Sed primò ipse respon-
dit Grotius, non licere, si societatis interfit. 2. neg. sequela, quis
obsequium debetur à Cive, quamdiu est Civis, non autem est man-
cipium aut verna. Adempta autem in totum migrandi licentia, subdi-
tus feret servus perpetuus. Ad 2. Subditus non est sub dominio, sed
sub imperio, nec amisit libertatem personalem. Porro respiciendum
est, an subditus se absolute subjecerit, an limitate? Ad 3. Neg. seq.
quia quod mulier non possit discedere ex eo est, quia matrimonium
ex dispositione divina est societas indissolubilis.

(b) *qualem à Philistæis sustinuit Isaacus: Recede à nobis, inquietibus,*
quoniam potentior nobis factus es. Gen. XXVI. 16. Cornel Nepos,
in Cimone, c. III. Testarum suffragis, quod illi ostracisnum vocant,
X. annorum exilio multatus est.

LVII.

Non definit esse Civitas ex vitio: & erudè nimis à *Cicerone de*
Rep. tertio dictum est: ubi injustus est Rex, ubi injusti optimates, aut
 ipse populus, non jam vitiosam, sed nullam esse Rempublicam.
 Corpus morbidam, corpus tamen est: & civitas, quanquam
 graviter ægrotat, civitas est, quamdiu manent Leges, manent
 judicia, & quæ alia necessaria sunt, ut ibi Jus exteri consequi
 possint, non minus quam privati inter se. Cæterum *Salm publica*
suprema ubique Lex esto. Quam ut hac quoque opella promotam
 fuisse experiamur, faxit DEUS per Christum, in quo cursum
 hunc læti libentesque finimus.

NIL SCRIBITUR TOTUM. QUIS HOC MARE EFFUNDET?
 MULTUM VALENT RECISA PARVA DE MAGNIS;
 DIVINA DILIGENTER ET FIDE SANCTA
 SUFFEGERIT TRAGTASSE, NULLUS ABSOLVET.

● B Ω Δ O H A.

I N D E X

in Tabula

totum Opusculum *Puse*

com

cui accedit Remissio *ad singulas hujus C*
quo loco, quave exercitatio

Capita e:

I. PRIN- GIPIUM,	{	<i>Effectivum</i>	{	rem.
		L. l. c. I.		prop.
				prox
				pe
		<i>Normativum</i>	{	
		<i>Lex, L. l. c. II.</i>		
		& quidem		
				divin

Quid O. C.
Stracimio: j

● Ε Ω Δ Ο Η Α.

INDEX SECUNDUS,

Locorum, ac præcipuè Legum, è S. Scriptura

nonnunquam concisus, haud raro ex instituto
expositarum.

Ubi Lit. P. adjecti numero paginæ est; ibi Tractatio
de Jure Ponarum allegatur.

GENESIS.

Cap. II. v. 3. 137.
III. 16. 58. III. 17. 140.
IV. 14. P. 66.
— 15. P. 200. VII. 8. 324.
IV. 23. 388. VIII. 1. 175.
IX. 4. 138.
IX. 6. P. 24. § 137, 401.
— 25. P. 75.
XIV. 524. XIV. 4. seq. 388.
XV. 9. 444. XV. 16. P. 21.
XVI. 6. 441. XVII. 1. 202.
XVII. 12. 443. XVII. 13. P. 89.
XVIII. 25. P. 76. XVIII. 5. 278.
XIX. 8. 435. XIX. 20. P. 89.
XX. 3. 410. XXII. 6. 389.
XXIII. 16. 356.
XXIII. 25. 360. XXV. 6. 339. 423.
XXVI. 32. 335. XXVII. 19. sq. 289.
— 37. 345. XXIX. 26. 415.
XXX. 43. 271. XXXI. 2. 535.
XXXI. 8. 271. XXXI. 32. 389.
XLII. 21. P. 209.
— 73. XLII. 37. 369.
XLVII. 24. seq. 345.
— 18. § 25. 440.
XLVIII. 22. 524. XLIX. 10. 462.

EXOD.

I. 15. 288. II. 3. sq. 297.

XI. 2. 178. § 517.
XII. 178. 5. 494. XII. 5. 201.
XXI. 10. 425. XXI. 13. 107.
XXI. 13. P. 66. XXI. 15. 437.
XXI. 20. 442. XXI. 22. 432.
XXI. 28. 104. P. 89. § 243.
XXI. 33. sq. 377. XXII. 1. 7. 9.
XXII. 2. P. 86. XXII. 11. 299.
XXII. 12. 245. XXII. 16. 243.
XXII. 17. 431. XXII. 20. P. 51.
— 21. 266. XXIII. 4. sq. 154.
XXIII. 11. 175. — 32. 535.
XXXIII. 27. P. 92.

LEVITIC.

III. 16. 323. V. 1. sq. 297.
VI. 1. seq. 245. VI. 5. 245.
XV. 16. 110. XVIII. 6. 417. sq. 410.
XVIII. 10. 405. XVIII. 18. 418.
XVIII. 27. sq. 137. XVIII. per tot.
401. XVIII. 27. 419.
XIX. 19. 65. XIX. 27. P. 212.
XX. 4. sq. 101. XXI. 9. P. 66.
XXII. 18. sq. 201. XXIV. 19. P. 66.
XXV. 25. sq. 369. XXVII. 3. sq. 357.

NUMERI.

III. 31. 401. V. 1. 245. V. 6. 161.
XV. 25. 85. — 30. 85. XX. 14. 266.
XXVII. 8. § 9. 341. 342.
XXX. 5. seq. 95. 4. seq. 212.

Zzz 3

XXX.

XXX. 14. 311. XXXI. 27. P. 27.
XXXI. 26. 527. XXXII. 23. 73. 8
454 XXXV. 6. 107. XXXV. P. 16.
31. — 31. 32. P. 67. 99. P.
206. XXXV. 30. 391.

DEUTERON.

6. VIII. 2. seq. 200. XIII. P. 15.
10. P. 21. XV. 13. 443. XV. 18.
441. XVII. 2. P. 51. XVII. 6. P. 93.
391. XVII. 14. 464. XVII. 17.
P. 23. XVIII. 14. 464. — 15. 489.
XIX. 5. P. 206. 107. XIX. 11.
107. XIX. 17. — 21. P. 66. XX.
5. 508. XX. 10. 305. XX. 19. 526.
XX. 23. 264. XXI. 1. 177. XXI.
14. 413. XXI. 15. 494. XXI. 18.
sq. 436. XXII. 1. 244. XXII. 2. 336.
XXII. 4. 175. XXII. 5. 65. XXII. 8.
107. XXII. 11. 65. XXII. 14. sq. 98.
— 28. 243. XXII. 28. 431. XXIII. 7.
536. XXIII. 9. 513. XXIII. 15.
444. 516. XXIII. 18. 281. — 19.
501. XXIV. 6. 366. XXV. 3. P. 32.
XXV. 5. 405. XXV. 12. P. 32. XXIX.
19. 453. XXXI. 10. 502. XXXII.
8. 327. XXXIII. 19. sq. 365.

JOSUÆ.

c. I. 5. 377. VIII. 5. sq. 288. IX. per
tot. 305. v. 11. 479. X. 6. 518. XI.
19. 305. XX. 3. P. 87. 107.
XXII. 14. 479.

JUDICUM.

III. 15. seq. 293. IV. 21. seq. 293.
VII. 12. 289. VIII. 22. 455. IX. 56.
454. IX. 24. 481. XI. 20. sq. 266.
349. v. 1. 495. — 30. 302. XIV. 4.

433. XVII. 6. 449. XVIII. 7. 392.
XXI. 7. sq. 269.

I. SAMUEL.

c. II. 25. 211. V. 8. 479. VIII. 5. sq.
465. sq. — 13. 527. X. 5. seq. 525.
X. 24. 455. XII. 3. 245. XIV. 24.
309. — 40. 499. XIV. 27. 81. XVII.
4. 231. XXI. 13. sq. 294. XXII. 17.
105. XXIV. 10. 454. XXIV. 22. 309.
vers. 7. 504. XXV. 31. P. 209. 73.
154. 454. XXVII. 10. seq.
295. — 9. 527. XXVIII. 2. 296.
XXX. 24. 528.

II. SAMUELIS.

c. III. 28. 29. P. 92. III. 34. 105.
IV. 5. seq. 521. V. 3. 455. X. 4. 555.
X. 7. 515. XII. 2. 286. XII. 31. 155.
XIII. 28. 105. XIV. 10. P. 92.
XV. 34. 289. XVI. 18. 289. XIX.
23. 310. XXI. 8. 264.

I. REGUM.

c. I. 52. 11. 5. 6. P. 92. II. 23. P.
89. VI. 19. 296. VIII. 10. 296. X.
28. 268. XX. 10. 498. XX. 39. P.
38. XXI. 2. sq. 465.

II. REGUM.

c. IV. 1. 427. V. 18. 176. X. 11. 481.
XII. 4. 466. XV. 20. 467. XVII.
469.

I. CHRON.

c. XIII. 32. 538. XXVI. 8. 155.
XXVII. 13. 155. XXVIII. per tot.
538. XXVIII. 28. P. 41.

II. CHRON.

c. VI. 7. 535.

ESRÆ.

c. X. 44. 412.

NE-

NEHEM.

c. XIII. 26. 412.

ESTHER.

c. 1. 19. 487. III. 8. 267. IV. 16. 128.
VII. 8. 487.

JOB.

c. XI. 12. 387. XXI. 33. 454. XXIV.
14. P. 99. XXXI. 13. 443. XXXI.
29. P. 99. — 33. 276. XXXV. 14.
sq. 453.

PSALM.

Pf. VIII. 7. 326. 461. XCIII. 7.
461. CXLV. 17. P. 28.

PROVERB.

c. VI. 30. 237. XII. 10. XVIII. 43.
376. XIX. 18. 437. XX. 28. 319.

EGGLESIASTES.

c. totum libri summa, 8. § 9. VIII. 11.
453. 454. XI. 6. 500.

ESAL.

c. XXVIII. 26. 540. XLI. 23. 19.
21.

JEREMIE.

c. VII. 22. 206. XXI. 2. P. 41.

EZECHIELIS.

c. XVIII. 14. — 18. Pl. 75.

DANIELIS.

c. I. 4. 4. II. v. 4. P. 27. VI. 8. seq.
487. VI. 10. 204. VII. 9. 211.

HOSEÆ.

c. I. 2. 177. VI. 7. 276.

MICHEÆ.

c. VI. 6. sq. 206.

SAPIENT.

c. XII. 15. P. 76. XIII. 3. seq. 286.
XVII. 10. 23.

SIRAGIDES.

c. X. 14. 256. XIX. 16. 257. XXX.
14. sq. 218. XXX. 14. 63. XXXIV.
20. 70. XXXVII. 21. 70. XXXVII.
9. 108. XL. 26. 70. XLII. 1. 66.

I. MACCAB.

c. II. 36. 3. 11. 34. sq. 123. § 145.
— 37. 235. V. 47. 266. VIII. 22.
sq. 43. 1. 582. IX. 44. 3.

II. MACCABEOR.

c. V. 10. P. 66.

MATTHEUS.

c. V. 20. 184. V. 28. 415. V. 34. seq.
300. § 302. V. 42. 365. VI. 1. sq.
184. X. 15. 85. X. 28. P. 29. XII.
4. 3. XII. 38. 95. XII. 12. seq. 123.
XV. 1. — 20. 184. XVIII. 25. P.
86. XVIII. 25. 34. P. 48. § 103.
XIX. 4. sq. 136. § 142. XX. 3. 363.
XX. 23. 11. XXI. 2. 512. XXII. 37.
159. XXII. 13. 184. XXIII. 16. sq.
300. XXIII. 32. P. 21. XXIII. 35.
P. 204. XXVI. 63. 297.

MARGUS.

c. VII. 1. sq. 184. X. 3. 461.

LUCAS.

c. III. 14. 514. 528. VI. 5. 82. XI.
38. sq. 184. XII. 47. 85. XIII. 15.
3. XIV. 33. 184. XVII. 10. P. 81.
XIX. 8. 245. XXIII. 34. 85.
XXIV. 18. 287.

JOHANNES.

c. IV. 22. 58. VI. 32. 462. VII. 43.
VIII. 9. P. 209. § 74. XVIII. 37.
P. 50 — 38. 465.

ACTA APOSTOLOR.

c. II. 44. 329. III. 17. 81. IV. 34.
Aaaa 329.

329. V. 29. 145. VII. 22. 13. XII.
14. P. 38. XV. 20. 323. XVII. 24.
120. XVII. 26. 155. XVII. 27. 199.
XXIII. 3. sq. 81. XXIII. 3. sq. P.
95. XXIII. 8. 21. XXVI. 9. 81.

AD ROMANOS.

c. I. 29. sq. 186. — 20. 186. I. 21.
80. I. 28. 44. I. 32. P. 59. II. 14.
173. II. 15. 52. III. 19. P. 241.
III. 25. P. 59. 91. IV. 3. P. 82.
V. 16. P. 83. VII. 2. 3. 399. XIII.
1. sq. 457. 512. XIII. 8. 149. XIII.
30. 161. XIV. 14. 83. XIV. 23. 76.

I. CORINTH.

c. II. 8. 81. VII. 4. 397. VII. 5. 419.
VII. 8. 395. VII. 12. sq. 412. VII. 21.
62. VII. 37. 438. VII. 39. 128. 399.
X. 31. 207. XI. 7. 396. XI. 30. 32. P.
73. XIII. per tot. 161. XV. 27. 327.
XV. 31. 301.

II. CORINTH.

c. I. 2. 301. VI. 14. 536. VIII. 13. 364.

GALAT.

c. III. 17. 277. IV. 1. 334.

EPHES.

c. VI. 4. 438.

COLOSS.

c. II. 8. 40.

I. THESSAL.

c. V. 23. 214.

AD PHILEMON.

c. 12. 444.

I. TIMOTH.

c. I. 11. 81. I. 13. P. 95. 84. II. 19.
162. IV. 3. 324. V. 6. 37. VI. 7. 8
10. 271.

AD TITUM.

c. I. 12. 379. I. 15. 84. II. 12. 374.
II. 5. sq. 327.

HEBRÆOR.

c. VI. 2. P. 208. — 16. 312. VII. 28.
277.

I. PETR.

c. III. 5. 80. III. 21. 73. 132.

I. JOHANNIS.

c. III. 16. 226. IV. 20. 160.

JACOBI.

c. V. 12. 300.

APOCALYPS.

c. XVIII. 3. 443. XXII. 15. 281.

INDEX TERTIUS RERUM.

A.

Abficatio, 434. si Rex abdi-
caverit? 505.
Abortus, 432.
Abrahami dispositio, 335.
Absolutum Imperium, 460. 485.
Acceptatio, 281.
Acceptilatio, 370.
Accessio, quid? 335. quotuplex?
336. 337.

Accifia, 466.
Acquisitio bellica, 343.
Actio humana, quid? 47. elicitā, im-
perata, 95. ejus Processus, 89.
immanens, transiens, 95. omis-
sionis, 95. simplex, mixta, 95.
Actus interni, an subjeant punit?
P. 42. sq. 44.
— ad humanam societatem non
pertinentes num denant? P. 46.

Ada-

- Adamus** an? & unde habuerit Dominium? 328.
Adgressus violentus an cura cæde possit repelli? 222. sq.
Adoptio, 434.
Adulterium, 410. animo factum, 415.
Edes urbanæ cur post annum relui non potuerint? 369.
Egyptii, eorum philosophia, 11. 12. eorum vasa, ut abstulerint Israelitæ? 178.
Egyptiaca obstetrices, 287.
Agricolæ, 540.
Æquitas, quid? P. 92. 123. ejus exempla, 124. 154.
Affectus eorum vehementia, P. 95. quid? 68. qui primarius 68. quocuplices? 69. eorum remedium, 70. qui DEO tribuantur? 199.
Affirmativa præcepta, 383.
Agri, quocuplices? 336. ager arcifinius, 337.
Albinagii Jus, 346.
Aliena ut impurentur? P. 74. 109.
Alienatio, an ad eam pertineat, traditio? 339.
Alienatio Impetii, 487. 490.
Alea, privata, publica, 367.
Alveus, cur lectus & venter fluvii? 337.
Ambassadeur, 471.
Ambigua verba an dentur? 374.
Amelius. Ejus argumenta contra præscriptionem expenduntur, P. 70.
Amicitia, 272.
Amor. 70. DEI, 208. purus, 209. intensivus, appetitiuus, 209.
Amyraldus de Jure DEI, 120.
Ἀμυράλδης, 518.
Angeloberran Aldesstatt / 316.
Anglicæ societates pro pietate propaganda, P. 46. de utilitate peregrinationis in Angliam oratio Auctoris, 15.
Animal, an genus hominis? 217. an noxæ dedendum? 246.
Animalia, an licitè necentur? 324. pura & immunda. ibid.
Animi cultura, 215. de ejus conjectatione, 219.
Anima. Ejus immortalitas, 56, 216. an in ea sit facultas divinatoria? 215.
Anthropopathica de DEO loquutiones, 200.
Ἀνθρωπάθηκα, 439.
Aodi facinus, 292.
Appenagium, 495.
Ἀππενάγιον, 409.
Apprehensio, quid? 409.
Apprehensio, quid? 335.
Arbiter, quid? 391.
Aretologia summa, juxta objecta Legis Naturæ, 175.
Aristocrata, 478.
Aristoteles, 21. ejus Philosophia,
Armorum cura, 541. (29.
Arndii argumentum pro socialitate, 156.
Arrogatio, 440.
Artes, an salva humanitate occultari prohiberi que possint? 273.

Assurationis jus, 367.
 Asylorum Jus. P. 202. sq. an com-
 petat Legatis? 472.
 Athei, qui? 185. eorum juramenta,
 315. unde orti vel aucti? 195.
 An in eos jus habeat DEUS, 121.
 An atheus homo censendus? 186.
 cum atheo ut procedendum?
 193.
 Atheismi suspicio, 193.
 Atheismus quotuplex, 194. an sit
 peccatum imprudentiæ? 194.
 an Reip. per se noxius? 194.
 Atheorum perversitas, 195. stoli-
 ditas & miseria, 196. inquietu-
 do, 197.
 Atheismo datae occasiones, 197.
 Avariae Jus, 366.
 Avaritia. 271.
 ἀνυπαγία, 220.
 B.
 Balthem/ 338.
 Baratta, 368.
 Bassitæ observatur Judæi tumulus,
 257. 258.
 Beatitudo quotuplex? 38.
 Beckeri (Balthasar) Sadducæismus
 193.
 Bellum. An detur punitivum? 11.
 17. in eo sit acquisitio. 342. sq.
 in ejus eductione, quibus par-
 cendum? 508. quid? 513.
 An licitum? ibid.
 Belli Causæ quotuplices? 515.
 an metus? 515.
 Causæ justificæ, suasoriæ, ibid.
 Bellum quotuplex? 515.

pro quibus gerendum? 526. 517.
 an ad illud requiratur vocatio?
 518.
 an liceat militare in bello injus-
 to? 518.
 in eo agendi modus? 519.
 ad bellum qui adhibendi? 520.
 de eo ut deliberandum? 521.
 ut significandum? 522.
 ejus denunciatio, 522.
 in bello quibus parcendum? 525.
 belli disciplina, 528.
 an ex utraque parte justum esse
 possit? 529.
 Beneficium simplex vel prægnans,
 272.
 Bonum, quid? 62. 63.
 Bonitas, ut differat à justitia? 127.
 de VII. Britannis historia, 235.
 Bruta. In ea num cadat poena? P.
 25. an ratio. P. 26, 27.
 C.
 Cadavera facinorosorum, an inse-
 pultra relinquenda? 263.
 Calculus Minervæ, quid? P. 200.
 seq. 463.
 Capitatio, 467.
 Carnium esus, 323. in Papatu veti-
 tus, 325. an & ante diluvium?
 325. cur quidam prohibetur?
 326.
 Caro carnis, 410.
 Carolus V. an rectè cum Landgra-
 vio egerit? observatio Obrechtii,
 311.
 Carrels/ quid? 359.
 Casus profligatur, 110.

Causa

Causa Moralis, 100. ejus differentia ab agente morali, 100. quot modis? 101. 102.

Celtæ, 15.

Characteres populorum, 67.

Charitas, summa Juris divini, 159.

Chartæ puræ, 192.

CHRISTUS DOMINUS instar abituri se gerit, 287.

Chinenses, 13.

Cives, quot ordinum? 537.

divisi ab ætate, 538. ab origine, qualitate, quantitate, 539.

Civilitas morum, 65.

Civitas. Ejus finis. 449. origo, an demonstranda ex appetitu societatis, 452. ejus genesis, 454. qui perpetua? 461. ut desinat? 462. quid? ibid. cur persona? ibid. eam unam habeat voluntatem? ibid.

Eam an cives absque venia deserere possint? 541.

Civitatum Systema, 481.

Civitates Clientelares, 482.

Clerici à bello exempti, 520.

Coactè militantes, 102.

Cælibatus, 169.

Collisio Legum. Ejus exempla, P. 71. 144, 145.

Comitas, stylo politico, 532.

Coniiter observare, 477.

Commoda aliorum, quomodo indefinitè promoveantur? 271.

Communio primæva, an fuerit? 326. quæ jure naturali? quæ Christiano? 327. 330. quotu-

plex? 327, 328. primorum Christianorum, 329.

Complimenta, 282.

Compromissum, 391.

Computatio in matrimonialibus, 404.

Contursus caussarum, 108. lædentium, 246.

Conditio, quid? & quotuplex? 291.

Conjectatio animi, 219.

Conjecturæ. Ubi locum habeant? 375. ex effectu, vel conjunctis

Conjugium. v. **Matrimonium**. (376.

Consuetudo, 68.

Conscientia, cur sic dicta? 71. quid? 72. antecedens, consc-

quens, 72. post factum, 454.

ctur ad Cor referatur? 75. bona, mala, 73. malæ vis, ib.

Ejus divisio, 74. Dubia 76, 77, 78. Erronea, 79. Cur qui contra

errantem agit, peccet? 82, 83. an detur conscientia errans? 84.

Scrúpulosa, 86. præpostera, superstitiosa, 86. ejus velut exur-

datio ad tempus, 453.

Consensus Parentum an ad nuptias liberorum requiratur? 430.

Consensus quotuplex, 282.

Consilium quid, & quotuplex? 108.

Contemplatio, 4.

Contractus, quid? 362. diremptorius, comutatorius. 362. nominatus, innominatus, ibid.

do, ut des; 362. do, ut facias, 363. facio; ut des, ibid.

Contractus mixtus, 363.

mutanda, 363.
 de Contractibus regula præci-
 pua, 570.
 Controversiæ illustres, 391.
 Conventicula, 204.
 Convivia, 219.
 Copulatio, 425.
 Correctio verbalis, & fraterna, an
 pœna? P. 21.
 Corruptio fraterna, 257.
 Corpus hominis, ab eo argumen-
 tum pro Lege naturæ, 152. de
 eo quid Hebræi? quid Pythago-
 rei? 218. de ejus cura, ibid.
 Creatio primum vinculum obliga-
 tionis erga Creatorem, 120.
 Culpa, quid? P. 80. quoniam? P.
 83. 252. levissima, 253.
 An dimissa culpa locum habeat
 pœna? P. 71. seq.
 Cultura animi. 286.
 Cælus divinus, quod ejus funda-
 mentum? 202. est fundamentum
 veræ eruditionis, 202. externus,
 an ex Lumine naturæ demon-
 strabilis, & necessarius? 203.
 Cupiditas, 69.
 Cynici, 22. 23.

D.

Damnum, 240. quiaam id tenean-
 tur compensare? 241.
 Davidis factum in Ammonitas, 255.
 furoris simulatio, 294. charac-
 ter, 289. alia simulatio, 295.
 296. annon juramenti, quod Si-
 mei præliterat, sanctimoniam
 læserit? 310.

Debitum, cur peccatum dicatur? P.
 45.
 Decimatio, pœna militaris, P. 34.
 Decorum, 63. 64. 262. in nuptiis,
 415. de eo Lex, Deut. XXII, 5.
 65.
 Defensio sui, quæ licita? 221.
 Definitiones non temere mutandæ,
 217.
 Defuncti. Erga eos officium, 257.
 seq.
 Deismus, 194.
 Demeritum, quid? 125.
 Demonstratio Moralis, 33, 34
 à fine, 445. seqq.
 Denunciario Belli, 521.
 Deputatus, 472.
 Desponsationes impuberum, 424.
 DEUS. Ejus existentia an operose
 probanda? 184.
 pro ea argumenta, metaphysica,
 physica, moralia, 185.
 probationes, quibus utitur Spiri-
 tus S. 186.
 Ejus notitia duplex: 186. b.
 argumentum à consensu gentiū
 189. seq.
 à Judæis, 192.
 à futurorum prædictione, 193.
 An fiderum conditor, 198.
 Diana (Antoninus) ejus doctrina,
 Dies Civiles, 376. (231.)
 Direptionis Jus, 524.
 Disciplina belli, 528.
 Divortium, ejusque causæ, 409.
 an indulgere possit Episcopus
 Romanus, 411.

an inferat Religio? 412.
 an sterilitas? 413.
Dispensatio, quid? P. 90. 92. 122.
 ut differat à relaxatione, 311.
Cæsarea in matrimonialibus, 411.
 An locum habeat circa pœnas
 Lege positiva universali definitas? P. 96. An intercesserit in Lege Naturæ? 176. an facta circa polygamiam? 400.
Distributio Juris, 254.
Doctorum officium, 540.
Doctrinarum examen, an pertineat ad Jus circa Sacra? 466.
Dolus, quid? 252. qui circa promissum intercessit, 291.
Domanium, 513.
Dominus, an naturaliter habeat Jus in vitam servi? 441.
Dominii fundamentum, quod? 323.
Dominium, quid? 331. ejus objectum, 334.
 externum, internum, 331.
 plenum, minus plenum, ibid.
 revocabile, singulare, commune, 331.
 An consistat in facultate rem abdicandi? 332.
 Ejus objectum, an sit mare? 332.
Dominium eminentis, vulgare, 334.
 directum, utile, 334.
 intra actum primum, vel secundum, 334. quotuplex ejus adquirendi modus, 335.
 ut definit? 370.
 quid dominium eminentis? 511.
 contra illud argumenta, 512.

Donatio Pontifici facta, 491.
 Principis, an revocabilis? 493.
Dubia conscientia, 76.
Dubium speculative & practicum, 77.
Duella, eorumque Jus, 227. seq. publica, an probanda? 229.
 E.
Ebrietas, 69.
Eclectici, 28.
Ecclesiasticis Salomonzi summa, 8, 9.
Ecclesia an habeat Jus belli in regiones incognitas? 529.
Educatio liberorum, 429.
Electio, 88. an præferenda successioni? 493.
Emancipatio, 434.
Emphyteusis, 345.
Envoyé, 471.
Epicurus, 27.
Epicureismus, 194.
Επιποιεσις, quid? P. 92. an locum habeat in Lege Naturæ, 380. 381.
Error, quid? 79. quid theoreticus? practicus? 79. Juris, facti, 79.
Erroris causæ, 85. seq. in promissione, 320. 280.
Eruditio vera, 202.
Esseni, qui? 10.
Evictio, 354.
Exæquatio, 356.
Exhereditatio, 434.
Existimatio, quid? 509. simplex, absoluta, hypothetica, composita, integra, 509. intensiva, 510.
Expositio prolis, 433, 434.
Expromissor, 368.

F.

Facultas sermocinatrix. Argumentum ab ea ad Legem Naturæ, 153.
 Divinatrix, 215.
 Favorabilia. De ius quæstio nupera, 374.
 Feminarum Copia, an exteris facienda? 268.
 Feudalis nexus non tollit Majestatem, 478.
 Fidejussio Criminalis, an detur? P. 38. 368.
 Fidejussor, ibid.
 Fides an etiam malis servanda? 283. an hæreticis? 317. seq. de ea Carolus V. 311.
 Finis in Moralibus. Ejus Vis, 150. 445. seq. hominis, qui? 158.
 Finium Comparatio, 55, 56, 57.
 Ficus, 513.
 Fœdus inæquale, an tollat Majestatem? 477. 531. æquale, inæquale, 537.
 Fœdus differt à pacto, 531. naturale, civile, 531. indefinitum, 537. reale, personale, 532. differt à Sponsione, 533. an liceat inire cum infidelibus? 534. an fœdera de objectis, ipso jam Naturali Jure præceptis iniri sine ignominia possint? 536.
 Formularum in juramentis sensus, 315.
C. Forstnerus, de Politica, quam non agnoscet noster Dominus **JESUS CHRISTUS**, P. 36.

Fridericus Barbarossa divortium factum, 402.
 Fuga, ad eam obligatio, 227.
 Fruitio, quid? 88.
Frumentarius Alexandrinus, 361.
 Fur nocturnus. De eo Lex divina, 232.
 Futurorum prædictio, 192, 193. de futuris loquendi gradus, 278.

G.

Galenus, Episcopus Miles, 520.
Gamaliel, 9, 19.
 Garantia, 533.
 Garum, 326.
 Generatio, an fundamentum Imperii Paterni? 428.
 Gentium consensus in asserenda Existencia DEI, 189.
 Gentes, quas & quomodo devoverit excidio DEUS, 305.
Geranii jus, 268.
Gibeonitz. Iis juravit **Jofua**, 305.
 Gradus loquendi de futuris, 278.
 Gradus in Matrimonialibus, 404. Lev. XVIII. non omnes enumerati, 405. humana lege prohibiti, 409. de prohibitis gradibus **Melanchthon**, 419.
Grotius notatur; de adgressore violento, 225. in definitione matrimonii, 393.
Grotii vita & institutum, 30, 31. Ejus librorum de Jure Belli & Pacis interpretes, ibid.
Grotius, non recte statuit, Jus penarum Jure naturali à quovis exerceri

erceri posse. P. 13. nec bene statuit bellum punitivum, P. 17.
Grotius exponitur, L. I. c. IV. §. 7. P. 37. ejus definitio Legis Naturæ vindicatur, 179. ejus sententia de Moralitate objectiva defenditur, 182. Vindicatur ejus distinctio inter flumen qua flumen, & qua aqua profluens vocatur. c. Pufendorium, 265. in quaestione: de voce *primus* defenditur, 375. ejus votum de compositione controversiarum illustrium, 392. de successione maris aut foeminae, 496. ejus argumenta pro Jure Belli. § 14. Ejus Consilium Anti-Turcicum, § 33.

H.

Hæresis, an objectum poenarum? P. 48. seq.
Hennigefius, V. C. de imperio maritali, 397.
Henricus II. & **Cunegundis** semper virgines, 413.
Heres, an teneatur promissis defuncti? 342.
Heraldica Ars, § 10, § 11.
Hispani, an ex peccatis Indorum jus ipsis in Indos natum? P. 20.
Hobbesii principium L. N. 164.
 Status naturalis, 389. an serio statuerit statum bellicum naturale? 390. contra Imperium temperatum, 486.
Homagium, 505.
Homo. Ei, qua tali, quæ competant? 2. quot ejus partes? 213.

214. quid? 216.
Homicidii poena, P. 30, 31. seqq.
 An relaxabilis? P. 96.
Homicida, an teneatur ad pensandum lucrum, quod heredes sperare potuerant? 242.
Honestas quid? 128. publica, 415.
Honoris verba, 282.
Honor, ut jure perfecto poscendus § 10.
Hosæ exemplum, an prober dispensationem in Lege Naturæ? 177.
Hostis, in eum Jus, 232. quousque omnia in eum liceant? § 26.
Humilitas, 256.
Hyperbole, 289.
Hypotheca, 365.

I.

Jacobi artificium, 270. **matrimonium cum Lea**, 415.
Jaelis facinus, 293.
Idea, quid? 54.
Idololatria, 194. ejus origo, 199.
Jephthæ votum, 302. ad præscriptionem provocatio, 347.
Ignorantia, malitiosæ privationis: pravæ dispositionis: puræ negationis: particularis: P. 95. & in ipso opere, 81, 82. voluntaria, involuntaria, 80. secundum quid, vel simpliciter, 80. agere *per ignorantiam*, & ignorantem, 80. Ignorantia universalis & particularis, 80. Juris, 80. Ignorantiæ causæ, 84, 85. efficax, concomitans, 79.

B b b b

. Ili-

- Illicitum, an etiam semper sit in-
licitum?** 128.
- Imperium, quid?** ut à dominio dif-
ferat? 427. **Maritale**, 396. an &
in **Statu** integro locum habuisset
396. **Paternum**, unde? 426.
- Imperium paternum, quomodo di-
catur Majestas?** 427. **paternum**,
an se extendat in vitam liberorum?
437. saltem in familia segrege?
438. an ad perpetuam **Virginita-
tem** vovendam? ibid. **Civile**,
ut deferatur à populo? 455.
- Imperium absolutum, 460-485-
temperatum, 474. ejus causæ, 485.
habendi modus, 483, 484-
an alienabile, & quando? 487-
488. seq.**
- Impossibile quotuplex?** 103.
- Impossibiliū non est obligatio, P. 47.**
- Imputabilia homini, quæ?** 104. etiam
quando occasionem dedit, 107.
- Imputatio, quid?** P. 82. sq. **imputa-
bilitas, 98. imputatio ex gratia &
debito, 99. in sacris vox, 100.
alienorum, 109.**
- Impuberum desponsationes, 424.**
- Incestus parentum cum liberis ni-
mis leviter expensus, 142.**
- Incestus parentum & liberorum.
Quod fundamentum turpitudi-
nis?** 406. de incestu lex divina.
420.
- Indifferentia, quid?** & quotuplex,
94. An detur in individuo, 94, 95.
- Inducæ, 528.**
- Infans an subjectum promissionis?**
280.
- Infortunium, 132.**
- Ingeniorum formæ, 67.**
- Ingrati actio, an detur?** 270.
- Injuria, quid?** 132.
- Innocens, an, aut qui puniri possit?**
P. 35.
- Instrumentum nudum, an possit esse
homo?** 104, 105.
- Insignia, 510. 511.**
- Intellectus, quid?** ejus quatuor fa-
cultates, 53. ejus usus, 54. **obje-
ctum, 55. ab eo argumentum pro
Socialitate, 153.**
- Intentio, quid?** 88.
- Intentio, quid?** & quotuplex, 100,
101.
- Interpretium, 361.**
- Interpretatio, quid?** 371. **interpre-
tatio juramenti, 317. interpre-
s idoneus, 371.**
- Interpretatio Grammatica & Logi-
ca, 371. ejus Regulæ, 372.**
- Interpretationis benignæ funda-
mentum, 372.**
- Interpretatio authentica, usualis,
doctrinalis, declarativa, extensi-
va, restrictiva, 373. declarativa
speciatim, 375. extensiva, 377.
restrictiva, 378. ex defectu vo-
luntatis originario, ibid. ex defe-
ctu rationis, 379. ex defectu ma-
teriz, ibid. ex casu emergentis
repugnantia cum voluntate, 380.**
- Inviolabilitas Principum, 504.**
- Invirum, quotupliciter sumitur? P.
26. per ignorantiam; per viole-
tiam, 97.**

Johannes Baptista milites non iussit militia excedere, 514.
Jonica Philosophia, 17.
Josephi (Flavii) de Christo testimonium, 11.
Josua juravit Gibeonitis, 305.
Ira, an de Deo prædicari possit 100.
Ira jus, 230.
Irregularitas Reipubl. 476. sq.
Itineraria, 355.
Judæi, Deum testantur, 192. eorum inhumanitas, 267. Juramentum, 303.
Judicum officium, 541.
Judicia DEI, quid? P. 77. 79. 219.
Judicia perversa homines plerumque probos premunt, 212.
Juramentum, quid? 299. an à Christo prohibitum? 300, 302. in eo invocatur DEUS, 301. ut differat à voto? 301. an per Creaturas licitum? 301. an ab infideli exigere liceat Christiano? 303. 304.
Juramenti ab Judæis exacti formula, 303. per Evangelium, 304. quod Gibeonitis præstitit Josua, 305. vi extortum, an obliget? 306. an obliget ad rem illicitam? 309. an in juramento locum inveniat Relaxatio? 310, 311. an novam inducat obligationem? 312. illius irritatio ex parte Regum. 313.
Juramentum, an latè semper interpretandum? 314. an si res non illicita, majus bonum impediatur, jus-

jurandum valeat? 314.
Juramentorum formulæ, earumque sensus, 315. an, quod contra jurandum fit, illicitum tantum sit, aut an & rectum? ibid. de Juramento arbei, 316. jurata asseveratio, 317. de Interpretatione Juramenti casus, 317.
Jurisprudentiæ universalis existentia, & utilitas, 1, 2.
Jus in vitam propriam, cui uni competat? P. 38. 39.
Jus in Re, 332.
Jus Gentium, 134, 343. vide Lex Gentium. Ejus Specimina, 530.
Jus Naturæ ut investigandum? 148. an rectè dividatur in strictè & laxè dictum? 405. Regula de iis, quæ sunt J. N. 405.
Jus, quid? 112. quid sumtum pro attributo actionis? ibid. vel personæ? ibid. strictum, perfectum ibid. imperfectum, ib. 319, 320. æquatorium, rectorium, 113. internum, externum, 112, 114.
Jus imperfectum transit in perfectum, 261, 269.
Jus Regium, 464.
Jus circa sacra, 465.
Jus absolutum. v. Imperium.
Justitia commutativa & distributiva, quid? P. 55. 56. sq. 131, 132.
Justitia universalis, 130. particularis, 131. directiva, correctiva, 132.
Justi hominis actiones, an possint esse injustæ? 131.
Justum materialiter, vel formaliter, 530.

Justus dolor. P. 95.

K.

Rampff's Bericht 229.

Kiriathsepher, 541.

L.

Larioni, qui juramentum extorsit,
an fides servanda? 306, 307.

Lamechus primus polygamus, 401.

Legati. De iis fufe, 467. seqq.

Legati. Eorum Jus, Inviolabilitas,
469. qui mittendi eos jus habe-
ant? 470. Eorum distinctiones:
471.

Leges Ebraeorum particulares, v. c.
forenses, 143.

Leges sumtuariz, 501.

Leges stultz, an obligent subditos?
143.

Leges, quando mutandz? 502.

Leges civiles, 501. earum finis, 502.

Leges Paribiles, quid? P. 77.

Legis sensus, unde patefiat? 376.

Lex, ejus necessitas, 112. quid? 114.
ut differat à pacto? 115. ejus
partes, 115. unde magna ei au-
ctoritas, 498. quotuplex? 133.

Leges pacti, quid? 321.

Lex æterna, 148. an figmentum?
180.

Lex Naturalis, an propriè dicta Lex?
133. ejus Effectus, 172.

quomodo cordibus inscripta? 173.
quotuplex? 173. 174.

Ejus objectum? 174.

Lex pœnalis, quid? P. 53.

Lex Positiva Universalis, demon-
stratur, P. 99. Conf. 135. ejus

objecta, 137. 419. quando pro-
mulgata? 420.

Lex Gentium peculiaris, an decet?
134. 343.

Lex Rhodia, 366.

Lex humana, an obliget in consci-
entia? 502. de ea Suarezius. 505.

Lex Naturæ, an in ea dispensatum?
176. ut promulgetur? 181.

Ejus subjectum, an bruta? 181.
quomodo differat à Lege positi-
va? 183. An sit mutabilis? 183.
an in eam cadat *Immutatio*? 380.

Liberos an liceat abjicere, expone-
re, vendere, oppignorare? 433.
434. 435. ad Judicem ducere,
437. perpetuæ virginitatî conse-
crare? 438.

Libertas, quid? 58. an soli compe-
tat voluntati? 59. Liberum arbi-
trium, 58. quid libertas *æternæ st-
perior*? 60. quid civilis, & perso-
nalis? ibid.

Libertatis necessitas, 61.

Libertas DEI. 61. An in ipsum ca-
dat libertas contrarietatis & con-
tradictionis, 61.

Libertatis impedimenta, quæ? 66.

Libertas naturalis, 388.

Licet: an decet? 415.

Licitum quid? & quotuplex, 125.

Lidolaipe, 344. (126)

Linea, quid? 403. recta, descen-
dens, æqualis, collateralis, 404.

Lineæ, an gradus propinquitatis,
respicienda in successione? 497.

Lites in statu naturali, ut possint di-
rimi, 391.

Logo-

Logomachia, unde? 372.
 Lothi, filias prostituentis factum,
 435.
 Loewenhokius, 175.
 Ludi jus, 366.
 Lupanaria, 393.
 Αὐτοῖς, 358.
 M.
 Magasin, 501.
 Magistratus, 410.
 Majestas, quo sensu DEI Vicaria?
 429. ut immediatè à DEO? 456.
 457. seq. quid? 460. Ejus subje-
 ctum, 482. ejus Jura, 460. divi-
 duntur, 461. an desinat, si ad sit
 clausula commissoria, ut si Rex
 fidem fallat, Regno cadat? 473.
 Majestas, an divisibilis? 474. eam an
 rollat foedus inaequale? 477. an
 nexus feudalis, vel pensatio sti-
 pendii, 478.
 Majora vota, an absolvant in Con-
 scientia? 246. Jus partis majoris,
 463.
 Malum minus, an eligi vel permitti
 possit prae majori? 127.
 Malebranchius de ideis, 54.
 Mandata, 502.
 Manus, ut adscribatur brutis? P. 28.
 Mare, an sit objectum Dominii,
 332. seqq.
 Maritale imperium, 396. ejus tem-
 peramentum, 397. an ex delicto
 ortum? 397.
 Mariti officia, secundum Hebraeos,
 425.
 Mas in successione, cur praferatur
 foeminis? 496.

Mater, cur Lev. XIX. 3. praeponatur
 Patri? 427. an subjectum proxi-
 mum Imp. paterni? 430.
 Matrimonium, quid? 393. ejus in-
 stitutio, 401. an certis in gradi-
 bus prohibitum? 403. an dirimatur
 morbus? 410. an religio? 412.
 an sterilitas? 413. Verum ne sit,
 cum pacto servandae perpetuae
 virginitatis? 413.
 Mediator, 391.
 Megarici, 28.
 Membra. In ea jus poenarum, P.
 32. Membri mutilatio, an cum
 caede invaloris vitari possit? 230.
 usus praeternaturalis, 395, 396.
 Mens, quid? 217.
 Mendici, an ferendi? 266.
 Mendacium, 284, 285. quid non
 sit? 286, 287.
 Meritum, quid? 180, 81. 125.
 Methodus Philosophiae Practicae,
 Μεθόδου Φιλοσοφίας, 228. (35.
 Metu extorta pacta, an obligent?
 278.
 Miltonus divortii Patronus, 410.
 Ministri Principum, 500. Nivii,
 ibid.
 Minister meræ executionis, an à
 peccato immunis? P. 22, 25.
 ei an accedat infamia? 510.
 Mixtura boni & mali, an detur? 97.
 Mixta Respubl. 473.
 Modus acquirendi dominii origi-
 narius, 335. derivatorius, 338.
 habendi Imperium, 483, 489.
 Modestia, 256.
 Mohatra, 367.

Cccc 3

Mo

Monachi, quot in Gallia? P. 94.
 Monarchomachi, 458, 504.
 Monarchia, quid? 478.
 Monopolii Jus, 363.
 Montes Pietatis, 368.
 Morale, quid? 47.
 Moralia: An in moralibus detur demonstratio?
 Moralitas, quid? 47. in quo consistat
 48. 33. objectiva, & fundamentalis, 33. 50. 149. 181. formalis, 49.
 Mulieres. De iis Paradoxum Helmontii, 397.

N.

Naamanis exemplum, an probeat dispensationem in Lege Naturæ? 176.
 Natura hominis. Ut ex ea cognoscatur Lex naturæ, 149. 150.
 Naufragium. An in eo precipitari possit, qui sortem detrectat? 238.
 Necessitas moralis, 125. 180.
 necessitatis jus, 233. 238.
 necessitas communis, gravis, extrema, 233. incolumitatis, 234.
 quomodo excepta in LL. humanis? & divinis? 234.
 Neutri in bello, 520.
 Noachidarum præcepta, 164.
 Notitia DEI, insita, acquisita, 186.
 b. 187. de insita rursus, 188.
 Numismatica res, 355.
 Nummus, quid? 356.
 Nuptiæ. Ante eas, quid expendendum? 421. ad eas an requiratur

consensus Parentum? 430. clandestina, 431.

O.

Obligatio, quid? 115. connata, 116. inæqualitatis, ibid. perfecta, imperfecta, ibid. perpetua, ibid. communis, 352.
 Obligationis fundamentum, 117. consensus & insignia bona, 118. quot modis oriatur ex Jure, quod in res competit? 352.
 Obreclusus de pactis metu extortis, 279.
 Obsidum Jus, 508.
 Occamus de potestate Cæsaris in matrimonialibus, 412.
 Occasio, 106.
 Occupatio, 335.
 Oeconomica præcepta, 444.
 Oeconomia Regum, 500.
 Officium, quid? 43, 44, 45, 46. quotuplex de eo questio? 36. quod in significatione Ambrosii, 45.
 Officium quotuplex? 164.
 Officium erga Bruta, 174.
 erga seipsum an detur? 214.
 Officia absoluta & hypothetica, 339.
 Officium de tuenda æqualitate est primum, 240.
 Officia humanitatis, 267.
 Officium velus intermediû, 275.
 Officia demonstrantur ex fine, 445. seq.
 Opificum divisiones, 538. 539.
 Opus operatum, 184.
 Orbitas, 434.
 Orphanitas, ibid.

Ofian-

Osiandri (Jo. Ad.) rationes, cur Polygamia sit contra Legem positivam universalem, non naturalem, 399.

Ostracismus, 542.

P.

Pactum, ut differat à Lege, 115. à fœdere, 531.

de eo doctrinæ usus, 275.

an detur inter DEUM & hominem, 276.

an inter Patrem & Christum, *πρωτόγονος*, ibid. (277.)

nudum, an obliget? ibid.

Pacta metu extorta, an obligent? 278.

Pactum perfectum, vel imperfectum, 319. In pacti interpretatione, quid observandum? 374.

Παῖσις, quid? P. 73.

Parallelismus, 373.

Πάσις, quid? P. 91.

Parentela, 420.

Parricidium, 434.

Parrator, an primo loco teneatur? 241.

Patria potestas v. Imperium.

Patrimoniale Regnum, 487.

Paupertas, quid? 354.

Pecunia. Ejus commutatio, 360. vid. Nummus.

Peccatum ignorantie, 85. adversus DEUM, 28.

Perduellibus promissa, an servanda? 180.

Percussores an hosti liceat immittere? 520.

Peregrini in Civitate, 267.

Perfidie ultio, 283.

Perjurium, 299. an commiserint Israelitæ, raptum filiarum indulgentes? 308.

Persona composita, 463.

Permissio, quid? 126.

Philippus, Hassiæ Landgravius, an Polygamus? 401.

Philosophia, an Apostolo rejecta? 4. Hebræorum, 6. Salomonis, 7, 8. Barbarorum; Chaldæorum, 11. Ægyptiorum, 12. Persarum, 12. Chinesium, 13. Æthiopum, 14. Thracum, Celtarum, 15. Germanorum, ibid. Thaletis, 16. Jonica, 17. Platonica, 18. Periparetica, 20. Stoica, 22, 23. Italica, 23. Eleatica, 26. Magorum, 40.

Plenipotentarius, 472.

Pietas. Ejus opposita, 193.

Pignus, 366.

Piscandi jus, 334.

Placo, 19.

Pœnæ capitales, in Sacris definitæ, P. 31. P. 201.

Subjectum, an sit etiam Princeps? P. 39.

Objectum, an sint actus interni? P. 42. aliorum.

an subiaceat gens, notiones generales negans? P. 52.

Pœnæ forma, in quo sita? 55.

Pœnarum irrogatio, ad quam justitiæ speciem referenda? 57, 60, 62, 63. An irrogari possit pœna ob delicta aliena? P. 74.

An infligi possit in dubio? P. 77.

Pœnæ,

Pœna, ut taxandæ? P. 84. seq.
 ut exasperentur? P. 88.
Pœna, quatuorplex? P. 206. 207.
 æterna? *ibid.* interna? P. 208.
 ab ipso DEO inflicta? 209.
 excisionis? P. 210. humana, P.
 212. Militaris, P. 212. Conventionalis,
 P. 213. Ordinaria, P. 213. damni &
 sensus, 214.
Pœnæ Jus demonstratur. P. 2.
Pœna, quid? P. 2.
 ut differat ab restitutione. P. 5.
 ut à vindicta? *ibid.*
 ejus finis, medicinalis. P. 6.
 compensatorius. P. 8. 9. 10. & 59.
 ad pœnam, quæ sit naturalis peccati
 obligatio? P. 10, 11.
 an irrogari possit ab æquali? aut
 inferiori? P. 13. & 19.
 Instrumentum pœnæ. P. 22.
 An facinorosus ipse esse possit?
 P. 24.
Pœnæ militaris exemplum. P. 24.
Pœnas, an irroget DEUS ex merito
 jure Domini? P. 25.
 an infligentur invicis? P. 25. 26.
Pœnitentia moralis, quid? P. 39.
Politia, quid? 479.
Polonia, homicidiis redundat. P. 29.
Polygamia, an sit contra L. N? 397.
 399. sq.
Polygamia muliebris, 398. Virilis,
ibid. successiva, 399.
Polygamus primus, 405. de Polygamie
 Controversie usu, quis?
 402.
Polygamia Patrum. In ea intercessit
 dispensatio, 123. an recte olim

tolerata inter Christianos, 129.
Polytheismus, quid? 194.
Populus, quomodo Regnum defera-
 rat? ex Jo. Gerardo, 455.
 ut perpetuus? 462.
Possidentis causa melior, 529.
Postliminium, 344.
Praxis, ejus ambitus, 38.
Præcedentiæ Principum, 510.
Præscriptio, An sit pœna? 67. seq.
 quid? 347. defenditur, *ibid.* seq.
 an locum habeat in dogmatibus
ibid. an inter gentes libera? 348.
Preces, 208. (seqq.)
Præda. Eam recusat Abrahamus,
 344. Ejus Jura, 523, 524. ad
 quem pertineat? 527.
Pretia rerum, ut augeantur? 356.
 quid incumbat Potestati civili
 circa pretium? 357.
Pretii divisio Pufendorfiana, *ibid.*
 quid? & quod ejus objectum? *ib.*
Pretium devotorum in sacris, *ibid.*
Pretium quatuorplex? 359.
 quid virtuale? formale? vulgare?
 359. eminens? 359.
 quid legitimum? quid vulgare?
 360. verum. 361.
 ejus minutio in nummo, 361.
Prima natura, 514.
Primogenitus, cur succedat? 494.
Primum principium practicū, 57. *fin.*
Primus, quis? 375.
Principes Christiani, an sint in sta-
 tu naturali? 392.
 eorum educatio & studia, 499.
 an Legibus soluti? 498. seq.
 felicitatis Principis fundamenta, 499.

PRIN-

- Principum sanctimonia & inviolabilitas, 504.
- Principiū, quæ habeat requisita? 148.
- Principiū Officiorū apud Paulū. 148.
- Juris Naturæ, an Voluntas Creatoris? 162. an socialitas & quomodo? 148. seqq. fufe. an cultus divinus? an conformatio creaturæ rationalis cum Creatore? 163. 163, 164. an studium benevolentia erga omnes? an Sanctitas divina? 163. an ordo naturæ? ib. an tria ista Jurisconsultorū? ibid. an illud: quod Tibi non vis fieri, alteri ne feceris? ibid. an amor Dei & hominis? ib. an præcepta Noachidarum? 164. 166. an Hobbesii illud: de bello omnium in omnes? 164. an Jus cum brutis commune? 165, 168.
- Principia experimentalia, rationali-Probabilissimus, 75. (lia, 99.
- Proæresis, 89. & P. 87.
- Proclamatio, 425.
- Proditio. An ad eam liceat impellere subditum? 521. P. 56. sq.
- Promissionis subjectum, an infans? 280. Promissio, ex errore facta, an obliget? 280. 320.
- Promissio perduellibus facta, an obliget? 280.
- Promissio ob factum turpe, 281.
- Promissis dolo elicitis an standum? 297.
- Promulgatio Legis, 122.
- Propositio verè universalis, quæ?
- Proportio Arithmetica, & Geometrica, P. 62. 63. 64.
- Proprietas, an locum habuisset in
- Statu integro? 329.
- Protimifcos Jus. 268.
- Providentia DEI, 187. defenditur, 209, 210, 211. è pretio conspiciua, 359.
- Prudentia, 90. publica, privata, 90. æconomica, 92. nuptialis, paterna, herilis, possessoria, 93. poli-
- Pudor, 66. 408. (tica, 93.
- Pudor, an cum eade defendi possit? 230.
- Pufendorffius exponitur, P. 93.
- Ejus Opera, 31. Controversia, Vita, 32. Scopus Operum, 33.
- Ejus Interpres Gallicus & Anglicanus, 32. an Hobbesii sectator? 390.
- Purgationes innocentia? P. 77.
- Puteanus de præscriptione notatur, Pyrrhonii, 27. (P. 68.
- Pythagoras, 25.
- Q.
- Qualitates Morales, quæ? 125.
- Quantitates Morales, 125.
- R.
- Ranjon/ 388.
- Raptus filiarum Benjaminitis permissus, 308.
- Ratio, quid? 52. 180.
- Ratio Belli, Raison de Guerre, 525.
- Ratum & rectum, 128. 315.
- Reatus, quid? P. 83.
- Rebecca facinus, 289.
- Rector Civitatis, an teneatur de damnis per Piratas datis? 243.
- Receptus, 516.
- Reflexio in seipsum, 149.
- Regalia, la Regale, 460.
- Reguli (M. Atilii) casus, 313.
- Cccc
- Re

- Reges Hebræorum**, an puniti? P. 40. seq. an sua juramenta possint reddere irrita? 313.
- Regium Jus**, 464.
- Regna** quam varia? 490.
- Regnum accisum**, 484. quis alienare possit? 487.
- Regnum Patrimoniale**, 487. **Usufructuarium**, 490.
- Regnū Hereditariū**: Ejus causa, 349
- Relaxatio**, quid? P. 92. in juramentis, 310.
- Religio naturalis**, quid? 83. an intra hanc vitam terminetur? 206. 207.
- Religio**, magna vulgo dicta, 208.
- Religio**, an causa divortii? 413.
- Religionis Evang. Interesse**, 449. sq. **Christianæ dignitas**, 466.
- Repræsentatio**, quid? 341.
- Repressalia**, 516.
- Reservationes mentales**, 298.
- Res familiaris Civium**, 500. incorporales, an bello acquirantur? 525.
- Res nullius**, quæ? 335. 336.
- Res**, an cum corde defendi possint? innoxie utilitatis, 264. (132. si non extent, quæ obligatio? 353.
- Rescripta**, 503.
- Respublica Mixta**, 473. irregularis, 476.
- Resistentiæ Jus**, 503.
- Restitutio**, quid? 243. rerum inventarum, 244. ut differat à pœna? P. 5. incumbit negligenti, 245. occasionem danti, 245. cui fieri debeat? 248.
- ut Principibus incumbat? 249. ut Doctori? ibid. modus restitutionis per Retractionem, 250. ad Restitutionem; an donatarius teneatur prodigo, 282. an teneatur, qui rem alienam emit, restituere venditori? 353.
- Restitutio fructuum**, 354.
- Restrictiones Scholasticorum**, 285.
- Restrictio Legum**, 381.
- Retractus Jus** apud Hebræos, 369.
- Revocatio donationum**, 493.
- Rifus**, 219.
- Ritus**, Leges circa eos, 381. S.
- Sabbathum**, 138.
- Sacræ res**, an veniant in commercium? 354.
- Sacrificia**, an originem habeant ex Lumine Naturæ? 205.
- Jus circa Sacra**, 466.
- Sadducæi**, 21.
- Samson**, an ἀντίμας, 221.
- Sanguinis effusio**, 323.
- Scandalum** ex rebus improborum prosperis, 454.
- Sceptici**, 27.
- Schich Sadi**, 13.
- Scholastici**, de iis Tribbechovius, Scortatio, 393. 394. (195.
- Senium**, 593.
- Sermo**, 283. ejus origo. ibid. moralitas, 285. ejus usus, unde metiendus? 286.
- Servitus pœnalis**. P. 35.
- Servitutum Jura**, 339. 340. 344.
- Servitutis origo**, 419.
- Servitus imperfecta**, 440. perfecta

- an inter Christianos optanda?
440. publica? 441.
- Servo an fiat injuria? 442.
- Servus emtus. An ejus proles sit Domini? 443.
an fugere possit? 444.
- Servus, quotuplex? P. 35. glebæ ad-
dictus, 440.
- Sanctiones pœnales divinæ, unde
orientur? P. 12.
- Silentium, 95.
quod latroni præstandum? 307.
- Simonia, 355.
- Simulatio, 288. quotuplex, 289.
- Socialitas, principium Ciceronis in
præctis, 37. Pro ea argumenta,
148, 149—155.
An sententia Pufendorfii sit no-
va? 155. 156. Ejus ulterior ex-
positio & illustratio, 160. 161. sq.
exemplis ac inductione demon-
stratur, 169. sq.
- Socialitas universalis, 161.
- Societatis contractus, 366.
- Solon, 18.
- Solum pacatum, an occupari possit?
- Somnium, 255. (237.)
- Somnus. An ex iis, quæ in somno
contigere, exsurgat obligatio? 110.
- Spolii Jus, 523.
- Sors, ejusque usus. 255.
- Sororem uxoris defunctæ, an ducere
liceat? 416.
- Spenerus de cæde aggressoris vio-
lenti, 225.
- Spicilegii Jus. 246.
- Spiritus in populo, 455.
- Sponsalia. 424.
- Status Naturalis, 385.
- Status quandicativus & ubicativus,
386.
- Status naturalis, quot modis sum-
tur? 387.
- Status bestialitatis, ibid.
- Status perfectionis, solitarietatis
æqualitatis, ibid.
- Status puræ naturæ, 389.
in sensu Hobbesii, 389.
In statu naturali quot modis lites
dirimi possint? 391.
an in eo sint Principes Christi-
ani? 392.
- Status Adventitii, quot? 393.
ἀνιφθαλῶ, 449.
- Status Imperii R. G. 470. 475.
- Status libertatis naturalis, 388.
- Status, quid? 386. Status Integritatis.
An in eo locū habuisset proprie-
tas aut Imperium? 329. 386. 396.
- Sterilitas, an causa divortii? 412.
- Stoici, 22, 23.
- Studia Literarum, 55.
- Subditi an possint resistere? 503.
- Subjectio bellica, 497. in genere,
quid? 505. quod ejus objectum?
ibid. forma, 506. externa signa,
- Superstitiositas, 194. (506.)
- Superbia, 256.
- Strand-Recht / 336. In successio-
ne cur mas præferatur feminis? 496.
- Successio in stirpes, in capita, 342.
ab Intestato, in Regnis, 494. 340.
346. de ea Lex Moſis, 341.
- Successionis liberorum, quæ ratio
naturalis? 342.
- Successio hereditaria, 495.
- Successor, ut teneatur contractū an-
tecessoris? 492. Suc-

- Successio, an preferenda electioni?**
 493.
Successionis linealis cognatica fun-
damentum, 498.
Successio Instituitiva, 496.
 Agnatica, 496.
 Cognatica, 497.
 Linealis, 498.
An in ea recipi debeat propin-
quitas lineæ, vel gradus? 497.
Systemata Civitatum, 381.
 T.
Talio, quid? quotuplex? 62. sq.
Taxatio poenarum, P. 85.
Temperamentum Corporis, 67.
 Regni, 474. 485.
Testamentum. 345. an pertineat ad
Jus Naturæ, 345. quid privile-
giatum? 345.
Testes; & cur nulla unius auctoritas,
Thaletis, philosophia, 16. (391.
Thomasi (Christiani) V. C. nupera
de Lege positiva universali cogi-
tata, 138, 139, 140, 141. nupera
fundamentum Juris Naturæ,
359. de idololatria, 799. de pro-
prietate in Statu integro. 359. de
Lege positiva universali, 421.
Traditio, an pertineat ad alienatio-
nem? 339.
Transitus innoxius, 265. 266.
Translatio mercium, 267.
Tributa, 466. 513.
Turpitudine incestus, 406. sq.
Tyranni characteres, 480. an ei li-
ceat resistere? 504.
 V.
Vacantiæ Jus, 346.
Vagi concubitus, 393.
Vanius, 196.
Varech, Jus, 336.
Vestigialium Jus, 466. 513.
Velorum demissio, 334.
Velthuyfi doctrina de Jure Natu-
ræ, 159.
Veneno an hostem interficere fas?
 520.
Veniam, an dare liceat, P. 89. seq.
 quibus è causis? P. 93.
Vergentia, quid & quotuplex? 66.
Vindicta. P. 5. 253.
Violenta defensio adferitur, 223,
 224, 225. ejus initium, quod? 226.
Vita Civium, An in eam Jus habeat
Majestas, & quale? P. 29. 508.
Vitæ Genus, quod eligendum? 91.
 220. an eligere liceat, ex quo pro-
 babiliter vita brevior expectari
 debeat? 226.
Vis licita, 514.
Vitiositas, ut à damno sejungenda?
Uncus Domini, 404. (250)
Universitas, an puniri possit ob de-
licta ante tres pluresve genera-
tiones perpetrata? P. 37.
Vocatio, an ad bellum requiratur?
 518.
Volenti, an fiat injuria? 71.
Volitum, quid? 246.
Voluntarium, quid? 246.
Voluntas 57. quotupliciter sumatur?
 59. an ejus detur actus neuter? 98.
Votum, ut differat à juramento?
 301. quid? 302. an cesset in N. T?
 301. Jephthæ, ibid.
Vox, 284.
Uscupio, 347.
Uscupio, 344.
Uscupio, 364. mordaces, 365,
Vultus, quid? 219.
Uxor, emta, 397.
Uxor defunctæ sororem, an duce-
re liceat? 416. seq.
 W.
Wincklerus (Benedictus) de Prin-
cipiis Juris, 30.

ANDREÆ ADAMI HOCHSTETTERI

DE

LURE **P**ROENARUM

LIBER SINGULARIS,

QUI VICEM SIMUL

COMMENTATIONIS PERPETUÆ

AD

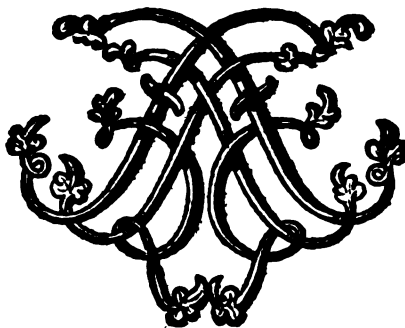
SAM. PUFENDORFII

DE

OFF. HOM. ET CIV.

LIBRI II. CAPUT XIII.

SUSTINERE POSSIT.

TUBINGÆ,

Sumtibus GOTTOFREDI STOLLII, Bibliopolæ.

ANNO MDCCX.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

ANDREÆ ADAMI HOCHSTETTERI
De
JURE POENARUM
LIBER SINGULARIS,

qui vicem simul

Commentationis perpetuæ

ad

Sam. Pufendorfi de Off. Hom. & Civ.

Libri II. Caput XLII.

sustinere possis.

BREVIARIUM

Sequentis de JURE POENARUM

Tractationis Synopticæ.

POENÆ I. notanda Definitio I, 2.

Differentia à Restitutione & Vindicta, I, 3.

II. Finis duplex, I, 4.

& expiatorii quidem Demonstratio, I, 4, 1, 5, 1, 6.

præcipue per ordinem ad pœnas divinis Legibus definitas, II, 2.

III. Causa Efficiens (2) principalis, II, 2.

Quæ semper Superior.

An naturaliter omnes? II, 3.

An Pares, ob delicta in Deum, II, 3, 1.

Aur an differat pœna à correptione III, 1.

An DEUS puniat ex mero Jure dominii? III, 3.

(2) Instrumentalis, III, 2.

An Reus ipse esse possit? III, 2.

IV. Materialis. & (1) Objectum, Personale.

An Bruta, III, 4.

An vita Civium? III, 9.

An membra? III, 6.

An & Innocentes? IV, 1.

An Universitas? IV, 2.

An *vis in delicto criminali*? IV, 3.

(2) Objectum Reale; an actus omnes? V, 1.

An, si dabile sint actus ad humanam societatem non pertinentes, ii puniri possint? V, 2.

An ob non præstita *impossibilia* infligi pœna possit? V, 3.

An pœnatū humanarū objectum per se sit *heresis*? V, 4.

An, ob negatus ab integra gente notiones generales, ab alia pœnz eidem interrogati possint? V, 5.

An objectum pœnarum sint etiam delicta ante *Legem poenalem* commissa? V, 6.

V. Forma; quæ? VI, 1.

An, & quibus de fundamentis ea petatur à *Justitia Commutativa*? VI, 2.

An à *Justitia Universalis*? VI, 3.

- An ad formam pertineat Talio? VII, 1.
 An de forma participet Præscriptio? Solvitur argumen-
 tum *Petri Puteani*, VII, 2.
 An dimissa culpa locum habeat pœna? VII, 3.
 An ob delicta aliena irrogari possit pœna? VIII, 1.
 An infligi pœna possit delicto nonnum probato. Ubi &
 de judiciis DEI. VII, 2.
 Quid sit meritum? VIII, 3.
 Quid culpa? VIII, 4. Quid Reatus? VIII, 5.
 Quid taxatio pœnarum? VIII, 6;

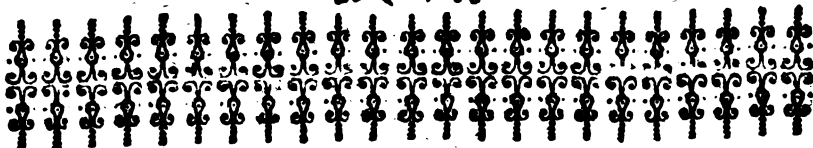
VI. Adjuncta & Contraria Pœnarum.

- Quid exasperatio? IX, 1.
 Quid venia? An eam dare liceat? quid dispensatio? quid
 æquitas? quid mitigatio? quid dilatio? IX, 2.
 Quæ causa veniæ? & quotuplex? IX, 3.
 An dispensatio locum habeat circa pœnas *Legis Divinæ
 universali* definitas? speciatim, in delicto homicidii?
 IX, 4.
 An in paribus pars minor vincat? quid calculus Miner-
 væ? IX, 5.
 An salvo pœnarum Jure admitti possint asyla? IX, 6.
 ubi & de Franchitiis, ac Jure Legatorum.

VII. Divisiones.

- Pœnæ sunt vel divinz, vel humanæ. IX, 7.
 Divinz vel æternæ sunt, vel temporales. IX, 7.
 Temporales vel universales, vel particulares vel singula-
 res. IX, 7.
 Sunt etiam vel externæ vel internæ. IX, 8.
 Denique vel ab Ipso DEO infliguntur, vel ejus jussu; exque
 vel capitales, vel non capitales. IX, 9. & an Leges He-
 bræorum criminales adhuc stringant? IX, 10.
 Humanæ vel capitales sunt, vel non capitales. Civiles,
 vel criminales. Non capitales vel verbales sunt vel rea-
 les. Hæ vel artis vel corporis. IX, 11.
 Obviæ etiam sunt divisiones à statu: ut militares, navales. In-
 cidentes: Quid conventionalis, quid testamentariæ? IX, 12.
 Sunt etiam Pœnæ vel ordinariæ vel extraordinariæ, Damni
 vel sensus. IX, 13.

Quid licitum circa Pœnas? IX, 14.   EPILOGUS.

PRÆFATIO.

Difficile satis & obscurum adgreditur argumentum, de Pœnis qui disputat: quoa & insignis ac prope consummatus de eodem Scriptor confessus prædemonstrat, & qui ei doctrina laboris aliquid ac studij impendere, uno velut ore sunt conquesti. Lucebit tamen, & in publicos, uti speramus, evalesces usum, de loco non utilis minus ac arduo, prorsusque necessario, synopsis commensatione differere. Ad cujus quidem expositionem ea nobis methodus visa commodissima facilissimaque fuit, si præcipua primùm ac summa totius rei capita, iusto pedibus ordine, & secundum receptas fere causarum classes, delinearem, & que concisis, & quam licet, perspicuis positionibus complexi sumus, adjunctis scilicet cuilibet observationibus paulo fusioribus, & cum roboranda nostra sententia, tum solvendarum objectionum nervis atque fundamentis, genuinorum etiam fontium Scriptorumque, unde hauriri plura melioraque possint, ostensione, confirmarem: ac idoneis demum exemplis, ex historia cum sacra tum civilis illustrarem. Ubi etiam in Leges aliquot Mosis forenses, nonnullas inspersimus stricuras, ut que naturalis ac interior earum ratio sit, quantumque eo in argumento dicendi campus pateat, hoc veluti subitaneo specimine declararem. Usus de cætero tractationis ipse argumenti ambitus, & ad singularia, cum in sanctiore disciplina, tum humanarum in universum actionum estimatione, non difficilis applicatio demonstrabit: lapsus verò nostros, materia, qua summos Viros terruit exercuitque, sublimitas, & concisum scribendi genus apud cordatum Lectorem facile, spero, excusabunt.

§. L

Nulla sine Jure Societas est. Et communis quidem illa, quæ universum genus mortalium conjungit, & humana Communitas appellatur, divino Imperio: Civilis autem Legibus, ad genium civitatis ejusque attemperatis, regitur atque ordinatur. Neutra poenarum Jure destituitur. Neutra sine poenis administratur. In illa quidem Divino tribunali relicta adversus creaturam tot vinculis ligatam, sed rebellem, sed immorigeram ac recalcitrantem, vindicta est: in hac verò poenis subjicitur, quicunque in Juris communionem ivit, ac Legibus obsequium debet. Ita natum in Societate Jus puniendi; quòd absque eo præcipuus Civitatum finis, tranquillitas nimirum securitasque publica, obtineri non posset. Quem quidem finem cum Deus intendat ipse, manifestum est, eundem, mediante dictamine rationis, præcepisse humano generi, uti civitates, summo velut Imperio animandæ, constituerentur, & Jure etiam Poenas sumendi, illasque repræsentandi facultate, easdem instruxisse.

I I.

Quid Poena?

POENA (a) est MALUM PASSIONIS (b) (sive triste) QUOD (à superiore (c) & per modum coactionis) (d) INFLIGITUR OB (e) MALUM ACTIONIS, (f) sive turpe, (g) justa proportionem (h) compensandum (i) ac propulsandum. *

(a) De Poenis in abstracto auctori generalem Grotii definitionem servavimus, adjectis tamen, quæ efficientem ac formam, finem denique earum luculentius declarant. Græci cum Stagirita *κόλασιν*, Romani præcipuis Jurium periti, eodem fere sensu *COERCITIONEM DELICTORUM* dixerunt, *τῆς πινωρίας διὰ πινωρίων τῶν ἀνθρώπων ἀνέμωσαν πινωρίας* *Ultiones* seu punitiones hominum antiqui dixerunt *Ποινὰς*, teste Paulania in Laonicis. Et recepta apud Græcos definitio poenæ fuit, quod sit *ἀμαρτήματι ἐνδίκησις*. Eustathius etiam ad Iliad: *ἡ ποινή ἀνποήμων*, id est *COMPENSATIONEM* simpliciter interpretatur.

tur. *Add.* Petr. Gregor. Tholofin. Syntagm. Jur. Univ. rsi. L. XXXI. §. 1. & Du. Eisenhard. Instit. J. N. XVII. 1. 199.

- (b) *si*ve doleriferum; ut aperte majus sit malum leges violasse, quam observasse: atque adeo pœna acerbitas voluptati aut lucro, quod ex injuria capitur aut speratur, præponderet. Quo sensu pœna pro punitivis seu actus pœnalis ТРАКТИО, hoc est, malo tristi propter delictum irrogato, accipitur. Plene vero descripta actum etiam pœnalem complectitur, qui Jurisdictionalis est. Et pro malo culpe malum pœnae imponit. Inobediens earum objectio est, qui dicam Gro-tianæ definitioni ex eo scribunt, quod malum pœnae non semper sit passio; nam Et actus cum molestia ac difficultate conjuncta malo pas-sionis equipollet.
- (c) Effectivæ causam subministrat, quæ non est nisi superior ac summa in Civitate potestas, jure puniendi, Et in caput vitamque civium animadvertendi facultate armata. Nihil proficit subtilitas, quæ superioritatem moralem à civili, hoc est, imperio instructâ distinguit: Et illam vocat innocentiam, è quâ Jus nocentem puniendi nascatur. Nam Et ista distinctio fundamento desinitur, Et Jure puniendi nocentia Principis non suffraginatur; nec illud effectum: Non debere e-què nocentem ab nocente puniri; propriè ad eos pertinet, quæ potestas publica competit pœnas exigendi: sed qui nulla necessitate officit, Et ostendendo adversus vitia odio ad censuram aut accusatio-nem vitiorum privata auctoritate prorumpunt. *Add.* Pufend. de J. N. & G. VIII. 3, 7.
- (d) Pœna enim invictis infligenda est, quia alias illa sine suo excideret, qui est acerbitate sua homines à peccatis deterrere. Pœnae igitur non sunt castigationes voluntariae: nec ad quæ quis mala ultro movetur. Sic in eodem vallo extruendo idem opus faciunt civis Et maleficus: Ille ex mandato superioris, vel Et mercede conductus, nequaquam puniendus: hic ex delicto, Et sub ratione pœnae, ut malum sustinet, quod ab sua voluntate vehementer abhorret.
- (e) Objectum pœnarum est malum actionis; Et omne quidem, si pœna in universum consideretur: humane autem pœnae qua tali nec actus internus, nec peccata infirmitatis, Et ex communi mortalium corruptione resultantia PAR SE subesse, infra docebimus. Nam in foro multorum criminum vindicta ad Deum rejicitur: etsi sæpius interest Reipublice gliscentibus peccatis occurrere, Et ne quis vel corpore vel

vel rebus suis abutatur, providere. Objicit eruditus è nuperis Scrip-
tor de Pœnis: angustam nimis objecti delineationem esse, quod non
omnis pœna presupponat actionem, sed & ob omissionem haud raro
infligatur, quando mandatis superiorum congruenter actum non est.
Sed facile quidem hoc dubium resolvitur. Quis enim ignorat, etiam
omissiones in moralibus æquipollere actibus: imo actum humanum
complexum in actum commissionis & omissionis distingui. Ut ta-
ceam, in omissionibus quoque, in quantum sunt imputabiles, & vi-
cibiles (de pœnis & quatenus sunt invincibiles, non quaritur) dari
actus, ut est intentio omittendi.

- (f) Subjectum igitur & materia in qua Pœna homo est, isque ut delin-
quens. Non ergo infantes, nec furiosi: non illi, quia quid agatur li-
quido dignoscere & ad normam comparare nequeunt. Neque si ver-
berentur ea proprie dicta pœna, sed emendatio nuda est, ne per ta-
lia molestiam aliis facessant, aut ne pravam adjectudinem attrahant.
Non hi quia ut actus sit punibilis, requiritur tamen & mensura, hic
vero morbus extra suam culpam provenit. Nec facinorosorum cor-
pora pœnam adcuratè loquendo sustinent, etiam si sepultura priven-
tur, quæ quidem est opinio Fernandi V. sicuti Controv. Illustr. III, 96.
10. sqq. quoniam pœna malum passionis dicitur, quod in mortuos non
cadit. Quorum cadavera si cremantur, vel cruci adfixa relinquantur,
non puniuntur, sed in majorem delicti detestationem aliorumque
terrorum consueto honore destituuntur.
- (g) Formam Pœnae in eo constituit Grotius, quod infligatur OB malam
actionem, non ut tamen OB nudam occasionem, sed & meritum delicti
commotet, pœna, ut addimus, proportionatè expiandum, & publico
cum emolumento vindicandum. Turciae Purgatoriam & Medi-
cinaliæ nonnulli adpellant. Conf. Selden. l. 4, s. 1.
- (h) Proportionem servandam omnes agnoscunt. Quidam mediocritatem
dicunt ex universali iustitia petendam, & in mansuetudine consti-
tutam, cujus officium sit iram, effectumque ab ira moderata ortum,
hoc est, pœnae, ut ne excedat aut deficiat temperare. Add. Ra-
chel. Diss. rt. de Pœnis §. 30. sqq. nos arithmeticam proportionem
adpellamus, quam ut pœnae delicto adequata fiat, servari necesse est.
- (i) Posses uno etiam verbo dicere: Ut iudicandum. Ceterum Fines ista
haec verba indicant pœnarum, incertum scilicet, qui est satisfactio
justi-

justitia: Et extenuum, qui est propulsatio injuriarum atque utilitas vel omnium vel singularum, ut in sequentibus ostendatur.

* *Præcipuus in magnis etiam Scriptoribus defectus est, quod Pœnarum naturam non in abstracto considerarint. Inde factum ut multa con-* Nervus
Rei, totius-
que Insti-
tuti.
fusè, plura intricatè, plurima præter usum tractarint. Eam quoque rationem puto, quod multi faciem pœnarum internam non perspexerint, quia de pœnis saltem humanis tractarunt, in quibus is prima, ut ajunt, fronte adeo pervius non est. Quod si verò Naturam pœnarum in genere investigassent, facilis adeo circa speciem lapsus haud fuisset, neque Puseudorsus Seldenum, hoc accuratissimè videntem, reprehendisset.

III.

Differt itaque pœna cum à restitutione, (a) quæ per se nihil pœnale involvit: tum à vindicta, (b) quæ etiam inter pares locum habet, & propriam læsi allucurationem intendit.

*quæ sit ejus
differentia
à Restitu-
tione &
vindicta*

(a) *Restitutio enim (1) sub ratione officii à Lege nature præcepta est, non sub ratione pœnæ. (2) simpli restitutio nihil pœnale continet, sed dolorem de admissio ostendit. Et mali tocto illati quedam retractatio est. (3) Cur vero furtum bovis quintuplo, ovis autem quadruplo faciendum, divina Lege fuerit? in Legislatoris equidem divini arbitrio constitutum positumque erat; docet tamen ipse Edicti Exod. XXII, 1, 2, q. tenor, de bove aut ovis jam per furem vendita aut occisa sermone esse, adeoque restitutionem quintupli aut quadrupli imperari ob lucrum, quod secisse abigens censetur. Nam sub damni nomine non res modo nostra venit, aut nobis debita, quæ leditur, perditur aut interceptur, sed et fructus qui ex ipsa re proveniunt. Itaque fructuum ex animali suo percipiendorum interceptio perari Domino debebat; Et quia majus damnum bove carere quam ove, ideo amplior quoque restitutio exigebatur. Ubi tamen restitutio secundum se distinguenda accurate à pœna est. Nam Et commissi circa bovem furti gravior pœna ex hoc fundamento est, quod major Domino læsio illata, quam in ovæ ablatione. Conf. Thom. Aquin. 2, 2. Summ. qu. LXII. art. 3. ubi ad hanc Legem responsurus ait: Cum aliquis injustè accepit rem alienam, duo ibi sunt consideranda; quorum unum est inæqualitas ex parte rei, quæ quandoque est sine injuria, ut patet in mutuis. Aliud autem est injustitiæ culpa, quæ po-*

b

test

test esse etiam cum equalitate rei, puta, cum aliquis intendit inferre violentiam sed non prevaleat. Quantum ergo ad primum, attribuetur remedium PER RESTITUTIONEM, in quantum per eam equalitas reparatur; ad quod sufficit, quod restituat TANTUM, QUANTUM habuerit de alieno: sed quantum ad culpam, attribuetur remedium per pœnam, cuius inflictio pertinet ad Iudicem: Et ideo antequam sit condemnatus per Iudicem, non tenetur restituere plus quam simplex: sed postquam condemnatus est, pœnam tenetur. Que quidem rem presentem satis delectant. Et legis laudate suppeditant interpretationem. (4) damnum pensari interest læsi: Delictum vero Et malitiam ledentis pœna vindicari Iustitiæ ac Societatis interest. (5) In reparatione damni, uno solvente, reliqui, si plures ad unum adum, ex quo damnum profuxerat, concurrerint, liberantur, cum idem damnum bis reparari æquum non sit. At in pœnis secus est, ubi solida pœna pluribus ad idem factum concurrentibus, potest soletque infligi. add. Pufend. de O. H. & C. I, 6, 8.

(b) hinc pœne nomine generaliter accepto passim venire videas vindictam. At hæc inter eos locum habet, qui degunt in STATU naturali, non illa. Vindictæ finis est, ut læso in posterum caveatur; pœnarum plures. Quare nec sufficienter neque planè satis pœnam per VINDICTAM NOXÆ definit Velthuyf. tr. de Pœna div. Et hinc ab inib.

IV.

Quis finis
Pœnarum
& quotu-
plex?

Pœnarum duo sunt Fines, expiatorius unus, (a) sive compensatorius: (b) alter Medicinalis, * isque relatus vel ad ipsos delinquentes, (c) vel ad læsos, (d) eosque quorum intererat non peccatum fuisse: vel ad quoslibet indistinctè. (e) De posteriori hoc fine eximius est locus Aristotelis, qui *αι ηλαϊσας*, inquit, *λεγειται γαρ πινεις ειπυ.* (f) priorem explicat veterum *ημορις* & præclarus ejusdem Stagiritæ locus: *το αλλου*, inquentis, *αιτιον* *δεν ιουζαν πινεσται δ διασθη.* (g).

(a) quia pœne divine Et humane in eo conveniunt, quod utrinque sumuntur, ut læse IUSTITIÆ satisfiat, Et obligatio, quam delinques transgrediendo Legem contraxit, dissolvatur. Ubique enim est το αλλου, ut mox ex instituto offendemus, quod Pœna corrigendum Et ad Leges Iustitiæ exæquandam. Et est pœna MALUM passionis, ob MALUM ACTIONIS, non saltem ne porro committatur, sed QUIA

COM-

COMMISSUM est. Cui assertio incantibus opponitur Platonium illud ;
*Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur : quod de
 viti sibi Magistratus propositò, si sola nocendi libidine puniat, non de
 interna delinquentis ad pœnam obligatione intelligendam esse osten-
 dit Jo. Seldenus, de J. N. & G. secundum disciplinam Hebræorum, I,
 4, 51. Et ex eo lib. Kulpis. ad Grot. II, 20. p. 115. Unde absolute ve-
 ra non sunt, que in Cursu Philosophiæ Gallico. dans la Morale L. I.
 P. 1. p. m. 418. ait Pierre Sylvain Regis: La loy de Nature commande:
 Que quand on impose des peines, on n' ait aucun regard au mal
 passé, mais au bien avenir. Nec juvat ratio, quam addit: La raison
 de cette loy se tire de la nature de la fin, qui regarde toujours ave-
 nir: ce qui fait, que le châtement lors qu' il ne regarde que le tems
 passé, n' est qu' une action de vanité, qui n' aboutit à rien Et qui s' ex-
 erce par consequent contre toute sorte de raison. Nam Et suis com-
 pensatorius respicit futurum, Compensationem nimirum Justitiæ, Et
 solutionem debiti.*

(b) Jam supra restitutionem hinc seclusimus, quam pœnam compensa-
 toriam nullo modo dicimus appellandam. Quod Et observavit Jac.
 Thomassius, Annot. CVII. ad Tab. XXII. n. 32. etsi eadem præter
 rem Et ipse usus. Obligari quis etiam potest ad restitutionem etsi nihil
 deliquerit, ut sit in deposito: ad pœnam minime nisi deliquerit. Ce-
 terum suis hic medicinalis etiam pœnis divinis, intenditur, si nempè
 improbi, ut par est, magna pœnarum exempla intuentur, respiciant.
 Unde fallit Lamb. Velthuysius, Tr. de pœn. div. Et bnm. p. 22. quan-
 do nimis generaliter scribit: Pœna d' vina pro sine non habet exem-
 plum aut correctonem: sed redditionem mali sensus pro demerito, ha-
 bens aliquo modo rationem Justitiæ commutativæ. Cui assertioni in-
 numeræ obstant in sacris monita, quibus pœnarum exempla intueri Et
 peccata securitatemq. vitare jubemur. Conf. 1. Cor. X, 6, 11.

* ubi malum arcetur, ut morbum pellitur, severis aliquando pharmacis,
 Prov. XX, 30.

(c) quorsum pertinet vitiæ. ἡλάσις, παραισις.

(d) ubi læso consultitur, non ut animus dolentis exfatietur, quod injustum
 NATURALITER, Et socialitati repugnans. Pufend. de O. H. Et C. I,
 6. tit. Et II, 13. 6. ut Et Grot. de J. B. Et P. II, 20, 8. Et §. 5. in
 solo inimici dolore, ita nunc de peccato, nullum est bonum, nisi falsum
 Et imaginarium, ut in divitiis supervacuis multisque rebus aliis e-

jusmodi, sed ne tale quid in posterum ab eodem ledente aut aliis patiatnr.

(e) *etiam non lesur, ubi li agitur, ne qui uni nocuit, aliis deinceps noceat, & punitio conspicua aliis in emendationem cedat a l pu. licum terrorem.*

(i) *Nicom. II, 3. qu. 7. edit. Riccobon. p. 85.*

(g) *Nicom. V, 4. p. 202. edit. Riccob. Huc pertinet & inuog&omgr, ibid. V, 5.*

V.

Quibus argumentis demonstratur primus finis? & quæ delicti cum pœna sit coherens?

Quemadmodum verò JUS PUNIENDI non absoluta, (a) sed relativa qualitas est: sic ex ipsa quoque peccati naturâ pœnæ necessitas exurgit. Neque in delicto nuda occurrit PUNIBILITAS, (b) sed meritum, ac dignitas pœnæ, & naturalis (c) ad eam obligatio. Unde non saltem Deus NECESSARIO (d) punit peccata, sed & summi in orbe Imperantes animadvertere in delicta tenentur: (e) sicuti vicissim delinquentes ad subeundam pœnam (f) vera obligatione obstricti esse, rectè dicuntur.

(a) *ut scilicet & in Imperante sit necessitas puniendi, & in peccante pœnam sustinendi.*

(b) *Multa heic paucis complexi sumus, quæ ex fundamento eruimus, ac paullo suspens ob argumenti dignitatem deducimus. Certe uti culpam ac moralem imputabilitatem, sic & reatum sive meritum pœnæ in omni delicto versari, tota clamat mora in doctrina. Et quæ per Legem Superiori obligatus est, is ob iniquam se ad pœnam teneri per se agnoscit. Hic enim tenor, hac summa Legû: HIC FAC AUT POENAS DABIS. Et in hoc precipua Legum vis continetur, quod quid fieri à nobis superior velit, quidve non velit, & quæ constitut: violatoribus pœna sit, una significant. Quam etiam rationem esse arbitror, quod Hebræi Græcique, delicti, alicujus reatu constitutum signanter דִּין & ΕΝΟΧΟΝ vocant. Nec insolens in sacris aliisque Scriptoribus est, peccata d bitorum nomine venire: quod qui deliquit, compensationem injuriæ debeat, & ad pœnam subeundam, obligatione vera, quæ ex actu negativo, dictamini legis contrario descendit, teneatur: Imo sue quoque Majestati ac Reipublicæ Pœnarum irrogationem debeat superior. Ut rectè habentur i nro, si cætera secladas,*

secundus, dixerit: esse in hac re aliquid, quod ad contractuum natura accedit, quia, sicut qui vendit, etiam si nihil peculiariter dicit, obligasse se censetur ad ea omnia quae venditioni sunt naturalia: ita qui delinquit, sua voluntate se videtur obligasse poenae, eidemque, quae Imperatoris sit formula, semet subdidisse. Praeterea, in omni Legis transgressione laeso quadam est, societati ejusdemque Reipublicae illata, & si delinquentium animos ac vota excutiamus, adversus eum, quia Talem, tamen, si non expressa Hostilitas, Violat enim jus Domini eo ipso quo Antinomus est: & honorem et plene perfectionemque Juris (ad Imperanti, si ceteros etiam demas fontes, cons. omnino Pufend. de O. H. & C. II, 14, 14) debitam contemnit, velut patrum aut nihil pensis transgressor habeat, egre ne an secus ferat superior, voluntatem suam non attendit, sed sperat. Et quid aliud vincit Naturalis ille poenae metus, & quod male turpiterque agentem suam quemque vexat Erinyis, etiam ubi metus ab hominibus non impendit? Morsus intelligo conscientiae, quibus carpuntur facinorosi etiam cum spes est homines fallendi poenaeque humanam effugiendi. Quem certe metum ex Imperii divini, & naturalis illius ad respondendum de peccato Obligationis sensu, ac interiore convictione, ordine manifestum est. Imò, si penitus expendamus, quam infelix recessus ab ordinatissima Creatoris voluntate peccatum sit, quamque miserando sceleris fragio beatam hominis curam summo Bono reverentibus intercludat, ipsum equidem delictum gravissimum sibi poenam esse adparebit, & talam omnino, in qua omnia infortunia & summa continentur. Quae enim quaevis major ne seria cogitari potest, quam peccantis, qui animum corrumpit, & à Summo Bono avellit, eoque Domini sui gratia excidit, & universae societatis aversionem promeretur? Quae omnia si in nervos contrahas, facilis ubique erit illatio, peccato non meram competere Punibilitatem, sed veram eidem ad poenam tunc dignitatem, ac, ut sic loquamur, internam necessitatem.

(c) adeo, ut pleraque delicta in diverso quoque nexu Malum post se molestum, velut poenam naturalem trahant. Sic intemperantia morbis naturaliter punitur: temeritas infortuniis: iniustitia violentia inimicorum. Quam in rem practica est observatio Hobbesii Leviath. c. 31. prope finem, quo cum conferendus Rich. ed. Cumb. et. de Leg. Nat. c. 1. §. 26. p. m. 17. sq.

(d) ex natura peccati hoc eternus §. seq. Idem & immutabilis DEI
 b 3 Ser-

Sanctitas ac Justitia evincit, ut adeo non posse non Punire peccata Naturalis ejus Perfectionis, non impotentia character sit.

(e) *Non enim patitur absolutum remittendi Jus (2) natura Societatis Civills, quæ salva sine pœnis esse nequit, quamq; pessimum habet superior, ni animadvertat in delinquentes. Mactat oves, qui lupis parcit. Add. Besoldus, oper. Polit. II, 2, 16. Hinc illud: veterem ferendo injuriam invitat novam: & vetus apud Politicos axioma est: τὸς κακοῖς ἰμῶς ἰσχυροῖς φυλάττειν. (3) nec Summi Imperii auctoritas, quæ proditur nimia indulgentia, & in extremam discrimen vilipendiumque deducitur. Reprehendit eam ob causam Constantinus M. impensus in ceteris ejusdem laudator Eusebius; cum, inquit, nullus esset extremi supplicii metus, qui malos homines à sceleribus deterreret, Imperatore prorsus in clementiam propenso, & ex Provinciarum Rectoribus nemine contradicente, eo factum est, ut PUBLICA ADMINISTRATIO non mediocrem reprehensionem subiret. de Vita Constantini IV, 31, add. Ziegler, de Juribus Majestatis, I, 8, 8. (1) indoles delictorum, quorum nonnulla societatem scandalo danusque adficiunt, & pœnam adeo post se trahunt IRRELEXABILEM. Ut alia nunc transmittamus.*

(f) *nec obest, quod obligatio videatur ex ultroque consensu oriri, pœna autem iuritis insistantur. Namque & citra consensum obligationis datur fundamentum, nisi cum Hobbesio Atheos divino Imperio eximere contendat, quod alibi consutatam; Preterea in hanc obligationem consensit, quicunque in societatem concessit.*

V I.

Quæ porro sit ratio connexionis pœnæ cum peccato, respiciendo ad Deum? Et an peccatum dici possit injuria in DEUM?

Inprimis autem naturalis illa peccati ad pœnam obligatio manifesta fit, si delictorum ad Conditorum habitus relatioque consideretur. Quo intuitu (a) peccatum dicimus formaliter esse in Deum injuriam, quæ necessario debeat expiari.

(a) *Ledit enim Jus Dei infiniti, ejusque majestatem ac excellentiam violat. Igitur pœna ei naturaliter imminet. Porro peccatum in honorem Deo, jure, uti dicimus, perfecto debitum irrumptit, & naturalem inter Conditorum & Creaturam nexum dependentiæ & obsequii, SALTIM Moraliter & quoad intentionem, dissolvit. Igitur injuriam dicit,*

cit, quam reparari necesse est. Igitur eam naturaliter ulciscitur Legislator, & impunitam nequit dimittere. Ergo necessaria est Injuria exaquo: reparandum Jus: Nexus faciendus: vindicanda DEI auctoritas: tollenda offe sio, non alio sane medio, quam pœna. Equidem placent hæc Scholasticorum primiceriis Gabrieli Valquezio Diss. LXXXVI. in l. Part. Thome, To. l. c. II. fol. 545. & cum eo Jo. de Lugo, qui negant injuria Deum à creatura propriè adfici posse, bis fulti rationibus. Quod (1) injuria inter illas tantum personas esse possit, quas inter vera sit Justitia, & ea quidem commutativa. Hanc verò inter Deum & creaturam intelligentem non dari. (2) quod homo peccando nullam Deo d. m. inferat, igitur nec injuriam. Omnem enim injuriam in tantum esse veram, in quantum injuriando d. m. inferat. DEU M autem nullo suo Jure privari posse aut aliquo bono proprio. Tunc verò alicui d. m. inferri, si invito bono privetur. Sed perpetim supponitur, nullum (1) in Deum præcisè Justitiam cadere commutativam. Contrarium evincit satisfactio Christi inippono, ut è Theologia constat, conf. B. Osiand. Coll. Syst. II, 26. p. 311. (2) neque admitti potest, quòd nulla prorsus inter Deum hominesque, ullo in Statu justitia dari possit, cum conceptus Justitiæ UT SIC nullam inportet imperfectionem. Adduntur è nostris Landatiss. Osiand. Theol. Casual. P. III. c. 1. p. 4, 5, 6. seq. & B. Hülfem. Prælect. ad Breviar. c. 7. p. 1173. Quamquam (3) de acceptione vocum Aristotelica non magnoperè hæc laborandum esse, sent qui venseant. Namque præcipuum ejus proponende, si V. Nicomachicorum evov. as, fundamentum societas est inter homines necessaria, in qua urgente ita indigentia humanã, res vel distribuende vel commutande sunt, & tuis quidem certis pactis vel contractibus; ne in externis bonis aut malis alteri fiat injuria. Quam summo Orbis Reçtori, cui longe eminentius est Jus, quique ut à v. quibus nihil indiget, nemo adplicnerit, nisi Crellius, etque Compar, in τῆ ἀπολλῆς δὲ λῆσῃ. (4) Vindicativam verò ac nutritivam in DEO existere, nullum penes nos dubium est, & multum culpe vindicare malo pœne ad Jura pertinet DIVINÆ MAJESTATIS. Distinxit et am hoc in argumentò B Osiander, Cancellarius quondam noster, inter Conv. ntionenes volunt rias & invitias, quoad has justitiam inter Deum & creaturam reperiri pro indubitato habens. Annon enim servus injurie adficit Dominum, si suam operam alit Do-

Domino locet? Igitur injuriam in Deum committit, qui sua voluntate utitur contra voluntatem DEI. Ad alteram respondetur, utique damnum non inferri Creatori Quomodo: Le ti tamen, quantum est ex parte delinquentis ibidem, qui vellet Deum non vindicare, imo nescire peccata. Quo quid in Deum ejusque Majestatem cogitari potest in ipis injuriam? Idem quem modo laudavimus, Preceptor noster desideratissimus, cum de hac questione disputaretur, inter damnum intrinsecum & extrinsecum distinxit; prius quidem DEO inferri non posse, quia beatitudo ejus ac vita lædi nullo pacto nequeat; posterius tamen eidem inferri à peccato, quia Deus ledatur in honore & cultu sibi à creatura rationali debito.

PARS II.

SECTIO II.

§. I.

Quodnam sit fundamentum Sanctionū Penalium divinis Legibus adjectarum?

Adjectæ promulgatæ à DEO Legibus Sanctiones Penales non ex mero, ut ajunt, beneplacito ejusdem oriuntur, sed tum ex Majestate, (a) eidem tam chara, ut eam pati non possit impune lædi; tum ex Justitia (b) ejusdem ac Sanctitate necessaria & essentiali. (c) Quam dum violat peccator, obsequium eidem detrahendo, necessario (d) justitiam DEI punitivam incurrit.

- (a) ut ostensum à nobis Parte I de Jure Pœn. §. 6.
- (b) Est enim Justitia Dei ultrix nihil aliud quam proprietatis ipsius essentialis, qua constituto per CREATIONEM Imperio, à Legis transgressoribus necessario pœnam exigit, ut vis imperii sui constet, atque simul ejus Sanctitas gloriose manifestetur.
- (c) Nisi enim hæc essentialis Dei esset proprietatis, non potuisset Paulus asserere, Jus Divinum id diximus Dei, QUOD MALA FACIENTES DIGNI SINT MORTE, Gentilibus fuisse cognitum. Nam quæ libera in Deo sunt voluntatis, ex lumine rationis innotescere illis non poterunt, Rom. 1, 32. II, 15.
- (d) Multa sunt, quæ heic regeruntur. Præcipua contrahemus in summam. Primum ajunt, si Deus necessario puniret peccata, semper, & quantum possit, puniturum, quod & experientie & nature Dei, quæ longanimis sit ac sera irarum, repugnat. Sequelam esse manifestam, quia

quia quæ naturæ line: effitate agunt, semper agant & quando possint. Secundo, nullam esse rationem, cur Deus ex Bonitate naturæ suæ magis teneatur ad ulciscendum malum, quàm ad remunerandum Bonum? præsertim quod, si recte ponderemus, ex hominis, tennis illius ac imbellis creaturæ, peccato ei nihil decedat. Pura namque non congregemus. Sed perperam Ne. essitas absoluta & Physica miscetur cum necessitate morali & rationali. De priori vera est illatio, ut exemplo patet ignis, semper, & quantum potest, urentis: de posteriori non item. Quia exercitium Iustitiæ nutritivæ & pœnarum, ratione modi, temporis, gradus, à sapientissimo Dei consilio dependet. Porro, non eadem omnino prætorum pœnarumque ratio est. Nam servum rebellem, si salvam velit esse societatem herilem coercere ac punire Herus tenetur: Præmissis officere non item, tametsi officio defugatur; cum ad prius obligetur ex fine Societatis, ad alterum non nisi quantum vult, præprimis si servum tractari non secus possit ac alie Res Sæ: et si heic nihil præjudicatum velimus salva semper, ac integra, de Jure, humanitati, ad J. Pufendorf. de O. H. & C, II, 4, 5. & Du. D. Jäger. Jur. Dei Fœderal. Qu. XXVIII. f. 156. Quem vero in praxi usum habeat consideratio læsæ per peccatum Majestatis Divinæ, ex ipsis naturæ fontibus gravissimè deduxit Scriptor Anglus E. Sombomus Clinodii capite sexto. Quod obiter noto, ne vel confudisse principia, vel inutilem hujus puncti iſtegrariæ instituisse videamur.

II.

Pœna accuratè loquendo non datur, (a) nisi quæ à superiore in inferiorem proficiscitur; nec Jure naturali, hoc est abducto à divinis cæteris, humanisque Legibus, innocens punire potest nocentem (b). Fixum proinde hoc esse debet, Jus puniendi esse Partem Imperii, nec punire eum, qui parem in bello adgreditur; multo minùs tertium quoddam Belli genus dari, (c) quod PUNITIVUM adpellant.

Causa Pœnæ Efficiens, quænam sit? Et an his pœnarum sit pars Imperii?

(a) Multa sunt, quæ à Grotiana formula de J. B. ac P. res abstractunt, II, 20, 3, 7. & passim: Cuius in Societatem civilem non adscito, aut in mari, Insula, loco deserto, ubi Judicia cessant, commoranti, nec paribus cum delinquente vitis dedito, licere pœnam exigere à maleficio, ut emendentur; quemadmodum & Reges, & qui par Regibus Imperium

Imperium obtinent, potestatem habere dicit, pœnas pascendi non tantum ob injurias in se aut subditos suos commissas, sed & ob eas, quæ ipsos peculiariter non tanguit. de J. B. ac P. II, 20, 40. Eumverò par parem Legibus obligare ad obedientiam non potest. Igitur nec ad pœnam. Vicissim: Non nisi superior Leges præscribit inferiori. Et non nisi superior pœnam potest sumere. Nihil huc facit arguta signataque Superioris interpretatio. neque melior ipso statim Jure est superior. Porro admissa hac bypothesi, hominum civili societate non nexorum band alius erit Status, quam Bellum omnium contra omnes; quia quisque sibi Jus in alios animadvertendæ vindicabit, visus sibi omnium integerrimus. Equidem propulsatio injuriarum, & reparatio damni, & cautio in futurum exercentur, ubi Jus pœna non est, & ea Belli potius rationem habent. Verum administratio pœnarum privatis paribusque indulta, dum quisque de se nimum præsumeret, aliis non cedentibus, rixas concitaret. Quod quam ad verum Societati sit & pacem caritatemque, ac unitam, qua conjuncti invicem sumus, obligationem lædat, manifestum actio est, ut neque dissentiri omnino Vir summus poterit. Adde Grot. de J. B. ac P. II, 20, 9. Multo minus in Statu, quem vocant, naturali, Jus pœnae ad pœsum sive distantiam à Lege relatam obtinere potest, cum nemo altero sit superior.

(b) *Nimirum non sufficit superioritas qualiscunque, sed requiritur superioritas Imperii. Neque cum pœna misceri debet coercitio verbalis, quæ quidem emendationem intendit, sed non sub ratione pœnae. Nec emendatio finem pœnarum absolvit, subjectiva imprimis & per ordinem ad delinquentem. Ut in capitalibus manifestum est, & ad pœnas æternales band injuria à nonnullis provocatur. Sunt tamen band pauca, quæ pro dissentientibus pugnare videntur. (1) Si ratio dicat, maleficum POSSE puniri: Igitur punitio naturæ cuius est licita. Sed heic in antecedenti id quod in concessio non est, adsumitur. Ratio enim & POSSE maleficum puniri, ac DEBERE puniri, & à LEGISLATORE puniri debere sufficienter ostendit. Deinceps nulla est vis illationis: quemadmodum band sequitur: Non iniquum est, ut homo stupidus, & qui seipsum regere nequit, serviat. Ergo prudenti Jus est, servitutem illi invito imponendi. (2.) ajunt: Antiquum utique Jus esse pœnas à fontibus sumendi, & illud quidem singulis concessum. Sic Hebræorum à DEO Legibusque deficientem, aut Ducem*

Ducem se ad falsos cultus praebentem, illico à quovis homine potuisse interfici. quod iudicium zeli appellatum. Deut. XIII, 9. à Pinea exercitum, qui Principem è tribu Simeonis virum femine Midianitice complexibus sese commaculantem, ira accensus flagransque contrucidaverit. Num. XXV, 7, 8. Publicè etiam consistere, quantum eadem in Republ. circa vindicandam eadem propinqui occisi indultum fuerit. Binarios hodieque impune à quolibet occidi. & in piratas auique iustum Bellum esse. Verum nihil huius exemplis aliud probatur, quam Magistratum aliquando in poenarum executione **SINGULORUM MINISTERIO** uti. Lex autem, ad quam provocatur, forensis, si dextrè ponderetur, facultatem tantum infert **IN JUS FORENSEM** RAPIENDI Ducem ad idololatricam, & c. ussi demum cognita, lapidibus eum obruend. Quorsum eximia facit Jo. Clerici interpretatio: Tantum abest, uti Ducem ejusmodi propinquitatis causa audire liceat, ut ad sanctiorem mentem frustra revocatus, & testibus convictus Magistratibus deferendus sit, ut capite poenas luat. Lapidibus autem damnatus obruitor, & accusatoris quidem manu lapis primus conficitur, tum ceteri, qui aderunt, sequuntur. Eundem sensum expressit Interpres ex Anglis celebratissimus H. Ainsworthus: shalt kill him) by showing the thing to the Magistrate, who hath power to kill him. and what is said, thine hand, this is spoken to the accuser, or first witness, who must cast the first stone at him. Verba, inquit, Occides eum, hoc voluit, indicandum esse reum Magistratum, qui se habet eum occidendi. Quod autem dicitur, tua manus eum interficiet, de accusatore explicandum est, ut & de primario teste, qui primus in reum conijcere debuit lapidem Deut. XVII. 7. De Jure verò, quod vocant, Zelotatum, hoc est, privatorum zelo doctorum, & delicta, sanctitatem Numinis, Templi, Gentisque violentia impunitè vindicantiam, quam intricata incertaque disputatio sit, professa diligentique opera ostendit B. Antecessor D. Scheinmannus, de Fascinor. Phineesi Disp. II. §. 6. sqq. neque expeditum adeo est, quod Orotius de J. B. ac P. II, 20. 9. fitenter ait, iudicium zeli à Pinea primo exercitum, inde abiisse in morem, velut vestigia ac reliquias prisca Juris retinentem: cum factum Phineesi singulare & extraordinarium trahi in exemplum haud debuerit; & preterea in Rebus publicis cavendum sedulo sit, ne iudiciorum auctoritas labefascatur. & quod de Zelotis recondita vir doctrina P. Cinnens dixit, speciosa moris illius

illius prescriptione, homines quidam turbulenti spei suae cupiditatis, velificentur. Cujus quidem rei manifestum in Christi- nis Alexandrius exemplum est, qui importuno religiosi favoris impetu, Hypariam, summam doctrinam & Philosophicam atrociter maerunt. Hist. Eccl. Tripart. VII, 15. add. plura recensentem Du. Coccej, de Judicio Morum §. 31. Nec placet, quod insignis ad Grotium Commentator existimat, Pineam pro persona omnino privata haberi non posse, cum filias fuerit Summi Pontificis, propter successionem aliquando Judicis politicis praesciendus. Nam penes quem re ipsa imperium non est, is pro privato haberi haecenus debet; nec ejus exercitium sibi arrogabit filius Principis, nisi violenter occupare, quam ritè expectare regnum velit. Peccasset igitur Pineas nisi divino plane afflatu ac singulari Numinis impulsu zelum ostendisset, quem etiam subsequuta solenni declaratione Deus ipse, audiente universo populo, approbavit. Multo minus referri ad Jus Zelotarum potest lapidatio Stephani, uti quidem Grotio in presenti loco visum; Legimus enim eum ab accusatoribus ad Synedrii Judices ductum, ibi blasphemiam criminis à falsis testibus reum factum, insigni oratione se suamque innocentiam defendisse, & cum nihil promoveret, capitis damnatum, ejectionem fuisse ex Civitate, atque poena blasphemis debita, lapidatione animatum & quidem majorem more affectum esse. Quae sane ad Judicium zeli nullo pacto referri possunt; & vidit hoc ipsum latiusque probavit incomparabilis Vir, D. Jo. Christophorus Wagenseilius, Dissertat. de Sceptro Jude. Quo cum jungendus omnino D. Jo. Franciscus Buddus, de Moralibus Disciplinis praclare hodie mereus, Dissert. de Jure Zelotarum §. XXXVII. Quod de Vindice Sanguinis adjectum est, nequidquam probat, quod intendit Grotius. Is enim puniebat occisorem non privata, sed publica auctoritate, ipsa divina Lege mutatus. Num. XXXV. 27. ad quam legem provocat Majmonides הַצֹּדֵק הַזֶּה הוּא יְמִית אֶת הַרוֹצֵחַ הַזֶּה לְהַרְגוֹת הַרוֹצֵחַ הַזֶּה נִשְׁפָּט בְּיַד הַמִּשְׁפָּט הַזֶּה

נואל חדם להרוג הרוצח שנ גואל חדם הוא ימית את הרוצח

נואל חדם præceptum est, inquit, de Vindice sanguinis, ut is homicidam interficiat, juxta illud quod dicitur; Vindex sanguinis morte plebat homicidam. Halich. Rotzsch. c. 1. conf. B. Osiand. ad Grot. III, 25, 3. qui pariter sum. itum vocat Juris forensis. Ad ultimam de Bannis, prima eaque generalis responsio sufficit: penes privatos enim eo in casu mera est EXECUTIONIO poenæ delinquentibus à Magistratu dictata, iisdem heic & nunc commissa, ubi sit, ut actio ei, qui I M M S D I A T E

ut & de
vindice
sanguinis
Nu. XXXV,
27.

DIATE eam patravit, planè non imputetur. sed alteri, qui hoc tantum erat Instrumento usus est. Pufend. de O. H. § C. 1, 1, 27. init. & conf. Ord. Cameral P. II. tit. 9. Et jemand. ibi: So bald auch der oder dieselbe Thäter und Friedbrecher & q. s.

(c) commentus est Vir doctissimus præter Bellum defensivum seu reparativum (quo & assecratorium reduci potest) ac offensivum, tertium quoddam genus, quod PUNITIVUM adpellat; quasi ut Magistratus (utimur voce in vulgari significat) subditos, ita Princeps Principem aut Civitatem sibi non subjectam punire PROPRIE loquendo possit. Sed falso supponitur, quod ex lesione ut tali oriatur subiectio, aut Rex lesus ex capite offensionis fiat Judex ledentis, cum Superioritas longè aliis è fontibus derivetur. Neque Bellum à Davide Ammonitis illatum Pœnalitatem infert: II. Sam. X. per tot. commate imprimis septimo & octavo. Non enim id puniendi gratia, sed ad honoris restitutionem injuriæque, quâ illi Legatos Davidis adfecerant, propulsationem susceptum fuit. Cæterum, quæ heic Bœcleri de Pœna inter PARES locum non habente futura fuisset in Grot. II, 10, 8. animadversio, si quidem (uti optandum erat) commentando eo pervenisset, vel ex iis manifestum est, quæ ad II, 1, 2. notat: De Bello pœnaz, inquiring, gravior ratio monere jubet, NON ESSE BELLUM PœNARIUM accuratè loquendo inter eos, qui summa utrinque potestate præditi sunt, SED ALQUID PœNÆ COMPARABILE. Vidit nempe Vir doctus, Jus puniendi nullum esse sine superioritate Ipse quoque Hobbejus, etsi hominibus civili societate non conjunctis, jus quodlibet agendi, quod ad conservationem sui necessarium ducunt, indulget, fateatur tamen, neque injurias, neque ultiones privatorum hominum vocari posse PœNAS, quia non procedunt ab auctoritate civili. Leviath. c. XXVIII. Add. Dn. Buddens Elem. P. III. c. V. §. 5.

III.

Patet inde, naturalem puniendi facultatem adscribi OMNIBUS non posse, quippe quos inter nulla est naturaliter superioritas; neque rectè asseri, societatibus constitutis eam libertatem hominibus fuisse ademptam. Quam enim non habuerunt, (a) ea illis adimi non potuit. Cæterum non obstat, quod iterum censet vir doctus, sic hosti in hostem puniendum (b)

An Subjectum pœnæ activi seu Causa Efficiens sint naturaliter omnes?

nullum in fore, quod tamen omnes concedant. Neutiquam enim id omnes largiuntur, nec hostis in hostem Jus habet puniendi propriè sic dictum, & quæ in bello pugnave inter repugnandum inferuntur mala, pœnæ rationem non habent, quia ut sæpius diximus, NON PRO IMPERIO. (c)

(a) *Obj. Si non haberent, quomodo Jus puniendi conferre in superiorem potuerunt? Respondeo, Jus puniendi, quod & gladii adpellatur, divinitus datum injunctumque esse, sacre docent literæ. Dein sapienter monitam à Patendotio est, corpora moralia, ex pluribus hominibus constantia, Jus aliquod habere posse, ex ipsa plurium Convocatione resultant, quod FORMALITER penes neminem singulorum fuit. Planè, ut in rerum naturalium plurium commixtione fieri consuevit, ubi compositum sæpe qualitates ejusmodi nascuntur, quales nulla simplicium, mixtionem ingredientium, habere deprehenditur Pasend. de J. N. & G. VIII, 3, 1.*

(b) *Hostis in hostem non habet Jus PUNIENDI in statu, & quando talis est: quales non sunt rebellos. His enim injicitur pœna ex VI IMPERII, & tanquam à superiori, utut hostilem sumpserint animum, & aliquando acie fuerint vincendi, ut rei peragi possint,*

(c) *Objicit Vir ingeniosissimus, Dari in vita communi, etiam in ludendo pœnas conventionales, quæ nec à superiori importantur, neque cœctè sed libenter suscipiuntur. Ev dens etiam esse Jus innocentium in nocentem, hinc Cainum sibi ab omnibus metuisse. Sed ad prius liceat revertere, quæ ex ALIA legibus suscipiuntur mala, ne quidem mala esse, sed gymnasmata, sed lusus fallendo tempori. In altero nocens ut talis distinguendus est à delinquente. Nocentem in statu naturali quisvis repellit, sed non punit ut delinquentem Cainum interior conscientia vis docuit convicitque, quid naturali Jure promeritus sit: Unde, qui inveniet me, dixit, interficiet me., Gen. IV, 14. Sed ille quidem sensus MERITI, in aliis non demonstrat Jus Pœnæ, nisi in DEO ejusque ministro Adamo, cui id velut Reçtori ac Domino familiarum sine dubio competit: quique adeo & aliis, velut instrumentis, ad executionem Juris illius uti potuisset. Primum enim ejus maximeque divinum Regnum fuit, ut nostrum belic facimus illud Aristotelis Polit. IV. 3. cujus verò Monarchie adversa fuit Tyrannis, quam Cain vivo adhuc Patre cepit, mortuo roboravit, filie*

tradidit, quorum sex Reges usque ad deluvium memorat Augustinus de Civ. Dei XV, 20. Add. omnino B. Danbauer. Polit. Antediluv. §. 9. p. m. 14. Pulchra in hanc rem H. Ainsworthus: this shewet his terrour in Conscience, fearing just recompence, and fleeing where none dots pursue. Hoc, inquit, terrorem ipsius in conscientia ostendit, justam merentis talionem & fugientis, quum nemo ipsum persequetur, Lev. XXVI, 17, 36.

I V.

Et si autem summis potestatibus præter peculiarem suarum Civitatum administrationem, *generalis* (a) quoque pro humanâ societate cura sollicitudoque incumbat : iis tamen delicta adversus DEUM à liberis populis commissa *punienti* (b) Jus non est, quamdiu quidem illi alias gentes æquo secum Jure vivere permittunt. Nam & obstat una *ex parte* defectus Superioritatis: * & *ex altera* lex de abstinendo à re aliena, adeoque & à Juribus aliorum. (c) Præterea DEO factæ injuriæ ipsi curæ sunt, (d) qui eas non dimittit impunitas, & Suo TEMPORE (e) hoc est, longanimitati ac Justitiæ suæ convenienti in gentes resque publicas justè graviterque solet animadvertere.

Am Po-
nam irro-
gare licet
PARIBUS
ob delicta
in Deum?

(a) Ac velut indefinita. Quia credant, nihil sibi expectare privatum, quod non idem expedit Civitati, magne illius communitatis membro ac parti. Caterum si suo rite defungantur munere, vix tantum supererit ipsis otii, quod ad externa curanda patiatur respicere. Adeoque generalis cura Regibus incumbit, quatenus unusquisque sua pro parte tenetur vigilare, atque ita ad publicam conferre utilitatem. Conf B. Osland. ad Grof. II, 20, 44.

(b) Sed reget fortasse quispiam; Potest Princeps concessio sibi gladio uti ad ulciscendas injurias sibi, parentibus, amicis, sociis ab exteris illatas; Non uti poterit ad ulciscendas injurias DEO suo ab iisdem factas? Cur non altius in animos nostros descendat DEO illata injuria, quam qua ipsi afficimur? Cur alienam à nobis putabimus, que Conditori nostro, Conservatori, Regi, Patri denique communi infertur? Enimvero aliena statim ab animo nostro non est injuria, quæ

quam ipsi non ulciscimur. Potest gemitus, lacrymas, dolores cedere gentium aliarum improbitas, nosque ad vota & preces commovere, uti DEUS haec mala ex orbe tollat. Sed nondum inde Pars, imo neque BELLI evincitur. Quod si sic promissum ne indigneretur, quaelibet gens, pro sua stans religione, & condemnans alias, & injuria in DEUM poscens, in armis perpetuo foret, ac universus orbis terrarum sempiternis bellis conflagraret. Deinceps multa quidem quoad se delicta sunt adversus DEUM commissa; sed quae pro talibus JUXTA FIDEM AC PRINCIPIA DELINQUENTIUM non habentur. Ut qui apud Americanos sanguine humano DIs litant, in ipsam quidem Naturae Legem ac Jura Conditoris peccant: sed sub ratione cultus DEO grati, immo necessarii, eoque modo à conscientia errante adprehensi. Haec certe delicta Hispanis Americam subjugandi Jus non praebuerunt: quod nec dissimulare Franciscus à Victoria potuit: etsi caute haec in argumento legendus: quando fassus est, Indis non debere auferri dominium, ideo, quod sint peccatores, aut infideles. Neque Viris gravissimis probatur illud Baconis de Verulamio, in de augm. scient. quando ad Bellum Americanis inferendum putat sufficere, quod isti possint intelligi velut per ipsum Jus naturae proscripti, ideo quia apud illos sit consuetudo sacrificandi homines, & humanas carnes manducandi. Multa enim, ante quam ista proscriptio probetur, examinanda esse monet, ostensoque specimine demonstrat Pufendorf. de J. N. & G. VIII. 6, §. p. m. 1277. sq. Aliter pronuntiandum, si Gens barbara iusto bello victa sit, tunc enim victor ad felerum consuetudinem emendam victos cogere potest, ut Alexander Sogdianis persuasit, ut alerent, non interficerent Patres: Persis, ut venerarentur, non uxorum loco haberent Matres, memorante Plutarcho in de fortuna. Alexandr. Orat. I. f. 328. To. II. opp.

* Euripides:

Spartam quae tibi contigit orna:

Nobis fuerit cura Mycena. Grot. II, 25, §.

- (c) Turbarentur autem Jura libertatis Genti in Statu, ut ajunt, naturali constituta competentia, si melior statim esset superior. add. Du. D. Zentgrav. de Jure Gent. III, 7.
- (d) Qui proinde & Principes summosque Imperantes punit solus, & in Civitates quoque integras, peccatis ipsarum irritatus, animadvertit. Quam in rem cordata est Ithnani digressio, qua Ottomanicam

Imperium ob Christianorum peccata in tantam molem, stupendo armorum successu crevisse opinatur. L. (XXX. fol. 1056. sq. ut & prudentissimi cernunt, ac Regno Neapolitano à Gallis devicto pium iudicium, Bell. Neapol. L. 2. Add. Dn. D. Zentgrav. de Jur. & Jusfit sub fieri, eo loco ubi agit de JURIS & IMPERII DIVINE RESERVATIS.

(c) *Add. Augustin. de C. D. V. 8. Conf. omnia Genes XV, 16. ubi Rehor justissimus, conditus, inquit, consummata est Amorrhæorum improbitas. Solet enim Deus, ubi tota gens agitur, diutissime expectare, & bonis ad paucissimos reductis aut nullis plene existentibus, pœnas eo sumere severiores. Qua de re extat egregius Plutarchi libellus: Ἐπι τῶν ἐπὶ τῶν θεῶν βεβηχῶς ἡ ἀσπίς, Ubi magnam Dei patientiam esse d. cet, sed que læsa in iram excandescat, & tarditatem suspiticii gravitate compenset: adeo ut cum nullam singulis, pœnam modo sustinentibus, faciat injuriam, ea tamen tanta adpareat, ut in omnium etiam antecedentium et item scelera illata videatur. In sacris memorabile est τὸ μετρῶν τὸν πάτερων, ad quod non spernenda Grotius concessit, Matth. XXIII. 32. & modum delictorum à Deo expectatam mensuram iniquitatis vocari observavit.*

SECTIO III.

SECT. III.

§. I.

COrripere par parem, & sic etiam gens gentem potest; & ipso quidem indice Jure naturali, quod declinare à locio nocitura jubet, atque à via aberrantem reducere. Quo nomine Barbaris quoque turpitudine Sacrificiorum humanorum, esus carniū humanarum, aliaque immania, repetitis naturæ (a) dictaminibus, ex *communi socialique*, quem invicem debemus, *dilectionis affectu*, honestatisque publicæ amore, scandali etiam dati avertendi, seductionisque suorum impediendæ ergo repræsentari debet: atque ut ne ii talia committere pergant, solida de iis commonitio suscipienda est.

An quæ verbis fit correctio, sit pœna? & quid heic pari in parem liceat?

(a) *Commune istud charitatis, naturali lege præceptæ, officium explicat Iso-*

Isocrates: Δίκαιον, inquam, τὰς ἐπ' εὐνοίας υἰθεύοντας μὴ μίσην κα-
 τιστορεῖν τῶν πεπερηγμένων, ἀλλὰ καὶ συμβάλλειν πρὸς ἀπελάθειαν καὶ
 εἰνῶν ὀρεγόμενοι πανταχῆθεν αὐτῶν τῶν ἔχοντες τὴν γνῶσιν, καὶ πρῶ-
 τος ἕξομοποιούσης; *equum est, eos qui ex animo c. nribus aliis ve-*
lunt, non tantum alta reprehendere, sed etiam monere, quae fugienda,
quae sequenda sunt, ut mutatis tamen in consiliis talia delicta commi-
mantur. Orat. de Pace, quae socialis inscribitur p. 406. edit. W. Lipsi.
Hülsem. de Corrupt. Frat § 7. n. 51. § add. Zentgraf, de Jure
Genitum Art. III. §. 8. p. 155. § in summa Juris Divini, Sect.
III. art. 2. §. 35 p. 687. seqq. Ceterum quae verbis fit Correctio,
Pœna proprie non est, sed consilium & ADMONITIONEM, si ab æ-
quali: Sin à Superiore, pœna sequuntur COMMINATIONEM cen-
sat. Co. f. III. Kulpis Coll. Grot. ad II, 20. §. 4.

II.

Quæ causa
 Pœnarum
 Instrumenta-
 talis?

Causæ Instrumentales (a) pœnam inferentes Ex ARBITRIO SUPERIORIS variæ sunt. Capitalium olim suppliciorum instrumenta fuere (b) Testes, aut populus universus: (c) victores (d) item, aut (e) commilitones, vel & carnifices, ut hodiè apud plerasque Europæ gentes: (f) eo in statu constituti, qui cum vitijs (g) opinione PASSIM conjunctus est, eorumque simplicem intra Civitates existimationem, quibusdam in locis, ita consuevit, ut vel expressis legibus (h), vel communi duntaxat consuetudine & opinione, talibus misceri pudendum habeatur (i). Cæterum probandus quarundam gentium mos non est, quo rei sibi ipsis (k) mortem consciscere, suarumq; pœnarum

An quis
 pœnæ ca-
 pitalis In-
 strumen-
 tum activè
 esse possit?

ACTIVA INSTRUMENTA (l) esse jubentur. Quo ipso tamen non negamus, fieri à Reo pœnarum optionem posse; quoniam eligendo non ipsam quærit pœnam, sed quæ necessario subeunda est, eam gradu inferiorem esse cupit ac leniorem. (m)

Quid de
 Ministro
 meræ, ut
 vocant, ex-
 equutionis
 sciendū?

(a) De quibus si iusta pœna sit, valet Regula: Contingere aliquando, ut act o ei, qui immediate eam patitur, planè non impetitur; sed alteri, qui hoc tantum velut Instrumento usus est. Aliter sentio, si quis Instrumentum esse debeat interficiendi hominis innocentis; tum enim minister executionis se non habet instar meri gladii aut se. mis. E-
 qui.

quidem non horro, quæ heic sit quorundam sententia. Conf. si placet, Pufend. de J. N. § G 1 5, 9. § VIII, 1, 5, 6. ut § de O. H. § C. 1, 24. § II, 12. ut. Sed verzer, ut interfectio hominis, quem is, qui iubetur, certo innocentem novit, possit appellari vera exequutio, quia Patrator est Instrumentum ANIMARUM, intellectu & conscientia præditum, quæ innocentibus hanc quaquam nocendum esse didicit. Itaque recte alibi laudat Pufendorffius Satellites Saulis, injustum detrectantes ministerium, quod ad internecionem Sacerdotum innocentissimorum ipsis commissum erat, de J. Nat. § G VIII, 1, 6. quos inter Hebræi Abnerem quoque fuisse tradunt, quem eam ob causam suæberi carnine Davidis extulerit: Non ligata, inquit, sunt manus tuæ. Venit hæc illius encomii sententia sit, non is tu eras, qui sine delictu rerum manus tuas alteri commo darc. add. II. Sam XXII, 17. § II. Sam. III, 34. quod tamen examinare hoc loco nostri non est instituti.

(b) arg. Legis forensis Dent. XVII, 7. ut dicitur coram iudicio testimonium cogitent, nihil in iudicio ab lingua proferendum esse, quod non in supplicio parata esset exsequi manus. Conf. omnino Guil. Zepper. Explan. t. Legum Mosaic. V. 7. 3. § H uric. Giesferbertum, De-teronomio Harmonico Israelis ad XIII, 9. pag. m. 540. quibus iungi potest Jo. Seldenus de J. N. & G. S. D. H. IV. 8. § de Synedriis veterum Ebræorum, II, 13. p. m. 535. edit. Londin. ut § Misna San-heirin cap. VI, § 4. cum interpretatione Joannis Cocceji; ubi sic traditur: והקדים הם ההורגין אותו בכל מיחה שיחחייב בה Et Testes (in causa Rei) enim morte pledebant, qualicumque mortis generi esset obnoxius. Homicidam autem si testes morti non traderent, homines universi id prestare tenebantur.

(c) immo nec sacrorum Antifites alicubi excepti. add. Reinking. Polit. Bibl. lib. II. axiom. LV. qui varietatem cause instrumentalis fusc deduxit.

(d) De quibus videri potest in Illustri Syntagmate Petrus Gregorius Tholof. XLVII, 9. 10. copiosè sanè ac eruditè disquirens.

(e) Insignis est apud C. Tacitum Annal. I, 44. locus: C. Cetronius iudicium & pœnas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione i egiones districtis gladis: Rex in suggestu per tribunal ascendebatur: Si nocentem acclamaverunt, præceps datus trucidabatur.

batur. Ejusdem p[re]ne Exemplum suggerit Ammianus Marcellin. L. XXIX. c. V. p. m. 623. edit. Gronov. Eos (Imperatores) qui inter Constantinos merebant, PRISCO MORE militibus se. Et occidendos, Rufus in LI. militibus: Κελεύσασθε τὸς στρατιώτας ἐκείνους τὸ πύγμα τὸ πρῶτον φέρουσι & καὶ ὑπαναχωροῦντι ἐκ τῆς πάσης ΑΠΟΔΕΚΑΤΟΥΣΘΑΙ, καὶ ἐὰν τῶν λοιπῶν πυγμάτων καταπόξῃσθε. Quomodo è sanctis Sebastianus, Vir militaris, & qui principum prime cohortis gerebat jussus est sub titulo Christianitatis à Diocletiano Imperatore ligari in medio campo, atque à Militibus sagittari, referentibus Ussuardo & Beda in Martyrolog. XIII. Kal. Januar. Quis mos priscus, puniendi noxios per commilitones, ad nostrum quoque evum dimanavit, ubi rei milites plerumque à commanipularibus solent sclopetis trajici. Militari vocabulo archibugiate vocant. Add. Forstner. ad Tacit. I, 44. p. m. 83. edit. Lugdun.

- (f) Nisi quod & Lithuanos accusatoribus hasce partes demandare memorant.
- (g) Quod inhumani plerumque ac iniqui trucesque sint, & qui, Cyrillo notante, inter calamitates aliorum, robur quoddam ostendent. Conf. Reform. Impet. & Ordinat. Polit. de Anno 1530. Augustæ publicata, art. de h[er]ed. ubi etiam externo ab aliis habitu distingui jubentur. Contra vero IMPOSITIONEM HOMINUM, ac VITII, quam dixi, OPINIONEM quid statui possit, facile patet, & præter alios docuit Zepherus, loco superius laudato.
- (h) Passend. de J. N. & G. VIII, 4. 6. & singulari dissert. de Existimatione §. II.
- (i) Ut jam Cicero Orat. pro Rabirio dixerit: Frustrari conciozem liboris interventu. add. Gregor. Tholosan. sepins laudato Sgntagma-te XXXI, 38. per tot.
- (k) Quia Amicus sibi quisque natura est, & ἵδιός τις τῷ ἑαυτῆ αἵμα ἑμίσσησθαι. Ut superstitiosa sit patientia Turcarum, quibus persuasum ait Ricantius, qu'il n'y a point de mourir plus glorieux. que celui de mourir de la main, & de la main propre, ou le commendement du Grand Seigneur, & que ceux, a qui ce bonheur arrive, sont emportez immédiatement en Paradis. Non esse gloriosius Martyrium, quam manum & quidem propria vel saltem jussu Imperatoris sui necari. Hos enim quibus ea obtingat felicitas, immediatè Paradiso inserri. Hist. Imper. Ottoman. I, 3.

(l) Velus

- (l) *Ve ut in Japonia frequentissimum honestissimumque supplicium capit le ventris sectio, non nisi propriis rerum manibus administrari solet. Ubi quidem nimis activa instrumenta ad propriae Naturae ever- sionem eos esse. ea et Bacon an. Medit. Polit. XV. 3. De merè passivis non queritur. quia eo sepe in casu proprii amoris partes experientur, dum irreluctabilis mali lentior gradus procuratur.*
- (m) *Supponimus poenam certo subeundam esse, quam Ss invitus patitur. Itaque quod eligit, gradum saltem ac modum poenae concernit.*

III.

DEUS in poenarum inflictione non *ex mero Dominij*, (a) sed naturali Justitiae Jure punit; nec obstat, post ultimum ejus judicium impios non emendari. Nam neque supplicio capitali affecti emendantur, sed tolluntur è societate. Et alius praeter emendationem finis est poenarum, quem compensatorium diximus.

An DEUS puniat ex mero Jure Dominii?

- (a) *Quod notandum ob ea quae proponit Grotius II, 20, 4. ubi censet DEUM in posteris vindicare paternam impietatem vi dominii plenissimi. Ss ad Exemplum Achans provocat. Sed aliter ipse DEUS de se pronunciat, quando rationem ejusmodi poenarum zeum suum. sceleribus provocatum irritatumque dicit. Cetera sufficienter expedit B. Osiander ad Grot. II, 20, 4. Ss II, 21, 14. nec obstat Salomonem, ad quod provocat. Nihil enim illo aliud docetur, quam DEUM omnia ordinate sapienterque moderari, sic ut poenarum quoque irrogationes justitiam ejus ac bonitatem, sapientiam denique ac providentiam illustrarent. De Achane addi potest Pufend. O. M. VII. 3, 33.*

IV.

Subjectum poenae est delinquens, isque ut talis, & quia auctor suae actionis. Demum & invitus. (a). Unde etiam excluduntur *Bruta* (b), cum ob defectum principiorum agendi moraliter (c), tum ob incapacitatem juris, quod eum naturalibus eorum propensionibus confundi non debet (d).

Subjectum Poenae passivi quodnam?
An etiam Bruta?

- (a) *Obj. Obligationem ad poenam oritur ex consensu. Igitur poenam indigi non invito, sed volenti. Sed novum quidem non est in Morali-*

bus, invitum violentumque appellare, quod certa tamen ratione voluntarium est. Sic qui per violentiam bellicam adiguntur in victoris Imperium concedere: consensisse tamen in subjectionem dicuntur, quod omnes suas fortunas alicui Martis exposuerint, quæ subiectio, vi quippe elicitæ, tæmeti in Se involuntaria appareat, ratione tamen RADICIS habetur pro voluntaria. quo quidem sensu à nonnullis Consensus in pœnas vocatur generalior, item remotus, quoniam qui directe velit peccare, per consequentiam & pœnam voluerit mereri. Deinceps invitus patitur, qui pœnam sustinet, IN SE: non tamen in SUA CAUSA: quoniam ipse in culpa est, ut hunc in Statum perveriret. Itaque invitum vel æquipollet ei, quod heic & nunc voluntati adversatur: aut si simpliciter involuntario, ubi nihil planè à nobis commissum est, quod objectum voluntati ingratum eliceret aut provocaret. Priori modo invitum diximus puniri, non altero. Est enim in pœnis non saltem spectandum CUIUS ERGO, sed & OB QUOD, id est, meritum, in quo examinanda veniunt, CAUSA, quæ impulit: CAUSA quæ retrahere debuit: & Personæ idoneitatis ad utrumque. Neque porro inter absolute impossibilia est ad extrema etiam mala obligari; uti divinatorum exempla præceptorum docent, quæis mortem potius obire aliquando, quam certas actiones exsequi iubemur. Neque etiam humanam constantiam, saltem quæ in Viros cadat, minus habendum, probabili mortis periculo se exponere, ut in militia. Quod nisi esset, omnis disciplinæ militaris rigor dissolveretur. Addantur, si placet, Grotius de J. B. § P. II, 20, 28, 29. § I, 4, 7. n. 2. Pufend. O. H. § C. II, 10, 2. § de J. N. § G. III, 7, 5. C. Thomas J. Prud. Div. III, 7, 81. qui etiam hoc in argumento actus ultimos Pœnæ ab antecedentibus & concomitantibus (in quos pœnæ definitio non quadret) distinguendos esse observat. Quibus jungi meretur B. Lauterbachius Dissert. singulari de Voluntate, §. 5. ibi: qui sceleratum capinus consilium, suo merito j. m. tum puniri, id est, sua (TACITA) Voluntate pœnæ meritum contraxisse videntur. Sic Tacito Annal. XII. Mulier quæ servo junxerat, in servitute sui consensisse dicitur: quia id pœnæ in tales erat constitutum. Licet non diffitear, generalioreem saltem & NON PROPRIISSIMUM ESSE CONSENSUM.

(b) *Contra sunt Lipsius, & præcipuis Hieronymus Rotarius; sed quorum objectionibus jam alibi satisfactum. Neque quidquam evincunt exempla bestiarum, malis ejusmodi adfectarum; nam & terre male-*
dixi

dicit Conditor. Et in atrocioribus criminibus etiam instrumenta velut in supplicio tr. h. n. d. raro sunt, ut omnis memoria facinorum deleatur. Notat est Farniano Strada excisio edium Caleni-urgi Comitis. Refert etiam Æschines contra Ctesiphontem, Athenis lapidem, ligna, jecurum, quod delapsa hominem occidissent, exterminata esse: non aliter de causa, quam ut eo homines exemplo discerent, quale supplicium illis pareretur, si simile admitterent, cum usu rationis donati essent. Ita domos quoque in latrinis vertere erat quedam in oriente memorie damnatio: ut in Chaldo ad Magos suos Nebucadnezar: Membratim laniabimini, et domus vestra in latrinas mutabitur. Dan. II, 4. col. II. Reg. X, 27. add. de affectu ignominia edibus locisque, Esdr. VI, 11. Dent. XXIX, 23. Jud. IX, 45.

(c) Provocant Rorarius, et Campanella aliique ad Exempla Brutorum, quorum nonnullæ actiones ejusmodi sint, ut omnino rationem evincant; et conferre jubent Aristotelem in Historia Animalium, qui L. IX. §. CCCXLIV. de apibus memoret, fures et fucos a' apibus frugum necari: dum es etiam malos ab ipsis interfici, imo et multos, ne eorum multitudine gens distrahatur. Reges, quos habeant, μη χαλεπαίνειν, neque cuiquam è Subditis molestos esse. Si sint, necari. Ceterum illatas sibi injurias etiam in grandioribus animalibus vindicare; quorsum notat J. Cesar Scaliger, narrasse sibi Patrem, bello Carolino, tyrannulum Gallum in Calabria, cum mel surripisset injuria affectis apibus atque everfis alveariis, ubi vespere equum consensisset, una cum equo ab apibus interfectum esse. Enimvero, num explorata adeo vel saltim perpetua omnia sint, que Stagirita de Animalibus commemorat, nolim excutere. Id observavi, proferre Rorarium argumenti in vicem exemplum equi incestum detestantis: contra Aristotelem referre, equos, ἀναβαίνειν ὄνι τὰς μητέρας καὶ ὄνι τὰς θυγατέρας. Hist. Anim. VI. CCCXVIII. Ceterum tueri se, atque incommoda propinquare, pertinet ad τὰ πρῶτα τῆς φύσεως, omni animalium generi tributa. Non autem sufficit, Bruta agere secundum naturam: quia aliud Natura est, alius jus nature; demum simulacra quædam virtutum (que B. Hopfferi nostri in hac materia disciplina fuit) et qualescunque Schema Juris in Brutis occurrere non negatur: que tamen à vero Jure vehementer secerni necesse est: cum ea naturali impetu ferantur, et perpetuo raptâ instanti ad complura deteruicentur, que ipsis naturalia, hominibus forent turpissima, juriq. naturali è diametro contrariarentur.

(d) Per-

(d) *Pœnas in Bruta cadere cumprimis statuunt Iudæi, & inter eos Da-
vid Kimchius, qui ad Psal. CXLV, 17. alii dicunt, inquit, præmia
& pœnas ad nullam animal pertinere, præterquam ad hominem
solum. At nus dicimus, etiam reliquis animalibus rependi præmia
& pœnas in ægrotio hominum. huc facit, quod reperimus de sangui-
ne hominis: etiam è manu omnis animalis requiram illum Gen. IX,
5. Dicit quoque Habacuc II, 17. & vastitas bestiarum terret eos.
Sed patet cuius, quam hæc scilicet Judaicam sapiant àncientior. Nam
quod de repetendo è manu bestie humano sanguine dicitur, gravita-
tem quidem homini illi exaggerat, sed veritatem delicti aut pœne in
bestiis non evincit. conf. Hornej, Philof. Civil. IV, 3, 22. Præterea
quam Sanctum haberi DEUS velit humanum sanguinem, hoc velut
munimine confirmat, quo se ne brutis quidem, tametsi ratione desti-
tutis, parci eo effuso, velle declarat. Bocharidi sententiam aliis ex-
aminandam relinquimus, qui ad leones imprimis urfusque respici au-
tumant, quæis manus propriissime diæ competant, in Hierozol. II,
de Natura Leonum, ceterum Arabum Græcorumque sententia; nec
ipso dissentiente S. Codice, 1. Sam. XVII. 37. Dan. VI. 27. cui tamen
& alia loca, si institutum locusque pateretur, opponi possent, quæis
manus & aliis rebus nonnisi per analogiam aut improprie omnino
adscribuntur. Hose. XIII. 14. Prov. VI. 5. Acuta etiam est Isaci
Abarbanelis expositio, qui verba ista: Requiram sanguinem vestrum
de manu Brutorum, sic explicat: Vindicabo cadem vestram ab ho-
minibus commissam, si homines pœnam exequi vel nolint, vel neque-
ant, PER MANUS BESTIÆ, ita ut Bestie instrumenta vindicæ ad-
versus homicidam exercende future fiat. Communis ceteri Hebræi
statuunt, minari eo loco DEUM, se puniturum eos, qui homines be-
stias obiciunt, velut ea tempestate nos obtinerit, nocentissimas mu-
triendi bestias, ut earum auxiliis facilis obtineri dominia possint.
Sed nullis hæc difficultatibus involuta sunt, & sufficit, in Actibus
bestiarum formale pœnarum non deprehendi, cum nec meritum in ea
cadat neque culpa; Et si iustum sit animal coram dari, aut cadi, quia
damnum intulit.*

V.

Subjectum
pœnarum
peciale

Jus autem puniendi delinquentes eo se extendit, * ut
summum Imperium, ob atrociam delicta, & per modum pœnæ,
illud

illud in ipsam quoque vitam Civium DIRECTE (a) possit exercere. Cujus quidem Juris fundamentum cum in ipsa quorundam delictorum (b) natura, tum in sine civitatis, jus in moralibus civilibusque extra controversiam dante, consistit. Publica enim tranquillitas, nisi extremum representari malum possit, & morte quorundam reprimatur, audacia aliorum obtineri nequit. (c)

passivum,
an etiam
vita Civi-
um?

* Eminentius heic DEI jus est, qui Sanctam & corpus perdere potest
Matth. X, 28.

(a) De Indirecto Juris illius exercitio, alibi disputatur. Ubi non id agitur de industria, ut cives vitam amittant, sed periculo duntaxat mortis vita eorum exponitur. ut manifestum est exemplis militum & OBSIDUM. Add. Pufendorf. de Off. H. & Civ. II, 13, 1, 2. et si expresse docnerit Lex forensis, quibus parcendum in educatione bellica sit Dent. XX, 5. novarum scilicet adium conditori, ac novitio v. nec creatori, Neogamo item Dent. XXIV, 5. ac timidis, ne alios metu suo terreat, aut exercitui adferant nocumentum. Præstat enim ejusmodi carere milite, quam invitum in hostem ducere. vide Cæsar. rem ad suos Bell. Gall. I, 39. & I, 40. n. 14.

quibus par-
cendum in
educatione
bellica?
obiter,

(b) Ut in homicidio manifestum esse ajunt, ubi vite profuse nulla videatur compensatio, nisi suo vicissim sanguine; & qui occidere alium dolo malo non veretur, ab illo ceteris nunquam satis tantum erit, nisi eum vita exturbent Gen. IX, 6. quam legem plerarumque consensus Gentium excipit, & si non naturalem, positivam tamen universalem potissimi Scriptores agnoscunt. Add. Dn. Ludovic. Histor. Jur. Nat. & Universal. §. 115. nisi quod in Statutis Regni Polonie, lata à Casimiro Anno MCCCLXIII. Lex occurrat: quamvis occidens hominem secundum DEI & Regum Sanctiones esset capitali pœna plectendus: Nos TAMEN RIGOREM ILLUM TEMPERANTES, Statuimus, quod occidens militem XXX. Marcas Parentibus, pueris, aut amicis solvere teneatur. quam in rem gravis est pœnensis Andreae Friccii Morævil ad Sigismundum Augustum Poloniarum Regem, De licatione Commentariorum de Republ. Quot anni, inquietis, fluxerunt, quibus regnum hoc sanguinolentum (Poloniarum inivit) viget: & ut imperante Patre, ita Te Rege, sanguine redundat? Sanguis effunditur: nec sacris nec profanis locis parcitur: Nihil est tuti à ferro:

e

„ferro: libidini passim servitur, FIDUCIA NUMMORUM ET CARCERI
 „ALIIQOT HEBDOMADARUM. Vide Rex, ne dicitur patientia iram
 „in nos, ac Iⁿ T^e etiam effundat tandem DEUS, vertatque in cu-
 „mulum condemnationis nostrae TOT SECLORUM MANSUETUDINEM.
 Aliter sanè Divinam Legem optimi capiunt Scriptores, quorum non-
 nullos, ut instituto nostro satisfaciamus, recensèbimus. Intellexit eo,
 quo diximus, sensu Onkelosus, qui habet: Qui effuderit sanguinem
 hominis, per testes, juxta sententiam Judicium, sanguis ejus effunde-
 tur. Consonat sextum Noachi filii editum præceptum וַיִּצְוֶה הוֹשֵׁב
 de judiciis. Selden. de J. N. § G. IV J. Flavii Archeol. l. 4. ver-
 borum Mosaicorum sensum Græce sic extulit: Παραινώ, μέντοι σφα-
 γῆς ἀνθρώπου ἀπέχου — τὰς δεισσυτάς πωῖτων κελύσσοντας.
 Moneo abstinendum ab humana carne — S quidpiam simile qui com-
 miserint pleændos. Signanter Æs. hylis in Agamemnone:

Τῶν πολυκτόνων γὰρ
 εἴη ἀσκησι θεῶν.
 Κελευαὶ δ' ἂν τελευτῆς χροῖον
 Τυχηρὸν ὄντ' ἀδὰ δίνας
 Πῶλιντυχῆ τειβῶ βίω
 Τιθεῖσ' ἀμαυρόν.

Quæ sic interpretatus est Hugo Grotius:

Non salunt oculos DEUM
 Multo sanguine qui madent.
 Nam quod fors nimixim favens
 Spreto jure trancem docet
 Exercere potentiam,
 Hos nigrum furie genus
 Eversos vice temporum
 Obscuro involvunt loco.

Restituendum in dicta Lege vocabulum ΓΥΝΩΣΙ putat Criticaster
 Marc. Meibomius. Ut hic ejus sit tenor: Qui nunque effuderit huma-
 num sanguinem in terram, sanguis ejus effundetur in eam, quæ au-
 daculi Commentatoris censura adeo dura insolensque est, ut ne qui-
 dem Joanni Clerico, erudito quidem, sed equè prompto Scripturæ
 Censori placuerit. Conf. eundem ad Gen. IX, 6, sed hoc quidem nos
 obiter annotatum volumus: qui vindicias incorrupti Codicis aliis
 relinquimus, & hac occasione commendamus. Caterum repeti: a ea
dem

dem Lex divino edito fuit, cuius ille est tenor Exod. XXI. Qui de industria occiderit Proximum suum, is vel ab ara mea ad aecem avelitor. Ergo sen quis telo ligneo, ferreo, seu saxo manuario, seu manu proximum hostiliter pulsaverit, ita ut ille moriatur, pulsator homicida esto, morte plectitor: Nullus, ei portus nullumque perfugium esto in iis urbibus, quae a seque iure iis tantum concessae sunt, qui proximum impudenter trucidassent. Idem Divinus Legislator ita edixit: Ne precium recipiote, nec ob vitam ab homicida, qui crimen capitale admisset: nec ob domum reditionem, ante mortem Summi Pontificis ab eo, qui in Asyrii sui oppidum confugisset. Ne terram polluitote, quam incolitis. Sanguinis enim effusioe maculatur terra: nec potest à sanguine in ea fuso expiari, nisi per ejus sanguinem, qui fudit, Conf. Num. XXV. sub finem. Nam cum parum grande, parumque vitandum scilicet putetur, quod redimi pecunia possit: certè Lex homicidium redimi iubens non Lex, sed Reipubl. labes, ac naturae humanae perniciosa putanda est. Profecto pecuniosus homo nullam pertimescit culpam, quam nummis redimare possit. Contra, praesentis mortis cogitatio animis quantumvis feroces à facinoribus abstrahit: Mortis securitas cum spe elabendi ex pœnis aliis seu carcerum seu nummorum malos animos ad maleficia irritat. Add. omnino Land. A. Fricus Modrev. de Legibus II, 10. 115.

(c) Multis in Republica Israelitarum peccatis poena capitalis divino edito debita fuit, ut plagio Exod. XXI, 16. & Dent. XXIV, 7. homicidio ob bovem non custoditum commissu Exod. XXI, 29. quo tamen in casu multa permissa, commate trigesimo. Adulterio Lev. XX, 10. quod & Paganis capitale fuit Jer. XXIIX, 22, 23. Ad. Job. XXXII, 12. comestioni sanguinis Levit. XVII, 14. fornicationi à filia Sacerdotis commissae, quae ad vivitomburium damnata, Levit. XXI, 9. de quibus tamen observandum ipsarum determinationem poenarum QUANTITATIVAM, specialibus ac typicis aliquando rationibus mixtam fuisse; ut in sanguinis comestione manifestum est, & filiae sacerdotalis supplicio, si cetera transmittimus, facile potest demonstrari. Ipsae de cetero Leges forenses, capitalia supplicia sceleratis constituentes, quemlibet Legislatorem doceat, non modo non injustas ejus generis poenas esse, sed etiam pro delicti indole, ob exempli relique publicae necessitatem licere etiam omni civi tota Leges ejusmodi ferre poenales, confer. Ziegler. ad Grot. II, 1, 14. & D. Zentgrav.

VI.

An Jus po-
narum ex-
sendatur
etiam in
Membra
sivium?

Quemadmodum autem summo Imperio Jus in corpora vitamque Civium competit: Sic & idem (a) in membra eorundem, salva manente vita, (b) intuitu delictorum recte exercetur.

ostenditur
in Lege fo-
rensi Deur.
XXV, 12.

(a) Patet ex sine cum Civitatis, tum poenarum. Nec male è forensi quoque lege ejus Juris Justitia colligitur, quæ nihil Juri Naturæ adversum sanxit. Quorsum retuleris Legem DE MANU ABSCINDENDA mulieri impudicæ: Deuter. XXV, 12. Quamquam se:us videatur Viro insignit, qui eum Legis sensum comminiscitur, velut scemine abscindi manus hand jubeatur, quin potius eidem ad martium servandam genitalia alterius contorquendi, immo & manus præscindendi adversario licentia concedatur. Cui Legis interpretationi obstat & ipse verborum tenor, & addita emphasis: Non patet oculus Tuus; quod ad judicem pertinet, jussum omnino non parere mulieri cum ob impudicitiam, tum ob vocem Viro illatam. Quare se legendum statutum arbitror: Si DUOBUS VIRES PUGNANTIBUS, CONTIGERIT ALTERUTRIUS UXOREM VIRO AUXILIO FERENTEM, pudenda inimici APPREHENDERE, MANUS IMPURÆ MULIERIS ABSCINDITOR.

(b) Huc pertinet illud Deuter. XXV, 3. Supplicium XL. plagarum Israelitis illatum, in cujus delineatione errasse nonnullos vidimus. Ceterum id poenæ Instrumentum in scriniis servavit Ednard. Pocolinus, ex Oriente allatum, unde corrigi facile posset Virorum doctorum lapsus. Numerus autem plagarum in tam saevo supplicio restrictus fuit, ut vitæ parcereetur, & species humana ne sceleretur. Numerum eorum, qui flagellis ritè puniendi, exhibent Judæorum Magistri, quorum traditiones plenè recenset Jo. Seldenus de Synedr. II, 13, 8. p. m. 546.

SE-

SECTIO IV.

SECT. IV.

§. I.

AN, si multitudo peccasset: si, exempli causa, vel integra Legio, vel turma hostibus terga dedisset, & *quibus invisitis delictum sit*, Imperatori aut Superiori nullo modo constaret; vel tolli multitudo universa, vel decimatio saltim (a) salva justitia institui possit, in eamque trahi fortassis etiam innocentes queant? in utramque partem disquiritur. Pro *negante* militat, quod nemo innocens puniendus, & peccata suos teneant auctores: (b) *agentem* verò sententiam confirmare videtur, quod publicæ aliquando salutis, alia via haud conservandæ aut reparabilis causa, *indirectè*, etiam innocentibus malum inferri queat, imo debeat. Quod quidem in bello manifestum imprimis est, ubi in everfione urbis, aut navis Turcarum, qua præter hostes etiam remiges Christiani, vel alii captivi *innocentes* vehuntur, utrorumque exitium procuratur: illorum quidem directè, horum (c) *INDIRECTE, ATQUE EXTRA AGENTIS PROPOSITUM*: hoc est, *neq; sub ratione finis, neque sub ratione mediij*; quum qui navem urbemve impugnat, eum veller effectum, si utique posset, impedire. Eum fere in modum, si Justitia (d) salusque publica vindictam postulet & commissa abs multitudine culpa sit, satius esse ducunt Viri docti, poenam omnino irrogari, quam justitiam iniqua prorsus indulgentia negligi. Quorsum referunt (c) illud Cassii; *habes (f) iniquis, ex iniquo aliquid omne magnam exemplum, quod contra singulos utilitate publica rependitur*. Quod tamen sobrie & cum grano, ut ajunt, salis accipiendum existimaverim. Præprimis (d) quod alia, tutiorque decidendi ratio in promptu sit: si, quod si, quod fieri posse dubium non est, Imperatorem adstringere milites suos posse, statuamus, ut etiam si cohortis alicujus maxima pars, demissis manibus, & abjectis

armis ex prælio diffugeret, reliqui tamen, quibus cæterorum improbaretur vecordia, licet paucissimi, resistent hosti, donec vel aliæ in propinquo positæ cohortes succurrant, vel ipsi vicinis illis se aggregent. Quo casu quisquis fugientibus adhæserit, nullo satis specioso prætextu suam valebit innocentiam allegare: neque adeo habebit, si cum reliquis fugæ consortibus ad urnam ablegetur, quod injustitiam militaris iudicii accuset.

(a) *Quæ prisca fuit puniendi ratio, si multitudo deliquisset. Et insignem quidem de pœnali militum ΔΕΣΙΜΑΤΙΟΝΕ in Romano exercitu instituta locum habemus apud Polyhîm, fidelem & eorum, quæ scripserat, callentissimum Scriptorem, Scipionis quippe Africani in milita comitem. Histor. L. VI. p. 482. τὰν δὲ πρὶ τὰ δυνάμει πλείους συμβῆ γὰ ἔσθαι, καὶ σημαίας πνὰς ἄλογα ἑρῶς παροδίνας λιπαὶν τὸς τύπος, τὸς μὲν ἅπαντας ἔηλοσπῆν ἢ φοντεὺν ἀποδοκιμαίζουσι; quæ & sequentia (ne nimium excrescant opera) ex Latina Lipsii interpretatione adjicimus. Quod si plures peccasse contingat, & manipulos aliquos simul locum deserere: omnes quidem fuste percuere aut occidere nolunt, modum autem rationemque repererunt. & commodam pariter
 „ & terribilem. Exercitum enim advocans Tribunus, & in medium
 „ noxiis productis, acriter eos incusat, & interdum quinque, alias
 „ octo aut viginti, & ut semel dicam, ad multitudinem semper respiciens, ut ΔΑΣΙΜΑ fere Pars delinquentium sit, hos ex omnibus igno-
 „ vis sortitur: & in quos ea fors cecidit, sine ulli deprecatione fustè
 „ percutit, ad mortem jam dictam. Reliquis hordeum pro tritico ad-
 „ metiens, jubet extra vallum tendere, & tutelam castrorum. Ita pe-
 „ riculo & motu omnibus à sorte equaliter impendente, & exemplo
 „ item dati hordei ad omnes perveniente, plurimum ex eo more capi-
 „ tur & terroris & correctionis. Caesar apud Appian. de Bello Civili
 „ L. II. seditiosos milites alloquitur: χεῖρσιν τῷ πατρίῳ Νόμῳ. Utar
 „ Patrejo more, & nonæ Legionis decimum quemque sorte ad mortem
 „ ducam. Et si Lipsius pro πατρίῳ legendum putet πατρίῳ: velut patria
 „ se lege usurum dixerit Caesar, quæ & aliis Scriptoribus sic vocetur;
 „ ceterum Patrejus aliquis veteri illi ævo sit ignotus, add. Livius Hist.
 „ II. 59. Dionys. Halicarn. antiq. L. IX. Sexti. Jul. Frontinus Strate-
 „ gem. IV, 1. Tacitus Annal. III, 21: Veget. de Re Militari I, 23. &
 „ quod*

quod homines proprii, in quibusdam Germaniae locis, ex decimatione, de servitute poenali. ant aliis pro clementia Principum, supplicia sumendi modis, reliqui, te poenali. in perpetuam servate vite memoriam constituti sint, dubium non est. incidenter. Conferendus Sebastian. Frankius Chron. Caesar. qui imprimis ad bellum rusticorum provocat; & ex eo Besold. Oper. Polit. I, 10, 62. pag. 379. Quomodo & Franci, quibus parcere visum, Alemannos gravissimo servitutis iugo subdidere; & Carolus M. Saxones, Albia ripam accolentes, post Bellum triginta tribus annis gestum ingenti numero in Galliam & Belgium compulsi: add Annales Francorum incerti auctoris, à Lambecio primum publicati Biblioth. Cæsar. II, 5. ad A. 799. ibi: Dominus Rex inde tulit multitudinem Saxanarum cum mulieribus & infantibus & q. f. alios reliquit quidem, sed conditione servili affectos. Qui deinde divisi in Calates seu gleba additos, & Servorum distinctio. non Calatos sive domesticos, qui dicti & galindi, ut docet Bignonius, & qui luculenta commentatione hoc argumentum illustravit Celeb. Hertius, egregia dissert. de Hominibus propriis Sect. I. §. 2. Que ideo quoque notasse juvabit, ut adpareat, servitutem, aut ei aliquid analogum sepe in poenam constitui. quam ad causam quoque, cur de servitute tam pauca præcipiat, in Spe. u'o Saxonico provocatur: l. 3. art. XLII. Do man doch das Recht von ersten sagte / do was kein Dinstman/ und woren alle Lüte/ do unsere sorder her zu lande que men/ sey. in Latino est: Cum nostri Prædecessores ad illum transtulerunt Provinciam, omnibus competeat facultas ingenuitatis. Ceterum & nostros in Snevia & Hassia vix esse proprios cum Stammio observat, quem laudavimus, de hominibus propriis nitidissimus Scrip- tor, II, 2.

- (b) Videndus omnino David Mevius in Tacito Politicè resolutio, quem edidit & continuavit Fridericus Gerdesius, J Cius Gryphwaldensis, Dissert. IV. ad Annal. III. §. 56.
- (c) Grot. de J. B. & P. III, 1, 4. Sunt, qui pro ista sententia sic arguant: Quod ad actionem aliquam sequitur non intentam ut finis, nec ut medium, illud indirectè sequitur, & extra propositum agentis; Atqui cædes innocentium ad decimationem sequitur, non intenta ut finis, nec ut medium E. Dux enim, inquit, nocentium heic poenam tantum intendit, & quàmvis probabiliter aliquot eam subituri sicut innocentes, non tamen utitur decimatione propter conjunctionem, quæ habet cum tali effectu; quem potius impedire vellet: sed quam habet cum alio, puta

puta nocentium occisione. Nec innocentium cedes ad hunc finem habet se ut medium, Si dicatur; licet se non habeat ut medium, esse tamen ei connexam. Respondent, pariter in everfione urbis cui navis Turcarum, qua prater hostes etiam Remiges Christiani vel alii captivi innocentes vebrantur, utrorumque exitium esse connexam, nec tamen illicitum, hujusmodi navem petere tormentis. Ita pro affirmante Vir insignis, qui tamen ipse monet, hanc sententiam nemini obtundendam, neque qualemcumque statim utilitatem, jupremo & architectonico PUBLICÆ UTILITATIS nomine esse insigniendam. Conf. B. Hopfer. singulari Dissertatione de Ritu Decimationis.

- (d) Quam mirè ejusmodi exemplis promoveri manifestum sit, quia fuga exercitus pracidatur, quæ tot vastationes, supra, innocentium cedes atque direptiones post se trahere soleat. Ita Crassum, cum decimando effectisset, ut, quæ Appiani verba sunt, magis quam hostis tmeretur, tam strenuis mox usum esse ajunt copiis, ut quadruplicem victoriam intra unum & alterum diem hosti extorqueret.
- (e) Aid. Bœcler. ad Tacit. Annal. I, 9. & de casu urbis obsessæ, in qua innocentes patiuntur Osiand. ad Grot. II I, I, 4. p. 1398. seq. ubi, si in tali casu, ait, non liceret interficere innocentes, nunquam liceret bello oppugnare civitatem aliquam, quia semper sunt innocentes aliqui in illa. Imo ridicula omnia redderentur bella, ut rectè judicat Ariaga. Possent enim semper intermiseri ab hoste aliqui innocentes, & per hoc ligarentur manus justè bellanti.
- (f) Habet aliquid ex iniquo, quod licet jure suo nitatur, tamen in circumstantiis, in modo, in gradu ab equalitate juris & accurata re-
 situdine abit. Ita quidem Bœclerus, tenax alias justitæ rectique prepo-
 fiti iudex, ad Tacit. Annal. I, 9. quæ Interpretatio, si de justo externo
 ac licito imperfecto, in casu saltem proposito, capiatur, admitti po-
 test. Ceterum vix quisquam Justum verè dici potest, nisi qui ea quo-
 que, quæ ex necessitate processerunt, infecta malit. Ut Angliæ Re-
 ginam Hibernos dedititios non occisos maluisse memorat Guil. Cam-
 densis; & sevitiã, etsi necessariã (quod periculum à rebellibus
 esset) ex animo averfatã, rationes commissæ cedis agrè admittit.
 add. Obrecht. de Rat. Belli, cap. IV. §. 12. & Forstner. qui de Justo
 interno loquens: istam, ait, politicã, credo, non agnoscet mitis Ma-
 gister & Dominus noster Jesus Christus. ad Tacit. Not. Polit. p. 280.
 addit. Moyard, Ac sane aliud est, Republicanã civium suorum vi-

tam vehementi posse periculo exponere, ut patria salus obtineatur; aliud innocentibus civibus, ubi alia publicis consulendi commodis via superest, vitam eripere. quod ficti per se malum est, sic nec ex eo, quod ad Reipubl. bonum referatur, unquam erit licitum. Adde quod commodum illud momentaneum plerumque est, & majore partim malo compensatur.

(g) *Facit eo locus Grotianus de J. B. & P. I, 4, 7. non nego à Legibus etiam humana quosdam virtutis actus posse præcipi, sub certo mortis periculo, ut de statione non deserenda; Cujus hunc nonnulli faciunt sensum, posse Legislatorem ad quosdam actus obligare, quorum executio cum certo mortis periculo conjuncta sit; Alii, ut Henningus, de potestate summi Imperii explicant, quæ quolibet actus civiles, etiam indifferentes, aut primo intuitu leves, sub mortis pœna prohibere possit. Neutræ Grotiana disciplina repugnat; primum tamen huic loco magis existimaverim convenire; in quo quæstio gravis dicitur, an Lex de non resistendo nos obliget in gravissimo & certissimo discrimine? & exemplum de statione non deserenda proponitur. Add. Pufendorf. de O. H. & C. II, 13, 2, & I, 5, 18. edit. veteris. Nova enim, præter errores typotheta passim obvios, hec nonnulla supplevit, in qua videri debet §. supra vigesimum tertius,*

I I.

Non potest in foro humano pœna exigi ob delictum *Universitatis* ante duas pluresve generationes perpetratum: quia **MERITUM** personas afficit, & convenit singulis, quatenus animo præditi ac scienter volenterque agentibus, qualem quidem *Universitas*, ut **TALIS**, & à singulis prorsus distincta, non habet. (a)

An & *Universitas* puniri possit ob delicta ante tres pluresve generationes perpetrata.

(a) Neque delicta de *Universitate* dicuntur primo ac per se, sed ex derivatione à singulis, quatenus iisdem primò inhærent, & post inde denominant *Universitatem*. Obj. *Delictum tamen ab Universitate esse, quæ, perennibus licet singulis, non intercidat.* Respondeo, non tamen *delictum ab ea primò*, ut tali: quia casum supponimus, quo *Universitas delictum hanc continuat, sed dissensum testatur.* Non igitur eadem manet *Civitas* ratione *Delictorum*, ad personas referendorum, quibus extinctis ipsam quoque *delictum* perit, adeoque & pœna, quæ sine delicto ne concipi quidem potest.

III.

An detur
mors juste
vicaria in
Foro soli?
Et quid de
Fidejussio-
nibus Cri-
minalibus
statuen-
dum?

Non potest in foro humano capitalem pro reo poenam subire vas: *sum* ob tantæ in vitam propriam potestatis defectum (a); *sum* ob fines poenarum Civitati propositos, qui isto pacto non attinguntur: *sum* ob meriti cum poena connexionem (b), cujus fundamentum sua cuique voluntas est, non nisi ex principio proærescos, motusque intrinseci, imputationem agenti ad culpam ac poenam inducens.

(a) *Ex opinione, quod quilibet suæ Dominus abiterque sit vitæ, fluxit perversa fidejussio-
num criminalium inter Græcos Romanosque consuetudo. Quis subit in poenam capitali judicio? Vas, ut est apud An-
sonium Eidyliis. Add. Cicero Offic. III. 10. p. 126. Diodor. Sicul.
in excerptis Peirescian. p. 245. Abs: admitti tamen etiam pro causis
capitalibus Vades: & Reus elapsis custodes puniri. Sed nulla fide-
jussori poena est, ut infra audiemus, quoniam non ex delicto, sed sua
ex spon-
sione tenetur, incommodumque sustinet. Deinceps nego ad-
mitti spon-
sionem pro vita alterius vicariam posse, cum tanta homini
in vitam propriam non sit potestas. Alia ratio est, si quis dolo ege-
rit, ut publica disciplina vim eluderet. Ita capite merito puniuntur
Custodes Reorum, qui per negligentiam, aut ex collusionem Reus oc-
casione-
m elabendi dederunt I. Reg. XX, 39. Act. Apost. XII, 14.
Add. Pufendorf. de Jur. Nat. & G. VIII, 3; 32.*

(b) *Obj. Manifestum tamen in foro divino exemplum esse, ubi Christum
pro nobis, ac penis toti humano generi luendis Vadem Sponforem
que se stitisse uno omnes ore profiteamur. Equidem ante Fr. Bur-
mannum Synops. V. 19, 26. & alios, etiam Grotius in Defens. Fidei
Cathol. de Satisf. Christ. c. IV. probare contendit, non esse injustum
aut nature poenarum refragari, ut quis ob aliena peccata crimina-
liter puniatur; quod ut ostendat multa ἀνθρώπων, ut Eutropius vo-
cat, vel uti Diodor. Siculus in excerptis Peiresc. ἰστορίαι θανάτου Spon-
sorum mortis exempla conglomerat, que heic repetere non uocat.
Ceterum, que ex Sacris allegat, ad rem facere non videntur, quo-
niam puniri quidem à DEO nonnullos ob aliena (immediate) pec-
cata ostendunt, sed non infontes pro fontibus. Addatur Scherzer. Col-
leg. AntiSocin. Diss. LIV. p. 488. Et poteramus forsas hunc no-
dum*

dum in liminiori tractationi relinquere, qui nunc, quid natura, non quid revelatio doceat, investigamus: præsertim quod Jus heic divinum revelatum à Jure humani fori diverum, cum admirandi amoris temperamento, præstat piè venerari: quam profundum crucis Christi Mysterium rimari. Interim vel hoc unum prætereundum non esse censemus, in Sanctissimo Sponsore JUS fuisse in *VITAM PROPRIAM*. Igitur pro aliis potuit spondere, Ipse Dominus ac Princeps Vite Jo. X. 18. atqui hunc primo statim loco defectum in humanis judiciis esse diximus. Sunt etiam, itique gravissimi rerum sacrarum Antistites, qui admitti hoc in loco posse relaxationem quandam asserunt, non Legis quidem ipsius pœnalis, sed modi tamen alicujus & gradus rigorosioris. Quod relaxandi Jus non in Jure Domini supremo, sed in Divina Sapientia ac Misericordia, illà in inveniendò, hâc in decernendò occupata, fundari observant. Conferatur, si placeat, de morte vicaria diligens ac erudita tractatio Philosophica Do. Jo. Jacobi Mülleri, Prof. Jenensis, qui ad argumenta cum è sacris tum è ratione ac Historicis desumpta respondet. E Theologis videndi, quotquot de Satisfactione scripserunt; è multis tamen Scherzer. d. l. & B. Osander passim: Collegio imprimis Controversiarum Illustrissimum, questione: An circa Legem dispensatum fuerit, cum obligatio satisfaciendi transfereretur in Vadem? prolixè. Suffecerit nobis hæc attigisse.

IV.

Quemadmodum Summus Imperans Legibus humanis & civilibus, ut talibus, est Superior, iisdemque adeo directè non obstringitur: (a) ita neque Subjectum est pœnæ, quoniam hæc est actus superioris, & ei subjacere solum est inferioris (b). Adde, quod Principum quoque asperitas non fecus atque à probis liberis parentum morositas, à civibus sit patienter ferenda.

An Subjectum Pœnarum sit etiam Princeps?

(a) Pufend. de O. H. & C. II, 9. 4. Paul. Slevogt. Dissertat. Moral. VII. de Voluntario, Conclus. 3. p. 781. Eximius est locus Isidori Pelusotæ, de Rege verba facientis: Τῆ θείᾳ δικῆ μὲν ὁ πῦρ ὁ ἰπυρῶν ὁ δὲ καὶ ὁ μελωδὸς ἔστιν. Σοὶ μὲν ἡμᾶρτον. Lib. V. Epist. 383. Pulcre etiam Ambros. ad Psalm. LI. 4. Rex utique erat; nullis

ipse delictorum legibus tereretur, quia licet sunt Reges à vinculis delictorum; neque enim ullis ad poenam vocantur legibus, tunc Imperii potestate.

Tangitur
difficultas
de Regibus
Ebraeorum.

(b) Speciose nonnulli de Regibus Ebraeorum opponunt, qui à Synedris magno in Jus vocari, atque ad eam poenam, non illa qui sem capitali, turpitudinis tamen hanc experti affici potuerint. Ita non Cesar modo Baronius *Annual. Tom. I. f. 298. seq. ad A.C. XXXI. & XXXII. & LVII. sed & Guil. Schikardus nostras, in de Jure Regio, qui Casaubonum Baronio contradicentem refutat, & additis RR. testimoniis confirmat, Regi Ebraeorum peccanti inflicta fuisse verbera. In quam opinionem consentire Ebraeos etiam Grotius animadvertit de Jure B. & P. I, 3, 20; ita tamen ut verbera ista infamia caruisse, & à Rege in signum poenitentiae sponte suscepta, ideoque non à licetore, sed ab eo, quem legisset, cesum, de suo arbitrato verberibus modum fuisse observet. Neque verbis quidem dici potest, quam cupidè Ebraeorum traditionem Angli arripuerint, DEO hominibusque abominandum Regicidium excusaturi. Ita parricidalis Assertor disciplinae Jo. Miltonus, *Defens. pro populo Anglicano*: Reges, inquit, Ebraeorum judicari posse, atque etiam ad verbera damnari, fuisse docet Schikardus ex libris Rabbincis. Nec alienum ab ista Regia videtur B. Danham. *Politia Basilic. §. 2. Contra vehementer ista displicent Claud. Salmasio, in Defens. Regia c. II. qui loca à Richardo, (Schikardum nostrum immit,) è Rabbidorum monumentis desumpta non de veris Regibus, sed Regia tantum vice regnantibus accipienda esse contendit. Joannes verò Seldenus, temporum, nisi fallor, Cromwellianae factionis metu compulsus nihil hic omnino vult desinare, de Synedr. III, 9, 5, p. 120. edit. Londin. Et si haud obscurè in negantem inclinare videatur. Eam verò cum Salmasio & Samue'e Petito acriter ac multis argumentis tuctur Jo. Frischmuthus de Rege eligendo & deponendo, ostensa traditionis Judaicae infirmitate, §. 5. 2. & opposito cordatissimi, ut ait, Judaeorum Abarbenelis judicio:**

דברים המלה להכנינו זל דרכי דרש ואין לי להשיב
 Doctorum nostrorum, inquit, Verba liberam vagamque concionem redolent, adeoque minimè opus est, ut ad ea quidquam respondeam. Si traditionibus Verporum locus omnino esse debeat, ea potius admittatur, quae in codice Sanbedrin repetita est: Rex neque judicat, neque judicatur. Cap. II. §. 2. הכולך לא דן ולא

ולא דנין אחרו *Nam quis ferat Magistros eorum, Canonem hunc de solis Israelis, non Iude, Regibus interpretantes? Quos illi Synedriali Ingo subiectos fuisse ita probare conantur: ב"ח רוד דן ודנין אותן דכתיב בית דוד כה אמר דינו לבקר מטפט Reges familie David iudicant & iudicantur ipsi, quia scriptum est. Jer. XXI, 12: O Domus David iudicate mane iudicium. Sed qua quaeso illationis vis? Quis nexus? Iubentur Reges Domus David, seu Davidici heredes throni mane, hoc est, sobrii & nondum saburrati iudicia exercere, ut afflictum liberent. Ergone & ipsi Tribunali Synedrui per hæc verba subjiçantur? Certe si quis, que isto de pœne genere Schickardus retulit, penitus apud antimum revolvat, facie, credo, animadvertet, utique rem Majestate regia indignissimam esse, ex Synedrui decreto ad flagra, loro bubulo instigenda, super pectus, inter mammæ, in tergo, & utraque scapula, condemnari. Piget sabellicis exscribere, quibus sibi persuadent, tratum Numea, pœnas poposcisse à Senatu, quando auctoritatem suam circa Reges non satis animosè observasset. Legat, cui volupe est, narratiunculam in Gemara Sanbedrin, que cum versione Jo. Coccej profat, capite seundo, commate primo; quam, tametsi fortassis invictum, reperuisse video Hermannum Witsium, Miscell. lib. II. Dissertat. III, 56. Majoris videtur momenti esse, Herodis in Ius à Synedrui vocati Historia, quam fuse recenset Flavius Josephus Archeol. XIV, 17. p. 483. Edit. litigian. Sed primum demonstrare Viri eruditissimi, & emmendæ navis Critici, conati pridem sunt, nullum unquam tale Synedrui magnum, quale ab Hebræis describitur, in eorum Republica extitisse, nisi fortasse ab Hasmonæorum temporibus: nedum ut perpetua novorum Senatorum cooptatione à Mose usque ad Herodem, aut finem Reipubl. Israelitice continuatum sit. Secuadò, tametsi hanc modo litem ut nostram faciamus necesse non sit; licet magna pro ista sententia pugnare argumenta videamus; nihil tamen ad rem facit de Herode narratio. Quis enim unquam Regnum, quorum in Sacris mentio fit, à Synedrui vel constitutus vel correptus fuit? Nonne David ac Salomo ceterique Reges artem, quam Philo vocat, regiam, πηγυμάτων ιδιωτικῶν καὶ δημοτικῶν καὶ ἰσχυρῶν ἀντιπλοῦς, rerum privatarum, publicarum & sacrarum curationem exercere? Quis non videt, si historiam Davidis I. Paralip. XXVIII, 28. col. c. XXIII. per tot. evolvat, ejus Jurisdictioni omnes Sacer-*

Respondetur ad Objectionem de Herode à Synedrui in Jus vocato. adde quod Schickardus non quid fieri debuerit, aut factum sit, sed, quid Magistri Hebraorum tradant, bona fide recensent. Quod Milto re- spondit Si ballerm.

dotes cuiuscunque illi erant ordinis, subiectos fuisse? Non igitur Sy-
nedrio, in quo prevalere Sacerdotes, in Regem Ius fuit; quod ipsum
satis perspexit Abarhanel, & multis argumentis deduxit erudita
prefatione ad Librum Iudicium, quæ in Commentario ejus ad Pro-
phetas, quos vocant priores, continetur. Nec jurat Herodis exem-
plum; quippe qui Rex non erat, sed præfatus Galilee, cum ad Syne-
drium citaretur, vivente adhuc Patre, ut Græcus ille Livius (Jose-
phum intelligo, quem hoc insignit nomine Hieronymus Epist. XII.
ad Eustochium) luculenter testatur. Quid? quod armatus compa-
ruit, & ut Sameas Adfessor Tribunalis agebat, purpuratus, & cruce
bellæ composito, & sufficiente militum stipatus manu, ut; si sequiorem
ferrent sententiam, ipse mactatis iudicibus evaderet. Nec dimittenda,
Sext. Casarem, Syria Præsidentem scripsisse ad Hyrcanum, ut
Herodem absolveret, minis, si contrafecisset, additis. Sed nimis diu
nos detinuit Materia difficilis ac intricata. Iudicent peritiores, &
quibus otium suppetit, Ebraeorum tradita penitus examinandi. Suf-
fecerit nobis ostendisse, non esse, quod contra impunitatem summo-
rum Principum ex hisce vel *Quædam* vel exemplis adversarii
laudentur.

V.

An ad ob-
jectū pœ-
narum re-
ferendi a-
ctus inter-
ni

Ut in foro humano refecari omnia (a) ad vivum non
possunt, ac pro licitis habentur, quibus pœna in eo constituta
non est: sic humanis quoque pœnis eximuntur actus *mere* (b)
interni, quod iis, tanquam internis animi motibus, noxa ci-
vitati non inferatur. Nec pœnis civilibus minutissimi subja-
cent lapsus; quemadmodum etiam multa *solo debentium pudore*
stant: & iis, quæ ex *indefinito* aliquo officio Legis naturalis de-
bentur, actio in foro denegatur, ut materia sit, qua virtutem
suam exercerent probiores mortalium. Denique, iisdem à pœ-
nis ordinariè excluduntur vitia, è communi hominum corru-
ptione resultantia, salva interim ultione Tribunalis divini.

(a) *Quæ solennis est formula Pusend. de O. H. & C. l. 2, 11. l. 5, 13.*
quam alibi sic enunciat: Leges Civiles ad declinandam litium mul-
titudinem vix aliis quam enormibus lesionibus mederi, l. 15. 4. sub-
lata, ut Grotius ait, pœna in foro, non vitio, de J. B. & P. II, 20, 17.

(b) Nec

(b) Nec obstat 1. quod intentio tanquam actus internus intendat poenam atque exerceat. Neque 2. quod nonnulli ob solos actus internos fuerint puniti. Legem esse apud Anglos, quod constitutum sit, ut si quis aliquem ex Regio Senatu occidendi consilium cepisse deprehendat eum, quomvis rem non perfecisset, capite luat. Exemplum Somnerjeti Regni Angliae Proedoris manifestum esse, qui Joannem Du llejum, à quo male habitus & carceris ignominia affectus erat, interficere qui em in animo habuerit, ad ejusque domum specie visendi illum accesserit, occulta tectus lorica & alios secum armatos trahens; sed cum ad Du llejum nudum & lecto decumbentem summa benevolentia significatione introitus fuisset, vir miti ingenio, poenitentia ductus, quod destinaverat, exequi noluerit, atque inde re infecta discesserit. Hunc tamen, re postea detecta, suis ipsam prodeuntibus, accusatum, & vigore legis, quam citavimus, damnatum ad mortem esse. Rem è Thuanò notari. similem historiam de Normanno quodam recenset Jo. Bodinus, de Republ. IV. ult. illum scilicet, quod se Franciscum I. occidere voluisse, fraterculo sodali confessus, nihil tamen omnino ausus esset; à Curia Parisiensi velut percellionis convictum, capitali fuisse supplicio damnatum. 3. Nec obstat, quod Lex forensis falsi Testis machinationem aeternali talione punierit; facies, inquiens, falso Testi, sicut ipse cogitavit facere trahi, Deut. XIX, 17. Ad primum enim dicimus: intentionem utique augere culpam in foro humano, sed quatenus è signis exterioribus innotescit. Ad alterum reponimus, nos de actibus MERB internis loqui; nam si in conatus exeant, dubium non est, quin puniri possint. Quis nescit conatus varios poenis subesse, ut exempla in conatibus effracturae carceris, procurandi abortus, duellandi, atque infinita propè alia ostendunt; qualia singulari de poena conatus tractatu sollicitè conquistavit Jo. Henricus Pottius. Ratio est ex praeresi, & quod delicta jam inchoata sunt, actusque internus in exteriorem jam insinere incipit. Et si posterius judicium velut severius taxare non est veritus Bodinus, contra tamen quaedam excipiente Dürro Eth parad. P. III. Sect. I. c. V. apb. V. I. qui omnino vitandus. Ad tertium respondeo, non probari intentum, quoniam in illo casu non occurrat actus internus, sed qui jam exterius prorupit, licet voto non sit potius. Quam calumniam sedari justum utique erat, quoniam eo è malo summa Societati humane mala oriuntur, et si clam fiat, & sine jure-

*jurejurando. Unde apud Aegyptios, ἡ Ἰσθμὸς πᾶν κατηγόρησεν
 ἀφ' αὐτῶν τὴν πᾶσιν, ἡ τοῖς συκοφαντοῖσι ἐπιτιμῶν ἐπίσημον, ἀπὸ τῶν
 κατηδικασθῆναι, qui falso alicuiem accusabant, eos oportebat
 id pati supplicii quod falso accusatis irrogatum fuisset, si fuissent
 damnati. Diodor. Biblioth. L. I. p. 69. Sed de his amplior erit di-
 cendi in sequentibus locis, ubi de FORMA PŒNARUM, earumque
 TAXATIONE, & EXASPERATIONE; itemque de Veniâ, ceterisque
 ad hoc argumentum pertinentibus, pro instituti nostri ratione, DEO
 elementer assistente, disquiremus.*

Quid de
 pœnis por-
 to disse-
 rendum?

SECT. V.

SECTIO V.

§. I.

An obje-
 ctum pœ-
 narum, ut
 sit sint o-
 mnes actus
 vitiosi? In
 specie, an
 humanis
 pœnis sub-
 jiciantur
 actus inte-
 nsiore? aut
 peccata in-
 firmitatis?

QUamquam actus vitiosi omnes pœnam *in* * se mere-
 antur, ad eamque delinquentes *obligari* (a) recte di-
 catur: non tamen iidem ita omnes comparati sunt,
 ut puniri *actu* (b) semper debeant; unde nec *objectum*
pœnarum civilium sunt actus interiores, aut (c) *minusissimi quisque*
Lapsus, quibus Prætores fatigari (d) ineptum non modo, sed
 & noxium societati foret. Quibus de causis, ab humana quo-
 que pœna eximuntur *vitia animi ex communi hominum corruptio-*
ne resultantia, in quæ si civitas animadverteret, se ipsam rigore
 non necessario (e) exhauriret. In quorum tamen censum con-
 suetas improborum (f) dejectiones, execrationes, compota-
 tiones, & quæ hisce talibus similia passimque obvia commit-
 tuntur, perperam retuleris. Nam illis crescentibus humani
 quoque fori pœna mederi debet, & remedium effectu non ca-
 ruisse, idoneis exemplis comprobatum est. Nec dubitamus,
 etiam illis vitiis, quæ *actus* continent *oppositos virtutibus*, (g)
 quarum natura coactionem omnem repudiat, posse pœnam
 per Leges humanas constitui.

* *Formaliter enim considerati sunt contra Legem sive divinam sive hu-*
manam: sive inscriptam, sive expressam.

(a) Dixit jam aliquid hoc de argumento Præses, in *de Jure Pœnarum,*
 Parte

matéria in simul esset, qua virtutem suam exercebant probiores mortalium; insignemque pararent laudem, si citra coactionem recte fecisse viderentur. Præcipue verò Prætores ob iniurias interpellari ineptum videbatur. Unde Alienus Congensis Rex, Lusitaniae quidem Reip. sapientiam laudavit: Sed rebus etiam minutissimis leges certas inventas esse, non facile probavit. Simile quid in vicina urbe reprehendisse Regem Gallie, & leges circa minutiona abrogasse, memorarunt Viri cordati & fide digni.

(e) Quo usque scilicet in enormes actus non eruperunt.

(f) Unde huiusmodi qui vitiis indulgent, à Senatoribus non modo, sed & aliis Civibus deferri ad Magistratum Civili Lege iubentur. Extat ea de re insignis Ordinatio Virtembergica, Landis-Ordn. tit. CXXI. Sed &, præter edita Leopoldi Imp. Augusti, memorabilis est constitutio Guilielmi III. nuperi Angliæ Regis, utilissimo libello de societatibus ad vitam moresque emendandos in Anglia institutis adjecta, quæ ex interpretatione Cl. Schereri, Viri de publico præclare merentis, inter alia sanxit: dejerantem, quicumque is fuerit, à Magistratu puniendum. A Famulo scilicet, aut mercenario, vel milite gregario, aut nauta, si temerè iuraverit VI. bacios multam; à cæteris vero omnibus XII. bacios exigendos: cæterum altera vice deprehensum duplici, tertiâ autem vice triplici multa puniendum; aut si multam solvere nequeat, carcere coercendus esse.

(g) Uti sunt, quæ Jure imperfecto debentur, misericordia, liberalitas, gratiæ relatio. Quorsum pertinet casus, ubi, qui elemosinam prestare renuit, à Magistratu compellitur, ut proximo subveniat. Ubi Jus imperfectum transit, MORALI circulo, in perfectum Quomodo apud Hebræos pauperibus ad Spicilegium ac manipulum competitis Jus perfectum. add. Jo. Selden. de J. N. & G. S. D. H. VI, 6. 1.

§. II.

An si dabile sint actus ad humanam societatem non pertinentes, ii puniri possunt?

An dentur actus mali, qui nec directè, nec indirectè spectent ad societatem humanam? ac si dentur, an puniri possint? quærunt eruditi. Nobis quidem, dari ejusmodi actus, nondum videtur ostensum; (a) ac dirimi forsan lis non difficulter potest, si *persinere* ad societatem humanam in laxiore significato sumatur. Namque & is Rempublicam, *consequenter*, lædit,

dit, qui corpore aut rebus suis abutitur: qui avarus est, qui concupiscentiis indulget, qui ebrietati litat, quæ Legibus ordinariè non vetantur. Cæterum omne malum, quo naturæ humanæ adversatur, & societati noxium est.

(a) *Nec dissentit, qui penitus hæc intrespexit Kulpisius, concinno pulcherrimoque opere, Coll. Grot. II, 20, §. 5.*

III.

Pœnis autem neutiquam subjacent, quæ *mortalium vires* An ob non
 ubique ac semper *excedunt*, & potentiaë DEI (a) relinquenda præstita
 sunt. Nec imputari alicui potest, quod ea non præstiterit, impossibi-
 quæ viribus ipsius prohiberi aut effici non possunt. Quorsum lia infligi
 pertinet Regula: Impossibile nullam esse obligationem. (b) pœna pos-
 Quemadmodum & in omni negotio ea nobis commissa, aut sit?
 nostro labore præstanda intelliguntur, quæ non sint supra vi-
 res nostras; quoniam alias *aut stolidè aut improbè* (c) procedere-
 tur. *Stolidè* quidem, si Impossibilia physicè; *Improbè* si talia
 moraliter imperarentur, vel susciperentur. (d) Id tamen ad-
 dendum: requiri, ut quis sua culpa vires præstandi non detri-
 verit. (e) Quas qui vel dolo vel gravi culpa sibi detraxit, non
 solum ad summum conatum tenetur, sed &, velut in supple-
 menti vicem, malo insuper poterit mactari.

(a) *Quære iniquum erat facinus Xerxis, qui quod pontem Euphratim impositum aquarum violentia destruxisset, fabricatoribus ultimum supplicium irrogavit. Herodot. XII, 35. ubi potius locum habebat illud Aniceti apud Tacitum, Annal. XII, 3. Quis adeo iniquus, ut sceleris hominum assignet, quod venti & fluvius deliquerunt? conf. Grot. J. B. & P. II, 13, 8*

(b) *Uade nec impossibile in electio est. Η θεωρητικὸς μὴ γὰρ οὐκ ἐστὶ τῶν ἀδυνάτων. καὶ εἰ τις φησὶ θεωρεῖσθαι, δοκεῖν αὐτὸν ἠλίθιον εἶναι. ut eleganter Aristoteles, Nicomach. III, 2. electio, inquit, non est eorum quæ fieri non possunt, & si quis ciceret se se præeligere, stolidum ut que esse censeretur. Sed inquit: Voluntatem tamen esse impossibilem. Docere id experientiam. Verum, quid, vel stolidè vel improbè*

probè velint mortales, in questionem non venit. Deinceps, ut voluntas impossibilem non sit absorta, sepe t. men est conditionata, & exprimitur verbo: *VELLEM*. Quod jure ostensum à Scholasticis, è quibus videre, quæ placet, possunt Cap. 10. 11. dist. 4. q. 1. a. 3. ad argumenta contraria 2. con. l. F. n. sec. IX. Metaphys. c. 11. q. 5. s. 5. quarquam non absque hęc e. regeri possit, isto verbo non denotari actum, qui in presenti sit in voluntate. sed qui alias esset, si adesset conditio. Itaque impossibile, quæ existimatur possibile, secundum non accurret oēs, voluntas utique efficax est: non autem eorum quæ habentur pro impossibilibus. Caterum E. d. i. o. in impossibilia non tendit, quia extrinsecus, quæ ad finem referuntur, & per quæ finis cœtetur posse adiri. Confer. omnino Stahl. Regul. Phil. L. P. I. Disp. X. R. g. IV.

(c) Alia ratio est eorum, quæ pro tempore aut ex suppositione sunt impossibilia. add. Grot. 11. 13, 9.

(d) add. P. f. de O. H. & C. I. 1, 2. § 1, 9, 17.

(e) Quo pacto divina non tulerunt suadent non prædicare intelligitur, si exig. t. m. s. s. b. l. i. a. F. r. o. n. i. n. c. a. b. i. s. q. u. i. s. u. a. c. u. p. a. i. n. p. r. e. s. t. a. n. t. i. a. d. i. u. a. u. a. i. a. i. n. c. i. t. e. r. u. n. t. c. o. n. j. o. m. a. i. d. Z. n. i. g. t. a. v. d. e. O. r. i. g. J. u. r. i. s. N. a. t. u. r. a. l. i. s. a. r. t. 111. § 9 p. 63. sq. Injunctam tiam Juris hanc Specimen est Matth. XVIII. 25, 24. ubi sic Baccarisas traditur, qui animam debuit, nihilque habuit, quod rediret, sed et se reddidit, cum promiserit.

IV.

An Pœnarum humanarum obiectum Per Sese hære sit aut error in fide?

Neque, si rationem consulamus, heterodoxia (a), aut error in fide pœnarum humanarum per se obiectum est; Neque, si vel solam *Intell. etiam ac voluntatis, humana utique actionis principiorum*, in dolem consideremus, tractari crudeliter quisquam ob Religionem debet. Quorum accedit, quod nec Jus in conscientias homini competit: (b) ac dissensus in religione, *quæ vultis*, non impedit, quo minus socialem & tranquillam homines possint vivere vitam; (c) & si denique res ad vim deducatur, melior utique esset conditio erroris quam veritatis, *quæ vis plerumque major sit à partibus erroris*. Quare & cor late non ita pridem, jusluque publico (d) Godofredus de Jena demonstravit,

stravit, esse rem ab omni ratione & humanitate alienam, homines religionis prætextu in carceres compingere: fame torquere: aut aqua & pane alere; vel per milites in templa rapere, ubi præter obscurum haud raro murmur, & gesticulationes nihil percipiant. Nec minus eximius id argumentis probavit *Christophorus Brandius*: (e) ostensâ inprimis macula, quæ Bonis cæteroque Principibus, pravorum Sacerdotum instigatu, inuratur, si in fidissimos Civium ideo duntaxat sæviant, quia Deum à simplicem oraculorum sacrorum ductum colere volunt. Nec sequitur: decisum in mea conscientia est, & recte quidem, *ut p. r. s. u. s. s. u. m.* decisum, me inter dissidentes recte sentire: Igitur cæteros puniendi, aut *vi* eosdem ad mea sententiæ placita cogendi habeo facultatem. Vis enim decidere licet de Vero haud potest, ut ei iudicio conscientia absque hæsitacione acquiescat: sed argumentis pugnandum est. Et **VICIT VERITAS, AUT TANDEM VINCEAT.** Quid: quod assensum ne potentissimi quidem Monarchæ, si omnes in unum vires suas colligant, possint extorquere; & impossibile sit, quod falsum reputas pro vero habere, & vicissim. Cæterum, politicæ rationes, vim à religione arcentes, adeo manifeste sunt, ut neque à cordationibus (f) adversæ partis hominibus queant dissimulari. Interea uti separandum sedulo ab errore crimen est; ita nec ex erroribus faciendâ crimina, neque ex criminibus faciendi errores. * Et qui Rempubl. turbant, (g) & doctrinas à sine Civitatis (h) abhorrentes disseminant, merito utique suo pœnis humanis afficiuntur.

* *utimur vobis præsertim, atque in vobis sentique politico.*

(e) *Reme lin. n. ei pete id n. non à dim. his, non à t. rem. bus, car. eri. bus, cæ. t. bus, liberorum è sin. pare. n. m. raptâ, div. s. i. o. n. e. c. o. j. u. g. a. m. & que alia n. u. m. e. r. D. e. o. l. e. t. i. c. a. e. t. i. s. s. e. n. a. m. r. e. v. o. l. u. n. t. : ad i. P. u. e. i. d. e. t. & ap. u. l. e. a. l. e. m. b. e. : g. r. a. v. i. t. e. r. e. p. r. a. b. a. n. t. e. m. F. r. i. d. e. r. i. c. u. m. G. u. l. l. e. m. u. m. , F. l. e. t. B. r. a. n. d. R. e. v. B. r. a. n. d. e. b. X. I. X. 18. & Herm. W. s. i. m. de Sch. sm. D. o. n. a. t. i. c. o. M. i. s. s. e. l. l. T. o. I. L. IV. c. 1. §. 3. pag. 746. (q. sed à pia inf. r. m. a. t. i. e. c. e. t. i. s. que impedimentis errorum moral. b. n. : & veritatis præcipue in. c. e. l. e. , cuius ea est efficacia, ut intrin.*

seca vi animis hominum influit, modo dextrè proponatur, ostentato simul fructu quem eadem producere opta sit. Unde velisse Palatium cum de Veritate inter Servatorem Judeosque disputari audiret, id negotium severioris, quam hi poscerant, cognitionis esse, regavit, prætergnitum veritatem, ut tamen Imperio humano non subesse Jo. XVIII. 37. quam ob causam dimittere Ipsum constituerat, nisi deum innocentis supplicio furorè Judæorum demerendum, pessimo animo, satius duxisset. Quod exemplum pulchrè illustravit Pufendorfius de H. bitu Relig. Christianæ: ad vitam civilem, §. 17. per tot.

(b) Agnoverunt id prudentissimi quique Imperantes, nulli Principi sua esse ad conscientias hominum co. eas. Legi meretur Christophori Brandii Oratio ad Aulam Viennensem, apud Pufendorf. Ret. Brandenburgicæ. L. XI. §. 84. Stephanus quoque Bithorem, Poloniae Rex, cum in vulgus notum est, dominari Conscientiis inter ea retulit, que DEUS sibi Solum non minus reservavit, quam ex nihilo creare aut futura predicere. Add. Gerhard. de Magistratu Politico, §. 342. p. m. 402. sq. S. m. Werenfelsius, de Jure in conscientias ab homine non usurpando, singulari elegantissimaque Commentatione Epistolica. Scherzer. System. L. XXVI. §. 13. Prostat etiam insignis Dissertatio Andreæ Osiandri, cui titulus: Inquisitio Catholica de tractandis hereticis, opposita inquisitioni Hispanica, & scripta ad Magistratum Reipublicæ Christianæ, & commendata à Fratre Nefere ad Grot. II. 20, 50. add. Kuipis. Coll. Grot. II, 20. n. X. 123. 483. & Ehr. Theol. Moral. Part. Com. 6. VII. §. 10, 11, 12. pag. 172. edit. Longiac.

Subsidia
pro argu-
mento re-
missivè.

(c) Unde nec pro delicto, in vitam socialem impingenti PER SE, haberi debet. Ad errores intellectus atque fidei, UT TALES, Inquisitioni coactivæ non sunt subiecti, qui rationibus potius intellectum convencientibus, quam violentiâ excutuntur. Quæ porro consistit, & circumfessè tractavit Z. orgavivus Summ. Juris Divini Sec. II. art. 1: I sub. §. 20. & 23. p. 478. Verbo: Voluntas quoad actus elicita cogi nequit: si quod actus imperatos cogatur, hypocritæ fiunt, quæ epetose formæ ineptum est. add. Scherz. de Magistr. Polit. §. 13. n. 2.

(d) & (e) Pufendorf. Ret. Brandenburgicæ. VII. 64. & XI. 84.

(f) Memorabile est, Petrum Ro. quillum. Legatum Hispanicum, inter prima officia veniam à Jacobo II. Angliz quondam Rege petiisse, ut consilium ali. nod suggerere liceret; & cum Rex amovisset, dixisse; **Valde**

Valde se suadere, ne is Sacerdotibus aut aliis aurem præbeat, qui ad mutationem circa sacra suscipiendam ipsam impellere conentur. Et cum Rex subridens responderet: Num idem in Hispania observatum fuerit, aut a hinc observetur? Ronquillum regeffisse: Ideo nostras res tam male habere. Pufendorf. R. R. Brandenb. XLX, 4.

(g) Difficilis est à lege forensi Deuter. XIII, 10. XVII. 2. sq. Exod. XXII. 20. objectio, de puniendis Idololatris ac Pseudo-Propheetis in populo surgentibus aliisque ad idem crimen sollicitantibus. Sed, ut responsa ab Interpretibus Nostris præteream, erat nimirum id crimen PERDUELLIONIS, à subditis in Regem suum commissum: & à DEO ad alium deficere aut alium præter יהוה DEUM agnoscere, erat, si Theocratiam consideres, à Rege suo deficere. Deinceps, de eo valet Lex divina, qui Israelitas se incurrus dixit: Eamus & serviamus Diis alienis: quique adeo statum turbavit, & publicam tranquillitatem ipsamque Reipubl. formam, quantum in se erat, subruere conatus est. Porro non dicimus, quod impedire hæreses, pertinuerit ad Jus forense solum Indeorum, quod Socini prolem in libro de Pace & Concordia Ecclesie commentam esse videntur: conf. Hüsem. Vindic. art. XXI. § CIV. Impedimenta utique hæresium adhiberi posse imo debere, non MORALIA sultem ac SPIRITUALIA, sed & CIVILIA, atque hoc in ipsa quoque Imperii Civilis natura contineri asserimus, contra e, ut in civitate scholisque publicis talia dogmata tradantur, quæ cum recto sine usque Civitatum conveniunt: & providere, ne quidam Cives, quocumque suæ prætextu, sacro aut profano, ab ullo alio, sive intra sive extra Civitatem constituto, magis dependant, quam à legitimo suo Principe, & in nemine plus sibi præsidii, quam in eodem, repositum arbitrentur. Qui contra se erint, hos ob seditionem puniri posse, quis negaverit? At viderint, qui capitalia hæreticorum supplicia urgent, annon ipsimet exitialia Regibus & Civitatibus dogmata, prætextu alienæ ejusque sacræ potestatis, foveant instillentque? conferatur interim, qui hæc panis quidem verbis, sed insigni apud rerum intelligentes usu tetigit Pufendorf. de O. H. & C. II. 7, 8, II, 11, 4, II, 11, 12. Non addo, nihil magis ad Religionis dedecus vergere, quam si credatur, eam sine vi propagari non posse; Sic enim toti orbi iusta datur occasio suspicandi, omnes eam profitentes id facere coactos, non argumentis persuasos.

(h) Tales in contextu Historie Reformationis deprehendes fuisse Anabaptistas,

baptistas, in quos capitali supplicio, non ut hereticos simpliciter sed seductos animaversum. add. Gerhard. de Magistr. Poit. §. 17. Unde concidit distinctio Ludov. Maimburgii inter hereticos, qui com-
men ement des heresies, & qui étant nez dans l'heresi, qu'ils ont
reçue de leurs aïeulles, n'ont jamais été évez dans l'Eglise, non
plus que tous les fidelles. Uti addit, quod illi doivent être traitez
comme des Rebelles, des perfides & des perjurez, qui ont faulx la
foy, qu'ils avoient données a Dieu & a l'Eglise Catholique, de laquelle
ils se font séz, en se révoltant contre elle, & s'efforçant autant, qu'ils
peuvent de l'arracher: & qu'on peut les contraindre de rentrer dans
l'obéissance, qu'ils lui doivent, & dans leur devoir, & s'ils ne le font,
LES PUNIR: hi vero non debeant cogi à vive force de se conver-
tir: mais en traitant un peu à la rigueur ceux qui demeurent obsti-
nez dans leurs erreurs & q. l. Histoire du Pontificat de S. Gregoire
L. 1. p. 143. add. Dn. Zentgrav. summa juris divini, ac specialiter de
Jure circa Religionem §. 23. sq. Dicit profecto & contra humani-
tatis Jura; ut taceam illud quod addit: Peu à la rigueur, non nihil ri-
goris, magnum in Gallia excessum habere, & omni qua sana fuit,
antiquitate refragari. Nam quod Augustinum contra Donatistas
opponit, ejus exemplum ostendit, quod idcirco Phœvridis non sem-
per sit oppositum, ut præclare monuit Celeb. D. D. Velsius, erudi-
tissima ad Epistolam Augustini Dissertatione, quam edidit A. 1689,
ubi etiam cum Grotio objectat, vel hoc exemplo Augustini, appa-
rere, quanto aliter judicemus, cum res ipsas sine effectu introspici-
mus, aliter cum questio facti incidit. vide imprimis p. 43. sq.

(i) Huc & Adhuc pœna referenda est, qui ob curam publicæ salutis
 quam quantum in se est, pessumdat, & societatem civilem per se tur-
 bat, gravissimis pœnis utique coerceri potest. Pensatorf. de O. H.
 & C. l. 4. 2. & Aristot. Topic. II, 4.

V.

An ob ne-
 gas ab in-
 tegra gen-
 te notions
 generales
 ab alia pœ-
 nâ eadem

Quæri etiam circa Objectum Pœnarum solet: An gens
 quæpiam, si notions de DEO generales tollere aut prætra-
 ctæ negare contendat puniri ab aliis, Nomine societatis huma-
 næ, sine iniuria possit? Multi ajunt, & quidem, quia pœna vel
 coercitio instituatut nomine societatis humanæ. Quanquam

NON-

nondum satis exposuerunt, quid isto societatis humanæ nomine intellectum velint. Humana enim societas quemlibet rerum suarum saragere jubet. - Adde, quod neque gens datur integra, nec dari potest, (a) quæ notiones generales, DEUM esse cumque coli debere, neget omnino, aut præfractè tollere contendat.

(a) *Ostendit hoc Præses, vocato pridem in subsidium Apologetico pro genere humano, Eruditissimi Fabricii, Conf. Dissert. de Religione naturali c. 1. §. 14. sqq. add. Grot. de J. B. & P. II. 20, 46.*

V L

Objecta pœnarum etiam illa delicta sunt, quæ *Lex*, ut vulgo vocant, *pœnalis* (a) non anteceffit. Itaque ante ejusmodi Legem & delictum esse, (b) & pœnam non ita (ut nonnullis visum) absurdè dicitur; quia *Lex* per se respectum habet ad pœnam, & in illâ duæ omnino partes continentur, una quæ, quid faciendum, quidve omittendum sit, ostendit: altera quæ pœnam dicat, præcepta intermittenti, aut facienti interdicta. Quid? quod *Lex Naturæ*, quæ in genere actum vitiosum pœnæ subjicit, eo sensu pœnalis nequaquam est, sed *Lex positiva* solum ea, quæ pœnæ qualitatem determinat; quis vero negaverit, ante eam & delictum dari & pœnam?

An objectum Pœnarum sint etiam delicta ante legem pœnalem commissæ?

(a) *Lex pœnalis heic, ut Grotio de J. B. & P. II. 20, 22. num. 1. vocatur, quæ pœnam expressè statuit, atque determinat. Aliàs Legem pœnalem vocant, quæ obliget saltem ad pœnam, non ad culpam: ita quidem, ut sepe exprimat, non peccaturum, qui pœnam sustinuerit. Exempli causa adferunt Legem, quæ potestatem faciat popularibus eligendi Prætorem cum hac clausula: Qui Civium electus Præturam urbanam recusaverit, centum aureis in commune pendito. Conf. Rob. Sandersen. Prælect. VIII de Conscientia §. 13. p. m. 377. de qua in discentium gratiam observamus: primò, In pœna omni, ut sic respectum haberi ad culpam, adeoque illam non debere, nisi actui imputabili & malo. Unde secundò: sunt, qui pœnam hac Lege dicuntam improprie pœnam esse ajunt, quia supponat defectum Civilem, non Moralem. Speciatim Guil. Amelius & cum eo Guil. Perkinsus observant, eum qui ad alternativæ ejusmodi Legis prævaricationem,*

Varia Legis pœnalis acceptio. Et quid Lex Pœnalis, non Grotiano, sed communi apud DD. significatu?

b

multam

multam aut poenam persolvere non detrectet, peccati coram Deo rem non esse. Diversa aliarum Legum ratio est, in quibus absolute aliquid interdicitur. Tertio, in isto genere Legum, quæ sanctio pœnalis videri potest, revera esse instar Tributi: dum in arbitrio subditorum relinquuntur, pecuniam Lege dictatam exsolvere velint, an actu aliquo abstinere. Quod & in Legibus sumptuariis usu venit, quarum sane sepe est alternativus, aut ad frugalitatem Civem adducere, aut agrarium locupletare. Quarto, Legi equidem supra allata hoc præceptum subesse potest: ne quis ritè electus operam suam Reip. subtrahat; sic ut Lex ipsa hujus sit velut annexa clausula pœnalis: Potendox. de J. N. & G. VIII, 3, 4. quod si tamen & consuetudine Reipublicæ, & omnis à pœna rigorosè dicta immunitas consideretur, non adparet, cur Lex purè pœnalis exemplum esse non possit. Denique nonnulli hæc præter rem inter Legem & ordinationem distinguunt. Hæc ad pœnam propriè non obligat, sed illa. Neque hic modus ponendi ordinationem aut (si magis appellare) Legem purè pœnalem vel contra rationes Justitiæ, aut Legis imperfectæ pugnare videntur. Prins habet, quæ isto pacto omnis non imponitur animabus, & peccatorum multitudinè prudenter obviatur; posterius manifestum est, quia ad Legem imperfectam sive ordinationem nihil amplius requiritur, quam ut regula sit agendorum, præcisè ad culpam aut pœnam obligatione. Nobis multum in hac questione videtur esse litis vocabulariæ: & sufficere notasse, non tam Legem aut pœnam his in capitulis locum habere, quam meram voluntatis ostensionem, & si loqui sic liceat, redemptionem. Licentiæ aliquid faciendi. Fuscè, de cætero, hoc de argumento agunt Moralistæ, ex Romanensibus, hæc vulgares, ad quorum dubia etiam alio loco convenientius respondebitur. Videatur Ferdinandus de Castro Palao, Legionensis, sacre Inquisitionis Qualificator & Confessor Opere Morali, Parte I. Tract. III. Diss. I. punct. XV. n. 7. 8.

(b) *Ans:* Ubi nulla est Lex pœnalis, ibi nec pœna. A. eo casu, de quo Grotius loquitur. Respondeo, Minorem de omni Lege falsam esse. Legem nos merè civilem intelligimus, ubi tametsi princeps generaliter saltem desinverit voluntatem, remque omnem intra terminos Legis naturalis, pœnas non desinientis, reliquerit: pœna tamen potest irrogari, ut de furto ante Legem Fridericianam & Carolinam manifestum est. add. Ulric. Obrechtus ad Grot. J. B. & P. II, 20, 21.

SECT. VI.

SECTIO VI.

Sect. VI.

S. I.

Forma Pœnæ Ut Sic considerata in eo consistit, quod infligitur (a) OB MALUM ACTIONIS. Eam igitur ingreditur, imo constituit *proportio illa, & exæquatio, juxtaque commensuratio* inter malum actionis, (b) & malum passionis, *moralis asimationis* observata. Cæterum qua ratione, quave lege pœna delicto *commensurari* debeat? & num ad (c) commutativam sive explettricem, an ad distributivam sive affignatricem Justitiam referenda, eoque juxta proportionem (d) sive comensuratiorem simplicem, quam Arithmetice vocant, an comparatam sive geometricam irroganda sit? velut ex communibus Ethicorum libellis manifestum est, magnis inter Doctores animorum motibus disceptatur.

Quæ formalis pœnæ Ratio?

(a) *Conf. Dissert. Præfatis primam de Jure Pœnarum, S. 2, n. g. Objicit non ita pridem Vir doctus; si Grotii valeat sententia, tum inculpata quoque, quod vocant, tutela moderamen pœnam fore. Sed primo, si Gabrielem Vasquezium, si Guilielmum Eßium aliosque audiamus, is, qui injustam invasionem violentè repellit, dum Magistratus aut aliorum Civium implorandi subsidium facultas ipsi non est, non agit privata, sed publica auctoritate, ac publica Minister est justitiae; adeoque, stante hac sententia, pœnam irrogat Ministerialiter. Secundo, cum desiderari multa in priori responsione possint, dicimus, formulam: Ob Malum actionis: suffi. ienter capiendam esse. Scilicet ea non occasio nuda, sed meritum delicti, pœna proportionate expiandum vindicandumque subministratur.*

(b) *Terminos conglomeravimus, ut ratio formalis tanto evaderet liquidior.*

(c) *Non vacat modo, susè hanc Justitiæ divisiorem, à magnis quoque Scriptoribus rejectam, vel defendere, vel explicare. Limites interim inviti movemus, præprimis quod antiqua distinctio, quoad terminos & applicationem, in Theologia non minus ac Jure, sit frequentissima. Quare pauca saltem heic repetemus, cum tutissimum ubique sit, rem ipsam tneri, dimissis alio de vocabulorum usu liti-*

h 2

gatio-

gationibus. Servat *Justitia particularis aequalitatem in bonorum externorum distributione aut commutatione, Jure stricto debita.* Haec igitur ex duplici isto actu in *Distributivam* & *Commutativam* dispescit *Aristoteles.* Quoniam verò *Commutatio* etiam contractus appellatur, isque vel voluntarius est vel invitus; & *Justitia commutativa officium facit singulorum (vel certè ita consideratorum) cum singulis commutationes voluntarias dirigendo, invitas corrigendo: ideo illa subdividi commode solet in directivam seu commutativam STRICTE dictam: & correctivam, seu emendativam.* Unde jam patet, ex quo fundamento pœnarum Irrogatio communiter ad *Justitiam Commutativam* referatur.

(d) *Terminos è Matheji desunt ab se esse fatetur Stagiritis, mitem sequutus illorum temporum, quo ante ceteras disciplinas, Mathematicis præcipuè instruebatur animus, adeoque à notioribus jam ante perceptis, facta ad ignota applicacione.* *Nicomach. V. 3, 8. quos & exponit V. 4, 1. edit. Riccobon. In Edit. verò Aurelianensi omnium Aristotelis Operum, legi debet Libri quinti caput quintum & sextum.* In illo *Justitiae distributio: in hoc nobile axioma occurrit: τα ἀξιοεικταὶ ἀνάλογον. Ins quiddam est, quod in Proportione consistit.* *Joacimus Camerarius, magnam Academia nostra olim dicens, in majora capita dispescit, & axioma quod laudavimus, tertio capite sic transulit: Justum est tale quoddam, in quo consentanea ratio spectatur.* *Proportio arithmetica deprehenditur in pluribus numeris, equali differentia & distantia semet ex eadentibus.* *Verbo Consistit in differentiis equalibus.* *Qualis est inter 12. 9. 6. 3. Duodenarius enim superat novenarium ternario, ut & Novenarius senarium senarius itidem ternarium ternario. Adeoque eadem est differentia, sed non eadem Ratio. Non enim v. gr. ut 3. in 6. sic 6. in 9. continetur. Ea apud Moralistas deprehenditur in Justitia commutativa circa contractus bilateres, qui sunt inter utramque contrahentium partem volentem.* *Conf. Pufendorf. O. H. & C. 1, 15, 3, 4. & ut mox docebimus circa invitos, ipsa delicta.* *Verbo: æquat RE M cum RE. Geometricam ajunt, quando numeri plures equali ratione semet excedunt, vel continua serie positi: ut 2. 4. 8. 16. quoties enim binarius continetur in 4. toties 4. in 8. totiesque 8. in 16. vel discreti: ut 2. 4:: 6. 12. Quoties enim binarius continetur in quaternario: toties senarius in duodenario. Ita ut eadem quidem sit ratio, sed non eadem*

differe-

differentia: $\&$ in proportione Geometrica extrema multiplicata tantum faciunt, quantum $\&$ media multiplicata, Factumque extremorum sit equale factum mediolorum, vel medii quadrato. Apud Moralistas autem analogicè consistit in exæquatione Rei cum personis, tum quoad præmia, tum quoad onera. Exempli loco assumimus rationes in Exercitu Cesareo, ante aliquot annos constitutas. Dico Rationes: hunc enim terminum Edicta Imperatoris tenent. Vulgo portiones appellant. Assignatæ autem fuerunt Rationes:

Addi potest b. Heintzlini Nostri Arithmet. theoret. Lib. I. P. III. de Numeris proportionalibus.

Chiliarche	L.
Ejusdem Lepato	XIII.
Supremo vigilum Præfecto	V.
Epidemico	IV.
Adjuncto	III.
Præfecto Annona	III.
Sacerdoti	II.
Secretario	II.
Prætori	II.
Præfecto vehiculorum	II.
Tympanistæ	II.
Commissario	XII.

& sic porro

Nec absimili modo DEUS O. M. Israelitis proportionem in præda dividenda servandam præscripsit Num. XXXI, 27. sq. nempe dimidium prædæ militibus: alterum semissem ceteris Civibus tribuit. Ex semisse portionis Civium quinquagesimam partem Levitis assignavit. Confer, si placet, Illustriæm Virum, Samuelem Reyherum de Justitiæ proportionibus.

I I.

Ad Justitiæ commutativam, & quam hæc observat, proportionem Arithmeticam, Pœnarum Irrogationem, magno post Aristotelem consensu referunt Scriptores non vulgares; (a) his præcipuè nixi fundamentis, quod (1) in pœnis aliquid reperiatur ad contractum naturam accedens; (b) & qui sceleratum capiunt consilium, suo merito jam tum puniri, id est, sua voluntate pœnæ meritum contraxisse dicantur; (2) quod

Quibus 2 fundamentis Irrogatio pœnarum referatur ad Justitiæ Commutativam;

h 3

in

in pœnis *Tantum*, æstimo morali, obveniat *pro Tanto*, ac læsus
 Justitiæ, Reverentiæ, Societatis nexus sarcitur, & obligatio,
 quam delinquens transgrediendo Legem contraxit, dissolvatur. (3) Quod in pœnarum irrogatione non fiat distributio aliqua boni aut mali generatim inter cives, prout onera alias Proportionatè distribuuntur. (4) Quod in pœnis non consideretur civis *us salis*, sed ut delinquens; distributivè verò Justitia eum ut talem consideret; & si quæ alia passim argumenta solent adferri. Nos finem imprimis *Compensatorium*, (c) non paucis præter rem insuper habitum, censemus urgendum; ac tamen *in designatione* pœnarum consideranda utique persona sit ipsius delinquentis, (d) & variaz insuper ejus qualitates (e) respici debeant: non tamen ideò pœnz ad Justitiam *distributivam* & proportionem Geometricam pertinere dicendæ sunt: quia respectus ille observatur in prævia delictorum æstimatione, non autem ipsa pœnz, IN CONCRETO sumptæ, executione.

(2) *Nobilis Interpretas Michael Ephesus, ad Nicomach. V. §. συνειρηματα δι παλαιον ἐνάλην ἢ μίνον ἢ ἰσότης συντίθειν πρὸς ἀλλήλων πρῶτον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τῶν νόμων διηγερούμενα*, *Contractus*, inquit, à veteribus adpellabantur non tantum, quæ mutuis conventionibus constant, sed & quæ Legibus sunt vetita. Adde ex eodem plura apud Grot. II, 20, 2. Thomas ab Aquino 2, 2. qn. 61, art. 61. Contr. Hornejus Philos. Civil. III, 13. 9 10. Jo. Cocce. Danh. wet. an. & ratio questionum Moralium c. VII, qn. 3. p. 661. seq. Jo. Adam Olander, ad Grot. II, 20, 2. itemque insignis ac longiore vita dignissimus Theologus, Justus Christophorus Schomerus, Specim Theol. Moral. c. V. §. 24. & ἐπιπέδῳ πᾶν Lauterbachius, qui de Pœnis Ec. inquit, infligantur aequatè delicto. Hinc earum æstimatio fit secundum proportionem geometricam: INFLIGANTUR autem secundum proportionem arithmeticam. Compend. Schtz. L. XLVIII. tit. XIX. p. 715. & L. I. tit. I. Commutativus, inquit, Justitia est, quæ de Rebus singulorum suum cuique tribuit, SECUNDUM PROPORTIONEM ARITHMETICAM; Hinc pertinent uno verbo, ἑΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΑ spontanea & invita, sive delicta: nam in horum (quidem) & per-

variarum quantitate investiganda respiciuntur persone: at ubi constat
de delicti & pœne magnitudine, Index secundum hanc (ARITH-
METICAM) Proportionem pœnas imponit.

(b) Conf. Differt. prima de Pœnis §. 7. lit. b. ut adeo manifestum esse,
huius sententiæ Patroni arbitrentur, in pœnarum inflictione contineri
Retributionem ex quadam obligatione debitam, & subesse adeo in ea
commutationem quandam & συναλλαγμα, quod secundum TALI-
ONEM ANALOGICAM extorqui debeat, ita ut Pœna delicto æqualis sit.

(c) Est hoc iustum illud interius, ac expletio delicti Pœna sua necessaria;
Satisfactio iustitiæ, quam supra Finem internum diximus. Diff. 1.
2. n. 1. & quam DEO à Christo præstitam ad rigorem, legesque per-
fectissimæ Iustitiæ Commutativæ esse, sanctior disciplina docet, &
Paulus inprimis Rom. III. 25. seqq. indicat. Qui & alibi monet,
quoniam omne, quod peccatur, contra Legem DEI fiat, ideo omne
delictum pœna obnoxium esse, Ro. I. 32. Habent nimirum (ut, quod
pœncis adeo tantum est, gravissimi subactique Scriptoris argumento
roborentur) hoc commune Contractus Reales & Delicta, quod ad
RESTITUTIONEM vel COMPENSATIONEM (quanta quidem fieri po-
test) obligent. At illa compensatio, ad quam omni leso ledens te-
netur, non est pœna, sed illa demum, que Imperio propria est. Ut e-
nim alia injuria aliis modis, cuiusque relationi & sit. sui propriis, ita IN-
JURIAE, Imperanti quæ tali illata, PœNIS COMPENSANTUR. Quæ
in re enim quisque contra imperantem inobedientia peccavit, in eâ
imperaturum ejus excussit, ideoque ad illud restituendum non sufficit in
posterum obedientem esse, sicut neque sufficit ad res ablatas resti-
tuendas nullas amplius eripere: sed ut relatio ex facto orta, non nisi con-
trario facto contrariam relationem habente eliditur, ita quo levius at-
que contemptius habitum est Imperium, eo postea gravius & mole-
stius id subire, & sic in ferendis illis, quæ alias ferre non debuisset,
vim ejus acriorem experiri oportet. De qua compensatione quan-
tum quisque Imperans remittit, tantum de Imperio, suoque Jure ce-
dit. Unde fit, ut DEUS, qui Imperium in nos summum absolutèque
necessarium habet, non magis possit sine exactione pœna homini pec-
cata condonare, quam illi permittere, ut sui juris & Lege divina
solutus sit add. supra laudati Schomei Specimen c. VI §. 24. Verbo:
Fini, qui pœna peccatoque adæquantis interam in pœnis est, & re-
stitu-

Urgens
nobile,
paucisque
tactum ar-
gumentum
à FINE IN-
TERNO.

*situationem contempte Majestatis ac Legum, ultionemque adversa
 re auctor dicit, semper heic attendendus.*

Obj. 1.

(d) *Ita nimirum solenni Objectioni occurritur, quam in tyronum gra-
 tiam repeto. Ubi, inquit, locum habet personarum respectus, ibi
 & proportio geometrica & Justitia distributiva. Sed in poenarum in-
 flictione. Respondemus in aphorismo, falsam esse Minorem, quia
 respectus personarum pertinet ad praeviam poenarum aestimationem,
 sive exaequationem, & proportione utique geometrica instituitur;
 ipsa vero poenarum irrogatio fiat ex regulis Justitiae commutativae,
 & quam haec servat, proportionis arithmeticae. Si de poenis inter e-
 jusdem Communitatis Cives distribuendis loquamur, equidem distri-
 butiva Justitia locum habere videri poterat; sed singuli tamen facta
 exaequatione arithmetice considerantur. add. si placet, Jac. Thomaeus,
 Philos. Moral. Tab. XXIII. lin. 45. ac in eam, illius annotationes,
 & quae supra ex Jureconsulto summo allegavimus, cujus haec Philo-
 sophia fuit, quique, cum in plerorumque sit manibus, vel unus mo-
 vere nos poterat, ne haec veluti Jurisprudentiae praedia omitteremus.*

Obj. 2.

*Sed instas: attendi nihilominus in ipsis poenis personarum respectum:
 gravius puniri humiliorum nobili & in dignitate constituto. Ipsi,
 quae tanto in pretio sint, Romanorum legibus decuriones in metallo
 damnari non posse, nec in opus metalli, nec furca subijci, nec vincti
 exuri. Ex quibus causis liber fustibus cadatur, ex his serorum fla-
 gellis cadendum esse. Filium Sacerdotis, si scortari coepisset, Lex
 Hebraea forensi combustam: aliam, quae idem crimen commississet, le-
 viter punitam fuisse, Lev. XXI, 9. Verum nihil ultra evincitur,
 quam delicta prius hisce in casibus Geometricae aestimari, ac dextrè ab
 se invicem distingui: facta autem aestimatione, utique simplex inest
 delictum & poenam proportione retinetur. Tametsi enim ob eadem de-
 licta inaequales nonnunquam poenae instigi videantur: id tamen ita
 videtur saltem, consideratis nimirum poenis secundum se & in abstra-
 cto. Quod si verò poenae in CONCRETO, atque ut huic illive subjecta
 insista, spectentur, manifestum erit, ut delicta, sic & poenas ob ea
 impositas, simpliciter aequales esse. Deinceps, non idem quantitate
 delictum est scortatio filiae Sacerdotis, & filiae plebej aut ex alio or-
 dine prognatae. Illa enim ob scandalum & maculam sanctissime sa-
 miliae illatam quantitate longè majus delictum est, quam haec. Porro,
 major haud raro esset poena nobilis Viri, si eandem cum alio, ob idem
 facinus*

facinus poenam sustineret. Tantum enim damni ex sustigatione in rusticum non redundat, quantum in Virum nobilem. Nec opus est poenam sensus semper equare: cum saepe convenientior sit poena Damni, quae levitatem absentiamque poena sensus compensat. Ut, si Nobilis privetur Bonis, si atrocem persolvere multam teneatur, si vel omnia ipsi bona, vel certa eorum portio eripiantur & publico adplicetur, si è Senatu ejiciatur: Pufendorf. *Offic. H. & C.* l. 12, 14. et antiquè re ipsa aequè gravis molestaque poena est, atque illa, qua alius brevi corporis afflictione defringitur. Quid? quod ne id quidem verum est, Nobilem aut in dignitate constitutum, semper visius poeniri aliis, in abstracto. Severiori certè animadversione dignus est nobilis, qui ex proaress, quam alius, qui ex imbecillitate delinquit; cum, quod is facilius potuit resistere malo, & scientia Juris ac majori virtute instructus fuit. conf. Luc. XII, 47, tum quod omne animi vitium tanto corripitius in se crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur. Videtur itaq; unum saepe delictum à duobus commissum, quod tamen gradu & quantitate vehementer differt. Respondent etiam Viri docti, planè per accidens in poenis esse, quod persone dignitas respectiatur: Nimiram estentis, quatenus persona poenam aut delictum vel aggravat, vel elevat. Rosandè Thomas ab Aquino: *Conditio*, inquit, *personae in Justitia distributiva attenditur SECUNDUM SEX: in commutativa autem secundum quod per hoc DIVERSIFICATUR* 2. 2. qu. 61. art. 2. ad tertium p. m. 141. b. Tomo Operum XI. edit. Antverpiens. ad quem locum Thomas de Vio Cajetanus Cardinalis in *Commentario* observat, *Communitivam PRÆSUPPOSITA REI QUANTITATE* tam ex persona, quam cujuscuque alterius circumstantiæ conditione, ad equare uni rei rem alteram *ABSOLUTE*. Puto satis pro Petipato responsum. Posset tamen & hoc addi, quod Major argumenti in se ipse allati perpetua instantia contractus voluntarii, qualis est Locatio retinendi queat. Non enim locantur aedes illi opifici, ex cujus opificio damnum illis accedere fortasse possit. Adde, si placet, Hornej. *Philos. Civil.* III, 13, 17. sqq. B. Osind. ad Grot. II, 20, 2. D. Major. *Commentar. Theoretico-Pract. ad Instit. Lib. 1. tit. 1. p. 24. sqq. fufe.*

(c) *Quae sensum poenae augere vel minuere possunt: aetas, sexus, status, opes, vires. Sic multa eadem pauperem onerabit, divitem non ita: vili leve erit malum ignominia, honorato grave.*

§. III.

III.

Anirrogatio
panarum
referenda
sit ad
Justitiam
universalem?

Sunt, qui rem ex conditione delictorum definiendam putent; quod hæc vel fiant contra Justitiam universalem, (a) id est Leges publicas: vel contra Justitiam particularem, seu Jus tertii, cum quis sibi plus, alteri minus tribuit; illis respondere poenam publicam, quæ ob violatum Reipubl. statum infligatur ex Justitia universali: vi cujus summa potestas, secundum quam normam Leges fert, transgressores etiam puniat: his verò respondere poenam privatam, qua ei qui læsus est, tribuatur aliquid ultra damnum datum, utpote in furto præter simplum, dupli aut quadrupli æstimatio: in quo cum nulla dignitatum aut personarum habeatur ratio, Justitiæ, ajunt, particularis eam speciem, quæ commutativa dici solet, versari. Ubi, tamen eam nobis facultatem haud sumamus, ut Illustrium Virorum sententiam severius examinemus: id tamen pensandum prudenti & cordato Lectori damus; an satis expediri possit, quando, quæ vigore Legum publicarum infligitur poena, præcisè ad universalem Justitiam refertur; quum Leges, civiles particularis fere Justitiæ rationes sequantur, & ea, quæ STRICTI SUNT JURIS, complectantur, ac injurias maximè (quales non aliæ sunt, quam quæ STRICTUM PERFECTUMQUE Jus violant) alteri illatas soleant vindicare. Sed & id expendendum forsan esset, an poena accuratè hoc loco *privata* dicatur? & annon restitutio dupli aut quadrupli ex Legibus æqualitatis deducatur, neque tam ex VITIOSITATE Actus, quam ex ejus effectu (b) derivetur?

(a) *conf. Kulpis. Coll. Grot. ad II. 20, §. 2. p. 113.*

(b) *Omniuo enim circa injurias ac damna vitiositas actus ab effectu discernenda; ita ut illi Poena respondeat, hinc damni reparatio. Grot. II, 17, 22. Et eo Collegimus, quod modo laudavimus, Grotianum. §. 4.*

IV.

Quodnam
est circa diver-

Non diffitemur, ægrè nos admodum prolixam adeo Justitiæ

stitiæ ac proportionis utriusque delineationem à nobis impe-
 trasse. Neque ignoramus, monitum à prælaris Auctoribus fas adeo e-
ruditorum
sententias,
propositū
auctoris?
 esse, comòdè ista divisione, terminisq; carere nos posse, præpri-
 mis quod ingenia torqueri iis potius, quam excoli videantur;
 & quid voces illæ velint, nonnisi confusè à plerisque intelliga-
 tur. Dabunt tamen ni, spero, nobis veniam; non ideo solum,
 quod rem intricatam quidem, attamen in receptis, ut vident,
 superiorumque inter nos facultatum (a) systematibus obviam,
 explicare curatius, & planiorem reddere sumus conati; & diffi-
 cile insuper inconsultumque est, usitatam tot annis termino-
 rum seriem *una veluti litura expungere*: sed & ipsi inter illos viri
 cordati non omnino dissimulant, ad commutativam Justitiam
 referri etiam *punitivam* posse, quippe quæ studium, ut ajunt,
 nocendi, aut negligentiam officii præstandi, dolore proprii de-
 crementi compeniet; ac demum, vocibus semel intellectis, su-
 perflua & inanis contentio est, quarum usus à variante homi-
 num conceptu dependet. Itaque qui æqualitatem *comparatam*,
 vel ut plurimum comparatam in distributiva; *simplicem* in com-
 mutativa observari, mutatis vocabulis, sensu eodem conten-
 dunt; vel, qui speciem *tertiam*, ab utraque (attributrice nimirum
 & explettrice) aliquid adoprantem amplectuntur: aut qui
 de pœnarum irrogatione, velut ad peculiarem Rectoriæ Justi-
 tiæ prudentiæque politicæ titulum pertinente disserunt, cum
 iis quidem non altercabitur; satis ostensis apud rerum intelli-
 gentes communioris sententiæ fundamentis (b) dataque faci-
 liorem amplectendi sententiam justa optione.

(a) de Theologis & Ictis supra ex instituto dixi. Quis ejus distinctio-
 nis in Medicina sit usus, cum jam hæc absolvissimus, è Lazaro Ri-
 verio, Medico Monspelienfi, benevole nobis communicato, didici-
 mus. Temperamentum distinguunt Medici in id quod est ad pondus,
 & id quod est ad Justitiam. Temperamentum ad Pondus vocant
 temperamentum PROPORTIONIS ARITHMETICÆ, quia ut in pro-
 portionis Arithmetica ex paritate numerorum, sive intervallorum in

numeris, ita ut non injus sit inter vallum à 2 ad 3. quàm à 3. ad 4. sic in hoc temperamento sit paritas quæ tam in qualitatibus, ut nulla alias excedat. Temperamentum autem ad justitiam adpellant temperamentum PROPORTIONIS GEOMETRICÆ, quia quemadmodum in Geometrica proportione non respicitur ad differentiarum sed tantum ad rationum equalitatem; ita in hoc temperamento non consideratur qualitatium ad pondus & æquilibrium equalitas, sed p. tins talis qualitatium inter se consensus, ut uniuscuiusque speciei nature optimè congruat. add. River. Instit. Med. P. I. Physiolog. Sect. II. c. 3. p. 18. sq.

(b) Conferri possunt è melioribus Pufendorf. J. N. & G. VIII. 3. 5. Schonerus, ἐπιδικῶν ἀντιζή, & ἀλλοι, Specimine supra commendato. esp. V. §. XXVII. Christian. Toom sius, Jurisprud. Div. I, 1, 106. Du O nesius, Compend. Ethico, Aretolog. Special. p. 132. seq. Confultif. Hercius, de Socialitate, Sect. III. §. 18. quæ dissertatio est inter Opuscula illius, Tomo I. p. 123 seqq. & quem is Collegam olim habuit, Celeberr. Du. D. Hedingerus, Sicilliment. Philosophie Juris ad Grot, II, 20, 2, 4.

Sect. VII.

SECTIO VII.

DE FORMA
POENARUM.

§. I.

AN ad Formam poenæ pertineat Talio? & quotuplex ea sit?

ET si ad formam Poenæ ejusdem cum delicto pertineat exæquatio: non tamen ad eam necessario requiritur Talio SIMPLEX, (a) sed sufficit PROPORTIONATA, ut tantundem patiatur delinquens; sive illud, quod injuriæ (b) respondet ac æquale est. Quanquam etiam injustum multis in casibus non est, ut quod quisque fecit Mali, talione simplici & ipse patiatur; quod Jus Rhadamanteum, ac veteri vocabulo dictum ἀντιποινῆς, reciprocam nonnulli vertunt (c) perpeffionem, alii contra passum, repatientiam alii, aut retaliationem. E cujus naturalis æquitatis sensu (d) Cain parricidii sibi conscius dixit: qui inveniet me, interficiet me; & Adonibeseck, homo ferus, nullisque, præter naturæ insanas, instructus

fructus Legibus, justum esse agnovit, ut præcisus manuum pedumque digitis, sibi, *prout* aliis fecerat, redderetur. Sed de Forenfi Mosis Lege, qua Ebræos obligavit, (e) ejusque sensu difficilior inspectio est. Si enim, inquit, damnum evenerit, tunc reddes animam pro anima: *oculum pro oculo*: dentem pro dentate: manum pro manu: pedem pro pede: adustionem pro adustione: vulnus pro vulnere: vibicem pro vibice. Plane ut Græcis Lex erat: ΕΑΝ ΤΙΣ ΤΙΝΟΣ ΟΦΘΑΛΜΟΝ ΕΚΚΟΥΗ, ΑΝΤΕΚΟΠΤΕΣΘΑΙ ΤΟΝ ΕΚΕΙΝΟΥ: ac Romani inter Leges decemvirales etiam hanc ante rostra publicatam, exhibuerant: SI MEMBRUM. RUPIT. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. Nobis fixum statutumque est, quemadmodum talio simplex non est justa quarumvis pœnarum mensura, neque etiam esse potest: cum & in plurimis criminibus locum habere non possit, & in ple-risque delictis *justo levior* videatur: ita nec eam ista Lege injunctam fuisse; quam proinde Rabbanitz, relicto, quod Karrazi urfere, (f) *prout* de compensatione damni, æstimatione civili à Judicibus facta, interpretati sunt. (g) Quod & ipsa (h) Lex antecedens docet, quando percussor, illius vigore, non dicitur obligari, nisi ad compensationem τῆς ὑγείας sive cessationis & τῶν λυγῶν. Atqui percussio illa sine vulnere aut livore non erat. Ex quo adparet, quando postea in Lege, quæ talionem videtur jubere, livor pro livore dandus dicitur, id de RÆTIO LIVORIS accipien tum esse. Quorsum & illud facere videtur, quod DEUS alia (i) in Lege districtè nominatimque pretium animæ ab homicida accipi, sanguinemque effusum pecunia æstimari prohibuit; Igitur mutilationes, ut Hebræi communiter colligunt, ac vulnera, mortem non inferentia, pretio redimi, multaque ex arbitrio Judicis impositâ compensari potuerunt. Et quid quæso Reipublicæ magis noxium excogitari perpetuo *Talionis* (k) *absolutæ* usu potuisset? quid turpius Republica, mutilis, cæcis, claudis, cicatricolis, & infamia injuriæque illatæ notas palam circumferentibus plena?

De Lege
Talionis
Mosaicæ.

i 3.

(a) add.

- (a) *add. Hornej. Philos. Civil. III. 13. 23. Contra passum secundum quod Pythagorae Jus ab ipso met Rhadam nato inferis dicitur praeclarum, memorante Aristotele Nicom. V. 5. quem tamen iis iniquitorem fuisse censet Joach. Cameronius, cum tanti viri ignorare non potuerim, simplici ejusmodi talionem in vita humana non dari non posse. Confer denique Horneum, & è recentioribus, D. Omeilium, Etic. Pythagor. parte ultima, p. 53. 54.*
- (b) *Unde, quod supra moneri poterat, poenam dixit Tertullianus VERUM INIURIAE, contra Marcionem IV. 23.*
- (c) *Quae nomina videre est apud Jo. Bernhardum Felicianum, veterum Graecorum in Aristotelem Scholiastarum Interpretem, Helmstadii editum.*
- (d) *Gen. IV. 14. Jud. I. 6. 7. add. 1. Sam. XV, 33. II. Maccab. V. 10. omnino. Scripsit in hoc Jus Amcehem insignem Commentarium doctissimus Theologorum, D. Dhauetus, & plenam ex exploratione sanctorum pandens seriem congeffit, quam non sine voluntate legentium.*
- (e) *Exod. XXI, 23, 24, 25. Lev. XXIV, 10, 20. Deut. XIX. 21. Prostant etiam Jo. Fridr. Miegii & Jo. Andreæ Danzii de Talione Dissertationes.*
- (f) *Pugnat etiam pro intè istarum Legum Constitutus L'Empereur Babakama cap VIII. §. 1. qui tametsi fateri tandem cogitur, pœnae Judicem fuisse, poenam talionis corporalem in pecuniariam, satisfactibus ita circumstantiis, mutare, argumento Legis Exod. XXI, 29, 30. ubi alternatio etiam gravioris poenae admittitur. Conf. Pafendorf de J. N. & G. VIII, 3. 27. ac satis id ipsa Tractatus Babakama superius allegati verba docent, quae ex interpretatione Jo. Lightfooti domus. Traditione accepimus, inquit Magistri Judaeorum, dicitur „ illud: Oculum pro oculo: intelligendum esse de satisfactione pecuniaria; quod autem dicitur in Lege, si labrum impigeris proximo, eadem impingetur & ipsi: Levit. XXIV, 19. non vult, ut ille demarctetur, prout alium demarctavit, sed cum dignus sit demarctatione, dignus est, ut damnum persolvat demarctato.*
- (g) *Videre hoc etiam Jonathas & Hierosolymitanus Interpres, qui reddidit: עינא חלה עינא דמי עינא dentis, pro dente: & verè recentiores in Versione Germanica Amstelodami impressa: Exod. XXI, 23. Is es aber (sic enim ipsorum sonant Germanica) das ein mord werd geschehen, so soltu geben sel for sel: geld for auz in*

pl. z des augs: geld for zan, in plaz des zins: geld for hand, in plaz der hand: & sic porro

(h) vide omnino Exod. XXI, 18. 19. & ad eam Jo. Bodinus de Republ. VI, 6 fol. 76.R. Edit. Paris.

(i) Num. XXXV, 31, 32. atqui uno, ut omnes norunt, excepto prohibitoque, reliqua permissa videntur. add. Jo. Tesmarus ad Grot. II, 20 10. p. 593. urfit hoc argumentum, & juxta cum aliis difficultatem istam expediit B. Obinder ad Grot. II. 20, 10. p. 1140. sq. & sic de R. mana quoque Lege apud A. Gellium Noct. Atticar. XX, 1. ostendit Caelius, rem ad estimationem Judicis redigi necessario solitam Nam, inquit. si reus, qui depasct noluerat, Judici talionem imperanti non pavebat astumata lite, Index hominem pecunia damnavat. Atque ita, si reo & passio gravis, quam nempe sevebat lesus, & acerba talio visa fuerat, severitas Legis ad pecunie multam redibat: si modo reus eam posset solvere. Nec obstat, quod Lex divina de talione ait: SECUNDUM QUID FECIT, SIC FIAT EI; id enim generaliter accipi potest pro COMPENSATIONIS PRETIO, si quisquam ledatur, quocumque tandem pacto compensatio fiat. Plane ut Simson de Philistæis: quemadmodum, dixit, fecerunt mihi, sic feci eis: Judic. XV. 11. cum tamen Philistæi Simsoni uxorem abstulissent; is verò segetes Philistinorum exussisset ad. Guil. Zupper. Explanat. Legum Forensium Mosaic. L. IV. cap. XIV. Conferri potest, de Lege Solonis duriore: EAN MEN ENA OΘΘΑΛΜΟΝ ΕΚΟΝΤΟΣ ΕΚΚΟΥΗ ΤΙΣ, ΑΝΤΕΚΚΟΠΤΕΙΝ ΤΟΥΣ ΔΥΟ, Diogenes Laertius in Solone I, 57, & eo in notis Epistius Menagius, qui ad Leonis præcipuè Imperatoris correctionem provocat.

(k) Plura congeffit argumenta Episcopus, Instit. Theologicar. L. III, c. 12. Sect. 2. præcepto quinto, ut: quod talio, cum ante monimus, non sit possibilis; quod periculosa; quod ex iniquo non parum trahat: quod noxam denique Reipublicæ adferat. v. c. si qui dentem excuserit, sit eulentus. (2) si quis tenerioris complexionis intercessit horrendum robustum. (3) quid si en m. qui lesit, privatus sit, & lesus Consul, Senator Princeps. Sed ista quidem pro nostri instituti ratione sufficiant.

II.

Si Pœna est malum Passionis OB Malum actionis: patere utique existimamus primo, Præscriptionem (a) accuratè loquendo An formale pœnæ comparat Præscriptionem

Ref. O. H. &
I, XII, 15.
& O. M. p.
644645.

quando non esse pœnam. Ratio est, quia præscriptio non est
introducenda OB malum actionis. Neque ideo Præscriptio
vel Usucapioni locus inter Gentes civitatesque cessit, ut, quod
nonnullis videtur, rerum suarum non fatagentibus negligenti-
æ *pœna* infligeretur; sed facilis ejus ratio à *socialitate* petitur,
quoniam absque ea nullus inter homines litium finis esset, ac
plerarumque rerum & privatarum publicarumque possessio-
num dominia nunquam in tuto locarentur; quin &, si nulli
temporum lapsus inter summos etiam Principes liberosque
populos valeret, Controversiæ de regniis regnorumque limi-
tibus forent immortales. Sed & hoc prætereundum non est,
quod ex *pœna* in alium procedens commodum, antegressam
læsionem supponat; in Usucapione verò, qui Dominus consti-
tuitur, nullo pacto ab negligente læsus est; ac *pœna* insuper ad-
pellari nequit exclusio à comodo quodam, quod non nisi
vigilantibus, ac rerum suarum fatagentibus expositum est.
Quamquam non negemus, ex *consequenti fieri*, ut cui, ob vi-
dicationem diu neglectam, actio deinceps denegatur, is
damnum, (b) eo modo, *incommodumque* patiatur. At magna in-
ter hoc & pœnam differentia est, nec ab illo ad hanc legitime
infertur.

(2) Impingunt hoc pacto in formam pœnarum Hugo de Roy, in *de e^o*
quod Justum est III, 3. 4. item Alphonsus Castrensis, *Theologorum*,
ut Vasquio audit, disertissimus, & ex Gallicis Scriptor Illustribus Pe-
trus Puteanus, qui contra Grotium, & Americum Gentilem in Dis-
sertatione: Si la Præscriptio a lieu entre les Princes souverains? pro-
batibus, *prescriptionem inter Gentes liberas locum non habere, ac*
non tamen de Regno Gallia probari posse, hoc, inter alia, argu-
mentum opposuit; que la prescription est une espece de peine, que la
loy inflige aux negligens; ce qui ne peut convenir aux Roys & aux
Princes souverains, qui n'ont point les loix entre eux, qui les lient &
obligent; qu'on ne peut dire être negligens a recouvrer les droits usur-
pes sur eux, puisque ils n'ont pas toujours les moyens ouverts de la
guerre, & c. *Si, inquam, præscriptio est Species pœnæ, quam Lex*
infigit

Argumen-
tum Putea-
ni recensetur.

infigit negligentibus; Sequitur eam non convenire Regibus ac sum-
 mis Principibus, quippe inter quos nulla sunt Leges, quæ ipsos ligent
 aut stringant; Quorsum accedat, quod de Principibus dici nequeat,
 ipsos iurium suorum recuperationem negligere, quam ipsis non sem-
 per suppetat facultas **A**PERTO Marte rem suam querendi. Tametsi
 vero **P**uteani magna merito apud eruditos auctoritas est, cum ob
 ,, insignem eruditionem, tum ob singulare **S** vel hac occasione non
 ,, pretermittendam elogium, quo ipsum in **V**IRA ornavit Nicolaus non sine
 ,, Rigaltius, quod oderit rixas **S** iurgia, ac turpe esse dixerit: **V** **E**ncomio
 ,, ros indubitatè doctos famam vicissim suam rodere ac lacerare scri- **P**uteani,
 ,, ptis trucibus, tanquam vilissimos in plebe cerdones, in angiportis
 ,, sese luto ac stercore conspurcantes: quodque rem omnium pessimam
 ,, vocaverit hominis improbi literaturam; ac sententiæ bonis semel
 ,, rationibus stabilitæ si quis factiosa contumacia contradiceret, pru-
 ,, dentis esse, non altercari, sed posteritatis arbitrio rem integram
 ,, permittere; licebit tamen, ex vero quædam eidem opponere. **E**t
 prius quidem falsum assumi jam in thesi monuimus. **E**ssè præscriptio-
 nem pœnæ speciem, quam **L**ex negligentibus inferat, absolute verum
 non est, quia **L**eges, saltem pleræque, non tam pœnas solvi desidiæ
 quam dominia in iure collocari volunt. **N**eque tam pœnæ est, quam
 afflictio quædam infortunium, aut casus damnum inferens, non ta-
 men **O**B **C**ULPAM negligentia vel alterius generis. **I**mo, etsi contra
 scientem fiat præscriptio, non tamen pœna erit, quia pœna infligitur
INVITO, ut supra docuimus, **D**issert. III §. 4. lit. a. ultim **I**N **S**.
Id vero, quod hinc sibi ipsi infligit, pœna non est, **S** qui sciens rem
 suam patitur **P**RÆSCRIBI, non magis pœnam pati intelligitur, quam
 si eam donaret, aut pro derelicta habere vellet. **Q**uod latè quidem,
 ac, ut solet, e. ud tē deduxit **F**ernandus **V**asquius, **I**Ctus ac Senator
Hispanus, **C**ontrovers. **I**llustr. II. 55, 19. **S**ecundò, nec id adpro-
 banus, quod nullam Principibus **L**egem esse communem ait. **N**on
 jam urgebimus, quod **C**larissimi **V**iri monere, non adparere, quid
 prohibeat, quo minus etiam **L**iberas inter gentes, consensu mutuo,
 si non expresso, attamen tacito, præscriptio aliqua consilii firmari-
 que poterit, quoniam **S** pœta gentium, mediante **L**ege naturali,
 validam inducunt obligationem. **A**dd. **V**uriar. **I**nstit. **J**ur. **N**. **S** **G**.
L. II. c. **I**V. q. 15. p. m. 110. **S**ufficit **L**ex naturalis, quæ tranquil-
 litatis **S** pacis interesse dicitur, aliquando possessiones rerum extra

k

con-

controversiam e. Hocari; ac illustris est locus in sepe nobis laudato de Rebus Brandenburgicis Opere, XVIII, 15. ubi, qui Jura Imperii contra Gallos Anno M DC LXX X. deducere, animose non minus ac ex vero a l immemoriam possessionem provocant; Longe (iniquitates) iniquius esse (plura parum equa antecesserant) status, immemoriali, quin pluriam seculorum possessione n. nos, ad Editionem Suorum TITULORUM contra Jura cogere. Hoc enim modo omnes totius orbis possessiones & dominia incerta redditum iri. Denique non semper opus Principibus est, ut aperto Marte rem feram repetant; Sufficit haud raro, si vel protestatio de Jure fiat, vel discretio partium amica instituat, aut quod consultum admodum est, pro non conditionato) compromisso ad arbitros provocetur; quae via illi precipue notanda, qui petit; quippe cum possessionem cum aliquo titulo favor utique comitetur. ad 1. Grot. II, 23, 8. f. s. s. e; concinnius Puffendorf. de O. H. § C. II, 1, 10: § II, 16, 3. ac nuper admodum in Vindiciis Grotiani dogmatis, de praescriptione inter Centes liberas, Celeberr. Welhofius, thesi inprimis XXXI.

(b) Salva tamen possidentis conscientia, quidquid speciosè regeat Guilielmus Amelius, de Conscientia V, 41, 19. p. m. 539. Si, inquit, proter bona fides Res Ipsa nihil est aliud, quam falsa persuasio possidentis; Ergo talis possessio ex praescriptione erit injusta, & adversus Legem naturae. Rursus. Quod jus sovet possessionem rei alienae, id injustum est. Sed Jus usucapionis. Verum in priori argumento antecedens negamus. Non enim est falsa, Moraliter, id est culpabilis persuasio, quae bona fide nititur. Etenim non est humana facultatis, omnium dominiorum justitiam examinare; sed sufficit credere, eum, à quo rem habeo, dominum fuisse, donec probetur contrarium. Quemadmodum § naturaliter consueque pro bono Viro quilibet habendus est, ac simplicem existimationem integram servare censetur. Sed § in altero minor est falsa. Res enim sic possessa, ab alio derelicta, & hujus voluntate eam non amplius habendi per derelictionem sufficienter declarata, pro aliena haberi non potest; nec quae jure titulo, puta emptione, donatione, & similibus, ac bona fide possessa. add. Mevius Nucl. J. N. § G. Inspectione VI. §. 24. n. 2. Denique COLLISIO videtur praecceptorum naturalium: Res Domino invito non est auferenda; § illius Reipublicae interest, dominia in certolocari. Sed heic vincit posterius, quia dominia non sunt introducta turbande,

Observatio
de

banda, sed tranquillandæ conservandæque societatis causa. Quem admodum Legibus *ἡ ἀνάγκη* hæc semper limitatio inesse intelligitur: quatenus iis satisfieri queat, SALVA LEGE NOBILIORE. Quamobrem, si utriusque satisfieri nequit, inferiori non obedire mali rationem exiit, idque ex mente Legislatoris, quem ad impossibilia nos obligare voluisse, probabile non est. Sed hic amplior est de COLLISIONE Legum, inprimis naturalium locus, quam qui heic pro dignitate tractari possit. Eum à Panatio, Stoico apud Rhodios Philosopho prætermissum queritur Cicero, primo de Officiis, in calce; qui tamen nec ipse pro dignitate, & distinctè satis id excoluit; iudice, cui plurimum in nobilissimo argumento debent eruditi, Celeberrimo Hertio, Tractatu de Collisione Legum, qui primo Opusculorum Tomo continetur. Adde si placet, Henniges. ad Grot. lib. 4, 1. p. 397. cujus pleraque probari possunt, si, quæ de pœna negligentie advertit, excipiantur.

Collisione
Legu Nat-
uralium

III.

Si porro, FORMA POENÆ in eo consistit, quod infligitur ob malum actionis; & pœna adeo atque culpa, veluti correlativè dicuntur; manifestum secundo esse existimamus, quod non omnis afflictio, non omne incommoalum, non omnis castigatio pœna dicenda sit. Igitur contra naturam pœnarum loquuntur, & in primæ Moralis disciplinæ principia impingunt, qui remissa CULPA pœnam ajunt manere; (a) & iis, quibus crimen à Domino condonatum est, luendas adhuc, jam condonati criminis pœnas restare asseverant. Pœnam is nullam debet, cui peccatum remissum est. (b) Neque illi quidquam proficiunt, quando exemplis undique conquestis probant, immixtas à DEO sanctissimis quibusque Viris gravissimas calamitates. Aliud nimirum queritur; An illa, quæ recensent, proborum mala POENÆ propriè fuerint, iis ob peccata divinitus inflictæ? Fatemur gravia & acerba fuisse, quæ tulerunt: fatemur cœlitus à DEO immixta. Pœnas fuisse negamus. Neque enim (c) quidquid ad verbum aut acerbum nobis accidit, id ipsum pœnam esse necesse est. Grave est vinciri; gravius uri, aut secari. Non

An dimissa
culpa locum
habeat pœ-
na?

„tamen ideo pœnas dedisse censendus est, qui ex medici præ-
 „scripto aliquid istorum perpessus est. Gravis erat olim, ac
 „laboriosa Athletarum vita; multus sudor, multæ plagæ; dura
 „etiam & acerba est hodie tironum in Gymnasiis, militum
 „in castris, in agmine, in acie conditio. Eone existimandum
 est, alicujus eos peccati pœnas luere? Nihil minus. Hanc isti ha-
 bent non sceleris, aut flagitii mercedem, sed virtutis & gloriæ
disciplinam. Sanguinis missio in castris Romanis flagitioso mi-
 liti infligebatur in pœnam. Eadem Medicina & fuit, & nunc
 est. Res utrobique eadem, si ipsum actionis aut passionis in-
 genium spectes; longè diversa, si agentis ANIMUM, aut patien-
 tis meritum intuearis. Rem (ut loquuntur scholæ) MATER-
 RIALITER unam variant causæ, fines, usus, circumstantiæ. *Crux*
 facinoroso sceleris *supplicium* est, ac ejus, quem promeritus est,
inferni pars quædam. *Martyri* eadem non *pœna*, sed *certamen*;
 non *supplicium*, sed *victoria matera* est. (d)

(a) *Usus hujus observationis si facile capiunt, qui momentum questio-
 nis: An dimissa cui pa infligi adhuc possit pœna? inter nos & Romæ
 nenses agitat & intelligunt. Assentem hi tuentur, sed invidis, ut osten-
 dimus, naturæ principis. Itaque negantem cordate defendunt no-
 stri, falsumque esse ostendunt, quod remissa culpa remaneat debitum
 luende pœnæ, tamen temporalis, attamen propriè sic dictæ. Argu-
 mentum roborandæ, ut alios prætereamus, pie doctrinæ petit accu-
 ratissimus Theologus, Henricus Höpferus in ipsa fronte Dissertatio-
 nis A NATURA POENÆ PROPRIE SIC DICTÆ. Contradictoria enim est,
 culpæ remissionem, & ad pœnam obligationem. Illam Judicem re-
 conciliatum placatumque, hanc tratum, & Compensationem EX
 RIGORE querentem innuere. Ac tamen sunt, qui calamitates casti-
 gationesque, dimissa etiam culpa, immixtas, pœnarum nomine insigni-
 verint, velut, qui de vocabulis noluerint liguare; ipsi tamen inter
 pœnas materialiter (ut cum scholis loquamur) & formaliter confi-
 deratas accuratè distinxere. Priori scilicet modo, ac metaphoricè &
 figuratè pœnam sæpè dicunt etiam castigationem, qua Pater filium cor-
 rigit,*

rigit, non Indictis gerens personam, sed Patris, dum ejus delicta, quanquam preterita severitate non proponit, levi tamen atque salu- tati disciplina castigat. Que ratio est elegantis in sacris pbraseo- logie, que castigationes ejusmodi *πυθειας* adpellat, τῷ κατωκει- μαν opprobitis, 1. Cor. XI. 30, 32. ac memini Hebræorum Magi- stros eas palcè admodum vocare *כחבב של אהבה* Castigationes amoris. add. Edward. Pocokius ad Joel. II, 14.

(b) Videri è nostris possunt; Höpfnerus duobus locis: uno ubi de Si- tisfactionibus, altero ubi de Justificatione agit, quo posteriore ad Augustinum præcipiè, ac jure quidem provocavit. Is enim: quod, dicit, pateris, unde plangis? Medicina est, non pœna: castigatio, non damnatio. In Psal. CII. Tom. VIII, Gerhard. de Pœnitent §. 126. ubi tandem: Negari certè nequit, perpetuam esse Relationem inter culpam & pœnam. Ubi igitur facta est remissio culpæ, ibi pœna PROPRIE dicta locum habere nequit. Quid, quod remissio peccati nihil aliud sit, quam condonatio pœnæ? Ergo pugnant inter se in- vicem, peccatum verè remissum esse, & tamen pœnam propriè di- ctam adhuc propter peccatum sustinendam esse. E Romanensibus placuit cordatus Jureconsultus & Philosophus Fernandus Vasquius, qui Controv. Illustrion II, 55, 19. ad Alphonsum Castrensem pro- vocat, cujus verba ita habeant: Advertendum esse, quod non omnis passio, quamlibet offensiva, seu concomitans, siue insidiosa est, dicen- la pœna sit, quia pœna & culpa dicantur CORRELATIVE.

(c) accurate Chrysostomus, de sanctis hominibus: οὐ γὰρ δι' ἡσυχίας ἢ ἀπὸ ἐπιταγῶν, ἀλλ' ἀγῶνων καὶ πειρασμάτων. Non enim ad punitio- nem passi sunt, sed ad certamina & luctum. Homil. XLI. Græca (Lat. XLII.) in Matth. p. 476. c.

(d) Commendari heic magnoperè meretur Joannes Dallæus, qui septem Libris de pœnis & satisfactionibus, hanc unam è doctrina de pœnis quæstionem, (utinam & ceteras!) egregiè tractavit, ac, probè di- xerim, exhanxit. Prodiit Opus insigne Anno MD XLIX, Amste- lodami, quo ipso id Amplissimo Viro Cl. Sarravio, Senatori in Par- lamento Parisiensi inscripsit.

**SECT. VIII.
DE FORMA
POENARUM.**

SECTIO VIII.

§. I.

An ob delicta aliena irrogari possit poena:

SI Poena immittitur OB MALUM actionis: *Igitur ad eos non pertinet, qui non peccarunt.* Nam contra naturam est, aliquem ob factum quoddam puniri, quod ipsi non potest imputari; praeterea obligatio ad poenam ex merito oritur; *meritum* autem est personale; (a) quippe ex *voluntate* ortum habens, (b) qua nihil est magis homini proprium; unde & *ἀνομιαν* vocatur, & noxa, veteri dicto, caput sequitur. Itaque *poena* vocari nequit dolor ille aut damnum, quae ex alterius poena consequenter in illos redundant, qui nihil deliquerunt. Sic *parentum* (c) *bonis confiscatis*, liberi sentiunt quidem *incommodum*, idque *per consequentiam*, quia bona illi habituri alioquin fuissent, cessante conditione, quae erat, ut ea à parentibus usque ad mortem conservarentur. Eundem in modum, quando parentibus ob delictum in servitutem redactis, liberi ex illis post nati, servi quoque fiunt, in his *poena rationem non habet servitus*, sed infortunii duntaxat; praesertim, cum nemo, antequam sit, jus (d) habere possit, ut tali & non alia conditione nasceretur. Sed &, reo aufugiente, quando fidejussor exsolvere multam cogitur, non ex delicto, aut *sub ratione poena* patitur, sed quia in talem eventum *ULTRO* se obligavit.

- (a) *Difficile hoc est prolixum argumentum est de Communicatione Poenarum, tractatum à Grotio II, 21, per totum; ac brevius à Pufendorfio Element. Jurisprud. Univers. L. I. Defin. XXI, §. 7.*
- (b) *Unde nec DEUS poenam innocentibus infligit, etsi Grotius heic ad merum ejus Dominii Jus confugiat, notatus eam ob rem jam superius, Dissert. III, §. 4. p. 24, 25. Equidem obtare videntur (1) Adami delictum posteris non existentibus imputatum. (2) Familiae Achanis ob Patris sui furtum excisio. (3) DEI ipsius verba, se peccatam iniquitatem in liberis vindicatorum comminantis, ac exemplo posterorum Chami, Gen. IX. 25. Saulis, Jerobeami, Achabi, mi*

Preponuntur Objectiones.

NATAE

narum veritatem comprobantis. Qui etiam ob Davidis peccatum pestilentiam populum consecerit, & quidem, ipsemet agnoscente Davide, innocentem. (4) Auctoritas Arcadii, Imperatoris licet Christiani, pronuncians, p. te no perire debuisse supplicio, in quibus patrum criminis exempla metuntur. Sed ad primum quidem non respondet ratio, sibi relicta, quippe que ignorat, pravitatem in facultatibus in Anatoribusque humanis conspicuam, Unius culpa provenisse. Ceterum terminos è scholis nostris desumpsere Theologi, quando Adamum ad præstandam conditionem fœderalem NOMINE totius generis humani obligatum, illiusque CAPUT non physicum saltem ac seminale, sed & MORALE ac personam REPRESENTATIVAM & Sponsorem quendam Syndicumque fuisse responderunt. Ex quo adparet, quod violata ab illo primi pacti conditione, tanta simul posteritas pœnali fœderis sanctioni obnoxia fuerit reddita; quippe cuius ipse personam unam sustinuit, & quicquid accepit egitque, id accepit & egit, & suo & totius posteritatis nomine; ut novum non est, actiones Syndici totius Reipublicæ actiones vocari. Conferatur B. Wöllflaus de hoc argumento singulari Tractatu, Exercit. VI. §. 9. & 15. & Pufendorf. Jure Fœdali §. 26. p. 115. sq. ac Elem. Jurisprud. Univ. L. I. de fin. IV. §. 1. Ad reliqua monemus primò generatim, Subditos liberosve, qui ob peccata Reſtorum parentumve affigi dicuntur, non esse ejusdem generis. Namque, aut innocentes plane sunt, & à transgressione culpaque Superiorum ita immunes, ut nulla prorsus ratione de ea participant; aut implicati sunt per Consensum, imitationem, approbationem, aut alio, qui in serie Moralium causarum adparet, modo. Prioribus nemiquam imputatur culpa Magistratus aut Parentum, sed Magistratus aut Parentes proprie puniuntur in subditis aut liberis, quorum CALAMITAS in illorum ordinatur supplicium: agnoscente id ipsum Davide II. Sam XXIV. 17 & ita, licet subditi aut liberi non sint immunes ab omni peccato ABSOLUTE, absque respectu ad Magistratum aut Parentes, possintque utique castigati vel etiam puniri propriorum intuitu delictorum: non tamen puniuntur, formaliter, ob delicta Superiorum, quippe de quibus non participant. Posterioris ordinis qui sunt, merito pleiuntur cum Magistratu & Parentibus, quippe CORREI, & ad quos criminis paterni reatus ob communionem patrati criminis PRÆPARI spectat. Confer Ezech. XVIII. 14, 15, 16, 17, 18. ac omnino è no-

&
respondetur
ad
primam.

ad
reliquas
(1) genera-
liter.

stris

(2) Specia-
lim ad se-
cundam,

adtertiam,

stris Wölfflinum, qui hoc argumentum, confusè à quibusdam tra-
ctatum, ex interioribus principijs eruit, laudato Tractatu de Lapfu
Adami Exerc. VI. §. 6 Speciatim verò quod locum de Achane at-
tinet, sunt, qui dicant, liberos ipsius adductos, ut cum omni populo
simul à Josua erudiretur, monerenturque sibi à talibus cavere; non
ut interficerentur cum Patre: eoque sequentia verba: Lapidatant
eos: intelligenda tantum de Achane & juvenis ejus. Jos. VII. 24.
Ceterum eò gravius fuisse supplicium, quod Achani in gementium
liberorum conspectu irrogatum. Quodsi verò omnino & hi pœnam
sustinere capitalem (etsi magnæ sunt pro sententiâ priore rationes)
dicendum utique erit, illos in participium paterni sacrilegii venisse,
vel positivè, consentiendo, vel negativè, reticendo, neque, cœm per
erat, manifestando. Ad tertium dicimus, non probari, quod inno-
centes liberi puniantur, obstante immota divinæ Justitiæ Regula Gen.
XVIII. 25. Sap. XII, 15. Quodsi ergò affligantur; tum vel castiga-
tionem, vel pœnam, suo quam delicto merere, sustinent. Sed & lex
ista de puniendis improborum liberis ultra abnepotes, id est, tertiam
quattamque generationem non extenditur, quia ad eorum conspe-
ctum pertingere potest humana ætas, & parentes puniri adhuc in
spectaculo possunt, quod gravius illis, quam quod ipsi ferunt. Adde,
quod istæ generationes perversis plerumque antecessorum exemplis
fuerunt corruptæ, quæ ratio etiam est, cur DEUS de se odio habeat.
Saulis posteritas gens fuit sanguina-
ria, adeoque rea sanguinis Gibeonitarum II. Sam. XXI. 1. & Iero-
boamni quoque posteritas, paternæ impietatis viam ingressa, non in
Unione saltem naturali, sed & morali cum Patre stetit, parti-eps fa-
cta falsi cultus, universum Israellem corruptentis, in quod scelus,
velut & in perjurium & sacrilegia, isto pacto animadvertere DE-
UM, Grecis observatum, qui ista crimina æm adpellarunt. ad
Grot. II, 21, 24 & Plutarchus de sera Numinis vindictâ. Denique
non Davidis modo, sed & propriorum peccatorum causa punitur
populum esse, quis dubitet? Quanquam occasionem præbuit Regis
facinus, iramcelerius emittendi. Neque reprehendi hoc quidem
loco ab Ulr. Obrechtio meruit Osiander, qui causas pœnarum popu-
lo irrogatarum facile obvias conquistit. Quis enim ignorat causas
moralis fontes? & quem politici vinculi, heic intervenientis, efficacia,
fugit? ubi facile infertur communicatio per intentionem sive direc-
tam

Etiam, siue, quod sufficere potest, indirectam; vel ut aliis loqui placet, formalem, virtuales & interpretatviam. Illa rursus vel negativæ, vel positivæ est. Ista in eum cadit, qui esse *sum actu quidem voluntatis expresso non expectit, id tamen agit, ex quo effectum IMPUTABILITATEM, semper, aut saltem plerumque sequi non ignorat. Hæc ex culpabili ac facile superantia ignorantia ortum habet. Atqui IMPUTABILITAS recte de singulis huius intentionis speciebus enunciatur, eoque à Populo non absuisse facile intelligitur.*

- (c) Singularis est observatio Grotii: Nescio, inquietis, quis Christiano Imperatori Arcadio ausus est hoc dicere, debuisse paterno perire supplicio, in quibus paterni criminalis exempla metuentur, J. B. & P. II, 21, 13. sed quis iste fuerit, Jacobus Godofredus docuit, & palcrè exposita Entropii Historia, observavit Ulr. Obrechtus, Observat. ad Grot. II, 21, 13. & ante eum sententiam ad eundem locum dixit prudentissimus Zieglerus. Quo ipso ad quartam objectionis partem responsurum esse arbitramur. Signanter interim de factis Amazie Regis Ju. de Scriptor diviniot: Sustulit, inquit, Ministros tuos, percussitque, qui Patrem suum interfecerant. Filios verò Regicidarum non occidit. Quemadmodum & Lex Moysis exigit, ubi sic præcepit Dominus atq; edixit: Ne moriantur Patentes liberorum causa, nec filii propter liberos: Sed quisvis propter suummet peccatum moriatur. II. Reg. XIV. 5, 6.
- (d) Non ubivis obvia est distinctio libertatis κατὰ φύσιν & κατὰ νόμον. Illa cuiuslibet per naturam antecedenter ad omne factum humanum competit, quia naturâ omnes sumus æquales; non hæc, quæ dicit Jus nunquam sciendi. Usam docuit Grotius II, 22. II, add. I, Cor. VII. 21.

II.

Si porrò poena est malum Passionis on malum actionis: An poena manifestum est, in dubio poenas nondum infligi posse. Quare & usitatas veteribus (a) Innocentiæ purgationes, ac judicia, ut vocabantur, DEI, Legesque (b) paribiles recte abolitas asserimus: (c) cum quod injustum est, (d) malo adfligere, quem deliquisse ignoras: tum quod nihil faciendum dubitante conscientia esse, ex natura constat; & audax insuper temerariumque facinus est, innocentie aut noxæ testimonia, ante tempus, Deo velut extorquere, & effusæ Ipsum tentandi licentie campum

pum aperire: *denique* satius est *in dubio* vel nocentem absolvere, quam innocentem condemnare: quia corrigi non potest damnatio semel injustè facta; at absolutio nocentem vel emendat, vel denuo peccanti pœnam reservat.

(a) *Qualis fuit* (N) *per aquam calidam seu fervidam potius; cujus in Legibus Frisorum frequens extat mentio ut, Titulo Thibda: III, 6. edit. Heroldiane, quæ Basilee M D LVII. prodiit: Si res grandis erat, in reliquiis juret servum, aut ad judicium DEI in aqua ferventi examinet. Ac rursus, §. 8. Si quis in furto deprehensus fuerit, & ab ipso, qui eum deprehendit, furti arguatur, & negaverit: juret uterque solus, & ad examinationem ferventis aquæ judicio DEI probandos accedat: Si ille qui fur esse dicitur, fuerit convictus, componat Wergildum suum ad partem Regis, & manum LX. solid. redimat, & in sumpto furto compositionem exsolvat. ad lē Legis Frisorum Titulum XIV. §. 3. & alibi passim. Profert etiam Decus Anglorum Jo. Seldenus in Jan. Anglor. ex Hoveden. L. II. annal. exemplum Joannis Senis nobilis & divitis, cui sub Henrico II. cum imputata esset Fratris Comitiss de Ferrariis cades, & aqueo se non expectavit iudicio, pœnas dederit patibuli. Eventus erat, ut si innocentes essent, manum non adustam vel illasam extraherent. Vide Formulam in Consecratione aquæ usitatam, apud Goldst. Constit. Imp. To. III. & repetitam à Jo. Christoph. Beckmanno, diligenti tractatione de Judiciis DEI, c. III. §. 4. p. 23. seqq. (2) Eodem pertinet purgatio per Aquam frigidam, eaque communior. Ubi reus aqua immersus, si fundum peteret, innocens pronuntiatus: si emerperet, damnatus est. Quali injustissimo processu in Waldenses olim & Albigenes animadversum legimus, quorum aliqui ad tribunalia traditi, se à Waldensium doctrina alienos esse profitebantur, ut capitis pœnam essingerent. Qui tamen denuo purgationi per aquam frigidam commissi, quod corpora ipsorum aliquando attollerentur, à Turba adclamante; Hæretici sunt, Waldenses sunt: ne expectata quidem Judicis sententia trucidati sunt. add. Molinzi Vatem, III. 23. (3) Nec minus eo referenda sunt Ignis judicia; ubi si quid ignes ac rogi, vel prunæ, aut ferræ candentia, chirothecæ item candentes, ac vomeres igniti præternaturale admitterent, & gestantem incedentemve illasum præstarent, is, nulla amplius facta disquisitione, innocens pronuntiaretur. Sacros ejus rei ritus ex MS. Anglicano exhibuit Boxhornius, Histor.*

Histor. Univ. ad A. MV. ex eoque recensuit Becmannus, c. IV. §. 1. (V) Singularis etiam fuit modus explorandi innocentiam, per duella Judicii Divini, Lege Burgundionum sancitus: quem in Historia veteris Regni PQ Burgundionum descripsit Schurzleischius, Dissertatione XI. inter Opera Historico-Politica. Sed & Leges Alemanicz tit. 44. §. 1. tit. 56. §. 1. tit. 84. LI. Bajwar. Tit. 2. cap. 2. tit. 9. cap. 4. & LI. Longob. lib. 1. tit. 9. §. 39. & l. b. 2. tit. 35. §. 3. 4. in causis dubiis ad hæc scelestæ præsidia, divinæque, ut perverse tum credebatur, Judicia confugerunt, observante, totumque argumentum pulcherrimis, ac nondum editis monumentis illustrante Celeberrimo Viro, Jo. Philippo Datt, volumine Rerum German. I, 1, 23, sqq. ubi etiam privilegia, contra Judicia Compionum impetrata recensuit, & crudelissima superstitioni larvam detraxit, vocato præcipue in subsidium Agobardo, Lugdunensium Episcopo, qui inter alia: Vocant, inquit, vani homines ista judicium DEI. Uade probari potest judicium esse DEI, quod DEUS nunquam præcepit?

(b) adde de mo Da. Datt. l. 1, § 9.

(c) conf. Becman. d. l. c. VI. §. & Constitutionem Friderici I. que est inter Neapolitanas, L. II. tit. XXXI.

(d) Obstat videtur (1) Lex divina, qua mulieres adulterii suspectæ, innocentiam aquarum amaratum haultu probare tenebantur, Num. V. 12, 13. sqq. (2) quod pluribus exemplis, divino provisu, comprobatum fuerit, Purgationes ejusmodi culpam innocentiamve demonstrasse; ac (3) Kunegundam Henrici II. Imp. Conjugem, cum illicitæ consuetudinis cum nobili Anlico suspecta esset, ad igois judicium confugisse, & cum per undecim ignitos vomeres illesa ambulasset, in duodecimo substitisse, inviolatamque adeo pudicitiam comprobasse. Sed ad primum quidem non disputabimus, an amara aqua ob qualitatem intrinsecam dicte, an ex effectu, quem in rea muliere edidere, an ex adjuncto, seu quod cum amarore ac tristitia animi, cum Jo. Clericus suspicatur, hanc siverint? add. Wagenheil. Sota, cap. III. §. c. pag. m. 441. Sufficit primò, quod id DEI judicium ad unum adulterii explorationem destinatum, ac singulari quidem edito divino, fuerit. At nihil ejus in hisce, que vocabant, Judiciis divinis conspicimus. Namque & ad alia incerta adhiberi solita, & mandato DEI destituta fuerunt. Ceterum constans Hebræorum sententia est, divinam istam Legem, non cuiuslibet imaginariæ Zelotypiæ

indulſiſſe, ut in gratiam ſuſpicacis viri tam grave pudicitie conjugalis experimentum fieret; ſed etiam magna ratione & ſpecte veritatis, quemque ſeria uxoris de ſuſpicione commoneſcitatio, atque ut à ſuſpecta converſatione deſiſtat, debortatio, anteaſſerit, intelligendum eſſe. Sed quid hæc ad iudicia, quæ ſequiores præpoſtere adpellarunt divina? Conf. Episcopius, Inſt. Theol. L. III c. X. Sect. 11. §. 12. Ad alterum: equidem Aventinus, Aunal. Boj. L. IV. fol. 333. b. & alibi, mirificè iſta iudicia velut actus pie in DEUM ſiſtencie exaggerat; ſed jam ſupra nos exemplum innocentiffimorum Waldenſium allegavimus. Singularis tamen eſt Grotii obſervatio, ſepe DEUM apud populos legum literarumque rudes permiſiſſe, ut letus eventus cauſſam innocentis comprobaret, forte quod eo rerum ſtatu non tam malitia, quam ſimplicitate hæc ratio probandi recepta eſſet. De tertio videant Hiſtorici, quorum lites non decidimus. Id memini, inſignem Virum totam de exploratione Innocentia Kunigundis narrationem, multorum licet ſcriptorum testimoniis nixam, pro fabuloſa ſuper declaraffe, peculiari de KUNIGUNDI edita diſſertatione, quæ, ut omnia quæ à Schurzſiſchiano ingenio prodeunt, lætiſſime meretur. Addi poteſt ſaſciculus Quæſtionum Moralium, qui Helmſtadii, dirigente Jo. Andrea Schmidio, Theologo ac Polyhiſtore celeberrimo concinnatus, quadricennio abhinc prodiit, ad Partem Spectabilem Theol. Moral. Bjerianæ c. II. Sect. I. qu. 2. Poterat etiam tortura opponi. Sed illi ſeveritas: non favet Jus Naturæ. Conf. Baxter. de Judiciis, quæ Diſſertatio eſt appendix Diſſertat. Academicarum p. 80. ſeq.

III.

Quid ſit Meritum? ubi & oſtenditur, quocuplex ſit vocis accipio?

Quoniam porrò Poena eſt Malum Paſſionis OB Malum Actionis: adparet, in ejus forma ſpectandum eſſe inprimis id, OB QUOD. (a) Eſt autem id nihil aliud, quam MERITUM; ultra quod nemo eſt puniendus, (b) quemadmodum rerum etiam reliquarum eſt modus & quædam mediocritas. Ubi non diſtinetur, generalius à nobis accipi vocem meriti, quatenus & mali meritum complectitur: qua notione eam & Grotius adhibuit; alias (c) enim, & κατ' ἐξαιρέτην λόγον ſenſuque preſſiore, meritum dicit qualitatem moralem æſtimativam, in hominem ex actio-

ne indebita (d) resultantem, secundum quam illi debetur bonum æquipollens, (e) ab eo, in cuius gratiam ista actio fuit suscepta. Quod opponitur partim *Debito*, (f) quod formaliter importat præstationem rei per legem præcipientem vel ventantem requisitæ, ac jure perfecto, nulla licet mercede aut præmio proposito, debitæ: partim *demerito*, quod instar qualitatis concipimus, ex actione mala in hominem resultantis; qua damnum alteri ista datum pensare tenetur. Itaque hoc loco Meritum, ut monuimus, est *ID*, OB *Quod* pœna infligitur: id nimirum, quod *ex conceptu* (g) actionis malæ *formali* profluit, & in ea intrinsecè, arctissimèque comprehenditur.

(a) Ita nimirum *OB*, variis adeo exceptionibus obnoxium, ipse definitionis auctor exposuit, de J. B. & P. II, 20, 28.

(b) Docet hunc modum, bancque *meritoria* ratio, ex eaque omnis sapientum chorus, cuius suffragia diligenter, ut solet, collegit Joann. Testarius ad Gros. II. 20, 28. addendus Cicero Off. I, 25. Cavendum est, inquiens, *NE MAJOR PœNA, QUAM CULPA SIT.*

(c) Non erit, spero, inutile doctrinam de merito attingisse, sed breviter ac in tyronum gratiam. Definitionem dedit Pufendorf. Element. Jurisprud. Univ. L. I, 20, 21.

(d) Propria igitur ejus conditio est, si loqui ita fas sit, *INDEBITAS*. Quod naturale est fundamentum destruedi distinctionem Meriti in de congruo & de condigno. add. Du. Je. Jac. Müllerius, Instit. Ethic. P. I. c. VII. §. 12. p. 289.

(e) Meriti expletionem quando expressè stipulamur, Merces proprie dicitur. Sed quando expletio ejus, quantum ad modum, tempus, & quantitatem in arbitrio & æquitate alterius relinquitur, Præmium vocatur. Quod est vel res corporalis, vel incorporalis, vel moralis, vel notionalis; conf. denno Pufendorf. Element. Jurisprud. Univ. I, 20, 3.

(f) Illustris locus est Luc. XVII, 10.

(g) Sic semper male præsto sunt actioni conscientie inquietudo & accusatio, atque ejus accidentia: que tamen ex ejus formali, ut ajunt, conceptu non emanant. Hoc meritum definiunt, quod sit realis, relatio actionis moralis ad rem à recta ratione prædeterminatam, cuius ipsum agens morale capax existit ut justè servata inter ipsam

Quid Meritum hoc loco? seu id est quod

„actionem, & rem prestitum equalitatis, ad boni consecratio-
nem, & vitii fugam. Definitionem paulo obscuriorem expli. int,
quod homicidium v. c. à Cajo commissum sit actio moralis, & qui-
dem in specie moraliter mala; cuius consequens sit MERITUM Pœ-
næ capitalis, quam recte utique ratio determinet, modo ad justam is-
ter hoc delictum & pœnam attendatur equalitatem & vitam eri-
pienti, vita rursus, auctoritate publica, eripiat. Subjectum at-
tributionis huius meriti est moralis actio, in potestate agentis con-
stituta; Fundamentum dicunt possibilem equalitatem, imò ipsam a-
ctionem moralem ejusque terminum recte ratione determinatum; Ra-
tionem fundandi ipsam adualem ajunt equalitatem inter actionem
moralem ejusque terminum, ut inter homicidium & homicide occi-
sionem; terminum denique ejus dicunt rem à recte ratione prædefi-
nitam; uti terminus, ad quem moralis relatio homicidii, ut meritum
dicitur, tendat, sit mors. Sed hæc nos quidem breviter, ne quid o-
mittatur, quod ad diffusi argumenti vel cognoscendo terminos re-
quiritur. Plenius ista ac satis quidem diligenter Velt hemius ad Grot.
II, 20. §. 15. seqq. & laudatus antea Dn. Müller. Insit. Ethic. I.
7. 5. seqq.

IV.

Quid Cul-
pa:

Commodè adeò de *Culpa* quoque * heic agitur, ejusmo-
di actus mali sive qualitatem sive relationem dicente, vi cujus
ille agenti morali, ut *auctori*, (a) actu etiam cessante dudumque
præterito, moraliter imputari (b) potest.

* Differt culpa Moralis à Juridica, quod illa semper cum animi vitia
conjuncta sit, verumque dicat respectum ad delictum; hæc verò sepe
solum negligentiam, ne quidem ad damnum sarcendum obligantem,
importet. Pufendorf. Elem. I, 17, 7.

(a) Hæc enim est præcipua ut actionis moralis in genere sic & male
speciatim affectio, quod homo pro ejus auctore possit haberi, ac ad
reddendam de ea rationem adstringi; quodque in ipsum redundent
effectus, qui ex istis proveniunt. add. Pufendorf. O. H. & C. I, r.
19. Inde culpa Scholasticis definitur moralis imputabilitas delicti.

(b) Vox imputationis, ut ex Flacio, ejusque Clave in hac voce; ac
Vellerio ad Rom. IV, 3. discimus, hortensis est, & propriè infusio-
nem vel infusionem, qua furcæ plantæ imputantur, significat. Trans-
lata

lata deinceps ad forum Morale, pro actu Judicii, quo quid ad Auctorem suum pertinere intelligitur, ac Jure censetur.

V.

Sed & Culpam (quæ moraliter (a) considerata variè dividitur) quoad modum concipiendi excipit Reatus. (b) Ut enim ex actu moraliter malo proximè culpa, sic ex hac Reatus oritur; qui non tam *delinquentis sub peccato* quandam veluti constrictiorem, quæ *reatus* alias *culpa* (c) in scholis dicitur, quam peccatoris ad pœnam, (d) ob admissam culpam, OBLIGATIONEM & DIGNITATEM importat.

Quid Reatus?

(a) *Ut est divisio* (1) *in plenam & minus plenam. Prior culpa est, quæ ex delicto plene perfectèque: posterior, quæ ex eodem, sed semiplenè ac imperfectè voluntario confurgit.* (2) *in directam & indirectam. Illam vocant, quæ oritur ex delicto, cujus causa fuit directa hominis voluntas & consensus directus. Ut si quis ignem tecum supponeret, incendiumque illo excitaret. Hanc, quæ peccatum sequitur, cujus causa fuit indirecta hominis voluntas & indirectus consensus; ut si quis ignis, cen par erat atque ex officio tenebatur, curam non ageret, eoque pro causa sequenti incendii haberetur.* (3) *in levem & gravem, pro natura scilicet, & gravitate vel levitate delicti* (4) *in propriam & alienam. Posteris rem in susceptione culpa alienæ à Christo factæ norunt Theologi. Confer sepe in hoc argumento commendatum longèque utilissimum Scriptorem Dn. Müllerum, Instit. Ethic. P. I. c. IX. §. 8. De culpa Juridicè accepta egit Ludov. Molina de J. & J. To. II. diff. 293. & nota in vulgus est ejus in eam, levem & levissimam divisio. Ubi & levissima culpa ad reparationis necessitatem sufficere potest, si modo negotii natura exactissimam diligentiam non ultro velut adspertur; & quæ alias à Juris quoque naturalis Doctores monentur. add. interim Pufendorf, de O. H. & C. I, 6, 9.*

(b) *Nomen Ciceroni incognitum & à M. Messala primum usurpatum esse memorat Quintilianus, VIII, 3.*

(c) *Cum quis Reus facti dicitur, ut in vernacula: Er ist schuld daran.*

(d) *Cum dignus quis dicitur, qui pœna ob peccatum & noxam adficiatur: Er ist straffwürdig; Er ist straffällig. Rom. V. 16. Reatus*

ex

ex una offensa est ad condemnationem. Quo etiam ad aspectum peccata debita dicuntur. conf. omnino H. Wulfius ad Symbol. Apostol. Exercit. XXV. §. 5. p. 476. & adde de novo Müllerum I, 9, 11. quo sensu & Valquez in 1. 2. Thom. tom. 1. disp. 132. c. 3. n. 15. & 17. Reatum dixit esse dignitatem sive obligationem ad poenam ex peccato ortam. Neque hac doctrina illis opponitur, qui Reatum peccati formale adpellant. Vel enim peccatum in se, & quoad maiestatem inordinationemque suam consideratur: vel relatè ac in ordine ad peccantem, quem deturpat, ac reum constituit. Priori modo ejus formale est DISLEGALITAS; Posteriori reatus, quo homo formaliter & in esse peccatoris constituitur, eoque sublato non amplius pro peccatore habetur. Modum ista concipiendi, cum fundamento tamen in R. concernunt, ac multis utimur speculativa videri poterant; es-
 sui tamen ea prætermittere, ut terminorum, passim equidem, sed sine iusto pedis ordine, obviorem expositionem haberent nostri, ac subsidia simul, unde plenius hauriri argumentum possit, iisdem indicarentur.

V I r

Quid taxa-
 tio pœna-
 rum? &
 quod ejus
 fundamen-
 tum?

Quemadmodum igitur malam actionem, cum Merito, Cul-
 pa, ac Reatu spectatam consequitur pœna; sic pro meriti quo-
 que ratione pœna taxatur, (a) ac delicto moraliter exæquatur.
 Cæterum insignis hæc est & in praxi admodum utilis doctri-
 na de TAXATIONE, sive definitione Quantitatis pœnarum.
 Habet autem ea pro fundamento (b) quantitatem delictorum;
 quorum (c) gravitas æstimatur ex (d) objecto, in quod pecca-
 tum fuit, prout illud nobile & pretiosum habetur; item ex
 (e) effectu, prout multum aut parum damni in Rempubl. re-
 dundat; (f) Subiecto item peccante (g) ac sine, aliisque (h) circum-
 stantiis, (i) modo item peccandi, ac (k) proarcsi denique & in-
 sensione; puta si facile potuit resistere causis, quibus quis ad
 peccandum fuit impulsus; aut si præter communem rationem
 peculiaris quædam accessit, quæ à peccando debebat abster-
 rere, & si quæ alia his consimilia in ipso facto veniunt expen-
 denda,

(4) Me-

(a) *Materiam heic adgredimur de TAKANDIS pœnis: Sequitur eam doctrina de iis tollendis. Quæ dno inverso ordine tractavit Grotius II, 20, 27.*

(b) *Quidam quantitatem cum absolutam tum relativam; secus ac in bonitate deprehenditur. Heis enim actio bona, præcisè & absolutè altera non est melior, sed relatè, ac inprimis ratione Objecti Quoad intensiorem obligationis. Mala verò etiam formaliter distantiam vel majorem vel minorem à lege habere concipiuntur, uti una curvitas magis à rectitudine distat quam altera. Qualem distantiam virtutum, in serie Aristotelica, à virtutibus, parallelismo typi, paucis, cum per erat, observato, non invenisse expressit Jacobus Thomasius, Tabula XIV. Philosophiæ Moralis; in cuius perfectione id commendari disjunctibus potest: vitium cum virtute in eadem linea parallela typis expressum haberi pro vitio virtuti propiori: illud verò vitium, quod non in eadem cum virtute linea exprimitur, sed ab ea longius distat, censeri remotius ac magis à virtute recedens. Ut quoniam audacia eadem in linea cum fortitudine exprimitur; timiditas verò longius à fortitudine distat; docere intendit Thomasius, audaciam minus, timiditatem longius à fortitudine recedere; ipsamque idèò fortitudinis excessivi quam defectivi propiorem esse. Sed hæc quidem sic èo παρὰ τὸν.*

Observatio ad Jac. Tho-
masii Tabu-
lam XIV.
nonnullis
qui eam li-
bellis suis
inseruere,
neglecta.

(c) *Moses Majmonides, Hebræorum doctissimus in Doctore Perplexorum, in quatuor capitula redegit. Primum ait magnitudinem peccati, ex detrimento estimandam. Alterum ipsi est frequentia delicti; tertium causa ejus impulsiva; quartum denique peccati facilitas, ut cum in occulto & abscondito perpetrari potest, nempe animadvertente & sentiente. Non pœnitebit Lectorem accuratissimi Operis pensitasse Part. III. cap. XLI. p. 461. sqq. ex editione ac translatione Jo. Buxtorffii. add. B. silica Lib. LX. tit. LI. Ἐὶ τὸν ἴ. 16. pag. 831 Tomo VII. ex edit. Fabrotti p. 831.*

(d) *Ex Obj. 6to Quorum primum est DELIS; alterum societas universalis; tertium civilis; quartum singuli, eorumque vita, fundamentum omnium bonorum temporalium: membra item ac res familiam conservantes. Sunt & qui sic dividant sensu fere eodem; B. cum fere maximè esse injustitiam, quæ communem ordinem perturbet, ac proinde peccatis nocent. Se qui eam, quæ singulos tangat. Maximam heic esse, quæ vitam; proximam, quæ familiam, cujus funda-*

mentum sit matrimonium; postremo que res singulas expetibiles spectet, sive directe subtrahendo, sive dolo malo causam d'indo damni. Quem ordinem DEUS quoque in Decalogo sequutus est; conf. Grot. II, 20, 30. cui hanc observationem debemus.

- (g) Ex Effectu) Ideo primum locum obtinent delicta consummata, postremum que ad actus aliquos, sed non ad ultimum processerunt. Sed & consideratur, cum qualitas ejus quod directe sit, tum quod sequitur probabile est, ut in incendio & perosso aggere multorum summe calamitates & mortes spectanda sunt. Grot. II, 20, 3. n. 2. Ita miles in statione dormiens, morte haud raro adscitur, quia negligentia ejus civitatem in ultimum sepe discrimen precipitat. Venulam suspendit Dux Amriacus, quod obsessio Romae Pontifici lacum contra edictam attulisset. Letus in Vita Philippi II. P. I. p. 65.
- (h) Subjecto) Ut filia Sacerdotis in V. T. ob fornicationem vivicombrario punita. Conf. Dissertationem sextam de Jure Poenarum §. 2. d) p. 62, 63. ut major est injuria à liberis & servis propriis quam alienis, II. Sam. XVI, 11. Multum interest, quis fecerit? Clericus, an Laicus? officio adnotus publico, an seculis? eruditus an rudis? Praceptor an discipulus? perfectio an imperfecto gaudens usurationis? Senex an puer? mas an foemina? dives an pauper? privilegio gaudens an minus? Male an probe educatus? & que his sunt similia.
- (i) Fine] Graviori dignus poena Leno, quam stuprator simplex. Illius enim finis lacrum est, hujus non item. Et que mortis, carceris, magni doloris, aut summe egestatis causa patrantur, levius puniri, tunc sepius excusari solent.
- (k) aliisque circumstantiis] Ut loci; sitne is sacer an profanus? publicus an privatus? in via regia quis alterum invaserit, an domi suae? an in loco privilegiato, aut ob inhabitantis personam venerabili; quorsum spectat libertas alytorum. item; quibus auxiliis. Ususne quis fuerit Instrumentis naturalibus, malleo, laqueo, securi, bovum aratore & q. ff. aut moralibus, de quibus Grot. II, 21, 1. quando: fueritne tempus solenne an minus solenne? diurnum an nocturnum, ut adparet ex Lege de fure nocturno, Exod. XXII, 2. diuturnam an breve? & sic porro.
- (l) modo] ut vulgo gravius judicatur furtum cum effractione, & claustrorum per artificiosa instrumenta resecratione, quam si quis apertis foribus ades ingressus sit. Ut & queri solet; palam ne quis & à fronte,

fronte, an clam & à tergo alterum adgressus sit? dicto an scripto?
 & quæ his sunt similia.

(k) *proieci* v. c. An plei è illa, aut qualitercumque voluntaria actio?
 Secus est, si commissum sit factum *בלי רשות* per errorem
 aut ignorantiam, quæ phrasis ethica est, Jos. XX, 3. Inde est inten-
 tionis vel intensio vel remissio. Illi: Si personam delinquentis ratio
 quaedam peculiaris debebat abstrere, ut de subjecto jam ante di-
 ximus. Sic vitia principum & in eminentia constitutorum virorum
 censura veluti p*ri*ncipia est; nec melius declinatur contemptus Prin-
 cipi metuendus, quam si cogitet, non animis modo, sed & oculis
 Principum servire se debere. Seneca de Clem. 1, 8. Principum dicta
 & facta æquè rumor excipit, add. H. ruius, Elem. Prudent. Civit.
 ll. 4, 50. Rursus intendi delictum solet, si p*ri*mus quis aut septus
 deliquerit. Is enim pernicioso exemplo alios peccatum veluti do-
 cet; & contemptum legis repetita malitia satis ostendit. Hæc autem
 oritur ex turbato mentis habitu, & ubi animi eligentis iudicium im-
 peditur; quorsum sepe facit corporis temperatura, etas, sexus, con-
 suetudo, educatio, & his affinia. Grot. J. B. & P. II, 20, 35.

(l) quo ipso explicuimus, insuperque in gratiam dicentium supple-
 mus, quæ paucis docuit Pufendorf. de O. H. & C. II, 13, 16.

SIG. IX.

SECTIO IX.

§. I.

Quid exasperatio pœnarum?

Quemadmodum in *taxatione* pœnarum eo respiciendum imprimis est, ut & SATISFACTIO Justitiæ, & salus tranquillitasque Reipubl. cum in univertum, tum quoad fieri potest, in singulis obtineatur; ita hic ipse posterior finis *exasperare* (a) etiam pœnas jubet, & gliscentibus vitiis asperiores medicinas adhibere, ne his incrementa capientibus societas ipsa pessundet. (b) Quandoque etiam condonati jam, ob emendationem promissam, ostensamque pœnitentiam, (c) delicti repetitio, antecessorum peccatorum pœnam post se trahit; quod non incommodè MORALEM (d) Peccatorum REVIVISCENTIAM dixerimus. Ceterum minora (e) ac vulgaria delicta, ut alibi monere cœpimus, dissimulantur prudentius, quàm vindicantur.

Quid Reviviscentia peccatorum?

(a) Nimirum *tantas oportet esse pœnas, quantæ sufficiant ad reprimendam libidinem mortalem, qua feruntur in peccatum, in quod pœne constituntur, ac preponderare debet acerbitas pœnarum lucro isti vel delectationi, quæ ex facto legitur vetito redundare potest.* add. Pufendorf. de O. H. & C. II, 13, 17. § 11, 11, 7. Et eodem quidem è fundamento Lex Ebyea gravius pœnit furtum de pascuo, quam de domo, Exod. XXII, 1, 7, 9. cœmque furtum altarum reum DUPLIONE tantum damnaretur (ὁ χρυσίον ἢ ἀργύρον ἢ φιλίμα-
ν & τὸ διπλὸν δόποιον). QUI AURUM ARGENTUMVE ABSTULERIT, DUPLUM SOLVAT. Fl. Josephus, Ar. heol. IV, 8.) major tamen fuit pœna abactionis peccandi, ob facilitatem ejus furti. Noctem enim, dormiente Pastore, aut interdum etiam, alia quapiam re occupato, facillimum fuit abigere peccandem. Poterant etiam abactores ignoti esse, aut propter noctem latere, aut larvis tegi, ne agnoscerentur. Nisi ergo gravior fuisset pœna, sceleris facilitas multis ad id audendum adduxisset, qui gravitate multe deterrebantur. Laudat in hanc Legem Jo. Clericus Rescriptum Adriani ad Consilium Baticæ

*Batica: abigei cum durissime puniuntur, ad gladium damnari sole-
t. Panis tamen durissime non ubique; SED UBI FREQUEN-
TIS EST ID GENUS MALEFICII. add. Grot. II, 20, 35.*

(c) *Quam bene poere ita constituenda, ut exemplo ac terrore suppli-
cii alios pariter commissores reprimant, Dent. XVII, 13. & XIX,
20 Quo statim est rapidius, eo aggeres oportet esse firmiores, qui-
bus obstruatur vel contineatur; & morbis popularibus, quo magis
totum corpus infestant, remedia eo par est adhiberi fortiora. add.
Jo. Nicol. Hertius, in Pædia Jurispr. Univ. Sect. II, §. 1.*

(c) *Agunt etiam prestantiores Moraliste de Pœnitentia Morali quam
deserviunt per Actum Voluntatis, quo agens Morale, turpitudine facti
sui præteriti serio agnita, illud detestatur, cum firmo ab eo im-
posterum abstinendi proposito. Eo igitur referunt, facti (1) moralis
agnitionem. (2) Eiusdem displicentiam ac detestationem; quippe
que nisi adsit, delictum rationem habet voluntarii, ac nulla culpæ
reatuque abolitio fit. (3) Firmum à peccatis abstinendi propositum.
Ita scilicet Moraliste; nam de sublimiore tractatione non disputa-
vunt. add. Müller. Instit. Ethic. I, 9, 31. Valentia Comment. Theo-
log. Tom IV. in Thom. P. III. disput. 7. qu. 1. punct. 1. Laymann.
Theolog. Moral. Tom. II. lib. 5. tr. 6. c. 1. n. 1.*

Quid Pœ-
nitentia
Moralis?

(d) *Quando cum repetiti peccati ultione, antegressa quoque delicta red-
de velut in conspectum Iudicis censentur, ac pœna simul eorum
exigitur. Neque is reditus, reproductionem delicti physicam exi-
git, ut contra Reviviscentiam Delictorum Moralem opponit Geor-
gius de Rhodes, cum eoque Suarezius & de Lugo: Sed sufficit delin-
quentem, certo ordine veniam consequuntur, Jure in pristino Statu
& Reata intelligi constitutum. Conf. ejus rei Specimen Matth.
XVIII, 23, 35. quemadmodum & ea lege Salomo fratri de iudicium,
condonavit, si nihil faciat in posterum, quo se reddere possit susce-
ptum, 1. Reg. I, 52. II, 23.*

(e) *Recte ita Sopater; add. Grot. de J. B. & P. II, 20, 38.*

I I.

Circa *veniam* & an dare eam interdum liceat, prisca in-
ter (a) Philosophos & vexata quaestio est. Nos existimamus, An veni-
am dare li-
ceat?
in foro quidem *divino*, per ea quæ supra jam monita sunt, at-

ubi &c

quid
venia?

quid di-
spensatio?
quid miti-
gatio po-
nae?

quid ejus
dilatio?

que ob intrinsecam & actualem peccati ad pœnam obligatio-
nem (b), non intercedente (c) SATISFACTIONE. delictorum ve-
niam (d) obtineri non posse; in *humano* tamen *locum venia* (c)
nonnunquam esse, immo eam *dari etiam DEBERE*: puta, si fines
pœnarum omninò essent, (f) aut venia majorem, quam pœ-
na, (g) utilitatem producere possit, vel (h) plexorum multi-
tudo civitas exhauriretur. Ubi tamen prætermittendum
non est, veniam secundum vulgarem loquendi usum dari, vel
sublata (i) omninò pœna, quod *dispensationem*, vel saltem dimi-
nuta, quod *mitigationem* adpellant. Cum ea autem, quate-
nus priori sensu accipitur, ac moralem quasi delictorum *anni-
hilationem* & vineuli pœnalis relaxationem connotat, misceri
non debet *pœnarum*, ex prudentiâ restrictæ, *dilatio*: (k) quippe
quæ qualemcunque saltem earum suspensionem importat.

(a) *Videri potest Seneca de Clem. II. 7. Ceterum perinde nobis est, sive pœcere dicas, sive ignoscere. Parcere sapientem, non ignoscere dixerunt Stoici; sed solenni viris alloqui non incelebribus vita, quod controvertam intendit propter nominum mutationem. Quod ipsum ante nos observavit Grotius de J. B. § P. II. 20, 23. & Petrus Gassendus, Syntagmate Philosophico, Parte tertia, quæ est Ethica, II. 4. p. 780. Tomo II. Oper. Edit. Lugdun. qui tamen nec in Philosophia Epicuri, nec in Syntagmate quidquam ultra hoc de argumento tetigit, ut credam memoria lapsus esse Virum insignem, quando id præclare à Gassendo tractatum fuisse commemoravit. Ceterum frigida est Stoicorum apud Stobæum exceptio; qui proptia malitia peccaveris, eam utique pœnam debere, adque veniam impetrare non posse. Manifestè enim id petit, quod est in principio; ac pœnarum insuper civilium irrogatio, ut ex aliis circumstantiis, ita ex sine præcipuè civitatis, veluti perpetua jurium officiorumque civilium cynosura, debet estimari.*

(b) *Nam cum in omni peccato divinae majestatis contemptus sit, nullam dari peccatum potest, quod pœnam non mereatur. Immo nullam omninò extat peccatum, quod non puniatur ACTU, sive in ipso peccante, sive in illius VADE. Unde nec reatus à peccato AUFERIBILIS est; tametsi à peccatore auferatur; translata æterni ad*
pœnam

pœnam obligatione in vadem pro ea soluturam. Conf. dissertat. nostra de Jure pœnarum I, §. 1. lit. d. § II, 1. lit. b. c. § VI, 2. lit. c. pag. 61. seq. § Du. Baddeus, Elem. Philos. Pract. P. II. c. VII. §. 8.

(c) *Sine ea homo dicitur v̄p̄ ἀμαρτίαν ἔχειν SUB peccato esse § τὸν δὲ τῶ θεῶ, DEO obnoxium. Rom. III. 19.*

(d) *Hec venia supponit vadem § prestitam Justitiæ vindicativæ satisfactionem, eoque Grecis dicitur ἄμετρος sive delictorum quadam transmissio, quod Index delictum sibi obvium ex iacuitu dimittat, nec amplius indignetur. add. Rom. III, 25. § in Græco Esther. VII. 4.*

(e) *Ut scilicet effectus legis circa certam personam certamve factum tollatur, manente de cætero lege. Quod non de pedanetis iudiciis, sed summo imperante capiendum.*

(f) *Nam quod siæm internum salva manet pœna tribunalis divini. De Externo præclare Seneca: In vindicandis, inquit, injuriis hæc tria lex sequuta est, quæ princeps quoque sequi debet; ut aut eum, quem punit, emendet: aut ut pœna ejus ceteros meliores reddat: aut ut sublati malis securiores ceteri vivant. de Clement. 1, 21. add. Grot. II, 10, 13.*

(g) *Est, qui speciosè objiciat; Ita sequi, faciendâ malâ esse, ut eventant bona. Veniam enim delictis, Majestatem Imperantis ipsamque societatem ledentibus dandam, ut boni quid inde eliciatur. Sed respondemus, nentiquam hoc sequi. Diserte enim de venia loquimur, quæ ex sufficientibus causis datur, quo casu, salvo ceteroquin Juris vinculo, mutatio contingit objecti, ut quod præcisè ac velut in abstracto respectum ad pœnam habere videbatur, tale in concreto § hisce cum ceterorum consideratum esse desinat, imo prorsus non sit. Contradictorium enim esset punire delinquentem, ut societas pereat. Itaque prudentum utique Rectorum est providere, ne, quæ servandæ societati data est justitia, ad civitatis faciat everisionem. add. Puffend. de J. N. § G. VIII. 3, 17. § Kulpis, Coll. Grot. Exerc. IX, §. 1. sub finem.*

(h) *Quoniam numerosa supplicia cladi sunt similiora, quam medicina, sicut docemur ex Tacito Annal. I. 49, 3. Tametsi itaque Justitia, qua talis, non magis concedat Jus aggratiandi in multos, quam in paucos: respectus tamen boni communis, vis mali contagiosa. pluraque*

raque ejusmodi alia veniam inculcant. & majoris partis a² sol-
 tionem. Sic Moſen ajunt ex omni reorum, ob vitu i cñitum nume-
 ro tria millia, vix ducentejimam totius exer. itis partem, ſup. plecio
 adfeciffe: eoque exemplo & violatam div. a um legum Majeſta-
 tem reſarciffe, & labefactatam auſa nefario Reipubl. diſciplinam
 firmaviſſe. Plane ut facere ſolent opt. mil. auduſſimique Impera-
 tores, qui legiones aut copias, quoties univerſe crimine teneatur,
 decimant aut centejimant, ut pœna ad paucos, metus ad omnes per-
 veniat. Exod. XXXII, 27. De quo alibi tamen amplior eſt diſqui-
 rendi locus. Conſulatur interim Jo. Dallæus de Pœnis & Satiſfa-
 ctionibus I, 5, 18. & cur omittenda ſepe ſint adulta prævalidaque
 vitia? G. Forſtnerus ad Tacitum, L. III. ſere ſub ſinem.

(i) Sen cum pœna tolluntur, ut Grotii phraſis eſt II, 20, 27. Probe
 autem diligenterque ſer. erenda æquitas ſive *ἰσότης* à diſpenſ. tio-
 ne eſt. In hac enim ab obligatione legis peculiariter quis ſolvitur:
 in illa autem ſaltem oſtenditur, caſum peculiariter ſub lege univer-
 ſali NUNQUAM eſſe comprehenſum, eo quod alias abſurdi quid
 inde fuiffet futurum. Conſ. ſi placet, Pafendorf. de O. H. & C. I, 2
 9, 10. & I, 5, 18. & II, 17, 12. & Grot. II, 20, 27. qui in Fern-
 do quoque Valquio (ut modernos quosdam prætereunus) carpit,
 quod juſtam cauſam diſpenſandi, id eſt, lege ſolvendæ eſſe eam tan-
 tum dixerit, de qua legis auctor conſultus dixiſſet, extra mentem
 ſuam eſſe, eam obſervari. Nimirum non diſtinxit vir doctus inter
ἰσότητα, & inter relaxationem ſive diſpenſationem, que *ἰσότητα*
 à ſe differunt. Imo, ſi accuratè loquamur, etiam æquitas ab int. t.
 præteratione reſtrictiva ſecerni debet. Hac enim eſt ipſum juſtis natu-
 ralis dictamen, quod leges rectè explicare præcipit, ne quis PRÆ-
 TER MERITUM incommodo adſciatur. Illa autem eſt ACTUS
 MENTIS, Legem ritè interpretantis & reſtringentis, qui æquitate
 dirigitur.

(k) Sic David, (præſtat enim depromptis è ſanctiore historia exem-
 plis rem illuſtrare) ob regni novitatem, bellique civilis reliquias ho-
 micidia importunitatemque Joabi toleravit, II. Sam. III, 28, 29.
 ſq. & I. Reg. II, 5, 6, culpa enim vacat, qui ſcit, ſed prohibere non
 poteſt. Similiter Salomo Adonia condonavit crimen rerum nota-
 rum, quod punire in fratre, & quidem primogenito ſatiſfuiffet odio-
 ſum, I. Reg. I, 52. Difficilior circa II. Sam. XIV, 10. inſpectio eſt;

quid *ἰσ-
 οτήτης*?
 quid æqui-
 tas?
 quid rela-
 xatio?
 quid di-
 ſpenſatio?
 quid inter-
 pretatio
 reſtrictiva?

ubi *Davidus Fratricida*, non consulta lege, vel *Senatu veniam* dedit. Sunt tamen, qui recte fecisse autumant; quod fratricidium secretis arbitris testibusque fuerit commissum: Lex autem neminem, nisi duobus convictum testibus, capitali velit supplicio affici, ac vita privari *Dent XVII, 6.*

III.

Causæ autem pœna quem liberantes sunt vel *intrinseca* Quæ causa
veniz &
quotuplex vel *extrinseca*. *Intrinseca* dicitur (a), quando pœna quidem secundum SE non futura est injusta, quippe antea ritè sancita ac denunciata; sed tamen dura est, ad *factum comparata*. *Extrinseca* causæ sunt merita (b) delinquentis aut ei conjunctorum; (c) Spes item de illo (d) magna in posterum; ignorantia quoque (e), etsi culpa omni non carens: vel infirmitas animi, superabilis quidem, sed difficulter; (f) justus animi dolor (g), ac his similia. (h)

(a) Ita divisit descripsitque Grotius de J. B. & P. II, 20, 25; Ac data nonnunquam pœna videtur, si ob res non usque adeo graves exasperetur, nullaque inter delictum in se & pœnam adpareat proportio. Referunt eo preclari Interpretes exemplum venationis sub pœna capitis prohibite; aut collectionis succini à mari ad litora ejecti suspendio punite, aut transgressionis mœniorum, quæ apud Romanos capite stetit: C. Henrignes ad Grot. II. 20, 25. Non tamen injustam statim dixeris: cum subditorum sit in illis, quæ legi divine adversa non sunt, obsecundare & imperium in parvo contentum, in omni parte violetur. Monuit tamen Pufendorfius, de J. N. & G. VIII, Monicum 3, 17. propriè loquendo extrinsecas tantum veniz causas esse, quia Pufendoc-
fi. Lex nimis dura sit, ea potius tota corrigi debeat, quam ut nisi data venia cæteris omnibus atrocior pœna instigatur. Quod si autem in hujus vel illius facti peculiares circumstantiæ occurrant, quæ ipsius atrocitatem, qualem & quantum Lex præsupponit, vincunt; ex ipsa equitate iudices pœnam non quidem penitus tollere, sed tamen teneri MITIGARE. Quo casu in ipso facto velut intrinsece habeat causa, non quidem veniz, sed pœnz temperandz. Quod ipsum quoque in institutionibus J. N. & G. observavit Vinnicius, II, 20.

Et dim. millionibus. sed quid tanto opus numero ejusmodi hominum, quorum nimiam in corradendis regni opibus libertatem gravi editio coercuit Ludovicus XIV. Gallie Rex. Querunt iidem; An putandus Judæus, qui post scelus fidei Christianæ se adscribi passus est? Et adfirmant. Nos conversionem que animam servat, pœne temporali frustra opponi dicimus. Quamquam in arbitrio utique sit iudicis, minorem ceteris pœne gradum irrogare, ut in praxi Argentinæ observatum refert Henniges; ad Grot. II, 20, 26. p. 895. seq.

(e) Ut excusationem si non meretur, aliquando tamen consequitur ignorantia Juris sui; v. c. Si quis in civitate diu non sit versatus: Si Lex noviter sit promulgata, Et sic porro. Veniam impetrat ignorantia particularis, v. c. persone, ut Paulus duriora adversus Ananiam verba excusavit Act. XXIII, 3, 4, 5. ignorantia item (non malitiosa privationis) sed pravæ dispositionis, ut Paulus de se: ἀλλήθην, inquit, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα, 1, Tim. I, 13.

(f) Quorsum pertinet affectuum vehementia; ubi humana nature congruens est, ut illos, qui specie mali excitantur atque ad declinandum malum molestum stimulant, plus favoris aut veniæ mortales inter comitetur, quam illos qui specie boni excitati ad gratum aliquid adquirendum impellant.

(g) Ut, si Lex dolenti mariti, adulterum deprehendentis ac occidentis indulget, pœnam humanam tollit, tanetsi non vitium. add. Senec. Controv. I, 4. quem ad modum Reynesius quidam, occisor uxoris adulteræ Et adulteræ, regio Ludovici XIII. diplomate liberatus in Gallia traditur Grammondo, Hist. Gall. L. II. pag. 140. sq. Ratio pœnæ ut omnino sublata vel mitigata (uti dicto alicubi in casu non ultimo supplicio, sed exilio afficitur occisor) est justus dolor; Et quia atrox injuria, ipsius læsi oculis confecta primo suo pulsu Et inopinato eo, vim irascibilem tantoperè permovere præsumitur, ut soli vindictæ intentus, de iudice aliisque vix valeat admittere cogitationem. Sed non vacat ei argumento diutius heic incumbere. Excultum id ante nos est à Benedicto Hopfero, præclaro olim inter nos Prædicæ Philosophiæ Doctore inde culpa agentibus ex Ira. Addietiam potest Valer. Maximus VI, 1. Andreas Tiracellus de temper. pœn. caus. 1. n. 10. sqq. Scipio Glaramon ius, de conjectandis cujusque moribus Et latitantibus animi affectibus L. X. c. IX. pag. 348.

edit. Corring. B. o. Verulamius *serm. fidel. LV.* Chartron, de la fageffe L. III. c. XXXI. per totum & alii.

(b) *Ut si non tollende omninò, temperande tamen pœnae causam dat exemplum imperantis. Qui enim scelera severius puniat, quæis facem ipse prætulit, atque ut fierent, auctor existit? Pulcrè de Vespasiano Tacitus: sed præcipuus, inquit adstricti moris auctor V. sp. f. s. nus fuit: antiquo ipse cultu vitæque. Obsequium inde in Principem, & emulandi amor, validior, quam Pœna ex Legibus, & metus.* *Annal. III, 55, 4.*

IV.

An dispensatio loci habeat circa pœnas Legè Universali positiva definitas?

ubi
speciatim
de Pœna
Homicidii

disquiri-
sar.

Satis itaque patere ex dictis arbitror, posse utique summam potestatem dispensare, ac pœnam, delicto licet determinatam, poscentibus ita causis sufficientibus, laxare, addenda tamen conditio: *nisi pœna naturâ vel ob legem superioris*, qui DEUS est, sit irrelaxabilis. Hoc enim casu lex facultasque inferioris (humana) cedit ac subordinatur legi superioris (i. Unde Præceptum, puniendi modum præscribens Principi: *in homicidio, ET ALIA DELICTA, Legè divina expressa, pœna capitali animadversè.* De homicidio speciatim, magno hædenus animorum consensu statuerunt (b) non Theologi modo ac Jureconfulti, sed & moralis disciplinæ Doctores, circa capitale ejus supplicium dispensare (aliter de æquitate dicendum) Principi integrum non esse; quod lex (c) *inferioris (imperantis humani) debeat subordinari Legi superioris (DEI): hæc autem Lex de homicidis capitaliter puniendis à DEO non Israelitis, sed Noacho, universum genus humanum representanti, lata fuerit; adeoque (d) velut positiva universalis omnes stringat.* Cujus quidem cum ipsa naturali ratione congruentia in promptu est, quoniam vitæ in humanis æquivalens non datur, eoque naturali velut æstimatione ad simplicem talionem facitè devenitur, ac morte proin luitur homicidium; id quod & fratricida Cainus, ex accusantis conscientiæ dictamine agnovit, licet

licet Lex ista nondum esset promulgata. Quid? quod & humanæ societatis interfuit, atrox adeo ac perniciosissimum Republicæ facinus extremo supplicio puniri, cum vix homicidium pertimescat, quod nummis redimere se posse existimat: & difficile dictu sit, iis in locis, ubi huic (e) pœnæ locus non est, frequentiores ne sint hominum cædes an natiuitates? Sed & verba hujus Legis (f) præceptiva esse, ex reliquarum, quæ ibi proponuntur, Legum contextu non difficulter evincitur. Cur enim cætera solum præcepta vim habeant imperandi, hoc unum de homicidis capitaliter puniendis non item? Accedit ratio præcepti ab ipso Legislatore addita, quia in imagine fecit hominem DEUS; quæ utique non ad prædictionem, sed ad præceptum referri potest. Neque etiam evenus respondet vasticio, quia sæpius homicidæ vindictam in hæc vitâ effugiunt. Imò, si præceptum ista verba non continent, aut is, qui sanguinem homicidæ effundit, absque mandato effundit, aut cum præcepto. Si prius; igitur ipse homicida est, & nefario infandoque scelere se polluit, eum interimendo, in quem nullum sibi jus erat. Namque ex delicto aut inferioritate, ut supra diximus, Morali, pari in parem Jus puniendi non nascitur. Ergò adsumendum erit alterum. Id quod ipsum est, quod intendimus. Cæterum præcepti hujus vestigia non apud Jobum (g) modo, extant; sed & idem illud graviter inculcavit » DEI Cancellarius Moses: (h) Quicumque, inquit, hominem » percusserit, ut moriatur, morte morietur: ac ne ad omnem promiscuè cædem extendatur, eos docuit, qui casu & absque animi proposito aliquem fortè interfecissent, excipiendos. Idem DEI minister omnem hujus delicti veniam iterato edicto prohibuit, cujus hic ferè tenor est. Homicida, ut morte damnari » queat, minimum duobus testibus vincitur: teste uno ne » mo reus esto. Homicidæ, cædis de industriâ commissæ con- » victo, supplicium capitis nullo pretio redimere liceto. Ca-

„pitis poenam ne exilio in vicina asyla, ullo pretio, permu-
tato (i).

(a) *Ob immotam interpretationis regulam, ad quam velut invariabilem Apostolos quoque videmus provocasse, Ab. IV, 19. Jam Princeps ejusmodi legum non atque Dominus, sed solummodo Minister est. Rom. XIII, 4.*

(b) *E Theologis videatur Scherzerus Coll. Anti-Socin. Diss. CXXXII. per tot. e Nostris vero Jurisconsultis Celeberrimus Dn. D. Harp- prechtus, Respons. Crim. & Civil. R. XXXV, n. 55. ibi: „ In illa „ namque prima & antiquissima Numinis lege, de vindicanda nece „ desinendi, nulla alia, quam haec sola expiationis forma occurrit; „ quod ejus, qui sanguinem fuderit humanum, sanguis pariter fua- „ dens sit. Gen. IV, 5, 6. repetita in Exodo XXI, 12. Lev. XXIV, 17. Addi potest e Philosophis, optimè de his studiis meritis Profes- sor W. tebergeus Christi-nus Röhrensee, Diss. de Juris aggratiandi limitibus Anno jam MDC LXXIII habita.*

(c) *Genes. IX, 6. quem locum signanter Onkelos: Qui effuderit sanguinem hominis; per testes, juxta sententiam judicium, sanguis ejus effundetur. וישוד דמא דאנשא כסודין על מימר. וישוד דמא דמית יחטר add. Selden, de J. N. & G. secundum discipl. Hebraeorum, IV, 1. p. m. 475. seq. &*

(d) *Dolendum, nobile de lege positiva universali argumentum, nondum, ceu par erat, ex cultum. Animum induxerat. Jus id voluntarium, sed universale ac omnes ligans, professa opera ostendere ac expli- care Kulpitius Coll. Grot. ad L. II. c. V. Exerc. IV. §. 6. lit. r), sed ab Academia in Aulae accitus, & prae proprio fato extingens, fi- dem datam exsolvere non potuit. Quod jure usique, juxta cum- aliis dolet Dn. Ludovici Historia Juris Naturalis & positivi univer- sals §. 110. Caterum agnovere hanc legem post Grotium, in do-ctrina de gradibus quibusdam prohibitis. J. B. & P. II, 20, 42. & II, 5, 3. Theologi & Philof. phi summi: quidam tamen adhibito Juris Naturalis laxius dicti specioso nomine rem intricarunt. Agno- vit etiam, & gravissimum casum eodem e fundamento resolvit Ve- nerand. D. D. Spencetus, Respons. P. II. c. IV. sect. VIII. p. 5; 4. sqq. Sed & ejus capita legis recensuit Dn. Rechenbergius, Lin. Philos. Civ. P. I. c. VII. §. 11. Ratio ejus est, quod nulla ejusmodi legum*
inte-

interior cum natura humana doqueo ostendi possit: ob earum tamen violationem punite sint integrae gentes; E. datas illis à DEO esse oportere, non ut naturales, ut ostensum, sed, ut positivas, non peculiariter, ut facile erat evincere; igitur humano generi, sive in prima institutione, sive in reparatione post diluivum. Ceterum, si quibus fortasse rei, quam heic tetigi, usus nondum est perspectus, hos quidem suo abundare sensu libenter permittimus. De iis vero quae sibi ipsi nuper opposuit Vir Doctissimus, sententiam haud inviti alia occasione dicemus.

(c) *Conf. Bodin. de Rep. VI. 6.*

(f) *add. B. Oslander ad Grof. 1. 2. 5.*

(g) *Jiob. XXXI. 29. col. XXXV. 14. qui liber antiquissimus sane est, & ut plurimi volunt, ab ipso Moysse priusquam populum ex Aegypto educeret, conscriptus. Quae ratio est, cur Noachidarum praecepta auctori suo vindicet Ch. Buddeus, edita nuper introd. ad Historiam Philos. Hebraeorum, G. B. lit. 1. p. 13. add. Selden. de J. N. & G. VII. 11. ab initio.*

(h) *Exod. XXI. 12. Num. XXXV. 28, 30, 32. Nec obstat leges haec Israelitis latas esse. Namque & in his, quas populo Dei Moses praescripsit, Legibus, quaedam sunt, quae perpetuo obligant.*

(i) *Num. XXXV. 31, 33. Nec obstant sequentia. Ut: haec praecepta Christianos non stringere. Christi Ecclesiam esse regnum Gratiae. Ergo supplicia capitalia, divinitus olim sancita, cessare inter Christianos posse. In Ecclesia (2) primitiva de homicidio poenas capitales non fuisse sumtas. (3) Praeceptam nobis dilectionem esse. (4) Facinorosos, si plebantur, de salute periclitari. (5) Deum dispensasse circa homicidium Caini. Nam ad primum responderi potest; Pridem huic dubio, quum Sociniani id opponerent, factum f. tis à nostris esse. Vulgatum est: politiam ab Evangelio non aboleri. Neque opponi potest gratia Christi, gladio Magistratus, qui & ipsa divina ordinatio est. Ad alterum observari velim: primis tribus seculis poenas capitales non fuisse sumtas ob imperantium Christianorum defectum; Cur enim lapsos Gentibus prodidissent Christiani? De Constantino M. vide, si placet Dissertationem primam de Jur. Pœn. §. V. lit. e.) Tertium non concludit: Nam à dilectione inimicorum privatorum ad veniam latroni aut homi idae dandam N. V. C. & amor inordinatus est, qui poenam ab ipso DEO sancitam remittit. Quarto dubio*

dubio satisfecit Grotius, J. E. § P. II, 20. 12. 1. qui videndus est
 no. Ad quintum ajo; Nimirum hæc legis universalis natura est,
 ut in e. DEUS dispensare possit. Hæc ratio, cur quedam objecta
 à Lege nature ad hæc reducamus. Sunt etiam, qui Lamechum
 Carnificis munus obisse dicant; quod tamen incertum. Gen. IV. 23.
 sed & credibile est, Cainum tenuisse Patrem, ac urbem sibi edifi-
 casse ob pœnæ metum. Deorum singularis est observatio Doctissimi
 Danzil, qui verba Genes. IV. 15. sic transfert: Ita edidit DEUS in
 Caino miraculum (sive signum gratiæ extraordinaria) quod non in-
 terfereret enim omne inveniens ipsum. Conf. Jus Talionis, à Preside
 examinatum, §. VII. pag. 27. & que super hoc argumento inper
 prodire scripta amœba: De Jure Oratiæ Principis Christiani in
 Reos noxæ capitalis: & de Jure Principis Christiani aggratiandi
 circa homicidium negato: ut & Justiniani Clementis Lencopolitani
 Gewissenhafte Anmerkungen von dem Ampt einer Christlichen
 Obrigkeit R. S. 13. ibi: Dieses ist eben in questione: Ob nicht in
 foro Christiano eine wahre Bekehrung zu Christo die tödtliche Fer-
 nam civilem allerdings aufhebe? quod utique è arx est. Sed
 quis vere seriæque penitentiæ signa certo semper ac indubitato
 liget? Idem argumentum apud Anglos hodie disceptatur, extatque
 Thomæ Barlow, Episcopi Lincolnensis Liber, quem several Mil-
 lanceous and Weighy Cases of Conscience inscripsit. Urget vir in-
 geniosus, legem Noachicam de homicida interficiendo ideo Univer-
 salem non esse, quia Principem non obliget, quippe qui, tanetsi quem
 occidat, capite plecti non possit. Sed nihil evincitur. Nam ipsum qui-
 dem Præceptum, Non occides, Principem Regemque stringit, &
 coram superiore, quem solum DEUM habet, reum sibi. Quam-
 quam executio pœnæ in foro humano fieri hæc non possit; salva in-
 terim manente vindicta tribunalis divini. Sed ipsa quidem tetigisse
 suffecerit.

V.

Cæterum est is peculiaris veniæ dandæ modus, quo tibi
 An in pa- pares (a) sunt sententiæ, Reus absolutus intelligitur. Jus hoc,
 ribus pars mitior vin- Alinerva calculum Græci adpellarunt ex fabula de Oreste; quæ
 catur: & quid calculus res apud Æschylum, in Furiis, & Euripidem, Oreste & Electra
 Minervæ? Tra-

Tragædiis, tractatur. Casus hic erat: Clytæmnestra Agamemnonis uxor maritum, ope adulteri Ægisthi usa interemerat; idemque fatum Orestem puerum mansisset, ni Electra soror clam servatum educari curasset. Is ergo adultus patris necem, occisa matre, ultus, (quod certa ipsi apud Argivos damnatio proposita esset) Athenas profugit, ac Minervæ supplex factus causam dixit. Ubi cum condemnantes una sententia vincerent: adfuit ἡ δὲ μινerva Minerva, suumque absolventibus calculum adposuit. Quo ipso paribus sententiis Vicit Valuitque mitior, & Orestes evasit. Minerva, dinumeratis mox calculis, salutarem sententiam hunc in modum enunciante: (b)

Ἄνθρωπε δὲ ἐπιφύλαξαι αἶματόν σου
 ἵσταν γὰρ ἴσταν τ' ἀριθμῶνα τῶν πέλων.

Evasit hic vir ultionem sanguinis:

Nam calculorum numerus æquus exiit.

Quod omne ita prædixere Oresti anxio, Gemini, in *Electra* Euripidis.

Ἴσταν δὲ σ' ἐκπέτρουσι μὴ ἴσταν δίκα.

ψῆφοι πέτρων

Servaberis, ne iudicatus occidas

Per calculos pares.

Καὶ τίς τις λοιπῶν, εἴς ἐμέθεν πέτρων;

Νικᾶν ἴσταν ψῆφοισι τὸν φέροντ' αἶσι.

ET COETERIS LEX ISTA PROMULGABITUR,
 UT SEMPER PARIBUS CALCULIS VINGAT REUS.

Ratio est, quod in dubiis benigniora tutioraque sint præferenda; tutius autem sit vel nocentem absolvere, quam innocentem condemnare (d); & ipsa naturalis æquitas jubeat *favorabilem partem* præponderare; imò in Dialecticis quoque collectionibus illatio eam partem sequatur, quæ minus onerat; a deoque multo magis, efficaci æquitatis momento, in comparatione sententiarum, absolutio præponderet (e) damnationi. Unde toties apud Veteres, Quintilianum (f) inprimis, PU-

PUBLICÆ HUMANITATIS nomen & propositum huic legi accommodatur. Nec denique Reip. nocere potest, quod magna ratione administratur. Summa autem (g) ratio est, parcere ei, de quo in utramque partem dubitatur & partem adeo, ut dixi, eligere tutiorem.

(a) *Tetigit egregium hunc locum Grotius, J. B. & P. II, s, 18. sed non nihil intricate; ab initio imprimis. Quanquam cum ait: In paribus sententiis non satis momenti ad mutationem esse: solum numerum respicit, non autem qualitatem sententiarum, quam numero natura saccenturiat. Plenior elegantiorque est tractatio Boecetii, integra dissertatione de Calculo Minervæ.*

(b) *Enripidos Electra v. 1265. 1268.*

(c) *Qua regula nihil in praxi frequentius. add. Jo. Testarum ad Grot. II, s, 18.*

(d) *add. Dissertatio nostra VIII. de pœnis, §. 2. sub finem. p. m. 81.*

(e) *Sententiam sic è Patribus extulit Nazianzenus: ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις οὐκ ἔστι τὸ φιλεῖν θάνατον. Nec abit interpretandi illa regula: Ad aliquem excusandum ac defendendum sufficere rationes probabiles: ad accusandum autem & damnandum opus esse APODICTICIS. Conferatur in Medicina mentis. Joach. Langius, P. III. c. III. §. 16.*

(f) *Qui declam. CCLIV. Lex, ait, eos absolvi jubet, qui pares sententias tulerint: imputabitis istud publicæ misericordie. Imputabitis humanitati.*

(g) *Addatur denno, Boecetius, de Calculo Minervæ; Dissertat. Acad. p. 315, edit. prior.*

VI.

An salvo
sanarum
jure ad-
mitti pos-
sint ASY-
LA?

Sed & justa est * *Asylorum* (a) (non præcisè (b) temporum: an & (c) ædium, quas Legati incolunt?) sanctimonia; verum immerito laborantibus (d) odio; non qui humanam societatem violarunt. Unde, si cui (e) telum apud Hebræos manu fugisset, quo interfectus homo esset, ei asyla parvere: at qui deliberato hominem occidissent, quive civitatis (f) turbassent statum: his ne ipsum sanctissimum DEI altare patrocinabatur.

* *Vocem*

* *Vocem ipsam, & lam-tacismum, pro Asyrum, exiniè, ut multa alia exposuit Jo. Ludov. Vives, ad Augustin. de Civitate Dei, l. 34. quæ ipse vidend.æ.*

(a) *Sunt asylo loca, publica auctoritate ad innocentia auxilium & præjium constituta, ut interim causæ justitia cognoscatur. Eorum exempla apud omnes ferè populos extitère; Scriptorum verò justam seriem pertexnit Ill. Kulpilius Coll. Geotiano, ad II, 21. §. 1. lit. d. qui omninò ab historiam hujus argumenti literariam conferendus; sed & nostris laudari bene merentur B. Jo. Adami Osiandri, Cancellarii quondam Tubtingenss de Asylo Hebræorum, Gentilium, Christianorum Dissertationes.*

(b) *Quidquid Gonzalez contradicat. Is quidem dicam scribit Covarruvia; variar. Lett. II, 26. fatenti Asylo neque divino neque humano jure præcipi; Sarpo item aliisque indignatur, quasi minùs Catholicæ cum Covarruvia sensissent; Rationem tamen nullam adfert, neque quidquam ad præcipua illorum, ex antiquitate statique civitatum deprompta, argumenta respondet, quam Ecclesiam non tam peccata loveat, quam delinquentibus veniam concedere; Et quamvis Reipubl. interst, ne de ista maneat impunita; Reipublicæ tamen quoque interesse, quod Ecclesiæ sint refugium confugientibus ad ipsas. Hac enim Majestate & cultu Ecclesiis concessio divotam inter homines dignitatem quam optimè conservari. Sed quid Reipublicæ quæso interest, delinquentes non puniri? Aut quæ Divina Dignitas prætenso Templorum Cellarumque jure conservabitur? Non certè omnipotentis ejusdemque justissimi Numinis, quod fontem impunitum dimitti vetuit, eumque ab altari jussit avelli, qui studio proximum occidisset. Igitur eam divinam dignitatem adpellat, quæ in cænobiis, in Ecclesiasticis domibus & sacris in antversum locis habitat. Hanc ne vero cum Insigni Reipublicæ damno conservari necesse est? Aut, an ea tuenda divina dignitatis genuina ratio erit, si voluntarie cedis auctores, si cuius flagitio obnoxios, si omnibus coopertos sceleribus, tueantur sacra ista loca, & ab omni noxa præsentent immunes? Numquam, clementiores isti longèque indulgentiores ipso DEO esse cupiunt, dum Jm auctores etiam sceleratis percussoribus concedunt. Sed revera dum clementiæ laudem ex ista impunitatis concessione affectant, optimos quosque atque innocentissimos homines sceleratorum libidini exponunt. Nulla enim*

Argumen-
ta pro im-
munitate
templorū
solvuntur.

peccandi major, illecebra est, quā in impunitatis, & tam quidem pa-
rabilis, spes. Atque ita quidem Romulus, ut augetur impertum, ab
omni noxa libertatem concessit, & quandam quasi PONIROPO-
LI M ex edificavit; add. Augustinum de Civitate Dei, 1. 34. & con-
fer. etiam si placet, Episcopium, Infit. Theolog. L. III. c. IX, præ-
cepto XI. Multa equidem regerunt; atque hoc imprimis, quod si
Templum V. T. ea gavifum sit immunitate, ac Jure quidem divino:
non adpetere, cur nostra æconomia Tempia eadem desintantur.
Sed & ab optimo Servatore Zacharia necem eo præcipue argumen-
to exaggerari ajunt, quod occisus inter Templum & Altare fuerit.
Igitur immunitatem loci ab ipso met Magistro nostro agnitam, no-
disque sufficienter esse inculcatam, Matib. XXIII, 35. Denique de-
beri hanc dignitatem Templis, ob singularem, quam DEUS exhibere
Templis solet presentiam & favorem. Sed, nulla in primo est
vis connexionis. Largiamur eam Templi Salomonæ dignitatem
fuisse; nihil tamen pro eodem Templorum presentium Jure in de-
vincitur. Fuit illud umbraticum & Christo prælusit, ejusque spes-
se: non materialis ædibus, vel in parte vel alias extruendis. De-
inde nondum id in Hierosolymitano Temp'o evictum est. Saltim &
divino Jure adhuc queritur, quod à sublevis Pharisæorum tra-
ditionibus & emendatis Pontificum, Principumve privilegiis ad-
veritate debet secerni. In altero, quod objiciunt, id quod in questione
est, assumitur. Nondum demonstrarunt, Christum id faciens ex
capite Immunitatis exaggerare. Ac si omnino & hoc darentur, nul-
lum tamen inde pro immunitate argumentum exurgeret. Nam si
quis in Templo, Protestantium conventibus disiato, homicidium com-
mitteret, ejus equidem sceleris quantitas hac ipsa æmione vebemen-
ter augetur, quod in ade Christianorum cœcibus illustri, ac spiri-
tualibus vitæ exercitiis consecrata admissum fuerit: Templi tamen
immunitatem nemo inde inferret. Ad extremum respondit, qui pro-
fessa opera hoc argumentum discussit B. Olander; Infrum scilicet
id esse, quia non in lapideis, ut Antagonista velint, Ecclesiis, sed in
piorum potius mentibus habet DELIS; neque loca sacra ita dicun-
tur, quasi Numen beneficiorum suorum dispensatione illis sit affixum.
Vide, si placet, eundem de Asylis Christianorum §. XXV. pag. n.
235. sqq.

(c) An sitim Legatis Jus Asylis & Franchitiarum competat? scriber
dis-

disquiritur. Grotius ex mera concessione dependere putat, de J. B. § P. 11, 18, 8. Certè Pontifex Innocentius XI. Galliarum Regis Legato Marchioni Lavardino negavit; ea præcipuè nixus ratione, quod, delicta impudè ferri, Juri nature repugnet, ideoque jus illud nec in Parisiensi, nec in aliis quam plurimis aulis observetur. Quam Pontificis sententiam exquisitis undique argumentis confirmavit Cælestinus Sion iraci, Abbas Sancti Gallenss & Cardinalis, Libro de Legatione Lavardini, ejusque cum Innocentio XI. dissidio. Ac idem quoque Pontifex Anglicum Legatum Jacobi II. postea ex-Regis, qualis centum retro annis Romam non pervenerat, nisi recusatam asylo, admittere voluit.

(d) Non enim convenit scelerum facinorosorumque extare receptacula. Quo etiam nomine Virorum cordatorum jam olim de Asylorum Jurisque supplicum extensione extant querelæ. Confer Tacitum Annal. III, 6—14. IV. 14. XXXVI. 3. §, si placet Fortnerum, ad eundem, verba præcipuè: Neque quencquam in Capitolium, a'ive urbis Templi perfrugere, ut eo subsidio ad fugitia utatur. Sed quantopere eam immunitatem extensam velint quidam ex Romanensibus Moraliste jam ab aliis observatum. Si Castro Palao desinenti cedendum, non exclusus ab ea erit vel diurnus depopulator, vel viarum grassator, si extra publicas frequentatasque vias spoliaverit, vulnecaverit, immò homicidium commiserit; Neque enim excludendum censet Azemodus Tullus, juxtaque eum Azorius, qui homicida vel mutilator in Ecclesia delinquit, nisi sub spe immunitatis hoc fecerit. Nec immunitate caret, qui mandat aliquem in Ecclesia interire. Legat, cui volupe est, insultas prope ejusmodi exceptiones tradentem Ferdinandum de Castro Palao, Operis Moralis, Parte secunda, Tractatu de Reverentia locis sacris debita, Puncto decimo. Ibi; (nam pauca candidè ex summa excerptimus) Raptores Virginum, & adulteri privantur ex plurium sententia immunitate. Sed non probatur. Sodomita non est, spectato Juris rigore, immunitate privatus. Perjurus & falsus Testis immunitate gaudet. Incendiarius immunitate gaudet, t. imetsi plures DD. contrasentiant. Fabricator falsæ monete immunitate gaudet. Rursus Puncto XI. §. 15. Judici extrahenti delinquentem è loco sacro resisti potest, tum à delincente, tum ab Ecclesia; quia utriusque facti injuriam, & vim vi repellere licet. Ex parte quidem delinquentis resisti potest

Excerpta de Jur. immunitatis è Castro Palao & Antonino Diana.

Edit. Lugdunens. de Anno 1635. p. 156. seq.

E^dit. Lu-
gdun. de A.
1680.

p. 21. a.

b.

p. 22. a.

p. 25. b.
Resol. XXI.
Resol. XLVI.

p. 32.

b.
Resol. L.
§. 2. p. 346.

„ potest armis, & qualibet alta vi; aut quia cuilibet in defensionem
 „ proprii Juris licitum est arma sumere; & illa non est aggressio sed
 „ defensio. Extas etiam inter opera Antonini Dianz, Tomo Nono,
 „ Tractatus ejusdem farine de immunitate Ecclesiarum. Tediolum fo-
 „ ret, portenta sententiarum omnia proponere. Conferat, cui vacat,
 „ Resolutionem XXVII. ubi definit: Immunitate non privari filium,
 „ si occiderit Patrem insidiosè & incantè: secus, si inter Patrem &
 „ filium nulla intercessisset inimicitia. Ac rursus: Ego, ait, olim con-
 „ sului quendam, qui Actum Sodomiticum commiserat in Ecclesia,
 „ non fuisse ejus immunitate privandum. Gaudet ea Sacrilegus:
 „ gaudet adulter; gaudet blasphemator non hereticus: Simonia-
 „ cus: Incendarius; Raptor Virginum. Sed offendens Personam Car-
 „ dinalis non gaudet; neque is qui crimen læsæ Majestatis in Cardina-
 „ lem commissum non revelat. Gaudet vero Reus læsæ Majestatis hu-
 „ manæ. Spectantia nimirum hæc sunt insularum prope decisionum.
 „ Quæ quid aliud ostendunt, quam Ecclesias in stabula improbitatis,
 „ ac sentinam scelerum penè omnium mutari. Quare nec operosa con-
 „ sultatione indigent, & monere in universum possunt, quid de reli-
 „ qua Doctorum istorum Theologia morali habendum sit, quæ in ip-
 „ sâ quoque Papatu illis sordet, qui sensum honestatis, humanæque soci-
 „ tatis curam omnem nondum deposuere.

(e) Deuterou. XIX, 5. Justum ergo est innocentie præsidium, ac re-
 „ sèe propinquorum iræ homo subtrahitur infelix. Et si negari non po-
 „ test, habuisse etiam asylo molesti quid, & instar carceris non redi-
 „ mendi. Num. XXXV, 32, 33. add. denno B. Olander ad Grot. II.
 „ 21, 5. ac de Civitatibus Refugii in universum. Guilielm. Zepperus
 „ Explanat. Legum Mosaica. IV. 14.

(f) Unde & nocentem ab altari suo avelli voluit Deus, ut moriatur,
 „ Exod. XXI, 14. ac Joabns frustra altaris cornua adprehendit, 1.
 „ Reg. II, 28, 29. De vicino in Suevia Asylo videri potest Befoldus,
 „ qui & privilegiis Reutlingenibus dati confirmationem à Maximilia-
 „ no I. factam recensuit; in Delibatis Juris, voce: Asylo. ac de reliquo-
 „ rum in Germania Asylosum Jure pag. m. 605. Jo. Gerbardus, Theo-
 „ logus Insignis, Centur. Quest. Politic. Dec. VIII. qu. IV.

VII.

Supereest, ut de Pœnarum divisionibus, pro instituti ra-
 „ tione,

Quoruplex
pœna?

tione, nonnulla subjungamus & ad finem denique contendamus. Palmaria in iis distinctio est à Causa Efficiente, in Divinam & Humanam. Utraque in eo convenit, quod OB Malum Culpæ imponitur; differunt tamen modo non uno. Illius enim auctori jus longè eminentius est, quam hujus: Ille animam & corpus perdere potest in gehenna, hic corpus tantum occidere (a). Ille per essentiam justus & eminentiori in homines Jure pollens, delinquentem absque SATISFACTI-ONE aut POËNA dimittere nequit; hic ob delinquentis haud raro conditionem, aut statum Reipublicæ veniam dare potest, imò tenetur. Sed & divinæ pœnæ præcipuum finem habent *internum*, Justitiæ ultricis demonstrationem; neque ex quavis, quam Summus Rector infligit, pœna utilitas in punitos (b) redundat. Differunt etiam *objectis*, nam ad interiores actus qua tales, pœna humana non extenditur (c).

(a) Matth. X, 28.

(b) conf. Dissert. I. §. 4. exemplum in pœna aeterna manifestum est.

(c) Dissert. nostram de Pœnis, I, 2, e.

VIII.

Doctrinæ causa pœnæ divinæ distingui (a) possunt in temporales & aternas. Temporales *ratione objecti* iterum sunt vel *universales*, vel *singulares*. Aeterna pœna Justitiam DEI Essentialem necessario consequitur, eoque *divino* (b) æternum Judicium adpellatur, quia sententiæ in extremo judicio latæ effectus *is divini* æternumque durabit. *Universalis* verò, sed temporalis, pœna est, quæ universis, aut saltim plerisque, ac si paucissimos excipias, omnibus infligitur. Ut *mors*, in se spectata; ut diluvium, quod omnes omninò homines, exceptâ Noachi familia, perdidit. *Particularis* est, quæ vel genti vel urbi alicui gravissimis peccatis immerse immittitur; qualis erat eversio Pentapoleos: (c) extinctio Pharaonis: excisio gen-

Quomodo dividantur pœnæ divinæ?
quid pœna aeterna?

quid temporalis?
& quocumplex?
quid universalis?
quid particularis?
quid singularis?

tium Cananæarum: eversio Regnorum: pœnæ epidemicæ (d) *Singularis* denique est, quæ certis personis, aut familiæ, ob scelera admissa à DEO immittitur. — Quorsum pertinet Lex Talionis (e), superius illustrata, ac præcipuè Christianus *Lactantij* de *morbis Persecutorum* Commentariolus.

(a) *Membra hujus divisionis sufficienter explanat doctissima Dissertatio Celeberr. Du. Rechenbergii de Justitia ulticæ, §. XXXIV. sqq.*

(b) *Hebr. VI, 2.*

(c) *Gen. XIX, 24, 25. Justin. XXXVI. 3, 6, 7.*

(d) *II. Sam. XXIV. per tot, Amos IV. 6—12. Ezech. XIV.*

(e) *I. Sam. XV, 33. add. Dissertationem nostram VII. de Jure Pœnarum §. 1.*

IX.

Quomodo
ratione
Subjecti?
quid inter-
nat.

Ratione Subjecti solent distingui pœnæ Divinae in *internas & externas*. Illæ (a) sunt, quæ animum tangunt, divini Tribunalis consciùm; uti sunt angores, pœnitentia, metus, & conscientiarum mille morsus. Nemo facile est, qui non in faciendo scelere acria quædam flagella in animo & velut ictus senserit; saltem, qui facinus subsequuntur stimuli, hominem vehementer excruciant, ac veluti carnifex, iteratis quotidie ictibus cadunt ac pungunt. Ac, ut magis in morbo judicantur, qui tabe aut marcore laborant, quam qui inflammatione aliqua aut feбри: & tamen hæc magis apparent: Sic in graviore pœna improbi, quos malefactorum conscientia excruciat (b). Hæc vera animorum tormenta: hi cruciatus: angere semper, pœnitere, metuere; quibus cavere compares eculeos ulfos, fidas, uncos. (c) *Externæ* sunt, quæ corpus tangunt, aut quæ circa illud: ut paupertas, exsilium, dolor, morbi, mortes.

quid exter-
nae?

(a) *Lipsius posthumus addit, quæ eundem animum, sed liberum & à corpore abjunctum tangunt. Uti pœnae sunt, quas, morte obita, sceleratos manere etiam è prisca plerique non vane sunt suspicati.*

(b) *Nota sunt Tiberti literæ ad Senatum exaratae, quas cum hoc ferè tenore retulisset Tacitus: Quid scribam vobis, Patres Conscr. aut*

quo-

quomodo scribam, aut quid non scribam hoc tempore, dii me pejus perdant, quam perire quotidie sentio, si scio. addit: Adeo facinora atque flagitia ipsi quoque in supplicium verterunt. Neque frustra Prestantissimus sapientie firmare solitus est, si recludantur Tyrannorum mentes, posse aspicere laniatus & istius: quando ut corpora verberibus, ita sevitia, libidine, malis consultis animis dilaceretur. Quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebat, quin tormenta peccatoris, suasque ipse penas fateretur. Tacitus *Annal.* VI, 6. Richelius etiam, memorante Priolo, l. 7. seu Numine exterrente, seu tot extinctorum recordatione, nunquam mœrore erat vacuus. Et paulo post: Tantum gallici sanguinis domi perditum, tantum militie effusam fatigabant animus, moribundis membris iam inclusam & q. s. Confer. *Genes.* XLII, 21. 1. *Sam.* XXV, 31. 10. VIII, 9. ac pulcrè Menander:

ὁ στυγερὸν αἰσῶν π καὶν ἢ θεσπύται
ἢ σύνεσις αὐτὸν διολύτατον οἶμαι οὐκ.

Cujus rei exemplum Scelus ille Tyrannus:
Districte ensis cui super impia
Cervice pendet.

(c) Junge si placet, Lipsium de Constantia II, 14.

X.

Pœnzæ, quas divina olim Lex, sive universalis, sive particularis & Hebræis præcipuè lata, constituit, vel ab ipsomet DEO * expectandæ, vel ab hominibus, divino jussu, infligendæ fuerunt; & hæc quidem capitales vel non capitales. Illarum quatuor recensent Magistri Hebræorum: (a) סקילה שריפה, קרק וחנק lapidationem, combustionem, gladium & strangulationem (b). Quæ stylo ipsorum vocantur דיני נפשות Judicia animarum, quod ultimum in iis irrogatum fuerit supplicium. In his verò eminere, verberatio, venditio, exilium, & species complures aliæ, partim criminales, non tamen capitales, דיני קנסות, judicia multatitia dictæ: partim merè civiles ac pecuniariæ, דיני ממון, nuncupatæ (c).

Quomodo porro divi-
vidantur
pœnzæ di-
vinæ?
vel ab ipso
DEO
infligatæ:
vel ejus
jussu,
æque
vel capita-
les,
vel non
capitales.

* Vocant

p

• *Vocant Rabbini Iudicium divinum ac fori superioris בית דין שלמעלה item que כבוד שמים manu cæli insignitur. Quorum & excisionis pœnam referunt, כרת אפוד מושה, & ἐξολόθωσαν LXX. Interpretibus dictam: cuius speciem esse ajunt pœnam præmatura mortis, ante diem subeunda Psal. LV. ut. quam & præcepto circumcissionis prætereaque aliis XXIII. vetantibus appositam alicubi existimat Grotius. Cui quidem expositioni ea loca favere videntur, in quibus DELLMINATUR, seipsum ejusmodi pœnas de rebus sumiturum; Conf. Lev. XVII. 10. XX, 5. 6. XXXIII. 30. Ell communiior est opinio, aliquot etiam in locis mortem à iudicibus decretam, vel & excommunicationem ea phrasi indigitari; qua qui feriebatur populo exemptus, repetita in Petronii fragmentis (ant quisquis eorum auctor sit) descriptione, dicebatur:*

Exemptus populo Grajam migrabit ad urbem, ubi & migratio Grajam in urbem aliud non esse videtur, quæ haberi instar Greci. Videatur Joann. Clericus, Comment. ad Genes. XVII, 14.

(a) *Codice de Synedriis, quem Latium fecit notisque illustravit Jo. Coccejus, c. VII. §. 1. addi meretur Jo. Seldenus de Synedriis, III, 13, 4.*

(b) *Crucifixio non item: quod demonstratum dedit Isaacus Casanovæ, ad Baronium Exercit. XVI. n. LXXVII.*

(c) *adde denno Jo. Seldenam de Synedriis, II, XI. 1.*

XI.

Quot delictis in civitate Israelitica delictum fuerit supplicium capitale?

&
An Leges Hebræorum criminales adhuc obligeant quisve il-

Ipsi de cætero Judæorum Doctores Reorum morte damnandorum numerum fecerunt triginta sex. Lapidandos ajunt fuisse octodecim: Comburendos decem: gladio puniendos duos: strangulandos sex (a). Ubi tamen observandum, definitas Capitalium ejusmodi pœnarum species Juris illius particularis Civitati Hebræorum Theocraticæ proprii ac forensis fuisse, neque hodie imperantes Christianos præcisè obligare, cum, ut rectè alibi Grotius, DEUM voluisse, ut alii, quam Israelitæ, ista lege tenerentur, nullo indicio possit deprehendi (b); sed & illud præterea tenendum, fas esse Christiano Prin-

cipi

cipi etiam, illos ad mortem condemnare, quorum delictis in ^{larum u-} Mosaica lege pœna capitalis destinata non est (c). Diverfum enim, ubi remedium aliud contra delicta suppetere non videtur, salus Reipublicæ prudentiaque legislatoria non rarò exigit; ac sunt cuivis Reipublicæ *velut propria quaedam circumstantia*, quibus pœnarum ordinatio debet attemperari. Quo etiam nomine haud pauca, quæ *per se* videri indifferentia poterant, forensi lege severissimè observamus interdîcta. (d) Etsi non diffiteamur, è politicis Ebræorum legibus, capitalia supplicia constituentibus, colligere Christianum LLatorem posse, non modo non injustas *per se* pœnas ejusmodi esse, sed etiam, si delicti rationes, si exemplum ac Reipubl. in doles exposcat, criminalibus sanctionibus repeti posse, & ad similia facinora extendi. (e)

(a) Confer. Jo. Seldenus *de Synedrîis* II, 13, 5. sqq.

(b) *Neque enim eos obligat Lex, quibus data non est. Qui canon est Apostolo quoque repetitus, Rom. III, 19, add. Grot. de J. B. & P. I, 1, 16. n. 7.*

(c) *Quod contra Scotum observandum, cujus quidem sententiam valde probabilem dicit Grotius, de J. B. & P. II, 1, 14. qui ob id iudicium castigari à plerisque solet. Sed adprobavit repetitque eandem doctrinam Jo. Testmarus, notis ad illum locum, ubi tamen hanc questionem, cum altera: An crescentibus delictis pœna quoque crescere debeant? miscere videtur. Idem argumentum adversus Jo. Piccatoiem, Wolffgangum Musculum, Jo. Maccovium aliosque ex professo traxit Noster D. Zentgravius, summa Juris Div. Sect. I. art. I. subjct. II. p. 112. sqq. & ante eum B. Obiander ad Grot. II, 1, 14. p. 641. sq.*

(d) *Uti Levit. XIX, 27. de non tondendo in rotundum capite, præscindendi cum gentibus commercii causa.*

(e) *Pulcre Lactantius: Non cum occidere DEUS vetat, latrocinari vos tantum prohibet, quod ne per leges publicas quidem licet: sed ea quoque ne fiant, monet, quæ apud homines pro licitis habentur Instit. VI, 20.*

XII.

Pœna hu-
mana quo-
suplex?

Pœnz (a) humanæ, seu quæ *humano iudicio* infliguntur, vulgo dividuntur in *Capitales*, quibus ob atrocius delictum vita adimitur, & *non capitales*; quando delinquenti ob malum ætionis irrogatur malum passionis citra vitæ naturalis ablationem. Sub *illis* continentur decollatio, suspendium, submersio in aquis, vivi defossio, supplicium rotæ, vivi comburium, impalatio, dissectio in partes, sive distractio per equos; Sub *his* multa pecuniaria, publicatio bonorum, infamia, relegatio, vel ex certo loco, vel ad certum locum, quæ hodie confinatio dicitur: perpetuus carcer, damnatio in metallum, ad triremes, aliave opera publica: stigmatis iniustio, abicissio membrorum. Utrarumque species omnes recensere nimis longum foret. Commendari interim potest *Camillus Borellus* (b), qui tamen ait, pœnitere se, quod tam multa pœnarum genera enarraverit.

(a) Ita quidam Politicorum Scriptores, è quibus videri meretur accuratissimus Hertius, *Element. Prudentiæ Civilis* 1, 9, 16. Addi potest Schönbornerus, *Polit. III*, 20, pag 284. Solicitus alii distinguunt in *Civilem* & *Criminalem*. Hæc vel *capitalis* est vel *non capitalis*. Planè ut supra ex Hebræorum quoque placitis tradimus. Alii Pœnam *Non-capitalem* subdividunt in *Verbalem* & *Realem*. *Verbalis* est, cum delinquens ob malum ætionis verbis increpatur, moneturque, ut in posterum ab iis absteineat. *Realis*, cum delinquenti ob malum ætionis, alio, quam verbis, modo irrogatur malum illi proportionatum. *Realem* dividunt in Pœnam ætis sive *multam*, & *corporis*, sive *corporalem*.

(b) de Magistr. edit. a. p. 332. — ad p. 393. Addi potest de Fretne in *Glossario, Indice de Pœnis*.

XIII.

Quid Pœ-
næ milita-
res?

Dividi etiam pœnz humanæ à statu possunt: uti sunt, civiles pressiore sensu: (a) *Militares* item (b), quarum apud Romanos administrationem iudiciosè diligenterque exposuit

Po-

Polybius: ut & Navales, ob delicta, quæ vel in rem nauticam perpetrantur, vel à nautis ipsis committuntur, irrogari solitæ. Quæ ut eo facilius administrarentur, resque nautica hoc medio tutior redderetur, ordinatos olim fuisse legimus Stationarios, Irenarchas, Latrunculatores, *λησδιδάκτας*, Diocmitas, Fugitivarios (c); Alias quoque pœnas recensere pro *Status* (si loqui ita fas sit) *quandicativi* & *ubicativi* diversitate, à summa tamen UBIQUE Potestate infligendas, terminorum non ignaro haud erit difficile (d). De *Conventionali* vero, quam vocant, pœna, agere hujus non est loci, uti nec *de testamentaria*, cum laxior *illius* acceptio sit, & privatorum voluntate nixam sive culpæ sive moræ coercionem importet; *hæc* autem, ob dolsam ultimæ voluntatis, ceu quæ heredi omnimodo sancta esse debebat, impugnationem, ex tacito utriusque consensu pariter soleat obvenire.

quid
Navales?

quid
Conventionales?

- (a) *Alias enim & milites, quia nomine & jussu civitatis militant, eo nomine puniuntur.* adde Pufendorf. O. H. & C. II, 16, 12. II, 13, 2. II, 18, 11. sq.
- (b) *Egit non malè è Politicorum Scriptoribus de hoc argumento Schönboruetus Polit. VI, 29. singulari autem Commentario id illustravit Lipsius, de Militia Romana Lib. V. Dialogo XVIII. Operum, quæ Vespasiana prodierunt, Tomo III. p. 375. sqq. Extat etiam ex Constantini τὸ περὶ Φυροφύνητυ Imp. Aug. Διατάγματα, quod sub nomine Βιβλίῳ περὶ τῆς ex Cod. Biblioth. Palat. sed vitiose, edidit Jo. Menthus. Meliorem Codicem possidet Bibliotheca Augustana, ex quo multa de Pœnis militaribus excerpfit Bœclerus, in de Milite captivo, quæ tractatio inter Dissertationes Grotiano Commentario annexas comparet, p. 171. sqq.*
- (c) *Videndus insignis Polyhistor ac JCtus Jo. Strauchius in de imperio Maris, capite nono.*
- (d) *Conf. Pufendorf. Element. Jurisprud. Univ. Lib. I. §. X, 3. §. 8, 12. seqq.*

XIV.

Usitata etiam pœnz divisio est in *Ordinariam* & *Extraordina-* Quid pœna ordinaria?

quid extra-ordinaria?

dinariam. (a) Illa est, quæ secundum Leges delinquenti irrogatur; hæc, quæ præter vel contra legem Reo infligitur. Ubi cavendum, ne promiscua hujus irrogatione auctoritas legum convellatur, & invidiæ atque indignationi inter subjectos an-
fa præbeatur. Nec prætermittenda distinctio in Pœnam *damni*

quid pœna damni?
quid sensus?

& sensus. Illa est, cum delinquens ob malum actionis privatur bonis, alias sibi debitis aut destinatis: *Hæc*, cum delinquenti ob malum actionis infligitur malum sensuum exteriorum. (b)

m(a) *Conf. Dn. Müller. Instit. Ethic. l. 9, 27.*

(b) *Distinctio exemplum in foro est, si v. c. Cajus, ob proditorem patriæ, non sua solum privetur dignitate, quæ pœna damni: sed & membro, quæ pœna sensus est. Ea vero uti Theologi cognatur, in doctrina de damnatione æterna, ob Romanenses. Privatio visionis beatificæ & rejectio à spe glorificationis, ingentissimum est damnum: ignis verò gehennæ acutissimum cruciatuum infernalium sensuum operatur. Quis ergo negabit illam damni, hanc sensus pœnam commode appellari posse? Modo illud maneat, neutram, hoc quæ in argumento, vocari talem posse privative, quasi pœna damni in pœna sensuum seorsim non solum existere, propitia revelatione possit, verum etiam uspiam & in ullo actu seorsim existat. Quod argumentum distincti, ut solet, tradidit Noldius de Legibus distinguendi. p. 177. Addi potest S. Berzæus, Breviar. Hülsemanni Enncl. c. XV. §. IX. p. 1122. sqq.*

XV.

Quid licitum circa pœnas?
quid honestum?

Quemadmodum autem excludere penitus morbos ac prohibere præstabilius ferè censei solet, quam acceptos expellere: ita multo dignius Principe est, efficere, ne facinora patrentur, quam in patrata condignis suppliciis animadvertere (a). Quod fieri poterit, si causas, ex quibus nasci potissimum animadverterent flagitia, vel recidant omnino, vel certe premant & attenuent Rerumpublicarum moderatores. Graviter etiam à sapientibus viris monitum, (b) paucitate pœnarum
civi-

civitates haud paucas laborare: ac plures insuper, antequam ad ultimum deveniatur supplicium, gradus constitui debuisse. Quemadmodum & multa circa poenas (*externè*) licere existimantur: quæ tamen *internè* licita non sunt, & æquitati cum humanæ tum Christianæ refragantur.

(a) *Sapientissimè hunc locum exequuntur Tho. Morus in Utopia libro primo: & Erasmus in institutione Principis.*

(b) *Conferatur Du. Stryk. de jure liciti, sed non honesti III, 24. ac ex veteribus, qui tum adhuc noster erat, Besoldus, Politicor. II, 2, 26. sq.*

XVI.

EPILO-
GUS.

Atque ista nos quidem hætenus de Poenarum Jure; in discentium præcipuè gratiam, ac, ut in fræquenti quidem, ac methodicè nondum congesto argumento quaecunque iis subsidium pararemus. ΘΕΩ ΔΟΞΑ. Gloria Servatori Optimo, qui vires concessit, animumque, distractum haud rarò fatigatumque, suo robore confirmavit. Si (quod ab hominibus alienum non est) hallucinati sumus, aut erravimus: ipse etiam error in tam illustri amplissimoque argumento, veniam bonorum (alios enim non morabimur) si non merebitur, attamen consequetur.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

